

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**HÜSEYİN RAHİMİ GÜRPINAR’IN
KUYRUKLU YILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ
ADLI ROMANINDA DEYİMLER**

Yüksek Lisans Tezi

Suna YERLİKAYA

Danışman

Doç. Dr. Faysal Okan ATASOY

Erzincan/2021

TEZ BİLDİRİMİ

“Hüseyin Rahmi GÜRPINAR’ın *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* Adlı Romanında Deyimler” isimli “**Yüksek Lisans**” tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Suna YERLİKAYA

HÜSEYİN RAHİMİ GÜRPINAR’IN *KUYRUKLU YILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ* ADLI ROMANINDA DEYİMLER

Suna YERLİKAYA

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi Mayıs 2021

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Faysal Okan ATASOY

ÖZET

Bu çalışmada, Hüseyin Rahmi GÜRPINAR’ın *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* adlı romanında yer alan deyimler tespit edilerek *Güncel Türkçe Sözlük* ve *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* ile karşılaştırılmıştır. Deyimlerin anlam ve yapı bakımından zamana bağlı değişme gösterip göstermediği veya deyimün günümüzdeki işlevi tespitinin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi amacıyla eserin birinci baskısı esas alınmıştır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın amacı, yöntemi, sınırları; Hüseyin Rahmi GÜRPINAR’ın hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde deyimlerle ilgili nazarî bilgiler verilerek bu bilgiler ışığında tespit edilen deyimlerin karşılaştırma ve incelemeleri yapılmıştır. Üçüncü bölümde deyimlerin oluşma şekline ve deyimün anlamının üzerine bina edildiği kinaye ve kinayeli söyleyişin yardımcı olacağı düşüncesiyle “kinaye”nin tarifi ve özelliklerine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde romanın bütün kelimelerini ihtiva eden dizin yer almaktadır. Kelimeler ve deyimler metinde geçtikleri bağlama göre anlamlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin Rahmi Gürpınar, Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç, Deyimler, Kinaye

IDIOMS İN HÜSEYİN RAHİMİ GÜRPINAR’S NOVEL A MARRIAGE UNDER THE COMET

Suna YERLİKAYA

Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences,
Department of Turkish Language and Literature

M.A. Thesis, May 2021

Thesis Supervisor: Assoc. Prof. PhD. Faysal Okan ATASOY

ABSTRACT

In this study, the idioms in Hüseyin Rahmi GÜRPINAR’s novel *Marriage Under Comet* were determined and compared with the *Güncel Türkçe Sözlük* [Current Turkish Dictionary] and *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* [Proverbs and Idioms Dictionary]. The first edition of the work has been taken as a basis in order to determine the time-dependent changes or usage situations in the phrase structures in a healthy way.

The study consists of four parts. In the first part, the aim, method and limits of the study; it contains information about Hüseyin Rahmi GÜRPINAR’s life and literary personality. In the second part, theoretical information about idioms is given and comparisons and examinations of idioms determined in the light of this information are made. In the third chapter, the description and properties of the allusion are given, with the thought that the trope and allusion on which the meaning of the idiom is formed will help. The fourth chapter includes the index containing all the words of the novel. The meanings of words and idioms have been given according to their context.

Key words: Hüseyin Rahmi Gürpınar, Marriage Under the Comet, Idioms, allusion.

ÖN SÖZ

Deyimler bir toplumun; kültürünü, geleneklerini, hayat tarzlarını, nesneleri ve olayları anlamlandırma biçimlerini yansıtır. Ayrıca, bunların sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlar. Deyimlerin kalıplaşma özelliği, bu aktarımı kolaylaştırdığı gibi dilin mevcut söz varlığının uzun ömürlü olmasını sağlayarak ilgili olduğu toplum dilinin yaşamasına büyük ölçüde hizmet eder. Dolayısıyla bu kelime grupları, dilde ve kültürde meydana gelen değişmelerin seyrini vermesi bakımından incelenmeye değerdir.

Bu çalışmada Hüseyin Rahmi GÜRPINAR'ın *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* adlı romanındaki deyim varlığının ortaya konması amaçlanmıştır. *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* romanı 12 Nisan 1910 tarihinde *Sabah* gazetesi'nin 7398. sayısında tefrika edilmeye başlanmış, 26 Mayıs 1910 tarihinde ise tefrikası tamamlanmıştır. Tefrika tamamlandıktan sonra da Mihran matbaası tarafından basılmıştır. Elinizdeki bu çalışmada, eserin ilk baskısı ele alınarak sadeleştirme çalışmalarındaki kelime kayıplarının önüne geçilmesi ve geçen yüz on yıllık süre zarfında deyimlerde meydana gelen değişmelerin izlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya konu olan eser seçiminde yazarın; toplumun bütün kesimlerine eserlerinde yer vermesi, dil kullanıcısını tabii hâlindeyken gözlemesi ve gerçekçi bir şekilde yansıtması gibi üslup özellikleri etkili olmuştur. Yazarın eserleri, bu üslubu dolayısıyla sözlük çalışmalarında da tanıklı dil malzemesi olarak seçilmiştir. *Güncel Türkçe Sözlük*'te yer alan madde başlarındaki örnek cümlelerin çoğu yazarın eserlerinden alınmıştır. Andreas TIETZE, *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı* adlı çalışmaları için tarama yaptığı kaynakların başında Hüseyin Rahmi'nin eserleri ve özellikle bu eserlerin birinci baskılarını tercih etmiştir.

Deyim sözlüğü çalışmalarında ister nazarî bilgiler verilmiş olsun ister olmasın, deyim olan ve olmayan yapıların birbirine karıştırıldığı görülmektedir. Aynı şekilde *Güncel Türkçe Sözlük* ve *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* de deyim olmayan birçok yapıyı deyim olarak almıştır. Bunun aksine bir yaklaşım olarak bu sözlüklerin deyim kabul etmediği yapıların, birçok deyim çalışmasında yer aldığı gözlenmiştir. Deyim çalışmalarının yapıldığı ilk tarihlerden bu yana yaşanan

karışıklığın günümüzde de devam etmesi dikkate değer bir durumdur. Dilbilimciler, bu sorunların farkında oldukları ve bunun çözümüne yönelik bazı tekliflerde bulundukları hâlde, ortak bir noktada buluşamamışlardır. Bu sorunlarla ilgili tartışmalar verilen deyim örnekleri üzerinden değerlendirilmeğe çalışılmıştır.

Deyimleri oluşturan kelimelerin büyük oranda mecazlı anlatımla kullanılmaları, bu tür yapılarda anlam zenginliği oluşturarak sözün muhataba etkileyici bir biçimde iletilmesini sağlar. Gerçek anlamından kopan sözün farklı anlamlar kazanması, bu anlamlara ulaşma ihtiyacını da beraberinde getirir. Buna bağlı olarak kelimelerin anlam bakımından doğru yorumlanmasının yolu da söz sanatlarını anlamaktan geçer. Mecaza bağlı söz sanatları içerisinde değerlendirilen kinaye, kelime ve kelime gruplarına deyim özelliği kazandırmada diğer edebi sanatlara oranla daha kalıcı ve yaygın kullanım özellikleri gösterir. Bu durumundan dolayı kinaye mefhumunun ve bu mefhumun bünyesinde taşıdığı özelliklerin, daha önceki ilmî çalışmalara dayanarak genel itibarıyla ortaya konması da amaçlanmıştır. Çalışmada kinaye sanatı, çeşitli tarifleri üzerinden değerlendirilerek mefhumunun tarif çeşitlenmesine dair tespitlerde bulunulmuştur.

Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım hocam Doç. Dr. Faysal Okan ATASOY'a teşekkür ederim.

Suna YERLİKAYA

Erzincan, Mayıs 2021

KISALTMALAR

Akt.	: Aktaran
Alm.	: Almanca
Ar.	: Arapça
Aram.	: Aramice
AT.	: Ana Türkçe
Biz. Yun.	: Bizans Yunancası
bk.	: Bakınız
bs.	: Baskı
Bulg.	: Bulgarca
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Çin.	: Çince
çoc.	: Çocuk Dili
dey.	: Deyim
DİA	: <i>Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi</i>
Dü:	: Düzenleyen
edt.	: Editör
Erm.	: Ermenice
ET.	: Eski Türkçe
ETT.	: Eski Türkiye Türkçesi
EYun.	: Eski Yunanca
Fa.	: Farsça
GTS.	: <i>Güncel Türkçe Sözlük</i> , TDK, Ankara, 2011.

haz.	: Hazırlayan
Hız.	: Hazreti (saygı ifadesi olarak)
İbr.	: İbranice
İng.	: İngilizce
İsp.	: İspanyolca
İtal.	: İtalyanca
KYABİ	: <i>Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç</i>
Kıp.	: Kıpçakça
Lat.	: Latince
mec.	: Mecaz
Moğ.	: Moğolca
OT.	: Orta Türkçe
OYun.	: Orta Yunanca
öl.	: Ölümü
Peh.	: Pehleviçe
Rus.	: Rusça
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SAV	: <i>şallā 'llāhu 'alayhi va sallam</i>
Skr.	: Sanskritçe
Soğd.	: Soğdça
TDK	: Türk Dil Kurumu
T.D.T.C	: Türk Dili Tetkik Cemiyeti
thk.	: Tahkik eden

Tr. : Türkçe
vb. : ve benzeri
vs. : vesaire
Yun. : Yunanca

İŞARETLER

- “ ” Alıntı.
- () 1. Dizinde kaynak dildeki yazımı gösterir. 2. Açıklama, kısaltma ve tarihleri gösterir.
- ‘ ’ 1. Alıntı yapılan metindeki tırnak işareti gösteren biçim. 2. Dizinde kelimenin varsa kaynak dilde asıl anlamını gösterir.
- ~ Kelimenin başka dildeki eş zamanlı kullanılışını ve yerine göre kullanılış şeklini gösterir.
- √ Kök harfleri gösterir.
- [] Dizinde köken incelemesini gösterir.
- Atıf gösterir.
- ? Belirsizlik gösterir.
- > Bu biçime gider.
- < Bu biçimden gelir
- * Yazılı metinde rastlanmayan muhtemel kök.
- 1. Eyleme gelen ek. 2. Farsça ve Arapça terkipleri gösterir. 3. Eyleme bağlanan biçimbirimlerin önünde kullanılır.
- + İsimlere gelen eki gösterir.
- 1- Kelimenin metinde geçen sayısını gösterir.

YAZI ÇEVİRİMİ DİZGESİ

ا	: A, a, ā	ظ	: Z, z
أُ	: Ė, ě	ع	: ‘
او	: O, Ö; U, Ü	غ	: Ğ, ğ
ب	: B, b	ف	: F, f
پ	: P, p	ق	: Q, q
ت	: T, t	ك	: K, k; G, g; ŋ
ث	: T, t, s	ل	: L, l
ج	: C, c; Ç, ç	م	: M, m
چ	: Ç, ç	ن	: N, n
ح	: H, h	و	: V, v; o, ö; u, ü; ū
خ	: H, h	ه, 4	: h, a, e
د	: D, d	ی	: Y, y; ı, i; ĩ, ě
ذ	: Z, z, D, d	Ā, ā	: uzun a
ر	: R, r	Ė, ě	: kapalı e
ز	: Z, z	Ī, ī	: kapalı ı
ژ	: J, j	Ī, ī	: kapalı i
س	: S, s	Ō, ō	: kapalı o
ش	: Ş, ş	Ō, ō	: kapalı ö
ص	: Ş, ş	Ū, ū	: kapalı u
ض	: D, d, Ž, ž	Ū, ū	: kapalı u
ط	: T, t	Ū, ū	: kapalı ü

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
ÖN SÖZ.....	IV
KISALTMALAR.....	VI
İŞARETLER.....	IX
YAZI ÇEVİRİMİ DİZGESİ	X
İÇİNDEKİLER	XI
GİRİŞ.....	1
1. Çalışmanın Amacı, Önemi, Yöntem ve Sınırları	4
BİRİNCİ BÖLÜM	6
HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR'IN HAYATI, ESERLERİ, EDEBÎ YÖNÜ ..	6
1. Hayatı.....	6
2. Eserleri	7
2.1. Romanları.....	7
2.2. Hikâyeleri.....	7
2.3. Tiyatroları.....	8
2.4. Tenkit	8
2.5. Tercümeleri	8
2.6. Diğer Eserleri.....	8
3. Edebî Yönü	8
4. <i>Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç</i> Özet	9
5. Hüseyin Rahmi GÜRPINAR ve Eserleriyle İlgili Hazırlanmış Tezler.....	11

5.1. Yüksek Lisans Tezleri.....	12
5.2 Doktora Tezleri.....	14
İKİNCİ BÖLÜM.....	16
<i>KUYRUKLU YILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ</i> ROMANINDA DEYİMLER VE İNCELEMELER	16
1. Tarifler Üzerinden Deyim İncelemeleri.....	16
2. Deyim Çalışmaları.....	28
3. Deyimlerin Kaynakları	31
4. KYABİ Romanındaki Deyimlerin <i>Güncel Türkçe Sözlük</i> 'teki Deyimlerle Yapı ve Anlam Karşılaştırması	38
4.1. Osmanlı Türkçesinde Arapça ve Farsça Tamlamalarla Kurulu Deyimler	38
4.2. Deyim ve Kalıp İfade Farkları.....	39
5. KYABİ Romanında Tespit Edilen Deyimlerin <i>TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü</i> İle Karşılaştırma Listesi	53
5.1. <i>KYABİ</i> Romanında ve <i>TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü</i> 'nde Ortak Deyimler	53
5.2. <i>Güncel Türkçe Sözlük</i> 'te Olmasına Rağmen <i>TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü</i> 'nde Olmayan Deyimler	73
5.3. <i>TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü</i> 'nde Olmayan Deyim Sözlük ve Çalışmalarındaki Deyimler	78
5.4. <i>KYABİ</i> Romanından <i>TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü</i> 'ne Deyim Katkıları	80
6. Öneri ve Açıklamalarla <i>Güncel Türkçe Sözlük</i> 'e Katkılar	85
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	88
KİNAYE	88

1. Kinayenin Özellikleri.....	88
1.1. Kinayenin Ögeleri.....	92
1.2. Kinayenin Çeşitleri	92
2. Tariz.....	95
3. Kinaye Çeşitleri Üzerine Değerlendirme	97
4. Kinayenin Mecaza Bağlı Diğer Edebi Sanatlar İçerisindeki Yeri.....	99
5. Kinaye Sanatıyla İlgili Hazırlanmış Tezler.....	102
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	103
1. Dizin Hazırlanırken İzlenen Yol	103
DİZİN	104
SONUÇ.....	505
KAYNAKLAR	509

GİRİŞ

İnsanın varoluşuyla başlayan dil, devirlerin kendi ihtiyacına göre şekillenmiş ve insanoğlu bu ihtiyaçlar çerçevesinde birtakım kalıp sözler oluşturmuştur. Bu sözlerin büyük bir kısmı yaşanan olaylardan alınan dersler neticesinde doğmuş olup nesilden nesile anlatma ve aktarma kolaylığı sağlamaları sebebiyle uzun ömürlü söz varlıkları olmuştur. Bu söz varlıklarından en önemlileri, atasözleri ve deyimlerdir. Deyimleri kaynaklandırma konusunda ÖZÖN, “... tâbirlerin iki kaynağı vardır: birincisi atasözleri, ikincisi fıkralardır. ...dumanlı hava aramak (Kurt dumanlı havayı sever.), ayağıyla gelmek (Ayağıyla gelene ölüm olmaz.), alçak eşek (Alçak eşeğe kim olsa biner.) ...v.s.”¹, “Tâbirlerin iki büyük kaynağından biri de ‘fıkra-hikâyeler’dir... bir çok tâbirler birer hikâyeye dayanmaktadır. Hikâyeleri bilinirse manaları bütün incelikleriyle daha iyi kavranılmış olur.”² ifadelerine yer verir. Çotuksöken ise deyimlerin kaynaklarını; Nasrettin Hoca, Bektaşî fıkraları, masallar, efsaneler, tarihî olaylar, halk yaşantılarına bağlı olaylar ve farklı kültürlerle etkileşim³ şeklinde ele alır. Dolayısıyla deyimler, bir milletin ve o millet içerisindeki farklı çevrelerin; hayat şekillerini, felsefelerini ve inançlarını yansıtmaya işini büyük ölçüde üstlenir. “Deyimler milletlerin kültür değerleridir. Ancak aynı deymi başka milletlerin kültür hazinelerinde de görebiliriz. Bunu kültürler arası geçişle izah edebileceğimiz gibi, insanlığın ortak duygu ve fikir içinde olmasıyla da izah edebiliriz. Örneğin ‘iki yüzlü’ deymi aynı anlamda Fransızca ‘à deux faces’, İngilizce two faced’,...”⁴ ifadesinde bulunmuştur.

ÖZÖN’ün Abdürrahman SÜREYYA’nın *Mizanü’l-belâğa* adlı eserinin bir bölümünden yaptığı şu aktarma önemlidir: “Evet! Bu bir tarik-i meslûktur. Zira her bir lisanda, bilhassa lisani Osmanide muhâverat-i âdiyede bile kinâyâtla tebliğ-i müddeâ hemen teârûf derecesini bularak hakkıyla ta’ mîk-i nazar edilse kinâye ve istiâreden âri az söz bulunabilir. Mesela: sadedil, sâf, sâf-derun, gözü açık, kulağı delik, ...gibi

¹ Mustafa Nihat Özön, *Türkçe Tâbirler Sözlüğü*, İstanbul 1943, XXVIII. s.

² Özön, *Türkçe Tâbirler Sözlüğü*, XXIX. s.

³ Yusuf Çotuksöken, *Deyimlerimiz*, 2. bs., İstanbul 1992, 6. s.

⁴ Arslan Tekin, *Edebiyatımızda Terimler*, 5. bs., Ankara 2012, 81. s.

terākib-i ādiye hep kināye nev'indendir.”⁵ DİLÇİN “Deyimlerin çoğu mecazlı anlamlarıyla kullanıldığından kinayeli sözlerdir.”⁶ tanımıyla deyim ve kinaye bağlantısına dikkat çekerek kinayenin deyimleri oluşturma aracılığına işaret etmiştir. Mustafa AYYILDIZ ve Hamdi BİRGÖREN *Edebiyat Bilgi ve Teorileri* adlı eserde, Türkçede deyimlerin gerçek anlamlarıyla kullanılabilir oldukları hâlde mecaz anlamlarının kastedilmesi yönünden kinâyeli sözler olduğunu ifade eder. COŞKUN da kinaye ve deyim bağlantısını şöyle açıklamıştır: “Deyimlerin çoğu, kinayeli olarak ortaya çıkmışlardır. Kinayeli sözler, geçici (mecazî) anlamlarıyla sıkça kullanıldıkları zaman, bu geçici anlamlar onların yan veya sözlük anlamları haline gelebilir. ‘gözü açık’ ve ‘koca kafalı’ gibi kinayeli ifadeler, mecaz anlamlarıyla özdeşleşmiş ve deyim haline gelmişlerdir.”⁷ ARSLAN da bu konuda, “Dilimizde pek çok deyim kinayeli sözlerdir. ‘Eli açık’ dediğimiz zaman cömertliği, ‘Eli uzun’ dediğimiz zaman hırsızlığı belirtiriz. Fakat bir insanın gözü gerçekten açık veya eli uzun olabilir.” şeklinde bir ifadede bulunur. Bu ifadelere ek olarak deyim ve buna bağlı olarak kinaye kavramlarını açıklamada COŞKUN’ un şu ifadesi önemlidir:

“Birçok deyimde mana veya mesajın tasvir edilerek, görselleştirilerek anlatılması söz konusudur. ‘Alnı açık’, ‘burnu büyük’, ‘içim oyuk’ gibi deyimlerde ‘burun’, ‘alın’ ve ‘iç’in tercih edilme sebepleri vardır. Gerçekten onurlu ve kibirli bir insanın başı, alnı veya burnu aşağıya doğru değil, yukarıya doğru olur. ...Kinayeli sözde tasvirin gerçek olması şart değildir. ... ‘Cebi delik’ denilen kişinin, gerçekten cebinin delik olduğunu kimse düşünmez. ‘Savurgan’ gibi soyut bir kavram yerine, anlatıma canlılık, görsellik ve somutluk katmak için kullanılan bu söz, zihni, ifadenin gerçek anlamı üzerinden harekete geçirmektedir. Kinayede lafzın hakikî anlamının kast edilmesi doğrudur, fakat şart (vacip) değildir diyen İsmail ANKARAVÎ, ‘köpeği korkak’ ve ‘devesinin

⁵ Mustafa Nihat Özön, *Türkçe Tâbirler Sözlüğü*, XXVII-XXVIII. s.

⁶ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 1. bs., Ankara 2000, 416. s.

⁷ Menderes Coşkun, “Kinayenin Belâgat Kitaplarındaki Seyri ve Onu Yeniden Anlama ve Sunma Denemesi”, *Bilgi Dergisi*, S. 44, Yıl 2008, 74. s.

yavrusu zayıf’ denilen kişinin, kendisine ait bir köpek ve deve yavrusunun olmayabileceğini söyler.”⁸

Deyim ve kinaye çözümlemelerinde en önemli unsurlardan biri, milletlerin veya milletlerin içerisindeki toplulukların isimlere veya nesnelere yükledikleri çeşitli anlam karşılıklarının neler olduğudur. Yani bir millete ait metni veya ifadeyi anlamaya çalışırken o milletin kültürel değerlerine aşina olmadan ilgili kavramlar tam manasıyla anlaşılamaz, dolayısıyla da konu hakkında eksik veya yanlış bir bilgi ile karşı karşıya kalınır. ÖZTÜRK, Kur’an ayetlerinin yorumunda da bu konuya dikkat çekmiş ve kur’an’daki ayetlere verilen örneklerin çoğunun o dönemin sosyo-kültür anlayışı ve değer yargıları üzerinden verildiğini belirtmiştir. “Kıyamet ahvalinin dehşetini tasvirle ilgili Tekvir 81/4. ayette de, ‘Gebe develer başıboş bırakıldığı zaman’ (ve-ize’l-işâru uttilet) mealinde bir ifadeye yer verilmiştir. Bu ayetteki mana ve maksadı anlamak için hem nüzul dönemindeki Arap toplumunda gebe develere ne kadar büyük değer biçildiğine, hem de Arap dilindeki söz sanatlarında deve imgesinin kullanım biçimine vakıf olmak gerekir. Zira ayetteki ifadenin çarpıcı bir örnek (mesel) olduğu ancak bu sayede anlaşılabilir.”⁹ der. Kur’an’da bu durum, Arap kültüründe değerli bir varlık addedilen *gebe devenin* kıyamet gününde kimsenin umursamayacağı bir varlık hâline geleceği örneği üzerinden kinayeli bir şekilde aktarılmıştır. Bu örnekler çeşitli toplumlarda farklı örnekler üzerinden çoğaltılabilir ve bunlar; çoğunlukla ilgili olduğu toplumun günlük yaşamında yer alan dinî inanışlarından, geçim kaynaklarından, coğrafi özelliklerinden ve mitolojik unsurlardan oluşur. Buna göre dil üzerinden incelemeye veya aktarmaya konu olan herhangi bir topluluğun, dil özelliklerini şeklen incelemekle beraber nesnelere yükledikleri mana kasıtlarını da tam olarak bilmek gerekir. Buradaki “mana kasıtları” varlıkların bir toplumda aldığı değer biçimlerinin çeşitli söz sanatlarıyla dışavurumudur. Böylece kültür yansımalarını bünyesinde yoğun olarak taşıyan, bununla birlikte kültür öğelerinin yıllarca süregelen birikimlerini

⁸ Menderes Coşkun, “Kinayenin Belâgat Kitaplarındaki Seyri ve Onu Yeniden Anlama ve Sunma Denemesi”, *Bilig Dergisi*, 74-75. s.

⁹ Mustafa Öztürk, “Kur’ân Dilinde Kinâye ve Ta’rîz” *İslâmî İlimler Dergisi*, C. 8, Bahar 2013, S.1, 114-115. s.

de kalıplaşmaları sayesinde içinde barındıran kelime grupları, söz sanatlarıyla etkili bir hâl alarak anlatım ve aktarım kolaylığı sağlar.

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR'ın eserlerinin dil ve folklor araştırmalarında tercih edilmesinin ana nedeni, döneminin günlük yaşantısını, kültür ve gelenek özelliklerini içinde barındırmasıdır. TUNA, “Onun döneminin İstanbul’unu yine o dönemin ağzından kayda alması ve fotoğrafını çekmesidir. Genelde eserlerine bakılınca döneminin kültürünün yansımaları görüyoruz. Bu da, eserlerinin halk bilimi açısından zengin malzemelerle dolu olduğunu göstermektedir....”¹⁰ der. ÖZÖN, Hüseyin Rahmi GÜRPINAR'ın eserlerinin deyim varlığı bakımından değerini, “Teknik ve edebi değer bakımlarından ayrı bir hükme bağlanabilecek bu eserlerde, hele şahısların konuşmalarında, konuşma dili en çok özellik gösteren kısımdır. Konuşma dilinin külhanbeyleri ve kadınlar arasındaki tabirleri zengin bir kullanma yeri tutar.”¹¹ şeklinde ifade ederek bu eserlerin özellikle diyalog kısımlarının deyim zenginliği içerdiğini belirtmiştir. Aynı zamanda yazarın eserlerindeki konuşma dili üslubuna dikkat çekmiş, bunun bir neticesi olarak da konuşma dilinde yaygın olan deyimleri derleme açısından önemine işaret etmiştir. TANRIKULU, GÜRPINAR'ın eserlerinde halk tiplerine yer vermesi hususunda, “Kabadayılar günün İstanbul argosu ile, Anadolu tipleri, Rum, Ermeni, Yahudi azınlıklar kendi konuşma özellikleri ile Hüseyin Rahmi'nin eserlerinde konuşurlar.”¹² ifadesinde bulunarak hem kültürel çeşitliliğe hem de konuşma özelliklerinin bu çeşitlilikler üzerinden yansıtılmasına vurgu yapar.

1. Çalışmanın Amacı, Önemi, Yöntem ve Sınırları

Bu çalışmada Hüseyin Rahmi GÜRPINAR'ın *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* romanında deyim varlığının tespiti ve tespit edilen deyimlerin *Güncel Türkçe Sözlük* ve *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü*, ile karşılaştırılarak incelenmesi amaçlanmıştır. Karşılaştırma ve incelemeler, teorik bilgi ve kavramlar üzerinden örneklerle açıklanmıştır. Ayrıca eserin birinci baskısı üzerinden yapılan incelemelerle,

¹⁰ Sibel Turhan Tuna, “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Bazı Eserlerindeki Folklorik Ögeler ve Bunların Günümüze Yansımaları”, *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Edebiyat Bilimi Sorunları ve Çözümleri*, Cilt. 4, Ankara 2008, 1613. s.

¹¹ Mustafa Nihat Özön, *Türkçe Tabirler Sözlüğü*, XXXVIII. s.

¹² Abdullah Tanrıku, *Hüseyin Rahmi Gürpınar*, İstanbul 1998, 24. s.

geçen zaman içerisinde meydana gelen yapı ve işlev değişimlerin gözlenmesi amaçlanmıştır. Deyimlerin tanım ve tariflerinde sıkça adı anılan kinaye sanatı ile ilgili incelemeler de çalışmaya eklenmiştir. Bununla, kinaye sanatının kavram incelikleri ortaya konularak söze kazandırdığı anlam etkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmaya konu olan eserin dizin çalışmasıyla sözlüğü hazırlanarak kelimelerin tek tek bağlam analizleri yapılmış, eserde yer alan kalıp ifadeler ve deyimler belirlenmiştir. Belirlenen deyimler bağlamlarına göre anlamlandırılmıştır. Yapılan kaynak taramalarından elde edilen teorik bilgiler çerçevesinde tespit edilen deyimlerin incelemeleri yapılmıştır. *Güncel Türkçe Sözlük* ve *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* ile yapılan karşılaştırmalarla deyimlerin yapı ve işlevleri tahlil edilmiş ve bu konular üzerinde meydana gelen görüş ayrılıkları deyimler üzerinden değerlendirilmiştir. Kinaye sanatıyla ilgili kaynaklar taranarak önemli çalışmalarda ana kavramlar birleştirilmiş ortak ve farklı yönler üzerinde durulmuştur.

Çalışma Hüseyin Rahmi GÜRPINAR'ın *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* romanında tespit edilen deyimlerin incelenmesi ile sınırlandırılmıştır. Bu çerçevede *Güncel Türkçe Sözlük* ve *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* üzerinde karşılaştırmalar yapılmıştır. Söz sanatları içerisinde önemli bir yeri olan kinaye sanatı da kendi kavram alanları içerisinde değerlendirmeye alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR'IN HAYATI, ESERLERİ, EDEBİ YÖNÜ

1. Hayatı

17 Ağustos 1864'te İstanbul Ayaspaşa'da dünyaya gelmiştir. Babası Mehmed Said Paşa annesi Ayşe Sıdika Hanım'dır. Babası o dönemde hünkâr yaveridir. Sonraları Erzurum mevki kumandanlığı görevinde iken vefat etmiştir. Baba tarafından Aydın'a, anne tarafından Safranbolu'ya bağlanır. Henüz üç yaşında iken annesini kaybeden Hüseyin Rahmi, bir müddet babasının görevi vesilesiyle Girit'te kalmıştır. Aksaray'da Yâkubağa (Ağayokuşu) mahalle mektebinde okumuş; ardından Mahmûdiye Rüşdiyesi sıbyan ve rüşdiye kısmına, oradan da resmî dairelere kâtip yetiştiren Mahrec-i Aklâm'a devam etmiştir. Hocası Abdurrahman Şeref Efendi'nin teşvikiyle iki yıl kadar da Mülkiye Mektebi'ne devam etmiştir. Bu dönemde ayrıca Fransızca dersleri almıştır. İkinci sınıfta geçirdiği ağır bir hastalık sebebiyle okulu bırakmak zorunda kalmıştır(1880). Bir müddet Adliye Nezâreti Ceza Kalemi'nde memurluk görevinde bulunmuş, daha sonra ticaret mahkemesinde âza mülâzımı olarak görev almıştır. Memurluk dönemini Nâfia Nezâreti Tercüme Kalemi kâtipliği ile sonlandırmıştır. II. Meşrutiyetin ilânından sonra buradan da ayrılmıştır(1908). 1912'de Heybeliada'da yaptırdığı köşke yerleşmiş, yengesi Aliye Hanım, yeğeni Safter Hanım ve çocukluk arkadaşı Miralay Hulûsi Bey'le birlikte yaşamıştır. Memurluk hayatının da sona ermesiyle tek uğraşı edebiyat olmuştur. “Yazarın ilk romanı olan *Şık (Âyine)*, *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde tefrika edilmiştir. Yazar, romanının başlangıç kısmının mektepte öğrenciyken yazmış ve Ahmet Mithat Efendi'ye göndermiştir. *Tercüman-ı Hakikat*'te yayımlanan bir yazıyla *Şık* yazarı matbaaya davet edilmiştir. Eseri çok beğenen Ahmet Mithat Efendi, Hüseyin Rahmi'yi “veled-i manevi” edindiğini gazetesinde ilan etmiş, roman 29 Recep 1304'te (23 Nisan 1887) *Tercüman-ı Hakikat*'te tefrika edilmeye başlanmıştır. Eser, 1889'da *Şık* adıyla kitap olarak basılmıştır.”¹³ Geçimini büyük oranda yazdıklarıyla sağlayan yazarlardandır. Hüseyin

¹³teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gurpinar-huseyin-rahmi, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. (09.01.2021)

Rahmi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin V. Döneminin bir kısmında (1936-1939) ve VI. Döneminde (1939-1943) Kütahya milletvekilliği yapmıştır. VII. Dönemde Cumhuriyet Halk Partisi'nce aday gösterilmiş ancak kazanamamıştır. Hayatı boyunca hiç evlenmeyen Hüseyin Rahmi, Heybeliada'daki evinde 8 Mart 1944 günü ölmüş ve oradaki Abbas Paşa Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. Yazarın ölümünden sonra süreli yayınlarda kalan yazıları toplanarak ilgili oldukları türlerde basılmıştır.¹⁴

2. Eserleri

2.1. Romanları

Şık (1305/1889), *İffet* (1312/1896), *Mutallaka* (1314/1898), *Mürebbiye* (1315/1899), *Bir Muadele-i Sevda* (1315/1899), *Metres* (1315/1899), *Tesadüf* (1316/1900), *Nimetşinas* (1317/1901), *Şipsevdi* (1327/1911), *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* (1328/1912), *Sevda Peşinde* (1328/1912), *Gulyabani* (1329/1913), *Cadı* (1329/1913), *Hakka Sığındık* (1335/1919), *Toraman* (1335/1919), *Hayattan Sahifeler* (1335/1919), *Son Arzu* (1338/1922), *Tebessüm-i Elem* (1339/1923), *Cehennemlik* (1340/1924), *Efsuncu Baba* (1340/1924), *Ben Deli Miyim?* (1341/1925), *Tutuşmuş Gönüller* (1926), *Billur Kalp* (1926), *Evlere Şenlik*, *Kaynanam Nasıl Kudurdu?* (1927), *Muhabbet Tılsımı* (1928), *Mezarından Kalkan Şehid* (1929), *Kokotlar Mektebi* (1929), *Şeytan İşi* (1933), *Utanmaz Adam* (1934), *Eşkıya İninde* (1935), *Kesik Baş* (1942), *Gönül Bir Yeldeğirmenidir Sevda Öğütür* (1943), *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?* (1945), *Dirilen İskelet* (1946), *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* (1949), *Kaderin Cilvesi* (1964), *Deli Filozof* (1964), *Can Pazarı* (1968), *İnsanlar Önce Maymun mu idi?* (1968), *Ölümler Yaşıyor mu?* (1973), *Namuslu Kokotlar.* (1973)

2.2. Hikâyeleri

Kadınlar Vaizi (1336/1920), *Namusla Açlık Meselesi* (1336/1920), *Katil Buse* (1933), *İki Hödüğün Seyahati* (1933), *Tünelden İlk Çıkış* (1934), *Gönül Ticareti* (1939), *Melek Sanmıştım Şeytanı* (1943).

¹⁴ Önder Göçgün, *Hüseyin Rahmi Gürpınar, DİA*, C. 14, İstanbul 1996, 324-326. s.

2.3. Tiyatroları

Hazan Bülbulü (1332/1916, *Kadın Erkekleşince* (1933)

2.4. Tenkit

“*Zamane Münekkitlerine Cevap*” *Cadı Çarpıyor* (1329/1913), *Şekavet-i Edebiyye* (1329/1913).

2.5. Tercümeleri

Emile Gaboriau’dan *113 Numaralı Cüzdan* (1305/1889), *Bir Kadının İntikamı* (1307/1891), *Batinyol’lu İhtiyar: Bir Polis Memurunun Hatıralarından* (1307/1891), *Arnold ve Jules Claretie*’den *Paris’te Bir Teehhül* (1308/1892), *Alfred de Musset*’den *Frederick ile Bernerette* (1313/1897), *Paul de Kock*’tan *Bîçâre Bakkal* (1319/1903).

2.6. Diğer Eserleri

Müntehebat-ı Hüseyin Rahmi I-III (1305/1889), *Eti Senin Kemiği Benim-Sohbetler* (1963). Hüseyin Rahmi’nin sanat ve tenkit konusunda deneme türü yazıları *Sanat ve Edebiyat* adı altında sadeleştirilerek yayımlanmıştır (1972). *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Mektupları ve Tiyatro Eleştirileri* (1998), *Gazetecilikte İlk Yazılarım* (1999), *Gazetecilikte Son Yazılarım I-IV* (2001-2006).

3. Edebî Yönü

Bulunduğu dönem içerisinde baskın olan *sanat için sanat* anlayışının dışında kalarak *toplum için sanat* anlayışını benimsemiştir. Bu noktada Ahmet Mithat Efendi’nin sanat anlayışını devam ettiren sanatçı, Ahmet Mithat Efendi’den düşünce biçimi olarak Batı yönelimli bir anlayışla ayrılır. Halkın gelenek-görenek olarak benimsediği kalıplaşmış düşünce yapısı; din odaklı anlayışı yerine Batı pozitivist düşünce şeklini, akıl ve bilimi yerleştirmeye çalışır.¹⁵

Gürpınar, toplumumuzun bütün katlarından insanlar olarak, bunları o günün yaşayış biçimleri içinde, biraz da alay ederek sergilerken, tulumbacıları, mahalle karılarını, hocaları, cariyeleri, hizmetçileri, dadıları, paşa babaları,

¹⁵ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bakış I*, 10. bs. İstanbul 2001, 114. s.

kalem efendilerini, züppeleri, falcıları, fahişeleri, ileri fikirli genç kızları ve erkekleriyle kaynaşan hayat dolu bir İstanbul'u büyük bir canlılık ve sıcaklıkla yaşatmayı başarmıştır. En çok övülen yönü de, o günkü İstanbul'un geleneklerini, göreneklerini, tiplerini canlandıran bu tarihçi yönüdür.¹⁶

MORAN, Hüseyin Rahmi'nin eserlerinde devrin siyasi olaylarına değinmediğini; halk içinde yaşanan aksaklıkları gelenek-göreneklerden, insanların zaafı veya kötü yönleri üzerinden yansıttığını belirtmiştir.¹⁷ Hüseyin Rahmi, toplumsal ve ekonomik eşitsizlikleri, kadın erkek ilişkilerini halk edebiyatından da yararlanarak duru bir dille anlatmıştır.¹⁸ Yazarın canlı bir portre gibi sunduğu eserleri dönemin anlayışını gerçekçi ve gözlemci bir perspektifte sunması bakımından büyük önem arz etse de teknik bakımdan zayıf kalmıştır. TANRIKULU; GÜRPINAR'ın eserlerinde şekil, üslup ve roman tekniği konularına dikkat etmediğini bu nedenle eserlerinde şekil ve üslup kalıplarının getirmiş olabileceği zorlamalar olmadığını belirtmiştir. Devamında eserlerinin kıvrak ve akıcı nitelikler taşıdığını, her verdiği olayı doğal ortamında, çağının İstanbul'una uygun olarak kadınların ev veya sokak ortamlarında yaptığı konuşmaları canlı bir şekilde romanlarına aksettirdiğini, örf ve adetleri en güzel örneklerle gözler önüne serdiğini eklemiştir.¹⁹ "...romanlarında en zengin insanların yaşadığı yerlerden (konaklardan, yalılardan) en yoksul insanların yaşadığı kenar mahallelerde yaşananlar konu edilir. Yazar, bütün bu insanları; gelenek, görenek, düşünce, inançları ve konuşma biçimleriyle birlikte bütün özellikleriyle yaşatır."²⁰

4. Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç Özet

Roman, mahalleden bir kadının büyük bir korku ve heyecanla komşusunun kapısını çalmasıyla başlar. Komşular arasında cereyan eden diyaloglar dünyaya çarpması beklenen Halley kuyruklu yıldızı ile ilgilidir. Bu konuşmalar sırasında mahalle kadınları kendi vehimleri üzerinden çeşitli korku sahneleri üretirler ve tehlike anında nasıl kurtulabileceklerine dair çözüm yolu bulmaya çalışırlar. Bütün dünyaya

¹⁶ Moran, 2001, 150-51. s.

¹⁷ Moran, 2001, 152. s.

¹⁸ Evrim Yeşilyurt, *Hüseyin Rahmi Gürpınar Hayatı ve Eserleri*, 1. bs, Ankara 2002, 10-11. s.

¹⁹ Abdullah Tanrikulu, *Hüseyin Rahmi Gürpınar*, 19-24. s.

²⁰ Adnan Özyalçın, "Çağdaş Bir Yazar: Hüseyin Rahmi Gürpınar" (1864-1944), *Gül Diken Mizah Kültürü Dergisi*, S. 22, Güz 2000, s. 11.

yayılan bu haberin İstanbul'a yayılması ve halkın kulaktan kulağa asılsız söylentileri yayması sebebiyle kargaşa ortamı oluşur. Romanda varlıklı bir ailenin oğlu olan İrfan Galip, batı ilimlerine aşına olan ve bu ilimlerde eğitim görmüş aydın fikirli bir gençtir. Gördüğü eğitime rağmen garip davranışlar sergiler. Kendi iç dünyasında kendi gibi aydın, eğitim görmüş bir kızla evlenmenin hayallerini kurar ve gittiği yerlerde her an onunla karşılaşacakmışçasına gördüğü kadınları bu muhayyilesine göre değerlendirir. Lakin bu değerlendirmeleri her seferinde hüsrarla sonuçlanır. Bu yaklaşımları sonucunda kadınlardan aldığı azarlamalar, birtakım tepkiler gururunu çok incitmiş ve onu kadınlar aleyhinde yazılar yazmaya götürecek derecede bir kadın düşmanı yapmıştır. Halley kuyruklu yıldızının dünyaya çarpacağı haberini kullanarak kadınları korkutup intikam almak için konferanslar vermeye başlar. Matematik, anatomi, fizik gibi bilim dallarından yararlanarak çarpmanın muhtemel şiddetinden, oluşturacağı ölümcül ortamdan bahseder. Bu bahislerini çeşitli rüyalarla da pekiştirerek kadınlardaki korku hâlinin iyice artmasını sağlar ve bundan çok keyif alır. Bu sırada bir kadın, konferanslarını ve yazılarını dikkatle takip etmektedir. Bir süre sonra kadın olmaktan üzüntü duyan, kadınların hayat alanlarının ve faaliyetlerinin sınırlı olduğundan şikâyet eden bir kızdan mektup alır. Aynı zamanda bu kız, macerayı seven, erkeklerin yaptığı çeşitli sporlara özenen bir anlayışa sahiptir. İrfan kıza duygusal içerikli, coşkulu bir cevap mektubu yazar. Bu sırada konferanslar verilir ve mektuplaşmalar devam eder. İrfan yüzünü görmediği bu kıza, zihninde hayali bir portre çizerek âşık olmuştur. İrfan evde kurduğu bir düzenekle fişekler, çeşitli küçük çaplı patlayıcılar hazırlar. Konferansa gelen kadınlara yıldızın çarpmasıyla ilgili korkulu rüyalar anlattığı esnada hizmetçisinin de yardımıyla hazırladığı düzeneği devreye sokar. Ortaya çıkan bu patlamalar, devrilen ev eşyaları, kadınları bayıltacak derecede korkuya düşürür. Bu sırada mektuplaşmalar devam eder. İrfan mektuplaştığı bu kıızı iyice merak eder ve artık bir yolunu bulup görmek ister. Bu sebeple mektup getiren kıızı takip etmeye karar verir. Takibi sırasında, mektuplaştığı kız hakkında kötü şeyler duyar. Fakat, yine de kıza evlenme teklif eder ve evlenmeye karar verirler. Kız bu evlilik için Halley'in çarpacağı ana kadar yüzünü göstermeme şartı öne sürer. Halley'in çarpacağı bilinen günde de düğün yapılır. Düğün akşamında, gelin hanım evin damından dürbünle gökyüzünü izler ve Halley'i beklemeye başlar. Bu bekllemeler

esnasında İrfan'a vermiş olduğu üstü kapalı mesajlar İrfan'ın gözünden kaçmaz. Gelin hanım daha önce yapmış olduğu bir oyunla da hem kadınların intikamını İrfan'dan almış hem de İrfan'ın iyi bir koca olacağına kanaat getirmiştir. İrfan'la yapmış olduğu ilmî ve felsefî konuşmalarla da aklını, bilgisini kanıtlamıştır. Yapılan konuşmalar esnasında vaktin nasıl geçtiğini anlamazlar. Saatin farkına vardıklarında kuyruklu yıldızın çarpma saatinin çoktan geçtiğini ve vehmedildiği gibi bir tehlikenin olmadığını anlamışlardır.

5. Hüseyin Rahmi GÜRPINAR ve Eserleriyle İlgili Hazırlanmış Tezler

Hüseyin Rahmi; yaşadığı dönemin içe dönük edebî anlayışının dışında eserler vermiş, eserlerine konu olan bütün çevreleri gerçekçi ve eleştirel bir şekilde yansıtmıştır. Sanatçının dönemini gerçekçi yaklaşımlarla ele alması, toplum psikolojisini, toplumun hayat tarzını konu ederek gözlemlerini bütün ayrıntılarıyla aktarması, onun eserlerine tarihî bir doküman olma özelliği kazandırmıştır. GÜRPINAR'ın eserleri üzerine yapılan çalışmalar, genel anlamda sanatçının bu üslup özelliğine dayandırılarak yapılmıştır. GÜRPINAR'ın eserlerini konu alan tez çalışmalarında da ana tema, genellikle toplumsal yapının incelenmesine yönelik belirlenmiştir. Özellikle dönemin kültür anlayışı, inanış biçimleri, felsefî ve dinî etkilerin tartışma konuları, farklı çevre ve kültür anlayışına bağlı insan toplulukları incelemesi, mekân tasvirleri çerçevesinde sosyolojik tahliller, dönemde hakim olan edebî akımlar, sanatçının dönemle ilgili eleştirel tavrı incelenmiştir. Yapılan çalışmalarda yazarın konu seçimleri de ele alınmış bunlar üzerinden yazarın tematik üslubu hakkında incelemeler yapılmıştır. Bununla birlikte hem sosyolojiyi hem de dil bilimini eş zamanlı olarak ele alan çalışmalar yapılarak farklı kültürlerin dil üzerindeki etkisi incelenmiştir. Dil bilimini doğrudan konu alan çalışmalar da yapılmıştır. Bu çalışmalar, anlam bilimi konusu içerisinde yer alan kelime türlerinin incelenmesi ve bazı edebî türlere yönelik incelemelerdir. Ayrıca, sanatçının eserleri üzerinden yapı ve içerik çözümlemeleri ve karşılaştırmaları yapılmıştır.

5.1. Yüksek Lisans Tezleri

Bahriye TİLKİ, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Çocuk*, Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1991. (Danışman: Prof. Dr. İnci ENGİNÜN)

Elif DURAN, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Kadın*, Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü / Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul 2009. (Danışman: Doç. Dr. Murat KOÇ)

Emel KOŞAR, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Batıl İnançlar*, Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul 2005. (Danışman: Prof. Dr. Abdullah UÇMAN)

Esin ALÇİÇEK, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Hikâyeciliği*, Ege Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, İzmir 2010. (Danışman: Prof. Dr. Fazıl GÖKÇEK)

Gülseher GÜRGEN, *İstanbul'da Bulunan Fahişelerin Geç Osmanlı Dönemi'ndeki Yaşamlarının Ahmed Midhad Efendi ve Hüseyin Rahmi Gürpınar Romanları Üzerinden Bir Değerlendirmesi*, Sabancı Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019. (Danışman: Doç. Dr. Selçuk Akşin SOMEL)

Halis Ahmet ÖZER, *Roman Tenkidleri: 1923-1928 Yılları Arasında Hüseyin Rahmi Gürpınar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin'in Romanları Hakkında Yazılan Makaleler*, Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı / Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul 2001. (Danışman: Doç. Dr. Melin HASER)

Hüseyin CİHANGİR, *Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Mustafa Kutlu'nun Eserlerinde İlişki Sözleri*, Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı / Türk Dili Bilim Dalı, Ankara 2010. (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Habibe YAZICI ERSOY)

İlgaz GÜZELCE, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Kadın ve Eğitim*, Dokuz Eylül Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Ortaöğretim Sosyal

Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, İzmir 2006. (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sabahattin ÇAĞIN)

Kemal ERDEM, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç Adlı Romanının Anlam Bilgisi ve Üslup Bakımından İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Konya 2010. (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Kâzım KARABÖRK)

Kübra YILDIZ, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın "Şıpsevdi" Romanının Tematik Açısından İncelenmesi*, Beykent Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, İstanbul 2020. (Danışman: Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN)

Özge DİNLER, *Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Din-Felsefe İlişkisine Yönelik Tartışmaların Edebi Yapıtlardaki İzdüşümleri (Hüseyin Rahmi Gürpınar Örneği)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe Ana Bilim Dalı, Samsun 2018. (Danışman: Doç. Dr. Hasan AYDIN)

Özgür KURT, *Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Ömer Seyfettin'in Romanlarında, Öykülerinde ve Tiyatro Eserlerinde Azınlıklar ve Yabancılar*, İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı / Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul 2009. (Danışman: Prof. Dr. M. Fatih ANDI)

Semih ZEKÂ, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Roman ve Hikâyelerinde Mizah*, İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı / Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul 2004. (Danışman: Prof. Dr. Kâzım YETİŞ)

Semra ŞEN, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Şık 1896, Tesadüf 1900, Şıpsevdi 1900, Metres 1900 Adlı Eserlerinde Halk Edebiyatı Unsurları*, Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Erzurum 1987. (Doç. Dr. Bilge SEYİDOĞLU)

Serkan DEMİR, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın "Şıpsevdi" Romanında Niteleme Sıfatları*, İstanbul Kültür Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve

Edebiyatı Ana Bilim Dalı / Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul 2018.
(Danışman: Prof. Dr. Hacı Ömer KARPUZ)

Şerif Şenol ZÜMRÜTKAL, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul 2012. (Danışman: Doç. Dr. Handan İNCİ)

Tuğba GÖKÇÜOĞLU, *Türk ve Japon Romanında Naturalizm Akımı Shimazaki Töson-Hüseyin Rahmi Gürpınar*, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Doğu Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı / Japon Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Ankara 2005. (Danışman: Prof. Dr. Pulat OKTAN)

Yusuf ÇELİK, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Aile ve Çocuk Eğitimi*, Pamukkale Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Denizli 2012. (Danışman: Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN)

5.2 Doktora Tezleri

Abdullah HARMANCI, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Öyküleri ve Öykücülüğü*, Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Konya 2010. (Danışman: Prof. Dr. Mehmet TEKİN)

Gökkan ÖZKUK, *Türk Romanında Mahalle Algısı (Ahmet Mithat Efendi, Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Halide Edip Adıvar)*, İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Sosyoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul 2014. (Danışman: Doç. Dr. Yücel BULUT)

Kemal ÖZMEN, *Univers Française Dans l'oeuvre de Hüseyin Rahmi Gürpınar*, Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Fransız Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara 1978. (Danışman: Doç. Dr. Tuğrul İNAL)

Mehmet KAYGANA, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın 1919-1944 Yılları Arasında Yazdığı Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatım*, Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Yeni Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Ankara 2008. (Danışman: Prof. Dr. Şerif AKTAŞ)

Özgür İLDEŞ, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın 1919'a kadar Olan Romanlarında Yapı, Tema, Anlatım (1889-1919)*, Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Ankara 2009. (Danışman: Prof Dr. Şerif AKTAŞ)

Pelin DİMDİK, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Kadın-Erkek İlişkisi*, İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul 2014. (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nuri SAĞLAM)

Semra ŞEN, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarındaki Folklor Unsurları*, Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Erzurum 1995. (Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU)

İKİNCİ BÖLÜM

KUYRUKLU YILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ ROMANINDA DEYİMLER VE İNCELEMELER

1. Tarifler Üzerinden Deyim İncelemeleri

“Deyim karşılığında; önceleri *darbimesel*, *tabir*, *ıstılah* sözcükleri kullanılmıştır. Ancak, *darbimesel* daha çok atasözlerini karşılayan bir terimdir. Tanzimat’tan sonra avama ait hikmetli sözlerin toplanması sürecinde *tabir* kelimesi kullanılmıştır. Cumhuriyetten sonra uzun bir süre *tabir* kelimesi kullanılmış ve Türk Dili Tetkik Cemiyeti tarafından 1935 yılında İstanbul’da bastırılarak dağıtılan *Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu*’nda *tabir* = *terme*, *expression* karşılığı olarak “deyim” sözcüğü teklif edilmiş ve bu, zamanla tutmuştur. Ancak, Mustafa Nihat ÖZÖN, M. Halit BAYRI, M.Şakir ÜLKÜTAŞIR gibi araştırmacı ve yazarlar uzun süre *tabir* kelimesini de kullanmışlardır.”²¹ EYÜBOĞLU, dil devriminden önce deyim kelimesinin *tabir*le karşılandığını; AHMED VEFİK PAŞA [öl. 1891], ŞEMSEDDİN SÂMÎ [1850-1904], MUALLİM NÂCÎ [1849-1893] gibi Tanzimat dilcilerinin bu kavramı “ibare, ıstılah, beyan” ıstılahlarıyla karşıladıklarını ayrıca bu kavramın “düş yorumu” anlamına geldiğini belirtmiştir. Bu yorumlarına da *tabir* kelimesinin *cinas*, *istiâre* ve *teşbih* gibi kavramlar içeren bir kelime özelliği kazandığını eklemiştir.²² Mustafa Nihat ÖZÖN bu adlandırmayla ilgili, “... eskiden yazı dilinde bizim şimdiki manaya ‘tabir’ dediğimiz şeye, hem ‘tabir’ hem de ‘ıstılah’ deniliyordu. İstılah, daha ziyade ilme ait kelimelere bırakıldıktan sonra yazı dilimizde yalnız ‘tabir’ kullanılır olmuş,... Kitapın ismini gören bir arkadaş ‘tabir’ yerine başka bir kelime kullanmamı söylediği zaman ‘tabir’ kelimesinin kendisinin bir *tabir* olduğu cevabını verdim.”²³ şeklinde bir yorum yaparak *tabir* kelimesinin bünyesinde var olan, “ifade, anlatma; bir manası olan söz; deyim”²⁴ açıklamalarıyla Arapça kelimenin anlam içeriğine dikkat çekmiştir. *Osmanlıcadan*

²¹ Ahmet Turan Sinan, “Deyim Kavramı Üzerine Notlar”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 2, Elazığ 2008, Cilt: 18, 91-98. s.

²² E. Kemal Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde ATASÖZLERİ ve DEYİMLER*, İstanbul, 1975, V. s.

²³ Mustafa Nihat Özön, *Türkçe Tâbirler Sözlüğü*, XXIX. s.

²⁴ C. Çakmak, *Kazan-Tatar Türkçesindeki Ağız ve Baş ile İlgili Deyimler Üzerine*, Akkuş M. (edt.), *Atasözleri ve Deyimler Üzerine İncelemeler*, Ankara, 2020, 236. s.

Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi'nde taranan eserlerin tanıtımı yapılırken deyim yerine *tabir*, *mecazlı tabir* kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca “tabir” madde başına ise “1. Ayalgı [İfade tarzı man. «Çağ.» ve «Tel.» lehçelerinde musiki makamı demektir.] ...düş yorma, ...söz, ifade ve kelam,...yorma”²⁵ şeklinde karşılıklı madde başı göndermeleri yer alır. “Türkçe ‘de-’ fiil köküne bağlama ünsüzü (y) ile fiilden ad yapan ‘-ım’ eki getirilerek türetilmiş...zamanla tutmuştur. Kelimenin hızlı yaygınlaşmasını; TİMURTAŞ, SAFA, PÜSKÜLLÜOĞLU ve TEKİN Türkçe kök ve ekten doğru yöntemle türetilmesine bağlamışlardır.”²⁶ Vecihe HATİBOĞLU da “‘Deyim’ sözü Türkçenin yeni bulduğu güzel sözcüklerden biridir. Bu sözcüğün yeri boştu ve ‘tabir’ sözü ile karşılanamıyordu. ‘Tabir’ bir tek sözcük de olabilir. Halbuki deyim, en az iki sözcükten kurulur.”²⁷ şeklinde açıklama yapmıştır. Bu açıklamada Hatiboğlu; tabirlerin kelime, sözcük veya terimlerin ifadesinde de kullanıldığına işaret etmiştir. Bununla birlikte birçok dilbilimcinin deyimlerin en az iki sözcükten oluşması gerektiği fikrinde birleşmelerine rağmen tek sözcüklü deyimlerin de olabileceği görüşü devam etmektedir. Dolayısıyla tam bir görüş birliği sağlanamamıştır. TDK *Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’nde “neler”in deyim kabul edilerek madde başına eklenmesi gerektiği görüş ayrılıklarının somut bir örneğidir. *Güncel Türkçe Sözlük*’te ve *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’nde bu kelimeye “çok ve çeşitli şeyler” olarak anlam verilmiştir. Doğan AKSAN da genelde birden fazla sözcükle kurulan deyimlerin seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla da oluşabileceğini söyleyerek bu duruma *gözde*, *akşamcı* gibi örnekler vermiştir.²⁸ Ömer Asım AKSOY ise önceleri tek sözcükten deyim olabileceğini kabul etmiş sonraki çalışmalarında bu görüşünden vazgeçerek deyimlerin en az iki sözcükten oluşması gerektiğini belirtmiştir.²⁹ KORKMAZ, “Gerçek anlamından farklı bir anlam ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği.”³⁰ şeklindeki tarifinden sonra başka bir

²⁵ Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları. *Tarama Dergisi*, s. 1-848, C. 1, İstanbul, 1934

²⁶ A. T. Sinan, *Deyimlerin Kuruluşu ve Estetiği*, Akkuş M. (edt.), *Atasözleri ve Deyimler Üzerine İncelemeler*, Ankara, 2020, 10. s.

²⁷ Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara 1972, 194. s.

²⁸ Doğan Aksan, *Türkçenin Gücü, Türk Dilinin Zenginliklerine Tanıklar*, Genişletilmiş 9. bs., Ankara 2005, 91. s.

²⁹ Ömer Asım Aksoy, “Tek Sözcüklü Deyim Var mı?”, *Çağdaş Eleştiri Dergisi*, İstanbul, 1984; *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1*, s.37 (dipnotta belirtmiştir).

³⁰ Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992, 43. s.

çalışmasında “....kelime veya kelime grubu”³¹ şeklindeki açıklamasıyla tek kelimelik deyim olabileceğine işaret etmiştir. Aynı şekilde Doğan KAYA deyimini tarif ederken tek sözcükten nadiren de olsa deyim olabileceğini belirtir, aynı eserin terimler kısmında deyimlerin tek kelimedenden oluşan biçiminin olmadığını ve terimlerin deyimlerden bu farkla ayrıldığını söyler.³² Yapılan tarifler bu konuda bir fikir birliği bulunmadığını gösterse de ağırlıklı görüşün deyimlerin en az iki sözcükten oluşması gerektiği yönünde olduğu söylenebilir.

Deyim konusunda Türk dilbilimcileri birbirine yakın ve birbirini tamamlayan tarifler ortaya koymuşlardır. HATİBOĞLU, deyimlerde söz öbeğinin gerçek anlamı dışına kaydığını ve deyimlerin; anlatım gücünü artırmaya yönelik olarak kullanıldığını, deyimlerde bazı sözcüklerin değişmediği halde bazılarının da değişip çekimlere girdiğini eklemiştir.³³ TULBENTÇİ, “deyimlerin kesin hüküm ifade etmeme bakımından atasözünden ayrıldığı fakat, atasözüyle aynı değere sahip olduğu ve deyimlerin atasözünden daha fazla söylendiği” durumlarını ekler.³⁴ AKSOY, deyimlerin çekici anlatım özelliği taşıdığını ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları olduğunu söyler.³⁵ ELÇİN, deyimlerin gerçek anlamından uzaklaşması konusunda AKSOY’la aynı görüştedir. Diğer dilbilimcilerden farklı olarak deyimlerin yeni kavramlar meydana getirdiğini söyler. ELÇİN de AKSOY gibi deyimlerin kalıplaşmış sözler olduğu düşüncesindedir.³⁶ Ahmet TOPALOĞLU; çekici anlatım özelliği, kalıplaşma, gerçek anlamından ayrı ifade öbeği şeklinde tarif ederek üstteki yorumlarla aynı yönde görüş belirtir.³⁷ Turan KARATAŞ, AKSOY ve ELÇİN ile aynı fikirdedir. Onlardan farklı olarak deyimlerin yerinde kullanıldığında düşünceyi güçlendirdiklerini ve çoğunlukla mastar biçiminde olduklarını ekler.³⁸ BAHADINLI, deyimlerin en az iki sözcükten meydana geldiğini, çoklukla kendi öz anlamları dışında anlam içerdiklerini ve hem yazı hem de konuşmada sözü

³¹ Zeynep Korkmaz, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, 6. bs. Ankara, 111. s.

³² Doğan Kaya, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları Sözlüğü*, Ankara 2014, 255-257. s.

³³ Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, 194. s.

³⁴ F. Fazıl Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, İstanbul 1977, 6. s.

³⁵ Ö. A. Aksoy, *Atasözü ve Deyimler Sözlüğü*, Ankara 1984, 49. s.

³⁶ Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara 1986, 642. s.

³⁷ Ahmet Topaloğlu, *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1989, 55. s.

³⁸ Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Ankara 2007, 110-111. s.

güzelleştirdiklerini belirtmiştir.³⁹ TEKİN de deyimlerin gerçek anlamı dışında kullanıldıkları ve kalıplaşmış oldukları üzerinde durur.⁴⁰ *Güncel Türkçe Sözlük*'te ise deyim, "Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir." şeklinde tanımlanır. AKSAN, diğerlerinden farklı olarak deyimlerin genelde bir durumu, yaşanan birtakım olayların özelliklerini, insanın mizaç ve davranış yönlerini, insanların fiziksel ve ruhsal özelliklerini betimlemek amacıyla oluştuğunu ifadelerine ekler. Ayrıca deyimlerin çeşitli benzetmelerden, aktarma adı verilen anlam olaylarından yararlandığını belirtir.⁴¹

Aktarma olarak ele alınan anlam olaylarından biri de somutlaştırmadır. Soyut olan birtakım kavramları, yaşantıları, somutlaştırarak anlatma biçimi olarak görüldüğünden birçok deyim somutlaştırma örneğidir. AKSAN, bir insan tutumunun farklı bir imgeden yararlanılarak somutlaştırma denilen aktarmayla insan zihninde etkili bir anlatım sağlanacağına dikkat çeker. Ayrıca deyimlerin anlatım gücünü artırmasının yanı sıra; hoş gidecek sözler olmaları ve bu yönüyle de dinleyene veya okuyana zevk vermeleriyle birlikte, hatırdan kalmasını kolaylaştırması yönünde özellikler içerdiğini söyler.⁴²

Vecihe HATİBOĞLU, deyimlerin özelliklerini biçim ve mana yönlerinden inceler ve biçim yönünü şu şekilde ele alır:

"Bir tek kelime ise deyim olamaz. Eğer bir kelimenin anlamı gerçek anlamından kaymışsa, o kelime mecaz anlamında kullanılıyor veya kelimenin anlamı çoğaltılıyor demektir. Çünkü bir kelimenin pek çok gerçek veya mecaz anlamı olabilir. Deyimde ise bir tek kelimenin anlamı dışında kullanılması aranmaz, en az iki kelimenin birlikte kullanılmalarından doğan ortak anlam, gerçek anlam dışında hatta mantık dışındadır. Yoksa bir tek kelimenin mantık dışında kullanılması, çekici bir özellik yaratamaz, belki de anlamın

³⁹ Yusuf Ziya Bahadın, *Türkçe Deyimler Sözlüğü ve Kaynakları*, İstanbul, 1992, s. 11.

⁴⁰ Arslan Tekin, *Edebiyatımızda Terimler*, 5. bs., Ankara 2012, 81. s.

⁴¹ Doğan Aksan, *Anadilimizin Söz Denzinde*, Ankara 2002, 95. s.

⁴² Doğan Aksan, *Anadilimizin Söz Denzinde*, 96-7. s.

kaybolmasına sebep olur ve tek kelime olduğu için de mantık dışına kayma söz konusu olamaz.”⁴³

Bu açıklamalarından önce deyimmin en az iki en çok yedi ve sekiz kelimeden oluştuğuna dikkat çeker. Deyimlerdeki anlam yönü hakkında ise şu açıklamayı yapar: “Deyimlerde her şeyden önce anlamda bir mübalağa yönü, mantık dışına kaçma çabası vardır. ...Amaç fazlası ile dikkati çekip, anlatıma güç vermek, kolay anlatımı sağlamaktır.”⁴⁴ Arslan TEKİN ise deyimlerin şekil bakımından söz öbeği ve cümle halinde olabilirlik yönlerine dikkat çekmiş bununla ilgili “ağır başlı” ve “dostlar alışverişte görsün” örneklerini vermiştir.⁴⁵

Deyimlerin temel özelliklerinden biri de kalıplaşmış ve değiştirilemez oluşlarıdır. ÖZÖN, deyimlerin bu özelliklerine istinaden: “Bu tabirler kökleşmiş, kemikleşmiş ve basma kalıp bir hal almış oldukları için kullanışlarında tetik davranmak gerekir. Bazılarında yapılacak ufak bir karıştırma mânayı başkalaştırır: ‘Akla karayı seçmek’ büyük sıkıntı çekmiş olmayı anlatırken ‘akı karayı seçmek’ aklı ererlik anlatır.”⁴⁶ der. Tayyibe Uç: “Bazen kalıplaşma öylesine keskinleşiyor ki sözcüğün anlamı bilinmeden deyim kullanılıyor. Hatta bütün sözcükleri yabancı kökenli sözcüklerden oluşmuş deyim, durumu öyle eksiksiz anlatıyor ki tek sözcüğünü bile değiştiremiyorsunuz. Örneğin ‘efradını cami, ağyarını mani,..... nevi şahsına münhasır’⁴⁷ şeklinde bir açıklamasıyla deyimlerdeki kalıplaşma özelliğini vurgular. *Dilbilim Sözlüğü*’nde deyim tarif edilirken özellikle kalıplaşma vurgulanmıştır: “Kendisini oluşturan sözcüklerin anlamından ayrı bir anlam içeren kalıplaşmış söz kümesi; yapısal olarak deyimdeki söz sıralaması çokça değiştirilemez; bu nedenle deyimler çoğu kez kalıplaşmış, hazır sözce olarak da adlandırılır.”⁴⁸ Deyimler her ne kadar kalıplaşmış söz yapılarıysa da bunun bazı istisnai durumları vardır. “Söz gelimi, ‘ateş bacayı sarmak’ deyimi, *ateş bacayı sarmış*, *ateş bacayı sardı*, *ateş bacayı fena*

⁴³ Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, 195. s.

⁴⁴ Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, 202. s.

⁴⁵ Arslan Tekin, *Edebiyatımızda Terimler*, 81. s.

⁴⁶ Mustafa Nihat Özön, *Türkçe Tabirler Sözlüğü*, XXIX. s.

⁴⁷ Tayyibe Uç, “Deyimlerdeki Eski Öğeler Üzerine”, *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (795-810)*, Adana 2012, 799. s.

⁴⁸ Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy, *Dilbilim Sözlüğü*, İstanbul, 2011, 85. s.

sarmış gibi yeni birimlere kolayca girebilmekte ve öylece kullanılabilir. Bu tür birimlerde çekimli eyleme farklı çekim ekleri getirilebilmekte ve dizimsel olarak da araya yeni sözcük sokulabilmektedir.”⁴⁹ İncelenen romanında bazı deyimlerin arasına kelimeler eklenmiştir. Örneğin, “Başına *adeta birer* bela ol-, aklına *tuhaf şeyler* gel-, gemi *bütün bütün* azıya al-, kırdığı ceviz *artık* bini aş-, cankulağıyla *bile* dinleme-...gibi. Araya giren bu yapılar bağlamdan anlaşıldığı üzere deyimdeki bir olguyu vurgulamak ve olay konusu olan bir şeyin veya işin aşırılığını belirtme işlevi sağlamaktadır. Bu durumu bazı dilbilimciler deyimli birleşik kelimeden ayırmak için ölçüt saymaktadır. “Deyimlerde kalıplaşma, bileşik kelimelerde görüldüğü şekilde aralarına başka kelime veya ek almayacak kadar ileri değildir. Deyimlerin kelimeleri sayılı ve belirli olduğu halde, bazı durumlarda aralarına bazı kelimeler de girer ve deyim özelliğini kaybetmez.”⁵⁰ Bünyamin TETİK de deyimlerin söz sıralarında değişikliğin bazı istisnaları olabileceğinden söz ederek bu istisnaları dört maddede açıklamıştır. Bu maddeler; masterla biten deyimler, içerisinde zamir ve aitlik eki olan deyimler, deyim şekilleri yörelere, tarihlere göre değişme gösteren, aynı anlamda farklı şekillerle kullanılan deyimler ve deyim kendi gibi bir deyim olandan kısaltılması şeklindedir.⁵¹ Bu maddelere göre incelediğimiz romanda söz sıraları değişme göstermiş bazı deyim örnekleri şunlardır:⁵²

Sonu masterla biten deyimler:

Abdest almak / **alıp**

Acı gelmek / **gelecekti**

Adet yerini bulmak / **bulsun**

Ağır gelmek / **geliyor, geliyordu**

Ağzı kapanmak / **kapansın**

⁴⁹ Hürriyet Gökdayı, “Dilde Kalıplaşma Dereceleri”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*, Adana, 2012, 665 s.

⁵⁰ Vecihe Hatiboğlu, *Kelime Grupları ve Kuralları*, 223. s.

⁵¹ Bünyamin Tetik, *Açıklamalı Deyimler Sözlüğü*, İstanbul, Eylül 2013, 6-7. s.

⁵² Burada deyimlerden bazı örnekler verilmiştir, devamı dizinde mevcuttur ve ek sıralarından takip edilebilir.

Ağız açtırmamak / açtırmıyor

Ağıza bakmak / bakıyor

Ağzına almak / almaya

Akla karayı seçmek / seçtim

Akılda tutmak / tutulması

Akla gelmemek / gelmez

Akla sığmak / sığar

Aklı başına gelmek / geldiği

Aklına bir şey gelmek / gelir

Aklına gelmek / gelmiş

Aklını başına toplamak / toplayamaz

Alıp vermek / veriyor

Âlemi birbirine katmak / katıyor

Alev almak / alırmış

Aleve vermek / verdi

Aleyhte bulunmak / bulunduğunuz, bulunan

Altüst olmak / olur, oluyordu

Aslı çıkmak / çıktı

Atıp tutmak / tuttuğuma

Ateş almak / alanların

Bahis kızıışmak / kızıışırken, kızııştırmak

Başı ateşlere yanmak / başı ateşlere yandı

Baş göstermek / Baş göstermişti

Başa gelmek / geleni

Başı tutmak / tutar, tutmuştu

Başına taş yağmak / yağacak

Başına bela olmak /olup

Baştan çıkarmak / çıkaran

Çehresini çatmak / çatıp

İçerisinde zamir ve aitlik eki olan deyimler:

Ağzı sıkı / Ağzın sıkıdır

Ağıza bakmak / Ağzına bakıyor

Ağıza almak / Ağzınıza almağa

Ağzından yel götürsün / Ağzınızdan yel götürsün

Aklı başında olmamak / Aklım başımda yok

Aklına bir şey gelmek / Aklıma şey gelir

Aklından geçmek / Aklından geçmeyen

Akla getirmek / Aklınıza getirmediğiniz

Aleyhte bulunmak / Aleyhimde, aleyhlerinde bulunmak

Başı tutmak / Başım tutar /tuttu

Başa gelmek / Başımıza geleni / gelenleri

Başına taş yağmak / Başımıza taş yağacak

Başını ağrıtmak / Başınızı ağrıttım

Birbirini yemek / Birbirimizi yedik

Boyun- boynunu bükmek / Boynumuzu bükerek

Canı sıkılmak / Canları sıkılmıştır

Canına okumak / Canıma okudu

Çehresi et bend olmak / Çehren et bend oldu

Çenesi açılmak / Çeneler açıldı

Göreyim seni / **sizi**

Yörelere ve tarihlere göre değişen deyimler; aynı anlamda olup farklı şekilde kullanılan deyimler:

Âlemi birbirine katmak / **Ortalığı** birbirine katmak

Arzı çehreyi muvaffakiyet etmek / **Başarı göstermek**

Bel çökertmek / Bel **kırmak**

Bîhuş kalmak / **Şaşırp** kalmak

Bîlüzum görmek / **Lüzumsuz** görmek

Bî-serübün söylemek / **Saçma sapan konuşmak**

Bî-şuur etmek / **Aklını başından almak.**

Bî-teessür bulunmak / **Kayıtsız kalmak**

Can kaygısına düşmek / Can **derdine** düşmek

Cesaretini kesretmek / Cesaretini **kırmak**

Cihanı sarmak / **Dünyayı tutmak**

Cüretini kırmak / **Cesaretini** kırmak.

Çar çeşm ile beklemek / **Dört gözle** beklemek

Çehresini çatmak / Yüzünü **buruşturmak** veya **ekşitmek**

Çisud / Ne fayda?

Dolaba düşmek / Dolaba **gelmek** veya **girmek**

Fena-yab olmak / **yok** olmak

Fena nazarla bakmak / **Kötü gözle** bakmak

Fiile getirmek / Fiile **koymak**

Foyayı meydana vermek / Foyasını **belli etmek**

Hoşnudi⁵³ koymak / **Gönül** koymak

Kârı akıl olmamak / **Akıl kârı** olmamak

Karmanyolaya sokmak / Karmanyolaya **getirmek**

Kat-ı rabıta etmek / **Bağlarını koparmak**

Kat-ı ümit etmek / Ümidini **kesmek**

Kışır bağlamak / **Kabuk** bağlamak veya **tutmak**

Lâmı cimi kalmamak / Lâmı cimi **yok**

Lâmelif çevirmek / Lâmelif **çizmek**

Makine çekmek / Makine **çevirmek**

Min gayri haddin / Haddi **olmamak**

Nefsini kurtaramamak / **Kendini alamamak**

Rabt-ı kalb eylemek / **Gönül bağlamak**

Sarf-ı zihin etmek / Zihin **yormak**

Taht-ı nikâhına almak / **Nikâhı altına** almak

Tecahülden gelmek / **Tecahülûarifaneden** gelmek

Teslim-i ruh etmek / **Ruhunu teslim** etmek

Tiril tiril titremek / **Tir tir** titremek

Yüzü ateş kesilmek / Yüzü **kızarmak**

Deyimin deyimden kısaltılması:

Akla **hayale** gelmemek / Akla gelmemek

Altından Çapanoğlu çıkmak / (...) Çapanoğlu çıkmak

Başı **ateşlere** yanmak / Başı yanmak

⁵³ Romanda halk ağzı kaynaklı olarak “hoşuntu” biçimiyle verilmiştir.

Bursa’da sağır sultan bile duydu / Sağır sultan bile duydu

Murat alıp **murat vermek** / Murat almak

Oldu olacak **kırıldı nacak** / Oldu olacak

Yüreği **yerinden** oynamak / Yüreği oynamak...

Bazı deyimlerde kelimelerin yer değiştirdiği görülür. Bu bazen yazılı metinlerde sanatçının üslubu dolayısıyla bazen kafiye gereği bazen de konuşma dilinde konuşmacılardan kaynaklı olabilir. Deyim kullanımlarında ilgili çevrenin etkilendiği kültürlerden kaynaklanan değişimler meydana gelmektedir. KYABİ romanında yaygın kullanım alanına sahip birçok deyimde, Arapça ve Farsça sözcük ağırlıklı kelime değişimi görülmektedir. Bu durum yukarıda verilen örneklerde de görülmektedir. AKSOY; bir deyim farklı bölgelerde, değişik sözcük veya biçimlerle söylenebildiğinden bahseder.⁵⁴ Bu konuda SİNAN, “Dilin doğası gereği kimi deyimlerde başta ve ortada kelime değişmelerinin gerçekleştiği görülmektedir.”⁵⁵ şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. “... kimi deyimlerin sözcükleri iyice kaynaşmış değildir. Bu sözcükler yerine başka sözcükler kullanılabilir. Sözcüğü *açık kalpli* deyim *açık yürekli* biçiminde de doğrudur”⁵⁶ Bu durum metinde tespit edilen birçok deyim kalıbında da görülmektedir. Konu hakkında diğer bir açıklama ise şöyledir:

“Türkçede deyimler her ne kadar kalıplaşmış ifadeler ise de bazı deyimlerde kelime başında, ortasında veya sonunda birtakım kelimelerin kendisine yakın anlamda bir başka kelime ile yer değiştirdiğini görüyoruz. Mastarla biten kelimeleri değişik zaman ve şahıs ekleriyle kullanılabildiği bilinen bir husustur. Ancak mastarla biten deyimlerde fiil unsuru dışındaki kelimelerin değişebildiği görülmektedir. Bu değişme her türlü kelime ile yapılmamakta, sınırlı sayıda kelime kalıplaşma çerçevesinde birbirlerinin

⁵⁴ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1*, 45. s.

⁵⁵ Ahmet Turan Sinan, “Deyimlerin Yapısı Değişir mi?”, *Turkish Studies*, S. 4/8 Sonbahar, 2009, 2000. s.

⁵⁶ Emin Özdemir, *Açıklamalı-Örneklili DEYİMLER SÖZLÜĞÜ*, İstanbul, 1993, s. 7.

yerini almaktadır. Birbirinin yerini alan kelimelerin durumu dikkatle incelenirse kelimelerin değişmesi hâlinde işlevlerinin değişmediği görülür.”⁵⁷

Deyimlerde kalıplaşma olayları ve bazı kelimelerde meydana gelen değişiklikler, dilin kendine özgü yapısı içerisinde kimi zaman sıkı bir kalıplaşma kimi zaman da esneklik gösterir. GÖKDAYI, sözcük ekleme ve çıkarma gibi işlemlerin yanısıra bazı kalıplaşmış birimlerde aynı anlama gelen farklı sözcüklerin birbiri yerine kullanıldığını ve bu durumun deyimlerde de görüldüğünü belirtmiştir. Ancak, bu açıklamalarına anlamın değişmemesinin gözden kaçırılmaması gerektiğini de eklemiştir.⁵⁸ Örneğin, “kafası bozulmak” ve “başı bozulmak”. deyimleri sıkı bir kalıplaşma gösterir. Birbiri yerine kullanılma durumunda anlamlarında ciddi değişiklikler meydana gelir. Çünkü bu deyimler kendilerine has bir anlam içeriğine sahiptirler. Şöyle ki, “Başı bozulmak” evliliğin sonlanması anlamında kullanılırken “kafası bozulmak” deyimini öfkelenmek, kızmak anlamına gelmektedir. “Başı bozulmak” deyiminin farklı anlamda fakat bağlantılı çeşitleri bulunmaktadır, bunlar: “baş örülmek”, ‘kızın kına gecesi olduğu gün ve baba evinde kaldığı son gün’; “baş bağlanmak”, ‘evlendirilmek’ şeklindedir. Bu türden yapıların dil ve toplumun ortak kabulüyle belli bir kural içerisinde anlamları oluşmuştur. Esneklik olayında ise deyimlerde değişen kelimeler belli bir kalıp içerisinde farklı bir anlamı çağrıştıran şekilde bir varlık göstermiyorsa bu değişim kolay olur ve herhangi bir anlam bozukluğuna sebep olmaz. Yani deyim vazifesini sürdürür, muhatabına meramı, maksadı rahatlıkla iletir. Her ne kadar bu durum tabii bir işleyiş şekli olsa da yukarıda vurgulandığı üzere bağlam anlamı önemlidir. Ayrıca deyimlerdeki sözcüklerin eş anlamlı birimlerinin farklı anlam bağlantısıyla kurulu deyim biçimleri olması da bu durumun belirleyici bir unsurudur.

AKSOY deyimleri, “1. Yurdun her yerinde kullanılanlar 2. Sadece bir bölgede kullanılanlar 3. Türkiye dışındaki Türk lehçelerinde kullanılanlar 4. Eski zamanlarda

⁵⁷ Ahmet Turan Sinan, *Türkiye Türkçesindeki Deyimler Üzerine Bir Dil İncelemesi*, (Danışman: Yrd. Doç Dr. Ahat Üstüner) Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi, 2000, s. 126-127

⁵⁸ Hürriyet Gökdayı, “Dilde Kalıplaşma Dereceleri”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*, s. 668.

kullanılmış iken bugün bırakılmış olanlar”⁵⁹ şeklinde sınıflandırmıştır. Mustafa Nihat ÖZÖN de bu ayrımı çevre ağırlıklı olarak ele almış ve bu ayrımı sözlerin kaynağını belirtme hususunda yaptığını, aksi takdirde aralarında sıkı bir bağ olduğunu belirtmiştir. Bu gruplandırmayı, “herkesçe bilinen ve kullanılabilen tâbirler, kadınların kullandıkları tâbirler, külhanbeyi tâbirleri”.⁶⁰ şeklinde yapmıştır.

2. Deyim Çalışmaları

Cumhuriyet dönemi öncesinde ŞİNASI’ye gelinceye kadar; deyimler, atasözleri ve bu benzeri özlü ve kalıplaşmış ifadeler birtakım çalışmalarda özellikle de pendname türündeki eserlerde karışık veya tesadüfî bir şekilde ele alınmıştır.⁶¹ “İlk defa halk hikmeti saydığı atasözleri ve deyimleri ciddi bir şekilde toplayan Şinasi’dir.”⁶² ŞİNASI’nin derleyerek iki basım şeklinde ortaya koyduğu *Durûb-ı Emsâl-i Osmaniyye* adlı eserinin ilk basımında 1500, ikinci basımında ise 2500 adet deyim ve atasözü bulunurken daha sonra bu çalışma; EBUZZİYÂ TEVFIK’in -1506 adet atasözü ve deyim-e klemeleriyle 4600 atasözü, deyim ve 838 beyitle hacimli bir kaynak eser hâline gelmiştir.⁶³ “Diğer derlemelerde Türkçe dışında sadece Arapça ve Farsça’dan seçilmiş atasözleri ve deyim örnekleri yer almışken bu eserde Arapça 64, Farsça 226 atasözü ve deyim yanında Fransızca’dan 122, Latince’den 2 atasözü ve deyime yer verilmiştir.”⁶⁴ 1. Basım Tasvir-i Efkâr Matbaası, Dersaadet (1279) 1863; 2. basım Matbaa-i Ebuzziya, Dersaadet, (2286) 1870; 3. basım Matbaa-i Ebuzziya, Dersaadet, (1302) 1884-1885.

Gümölcineli Esat İleri’nin *Türk Dilinde Kinâyât* adlı eseri kendinden sonraki deyim çalışmalarına yön vermesi bakımından önemlidir. Nail Tan, bu eserin 452

⁵⁹ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1-2*, İstanbul 1989, 48. s.

⁶⁰ Mustafa Nihat Özön, *Türkçe Tâbirler Sözlüğü*, XXVII. s.

⁶¹ Daha fazla bilgi için bk. Nail Tan, “Türkiye’de Genel Atasözü ve Deyim Sözlüklerinde Anlam Verme Çalışmalarına Toplu Bir Bakış”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 50, Ankara, Güz 2020, 257-295. s.

⁶² Ahmet Turan Sinan, “Türkiye Türkçesindeki Deyimler Üzerine Bir Dil İncelemesi”, (Danışman: Yrd. Doç Dr. Ahat Üstüner) Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi, 38. s.

⁶³ Süreyya Beyzadeoğlu, “Durûb-ı Emsâl-i Osmaniyye’de Türkçe İle Birlikte Arapça, Farsça, Fransızca’da Ortak Kullanılan Atasözleri ve Deyimler”, *İlmî Araştırmalar Dergisi*, S. 19, İstanbul, 2005, 24. s.

⁶⁴ Süreyya Beyzadeoğlu, “Durûb-ı Emsâl-i Osmaniyye’de Türkçe İle Birlikte Arapça, Farsça, Fransızca’da Ortak Kullanılan Atasözleri ve Deyimler”, *İlmî Araştırmalar Dergisi*, 24. s.

deyim içeriğiyle deyimlere anlam verme açısından önde gelen yayınlardan biri olduğunu belirtir.⁶⁵ Eserde her sayfada üst kısımda “Kinâyât: kasd olunan mana” şeklinde bir açıklama bulunur. Verilen madde başlarının karşılarında kısa açıklamalar yer alır. Günümüzde tek sözcüklü ve bu yalın hâliyle sadece mecaz anlamı verdiği için deyim sayılmayan madde başları da eserde yer alır. Bülent BUYURGAN 2000 yılında *Gül Diken Dergisi*’nde eserin latin harfli çevirisini yayımlamıştır.⁶⁶ Yine aynı dergide M. Sabri KOZ, Mehmet Esat İLERİ ve eserleri hakkında bilgiler vermiştir.⁶⁷ Ayrıca ERTÜRK ve TIRAŞ da eser üzerinde bir çalışma yayımlamıştır.⁶⁸

Mustafa Nihat ÖZÖN’ün hazırlamış olduğu *Türkçe Tabirler Sözlüğü* adlı deyim çalışması 1943 yılında yayımlanmıştır. 400 sayfadan oluşmaktadır ve abece sırasına göre dizilmiştir. Kök maddenin altına bu kökten türeyen diğer maddeler sıralanmıştır. Yazar, eserinin ön sözünde 7 sözlükten yararlandığını belirtmiş ve bu sözlüklerin isimlerine yer vermiştir. Ayrıca yazar, eserinde verdiği deyimlere tanıklar oluşturduğu örnek kaynakları da liste şeklinde vermiştir. Bu liste 87 kaynaktan oluşmaktadır. Özön eserin giriş kısmında tek sözcüklü yapıları deyim saymadığını belirttiği hâlde eserinde tek kelimeleri madde başı aldığı görülmektedir. Bu eser hakkında Nail Tan, “Türkiye Türkçesinin ilk genel, geniş kapsamlı ve tanıklı sözlüğüdür.” der.⁶⁹ Ne yazık ki eser tamamlanamamış, d maddesinin yarısına kadar çalışılmıştır.

Mehmet Zeki PAKALIN’ın 1946 yılında yayımlamaya başladığı, üç ciltten oluşan *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü(I-II-III)*’nde tarihî kaynaklarda görülen bazı deyimleri ihtiva etmesi bakımından önemlidir.⁷⁰

⁶⁵ Nail Tan, “Türkiye’de Genel Atasözü ve Deyim Sözlüklerinde Anlam Verme Çalışmalarına Toplu Bir Bakış”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 50, Ankara, Güz 2020, s. 270.

⁶⁶ Bülent Buyurgan, *Türk Dilinde Kinâyât, Gül Diken Mizah Kültürü Dergisi*, İstanbul, Güz 2000, S.22, 52-57. s.

⁶⁷ M. Sabri Koz, Mehmet Esat İleri: Hocaefendi, Kuvâ-yı Milliyeci, Milletvekili ve Yazar, *Gül Diken Mizah Kültürü Dergisi*, İstanbul, S.22, Güz 2000, 51-52. s.

⁶⁸ Yusuf Can Tıraş, Halil İbrahim Ertürk, “Gümülceineli Esad Efendi ve Türk Dilinde Kinâyât Adlı Eseri”, *Journal of Turkish Language and Literature*, S. 3, Spring 2017, 235-258. s.

⁶⁹ Nail Tan, 274. s.

⁷⁰ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-II-III*, İstanbul, 1946-1951-1954, 870-784-670. s.

Mehmet Ali AĞAKAY' ın *Türkçede Mecazlar Sözlüğü* çalışması da içerisinde bulunan mecaz anlamlı birçok kelimeyi ve birçok deymi içermesi bakımından önemlidir. Eser, Türk Dil Kurumu Yayınları tarafından 1949 yılında basılmıştır.

Feridun Fazıl TÜLBENTÇİ'nin 1963 yılında ilk baskısı yayımlanan *Türk Atasözleri ve Deyimleri* adlı eseri, taranan kaynaklardan elde edilen verilerin alfabetik olarak sıralanmasıyla oluşturulmuştur. Bu sıralamada atasözü ve deyim ayrımı yapılmamıştır. Eserin 1977 yılında yapılan ikinci baskısında madde sayısı çoğaltılarak eser genişletilmiştir.

Ömer Asım AKSOY, deyimlerle ilgili yapmış olduğu teorik açıklamaları, deyimlerin diğer kalıp sözlerden ayrımına yönelik ortaya koyduğu birtakım ölçütleri içeren çalışmalarıyla bu alanda önemli eserler vermiştir. Bu eserleri şunlardır:

Ömer Asım AKSOY, *Atasözleri ve Deyimler*, Ankara, 1965, TDK Yayınları

Ömer Asım AKSOY, *Atasözü ve Deyimler - Elkitabı*, Ankara 1968, TDK Yayınları

Ömer Asım AKSOY, *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler-I*, 1. bs., Ankara 1969, TDK Yayınları.⁷¹

Ömer Asım AKSOY'un üç ciltlik seri hâlinde yayımladığı eserlerinin birinci cildi Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanmıştır. AKSOY bu ciltte; atasözü ve deyimler hakkında tanımlar yapmış, bu terimlerin kavram özellikleri ve kapsamlarına dair birtakım açıklamalarda bulunmuştur. Bu ciltte AKSOY'un gerek kendinden önce gerekse çağdaşı olan deyim ve atasözleri çalışmaları hakkında inceleme ve eleştiride bulunduğu bir bölüm yer almaktadır. Ayrıca eserde, açıklamalı atasözleri alfabetik olarak verilmiştir.⁷² Serinin ikinci cildi açıklamalı deyimlere ayrılmıştır. Bu cildin ilk bölümünde deyimlerin kavram alanlarına ilişkin açıklamalar da yer almaktadır.⁷³ Üçüncü ciltte ise önceki iki ciltte yer alan atasözleri ve deyimlerin bütün sözcüklerini içine alan dizini ve bibliyografya yer alır. Bu cildin dördüncü bölümünde atasözleri ve

⁷¹ Bu eserin çalışmasında Cem Dilçin ve TDK uzmanlarından oluşan bir ekip de yer almıştır.

⁷² Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I*, Ankara, 1971.

⁷³ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II*, Ankara, 1976.

deyimler konusunda hazırlanmış yazma ve basma eserler verilmiştir. Bu kaynakça; yazmalar, basılı kitaplar, gazete ve dergilerde çıkan yazılar olarak üç başlık altında toplanmıştır. Burada toplam 757 adet kaynak yer almaktadır.⁷⁴ AKSOY; sözlüklerinin yeni baskılarında bazı deyimleri eklemiş, bazılarını çıkarmış ve bazı görüşler ileri sürerek konuyla ilgili eleştiri kısımlarına da yer vermiştir.

Mustafa S. KAÇALIN tarafından yayına hazırlanan *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler* adlı çalışma, 2016 yılında Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanmıştır. Eserin ön sözünde, kitabın TDK yayımları arasında çıkan 1969 yayımlı *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler* ve bu yayımın 1971 tarihli ikinci baskısı birleştirilerek bu iki yayım arasındaki tutarsızlıkların giderilmesi sonucu basılan bir yayım olduğu belirtilmiştir. Ayrıca ön sözde eserin hazırlanış yönteminden de maddeler hâlinde bahsedilmiştir. Eser 5719 atasözü, 5618 deyim olmak üzere iki ayrı kısımda alfabetik olarak sıralanmıştır.⁷⁵

Bunlara ek olarak deyimlerle ilgili; H. Fethi GÖZLER, E. Kemal EYÜBOĞLU, Şaban SEZGİN, Ali DOĞANAY, Yusuf Ziya BAHADINLI, Ali PÜSKÜLLÜOĞLU, İsmail PARLATIR, M. Ertuğrul SARAÇBAŞI, İbrahim MİNNETOĞLU, Necmi AKYALÇIN, Ahmet Turan SINAN, Ahmet Can BİLGİN-Muhittin BİLGİN tarafından da derleme ve sözlük çalışmaları yapılmıştır.

3. Deyimlerin Kaynakları

Deyimler; dil kullanıcılarının hayata dair tecrübelerinden doğan ve uzun yıllar varlıklarını sürdüren kalıplaşmış sözlerdir. Dolayısıyla çoğu deyim insanoğlunun dünya üzerindeki hayat tecrübesinden izler taşır. Bütün hâlinde cemiyetin geçtiği gâilelerden, acı tatlı, hüznü sevinçli, tuhaf alelâde, sancılı kaygılı türlü çeşit yaşantılardan doğar. Pek çok deyimın kaynağı bir vakaya dayanır. Bunların bazıları tarihte yaşanmış bir vaka, bazısı tarih sırası değiştirilmiş hikâye olabilir. Sözlü edebî ürünler arasındaki hikâye, menkıbe, destan veya fıkra şeklinde anlatılagelen rivayetler içinde geçen deyimler de çoktur. “Halk tâbirleri bir taraftan dilimizin diğer taraftan

⁷⁴ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü Dizin ve Kaynakça III*, Ankara, 1977

⁷⁵ Mustafa S. Kaçalın, *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler*, Ankara, 2016, 494 s.

edebî folklorumuzun zengin bir hazinesidir. Halk dilinde yaşayan bu tâbirler ekseriyetle ya hakikî bir vak'aya veya mecazî bir fikraya yahut hikâyeye dayanan sözlerdir.”⁷⁶ Bu sözlü ürünlerin yazıya aktarımlarıyla deyimlere ait en eski örneklerin izleri sürülebilmiştir. Özellikle hikâyeye, menkıbe, destan veya fıkra türünden esinlenmeyle oluşan deyimlerde geçen kişi ve yer adları, deyimın kaynağı hususunda önemli ipuçları verir. Deyimin çıkış kaynağı bazı eserlerde kayda geçmiş olsa da çoğu unutulmuştur. ÖZTELLİ, dilde yaşayan deyimlerin pek çoğunun geçmişte yaşanmış bir vakaya veya fıkra ve hikâyeye türünden eserlere dayandığını belirterek gerçek bir olayın parçası hâline gelmiş bu ürünlerin, o dili konuşan insanların dünya görüşünü ve hayat felsefesini yüzlerce yıldır nesilden nesile taşıdıklarını söyler.⁷⁷ İsmet Zeki EYÜBOĞLU, “Halk dilinde soyut düşünceleri karşılayan deyimler azdır. Halk gerçeği yaşadığı bir olayla ve bir işle ilgilenir. Gerçeküstü düşüncelere pek kapılmaz, kaçınır ondan”⁷⁸ şeklindeki açıklamasıyla halkın kullandığı deyimlerin büyük oranda gerçek bir olaya dayandığını vurgular. BAHADINLI *Deyimlerimiz ve Kaynakları* adlı eserinin ön sözünde deyimleri ikiye ayırmıştır. Bunlardan birincisi birkaç kelimenin bir araya gelerek ve gerçek anlamlarından uzaklaşarak oluşturduğu deyimlerdir. Örneğin, “göz kulak olmak, can ciğer olmak” gibi. İkincisi ise belli bir tarihçesi ve hikâyesi olan deyimlerdir. BAHADINLI, bu deyimleri de kendi içinde üçe ayırarak: 1. Tarihî kişiler etrafında oluşanlar; “ateş pahası (Kanunî Sultan Süleyman), denize düşen yılana sarılır (II. Mahmut)... 2. Bir hikâyeye veya fıkradan doğan sözler; çıkar ağzındaki baklayı, üzümünü ye bağını sorma...3. Benzetme yoluyla oluşanlar; Ahfeş'in keçisi gibi başını sallamak, Sebilhane bardağı gibi dizilmek...”⁷⁹ şeklinde belirtmiştir.

Deyimlerin kaynağını ele alan çoğu çalışmada, deyim hikâyelerinin veya deyimın dayandığı olayın kaynağı belirtilmemiştir. Bazı çalışmalarda da yararlanılan kaynaklardan ön söz kısmında topluca bahsedilmiştir. Ayrıca bu çalışmalara deyim

⁷⁶ M. Şakir Ülkütaşır, “Bir vak'a veya fikraya dayanan bazı halk tâbirleri -1-, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*” S. 3, Yıl 1949, 35.s.

⁷⁷ Cahit Öztelli, “Deyimler Hakkında”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*” S. 157, Yıl 1962, 2797.s.

⁷⁸ İsmet Zeki Eyüboğlu, “El ve Bel Üstüne Deyimler”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*” S. 145, Yıl 1961, 2558.s.

⁷⁹ Yusuf Ziya Bahadınli, *Deyimlerimiz ve Kaynakları*, 2. bs. İstanbul 1958, 5-6. s.

olmayan yapılar da eklenmiştir. BAHADINLI'nın yukarıda belirttiğimiz birinci sırada ele aldığı “birkaç kelimenin bir araya gelerek ve gerçek anlamlarından uzaklaşarak oluşturduğu deyimler” de bu çalışmalara eklenerek sadece anlamı verilmiştir.

İncelenen çalışmalarda deyimlerin kaynaklarıyla ilgili hikâyeler bazen birbirinin tekrarı durumundayken bazen de deyim hikâyesinin vaka kısmı veya kahramanlarında değişimler gözlenir. Mahmut BELENLİ tarafından yayımlanmış *Bazı Tabirlerimizin Tarihi ve Hikâyesi* adlı eserdeki bilgiye göre “Çıkar ağzından baklayı: “söylenmesinden çekinilen bir şeyi sonunda söylemek.” deyiminin hikâyesi şu şekildedir:

Mollalardan biri, çok küfredermiş. Hocası onu, bu kötü itiyadından bir türlü vazgeçirtemez. Ne söylediyse kâr etmez. Nihayet başka bir çare düşünür. Mollanın ağzına bakla koydurtur. Molla küfredeceği zaman bakla diline dolaşır, toparlanır ve küfründen vazgeçer. Yağmurlu bir günde, Hoca ve molla bir sokaktan geçerken evin birinin penceresinden bir çocuk bunlara: “Amca biraz durur musunuz?” der. Yağmur yağmasına rağmen, “Acaba ne var?” diye dururlar. Çocuk ikinci defa seslenir: “Amca artık gidebilirsiniz.” Hoca efendi merak eder, “Evladım bu yağmurda bizi niçin durdurdun? Şimdi neden gidebilirsiniz dedin?” diye sorar. Çocuk: “tavuğumuzu kuluçkaya yatırıyoruz da, bu zamanda bir kavuklu görülürse civcivler takkeli olurmuş, onun için sizi durdurdum.” cevabını verir. Hoca efendi dayanamaz. Küfürbaz mollaya, “Çıkar ağzından baklayı.” der.⁸⁰

BAHADINLI⁸¹ bu deyimdeki baklanın şeyh tarafından okunarak dervişe verildiğini ve çocuğa şeyh ve derviş bekletmesini annesinin söylediğini hikâyeye ekler. Hüsamettin EGE'nin eserinde ise şeyh ve derviş bekleten çocuk değil kadındır ve şeyh ile derviş bu esnada şeyhülislamın davetine katılmak üzere yola çıkmıştır.⁸² *Sarı Çizmeli Mehmet Ağa* deyiminin oluşmasındaki hikâye ise şöyledir:

⁸⁰ Mahmut Belenli, *Bazı Tabirlerimizin Tarihi ve Hikâyesi*, 3.bs., İstanbul 1964, 25. s.

⁸¹ Yusuf Ziya Bahadın, *Deyimlerimiz ve Kaynakları*, 23-24. s.

⁸² Hüsamettin Ege, *Çizmeden Yukarı Çıkma-Yetmişbeş Deyimin Nedenleri-*, Ankara 1965, 52. s.

İzmir eşrafından zengin biri, Aydın'dan gelecek misafirini karşılamak için, faytonu ile uşağını istasyona göndermiş. Uşağa da misafiri tanıyabilmesi için: “Uzun boylu, orta yaşlı, efe bıyıklı, sarı çizmelidir, adı Mehmet Ağa’dır.” diye tarif etmiş. Tren gelip yolcular inmeye başlayınca, uşak bakmış ki inenler arasında o zamanlarda moda olan sarı çizmelerden giyen giyene. Uzun, kısası, bıyıklısı, bıyıksızı, bir dolu sarı çizmeli arasında misafiri tanımak güç olacak, başlamış seslenmeye: “Aydın’dan gelen sarı çizmeli Mehmet Ağa...” İstasyonda bulunan kalabalık, birbirine sorarmış: –Bu adam ne diye bağıyor? –Ne olacak sarı çizmeli Mehmet Ağa’yı arıyor, diye gülüşürlermiş.⁸³

İskender PALA’nın *İki Dirhem Bir Çekirdek* adlı eserinde ise *Sarı çizmeli Mehmet Ağa* deyiminin hikâyesi kısaca şöyledir:

İzmir eşrafından birisi, bir adama sarı çizme alması için on dört akçe vermiştir. Bu adamın borcunun vadesi gelmiştir ve bu kişi de o gün Aydın’dan gelecektir. Efendi uşağına, bu kişinin bazı fiziksel özelliklerini tarif eder ve sarı çizme giydiğini de bu tariflerine ekler. Uşaktan, istasyona giderek bu kişiyi bulup getirmesini ister. Uşak da bu kişiyi verilen tarif üzerinden istasyonda arar, ne var ki herkes sarı çizme giymiştir. Uşak çaresizlik içinde sarı çizme giyen ve adı Mehmet Ağa olan birisini yanına alarak konağa götürür. Konağa vardıklarında gelen kişi borçlu olan sarı çizmeli Mehmet Ağa değil, bir başka sarı çizmeli Mehmet Ağa’dır.. Bunun üzerine efendi, sabah sildiği borcu tekrardan yerine yazarken uşağı paylamaya başlar. Uşak, “Bey, burası koca şehir, sarı çizmeli de çoktu; Mehmet Ağa da. Seninkini yaz deftere bir daha” der.⁸⁴

Bu deyim farklı çalışmalarda çeşitli biçimleriyle de görülmektedir. Aynı şekilde birçok deyim, bu tür deyim kaynaklandırma çalışmalarında az çok farkla yer almaktadır. *Altından Çapanoğlu çıkmak, ateş pahası, buyurun cenaze namazına, inandım iman getirdim, Ahfeş’in keçisi gibi başını sallamak, eski hayratı da berbat*

⁸³ Osman Çizmeciler, *Ünlü Deyimler ve Öyküleri*, İstanbul 1980, 236. s.

⁸⁴ İskender Pala, *İki Dirhem Bir Çekirdek*, 23. bs. İstanbul 2006, 181. s.

etmek, taş yerinde ağır, ipe un sermek... gibi birçok deyimın çıkış noktası bellidir. Fakat dilimizde binlerce deyim bulunmaktadır. Bazı deyimlerin çıkış kaynağı bilinmemesine rağmen deyim kullanılagelmektedir. Bu türden deyimlere bazen bir hikâyenin uydurulması veya deyimın benzer bir olayla ilişkilendirilerek anlatılmasıyla deyimın kaynağının başka bir olay metnine atfedilmesi şeklinde de görülebilmektedir.

İskender PALA, deyimlerin kaynağının bulunabileceği yerleri şu şekilde belirtmiştir: “Osmanlı tarihleri, eski ansiklopedik eserler, tarih sözlükleri, tezkireler, letâyif-nâmeler, durûb-ı emsâl ve tarihî fıkra derlemeleri, muhtelif el yazması kitap ve mecmualar, bilimsel araştırmalar, folklor periyodikleri, halk kültürü araştırmaları vs. hep deyimleri perakende biçimde bulabileceğimiz eserlerdir.”⁸⁵ EYÜBOĞLU da; deyim, atasözü gibi dil ürünlerinin gelenekle sıkı bir ilişki içerisinde olduğundan bahseder. Dolayısıyla bu türden araştırmalarda Türk gelenekleri, Türk tarihi, Türk halk bilgisi, sosyal, ahlâkî, felsefî, hukukî anlayışlar ve din görüşleri hakkında geniş bilgi ve birikime sahip olunması gerektiğinin altını çizer.⁸⁶ Bununla birlikte bazı deyimlerin dile tercüme yoluyla veya başka birtakım kültür etkilenmeleriyle girebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sebeple tercüme eserler ve etkisi altında kalınan başka kültürler üzerinde de bilgi sahibi olunmalı, karşılaştırmalı çalışmalar yapılmalıdır.

Her dilde, ait olduğu toplumun hayatı algılama biçimine göre diğer toplumlarla önemli ölçüde farklılık arz eden deyimler mevcuttur. Ancak kimi deyimler, insanlığın ortak evrensel değerleri çerçevesinde şekillenerek farklı toplum ve dillerde aynı biçimde kullanılmaktadır. Örneğin Türkçede *iki yüzlü* deyimi; İngilizcede *two-faced*, Fransızcada *à deux faces* şeklindedir.⁸⁷ Bir dildeki çeviri deyimlerin çokluk veya azlık oranları; dil akrabalığı, toplumlardaki kültürel, dinî veya siyasi ilişkilerin yoğunluğu ile doğru orantılıdır. “Din birliğinden ötürü Arapça atasözleri ve deyimler, İran ve Türk aydınlarınca benimsenmiştir.”⁸⁸ Toplamların bu ortaklıkları ölçüsünde deyimlerinde

⁸⁵ İskender Pala, *İki Dirhem Bir Çekirdek*, 23. bs. İstanbul 2006, X. s.

⁸⁶ İsmet Zeki Eyüboğlu, “El ve Bel Üstüne Deyimler”, 2558.s.

⁸⁷ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil -Ana Çizgileriyle Dilbilim- III. Cilt*, 1. bs., 1982 Ankara, 36. s.

⁸⁸ İbrahim Olgun, “Farsça ve Türkçe Atasözleri ve Deyimler Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1972, C. 20, Ankara 1973, 157. s.

benzerlik ve farklılıklar mevcuttur. Türkçe-Farsça ortak deyimlerden *Ali'nin külahını Veli'ye, Ve'nin külahını Ali'ye giydirmek, sakalı değirmende ağartmak* deyim örneklerinde olduğu gibi Almanca ve Fransızcada da aynı şekilde anlam ve kelime dizilişi bakımından ortak deyimler bulunmaktadır: Alm. *die Katze im Sack kaufen: kediye torbada satın almak*, Fr. *acheter catch en poche: kediye torbada satın almak*⁸⁹ gibi. Kültür ortaklığı daha az olan dillerde ise birçok deyim farklı biçimlerde görülmektedir. “Örneğin yağmurun çok yağdığını anlatmak üzere Türk, *bardaktan boşanırcasına (yağmur yağıyor)* derken İngilizcede *it is raining cats and dogs (kediler ve köpeklercesine yağmur yağıyor)* deyimine rastlanır.”⁹⁰ İbrahim OLGUN, Farsça deyimlerin, özellikle çeşitli dönemlerde yaşamış şairlerimiz tarafından hiçbir değişiklik yapılmadan olduğu gibi dilimize alındığını verdiği örnekler üzerinden açıklamıştır. Ayrıca OLGUN, *Farsça ve Türkçe Atasözleri ve Deyimler Üzerine* adlı çalışmasına Türkçe ve Farsçada ortak 294 adet deyim almıştır. Bu deyimlerin bazıları, Türkçe ve Farsçanın yaygın kullanılan ortak kelime yapılarını korumuştur: “hem ziyaret hem ticaret- hem seyahat hem ticaret...” Çoğu deyim ise aynı anlamda olup Farsçadan farklı olarak Türkçe kelime yapılarıyla kurulmuştur : *ağzından kaçırmak: ez deheniş der reften, baş ağrıtmak: derd-e ser dâden, kan ağlamak: hûn girye-i kerden, tuz ekmek hakkı: hakk-ı nân ü nemek, üstüne bir bardak su içmek: yek livân âb rûyeş ser keşiden, su üstüne yazı yazmak: nakış ber âb...*⁹¹ Çeviri deyimlerdeki bu alışverişin hangi dilden geçtiğinin belirlenmesi hususunda her bir deyim hikâyesi ve deyim geçtiği en eski kaynakların incelenmesi gerekmektedir.⁹²

Kaynak dildeki birçok kelime, birleşik kelime ve deyim, hedef dile kelime sıralarının değiştirilmeden çevirilmesi yoluyla hedef dilde var olan kelimelerin yeni bir anlam kazanmasına ve bu anlamlarıyla dile yerleşmesine yol açmıştır. Bu biçimde alınan yapılar dilbilimde; *calque: öyküntü, ödünçlemeli çeviri, anlam aktarımı...* gibi terimlerle karşılanmaktadır. “Öyküntü: (Alm. Lehnübersetzung, Fr. Calque, İng.

⁸⁹ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil -Ana Çizgileriyle Dilbilim- III. Cilt*, 37. s

⁹⁰ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil -Ana Çizgileriyle Dilbilim- III. Cilt*, 36. s

⁹¹ İbrahim Olgun, “Farsça ve Türkçe Atasözleri ve Deyimler Üzerine”, 153-172. s.

⁹² Doğan Aksan, *Anadilimizin Söz Denzinde*, 1. bs., Ankara 2002, 111-112 s.

Calque). Bir dilden öbürüne, genellikle sözcüğü sözcüğüne çeviri yoluyla içerik ve - bileşik biçimler söz konusu olduğunda- sıralanış düzeni aktarma; bu işlem sonunda ortaya çıkan biçim”⁹³ *Dilbilim Sözlüğü*’nde “Her bir birimin çevirildiği dilde tek tek eşdeğerli birimlere dönüştürülmesi biçimindeki anlam ödünçlemesi yöntemi”⁹⁴ şeklinde tanımlanmıştır. RİFAT da *calque* terimini “öyküntü (Fr. ve İng.: calque) Kalkış dilindeki bir sözcüğün, bir birleşik sözcüğün ya da dizim nitelikli bir terimin içeriğini ve bazen biçimindeki sıralanış düzenini varış diline birebir çeviri tekniğiyle taşımaktır.” şeklinde tanımlamış, *calquenin* aktarmadan farkını ise hedef dilde önceden mevcut olan öğelerin, kaynak dildeki yapılara veya anlamlara göre kullanılması olarak belirtmiştir.⁹⁵ Doğan AKSAN *calque* terimini *tam çevirme sözcükler, yarı çeviri sözcükler, serbest çeviri* sözcükler şeklinde ele almıştır. AKSAN, tam çevirme sözcüklerin çevirinin en kalabalık biçimleri olduğunu ve bu çeviri biçiminde, kaynak dilden alınan sözlerin dizilme sırası değiştirilmeden ve kaynak dildeki anlam karşılıklarıyla hedef dile çevirildiklerini belirterek Türkçede görülen *yüz suyu dökmek* deyiminin de bu yolla Farsçadan aktarıldığını ifade etmiştir. Fransızcadan; *yuvarlak masa toplantısı, kapak kızı* gibi bu türde alınan söz kalıplarını da örneklerine eklemiştir. Ayrıca bu çeviri şeklinin günden güne yaygınlaşan iletişim araçlarının etkisiyle kısa zamanda birden fazla dile aynı biçimde aktarıldığını Sir W. Churchill’in II. Dünya Savaşı sırasında kullandığı *demirperde* deyiminin birden fazla dile aktarımını da Fransızca, İngilizce ve Almanca örnekleri üzerinden göstermiştir. Yarı çeviri sözcükleri ise Farsçadan çevirilen *gam yemek* deyimini örneği üzerinden ele almıştır. Aynı şekilde Fransızca ve İngilizceden geçen *rekor kırmak* deyimini de bu türe eklemiştir. Serbest çevirilerde ise kaynak dilden alınan sözün hedef dilde bu söze aşağı yukarı karşılık gelebilecek biçimlerinde olduğunu belirterek *şef: başkan, yapıt: şaheser* örneklerini vermiştir.⁹⁶ Doğan Aksan’ın serbest çeviri yöntemi deyimler açısından değerlendirildiğinde kaynak dilde var olan bir deyim hedef dilde aynı anlama karşılık gelebilecek bir deyimle karşılanması biçimi olarak kabul edilebilir:

⁹³ Berke Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, 1. bs., İstanbul 2002, 156. s.

⁹⁴ Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy, *Dilbilim Sözlüğü*, İstanbul, 2011, 85. 199. s.

⁹⁵ Mehmet Rifat, *Çeviri Seçkisi 1- Çeviriyi Düşünenler-*, 1. bs., İstanbul 2003, 293. s.

⁹⁶ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil -Ana Çizgileriyle Dilbilim- III. Cilt*, 34. s

Türkçedeki *bardaktan boşanırcasına yağmur yağmak* deyiminin, İngilizcede *kediler ve köpeklercesine yağmur yağmak* şeklinde karşılanabilmesi gibi. AKSAN başka bir eserinde, çeviri yoluyla dile yerleşen deyimlerin kaynak dilden çoğunlukla kelimesi kelimesine alındığını belirtmiş, *kemerleri sıkamak*: < İng. *to tighten the belts*, *beyin yıkamak* < İng. *brain washing*, *kraldan çok kralcı olmak* < Fr. *être plus royaliste que le roi*... gibi deyim örneklerini vermiştir.⁹⁷ ÖNEN, “Yabancı dildeki münferit kelime veya manalar değil de bir deyim örnek alınarak ana dilde yeni bir deyim veya söz meydana getirebilir. Buna *Lehvwendung* ‘deyim iktibas’ adı verilmektedir.”⁹⁸ ifadesiyle *calque* çevirileri deyimlerle ilişkilendirmiş ve bu yapıların kısmî veya bütünüyle alınabileceğini belirtmiştir. Ayrıca ÖNEN, *soğuk duş tesiri yapmak* deyim örneklemini üzerinden bu gibi yapıların araştırılması gerektiğini vurgulamıştır.

4. KYABİ Romanındaki Deyimlerin Güncel Türkçe Sözlük’teki Deyimlerle Yapı ve Anlam Karşılaştırması

4.1. Osmanlı Türkçesinde Arapça ve Farsça Tamlamalarla Kurulu Deyimler

Eserde yer alan Farsça ve Arapça tamlamalarla kurulu deyimler kelime yapısı olarak olmasa da anlam ve işlev bakımından günümüzde varlıklarını sürdürmektedir. Bunlardan “hâletiruhiye” anlam ve yapısını korumuş, bu şekliyle de *Güncel Türkçe Sözlük*’te yer almaktadır. *Saat-i eşref* “eşref saati”, *teslim-i ruh* “ruhunu teslim etmek” şeklinde yapı ve işlevini korumaktadır. Doğan AKSAN; bir dile ait belli dönemdeki bir metin, yabancı öge ve etkiler açısından incelendiğinde o dilin kullanıcılarının o süreçteki kültür etkileşimlerinin ve etki altında kaldığı dilsel özelliklerinin saptanabileceğinden bahseder.⁹⁹ Metinde neredeyse bütün deyimlerin günümüzde kullanıldığı görülmektedir. Farklı olan taraf ise bu deyimlerdeki aynı anlam içeriğine sahip kelimelerin birbiri yerine kullanılmasıdır. Bu durum o dönemdeki Arapça ve Farsça kelimelerin yoğun kullanımından kaynaklı olabileceği

⁹⁷ Doğan Aksan, *Anadilimizin Söz Denzinde*, 111-112 s

⁹⁸ Yaşar Önen, “Alman Dilindeki Muhteva İktibasları 1 Üzerine Araştırmalar”, *DTCFD*, S. 4, Ankara 1955, C. 13, 34. s.

⁹⁹ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, 5. bs., Ankara 2009, 65. s.

gibi, yazarın metindeki özellikle diyalog kısımları dışında kalan yerlerde kullandığı üsluptan kaynaklanabilir. Söz konusu deyimlerden bazıları şunlardır:

Ahval-i asabiye geçirmek

Ahz-ı sar etmek

Arz-ı çehre-yi muvaffakiyet etmek

Bî-serübün söylemek

Bî-şuur etmek

Çisud?

Fena-yab olmak

Eşref-i saat

Hâlet-i ruhiye

Kat-ı rabıta etmek

Kat-ı ümid etmek

Min gayr-i haddin

Sarf-ı zihin etmek

Şayan-ı hayret

Teslim-i ruh etmek.

4.2. Deyim ve Kalıp İfade Farkları

Yapılan çalışmalar sırasında ikileme, dua, terim, dilek ve bazı söz gruplarının *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde deyim olarak alınmadığı görülmüştür. Bununla birlikte bu tür ifadelerin birçoğu deyim sözlüğü çalışmalarında deyim olarak kabul edilip madde başı yapılmıştır. "...son dönemlerde hazırlanan sözlüklerde deyim olmayan birçok söz öbeğiyle karşılaşılmaktadır. Bu, deyimlerimizle ilgili hem sayısal hem de yapısal olarak yanlışlık ve karışıklıklara

neden olan bir sorundur.”¹⁰⁰ AKSOY, birleşik sözcükler, süslü, özgün sözler, bayağı sözler, terimler, dualar, dilekler ve ilençlerin birbirlerine çok yaklaştığı için karıştırılma durumlarının söz konusu olduğunu bununla birlikte ayırıcı özelliklerin belirgin olduğundan ve bu söz şekillerinin sınırlarının kesin bir biçimde çizilebileceğinden bahseder.¹⁰¹ AKSOY’un 1984 yılında bahsetmiş olduğu bu karışıklık ve bu yönde kendisinden önceki deyim çalışmalarına yönelik eleştirileri sorunu çözmeye yetmemiş günümüze kadar bu karışıklık devam etmiş ve de hâlen devam etmektedir. Bunun dışında bazı kelimelerin dilin hareketliliğine ve güncellenen kurallarına göre değişim gösterdiği de bilinmektedir. AKSOY, birleşik yazılan “baldırıkara” ve ayrı yazılan “baldırı çıplak” sözcüklerinin deyim mi, birleşik sözcük mü olduklarının ayrımını sözcüklerin ayrı ya da bitişik yazılma şekline göre değerlendirmiştir. Ayrıca bitişik ve ayrı yazımların bu yapısal özelliklerinde mantık olmadığını *Türkçe Sözlük* ve *İmlâ Kılavuzu*¹⁰²’nda tutarsızlıklar olduğunu belirtmiştir. Devamında ise bu duruma muhtemel şekilde eski yazıda ayrı yazılmalarının veya yeni yazımın ve o dönemde oluşturulan dilbilgisi kurallarının sebep olabileceğini gerekçe göstermiştir. Kendisinin bu kurallara uyarak kimi birleşik sözcükleri deyim olarak ele almamasına karşın kimilerini ise almaktan vazgeçemediğini de eklemiştir.¹⁰³ Aksoy’un o dönemde bahsettiği bu sorun hâlâ devam etmektedir. *Güncel Türkçe Sözlük*(2011)’te bitişik yazılarak *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’ne alınmamasına rağmen yapılan birçok deyim çalışmasında bu kelimeler deyim olarak alınmıştır. Örneğin; *çokbilmiş* = *çok bilmiş*, *bityenîği* = *bit yeniği* gibi... AKSOY daha sonraki baskıda bu ayrımların yarattığı çelişkiden ötürü deyim ve bileşik sözcüklerin ayrımının yapılmasında verdiği ölçütlerin yetmeyeceğini, bu ayrımın yapılmasının bazı sözcüklerde imkânsız olduğunu ancak bir anlaşmaya varılarak deyim mi bileşik sözcük mü olması gerektiğinin belirlenmesini önermiştir.¹⁰⁴ Bu duruma örnek olarak

¹⁰⁰ Necmi Akyalçın, “Türkçe Deyimler Sözlüklerine Alınmış, Deyim Olmayan Kimi Söz Öbeklerine İlişkin Bir Değerlendirme”, *Folklor/Edebiyat dergisi*, C. 17, S. 68, 2011/4, 121. s.

¹⁰¹ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* 2, 415. s.

¹⁰² Ömer Asım Aksoy; bu değerlendirmelerinde 1970 öncesi ve sonrasındaki baskılarda, *İmlâ Kılavuzu*’ndaki değişimleri karşılaştırmış ve o dönemdeki *Türkçe Sözlük*’ün 4. veya 5. baskısını esas almıştır.

¹⁰³ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* 2, 416. s.

¹⁰⁴ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* 1, 50. s.

“darbimesel” kelimesi verilebilir. Bugün bu kavram, *atasözünün* eski bir karşılığı olarak görülmektedir ve *darb-ı mesel* biçimindeki asıl yazım şekli belirlenen kurallara göre *darbimesel* şeklinde yazılmaktadır. Fakat bazı deyim çalışmalarında birleşik biçimle deyim olarak alındığı gözlemlenmiştir. Bunun nedeni ise hem yazım kuralları değişikliği hem de önceki anlam karşılıklarının yerini yeni bir anlam karşılığına bırakması olarak sayılabilir. Lügat manası aynı kalmakla birlikte ıstılah karşılığı olarak kullanılmış ve bir ismi nitelemiştir. Ayrıca günümüzde kullanılan deyim biçimlerinde *darbimesel* şeklinde yaygın bir kullanım yoktur, varsa da muhtemelen tercüme veya telif edebî eserlerde vardır, halk ağzında bulunmaz. Yaşar ŞİMŞEK’in “*mesel tokı-* ve *mesel ur-* deyimlerine ilk Kur’an tercümelerinden önceki metinlerde rastlanmamaktadır. Kelimenin *tokı-* ve *ur-* fiilleri ile deyimleşerek ‘(ibret alınacak) örnek vermek’ anlamını kazanması Kur’an tercümleri vesilesi ile olmuştur.”¹⁰⁵ şeklindeki açıklaması “darbimesel”in anlam karşılığı açısından değerlendirilerek kelimenin gelişme seyri hususunda bağlamın ne kadar önemli olduğunu gösterir. Yani bu kavram; birleşik olarak atasözü kavramını ad yönünden nitelediğinde isim, bir durumu veya olayı anlatırken -ki günümüzde “söz vurmak, kinaye atmak” olarak yerini yeni ifade biçimlerine bıraksa da- içerisinde bulunduğu bağlama göre deyim niteliği kazanabilir. Burada deyimlerin bir veya birden fazla kelimedenden oluşması tartışmalarında bazı deyimlerin alınan kaynak dildeki şekli veya kelimenin kaynak dildeki asıl yazım şekli de hesaba katılmalıdır. Hürriyet GÖKDAYI benzer şekilleri ayırmada kapsamlı ve belirleyici bir formül sunarak kalıp sözlerin tanımlanabilmesi ve tanınabilmesi için; yapı, işlev, anlam ve bağlam özelliklerinin tek başına yeterli olmadığını kalıplaşmış dil birimini ayırt edebilmek için bütün bu özelliklerin bir arada düşünülmesi gerektiğini söylemiştir.¹⁰⁶ Necmi AKYALÇIN, “Deyimler, düşünce, kavram, nesne ve kişilerin durumlarını, özelliklerini yansıtmak için kullanılan ve gerçek anlamının dışına çıkmış özel anlam/anlatım boyutuyla kalıplaşmış söz

¹⁰⁵ Yaşar Şimşek, “Arapça-Türkçe Deyim Kopyaları Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, S. 69, 2020, 103. s.

¹⁰⁶ Hürriyet Gökdayı, “Türkçede Kalıp Sözler”, *Bilig Dergisi* 2008, S. 44, 106. s.

öbekleridir.”¹⁰⁷ şeklindeki tarifinden sonra birtakım ölçütler belirleyerek kalıp ifadeler ve deyimlerin ayrılması hususunda tespitlerde bulunmuştur:

“Kalıplaşarak özel bir anlatımı yansıtan bu sözlerin dile getirdiği anlam, deyim öbeğini oluşturan sözcüklerin bütün (gerçek, yan, mecaz, terim, argo) anlamlarından ayrı olarak farklılaşmış bir anlamda kullanılır. Örneğin, “sinekten yağ çıkarmak” olmayacak yerlerden bile çıkar elde etmeye çalışmak, çok ince hesaplarla hareket etmek anlamında bir deyimdir. Bu deyimi *sinek*, *yağ* ve *çıkarmak* sözcükleri oluşturmaktadır. Ancak deyim anlamına bakıldığında, bu üç sözcüğün anlamlarının ne gerçek, ne yan ne mecaz, ne terim, ne argo anlamlar boyutunda deyme herhangi bir yansıması söz konusudur. Bir kişi konuşurken karşısındakine “arkadaş sen de sineğin yağını çıkarıyorsun” dediğinde kimse bu kişinin eline bir sinek alarak sinekteki yağları ayıklamaya çalıştığını düşünmez. Bu söz ile söz konusu kişinin çok ince hesaplar yaptığının, küçük çıkarları düşündüğünün anlatılmak istendiği dilimizin ana dili konuşurlarınca kolayca anlaşılır. Deyimlerimizin tamamı için geçerli olan bu durum karşımıza çıkan bir söz öbeğinin deyim mi yoksa farklı bir söz öbeği mi olduğunun belirlenebilmesi açısından son derece önemli bir ölçüttür.”¹⁰⁸

Buna göre bir deyimi oluşturan kelime grupları bir araya gelerek yeni bir anlam boyutu kazanıyorsa ve bu anlam boyutu, kelimelerin sözlüklerde verilen anlamlarıyla alakalı olmayan bir anlamsa deyimleşmiş sayılmaktadır. Leyla Subaşı UZUN, deyimbilimde yaşanan en büyük sorunun deyim sınırlarının belirlenmesinde yaşandığını belirterek bu duruma bir çözüm önerisi sunmuştur. Buna göre deyimleri şu şekilde derecelendirmiştir: 1. Birinci dereceden veya tam deyim: Bu derecedeki deyimler deyimi oluşturan kelimelerin kendi öz anlamları haricinde bir araya gelerek yeni bir anlam oluşturmalarıyla kurulan yapılardır. Yani deyimi oluşturan parçalar kendi anlamlarından bağımsızdır. 2. İkinci dereceden veya yarı deyim: Bu yapının temel mantığı deyimi oluşturan kelimelerin kendi öz anlamlarından bir yapıyı içerisinde

¹⁰⁷ Necmi Akyalçın, *Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz*, Ankara, 2012, 10. s.

¹⁰⁸ Necmi Akyalçın, “Türkçe Deyimler Sözlüklerine Alınmış, Deyim Olmayan Kimi Söz Öbeklerine İlişkin Bir Değerlendirme”, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 122. s.

barındırmasıyla deyim yapısını zayıflatmasıdır. Bu tür deyimlerde deyimi oluşturan kelimelerden biri veya birden fazlası yan anlamını koruyarak oluşan deyimle de anlam bağını sürdürmesi durumudur. 3. Üçüncü dereceden deyim veya deyimsi: Deyimleşme derecesi en az olan yapılardır. Burada deyimi oluşturan kelimeler, kendi yan anlamlarından kopmamış ve yeni bir anlam boyutuna ulaşamamışlardır. Yani deyimdeki kelimelerin kendi anlam bağlantıları deyimden vermek istediği mesajı kolaylıkla erişmeyi sağlar.¹⁰⁹ UZUN, verdiği bu ölçütler üzerinden deyim olan yapılarla olmayan yapıları ayırmayı amaçlamıştır. Bu açıklamalara göre bu üç derecedeki mevcut özellikleri gösterenler deyimlik yapılar olarak kabul edilebilir.

4.2.1 KYABİ Romanında Eylem Öbekli Deyimler Üzerine Açıklamalar

Zeynep KORKMAZ deyimleşmiş birleşik fiillerin özelliklerini,

“Ad ya da ad soylu bir veya birden çok kelimenin, belirli şekil bilgisi kalıpları içinde bir esas fiil ile birleşerek anlam kayma ve kalıplaşmasına uğramasından oluşmuştur. Bu nitelikteki birleşiklerin iki yönü vardır. ...şekilce bir ad ve bir yardımcı fiille kurulan birleşiklere benzemeleri ve onlar gibi tek bir kavrama karşılık olmalarıdır. Ancak, onlardan ayrılan yanları, fiilden önceki ad ögesinin sabit kalmaması, yalın olarak kullanılabildiği gibi bir ad grubu biçimiyle de bulunabilmesi ve işletme ekleriyle genişletilebilmesidir. *Göze gir-, gözden düş-, kanı tepeye çık-*.... Bu yapıdaki birleşik fiillerin ikinci yönleri, doğrudan doğruya anlam bilimi ile ilgilidir. Bunlar şekil kaynaşması dışında anlamca da değişik yönde bir kayma ve kalıplaşmaya uğrayarak deyim niteliği kazanmışlardır. Deyimler geniş anlatım biçimleri ile birleşmenin yepyeni ve çok değişik anlamların ifadesi...”¹¹⁰ şeklinde tarif etmiştir.

Buna göre bir araya gelen eylem öbekleri, sahip oldukları anlamın dışında yeni ve farklı bir anlam oluşturmalarıyla deyim özelliği kazanır. Ayrıca; KORKMAZ, bu tür söz gruplarının anlama güzellik ve zenginlik katmak için mecazlı kullanım yolları ve

¹⁰⁹ Leyla Subaşı Uzun, “Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri”, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, S. 2, 1991, 29-39. s.

¹¹⁰ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, 4. bs. Ankara, 2014, 201. s.

çekici anlam biçimiyle yeni bir anlam oluşturduğunu da eklemiştir.¹¹¹ Eylem öbeklerinde yer alan sözcükler, sözlük anlamlarının dışına çıkmadıkları zaman deyim sayılmazlar.¹¹² Bu açıklamaya göre sözcük öbeği kendi öz anlamını ortaya koyup farklı anlam ve durumu tasvir etme boyutuna ulaşmıyorsa deyim değildir. “...*diş* sözcüğünün ve *sıkmak* sözcüğünün sözlükte verilen bütün anlamlarının dışında, ‘*dişini sıkmak*’ deyimleşmiş söz öbeğinde; sabretmek, zorluklara dayanmak anlamı vardır. Bu yeni anlamıyla anlatıma katkı sunmaktadır. Bu anlam öbeğini, yani deyimi oluşturan sözcükler, artık sözlük anlamlarından farklı, yeni anlamlı bir söz öbeği oluşturmuşlardır. Bir başka deyişle, deyimleşmiş olan bu söz öbeği anlam olarak yeni bir boyuta geçmiş demektir. Oluşmuş olan söz öbeğinin bu anlamını da artık, ancak deyimler sözlüklerinde bulabiliriz.”¹¹³ şeklindeki açıklamasıyla AKYALÇIN, yeni bir anlam boyutuna geçme durumu örneklendirmiştir. Ayrıca KORKMAZ’ın yukardaki ifadesinde yer alan tek bir anlama karşılık gelme durumu da dikkate değerdir. Tek bir anlama karşılık gelen ve kendi anlamları dışında bir anlatım veya mecazlık kazanmayan birçok söz öbeğinin deyim sayılması konusu bu anlamda tartışmalıdır. Örneğin; “*telaş göstermek: telaşını belli etmek*” maddesi, *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’nde deyim olarak alınmıştır. *Telaş* kelimesi anlam olarak, “1. Herhangi bir sebeple acelecilik. 2. Kaygı, tasa, sıkıntı. 3. Şaşkınlıktan doğan karışıklık kargaşa.”¹¹⁴ olarak anlamlandırılmıştır. “Göstermek” kelimesi ise belirtmek, görünmek, etmek vs. anlamlara gelmektedir. Anlamlarına bakıldığında bu iki kelimenin bir araya gelmesiyle yeni bir anlam oluşmamıştır. Dolayısıyla bu görüşe göre bu tür yapılar deyim olarak kabul edilmemelidir. “Atı alan Üsküdar’ı geçti” deyimi kelime ve anlam bakımından incelendiğinde anlam olarak, fırsatın kaçırıldığını, artık yapılacak bir şeyin kalmadığını anlatır. Bu bağlam üzerinden mevcut faydanın sağlanmaması ya da faydaya yönelik bir anlam bu deyimdeki hiçbir sözcüğün anlam içeriğinde bulunmamaktadır. Aynı şekilde bu deyimın muhatabı, atı alıp Üsküdar’ı geçme eyleminde bulunmamaktadır. Kendi öz anlamları dışında bir

¹¹¹ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, 217. s.

¹¹² Necmi Akyalçın, *Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz*, 12. s.

¹¹³ Necmi Akyalçın, “Son Dönemde Atasözleri ve Deyimler Üzerine Yapılmış Çalışmalardan İkisi Üzerine Bir Değerlendirme, Ramazan Gülendamlı Yazı Üzerine Açıklama”, *Dil Dergisi*, S. 160, 2013, s. 97.

¹¹⁴ <https://sozluk.gov.tr/>, TDK, *Güncel Türkçe Sözlük*, (31.12.2020).

araya gelerek kalıplaşan bu kavramlar yeni bir anlam boyutu oluşturmuştur. Böylelikle de deyim özelliği kazanmıştır. Dilbilimcilerin birçoğu, deyim tanımı ve tanımını verirken kelimenin gerçek anlamından ayrılmasına, gerçek anlamından ayrı kelime veya kelimelerin oluşturduğu kalıplaşmaya ve buna bağlı olarak da deyim özelliği kazandıklarına vurgu yapmıştır. Yani AKYALÇIN'ın aksine sadece kelimelerin gerçek anlamlarını dikkate almışlar; yan, mecaz, argo, terim anlamlarıyla kalıplaşma oluşturan öbekleri ise deyim kabul etmişlerdir. Bu konudaki bütün bu görüşler tartışmalıdır ve bu konuda görüş birliği sağlanamamıştır.

4.2.2. KYABİ Romanında Yardımcı Fiil Yapıları ve Deyimlik İlişkileri

Yukarıda bahsedilen eylem öbeklerinin deyim olma ölçütü yardımcı eylemle kurulan yapılar için de geçerlidir. Bu konuda Akyaçın "...etmek, olmak, eylemek, kılmak vb yardımcı eylemleri ile oluşturulan öbeklerdeki birinci sözcüğün mecaz, yan ve benzetme anlamları öbeğin deyim olduğu izlenimi yaratmakta ve araştırmacıları yanıltabilmektedir."¹¹⁵ der. "Bugün, deyimler üzerine yapılmış en bilimsel ve en yetkin çalışmalarda bile Türkçenin ana yardımcı fiilleriyle kurulmuş ve mecazlık hiçbir yönü olmayan birçok birleşik fiil deyimler arasında sayılmıştır: 'acele et-; laf et-; pir pak ol-; sünnet et vb.'¹¹⁶ Bu durumda gözden kaçırılmaması gereken önemli bir husus vardır. Bu da kelimenin kaynak dildeki anlamının nasıl olduğu ve kelimenin girdiği dildeki kazandığı anlamın ne olduğudur. Örneğin *fevt olmak* ve *fevt etmek* deyimleri üzerinden bir durum değerlendirmesi yapılacak olursa, yardımcı fiilli yapılarla kurulan bu kalıbın *Güncel Türkçe Sözlük*'te verilen anlamlara göre deyim olma yönü tartışmalıdır. Çünkü *Güncel Türkçe Sözlük*'te "fevt" sözcüğündeki anlamlar "ölme ve yitim"dir, ancak bu sözcüğün ölümü mecaz anlamda kastettiği sözlükten anlaşılamamaktadır. Bu tür yapılar buna göre değerlendirilmeli, kavramsal alanı da buna göre belirlenmelidir. Sözcüklerin bu kavram alanları da değerlendirildikten sonra bir ayırım faaliyetinin ortaya konulması elzemdir. Çünkü birçok yardımcı fiille kurulu yapı deyim özelliği göstermediği halde deyim kabul

¹¹⁵ Akyaçın, "Türkçe Deyimler Sözlüklerine Alınmış, Deyim Olmayan Kimi Söz Öbeklerine İlişkin Bir Değerlendirme", *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 127. s.

¹¹⁶ Muna Yüceol Özezen, "Deyimler Üzerine Birkaç Söz", *Türk Dili Dergisi*, TDK, S. 600, Aralık, 2001, 876 s.

edilmektedir. Bunun en bariz örneği “hata etmek” birleşik eylemli yapısının *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’nde deyim olarak kabul edilmesidir. Hata, anlam olarak “yanlış; kusur, yanılğı, yanılma; suç günah, kusur”¹¹⁷ kavramlarını karşılamaktadır. Ancak *hata etmek* “yanlışlık yapmak, yanılğıya düşmek”¹¹⁸ anlamından başka bir anlam özelliği göstermemektedir. Bu öbeğin hiçbir şekilde deyim özelliği yapısına sahip olmaması yukarıda verilen deyim tanımlarından da açıktır. Bu örnek gibi birçok örnek de aynı şekilde yer almaktadır. Çalışmada bir teklif ve eksikliği dile getirmek amacıyla bu durum belirtilmiştir. KYABİ romanındaki deyimlerin karşılaştırması, *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’nde geçen maddelere göre yapıldığı için bu ayrım gözetilmemiştir.

4.2.3. KYABİ Romanında İkilemeli Deyimler

Yapılan deyim çalışmalarının birçoğunda ikilemelerin büyük bir kısmı deyim sayılmıştır. HATİBOĞLU ikilemeler ve deyim arasındaki ilgiyi şu şekilde aktarmıştır:

“İkilemeleri yerli yerinde, tam değerinde kullanan, yüzyıllar boyunca hafızalara işleyen atasözlerimiz ve deyimlerimizdir. Hemen hemen, iki atasözünün ya da iki deyimden birinde güzel bir ikileme vardır. İkilemenin psikolojik değerini, öğretme, anlatma, hafızalarda etkisini sürdürme gücünü, atasözlerimiz ve deyimlerimiz en açık biçimde belirtmektedir.”¹¹⁹

Güncel Türkçe Sözlük’te ikilemelerin yalın olarak isim, zarf, mecaz şeklinde alınarak anlamları verilmiş *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’nde yalın şekilleri verilmemiş ancak başka kelime ile oluşturdukları ilişikle deyim olarak alınmıştır. Örneğin; “düğün dernek” *Türkçe Sözlük*’te tek başına isim kategorisi içerisine alınıp *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’ne ise “düğün dernek, hep bir örnek” şeklinde alınmıştır. Bazı ikilemeler yalın şeklinde *Türkçe Sözlük*’te yer almaz, ancak bazı kelimelerle oluşturduğu yapıyla *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’nde rastlanır. Buna örnek olarak da “badi badi” ikilemesi verilebilir.

¹¹⁷ <https://sozluk.gov.tr/>, *Güncel Türkçe Sözlük*, (13.01.2021)

¹¹⁸ <https://sozluk.gov.tr/>, *TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, (13.01.2021)

¹¹⁹ Vecihe Hatiboğlu, *Türk Dilinde İkileme*, Ankara 1971. 80-81. s.

Bu ikileme sadece *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'ne “*badi badi yürümek* (veya *gitmek* veya *koşmak*)” şeklinde alınmıştır. “*Bet beniz, bet bereket*” gibi ikilemeler de yine böyledir. Bu şekilde örnekleri çoğaltmak mümkündür. Aksoy, ikilemeleri deyimlerin bir türü olarak saymış, aynı kelimelerden meydana gelen ikilemeleri ise deyim saymadığını belirtmiştir.¹²⁰ Aksan ise deyimleşen ikilemelerden bahsederken “*harıl harıl*” ikilemesini deyim saymıştır.¹²¹ Deyimlerdeki aynı kelimedenden oluşan ikilemeler genelde farklı kelimeler veya yardımcı fiillerle kurularak deyim maddesi olarak alınmıştır. Örneğin *vidı vidı etmek, vıcık vıcık etmek* veya *olmak, tir tir titremek, tıkr tıkr işlemek, çan çan etmek, bir bir anlatmak* gibi... Burada aynı kelime tekrarından oluşan ikilemelerin, tek başına bir tasvir etme niteliği kazanmış mı yoksa bu özelliği kazanmak için yardımcı bir kelime veya eke mi ihtiyaç duyuyor soruları üzerinde durmak gerekir. Çünkü AKSOY, aynı kelimedenden oluşan ikilemeleri deyim saymadığı hâlde aynı eserinde “bazı bazı” ikilemesini deyim saymıştır.¹²² Buna bir örnek de hem *Güncel Türkçe Sözlük*'te hem de *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde yer alan “yok yok” ikilemesini gösterebiliriz. Ancak burada “yok yok” ikilemesi bu şekliyle yeni anlam bağlantısı oluşturarak farklı bir durum ve olayı tasvir etmektedir. Bu ikilemenin “ne istersen var, ne ararsan var” gibi bir anlam taşıması kendi lügat anlamının tam tersidir. Dolayısıyla bu anlam değişimi nedeniyle de deyim özelliği göstermektedir. HENGİRMEN, ikilemelerin deyimlerde kullanıldığını ancak ikilemelerin hepsini deyim saymanın doğru olmadığını söyler. Özellikle hiçbir anlamı olmayan sözcüklerden oluşan ikilemelerin deyim sayılmaması çünkü bunların anlamı pekiştirme görevi olduğundan bahseder (*abur cubur, abuk sabuk, ıvır zıvır...*). Ancak ikilemeyi oluşturan sözcüklerden en az birinin anlamı varsa deyim kabul edilebilir şeklindedir (*bet beniz, yalan dolan, borç harç, yorgun argın...*)¹²³ AKYALÇIN da “...ikilemeler ve deyimler ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken söz öbekleridir. Deyimleri oluşturan sözcükler bir bütün hâlinde kaynaşarak gerçek anlamlarının dışında bir anlam ifade ederlerken ikilemeler çoğunlukla gerçek anlama yakın bir anlam ifade eden ve anlamı pekiştiren söz öbekleridir. Bu nedenle ikilemelerin tek

¹²⁰ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* 2, 413-414. s.

¹²¹ Doğan Aksan, *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*, 1. bs., Ankara 2005, 106. s.

¹²² Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* 2, 521. s.

¹²³ Mehmet Hengirmen, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* 2, Ankara, 2007, 28-29. s.

başına bir deyim olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.”¹²⁴ ifadesinde bulunur. *Silip süpürmek* deyimini *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü*’ne “1. Evi, ortalığı temizlemek. 2. Ne var ne yoksa hepsini yemek.”¹²⁵ şeklinde alınmıştır. Burada deyim anlamını veren ikinci anlamıdır. Dolayısıyla deyim sözlüğünde de olması gereken anlam ikinci anlamıdır. Deyimlerin bağlama ilişkin durumları bu türden deyimlerde önemlidir ve sözlüklerde de bu durum göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü bu yapı, birinci anlamında *ikileme* olurken ikinci anlamında da *deyim*dir. *Soyunup dökünmek*: “Sokak giysilerini çıkarıp ev içinde kullanıldığı rahat kılığını giymek.”¹²⁶ ifadesi gerçek anlamında kullanılan bir yapı olması dolayısıyla *deyim* değil *ikileme* sayılmalıdır. Buna göre bu tür yapılar, yeni bir anlam oluşturuyorsa veya *ikileme* gerçek anlamından uzaklaşarak başka bir anlam boyutuna geçiyorsa o zaman deyim özelliği kazanmış olur.

KYABİ romanında ikilemelerden oluşan deyim örnekleri:¹²⁷

Akla karayı seçmek

Alıp vermek

Avaz avaz haykırmak

Beti benzi uçmak

Beti bereketi kalmamak

Evlere barklara şenlik

İpe sapa gelmemek

Kızarıp bozarmak

Silip süpürmek

Soyunup dökünmek

¹²⁴ Necmi Akyalçın, “Deyim ve İkileme ilişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Homeros Dergisi*, C. 2, S. 3, 2019, 93. s.

¹²⁵ <https://sozluk.gov.tr/>, *TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, (15.01.2021)

¹²⁶ <https://sozluk.gov.tr/>, *TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, (15.01.2021)

¹²⁷ Sayfa ve satır numaraları dizinde yer aldığından burada tekrar yazılmamıştır.

Şuna buna

Tiril tiril titremek

Toz dumana karışmak

Ucu bucağı olmamak, gelmemek

Yüreği gümbür gümbür atmak

Güncel Türkçe Sözlük'te deyim olarak alınmadığı gibi *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde de bulunmayan ancak deyim sözlüğü çalışmalarının birçoğunda deyim kabul edilen ikilemeler; *abur cubur, ara sıra, bata çıka, aşağı yukarı, çürük çarık, kırık dökük, sıkı sıkıya*'dır.

4.2.4. Gerçek Anamlı Yapılarda Deyimler

Bazı “deyim yapıları tamamen bağlama duyarlı”¹²⁸ özelliktedirler. Kendine has yapıları neticesinde cümledeki konumları deyim olup olmama yönlerini tayin eder. Örneğin:

Dünya yuvarlakmış, akşam sabah *fırıldak gibi* dönüyormuş.

Onun ne söylediği çok önemli değil; çünkü o, *fırıldak gibi* dönüyor.

Güncel Türkçe Sözlük ve *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde deyim özeliği göstermeyen ancak deyim kabul edilen söz öbeklerinin yer aldığı görülmektedir. Aynı mesele diğer deyim sözlüğü çalışmalarında da mevcuttur. Örneğin, “*Diz çökmek*: 1. Dizlerini yere koyarak oturmak. 2. Dize gelmek.”¹²⁹ Söz öbeğinin birinci anlamı bağlamdan da anlaşılacağı üzere gerçek anlamında kullanılmıştır. İkinci anlam ise “baş eğmek, boyun eğmek” anlamına gelir. Dolayısıyla deyim sözlüğünde bulunması gereken anlamı ikinci anlamdır. Bu türden yapılar, bağlam içerisindeki yerine göre değerlendirilmelidir. İlgili olduğu sözlüğe de buna göre alınmalıdır.

¹²⁸ Leyla Subaşı Uzun, “Deyimlerde Bildirinin Düzenleniş Biçimi ve Özellikleri”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 1991, 111-120. s.

¹²⁹ bk. <https://sozluk.gov.tr/>, TDK, *Güncel Türkçe Sözlük, TDK Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü* (02.01.2020)

AKSOY bazı deyim yapılarını dilbilgisi kurallarıyla değil özel biçimle kurulmuş deyimler olarak belirtmiş, bunlara *ara sıra*, *boyly boyunca*, *kendi kendine*, *yanı sıra*, *yarı yarıya* ...gibi örnekler vermiştir.¹³⁰ Bazı deyimleri de eksilteli anlam biçimli deyimler olarak belirtmiştir. Bu deyimlere verdiği örneklerden bazıları şunlardır: “az çok “*az da sayılsa çok da sayılsa, laf aramızda*” “...*kalsın*”, “*ne fayda* “*ne faydası var*” gibi...¹³¹ Bu tür deyimlerin benzer şekilli olanlarından bazıları TDK *Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’ne alınmamıştır. Örneğin, “Az buçuk, az kaldı /kalsın, ara sıra, aşağı yukarı, arada bir, baş başa, baştan başa, bata çıka, bir anda, bir ayak evvel, bir nebzecik, boyly boyunca, eskisi kadar, günün birinde, inceden inceye, körü körüne, mümkün merteye, nafile yere, neden sonra, sabaha karşı, sıkı sıkıya, tek başına, dünya güzeli, durup dururken...” Bu tür deyimlerin özellikle zaman veya miktar belirten zarf kalıpları içermesi dikkat çekmektedir.

Geçmişten günümüze yapılan birçok deyim çalışmasında görülmektedir ki her ne kadar teorik sınırları verilse de deyimlerin sözlük kısımları çelişkiler ve karışıklıklarla doludur. ÖZEZEN, “Araştırmacılar, konuşma ve yazıda deyimler kadar sıkça kullandığımız, aslında deyimler kadar önemli olan ve sayıları bir hayli kabarık bulunan kalıpsözleri çalışmalarına almamaktansa almayı tercih etmişlerdir. Bu durum da deyimlerin mecazlık yönlerinin göz ardı edilmesi sonucunu doğurmuştur. Gerçekte az çok mecazlı kalıp anlatımların ‘deyim’, mecazsız kalıp anlatımların ise ‘kalıpsöz’ olarak değerlendirilmesi, bu konuda hâlâ yaşanan karışıklığı gidermesi bakımından yerinde olacaktır.”¹³² şeklindeki ifadesiyle ,deyimlik söz öbeklerini ayırmanın bir yolu olarak gerçek ve mecaz anlam ilişkisinin ele alınması gerekliliğini vurgulamıştır. Kinayenin mecazla olan bağlantısı dikkate alındığında deyimleri ayırmada önemli bir ölçüt olarak kabul edilebilir, ancak bazı mecaz öbekleri bir isme karşılık kullanılırken deyimlerdeki kinayeli ifadeler, bir olayı-durumu kast etmede veya tasvir etmede kullanılır. Böylece deyimleri oluşturan yapıların ayrımı, sadece mecazla değil mecaz şekilleri yönünden de ele alınarak yapılmalıdır.

¹³⁰ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II*, 412. s.

¹³¹ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II*, 412. s.

¹³² Muna Yüceol Özezen, s.871.

TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde yer almayan kimi kalıp sözler, bazı deyim sözlüğü ve çalışmalarında madde başı alınmıştır. Bunlar “Allah aşkına, Allah bağışlasın, Allah göstermesin, Allah'ın emri peygamber'in kavliyle, Allah rahmet eylesin, aman Allah'ım, aman ya Rabbi” söz kalıplarıdır. Bu türden deyimlerde söz öbeklerinin veya birlikte bulunan sözlerin gerçek anlamlarında kullanılmasından dolayı deyim olarak alınması şeklen doğru olmasa da imaca toplumun olaylara verdiği tepkilerden doğan el-kol ve yüz-göz hareketlerinin bir yansıma ifadesi olarak alınması olabilir. Bununla birlikte bazı deyimlerde hem öz hem mecazî anlamın var olduğu birçok durum ve örnek mevcuttur. *Âdet yerini bulsun diye, babasının oğlu...*¹³³ gibi.

4.2.5. Deyimlerde Somutlaştırma Olayları ve Söz Sanatları

Somitlaştırma adından da anlaşılacağı üzere soyut kavramların somut kavramlarla ifade edilme durumudur. Somutlaştırma yoluyla yapılan anlam aktarımları söze canlılık ve anlam inceliği kazandırır. Somutlaştırma olayı; insandan tabiata, tabiattan insana veya bazı nesneler arasındaki aktarma şeklinde olabilir. Deyimleri oluşturan kelime öbekleri çoğunlukla kendi anlamları dışında bir anlam oluşturmaktadırlar. Bu anlam oluşumları büyük ölçüde somutlaştırma ile ortaya çıkar. Somutlaştırma çoğu zaman; benzetme, kinaye, ad aktarması ve istiare şeklinde görülmektedir.

Benzetme yoluyla yapılan somutlamaların temelinde bulunan söz sanatları teşbih ve istiare (metaphor-eğretileme)dir. Bunlardan teşbih “...aralarında bir veya birden fazla vasıfta benzerlik bulunan iki şeyin birini diğerine benzetmektir.”¹³⁴ şeklinde tanımlanmıştır. Bu durum, nitelik benzerliği bakımından zayıf olanın güçlü olana benzetilmesi yoluyla anlam zenginliği meydana getirir. Teşbih benzeyen öge, kendisine benzetilen öge, benzetme yönü ve benzetme edatlarıyla kurulu bir yapıdır. Bu yapılardan tümünün kullanılabileceği gibi yaygın kullanma şekilleri benzeyen ve benzetilen unsurlar kullanılarak veya kendisine benzetilen ögeyle benzetme edatının

¹³³ Yusuf Ziya Bahadın, s.12.

¹³⁴ M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 3. bs., İstanbul, 2004, 119. s.

birlikte kullanılmasıdır. Teşbihte kendisine benzetilen taraf benzerlik bakımından kuvvetli olanı, benzeyen taraf ise zayıf olanıdır.¹³⁵ Teşbihli deyimler genellikle benzetme edatı ve kendisine benzetilen öğeyle kurulurlar. Örneğin; *bülbül gibi söylemek, barut fıçısı gibi, bomba gibi, inci gibi, koyun gibi, kömür gibi, mart havası gibi, pire gibi...*

Deyimlerde sıklıkla kullanılan istiarenin teşbihten farklı olan yanı ise benzetilen veya benzeyen öğelerden sadece birinin kullanılmasıdır. Yani bir nesneyi bir başka nesnenin yerine koyarak anlam güçlendirme sanatı da denilebilir. İstiareyi, benzerlik ilişkisi kurulacak şeyler arasında engelleyici ipucu bulunmak şartıyla kendi anlamları dışında kullanmak şeklinde tarif eden Kaya BİLGEGİL bu yolla yapılan birçok deyimde yer vermiştir. Ancak; verdiği örneklerin, istiarenden farklı mecaz çeşitleriyle yapılmış olanları da olduğunu belirterek bu örneklerin tamamen istiarenden oluşmadığını belirtmiştir. Bu örneklerden istiare olanları şu şekilde sıralanabilir: “*arslan payı, ayak bağı, kafese girmek, bir dalda durmamak, ciğer pârem, daldan dala konmak, dallanıp budaklanmak, horozlanmak, kalbur üstü, nalları dikmek, semeri devirmek, (bir kişide) şafak atmak*”¹³⁶. İncelenen romanda ise “*Bit yeniği, çifte kumrular, ipsiz sapsız...*” gibi örneklerine rastlanmıştır.

Deyimlerde meydana gelen başka bir anlam olayı ise *mecazımürsel* (*metonümia*)’dir. *Mecazımürselin* istiarenden farkı, anlam aktarımının benzetme yoluyla değil ilgi yoluyla kurulmasıdır. Menderes COŞKUN; mürsel mecazı, nesne veya kavramların benzetme haricinde bir ilişkiyle anılması durumu şeklinde tanımlayarak anlatıma somutluk kattığını belirtmiştir.¹³⁷ Bu tür deyimlerden bazıları şunlardır: *Bir yastıkta kocamak, gözyaşı dökmek, can vermek, ruhunu teslim etmek, kan dökmek, kapı aşındırmak, dünyaya gelmek ...gibi.*

Kinayede asıl amaç söylenen lafzın anlamı dışında bir anlam ortaya koymaktır. Deyimlerin tarifi verilirken “az çok kendi anlamları dışına kayan söz öbekleri” biçiminde yapılan yorumlar, deyimlerin büyük ölçüde kinayeli sözler olduğunu

¹³⁵ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat ve Bilgi Teorileri*, 1. bs., Erzurum 2015, 133-50. s.

¹³⁶ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, 1. bs., Erzurum, 2015, 150.-53. s.

¹³⁷ Menderes Coşkun, *Sözün Büyüsü Edebi Sanatlar*, 3. bs., İstanbul, 2012, 84. s.

gösterir. Örneğin: *Ağıza bakmak, ağızına almak, akla kararı seçmek, alev almak, altüst olmak, atıp tutmak, ateş almak, ayak altında, başı ateşlere yanmak, baş göstermek, başını ağrıtmak, çenesi açılmak, el ele vermek, elinde kalmak, eyvallah demek, fitil almak, gemi azya almak, geri kalmamak, geri durmamak, gürültü etmek, iki eli yanına gelmek, iki kat olmak, ileri gelmek, gözüne ilişmek, kafese koymak, kaş çatmak, kırdığı ceviz bini aşmak, kollarını açmak, mat etmek, mekik dokumak, meydana çıkmak, nefes almak, sol tarafından kalkmak, yaprak kıpırdamamak, yoldan çıkmak, yol/yolunu bulmak, yuları takmak, yüzü gülmek...* gibi.

Deyimlerde görülen bir diğer söz sanatı da telmihtir. Bu tür deyimlere *alüzyonlu deyimler* denmektedir. Telmih, “.. temsil yolu ile bilinen bir kıssaya, meşhur bir fıkraya, yaygın bir nükteye, târihî bir hâdiseye, hâle uygun bir mesele, ilmî bir bahse işâret etmek demektir.”¹³⁸ Bu türden deyimler genellikle aynı kültür çevresinde yetişenlerin anlayabileceği niteliktedir. Çünkü gönderme yapılan duruma aşına olmadan deyimın verdiği mesaj anlaşılamaz. Ancak bu tür deyimlerde asıl olayın bilinmeme ve hatırlanmama durumuna sıkça rastlanır. Örneğin: *Altından Çapanoğlu çıkmak, çile çekmek, çileden çıkmak, atı alan Üsküdar’ geçti, sağır sultan duydu, sarı çizmeli Mehmet Ağa...* gibi.

Deyimlerde görülen en bariz söz sanatları bunlar olmakla birlikte; deyimler, çekici anlatım biçimleri ve yapısında bulundurduğu çeşitli anlam olaylarıyla daha birçok söz sanatından örnekler barındırır.

5. KYABİ Romanında Tespit Edilen Deyimlerin TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü İle Karşılaştırma Listesi

5.1. KYABİ Romanında ve TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde Ortak Deyimler

1. Abdest almak
2. (bir iş) Aceleye gelmek

¹³⁸ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, 1. bs., Erzurum, 2015, 251. s.

3. Acı çekmek
4. Acı gelmek
5. Âciz kalmak
6. Adam sen de!
7. Âdet yerini bulmak / Âdet yerini bulsun diye
8. Ağa düşmek / Ağına düşürmek
9. Ağır gelmek
10. (birinin) Ağzı kapanmak
11. Ağız açtırmamak
12. (birinin) Ağzına bakmak¹³⁹
13. Ağzına almak
14. Ağzından yel götürsün / alsın!
15. Ahvali asabiye geçirmek / Sinir buhranı geçirmek
16. Ahzı sar etmek / Öç almak
17. Akla karayı seçmek
18. Akıl erdirememek / ermemek
19. Akıl ermek
20. Akılda tutmak
21. Akla gelmemek
22. (birinin veya kendi) Aklına getirmek
23. Akla sığmamak
24. Akli başında olmamak

¹³⁹ *Güncel Türkçe Sözlük ve TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü'nde* “(birini) ağzına baktırmak” şeklinde aynı ifadenin farklı anlam şekli verilmiştir.

25. Aklına bir şey gelmek
26. Aklından geçmek
27. Akli almamak
28. Aklına gelmek
29. Aklını başına almak / toplamak / devşirmek
30. Alıp vermek
31. Alamını dökmek / Derdini dökmek
32. Birbirine katmak
33. Alev almak
34. Aleve vermek / Ateşe vermek
35. Aleyhinde bulunmak / söylemek
36. Allah bilir
37. Allah'a emanet
38. Allah övmüş de yaratmış
39. Altüst olmak
40. Ardını kesmek
41. Arzı çehreyi muvaffakiyet etmek / Başarı göstermek / kazanmak
42. Aslı çıkmak
43. Ateş almak
44. Atı alan Üsküdar'ı geçti
45. Atıp / atmak / tutmak
46. Avaz avaz haykırmak / bağırmak
47. (bir yer) Ayağının / ayaklar/ altında
48. Aygır gibi

49. Bahis açmak
50. Bahsi kapamak
51. Baş edememek
52. Baş göstermek
53. Baş tutmak
54. Başına taş yağmak / düşmek
55. Başa gelmek
56. Başını ağrıtmak
57. Baştan çıkarmak
58. Belaya uğramak / çatmak / düşmek
59. Benzi atmak
60. Benzi sararmak
61. Benzi uçmak
62. Bereket versin ki
63. Besmele çekmek
64. Beti bereketi kalmamak
65. Beti benzi uçmak
66. Bîhuş kalmak / Şaşırıp kalmak
67. Bîlüzum görmek / Lüzumsuz görmek
68. Bîşuur etmek / Aklını başından almak
69. Bîteessür bulunmak / Kayıtsız olmak
70. Bir yastıkta kocamak
71. Bir içim su (gibi olmak)
72. Birbirine girmek

73. Birbirini yemek
74. Birlik olmak
75. Bitmek tükenmek bilmemek
76. Boyun /boynunu bükme
77. Bülbül gibi söylemek /konuşmak/ okumak
78. Büyük sözüme tövbe
79. Can çekişmek
80. Can vermek
81. Can kaygısına /derdine/ düşmek
82. Canı sıkılmak
83. Canı yanmak
84. Canına okumak
85. Can kulağı ile dinlemek
86. Cesaretini toplamak
87. Cesaretini kırmak
88. Cihanı tutmak¹⁴⁰
89. Cevahir yumurtlamak
90. Çar çeşm ile beklemek / Dört gözle beklemek
91. Çığlık koparmak
92. (altından) Çapanoğlu çıkmak
93. Çene çalmak
94. Çene yarıştırmak

¹⁴⁰ Metinde “cihanı sarmak” biçimiyle yer almaktadır.

95. Çenesi açılmak
96. Çi sud? / Ne fayda
97. (birini) Çileden çıkarmak
98. Daha neler!
99. Davet etmek
100. (bir şeyden) Dem vurmak
101. Ders görmek
102. Ders vermek
103. Diz çökmek
104. Dostlar başından ırak
105. Dünyaya gelmek
106. Dünyayı / cihanı tutmak
107. Düşünceye dalmak
108. El kadar
109. El ele vermek
110. Ele geçmek
111. Elde etmek
112. Elinde kalmak
113. Elden kaçmak
114. Elinde büyümek
115. Emin olmak / bulunmak
116. (birinin) yalancısı olmak
117. Endişeye düşmek
118. Eskisi kadar

119. Etekleri zil çalmak
120. Evlere /barklara/ şenlik
121. Eyvallah demek
122. Faydası olmak
123. Fark etmek
124. Farz etmek
125. Feda etmek
126. Fena yab olmak / yok olmak
127. Fena nazarla bakmak / Kötü gözle bakmak
128. (biri) Fena olmak
129. Feryat etmek
130. Feveran etmek
131. Fevt olmak
132. Fırsatı kaçırmak
133. Fırtına çıkmak
134. Fırtına kopmak
135. Fiile koymak / getirmek¹⁴¹
136. Firar etmek
137. (biri) Fitili almak
138. Foyayı meydana vermek / Foyasını belli etmek
139. Fütur getirmek
140. (birini) Gafil avlamak

¹⁴¹ Metinde “fiile getirmek”

141. Galip gelmek
142. Gam yememek
143. (birini bir şeye) Gark etmek
144. Gark olmak
145. Gayrı mümkün görünmek / Mümkün görünmemek
146. Geçmiş olsun
147. Gel keyfim gel
148. Gelip geçmek
149. Gemi azıya almak
150. Geniş bir nefes almak
151. Geri dönmek
152. Geri durmak
153. (bir şeyden, birinden) Geri kalmamak
154. (bir şeyi) Geri vermek
155. Gibi gelmek
156. Göğüs germek
157. (birinin) Gönlünü etmek / yapmak
158. Gönül çekmek
159. (bir şeye) Gönlü olmak
160. Gönül vermek
161. Göreyim seni
162. Göz alabildiğine
163. Göz atmak
164. Göz gezdirmek

165. Gözden kaybetmek
166. Gözden geçirmek
167. Göze almak
168. Gözleri dolmak
169. Gözüne uyku girmemek
170. Göz önünde bulundurmak
171. (birinin) Gözü önünde
172. Göz önüne getirmek
173. Güçlük çekmek
174. Güveyi girmek
175. Gürültü çıkarmak/ etmek / koparmak
176. (bir şeyden) Geçilmemek
177. Haber göndermek
178. Haber vermek
179. Haberi olmak
180. Hapis yatmak
181. Hacet yok
182. Hakkı olmak
183. Hakkı var
184. Hâli kalmamak
185. Hâle yola koymak
186. ...Hâlini almak
187. Halt etmek
188. Hasret gitmek

189. Hata etmek
190. (birinin) Hatırı için
191. Havsalasına sığmamak
192. Hayat geçirmek
193. Hayırdır İnşallah
194. (bir şeyde) Hayır kalmamak
195. Hayır işlemek
196. Hayrete /hayretlere/ düşmek
197. Hele şükür
198. Hem kaçır hem davul çalar
199. Hesabını görmek
200. Hıncını almak
201. Hiç de
202. Hiç olmazsa
203. Hiçe saymak
204. Hizmet görmek
205. (birinin) Hoşuna gitmek
206. Hoş görmek
207. Hoşnudi koymak / Gönül koymak
208. Hubbı nefsine dokunmak / İzzeti nefsine dokunmak
209. Husul bulmak
210. Husule gelmek
211. Hükümü olmamak
212. Hüküm sürmek

213. Israr etmek
214. İçi içine sığmamak
215. İçi sıkılmak
216. İçini kurt yemek
217. İğfal etmek
218. İhata etmek
219. İhtimal vermemek
220. İki eli yanına gelmek
221. İki kat olmak
222. (bir şeyden) İleri gelmek
223. İleri gitmek / varmak
224. (bir şey) Gözüne ilişmek
225. İmdada / imdadına koşmak / yetişmek
226. İmza atmak / koymak
227. İntikam almak
228. İpe sapa gelmemek
229. İsabet oldu
230. İş işten geçmek
231. İşe yaramak
232. İş pişirmek
233. İşine gelmek
234. İyi etmek
235. İzin almak
236. Kabahat işlemek

237. Kaç para eder!¹⁴²
238. Kafasına göre
239. Kafese koymak
240. Kale almamak
241. Kaleminden çıkmak
242. Kan dökmek
243. Kan ter içinde
244. (bir şeye) Kanaat getirmek
245. Kabına sığmamak
246. Kapana girmek
247. (birinin) Kapısını aşındırmak
248. (bir şeyden) Kapı açmak
249. (bir iş) Kârı akıl olmamak / akıl kârı olmamak
250. Karar vermek
251. Karmanyolaya getirmek / sokmak
252. (birine) Karşı gelmek
253. Kasvet vermek
254. Kaşlarını çatmak
255. Katı rabıta etmek / İlgisini kesmek
256. Katı ümit / Ümit kesmek
257. Kaymak tutmak / bağlamak
258. Kendi derdine düşmek / dalmak

¹⁴² *Güncel Türkçe Sözlük* ve *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde "Değeri nedir?" şeklinde anlam verilmiştir. Metin bağlamı ve birçok deyim sözlüğü çalışma dizininde verilen anlamını vermektedir.

259. (birini veya bir şeyi) Kendi hâline bırakmak
260. Kendi kendine gelin güveyi olmak
261. Kendini alamamak
262. Kendini kaybetmek
263. Kendine gelmek
264. Keyif çatmak
265. Kırıp geçirmek
266. Kırıldığı ceviz bini aşmak
267. Kıyamet kopmak
268. (birinin veya bir şeyin) Kıymetini bilmek
269. Kızarıp bozarmak
270. Kim bilir
271. Koca bulmak
272. Kollarını açmak
273. Konferans vermek
274. Korku vermek
275. Köküne kibrit suyu
276. Kulak vermek
277. Kurban olayım!
278. Kusura bakmamak
279. Kuvvetten düşmek
280. Laf çıkmak
281. Lakırtı çıkarmak
282. Lakırtıyı kesmek

283. Lâm elif çevirmek / çizmek
284. Layık görmek
285. Lazım gelmek / olmak
286. Liyakat göstermek
287. Lüzum görmemek
288. Makine çevirmek / çekmek
289. Mana vermek
290. Maruz kalmak
291. Mazur görmek
292. Mat etmek
293. Matem tutmak
294. Mekân tutmak
295. Mekik dokumak
296. Meraka düşmek
297. Merakta kalmak
298. Meraktan çatlamak
299. Meraktan ölmek
300. Mevlasını bulmak
301. Meydan vermemek
302. Meydana çıkarmak
303. Meydana çıkmak
304. Meydana koymak

305. Murat almak¹⁴³
306. Münasip görmek
307. Nasıl olsa
308. Nazar değmek
309. Ne dese beğenirsin?
310. Ne gibi?
311. Ne haber?
312. Ne kadar
313. Ne mümkün
314. Ne mümkün
315. Ne o?
316. Ne olur
317. Ne olursa olsun
318. Ne var ne yok
319. Neye uğradığını bilememek
320. Nedamet çekmek / getirmek
321. Nefes almak
322. Nefret uyandırmak
323. Nihayet vermek
324. Nikâh kıymak
325. Nispet etmek
326. Nispet kabul etmemek

¹⁴³ Metinde “Murat alıp murat vermek” biçiminde yer alır.

327. Nutku tutulmak
328. Nüfuzu altına girmek
329. Olan oldu
330. Oldu olacak¹⁴⁴
331. Ortalık ağarmak
332. Öç / öcünü almak
333. Ödü kopmak
334. Ömre bedel
335. (birine) Öyle gelmek
336. Öyle ya
337. Para etmemek
338. Patırtı kopmak
339. Pay vermek
340. Peşine düşmek
341. Peyda etmek / eylemek / olmak
342. Piyasa etmek
343. Pot kırmak
344. Rabt-ı kalp eylemek / Gönül bağlamak
345. Rast gelmek
346. (Renkten) renge girmek
347. Rengi uçmak
348. (bir davranışı veya şeyi birine) Reva görmek

¹⁴⁴ “Oldu olacak kırıldı nacak” deyiminden kısaltma.

349. Ruhunu okşamak / gıcıklamak
350. Sabit olmak
351. Sadık kalmak
352. Sadra şifa vermek
353. Sağ kalmak
354. Sağır sultan bile duydu
355. Sağlam pabuç /ayakkabı/ değil / Sağlam ayakkabıya benzememek
356. Sarı çizmeli Mehmet Ağa
357. Sarf-ı zihin etmek / Zihin yormak
358. Sayıp dökmek
359. Sen ben kavgası / davası
360. Ses vermek
361. Sesi kesilmek
362. Sırası gelmek
363. Sırasına göre
364. Silip süpürmek
365. Sinirine dokunmak
366. Sol tarafından kalkmak
367. Sona ermek
368. Soyunup dökünmek
369. Sövüp saymak
370. Söz ağzından dirhemle çıkmak
371. Söz /sözden/ anlamak
372. Söz anlatmak

373. Söz aramızda
374. Söz vermek
375. Söze /lafâ tutmak
376. Şehit olmak /düşmek
377. Şekil almak
378. Şekil vermek
379. Şimşek çakmak
380. Şuna buna
381. Şüphe bırakmamak
382. Şüpheye düşmek
383. Tahsil görmek
384. Takati kalmamak
385. Talimat vermek
386. Tan yeri ağarmak
387. Tanıdık çıkmak
388. Tavır almak
389. Tecahülden gelme¹⁴⁵
390. Tekbir getirmek
391. Telaş göstermek
392. Telaşa düşmek
393. Telef etmek
394. Telef olmak

¹⁴⁵ “Tecahülüarıfaneden gelmek” deyiminden kısaltma ile.

395. Telgraf çekmek
396. (bir şey veya durum) Tersine dönmek
397. Teslimi ruh etmek / Ruhunu teslim etmek
398. Teslimiyet göstermek
399. Tir tir titremek
400. Tosun gibi
401. Tozu dumana katmak / Toz dumana karışmak
402. Tövbeler olsun!
403. Tuhafına gitmek
404. Tuzağa düşmek
405. Tüyleri ürpermek
406. Ucu bucağı olmamak / gelmemek
407. Umurumda değil
408. Uyku açmak / dağıtmak
409. Uykuya dalmak
410. Uykuya varmak / geçmek
411. Üstüne/üzerine afiyet/iyilik sağlık
412. Üstünden (şu kadar zaman) geçmek
413. Vakit geçirmek
414. (herhangi bir şeye) varıncaya kadar
415. Vuku bulmak
416. Vücut bulmak
417. Vücut vermek
418. Yaprak kımıldamamak / oynamamak

419. Yarım kalmak
420. Yaş dökmek
421. Yaygara koparmak
422. Yerine geçmek
423. Yok etmek
424. Yok olmak
425. Yola düzölmek
426. Yola getirmek
427. Yol / yolunu bulmak
428. Yuları takmak
429. Yumurta kapıya gelmek / dayanmak
430. Yüreeği dayanmamak
431. Yüreeği oynamak
432. Yüreeği sızlamak
433. Yüreeğine inmek
434. Yürek tüketmek
435. Yüz bulmak
436. Yüzü gülmek
437. Zahmete girmek / katlanmak
438. Zararı dokunmak
439. Zihne, zihinlere /akla, akıllara durgunluk vermek
440. Zihni karışmak
441. Zihnini kamçılamaak / kurcalamak / tırmalamak
442. Zihnini / aklını karıştırmak

443. Zihninden / aklından çıkarmak

5.2. Güncel Türkçe Sözlük'te Olmasına Rağmen TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde Olmayan Deyimler

1. Açık söylemek: Anlaşılması kolay bir şekilde söylemek.

*Fakat maksad-ı tabîat ba'zan avarızına tesâdüfle hedefe vusûlde dûçâr-ı mâni'a olabilir. Daha **açık söyleyeyim** şu geçirdiğimiz hayâtta ismine kaza de-diğimiz bir sû'i tesâdüf vardır ki bunun hafif ağır dûçâr-ı elemi olmadık hemân kimse yok.*

2. Ağzı sıkı: Sır vermeyen.

*Evvelâ şu hanım **ağzın sıkıdır** ya sana bir şey söyleyeceğim su'âlini îrâd ile nezâket-i inşâatını anlatarak ketûmiyet hakkında te'mînât-ı lâzime aldıktan sonra başlıyordu.*

3. Aklına geleni yapmak: Sonucunu düşünmeden her istediğini yapmak.

*Bendeniz **aklına geleni yapmağa** alışmış bir kızım. Bu hareketimin pek münâsebetsiz olduğunu itiraf ediyorum.*

4. Allah aşkına: “Allah için, Allahını seversen” anlamında.

*...**Allah aşkına** malumat veriniz.*

*...beni yukarı çekiniz. **Allah aşkına** kurtarınız.*

5. Allah göstermesin: Kötü olay veya şeylerden sakınma dilemek.

*Şükür geçiştirdik mübârek çarptı gitti değil mi? **Allah -bir daha-göstermesin.***

6. Ana baba günü: Mahşeri andıran telaşlı kalabalık.

*Bir müddet tayerândan sonra aşağıya sath-ı bahre baktım ki aman ya Rabbi ne kalabalık **ana baba günü.***

7. Ara sıra: Bazen.

*...elindeki kâğıt kutusunu genç muhâtabın başına vuracakmış gibi **ara sıra** âsâr-ı hiddet ve infiâl gösteriyor...*

8. Arada bir: Bazen.

*Kadın **arada bir** elini arkadan çarşafının beline doğru götürüp büzmelerini düzelte düzelte yürüyerek...*

9. Ay parçası: Güzel kadın.

*Peçesini yukarı doğru biraz sıyırdı meydana **ay parçası** gibi bir çehre çıktı aman ne âfet aman ne civân...*

10. Az buçuk: Biraz.

*Makri köyüne gidip gelme birer bilet alalım **az buçuk** kırları dolaşalım.*

11. Az kaldı / kalsın: Bir şey gerçekleşmeye yakınken gerçekleşmemek, neredeyse.

*...oğlan ye'sinden kendini **az kaldı** bâğçedeki dut ağacına asıyordu...*

12. Baş döndürücü / döndüren: Baygınlık verici.

*Rüzgâr bizim tayyareyi mahûf ısıklar ve **baş döndürücü** bir süratle bir semt-i meçhule doğru uçuruyordu.*

13. Baş dönmesi: İnsana baygınlık hâli gelme.

Baş dönmesi verecek bir sürat-i mütezayide ile üzerimize geliyor.

14. Baştan başa: Bir uçtan bir uca, başından sonuna kadar.

*Ufk-ı şarkîmizi **baştan başa** istilâ edenbu âfet-i gîsûdârı temâşâ için halk fevc fevc namaz vakti meydanlara rıhtımlara yığılıyor...*

15. Bata çıka: Güçlkle, zorlukla.

*Henüz kursu nâtamâm kamer bu sehâbpâreler arasında **bata çıka** inhisâfa uğraşıyordu.*

16. Beyanatta bulunmak: Demeç vermek.

*...kendi çirkinliği hakkında İrfân'a ne kadar musırrâne ve kat'î **beyânâtta bulunursa** bulunsun delikanlı bu iddiâ-yı garibi dâimâ bir sûret-i ma'kûsede telakkîye meyil gösteriyor...*

17. Bir ayak evvel: Bir an önce.

*Şimdi çıkamıyorum beni **bir ayak evveli** kurtar buradan.*

18. Bir nebze / nebecik: Azıcık, biraz.

...güneşleri seyyâreleri **bir nebzecik** anlattım.

19. Bit yeniği: Bir olay veya durumda bilinmeyen bi taraf olma, gizli bir düzen olma.

*İşin iç. inde bir **bit yeniği** var, sonra anlaşılır.*

20. Boylu boyunca / boyuna: Bütün olarak, boydan boya.

*...ahâlî-i memleket bu âfet-i semâviyeyi sabâhları **boylu boyunca** rü`yet edip dururken...*

21. Çifte kumrular: Birbirini çok sevip birbirinden ayrılmayan ikili.

*Aha benim **çifte kumrularım** maşallah ikiniz bir yastıkta kocayınız inşallah*

22. Dolaba gelmek / girmek:¹⁴⁶ Aldatılmak, oyuna gelmek.

*...bu işin içinde birtakım dubaralar entrikalar seziyordu bir **dolaba düşmemek** için delikanlı düşündü...*

23. Durup dururken: Gereği ve nedeni yokken, ansızın.

*...bu ümîd-şiken misâl İrfân'ın gözü önünde **durup dururken** o nasıl teehhül edebilecekti.*

24. Dünya güzeli: Çok güzel kimse.

*...bir kız görmüş güzelliğini söyleye söyleye bitiremiyor artık onun dediğine bakarsan **dünyâ güzeli** gibi bir şey olacak.*

25. Eksik olsun: İstemez, olmasın daha iyi, gereği yok anlamında.

*Cümle ile gelen düğün bayramdır derler diğer bir hanım aman böyle bayram **eksik olsun.***

26. Günün birinde: Bilinmeyen bir zamanda.

*...kadının nereye gittiğini anlamak için **günün birinde** bunu takip edeceğiniz bence muhakkaktı.*

27. Haddi olmamak:¹⁴⁷ Bir söz veya düşüncüyü belirtirken bunun kendisine düşmeyeceğini belirten tevazu sözü.

¹⁴⁶ Metinde “Dolaba düşmek” şeklinde yer almaktadır.

¹⁴⁷ Metinde “min gayri haddin” biçininde yer almaktadır.

...insanların kabûl-i hakâyık.taki ta'annüdlerini bilirsiniz bu emirde size **min gayr-i haddin** küçük bir nasihat vereyim.

28. İnceden inceye: En küçük ayrıntısına kadar, titizce.

...yazıyı **inceden inceye** tedkîk etti.

Güveyi mâfî'z-zamîrinin bu kadar **inceden inceye** keşfedilmiş bulunmasından mütevellid bir şaşkınlıkla âcilen bir cevâb bulamadı.

29. Kendi kendine: Kimseye danışmadan, kimsenin dahli olmadan, yalnız başına anlamında.

Vay İrfânım vah yavrum **kendi kendine** için sıkılıyor gâlibâ.

Seni birisi tutup da zorla bu küfeye tıkmadı ya elbette **kendi kendine** girmişindir.

30. Kırık dökük: Düzgün olmayan, parçalar hâlinde. -söz-

sevdâ ümitleri uyandıracak bin manalı **kırık dökük** cümlelerle dolu mektuplar...

31. Körü körüne: Düşünüp taşınmadan, sonunu hesaplamadan.

Zavallı çocuğun kalbini işgal eden kör körüne bir muhabbet, bu dilpesendini dâimâ müdâfaa ediyor.

32. Kucak kucağa: Birbirine sarılmış durumda.

Dadım diğer hizmetçimiz Anesto ile **kucak kucağa** idiler.

33. Malumat almak / edinmek: Bilgi edinmek, öğrenmek.

...küçükhanım.ın zatı hiç olmazsa ikâmetgâhı hakkında bi'l-müşâhede bazı **malumat edinebilirdi.**

34. Mümkün mertebe: Olabildiği kadar, yapılabildiğince.

...bile bile aldatmak ve aldanmak garâbetinden **mümkün mertebe** kurtulmağa uğraşalım mâddeten kâbil olamıyorsa rûhen tanışmış bulunalım.

35. Nafile yere: Boş yere, boşu boşuna.

Bunun için **nâfile yere** zıtlaşmayınız kuzguna yavrusu hoş gelirmiş.

36. Neme lazım: “Neme gerek, beni ilgilendirmez.” anlamında.

Aman benim **neme lâzım** mademki onlar çarşambaya karar vermişler.

37. **On paralık:** Değersiz, kıymeti olmayan, hiç.

*İkinizin de **onar paralık** aklınız yok.*

38. **Sabaha karşı:** Sabaha doğru.

*...halecânlı rüyalar içinde çırpınırken sâmia-hırâş bir gürültü **sabaha karşı** beni uyandırıyor.*

39. **Sıkı sıkıya:** Çok sıkı olarak, sımsıkı, iyice.

*İpi koltuk altlarından **sıkı sıkıya** vücuduna rabt et*

40. **Sözüm ona:** Sanki, güya.

*Beyefendi ne diyor iyice anlayalım İrfân'a hitâben **sözüm ona** o keş herif kimdir...?*

41. **Şom ağızlı:** Olayları sürekli kötüye yoran ve bu yorumlarının uğursuzluk getireceğine inanılan kişi.

***Şom ağızlılar** bu gece yıldız çarpacak diyorlar.*

42. **Tek başına:** Bir başına, yalnız olarak.

*Öyle güzel bir kızın **tek başına** o evde ne işi vardı?*

43. **Usta işi:** İşinin ehli kimse tarafından yapılmış olan.

*Bu kalem böyle bir şeyi ilk defa yazmışa benzemiyordu mektûb **usta işi** idi.*

5.3. TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde Olmayan Deyim Sözlük ve Çalışmalarındaki Deyimler

1. Açık söylemek	20. Baş döndürücü / döndüren
2. Ağzı sıkı	21. Baş dönmesi
3. Aklına geleni yapmak	22. Baştan başa
4. Allah aşkına	23. Bata çıka
5. Allah göstermesin	24. Bel çökertmek
6. Allah aşkına ¹⁴⁸	25. Beter etmek
7. Allah göstermesin	26. Biserübün söylemek / konuşmak / Saçma sapan konuşmak
8. Allah'ın emri peygamberin kavli ile	27. Bir anda
9. Aman Allah / Allah'ım / ya Rabbi	28. Bir ayak evveli
10. Ana baba günü	29. Bir nebze / nebzecik
11. Anhası minhası	30. Bit yeniği
12. Ara sıra	31. Boylu boyunca / boyuna
13. Arada bir	32. Çehresini çatmak
15. Arkasını araştırmak / aramak	33. Çifte kumrular
16. Ay parçası gibi	34. Çok bilmiş
17. Az buçuk	35. Çürük çarık
18. Az kaldı / kalsın	36. Derde girmek ¹⁴⁹
19. Baş ateşe / nâra yanmak	37. Dolaba düşürmek

¹⁴⁸ Güncel Türkçe Sözlük'te ünlem grubu olarak değerlendirilmiştir.

¹⁴⁹ TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü'nde "başı derde girmek" şeklinde verilmiştir.

38. Durup dururken
39. Dünya güzeli
40. Eksik olsun
41. Elinden çekmek
42. Gözüne perde inmek / gözünü perdelemek
43. Güç hal ile
44. Günün birinde
45. Haddi olmamak
46. Hürmet göstermek
47. İnceden inceye
48. Kebap olmak
49. Kendi kendine
50. Kırık dökük
51. Körü körüne / kör körüne
52. Kucak kucağa
53. Malumat almak / edinmek
54. Mümkün mertebe
55. Nafile yere
56. Nasıl oluyor da /oldu da, olup da
57. Neme lazım
58. Ne üstüme lazım
59. Nikâhı altına almak
60. On paralık
61. Sabaha karşı
62. Sağlam ayakkabıya benzememek
63. Selâmün kavlen gelmek
64. Set derken sepet demek
65. Sıkı sıkıya
66. Sökün etmek
67. Sözü getirmek / Sözü ...-e getirmek
68. Sözüm ona
69. Şom ağızlı
70. Tek başına
71. Usta işi
72. Üzüntü çekmek
73. Yüreği gümbür gümbür atmak
74. Yüreğini oynatmak

5.4. *KYABİ* Romanından TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'ne Deyim Katkıları

1. **Bahis kızırmak / kıızırtmak:** Bir konu hakkındaki karşılıklı konuşma hararetli bir hâl alarak uzamak.

*Bu neşrîyâttan münfa 'il olan birkaç hanım yine sadâ-yı matbûâtla mûğberâne cevâblar verdiler **bâhis kıızırttı**. Bu tarafta şebeğin ayı ile olan karâbeti **bâhsi kıızırtken** biraz ötede üç dört genç kız...*

2. **Başı ateşe / nâra yanmak:** Başına büyük dert almak.

*Hep bu ters işler kızın tertîbi imiş. Şımarık mı şımarık. Rabbim esirgeye! Zavallı Ferdane Hanım'ın **başı ateşlere yandı**.*

3. **Bel çökertmek:** Belin hafifçe bükülmesiyle bir tür selamlama gösterisinde bulunmak.

*Kâğıtçı ile hîn-i vedâda **belini çökerterek** aktrist-vârî yaptığı bir reverans İrfân'ın âdeta hayretini mûcib oldu.*

4. **Çehresi et bent olmak:** Yüzü kızarmak veya yüz ifadesi donuklaşmak.

*Bu sözü işitir işitmez **çehren evvelâ et bend oldu**.*

5. **Çehresini çatmak:** Yüzüne hoşnutsuz ifade vermek, somurtmak.

*Emeti Hanım **çehresini çatıp** birkaç defa geçirerek...*

6. **-den beter etmek:** Bir şeyi olduğundan farklı göstermek veya mevcut durumdan daha kötü bir hâle getirmek.

*Çatacak yıldızı Van kedisinden **beter ettiler**.*

7. **Dili çalmamak:**¹⁵⁰ Konuşurken takılmamak, akıcı konuşmak.

¹⁵⁰ Dizinde “çalmak” kelimesi “tesir etmek, bozmak” anlamında verilmiştir. Romanda örneği verilen “Dili çalmak” deyimini; *Güncel Türkçe Sözlük*'te kullanım alanı bakımından dardır. bk. <https://sozluk.gov.tr/>, TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, “dili (başka bir dile) çalmak” maddesi.

*Bir de baktım ki **dili hiç çalmıyor** erkek gibi usturuplu gâyet güzel lakırtı söylüyor.*

8. Dolaba düşmek: Aldatılmak, oyuna gelmek.

*...bu işin içinde birtakım dubaralar entrikalar seziyordu bir **dolaba düşmemek** için delikanlı düşündü...*

9. Ebkem bırakmak:¹⁵¹ Konuşamaz hâle getirmek, susturmak.

*...hatve-i itirâfâtında gözüken tehlike-i sukût şiddetle beyân-ı hissiyât etmek istediğim bu vâdîde beni yine **ebkem bırakıyor**. Nasıl söyleyeyim...*

10. Elinden çekmek: Birisi tarafından sıkıntı veya derde uğramak.

*Ağabeyimin bisikleti **elimden neler çeker** kendimi de onu da bir duvardan bir duvara çarparak altımda güya bir küheylan varmış gibi âdeta manej yaparım.*

11. Gözüne perde inmek / gözünü perdelemek: Gerçekleri göremez, anlayamaz duruma getirmek.

*Zavallı çocuğun kalbini işgâl eden körü körüne bir muhabbet bu dil-pesendini dâimâ müdâfa'a ediyor, her bedâhate karşı **gözlerini perdeliyordu**.*

12. Güç hâl ile: Güç hâlle, büyük güçlüklerle, zorlukla, güç bela.

*Sofa kadınlar hamamı gibi bir uğultu içinde inliyordu **güç hâl ile** bu uğultuyu biraz tahfîfe muvaffak olarak ağır ağır girişti.*

13. Hürmet göstermek: Saymak, saygı göstermek.

*Kızlığın afâfet-i samîmiyesindeki cehâlete **hürmet göstermenizi** istirhâm ederim.*

14. İçine oynatmak: Hırsızlık etmek, çalmak.

*...paramı vermeyip sana eziyet eder ve dâimâ beş on kuruşunu **içine oynatmak** için türlü hileler düşünürdüm.*

¹⁵¹ TDK Sözlüklerindeki “lal etmek” deyimine denktir.

15. İraden elinde olsun:¹⁵² “Boş ol” anlamında kullanılan talak tabiri.

*“Büyük bir şey değil, biraz masraf... Geçinebilirim ne a'lâ geçinemediğim sûrette **irâden elinde olsun** deyiveririm ve 's-selâm. Almak da hak bırakmak da.” dediniz.*

16. İş bitti /bitmek: Meselenin gerçekleşmesi ve buna bağlı olarak artık olanların değiştirilemeyeceği anlamında.

*...sonra o ne densizlik ederse etsin yine senin elinde demektir bir kere kapana girdi, o **iş bitti**.*

17. Kebap olmak: Ateşte veya sıcakta kavrulmak.

*...bu iki dâhiyenin ân-ı muvâsalasında boğulmakla **kebâb olmak** gibi iki zıt ölümün pençe-i müşterekinde mi terk-i hayât eyleyecekler.*

18. Keder götürmemek: Üzüntüye dayanamamak.

*Öyle merâklanınca boğazıma bir şey tıkanıyor fenâ oluyorum evvelki kadar **keder götürmemiyorum**.*

19. Kışır bağlamak: Kabuk tutmak, kabuklanmak.

*Onlar da birer ateş-pâre iken mürûrî zamanla üzerleri küremiz gibi **kışır bağlayarak** artık parlaklığı kalmamış fakat ziyâ ve harâreti etrâfında devrettikleri güneşten alan dünyâlardır.*

20. Koçan kesilmek: Hareket edemez duruma gelmek, donup kalmak, kaskatı kesilmek.

*Hayriye 'm gel, vücudum **koçan kesildi**. Dondum,anacığını kurtar.*

21. Künfeyekun olmak: Yokluktan varlığa gelindiği gibi varlıktan yokluğa gidilmek, yok olmak.

*Ne evlâd anasına-babasına ne velileri evlâdına ne hiçbir dildâde sevgilisine ağlamaya vakit bulamayacak, hep bir anda **künfeyekûn olacağız**.*

¹⁵² Pehlül Düzenli, “Türkçe Talâk Tabirleri ve Fıkhî Sonuçları”, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 46, Konya 2018, s.107-140

22. Laf / söz denmemek: Söylenileni kabullendirememek, söylenilen sözün muhaba tesir etmemesi.

*Bırah canım bırah, kimseye bir **laf denmiyor** ki biz teslikâtzâde olduh deyip lafın içinden çıkıyorlar.*

23. Lafın / sözün içinden çıkmak: Mevzu olan konunun sorumluluğundan kaçmak, kaçınmak; sözü kestirip atmak.

*Bırah canım bırah, kimseye bir **laf denmiyor** ki biz teslikâtzâde olduh deyip lafın içinden çıkıyorlar.*

24. Lakırtının belini bükme: Çok konuşmak.

*Öyle bizim mahalle kızları gibi bir dakîka içinde sekiz on **lakırtının belini bükme** takımından değildi.*

25. Masun kalmak: Korunmak, muhafaza olmak.

*...bu fenâ hastalığın sirâyetinden meğır siz de **masun kalamamışsınız**.*

26. Mertlik göstermek: Korkusuz veya cesaretli davranmak.

*Cenâbı Alîm doğru sözü bunlara müyesser kılmayacağı için yine seyyi'e-i menfaatle son nefeslerinde bile olacağı söylemek **mertliğini gösteremiyorlar**.*

27. Nasıl oluyor da / oldu da, olup da: Beklenmedik olay veya durum karşısında, hayret, sitem, alay vb. duyguları ifade eder.

*Bu kadar adâvetkâr insanların **nasıl olup da** birbirini mahv etmeyerek asırlardan beri bir arada yaşayabilmiş olduklarına ta'accüb ettim.*

*- İstiğrâbımı affedersiniz, siz kadın olduğunuz hâlde **nasıl oluyor da**...*

- Benim de zevcimi ayarttı.

28. Nazar fırlatmak: Bakış atmak, kısa bir süre bakıp geçmek.

*Hemân dakîkada bir yeleğinin cebinden sâ'atini çıkarıyor, serî bir **nazar fırlatıyor**...*

29. Ne üstüme lazım: "Neme gerek, beni ilgilendirmez." anlamında.

*Bu düğün için ben de çok şeyler duydum ama **ne üstüme lâzım** dedikodu sevmem.*

30. Nefsini kurtaramamak: İstemeyerek bir şeyi yapma durumu, kendini alamamak.

*...endişe-i gayr-ı âdilânesinden bir türlü **nefsini kurtaramıyor** mu'âmelât-ı beşeriyedeki bu garâbet ba'zan o derecelere varıyor ki hak ile haksızlığın...*

31. Nikâhı altına almak: Bir erkek bir kız veya kadınla evlenmek.

*...fakat merâk etme; nasıl olsa artık onu **nikâhın altına aldın**, bundan sonra o ne densizlik ederse etsin yine senin elinde demektir.*

32. Ortalık çalkalanmak: Duyulan bir haberin yaygınlaşarak çokça konuşulur olması.

***Ortalık çalkalanıyor**, Bursa'da sağır sultan duydu senin hâlâ bir şeyden haberin yok.*

33. Selâmün kavlen gelmek: Halk ağzında inme, felç.

*Acabâ hacı babama **selamün kavlen mi geldi** söyle bayılacağım.*

34. Set derken sepet demek: Bir konudan bahsederken başka bir konuya geçmek veya konuşulan bir meseleyle ilgili olmayan bir konudan bahsetmek.

*Ne yazacağımı bilmiyorum, ta'rîf olunmaz bir iğtişâş-ı hissiyât içindeyim. Biraz daha yazsam **set derken sepet demeye** başlayacağım.*

35. Seza görmek: Uygun görmek, yakıştırmak.

*Sevmek istediği, perestişe en ziyâde **sezâ gördüğü** kadın sûreti, en samîmî tasavvurât-ı âşıkânesi, ideali aynen işte böyle idi.*

36. Sökün etmek: Aniden ortaya çıkarak birbiri ardınca ve devamla gelen topluluk, üşüşmek.

*...bu merâklı konferansta bulunmak için yedi mahalleden; ihtiyâr, genç çarşafli, yeldirmeli, çocuklu, çocuksuz hanımlar **sökün etti**.*

37. Söze katmak: Bir kişiden veya şeyden bahsetmek, sözüne eklemek, konu etmek.

...o risâlenin ismini **söze katmak** amacıyla türlü zeminler girizgâhlar buluyordu.

38. Sözü getirmek / Sözü ...-e getirmek: Söyleyeceğini doğrudan söyleyemeyerek farklı söz oyunları ile asıl konuya geçmek.

*Emsâl'in **sözü bu neticeye getirmesinden** mâba'd, bahsin alacağı cereyânı İrfân anlayarak bu kadar isticvâbla bi'l-iktifâ çekil-di.*

39. Taht-ı nikâhına almak: → Nikâhı altına almak

*Ferîha'yı **taht-ı nikâhına almak** cinnetinden ferâgat edemeyecekti. “Bu kadar büyük bir rezâletime vukûfundan sonra beni ne cesâretle **taht-ı nikâhına aldın?**” demiş olsa buna ne cevâp verecekti?*

40. Üzüntü çekmek: Sıkıntı veya huzursuzluk gibi olumsuz durumlar yaşamak.

*Bu **düğün olup bitinceye kadar; pek büyük gürültüler kopacak, çok **üzüntüler** çekilecekti.***

41. Yüreği gümbür gümbür atmak: Kalbi hızlı hızlı çarpmak.

*...**alacağım cevâbın ma'kûs zuhûru tehlikesinden **yüreğim gümbür gümbür atıyor.*****

42. Yüreğini oynatmak: Aniden korku ve heyecana düşürmek, korkutmak.

*Ay **yüreğimi oynatma!** Öyle merâklanınca boğazıma bir şey tıkanıyor, fenâ oluyorum.*

43. Yüzü gözü ateş kesilmek: Utanç veya heyecandan yüzü kızarmak, yüzünün rengi kırmızı bir hâl almak.

*...bir bıçak ucu veca-ıyla kalbine kadar nüfuz ediyor **yüzü gözü ateş kesilerek** büyük bir halecâna uğruyordu.*

6. Öneri ve Açıklamalarla Güncel Türkçe Sözlük'e Katkılar

Anhası minhası: “Osu busu, her şeyi,tümü.” şeklinde anlam içeren, iyelik ekinin kalıplaşmasıyla oluşan bir ikilemedir. GTS'te “*anha minha*: aşağı yukarı,

yaklaşık olarak” şeklinde bir madde başı ve anlamıyla verilmiştir. Nevzat GÖZAYDIN da bu konuya bir yazısında değinmiş bu maddeyi “anhası minhası” şeklinde madde başı almıştır.¹⁵³ *Güncel Türkçe Sözlük*’te bu ikilemenin “anha minha” olarak geçtiğine değinmiştir. Eserdeki bağlamı göz önüne alındığıyla bu ikileme anlam olarak “tüm ayrıntısı, tümü” anlamını vermektedir. Bu ikileme bazı çalışmalara deyim maddesi olarak alınmıştır.

Acur: Acur kelimesi *Güncel Türkçe Sözlük*’te “Kabakgillerden, kabuğu çizgili ve tüylü, yeşil veya sarımtırak, üzeri yeşil lekeli, irice bir meyve (*Cucumis flexuosus*).”¹⁵⁴ anlamındadır. *Derleme Sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağızlar Sözlüğü)*’nde IV. maddede “Yenilmez, yılmaz, sert adam.” şeklinde anlamlandırılmıştır.¹⁵⁵ Eserdeki bağlam cümlesi ise şudur. “Yedisinden tut da yetmişine kadar her yaşta her boyda var. Akşama kadar işleri güçleri elâlemin saymaya kadar varıyorlar.” Kelimenin anlamı bağlam üzerinden ele alındığında *Derleme Sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağızlar Sözlüğü)*’nde IV. maddede verilen “Yenilmez, yılmaz, sert adam.” anlam karşılığına daha uygun gelmektedir.

Amil: Amil kelimesi *Güncel Türkçe Sözlük*’te “Etken, etmen, sebep, faktör”¹⁵⁶ anlamında verilmiştir. *Kubbealtı Lugatı- Misalli Büyük Türkçe Sözlük*’te ise bu kelimeye verilen anlamlardan biri de “Amel eden, işleyen, icrâ eden kimse”¹⁵⁷dir. Metinde geçen bu kelimenin bağlamı *Kubbealtı Lugatı*’nda verilen bu anlamla örtüşmektedir. Bu durumda kelimenin diğer anlamlarının da *Güncel Türkçe Sözlük*’te yer alması yararlı olacaktır.

¹⁵³ Nevzat Gözaydın, “O Karanlıkta Biz’den Söz Varlığımıza Katkıları”, *Türk Dili Dergisi*, C. CXIX, S. 824, Ağustos 2020, s. 68-69.

¹⁵⁴ <https://sozluk.gov.tr/>, TDK, *Güncel Türkçe Sözlük*, (08.01.2020).

¹⁵⁵ <https://sozluk.gov.tr/>, *Derleme Sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağızlar Sözlüğü)* (08.01.2020).

¹⁵⁶ <https://sozluk.gov.tr/>, TDK, *Güncel Türkçe Sözlük*, (08.01.2020).

¹⁵⁷ İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lugatı- Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul, 2005.

Boğucu: Bu kelime *Güncel Türkçe Sözlük*'te yer almamaktadır. Ancak *Kubbealtı Lugatı- Misalli Büyük Türkçe Sözlük*'te metinde geçen anlamın da dahil olduğu şekilde yer almaktadır.¹⁵⁸

Guguruk: *Güncel Türkçe Sözlük*'te yer almamaktadır.

Harf: Kelimenin ikinci anlam karşılığı olan “söz, laf”, *Güncel Türkçe Sözlük*'te yer almamaktadır.

Havuzlanmak: *Güncel Türkçe Sözlük*'te “gemi, onarılmak için havuza çekilmek” anlamıyla yer alır. Çalışma konusu metinde suların birikme şeklini tasvir etmek amacıyla kullanılmıştır. Bu kavram halk ağzında da belli bir yerde biriken suyun hareketini anlatmak için kullanılmaktadır. *Güncel Türkçe Sözlük*'te ikinci bir anlam olarak “suyun veya herhangi bir sıvının belli bir yere yığılma şekli” olarak verilebilir.

Nefsi nefsine: Osmanlıca metinlerde “kendi kendine” kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır.

Simaca: *Güncel Türkçe Sözlük*'te bu kelimenin anlam karşılığı olarak “simaen” şeklinde madde başı verilmiş, fakat “simaca” şekliyle de metinlerde geçmektedir. Bu biçimde *Güncel Türkçe Sözlük*'te yer almamaktadır.

¹⁵⁸ Anlam dizinde yer aldığından ayrıca buraya yazılmamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİNAYE

1. Kinayenin Özellikleri

“Kinayeye ilk değinenlerin başında ilk dönem belagatçılarından Ebû Ubeyde (öl. 209/824) gelir.”¹⁵⁹ Ebû Ubeyde kinayenin tanımını şöyle yapmıştır: “Metinde ismini açık bir şekilde söylemeksizin kelimadan ve bağlamdan anlaşılan şeydir.”¹⁶⁰ Yekta SARAÇ’ın aktarımına göre SALÂHADDİN-i UŞŞAKÎ de kinayeyi, “Ve kinâye iki kısım üzerinedir. Kısım-ı evveli oldur ki bir lafzı zikredip ve ol lafzın mevzûun-lehi olan ma’na vasıtasıyla murad olunan bir gayrı lafız irâde oluna ki lafz-ı mezkûr ol murad olunan ma’na berâberince vaz’ olunmuş ola. Ve kinâyenin kısım-ı sâni oldur ki bir lafzı irâd edip ve bi-la- vasıta-ı ma’na bir gayrı lafız irâde oluna; şu şartla ki lafz-ı evvel lafz-ı sâniye delâleti tesmiye ve telmîh tarîkince olmaya, belki ibârenin zikrinden akl-ı müstakîm bir lafza intikâl ede.”¹⁶¹ şeklinde tarif etmiştir.

“Osmanlı döneminde Türklerin daha çok Sekkâkî, Kazvinî ve Reşidüddin Vatvat’ın eserleri ile belagat ilmini öğrendiğini ifade ederek Sekkâkî ve Kazvinî’nin kinaye ile ilgili tanımlarını Türkçeye şöyle aktarmıştır: Sekkâkî *Miftâhu’l-Ulûm* adlı eserinde, ‘Kinaye zikredilenden terk edilene intikal etmek için, bir şeyi zikrederek onunla gerekli olan şeyi anlatmak için tasrihi terk etmektir; Kazvinî ise *Telhîsu’l Miftâh*’ta ‘Kinaye asıl anlamının kastedilmesi caiz olmakla birlikte (asıl) anlamının gereği kastedilen bir sözdür. Böylece, anlamının gereğinin kastedilmesi ile birlikte gerçek anlamının da kastedilmesi yönünden mecazdan farklı olduğu ortaya çıkmıştır.”¹⁶²

AHMED CEVDET PAŞA da kinayeyi şöyle tarif eder: “Kinaye, lugat-ı Arabiyede, tasrihin hilafıdır. Istılâh-ı ilm-i belâgatta ol lafızdır ki ma’nâsının melzûm ve

¹⁵⁹ Hüseyin Yıldırım, *Arap Dili ve Belağatında Kinaye ve Tariz*, (Danışman: Prof. Dr. İsmail Durmuş), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010, 20. s.

¹⁶⁰ (Ebû Ubeyde, et Teymi el-Basri Ma’mer b.Müsenna, *Mecazü’l-Kur’ân*, thk. Fuat Sezgin, Beyrut, 1981, 155. s.

¹⁶¹ M.A. Yekta Saraç, “Salâhaddin-i Uşşakî’nin Belâgat İle İlgili Eseri ve Bu Eserdeki Edebî Terimler”, *İÜ. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XXXI, İstanbul, 2004, 198. s.

¹⁶² Menderes Coşkun, “Kinayenin Belâgat Kitaplarındaki Seyri ve Onu Yeniden Anlama ve Sunma Denemesi”, S. 44, *Bilgi Dergisi*, Yıl 2008, 63. s.

metbûunda isti' mâl olunur. Ve bu melzûm olan ma'nâ, zihinde ona lazım olur. Ve işbu ma'nâ-yı murada delâlet eder *karine-i muayyene* bulunur. Fakat ma'nâ-yı hakîkînin iradesine mani olmaz.”¹⁶³ *Belâgat-ı Osmâniye* ile çağdaş eser olan *Talim-i Edebiyat*'ta ise kinayenin tanımı,¹⁶⁴ “Söylenenin zıddını kasd ederek söz söylemek veya maksadı, aksini ifade eden kelime ile anlatmak.”¹⁶⁵ şeklinde yapılır. RECAİZADE: “Kinaye yoluyla ifadede, iyilikten bahsedilirse maksat fenalığı anlatmaktır; fenalıktan söz açılırsa gaye iyiliği açıklamaktır...” şeklinde kinaye kavramına açıklama getirmiştir. YETİŞ, RECAİZADE'nin eskilerin kinaye anlayışlarına karşı çıktığını, yine eskilerde görülen kinaye çeşitleri üzerinde hiç durmadığını söylemiştir.¹⁶⁶ COŞKUN, “Tanzimattan sonra kimi belâgatçılar, Batı retoriğinin etkisiyle kinayeyi ironinin karşılığı olarak sunmuşlardır.”¹⁶⁷ şeklindeki ifadesiyle RECÂİZÂDE MAHMUT EKREM [1847-1914] ve onun gibi Batı retoriği etkisinde kalarak geleneği dışlayan belagatçıların yanlışa düştüğünü vurgulamıştır. Bu yanlışın nedenini de şu sözlerle ifade etmiştir: “Kinaye, Tanzimattan sonra üzerinde en çok çelişkiye düşülen ve tartışılan edebi sanatlardan olur. Tanzimat'ın modern belagatçıları, genellikle kinaye konusunda gelenekten ve temel kaynaklardan uzaklaştıkları ölçüde yanlışa düşerler. Tanım ve örnekleriyle özgün bir belagat kitabı oluşturmayı hedefleyen ve Batı retoriği esas alarak bu ilmin gelişimine katkı sağlayan Recaizade Mahmut Ekrem, Mehmet Celal ve Reşid'in kinaye tanımları gelenekle çelişir.”¹⁶⁸ YETİŞ, RECÂİZÂDE'nin “ironi” kelimesini tariz ve kinaye olarak anladığını, öğrencisi MENEMENLİZÂDE TAHİR'in ise bu kelimeyi “tariz” kelimesi ile karşıladığını belirtmiştir.¹⁶⁹ “İroni”, *Güncel Türkçe*

¹⁶³ Ahmed Cevdet Paşa, *Belâgat-ı Osmâniye*, (haz. Turgut Karabey ve Mehmet Atalay) 2. bs., Ankara 2017, 114. s.

¹⁶⁴ Kâzım Yetiş, bu eserlerin basım yılları hakkında “*Talim-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyâtı Sahasında Getirdiği Yenilikler*” adlı eserinin 1. Bölümünde şöyle bahsetmiştir: “Talim-i Edebiyat 1296 / 1879'da litografya hâlinde yayınlanmaya başlamış, hurûfat baskısı ise, 1299 / 1882'de yapılmıştır. Önce cüz cüz neşredilen Belâgat-ı Osmâniye'nin ilk cüzü 1298 / 1881'de çıkar ve eser 1299 / 1882'de tamamlanır. Şu hâlde Talim-i Edebiyat'ın taş baskısı Cevdet Paşa'nın eserinden önce ise de hurûfat baskısı ondan sonradır.”

¹⁶⁵ Kâzım Yetiş, *Talim-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyâtı Sahasında Getirdiği Yenilikler*, Ankara 1996, 263. s.

¹⁶⁶ Yetiş, *Talim-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyâtı Sahasında Getirdiği Yenilikler*, 264. s.

¹⁶⁷ Coşkun, “Kinayenin Belâgat Kitaplarındaki Seyri ve Onu Yeniden Anlama ve Sunma Denemesi”, 64. s.

¹⁶⁸ Coşkun, “Kinayenin Belâgat Kitaplarındaki Seyri ve Onu Yeniden Anlama ve Sunma Denemesi” 68. s.

¹⁶⁹ Yetiş, *Talim-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyâtı Sahasında Getirdiği Yenilikler*, s. 266.

Sözlük'te birinci anlam olarak "gülmece", ikinci anlamda ise "söylenen sözün tersini kastederek kişiyle veya olayla alay etme"¹⁷⁰ olarak verilmiştir. YETİŞ, RECÂİZÂDE'nin hurufat baskısına almadığı eldeki nüshaların sadece birinde bulunan "*Bir İstidrat Daha*" başlıklı yazısında RECÂİZÂDE'nin kinaye ve mecazımürsel konusunda eski belagat kitaplarını eleştirdiğini, kinayeyi mecazımürsel kapsamında değerlendirdiğini, kinayenin bazı örneklerini lazımıyyet ve melzumiyyet bakımından mecazımürsel bazı örneklerini ise istiareye benzeterek açıkladığını, bu anlamda kinayeyi bu sanatlar içerisinde değerlendirmek gerektiği görüşünü savunduğunu belirtmiştir. Bu açıklamalara ek olarak YETİŞ, RECÂİZÂDE'nin örnek gösterdiği "falancının kapısı açıktır" sözünün misafirperverlikten bahsedilerek ele alındığında sözü söyleyenin, "Ben o anlamda değil, gerçekten falancanın kapısı açıktır demek istedim" şeklinde bir söylemde bulunmasının malayanilikten öteye gitmeyeceği görüşünü savunduğunu söyler.¹⁷¹ RECÂİZÂDE'nin kinaye tanımına bakıldığında "*ironi*" kelimesinin anlamıyla örtüştüğü görülür. *İroni* kelimesine dayandırılarak ortaya konulan bir tanımda, gerçek anlama vurgu yapılmaksızın söylenmek istenen sözün zıt anlamda bir ifadesi söz konusudur. "Tanzimat sonrası dönemde yazılan edebiyat teorisi kitaplarında ironiye karşılık olabilecek *istihzâ*, *ta'rîz*, *kinâye*, *tecahül-i ârif* gibi kavramlar dikkat çekmektedir. Bu kavramları ele alan müellifler geniş bir sahaya yayılan yorum çeşitliliğine imza atmışlardır".¹⁷² Birden fazla edebi sanatın farklılık arz eden yönlerine rağmen, Doğu belagatinin Batı retorikliğiyle karşılaştırılması yahut bu iki kavramın birbiri içerisine yerleştirilme çabaları karışıklığa yol açmıştır. Bu karışıklık, özellikle söz sanatlarının birbirinden ayrılması noktasında belirsizlik meydana getirmiştir.

İsa KOCAKAPLAN kinayeyi "Gerçek ve mecazî anlamları olan bir sözü, onun mecazî anlamını kastederek kullanma sanatıdır."¹⁷³ şeklinde ifade etmiştir. Yekta SARAÇ, kinayeli sözün bir açıdan hakikat bir açıdan da mecaz olduğunu ifade ederek kinayenin mecazdan farkını; mecazda sözün gerçek anlamı ile anlaşılma durumunun

¹⁷⁰ Haz. Şükrü Halûk Akalın ve başk., *Türkçe Sözlük*, 11. Baskı, Ankara 2011, s. 1205.

¹⁷¹ Yetiş, *Talim-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyâtı Sahasında Getirdiği Yenilikler*, 260-61. s.

¹⁷² Abdülhakim Tuğluk, "İroni Nedir?", *İdil Dergisi*, Cilt 6, S. 29, Yıl 2017, 452 s.

¹⁷³ İsa Kocakaplan, *Açıklamalı Edebi Sanatlar*, 1. bs., İstanbul 1992, 86. s.

aklen mümkün olmadığını gösteren bir ipucu olduğu hâlde, kinayede böyle bir unsur bulunmadığı şeklinde açıklar.”¹⁷⁴ Numan KÜLEKÇİ ise kinayeyi, “Edebiyatta: ‘Bir maksattan dolayı, sözü hem hakiki hem de mecazi anlamlara uygun olarak kullanmaktır.’ Kinayede sözün gerçek manasını düşünmeye engel olacak bir karine de (ipucu) bulunmamalıdır. Kinaye bir başka ifadeyle, gerçeği mecaz yoluyla dolaylı olarak anlatmaktır. Sözün gerçek anlamı yanında, asıl geçerli olan mecaz anlamıdır.”¹⁷⁵ şeklinde tanımlamıştır. Dolayısıyla *kinaye* mecaz içerisinde değerlendirilebilir fakat, gerçek manayı da bünyesinde taşıması sebebiyle mecazdan ayrılır. SARAÇ, “Kinaye serâhat, yani açıklığın zıddıdır. Sarih, yani anlamı açık ve belli olan lafız (kelime ve ibare) hakikat yahut mecaz olabilir. Kinayede ise bir kapalılık vardır, örtük bir ifade biçimidir. Hakikat ve mecazdan başka bir şeydir; fakat onlardan ayrı bir şey değildir, ikisinin ortasındaki bir köprü gibidir.”¹⁷⁶ ifadelerine yer verir. M. Kaya BİLGEĞİL kinayeyi yorumlarken gerçek anlama gelebilecek özellikte bir kelimenin somut bir şekilde var olma hâlinin gerekli olmadığına vurgu yapar. Mesela bir kişiyi niteleyerek kullandığımız “kulağı delik” tabiri, gerçekten o insanın kulağı delik olabileceğine hakikat olarak bir mani teşkil etmez; lakin kulağın delik olma durumundan çıkarılan mana hakiki mana olmayabilir. Çünkü burada kastedilen kişinin “olup bitenleri çabuk haber alma” durumudur. Yani asıl vurgu yapılan mecaz anlamdır. BİLGEĞİL kinayenin gerçek ve mecazla ilişkisini, “Kinaye; lügat kitaplarına göre, ‘sarâhattan kaçmak, tasrihi bırakmak, gizlemek’ manalarına gelir. Edebiyatta, gerçek manayı düşünmeye engel olacak bir karine bulunmamak şartıyla, bir sözü gerçek manasına da gelebilmek üzere, onun dışında kullanmak sanatıdır. Bu hal, Tercemeti’t-Telhîs ve’l-Mutavvel’de gerçek mananın kasdi ‘ca’iz’ fakat ‘vacip değildir’ sözleriyle ifade edilmiştir.”¹⁷⁷ şeklinde açıklamıştır.

¹⁷⁴ M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 3. bs., İstanbul 2004, 131. s.

¹⁷⁵ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, 4. bs., Ankara 2005, 64. s.

¹⁷⁶ M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 131. s.

¹⁷⁷ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, 1.bs., Konya 2015, s.168.

Konu ile ilgili verilen ortak örneklerden biri “gözü açık” deyimidir. Bu deyim gerçek manada gözün açık olma durumunu, mecazî mana olarak da kişinin akıllı ve uyanık biri olduğunu ifade eder.¹⁷⁸

1.1. Kinayenin Öğeleri

Kinaye iki ögeden oluşur: Mekniyyün bih, mekniyyün anh.

“Kinayenin lafzı, ‘mekniyyün bih’i; manası da ‘mekniyyün anh’ı teşkil eder. Alnı açık tabirinin lafzı, mekniyyün bih, ‘utanılacak hâllerden uzak’ manası da mekniyyün anh’tır.”¹⁷⁹

Söylenilen söz mekniyyün bih, sözün manası da mekniyyün anh’tır. Buna göre, “Sözün yapısı kapsamında gerçek anlamı mekniyyün bih’i, mecaz anlamı da mekniyyün anh’ı temsil eder.” denilebilir.

1.2. Kinayenin Çeşitleri

“Sekkakî, kinayeyi önce dörde ayırır. Bunlar ‘tariz’, ‘telvih’, ‘remiz’, ‘îma ve işaret’tir. Daha sonra kinayeyi ‘matlub’ una göre üçe ayırır. Bunlar, mevsufun talep edildiği kinaye, sıfatın talep edildiği kinaye (karîb ve baîd) ve sıfatın mevsufla beraber söylenildiği kinayedir.”¹⁸⁰ MEYDÂNÎ, “belâgatçıların kinâyeyi sıfat, mevsuf ve nisbet olarak 3’e ayırdıklarını ancak, kendisi edebî ve beyânî zevki yerine getirmede bu taksimin faydalı olmadığı kanaatindedir. Bu nedenle kinayenin yakın kinaye ve uzak kinaye olmak üzere iki kısımda tahlil edilmesini daha uygun bulmaktadır.”¹⁸¹ MEYDÂNÎ; yakın kinayeyi, *meknî bih* ile *meknî anh* arasında vasıtaların az olduğu veya olmadığı, ayrıca herkes tarafından anlaşılabilirlik bakımından kolay olan kinaye olarak değerlendirmiştir. Uzak kinayeyi ise *meknî bih* ile *meknî anh* arasında vasıtaların çok olduğu ve anlaşılmasının yoğun bir düşünce çabasına dayandığı kinaye olarak

¹⁷⁸ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, 64. s.; M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 132. s.; M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, 168. s.

¹⁷⁹ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, 168. s.

¹⁸⁰ Menderes Coşkun, “Kinayenin Belâgat Kitaplarındaki Seyri ve Onu Yeniden Anlama ve Sunma Denemesi” 65. s.

¹⁸¹ İbrahim Kara, *Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî ve Belâgat İlmine Katkıları*, (Danışman: Doç. Dr. Mustafa Irmak) Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.

değerlendirmiştir.¹⁸² “Kazvînî, Teftâzânî ve Sübkî’nin de Sekkâkî’nin kinayenin kısımlarıyla ilgili görüşünü eleştirel bir nazarla ele aldıkları gözlemlenmemiştir. Eserlerinde sadece ta’rîzin kinayenin bir kısmı olup olmadığını ele almışlardır.”¹⁸³

Modern çalışmalarda ise kinaye çeşitleri şu şekilde sınıflandırılmıştır:

“Kinaye mana ve kast yönüyle ikiye ayrılmaktadır.”¹⁸⁴

1.2.1. Mana Yönünden Kinaye Çeşitleri

1.2.1.1. Öğücü Kinayeler:

Bu kinaye türlerinde lafızın işaret ettiği mana övgüye yöneliktir. “gözü kara ” cümlesindeki “gözü kara” tabirinin cesur, atılgan ve korkusuz manalarına gelmesi gibi.

1.2.1.2. Ayıplayıcı Kinayeler:

Bu kinayede lafızın işaret ettiği mana, öğücü kinayenin tam tersine kınama, yermeye amacı taşır. “kalın kafalı” tabirinin aptal bir kimseye işaret etmesi gibi.

1.2.1.3. Çirkinî Güzel Gösteren, Kabalı Hafifleten Kinayeler:

Tuvalet ihtiyacını gidermeyi “abdest tazelemek” tabiriyle ifade etmek gibi.¹⁸⁵

1.2.1.4. Çok Vasıtalı Kinayeler:

‘Telvih’ de denilen bu çeşit kinayelerde *meknibih* ile *meknianh* arasında vasıta çoktur. Yani mana dolaşık yollardan elde elde edilir. ‘Falanın mutfağında çok odun sarf olunur’ denilerek mutfakta çok yemek piştiğine ve ondan da misafirin çokluğuna hükmedilmesi gibi.¹⁸⁶ Yani misafirperverlikten kinayedir.

1.2.1.5. Az Vasıtalı Kinayeler:

“Remz” olarak da bilinir. Remz; lügatte “işaret, işaretle meram anlatma ve imâ”¹⁸⁷ anlamlarına gelir. Remz, kinayenin öğeleri arasında vasıtanın az olduğu ve gizliliği

¹⁸² İbrahim Kara, *Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî ve Belâgat İlmine Katkıları*, 102. s.

¹⁸³ İbrahim Kara, *Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî ve Belâgat İlmine Katkıları*, 105 s.

¹⁸⁴ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, 66-68. s.; M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi veTeorileri*, 168-170. s.

¹⁸⁵ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, 67. s.

¹⁸⁶ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, 66-8. s.; M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi veTeorileri* 168-70. s.

¹⁸⁷ Şemseddin Sami, *Kamûs-ı Türkî*, (haz. Raşit Güngoğdu, Niyazi Adıgüzel ve Ebul Faruk Önal) 6. bs., İstanbul 2018, 525. s.

fazla olan kinaye çeşididir. “Pak-damen sözünün iffetli, burnu büyük sözünün kibirli, tuttuğunu koparır sözünün her teşebbüsünde başarı sağlar manalarına gelmesi gibi.”¹⁸⁸

1.2.1.6. Vasıtası ve Gizliliği Az Olan Kinayeler:

Kinayenin öğeleri arasındaki vasıtanın az olması ve gizliliğin olmaması durumunda oluşan kinayelerdir. “Mertlik Bayburt’ta kalmıştır cümlesinin, ‘Bayburtluların son derece mert’ oluşlarına delaleti gibi.”¹⁸⁹

1.2.2. Kasd Yönünden Kinaye Çeşitleri

1.2.2.1. Müfred Kinayeler:

“Bir kinayede yalnız zat olan mevsuf (= nitelenen) kasdedilirse, buna ‘müfred kinaye’ denir. Haset yeri sözü ile ‘kalb’in kasdedilmesi gibi.”¹⁹⁰

1.2.2.2. Mürekkeb Kināyeler:

Bir mevsufun tasavvurunda birçok sıfat kullanılır.¹⁹¹ ‘Doğru yürür, iki ayak üzre yürür tüysüz hayvan’ denilip de insanı kasdetmek gibi.¹⁹²

1.2.2.3. Gizli Kinayeler (Kinaye-i Ba’ide veya Kinaye-i Hafiye):

“Meknî-i anha, dinleyen veya okuyanın güç intikal edebildiği kinayelere ‘gizli = hafi veya uzak = ba’id kinaye’ adı verilir.”¹⁹³ “Falancanın kapısı açıktır.” sözüyle misafirperliğin vurgulanması gibi.

1.2.2.4. Açık Kinayeler (Kinaye-i Vâzıha veya Kinaye-i Karibe):

“Meknî-i anı sayılan sıfata intikalin kolay olduğu kinayelere denir.”¹⁹⁴ “Falan kişinin bel kayışı uzundur.”¹⁹⁵ cümlesinden o kimsenin şişman birisi olduğunun kolaylıkla anlaşılabilmesi gibi.

¹⁸⁸ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, 169. s.

¹⁸⁹ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, 169. s.

¹⁹⁰ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, 169. s.

¹⁹¹ İsmail Durmuş, *kināye md., DİA, Ankara 2000, s.36.*; M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, s.170.

¹⁹² Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, 67. s.

¹⁹³ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, 170. s.

¹⁹⁴ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, 170. s.

¹⁹⁵ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, 68. s.

1.2.2.5. Nisbet Kastıyla Yapılan Kinayeler:

“Sıfatın mevsufa isnad edildiği kinayelerdir”.¹⁹⁶ “Aniden bir ses işitince benzi sarardı.” cümlesinin “korkma” anlamına gelmesi gibi.

Menderes COŞKUN, *Sözün Büyüsü Edebi Sanatlar* adlı eserinde kinaye çeşitlerinden bahsederken “*Âdi, Müptezel veya Hazır Kinayeler*” şeklinde bir kavram ortaya atar. Ve bunun nedenini şöyle açıklar:

“Belâgat kitaplarında müptezel kinaye diye bir adlandırma yoktur. Ancak kinaye örnekleri bizi böyle bir başlık belirlemeye itmiştir. Bilindiği gibi kinaye bir anlam veya mesajı gerçeğe dayalı bir tasvirin içinde gizleme sanatıdır. Zihin bu gizli anlama yorum yaparak ulaşır ve kinayeli sözden zevk alır. Ancak deyimlerde olduğu gibi, kinayeli söz, açıkça kullanıldığı zaman, mecazî anlamıyla özdeşleşebilir ve böylece sanat özelliğini büyük ölçüde kaybeder. ... Dolayısıyla, belâgat kitaplarında *remze* örnek olarak verilen bazı sözleri, mecazî anlamlarıyla özdeşleştikleri için, burada, hazır, âdi veya müptezel kinaye örneği olarak sunuyoruz.”¹⁹⁷

2. Tariz

“Kinayenin en ince ve en güzel çeşitlerinden biri de terkip ve cümlelerde görülen tariz olup ortaya ve genele ya da belli birine söylenen sözün bir ucunun (urz) bir başka kimseye veya şeye ima ve işaret yoluyla dokundurulmasıdır. Türkçe’de buna ‘iğneleme, dokundurma’ gibi isimler de verilir. Arap belâgatında bu tarza kinâye-i ta’rîziyye, kinaye-i urziyye adları da verilir.”¹⁹⁸ Tarizde genel anlam itibarıyla söylenen mefhumun zıddı yönde bir kasıt söz konusudur. Yani söylenen cümle yerine ve muhatabına göre şekillenir, anlam kazanır. “Ta’riz, bir ciheti gösterip de diğer ciheti kasd etmektir. Nitekim şuna buna bed muamele eden bir şahsın yanında, ‘İnsan-ı kâmil, ancak, nâsa hüsn-i muamele eden kimsedir.’ dersin ve ‘Sen insan-ı kâmil değilsin.’ demeyi kasd edersin. Mevsûf muhatab ise ibarede mezkûr olmadığı gibi

¹⁹⁶ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, 68. s.; M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, 170. s.

¹⁹⁷ Menderes Coşkun, *Sözün Büyüsü Edebi Sanatlar*, 3. bs, İstanbul 2012, 93. s.

¹⁹⁸ İsmail Durmuş, *kinâye md.*, *DİA*, 35. s.

mahzûf dahi değildir.”¹⁹⁹ “Söze konu olanın tepkisinden korunma veya tenkitte ölçülü olma, kibarlığı elden bırakmama yahut muhatabı kırmama gibi amaçlara hizmet eder.”²⁰⁰ “Birini küçük düşürmek ve alay etmek için sözü tersi bir sözle nükte yaparak anlatmaya, ‘taş atma’ya denir. Obur bir kimse için söylenen ‘amma az yiyorsun.’ sözü bir ta’rîzdir.”²⁰¹ Bu tarifler doğrultusunda tariz; alaya alma, sözün sebep olabileceği birtakım olumsuz sonuçlardan kaçınma amacıyla söylenenin zıddının kastedildiği bir söz sanatıdır.

COŞKUN, tarizin günümüzde *taşlama*, *gizli alay* ve *ince eleştiri* anlamıyla bilindiğini ifade eder. Bununla birlikte eleştiriye sadece *kinaye* kavramına hapsetmenin doğru olmadığını ve diğer edebi sanatlarla da eleştiri ve dokundurma yapılabileceğini vurgular. Bu söylemlerine sonuç olarak da tarizi hem kinayenin bir çeşidi olarak kabul etmeyi hem de diğer sanatlardan ayırmamak gerektiğini söyler. Gerekece olarak da tarizin kinayenin *telvih*, *remiz* ve *ima* gibi diğer çeşitleriyle ilgisi bulunmakla beraber *mecaz*, *telmih*, *tevriye* sanatlarıyla da tariz yapıldığını gösterir.²⁰² BİLGEGİL de, “Kinayeye bağlı ta’rîzler kadar, mecaz, telmih, tevriye gibi ifade tarzı gösteren ta’rîzler de vardır.”²⁰³ şeklinde bir ifadeye yer verir. Ayrıca bu durumu şu şekilde örneklendirir: “Korkak bir adamdan arslan diye bahsetmemiz, mürekkep mecaz yoluyla yapılan bir ta’rîzdir.” Konu ile ilgili olarak BİLGEGİL, “Telmihli ta’rîzler, çok zaman atasözleri, halk tabirleriyle yapılır.”²⁰⁴ diyerek bir kelimenin iki manaya gelecek şekilde ele alınıp tariz yapılmasını da *tevriyeli tariz* örneği olarak ele almıştır. BİRİCİK, “Ta’rîz, kinayenin bir üslubudur ancak diğer sanatlarla da ortak yönü bulunur. Bu cihetten de tamamen kinayeye bağlanamaz.”²⁰⁵ ifadeleriyle *tarizin kinaye* ile olan ilgisine değinmiştir. Tariz ilk dönem belagatçılarından günümüze gelen süreçte bazı tasniflerde kinaye ile birlikte işlenmiş bazılarında ise müstakil başlık altında ele alınmıştır. Tarizin kinayeden bir diğer farkı ise kinayenin sözcükle yapılabildiği hâlde

¹⁹⁹ A. Cevdet Paşa, *Belâgat-ı Osmâniye*, (haz. Turgut Karabey ve Mehmet Atalay), 115. s.

²⁰⁰ M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 132. s.

²⁰¹ Arslan Tekin, *Edebiyatımızda Terimler*, 5. bs., Ankara 2012, 339. s.

²⁰² Menderes Coşkun, “Kinayenin Belâgat Kitaplarındaki Seyri ve Onu Yeniden Anlama ve Sunma Denemesi”, *Bilgi Dergisi*, s. 79 - 81. s.

²⁰³ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, 172. s.

²⁰⁴ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, 172. s.

²⁰⁵ İbrahim Biricik, “Belâgat-ı Osmâniye”de “Kinaye” Kavramı ve Bu Kavramın Bazı Belâgat Kitaplarıyla Mukayesesi”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, Yıl 2, S. 5, Ekim 2016, 307. s.

tarizin cümle ile yapılması bakımındandır. Ayrıca kinayede gerçek anlam ve mecaz anlamın birlikte bulunması zorunluluk gerektirirken tarizde bu zorunluluk söz konusu değildir. “Ta’rîz lafız yoluyla değil, mefhum yoluyla bir istek nüktesi taşır; yani ta’rîzi havi bir ibarede -gerek hakîkî gerek mecazî- istekle ilgili bir lafız bulunmaz; bu nükte, doğrudan doğruya mefhumdadır; salahiyetli bir kimseye, Ramazan geldi, bu yıl piyasada yağ da yok deyip de, bu sözün altında, o zattan yağ te’min etmesini istemek gibi.”²⁰⁶ SARAÇ da tariz kinaye ayırımına şöyle dikkat çekmiştir: “ Hakikat veya mecaz yolu ile değil ifadenin bütününün anlamı yolu ile bir anlama delalet-işaret eder. Kinaye tek bir kelimedede olabilmesine rağmen tariz ancak bir cümlede olur.”²⁰⁷

3. Kinaye Çeşitleri Üzerine Değerlendirme

“İbnü'l-Esir kinayenin kimilerince *temsil*, *irdâf* ve *mücâvere* olmak üzere üç alt başlık altında incelendiğinden de söz etmiştir. Bu tasnifte sözü edilen temsil, herhangi bir hususu lafzen çok farklı bir mana içeren bir ifadeyle anlatmaktır. Mesela, *fülânun nakiyyü's-sevb* ifadesindeki zahiri-hakiki mana, kişinin temiz elbiseli olduğunu belirtir. Ancak bu ifadedeki asıl mesaj, söz konusu kişinin ayıp ve kusurlardan uzak olduğunu belirtmeye yöneliktir.”²⁰⁸

“Kinayenin bir diğer alt türü olan mücavere ise bir hususu zikretmek ve aynı zamanda ona ilişik/komşu (mücavir) olanı terk etmektir. Mesela, Antere'nin bi-zücâcet in safrâe zâti esirre beytindeki zücâce kelimesi içkiden kinaye olduğu halde şair burada sadece ‘kadeh’ anlamındaki zücâce lafzını zikretmiş, fakat bu lafza mücavir olan ‘içki’den söz etmemiştir.”²⁰⁹

“Kinayenin bir türü olan irdaf, beyan ve bedi terminolojisinde birbiriyle alakalı iki mana ve fikir arasında öncelik ve sonralığı dikkate alıp sonuç ve tabi konumundakini anarak diğerini anlatmaya yahut söz içinde tabi unsur anılarak metbûu anlatmaya karşılık gelir.”²¹⁰

²⁰⁶ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, 172. s.

²⁰⁷ M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 133. s.

²⁰⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Meselü's-Sâir*, III. 58, (akt. Mustafa Öztürk), “Kur’ân Dilinde Kinâye ve Ta’rîz” *İslâmî İlimler Dergisi*, C. 8, Bahar 2013, S.1, 113-138. s.

²⁰⁹ Mustafa Öztürk, “Kur’ân Dilinde Kinâye ve Ta’rîz” *İslâmî İlimler Dergisi*, 113-138. s.

²¹⁰ İsmail Durmuş, “*irdaf md.*”, *DİA*, Ankara 2000, 438-439. s.

ABDÜLKÂHİR el-CÜRCÂNÎ kinayeyi gerçek anlamı kastedilmeyen lafızlardan sayarak bu kullanımların çok geniş olduğunu ve buna rağmen bütün bunların kinaye ve mecaz atrofında döndüğünden bahseder. Burada ‘kinaye’ ile kastettiğimiz şey, konuşanın anlatmak istediğı manayı sözlükte onun için belirlenmiş olan lafızla değil de, varlığı ona bağı olan başka bir mana yardımıyla ifade etmesi ve ikincisini birincisine delil kılmasıdır. Buna örnek olarak Arapların a) uzun boylu anlamını kastederek kullandıkları ‘O uzun kınılıdır.’ sözünü, b) ‘konuksever’ anlamını kastederek kullandıkları ‘Kazanının külu çok’ sözünü, c) bir kadının müreffeh bir hayat sürdüğünü ve uşakları bulunduğı için kendi çalışmasına gerek kalmadığını anlatmak için kullandıkları ‘Kuşluk vakti uykucusu’ sözlerini zikredebiliriz. Verilen üç örnekte de kendilerini doğrudan ifade eden bir lafız kullanmak yerine, varlığı bunlara bağı olan başka bir mana, kast edilen bu manalara vasıta kılınmıştır. Şöyle ki kişinin boylu uzun olunca kını da uzun olur, konuksever olan kişinin kazanının külu çok olur, kadının işlerine bakan uşakları bulunduğunda kuşluk vaktine kadar uyuyabilir.²¹¹ CÜRCANÎ’nin bu tanımlandırmasına göre kimi belagatçılar tarafından kinaye ile aynı işleve sahip olarak değerdendirilen, kimi belagatçılar tarafından ise kinayenin bir türü olarak değerdendirilen “irdaf” kavramına daha çok vurgu yapıldığı dikkat çekmektedir. Çünkü CÜRCANÎ’nin verdiği örnekler sebep ve sonuçları bakımından *irdaf* ve *lazım*’dır.

“**el-İrdâf**: Denilmiş ki fenn-i bedî‘ de irdâf ile kinâye bir şeydir, lâkin eğer öyle olsa ahadühümanın ihtisârı vâcib olurdu. Eimme-i bedî‘ den Kudâme ve Hâtemî ve Rümânî demişler ki beynehümâda fark zâhirdir. Zira irdâf oldur ki mütekellim bir ma’nayı murad eder ve mevzuun-lehi olan lafz ile ta’bir etmeyip belki o lafzın ridfi ve tabii olan lafz ile ol ma’nadan ta’bir eder. Ve kinâye ile ridfin farkı oldur ki irdâf takrîr olduğı üzre bir kelimeyi ridfi ile tebdîlden ibârettir. Kinâye ise tasrîhten bir şeyin zikri ile melzûmuna udûlden ibârettir. İrdâfta ise lazımdan melzûma intikâl yoktur. Belki bundan murâd mezkûrdan metrûka intikâldir.(69b)”²¹²

²¹¹ Abdülkâhîr el-Cürcânî, *Delâilü'l-İcâz*, (çev. Osman Güman), İstanbul 2015, 76 s.

²¹² M. A. Yekta Saraç, “Salâhaddin-i Uşşakî’nin Belâgat İle İlgili Eseri ve Bu Eserdeki Edebî Terimler”, 299. s.

Bazı beyan âlimlerince kinaye ile eş anlamlı kabul edilen *irdaf*, bedi âlimlerinin birçoğuna göre kinaye ve tarizden farklı bir sanattır. Bu bakış açısına göre *irdaf* ile *kinaye* arasındaki fark şudur: Hem kinayede hem irdafda söz içinde geçen öge ve onun örtülü olarak anlattığı öge olmak üzere iki temel unsur vardır. Kinayede bu iki öge arasında lüzum ilgisi bulunur. Söz içinde geçen öge (lazım), diğer ögenin (melzum) ayrılmaz bir parçası, bir özelliği ve ön şartı konumundadır. Kinayede lazım zikredilip melzum kastedilir; dolayısıyla lazımdan melzuma geçilir. İrdafda ise iki öge arasında sebep sonuç ilişkisi vardır. “Tabi olan unsur anılarak metbua (sonuç zikredilerek sebebe) işaret edilir: ‘Cömert, misafirperver’ anlamında kinaye olan *kesirü’r-remâd* (külü bol) ifadesindeki kül bolluğu çok ateş yakmak, çok yemek pişirmek, çok konuk ağırlamak gibi işler, bir kimsenin cömert ve misafirperver adını almasının ön şartları ve lazımlardır. Söz içinde bunların zikredilmesiyle cömertliğin kastedilmesi kinaye olur.”²¹³

İrdaf kapsamında verilen örnekler, *kinaye* konusu işlenen bütün kaynaklarda gösterilen bariz örneklerdir. Bu kavramlara, söz sanatı olarak özellikle ilahiyat programlarının bilimsel çalışmalarında yer verilmektedir. Disiplinlerarası bir yaklaşımla ilgili konuların ele alınması, yapılan çalışmalarda hem kavram kargaşasını önlemek açısından hem de bilgiyi bir kaynakta toplama noktasında yarar sağlayarak ilgili konu üzerine yapılan çalışmalarda, bilgiye kısa yoldan ulaşım kolaylığı sağlayacaktır.

4. Kinayenin Mecaza Bağlı Diğer Edebi Sanatlar İçerisindeki Yeri

CÜRCÂNÎ, Bütün belagatçıların kinayeli anlatımı, kinayesiz anlatımdan üstün tuttuklarından ve sözün muhatap üzerinde daha etkili olması konusunda hemfikir olduklarından bahseder. Bu durumu mananın özünde bir artış bulunduğu anlamında değil de ifadenin daha etkili ve güçlü olması yönünden vurgular. Örnek olarak da bir kişinin misafirperverliğini nitelerken “Ocağının külü çok.” şeklinde kullanılan bir

²¹³ Mustafa Öztürk, “Kur’ân Dilinde Kinâye ve Ta’riz” *İslâmî İlimler Dergisi*, 113-138. s.

ifadede, o kişinin daha çok misafirperver olduğuna delalet etmediğini, o kimsenin misafirperver olma durumunun daha güçlü bir dille ifade edildiğini belirtir.²¹⁴

İsa KOCAKAPLAN tevriyeyi, “Birden fazla gerçek anlamı olan bir kelimeyi herkesçe bilinen anlamında değil de uzak anlamını kastederek kullanmak sanattır.”²¹⁵ şeklinde tanımlayarak devamında kinaye ile karıştırılmaması gerektiğini söyler. Yekta SARAÇ ise tevriyede verilen iki anlamdan her ikisinin kelimenin hakikî anlamda olabileceği gibi birinin hakikî birinin mecazî olabileceğini ifade etmiştir.²¹⁶ SARAÇ’ın bu ifadesi göz önünde bulundurulduğunda tevriye ve kinaye sanatlarının karıştırılmasına zemin olduğu görülür. Ayrıca bu durum sadece SARAÇ’ın verdiği tanımda değil, birçok çalışmada verilen tanımlarla ilgili genel bir sorundur. COŞKUN, günümüzde kinaye ile ilgili yapılan tanımlamalarda “sözün hem gerçek hem de mecaz anlamda kullanılması” şeklindeki görüşün, *kinaye* ve *tevriye* sanatlarının karıştırılmasına sebep olabileceğini ifade eder.²¹⁷ Bu iki sanatın ayırımına şöyle varılabilir: Tevriyede sözün verilen her (gerçek, mecaz ve uzak) anlamında da kullanılabilirliği söz konusudur. Kinayede ise verilen gerçek ve mecaz anlamdan mecaz olan anlam kastedilir. Örneğin “ayağını yorganına göre uzat” cümlesinde zihnin gerçek anlamını düşünmez ve cümlenin kastettiği mecaz anlama yoğunlaşır. Ancak; gerçek anlamının anlaşılmasında zihnen ve lafzen bir mani yoktur. Tevriyede ise zihnin her iki anlama da aynı ölçüde yoğunlaşır. Ve her iki anlamın anlaşılma durumu mecaza bağlı kalınmaksızın ispat edilebilir ve anlaşılabilir.

İstiare ve kinaye taşıdıkları ortak nokta yönüyle benzerlik arzederler. İstiarede benzeyen veya benzetilen bir şeyin gizlenmesi söz konusuyken kinayede anlamın gizlenmesi esastır. Yani kinayenin mecazı mana yönünden olup gerçeğe paralel özellik taşır. İstiare ise mecaza şekil yönünden mana yükler gerçeğe bir bağlantı taşımaz. “Kinaye istiarenin de bir cüz’üdür. İstiarede nasıl düşürülmüş ve gizlenmiş bir unsur var ise kinayede de anlamın lâzımı/zihinde çağrıştırdığı diğer anlam

²¹⁴ Cürcanî, (çev. Osman Güman), 80. s.

²¹⁵ İsa Kocakaplan, *Açıklamalı Edebi Sanatlar*, 181. s.

²¹⁶ M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 188. s.

²¹⁷ Coşkun, “Kinayenin Belâgat Kitaplarındaki Seyri ve Onu Yeniden Anlama ve Sunma Denemesi”, *Bilig Dergisi*, 69. s.

gizlenmiştir. Dolayısıyla aralarındaki ilişki umum-husus ilişkisidir.”²¹⁸ Her iki sanat da mecaz kapsamında olup gizleme unsuruna dayanması bakımından ortak özellik taşır. Ayrım noktaları ise, mecazın gerçekte olan bağlantısı ve benzetme amacıyla bir sözün başka bir söz yerine kullanılma durumudur. Eğer gizlenen unsurun gerçekte bir bağı olmadığı, benzetme yoluyla mecaza vurgu yapıldığı görülüyorsa burada istiare vardır. O zaman, gizlenen unsurun gerçek anlamla bir bağı varsa ve gerçek ya da mecaz anlamda kullanılması cümlede bir bozukluğa yol açmıyorsa burada da kinaye sanatı ortaya çıkar. Ancak kinayenin söze kattığı anlam inceliği göz önünde bulundurularak sıradanlık durumunun belirlenmesi bunun dışında bir yorumdur.

Mâcerâ başlamak üzereymiş o gün

Sürecekmiş bu ateş yıllarca

Bu şiir dizelerinde aşk ateşe benzetilmiş ve benzetilen gizlenmiştir. Yani aşkla ateşin birlikte kullanılmasının, şeklen gerçek anlamla herhangi bir bağlantısı yoktur. Dolayısıyla burada istiare vardır. “Ateşle oynamak” deyiminden ise iki mana çıkarılabilir ve bu iki manadan birini kullanmak cümle bozukluğuna yol açmaz. Burada da kinaye sanatı vardır. Her iki sanatın gizleme durumları ve mecaz çerçevesindeki ayrımlarının temel noktası bu farklılıklardır.

Mecaz, kinaye sanatının oluşumunu sağlayan ve bu sanata değer katan bir kavramdır. Kinayede gerçek anlamdan mecaz anlama giden bir yol vardır. Yani gerçekte mecaz ayrılmaz bir unsur olup mecaz gerçeğin içerisinde verilir. Kinaye mecazın bir parçası sayılır fakat; mecaza muhalif özellikler taşıması da kinayeyi özel bir yere koyar. Kinayede *gerçek* ve *mecaz anlam* şeklen ve mana yönünden birbirini etkilemez, cümlede anlam bozukluğu yaratmaz; işte kinayenin geniş kullanım perspektifi de bu noktadan doğar ve onu özel kılar. DURMUŞ, bu ayrımı “Kinayede söz içinde geçen lâzımdan geçmeyen melzûma, mecazda ise melzûmdan lâzıma geçiş yapılmasıdır.”²¹⁹ şeklinde ifade eder. GÜRBÜZ ise “Kinaye de yine mecazdır. Bu tür mecaza başka bir isim verilmesi, yani kinaye denmesinin sebebi ise bu mecazların

²¹⁸ M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, s. 131.

²¹⁹ İsmail Durmuş, *kinâye md.*, *DİA*, s.34.

hakikî anlama da yorumlanma ihtimalinin oluşudur.”²²⁰ şeklinde bir değerlendirme yapar.

Burada dikkat edilmesi gereken, lafzın çıkış noktasının gerçek veya mecazî durumlardan hangisi olduğudur. Gerçek anlam, mecaz anlam, yan veya uzak anlamların durum bakımından işlevlerinin muhatabı götürdüğü sonuç, sözün anlatmak istediği husus nedir? İşte bu sorulara verilecek cevaplar, kinayeyi diğer sanatlardan ayırmada kolaylık sağlar. Dolayısıyla verilen sözcüklerin cümlede meydana getirdiği bağlam özelliği de dikkat edilmesi gereken ana unsurdur.

5. Kinaye Sanatıyla İlgili Hazırlanmış Tezler²²¹

Hüseyin YILDIRIM, *Arap Dili ve Belağatında Kinaye ve Tariz*, Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İlahiyat Anabilim Dalı / Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010. (Danışman: Prof. Dr. İsmail DURMUŞ)

Gülşah Uçar UYGUN, *Kinaye Ve Hiciv'in İngilizce Öğretiminde Edebi Sanatlar Olarak Jane Austen'in Seçilen Romanları Aracılığıyla Öğretimi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Bölümü Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı İngilizce Öğretmenliği Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2008. (Danışman: Yrd. Doç. Ayfer ONAN)

Melda ATALIK, *Evelyn Waugh'un İlk Romanlarının Kinaye, Hiciv ve Mizah Öğeleri Açısından İncelenmesi*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara 2001. (Danışman: Prof. Dr. Nursel İÇÖZ)

Fetullah YENER, *Hicri VII. Asra Kadar Arap Dilbilimcilerinde Mecaz ve Kinaye*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Adana 2018. (Danışman: Doç. Dr. Musa ALP)

²²⁰ Faruk Gürbüz, “Mecaz Kapsamındaki Anlamlar ve Bu Anlamlar Arasındaki İnce Ayrıntılar”, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 2008, C. 10, S. 2, s.197-212.

²²¹ Kinaye konusu genellikle *belagat* konularını inceleyen neredeyse bütün çalışmalarda yer alır. Ancak, başlık altında kinaye konusunu müstakil bir biçimde ele alan çalışmalara değinildi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1. Dizin Hazırlanırken İzlenen Yol

Eserdeki bütün kelimeler ve rakamla yazılmış sayılar dizine madde başı olarak alınmıştır. Madde başı kelimeler kalın yazı tipiyle gösterilerek abece sırasına göre dizilmiştir.

Dizinde kelimelerin sıklık değerleri alt karakter kısa çizgi arasında, hemen madde başının yanında gösterilmiştir: -1-

Kelimelerin kaynak dilleri ve etimolojik tahlilleri köşeli parantez içerisinde *eğik* biçimde gösterilmiştir. Ayrıca kelimenin kaynak dildeki anlamı, köşeli parantez içerisinde tek tırnak işareti ve normal yazı tipiyle belirtilmiştir. Kelimelerin etimolojik tahlilleri kaynaklar kısmında verilen etimoloji sözlüklerine ve konuyla ilgili çalışmalara dayanılarak verilmiştir. Yapılan çözümlemede bu kaynaklar esas alınmıştır.

Kelimenin aldığı çekim ekleri abece sırasına göre dizilmiştir. Kelimeyle oluşan tamlamalar, terkipler, yardımcı fiille kurulu biçimler ve deyimler sayfa ve satır numaraları ile verilmiştir. Birden fazla kelimedenden oluşan birleşikler ilk kelimenin altında verilmiş birleşğin öbür kelimelerinden ok işaretiyle ilgili madde başına atıf yapılmıştır. Eserde yer alan birleşik yapılar, terkipler ve deyimlerin alt satıra taşarak bölünmeleri durumunda ilk kelimenin geçtiği satır numarası esas alınmıştır.

Aldığı çekim ekleri sebebiyle ses düşmesi veya ses değişikliğine uğramış kelimeler, dizinde asıl şekilleriyle verilmiştir: *Ağla-yor > ağıl-yor, anla-yor > anlı-yor, de-yor > di-yor, korkma-yor > korkmu-yor, ağız > ağız, akıl > aklı, oğul > oğlu, beniz > benzi, ömür > ömrü...gibi.*

Kelimelerin ve deyimlerin anlamları bağlama göre tespit edilmiştir.

DİZİN

a -26- Ünlem.

a. 10b/13, 10b/2, 119a/14, 132b/7, 155a/18, 156b/1, 174b/12, 189a/5, 18b/12, 18b/2, 208b/8, 229a/13, 22b/11, 239a/18, 23a/14, 23a/9, 33a/1, 34b/8, 35a/15, 6b/11, 6b/2, 6b/9, 75a/6, 8b/1, 9a/17, 270b/13, 16b/8, 17a/10, 18b/10, 18b/19, 24b/6, 26b/8, 32b/7, 58b/18, 70b/14, 71a/10, 72b/12, 72b/16, 72b/20, 72b/7, 73a/14, 73a/6, 81a/11, 91a/4, 99a/9

A -2- Kişi adı kısaltması.

A. 71a/1, 72b/7

a 'lā -5- [*<* Ar. *a* 'lā √ '-l-v]

1. Pek güzel, pek iyi.

a. 224b/6, 232b/6, 296b/21, 38b/5

2. En yüksek.

→ *evc-i a.* +*sına*

a 'māk -1- [*<* Ar. *a* 'māk √ '-m-k]

Derinlikler.

a. +*ına* 65a/6

a 'šāb -3- [*<* Ar. √ '-š-b] Sinirler.

a. 179a/18

a. +*ım* 95a/18

a. +*ındaki* 218b/10

a 'šābca -1- [*<* Ar. √ '-š-b + Tr. +*ca*]

Sinir bakımından.

a. 225a/8

a 'zā -1- [*<* Ar. *a* 'dā √ '-d-v] Uzuvar, organlar.

a 'zā-yı **vechiye** -1- Yüz uzuvları.

a. +*sinden* 279a/18

āb -3- [*<* Fa.] Su.

ā. 164b/4, 191a/9, 162b/18

→ *leṭāfet-i ā.*

abanoz -1- [*<* Fa. *ābnūs* < Yun]

Abanoz.

a. 285a/7

ābdest -1- Abdest.

ā. 113a/1

ābdest al -1- (*dey.*) Abdest almak.

ā. -*ip* 113a/1

'abeş -1- [*<* Ar. *'abaṭ* √ '-b-ṭ] Abes.

'a. 83a/12

abur cubur -1- [*<* Tr. 'yansıma sözcük'] (*dey.*) İşe yaramayan, boş.

a. +*dur* 31a/7

'acabā -20- [*<* Ar. *'acaban* √ '-c-b]

Acaba.

'a. 135a/6, 15a/8, 204b/2,

212b/11, 215a/13, 218b/18, 223a/5,

246b/5, 247a/17, 248b/2, 282b/14,

303a/5, 31a/3, 32b/10, 40b/19,

47a/5, 50b/14, 58b/13, 7a/11, 86b/8

'acā'ib -2- [*<* Ar. *'acā'ib* 'tuhaf şeyler'

√ '-c-b] Acayip.

'acāib-i ma'mulāt -1- Farklı

yapılmış şeyler.

'a. +1 283a/3

→ *'alā'l-* *'a.*

'acele -6- [*<* Ar. *'acala*ⁿ √ '-c-l] Acele.

'a. 118b/11, 258b/8

'a. +*si* 155a/13

'aceleye gel -1- (*dey.*) Zaman

yetersizliğinden dolayı gerektiği gibi olmamak.

'a. -*diği* 79a/4

→ *'alā'l-* *'a.*

'aceleci -1- [*<* Ar. *'acalat* √ '-c-l + Tr. +*ci*] Aceleci.

'a. +*dirler* 277a/20

'acemīce -1- [*<* Ar. *'acamī* √ '-c-m +

Tr. +*ce*] Toyca, beceriksizce.

'a. 53a/16

'acemīlik -1- [*<* Ar. *'acamī* √ '-c-m +

Tr. +*lik*] Acemilik.

a. 135a/10

'aceze -1- [*<* Ar. *'acazat* √ '-c-z]

Âcizler.

'a. +*ye* 88b/11

acı -4- [*<* ET. *açtı* < AT.**hāçti*]

Merhamet etmek.

a. -*dım* 191a/6
 a. -*mam* 280b/7
 a. -*rım* 229a/19
 a. -*yıp* 195a/14
acı₋₁₂₋ [açığ < AT. **hāçı*- + *ğ*]
 1. Rahatsızlık, ızdırap.
 a. +*sı* 289a/19
 a. +*sını* 195a/10
 2. Kırıcı, üzücü, incitici, dokunaklı, kötü.
 a. 117a/9, 217a/11, 222b/13, 285a/13, 286b/4
 a. +*lar* 231a/5
acı gel-₋₁₋ (*dey.*) Dokunmak, kırmak, üzmek.
 a. -*ecekti* 215a/8
acı çek-₋₁₋ (*dey.*) Üzülmek, üzüntü içinde kalmak.
 a. -*mişti* 231a/5
acıklı₋₃₋ [açığ + *lığ*] Acıklı.
 a. 7a/6
 a. +*nın* 7a/8
 a. +*sı* 7a/8
‘acib₋₄₋ [c-b] Şaşacak, garip, tuhaf.
 ‘a. 239a/20, 75a/12
 → *keşf-i* ‘a.; *uslûb-ı* ‘a. +*le*
‘acibe₋₁₋ [acibat √ ‘-*c-b*]
 Acayip, şaşılacak iş.
 → *uşûl-i* ‘a. -*i* medeniyesinden
‘acil₋₁₋ [c-l] Acil.
 ‘ā 253a/4
‘acilen₋₁₋ [acil^{an} √ ‘-*c-l*] Acilen.
 ‘ā. 297a/6
‘āciz₋₆₋ [c-z] Aciz.
 ‘ā. 128b/2, 87a/5
 ‘ā. +*im* 229a/4
 ‘ā. +*ini* 221a/2
‘āciz kal-₋₂₋ (*dey.*) Çok uğraşmasına karşın bir işi yapamamak, güçsüzlük veya çaresizlik durumu.
 ‘ā. -*ıyor* 103a/9, 88b/7
‘acizâne₋₁₋ [c-z + Fa. -*āne*]
 Acizce, aciz gibi.
 → *taraf-ı* ‘ā. +*mden*

‘acül₋₁₋ [c-l] Çok aceleci, çok acele eden.
 ‘a. 200b/6
acur₋₁₋ [accūr √ ‘-*c-r* < Yun. *anguri*] *mec.* Yüzsüz, arsız.
 a. +*ları* 31a/17
aç-₋₂₉₋ [aç- < AT. **haç-*]
 1. Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek.
 a. 26b/3
 a. -*acağ* 20b/19
 a. -*amaz* 23a/19, 24b/2
 a. -*arım* 131a/12
 a. -*ıp* 194b/19, 219a/17, 25a/8, 6b/5
 a. -*mağ* 31a/7
 a. -*sın* 24b/5
 a. -*tığım* 187a/17
 a. -*tıktan* 132b/4
 a. -*tım* 171a/19
 2. Sarılmış, katlanmış, örtülmüş veya iliklenmiş olan şeyleri bu durumdan kurtarmak.
 a. -*ar* 40b/8
 a. -*mamanız* 273a/8
 a. -*ıp* 105a/1
 a. -*tı* 14b/3, 219a/3
 a. -*tım* 106b/12
 3. Bir konu üzerine konuşmak. → *bağış* a. -*tığına*; *kollarımızı* a. -*alım*; *kapısı* a. -*mağ*
 4. Birbirinden uzaklaştırmak.
 a. -*ıp* 171a/4
 5. Görünür duruma getirmek.
 a. -*arağ* 234b/9
 a. -*ınız* 289a/16
 a. -*madan* 210b/16
 a. -*madı* 212b/4
 a. -*tı* 243a/9
 6. Başlatmak.
 a. -*mağtan* 200b/1
 → *kapısı* a. -*mağ*
 7. Gidermek.
 → *uykularını* a. -*mak*
aç₋₄₋ [aç < AT. **āç*] Aç, tok karşıtı.

27a/19

a. +ı 87a/20

açık -13- [< ET. *aç-uk* < AT. **haç-*]

1. Açılmış, kapalı olmayan.

a. 106b/18, 22b/5, 285a/13,

285a/7, 63a/4

a. +tı 234b/7, 248b/12

2. Rengi koyu olmayan.

a. 43a/16, 56b/16, 247a/3

3. Örtüsüz, çıplak.

a. 89a/9

4. Gizliliği olmayan.

a. 201a/8

4. Kolay anlaşılır, vazih.

açık söyle- (*dey.*) Anlaşılması kolay biçimde söylemek.

a. -yeyim 82b/9

açıkça -1- [< *aç-ık+ça*] Açıkça.

a. 4b/18

açıkgözlülük -1- [< *açık+göz+lü+lük*]

Açıkgözlülük.

a. +ü 157a/17

açıklık -1- [< *aç-ık+lık*] Açıklık, aleniyet.

a. +tan 51a/3

açıl- -19- [< ET. *aç-ıl-*] Açma işine konu olmak.

a. -a 50b/3

a. -an 107a/11, 141a/5

a. -dı 107a/11, 245a/4, 246b/16, 248b/11, 32b/3

a. -dıktan 235a/18

a. -ır 246b/18

a. -ırlar 69a/14, 69a/15

a. -ıyor 175a/18

a. -mağ 244b/9

a. -maz 246b/18

a. -mış 100b/14, 106b/1

a. -mıştı 75a/17

→ *çeneler* a. -dı

açtır- -2- [< *aç-tır-*] Açma işini yaptırmak.

a. -dı 153a/11

→ *ağız* a. -mıyor

açtırt- -1- [< *aç-tır-t-*] Açtırma işini yaptırmak.

→ *ağız* a. -amazlardı

ad -7- [< ET. *at* < AT. **āt*] İsim, ad.

a. +ı 16b/17, 182b/2

a. +ım 77a/12

a. +ımı 301a/20

a. +ını 125a/5, 134b/2

a. +larıyla 14b/17

Adalar -1- [*ada+lar* < ET. **ātag*]

İstanbul Adaları.

a. +a 131a/14

ādāb -1- [< Ar. √ 'd-b] Görgü, terbiye.

→ *şafvet-i ā.* +a

‘adalāt -1- [< Ar. √ 'd-l] Kaslar

‘a. 179a/18

‘adālet -6- [< Ar. ‘*adālat* √ 'd-l] Hak gözetme.

‘a. 88b/14

‘a. +in 87a/18

‘adālet-i beşeriye -1- İnsanlık adaleti.

‘a. 228b/14

‘adālet-i ‘umūmiye -1- Genel adalet.

‘a. +nin 228b/15

‘adālet-i vicdāniye -2- Vicdana özgü adalet.

‘a. +nin 228b/16

ādam -15- [< Ar. *ādam* √ 'd-m]

1. İnsan

ā. 25a/10, 37a/9, 41a/11, 58b/1,

2. Erkek kişi.

ā. +dır 130b/12

ā. +lar 120b/15, 299a/10

ā. +ların 120b/14

3. Eş, koca.

ā. 132b/7, 134b/1, 133a/19

ā. +ı 134b/1

ā. +ın 134b/3

4. Ünlem.

ā. 24b/18

ādam bırak sen de -1- (*dey.*) bir işin önemsizliğini anlatmak için kullanılan söz.

ā. 25a/19

‘**ādāt** -3- [$\leq$ Fa. $\leq$ Ar. ‘*ādat* $\sqrt{\text{‘-v-d}}$]
 Alışkanlıklar, görenekler.
 ‘*ā.* +ımız 180b/8
 ‘**ādāt-ı belde** -1- Şehir âdetleri.
 ‘*ā.* +mizin 297a/11
 ‘**ādāt-ı millīye** -1- Millî âdetler.
 ‘*ā.* +mizden 47a/11

‘**adāvet** -1- [$\leq$ Ar. ‘*adāvat* $\sqrt{\text{‘-d-v}}$]
 Düşmanlık, husumet.
 ‘*a.* +i 57a/1

‘**adāvetkār** -2- [$\leq$ Ar. ‘*adāvat* $\sqrt{\text{‘-d-v}}$
 +Fa. + *kār*] Düşman.
 ‘*a.* 166b/15
 ‘*a.* +ı 136b/12

‘**add** -26- [$\leq$ Ar. $\sqrt{\text{‘-d-d}}$] *mec.* Tutma,
 sanma, sayma.
 ‘*a.* 164b/6
 ‘*a.* +iyle 41a/17

‘**add êt** -9- Saymak.
 ‘*a.* -eceğim 199a/9
 ‘*a.* -en 297a/15
 ‘*a.* -iyordu 214b/19
 ‘*a.* -iyorsunuz 43a/7
 ‘*a.* -iyorum 203a/11
 ‘*a.* -tiği 181a/17, 266b/11
 ‘*a.* -tiğiniz 264b/13
 ‘*a.* -tikleri 169a/18

‘**add êdil** -7- Sayılmak.
 ‘*a.* -ecek 276b/7
 ‘*a.* -epektir 273a/8
 ‘*a.* -en 283a/4, 179a/13, 241a/12
 ‘*a.* -emeyeceğimize 99a/3
 ‘*a.* -mesinden 176b/8

‘**add eyle** -1- Saymak.
 ‘*a.* -diğimi 265a/18

‘**add olun** -7- Sayılmak.
 ‘*a.* -abilir 40b/7, 198b/1, 262b/5
 ‘*a.* -an 68b/12
 ‘*a.* -ur 92b/2, 177a/11
 ‘*a.* -uyorlar 167a/11

‘**âde** -2- [$\leq$ Ar. ‘*āda* $\sqrt{\text{‘-d-v}}$] “Âdet”
 kelimesinin Arapça terkiplerde
 kısaltılmış şekli.
 → ‘*alā*’l- ‘*ā.*; ‘*hasbe*’l- ‘*ā.*

‘**adem** -9- [$\leq$ Ar. ‘*adam* $\sqrt{\text{‘-d-m}}$]
 Yokluk.
 ‘*a.* +e 187a/11, 94b/20
 ‘**adem- i huşul** -1- Meydana
 gelmeme.
 ‘*a.* +üne 303a/6
 ‘**adem- i istiḥkāk** -1- Hak etmeme.
 ‘*a.* +la 163a/9
 ‘**adem- i tekemmül** -1-
 Gelişmemişlik.
 ‘*a.* +ü 54b/9
 ‘**adem- i tenezzül** -1- Tenezzül
 etmeme, ilgisizlik.
 ‘*a.* +ün 222b/17
 ‘**adem- i tesāwī** -1- Eşit olmama.
 1a. 223a/3
 → ‘*āzim-i* ‘*a.*; ‘*reh revān* ı ‘*a.* olayım

ādemoğlu -1- [$\leq$ Ar. ‘*ādam* $\sqrt{\text{‘-d-m}}$ +
 Tr +*oğul* +u] İnsan.
 ‘*ā.* 166b/12

‘**aded** -1- [$\leq$ Ar. ‘*add* $\sqrt{\text{‘-d-d}}$] Sayı.
 ‘*a.* +i 104b/6

‘**âdet** -12- [$\leq$ Fa. $\leq$ Ar. ‘*ādat* $\sqrt{\text{‘-v-d}}$]
 Alışkanlık, görenek.
 ‘*ā.* +e 47a/17
 ‘*ā.* +imden 165a/10
 ‘*ā.* +in 201a/7
 ‘*ā.* +inden 132b/11, 276b/13
 ‘*ā.* +leri 278b/9
 ‘*ā.* +tir 226b/5, 270b/19
 ‘**âdet-i belde** -1- Şehir âdeti
 (bulunulan yerin âdetleri).
 ‘*a.* +mize 201a/13
 ‘**âdet ol** -1- Âdet olmak.
 ‘*a.* -saydı 86b/17
 ‘**âdet yerini bul** -2- (*dey.*) Alışılmış
 olan düzen veya geleneklerin
 sürdürülme durumu.
 ‘*a.* -sun 302b/4, 266b/4

‘**âdetā** -54- [$\leq$ Ar. ‘*ādat*^{an} $\leq$ ‘âdet olduğu
 üzere, ber mutad’ $\sqrt{\text{‘-v-d}}$] Hemen
 hemen, sanki.
 ‘*ā.* 104b/19, 110b/13, 131a/4,
 139a/5, 144b/7, 149a/13, 157a/13,
 163a/9, 167a/14, 169a/20, 16b/8,

171a/14, 177a/13, 177a/16,
179a/16, 179a/8, 184b/20, 185a/15,
190b/20, 200b/2, 202b/4, 206b/15,
207a/8, 210b/5, 223a/13, 227a/18,
231a/12, 232b/16, 234b/17,
235a/12, 236b/15, 237a/14, 238b/3,
248b/5, 255a/16, 259a/15, 281a/4,
285a/16, 286b/11, 29a/10, 42b/10,
42b/16, 43a/7, 44b/13, 45a/16,
45a/5, 51a/4, 56b/18, 61a/20, 69a/8,
83a/13, 89a/9, 96b/6
→ *başına* 'ā. *birer belā olup*
'**ādeten** -2- [*< Ar. 'ādatan √ 'v-d*]
Alışkanlık olduğu üzere.
'ā. 181a/2, 52b/12
adım -8- [*< ET. *āt-ı-m*] Adım.
a. 118b/17, 235a/11, 235a/17,
235a/2, 249a/17, 290b/19
a. +*da* 261a/6
a. +*larda* 49a/20
'**ādī** -5- [*< Ar. √ 'v-d*] Bayağı, aşağı.
'ā. 128b/7, 199a/17, 293a/4,
300b/15
→ *mevt-i* 'ā.
'**ādilāne** -3- [*< Ar. √ 'd-l + Fa. -āne*]
Adilāne.
'ā. 122b/13, 88b/5
→ *endişe-i gayr-ı* 'ā. +*sinden*
'**ādile** -1- [*< Ar. 'ādilat √ 'd-l*] Adalet
sahibi, adalet eden.
→ *müsāvāt-ı* 'ā. +*nin* 163a/13
'**ādīlik** -1- Adilik.
'ā. +*lerden* 260b/2
'**ādiyāt** -1- [*< Ar. 'ādīyāt, 'alşılmış*
olan şeyler' √ 'v-d] Adilikler,
değersiz şeyler.
'ā. +*ı* 44b/8
'**afāfet** -1- [*< Ar. 'afāfat √ 'f-f*]
Temizlik, günahsızlık.
'**afāfet-i şamīmiye** -1- Kalbî
temizlik
'a. +*sindeki* 259a/13
āfāk -1- [*< Ar. 'aştı, ufuklar' √ 'f-k*]
mec. Anlayış, görüş, hayal.
āfāk- ı müzehhibe -1- Süslü

hayaller
'ā. +*sinde* 48b/15
āfākī -1- [*< Ar. āfāk+ī √ 'f-k*]
Önemsiz.
'ā. 209a/16
āfāt -1- [*< Ar. āfat √ 'v-f*] Afetler.
āfāt-ı ṭabī'īye -1- Doğal afetler.
'ā. +*den* 109a/1
āfet -12- [*< Ar. āfat √ 'v-f*]
1. Afet.
'ā. +*e* 118b/5, 123a/5
'ā. +*in* 103a/8, 226b/6
'ā. +*leri* 121a/12
2. *mec.* Güzel kadın.
'ā. 211a/2
'ā. +*in* 215a/11
'ā. +*ler* 142b/10
āfet-i gīsūdār -1- Uzun saçlı güzel.
'ā. +*ı* 225a/16
āfet-i semāviye -1- Gök afeti.
'ā. +*yi* 227a/3
→ *nişāne-i ā.; sāt-at-i a.*
'**afīf** -1- [*< Ar. affa √ 'f-f*] İffetli.
'a. 299a/7
'**afiyet** -1- [*< Fa. < Ar. āfiyat √ 'f-v*]
Sağlık, esenlik.
→ *kemāl-i* 'ā.
Afrika -1- Afrika.
A. 113a/15
'**afv** -24- [*< Ar. √ 'f-v*] Bağışlama.
'a. 164b/13
'a. 163a/19, 230b/6
'a. +*ınıza* 272b/18
'a. +*ınızı* 150b/16, 198b/12
'**afv-ı ālī** -1- Yüce af.
'a. +*nize* 280b/15
'**afv ét-** -13- Bağışlamak.
'a. -*ersiniz* 125a/14,
128b/15, 135a/8, 138b/16, 141a/17,
177a/15, 250b/7, 252b/11, 252b/20,
266b/6, 291a/20, 298b/15
'a. -*iniz* 165a/12
'**afv ettir-** -1- Bağışlatmak.
'a. -*meye* 52b/13
'**afv ol-** -1- Bağışlanmak.

‘a. -maz 141a/3
‘afv olun-⁻¹. Bağışlanmak.
‘a. -maz 202b/6
→ *ulüvv-i ‘a.*

āğūş -⁶. [< Fa. *āgaş*, *āğūş*] Kucak.
āğūş-ı iştīyāk -¹. Özlem dolu kucak.
ā. +ına 221a/17
āğūş-ı muḥabbet -¹. Sevgi dolu kucak.
ā. +ine 164b/19
āğūş-ı vefā -¹. Vefalı kucak.
ā. +sında 101a/6
→ *der- ā.; der- ā. +a; der- ā. +la*

ağ -⁵. [< ET. *ag*] Ağ.
a. +ı 63a/1
a. +ın 62b/19
a. +ının 63a/10
a. +ları 62b/18
ağa düş -¹. (*dey.*) Oyuna gelmek, aldanmak.
a. -erse 249a/20

ağa -¹. [< Moğ. *āka* ‘büyük erkek kardeş’] Ağa.
→ *sarı çizmeli Mehmet A.*
Ağa Cāmi -¹. İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde bir cami.
A. +ine 244b/20
ağabeg -⁷. Büyük erkek kardeş.
a. +imin 131a/1, 133a/5, 134b/7, 145a/11, 170b/20
a. +isi 38b/5, 47a/16

ağaç -¹¹. [< ET. *ı+gaç* < AT. *ī] Ağaç.
a. 140b/15
a. +ına 11a/14, 30b/4
a. +lar 100b/14
a. +lara 131a/5
a. +ları 19a/8, 33a/13
a. +ların 131a/7, 220b/2, 302b/19
→ *öd a. +ı*

ağar -¹. [< ET. *āk+ar-*] Aydınlanmak.
→ *ortalık a. -dı*

ağart -¹. [< *āk+ar-t-*] Aydınlatmak.
→ *tañ yerini henüz a. -ıyor*

ağır -¹⁹. [< ET. *ağ-ır* < AT. *āğır* < *āl+ğır]

1. Yavaş.
a. 232b/16, 238b/20, 238b/7, 57a/16, 69a/1

2. *mec.* Ağırbaşlı, ciddi.
a. 270b/17

3. Yoğun.
a. 286b/10, 288b/13

4. Çetin, güç.
a. 298b/3, 82b/12, 267a/14

5. *mec.* Dokunaklı, kırıcı.
ağır gel -². (*dey.*) Onuruna dokunmak veya gücüne gitmek.
a. -iyor 259a/7
a. -iyordu 236b/20

ağırbaşlı -³. [< *ağır+baş+lı*] Ağırbaşlı.
a. 141a/7, 151a/15, 205a/17

ağırbaşlılık -¹. [< *ağır+baş+lı+lık*] Ağırbaşlılık.
a. +ı 196b/2

ağırlık -¹. [< *ağır+lık*] Bunaltıcı durum.
a. 187a/2

ağız -²¹. [< ET. *ağız* < AT. *āğız] Ağız.
a. 29a/20, 56b/15
a. +a 32b/9
a. +dan 17a/6
a. +ı 106b/18
a. +ımı 189a/9
a. +ımıza 33a/17
a. +ımızda 58b/3
a. +ından 217a/2
a. +ını 301a/12

ağızdan ağıza -¹. Birbirine söyleyerek.
a. 146b/19

/birinin/ ağızı kapanmak: →
ağızları kapan-
ağızları kapan- -¹. (*dey.*) Söylemez duruma gelmek
a. -sın 302b/8

ağız açtır -¹. (*dey.*) Konuşturmamak.
a. -mıyor 301a/15

ağız açtırt- -¹. (*dey.*) Konuşturmamak.
a. -amazlardı 301a/18

ağzı sıkı:
ağzın şıķı -1- (dey.) Sır vermeyen.
 a. +dır 277a/3
ağzına baķ- -1- (dey.) Birinin ne söyleyeceğini beklemek.
 a. -ıyor 46b/16
ağzına almak:
ağzınıza al- -1- (dey.) Bir şeyi söylemek.
 a. -mağā 97a/20
ağzınızdan yel götür- -1- (dey.) Söylenen şeyin gerçekleşmemesi için temennide bulunma sözü.
 a. -sün 160b/6
 → söz a. +ından dirhemle çıkıyordu
ağzılı -1- [*< ağız+lı*] Ağzı herhangi bir biçimde olan.
 → şom a. +lar
ağızlık -1- [*< ağız+lık*] Ağızlık.
 a. +ını 297a/20
ağla- -23- [*< ET. ağla- < AT. *āğl+la-*] Ağlamak.
 a. -dı 216b/18
 a. -dım 142b/10
 a. -ma 17a/8
 a. -madan 237a/8
 a. -maķta 29a/11
 a. -malar 271a/13
 a. -ması 98b/6
 a. -maya 102b/14, 19a/10
 a. -mayayım 29a/13
 a. -rsınız 250b/13
 a. -sın 29a/13
 a. -yacaķ 214b/1
 a. -yanlar 55a/2
 a. -yaraķ 113a/7, 117a/19, 164b/19, 165a/13, 165a/4, 32b/13
 a. -yordu 106b/7
 a. -yorsun 29a/12
 a. -yorum 141a/10
ağlaş- -1- [*< ağla-ş-*] Birlikte ağlamak.
 a. -ıyor 101a/14
ağlat- -1- [*< ağla-t-*] Ağlatmak.
 a. -acaķ 189a/6

ağleb -1- [*< Ar. ağlab √ ğ-l-b*] En kuvvetli.
 a. 93a/6
ağreb -1- [*< Ar. ağrab √ ğ-r-b*] En garip, çok tuhaf.
 a. 152b/1
ağrı- -2- [*< ET. ağrığ*] Ağrımak.
 a. -mayacağını 303a/20
 a. +sı 3a/16
ağrıt- -1- [*< ağrı-t-*] Ağrıtmak.
 → başınızı a. -tım
āh -29- Ünlem.
 a. 128b/18, 129a/15, 135a/4, 14b/5, 16b/19, 174b/2, 18b/6, 19a/8, 212b/6, 219a/4, 22b/14, 250b/6, 254b/7, 32b/7, 4b/6, 7a/3, 81a/15, 90b/5, 97a/16, 16b/1, 29a/15, 19a/2
 a. +lar 261a/5, 53a/1
aha -1- [*< ‘ses taklidi’*] İşte.
 a. 280b/2
ahālī -6- [*< Ar. √ ‘-h-l*] Halk.
 a. 104b/11, 119a/16
 a. +si 158b/16
 a. +sinin 42b/6
 a. +ye 157a/13
ahālī-i memleket -1- Memleket halkı.
 a. 227a/3
aḥcār -3- [*< Ar. √ ḥ-c-r*] Taşlar.
 a. 83a/1
aḥcār-ı sākıta -1- Düşen taşlar.
 a. +dan 84b/4
aḥcār-ı semāviye -1- Gök taşları.
 a. 107a/8
‘aḥd -2- [*< Ar. √ ‘-h-d*] Ahit, söz verme.
‘aḥd ét- -1- Ahdetmek.
 a. -miş 278b/18
 2. Zaman, devir.
‘aḥd-i şebāb -1- Gençlik zamanı.
 a. 86b/10
aḥūr -3- [*< OT. aḥur < Fa. āḥūr*] Ahır.
 a. 134b/8, 145a/12, 145a/17

Ahürkapıları -1. İstanbul'da bir semt adı.
A. +ndan 146b/2
āhîr -2. [*< Ar. āhîr, āhar √ 'h-r*] Son.
a. 99a/1
→ *vakt-i ā. +e*
āhîren -1. [*< Ar. āhîran √ 'h-r*] Son zamanlarda.
a. 98b/9
āhîret -1. [*< Fa. < Ar. āhîrat 'sonraki şey' √ 'h-r*] Ahiret.
→ *hufre-i ā. +e*
aḥkām -1. [*< Ar. √ h-k-m*] Hükümler
a. +ı 186b/5
aḥlāḳca -1. [*< Ar. √ h-l-k + Tr. +ça*] Ahlak bakımından.
a. 138b/17
aḥlāḳî -1. [*< Ar. aḥlāḳ + î √ h-l-k*] Ahlaka uygun.
a. 175a/11
aḥlāḳsız -1. [*< Ar. aḥlāḳ √ h-l-k + Tr. +sız*] Kötü huylu.
a. 236b/18
aḥmaḳ -1. [*< Ar. √ h-m-k*] Ahmak.
a. 121a/4
aḥter -2. [*< Fa. aḥter*] Yıldız.
aḥter-i aşk -1. Aşk yıldızı.
a. +ım 282b/14
→ *zeyl-i a.*
aḥvāl -9. [*< Ar. √ h-v-l*] Durumlar, hâller.
a. 47a/10
a. +den 275a/5
a. +e 292b/15
a. +i 177a/11
→ *sû-i a. +i*
aḥvāl-i a'şābiye geçir -1. (dey.) Sinir krizi geçirmek, sinir bunalımı içinde olmak.
a. -enlerin 173a/5
aḥvāl-i rūhiye -1. Ruh hâli.
a. +lerine 124b/6
a. +nizi 293a/17
aḥvāl-i ṭabî'iyye -1. Yaratılış durumu, fitrat.
a. +deki 54b/7

aḥz -4. [*< Ar. √ 'h-d*] Alma, kabul etme.
→ *evza 'ı a. -u i 'tânın*
aḥz-ı şār'êt -1. (dey.) Öç almak.
a. -mek 243a/2
aḥz'êt -1. Almak.
a. -ebileceği 224b/15
aḥz eyle -1. Almak.
a. -di 213a/18
'ā'id -2. [*< Ar. 'ā'id '1. dönen, geri gelen. 2. ilgisi olan, taalluk eden.'* √ 'v-d] Ait.
'a. 135a/4, 43a/18, 44b/19
'a. +tir 180b/7
'ā'ide -1. [*< Ar. 'ā'idāt √ 'v-d*] İlişkin, ilgili.
→ *kütüb-i 'ā. +sinde*
'ā'idince -1. [*< Ar. √ 'v-d + Tr. +ince*] İlgili olan bir şeye göre.
→ *maḳām-ı 'ā.*
Aigle -1. Fransa'da bir şehir, L'Aigle.
A. +ye 84b/7
'ā'ile -10. [*< Ar. 'ā'ilat √ 'v-l*] Aile.
'ā. 166b/9, 181a/10, 182b/5,
55a/17
'ā. +min 188b/11
'ā. +si 267a/19, 276b/2
'ā. +sinden 42b/4
'ā. +sini 230b/11
→ *maḥrûm-ı 'ā.*
'ā'ilece -1. [*< Ar. √ 'v-l + Tr. +ce*] Ailece.
'ā. 271a/12
ajans -2. [*< Lat. agentia < Fr. agence 'vekâlet, vekillik kurumu, aracı kuruluş'*] Haber toplama ve yayma işiyle uğraşan kuruluş.
a. +larından 158b/5, 160b/19
aḳ -2. [*< ET. aḳ*] Akmak.
a. -acağını 185a/1
a. -an 109a/8
aḳ -2. [*< ET. aḳ < AT. *āk*] Beyaz.
a. 16b/7
aḳla ḳarayı seḳ -3. (dey.) Bir işin güçlüğüne aşma evresinde yaşanan

sıkıntı durumu.

a. -tim 6b/14

aķademiya -1- [< İtal. *academia* < Fr. *académie*] Bilimsel kuruluş.

a. +sınca 84b/8

aķbaba -1- [< aķ+baba] mec. İhtiyar.

a. 16b/8

aķd -1- [< Ar. √ ‘-ķ-d] Bağlama.

‘aķd edil- -1- bağlanılmak.

‘a. -en 258b/8

aķdām -1- [< Ar. ‘ilk önce, daha önceki’ √ ‘ķ-d-m] Ayaklar.

a. +ından 188b/17

aķibet -4- [< Fa. < Ar. ‘āķibat √ ‘-ķ-b] Son, sonuç.

‘aķibet-i fecī ‘a -1- Acıklı son.

‘a. +ya 103a/4

‘aķibet-i müdhīse -1- Dehşetli son.

‘a. 96b/15

‘aķibet-i vahīme -1- Tehlikeli son.

‘a. 56b/7

→ sū’-i ‘ā.

aķıl -39- [< Ar. ‘aķl √ ‘-ķ-l] Akıl.

‘a. +a 85a/13

‘a. +ı 128b/14, 215a/12

‘a. +ıma 118b/12

‘a. +ımız 57a/18

‘a. +ımızla 64b/12

‘a. +ına 24b/17

‘a. +ınız 70b/10

‘a. +lara 61a/13

‘a. +larına 169a/17

akıl almamak: → ‘aķıl al-; ‘aķlı al-; ‘aķlınızın al-

‘aķıl al- -1- (dey.) Aklın sınırları dışına çıkma, akılla

kavranamayacak derecede olma, anlayamamak.

‘a. -mayan 61a/17

‘aķıl ber-endāz- -1- Akıllı yok eden, akılsız.

‘a. 96b/8

akıl ermemek/erdirememek:

‘aķıl ér- -1- (dey.) Anlaşılacak boyutta olmamak, anlaması güç.

‘a. -mez 251a/3

‘aķıl érdir- -1- (dey.) Anlayamamak.

‘a. -emediği 60b/9

akılda tutmak:

‘aķılda tutul- -1- (dey.)

Unutulmamak.

‘a. -ması 63a/20

‘aķla gel- -1- (dey.) Herhangi bir kimse tarafından düşünülmesi

mümkün olmayan.

‘a. -mez 180b/5

/birinin veya kendi/ aklına

getirmek:

‘aķla getiril- -1- Hatırlatılma.

‘a. -mesi 179a/15

‘aķla şığ- -1- (dey.) Akla uygun olmak.

‘a. -ar 263a/4

‘aķlı başına gel- -1- (dey.) Doğru olanın farkına varmak.

‘a. -diği 157a/12

‘aķlı al- -1- (dey.) Aklın sınırları dışına çıkma, akılla kavranamayacak derecede olma, anlayamamak.

‘a. -mıyor 64b/9

akıl ermek:

‘aķlı ér- -3- (dey.) Anlayabilmek.

‘a. -ebilir 59a/16

‘a. -mıyor 71a/7, 71a/8

‘aķlı başında olmamak:

‘aķlım başımda yok -1- (dey.)

Düşünebilir durumda olmamak.

‘a. +tu 249a/7

‘aķlıma getir- -1- (dey.) Hatırlatma.

‘a. -me 74b/2

‘aķlına bir şey gelmek:

‘aķlıma şey gel- -1- (dey.)

Hatırlama, zihninde canlandırma.

‘a. -ir 132b/1

aklından geçmek:

‘aķlımdan geç- -1- (dey.)

Düşünmek, tasarlamak.

‘a. -meyen 175a/4

‘aķlımıza gel- -1- → ‘aķla gel-

‘a. -mez 58b/18

‘**aqlımızın al-**’₋₁₋ → ‘**aql al-**
‘*a. -amayacağı* 65a/9
‘**aqlına geleni yap-**’₋₁₋ (*dey.*)
Sonucunu düşünmeden her
istediğini yapmak.
‘*a. -mağa* 300b/22
‘**aqlına gel-**’₋₃₋ (*dey.*) Hatırlamak,
düşünmek.
‘*a. -memiştir* 58b/10
‘*a. -miş* 208b/11
‘**aqlına tuhaf şeyler de gel-**’₋₁₋ →
‘**aqlına gel-**
‘*a. -di* 217a/1
‘**aqlını başına topla-**’₋₂₋ (*dey.*)
Mantıksız davranışlardan
vazgeçmek.
‘*a. -yamaz* 119a/16
‘*a. -maya* 248b/4
‘**aqlınıza getir-**’₋₁₋ → ‘**aqla getir-**
‘*a. -mediniz* 181a/1
→ *derpiş-i* ‘*a.*; *kār-ı* ‘*a. olmadığını*;
muwāfiq-ı ‘*a*
‘**aqlılı**’₋₁₋ [*< Ar. √ ‘-k-l + Tr. +l*]
Aqlılı.
‘*a.* 120b/14
‘**aqlīb**’₋₁₋ [*< Ar. ‘aqlb* ‘ardından gelmek’
√ ‘*-k-b*] Sonrasında, ardından.
‘*a. +inde* 172b/19
‘**aqlide şekeri**’₋₁₋ [*< Ar. ‘aqlīdat*
‘katılaşmış şey’ √ ‘*-k-d*] Akide
şekeri.
‘*a.* 49a/4
‘**ākise**’₋₁₋ [*< Ar. √ ‘-k-s*] Yansıma.
‘**ākise-i gūşiş**’₋₁₋ Çalışma yansıması.
‘*a. +idir* 40b/1
‘**aqliye**’₋₁₋ [*< ‘aqliyye < Ar. ‘aql √ ‘-k-l*]
Aqlı.
‘*a.* 96b/8
→ *kuvve-i* ‘*a.*
‘**akrabā**’₋₃₋ [*< Ar. akribā* ‘yakınlar’ √ ‘*-r-b*] Akraba.
‘*a.* 16b/20
‘*a. +m* 109a/9
‘*a. +sından* 52b/5

‘**aks**’₋₁₋ [*< Ar. √ ‘-k-s*] Yansıma.
‘**aks ettir-**’₋₁₋ Işığı yansıtmak.
‘*a. -irsek* 147a/12
‘**Akşā**’₋₂₋ [*< Ar. √ ‘k-ş-v*] Uzak.
‘**Akşā-yı Şark**’₋₂₋ Uzakdoğu.
‘*A. +a* 116b/15
‘*A. +la* 117a/10
‘**aksām**’₋₃₋ [*< Ar. √ ‘k-s-m*] Kısımlar.
‘*a.* 180b/7
‘*a. +ını* 185a/13
‘**aksām-ı müte’addide**’₋₁₋ Çeşitli
kısımlar.
‘*a. +ye* 45a/10
‘**Akşarāy**’₋₅₋ İstanbul’da bir semt.
‘*A. +da* 124b/12
‘*A. +daki* 266b/10, 42b/7, 56b/1
‘*A. +dan* 72b/8
‘**aksi**’₋₁₋ [*< Ar. √ ‘-k-s + ī*] Zıt.
‘*a. +ni* 187a/8
‘**akşam**’₋₁₃₋ Akşam.
‘*a.* 105a/13, 71a/13, 99a/20, 9a/9
‘*a. +a* 180b/10, 182b/5, 195a/7,
33a/17
‘*a. +dan* 25a/20
‘*a. +dır* 155a/9
‘*a. +ını* 60b/6
‘*a. +lara* 31a/16, 31a/6
‘**aktrist**’₋₁₋ [*< Fr. actrice*] Aktris.
‘**aktrist- vārī**’₋₁₋ Aktris gibi.
‘*a.* -234b/16
‘**akūr**’₋₁₋ [*< Ar √ ‘-k-r*] Azgın, şiddetli.
‘*a.* 115a/13
‘**akūs**’₋₁₋ [*< Ar. √ ‘-k-s*] Yansıma,
yankı.
‘**akūs-ı billūrī**’₋₁₋ Billur gibi yankı
‘*a. +si* 247a/10
‘**al-**’₋₁₂₀₋ [*< ET. al-*]
1. Herhangi bir şeyi tutup yerinden
ayırarak elinde veya yanında
bulundurmak.
‘*a. -dı* 285a/9, 57a/12
‘*a. -dım* 109a/19
‘*a. -ınız* 106b/9
‘*a. -ıp* 158b/2, 182b/2, 230b/14,

28b/6, 46b/11

a. -ır 77a/3

a. -mış 26b/12

a. -sın 25a/8

2. Temin etmek, satın almak.

a. 120b/17

a. -acağı 239a/15

a. -alım 130b/16

a. -acağını 234b/13

a. -acağın 120b/17

a. -arak 299a/20

a. -dı 241a/15

a. -dığı 239a/19

a. -dık 161a/13

a. -ırlar 120b/6

a. -ıyor 157a/14

a. -mağa 238b/19

a. -mak 232b/19

a. -ması 292b/10

a. -maya 240b/10

a. -mazlar 120b/5

a. -mıyor 193a/9

3. Evlenmek.

a. -acağım 201a/14

a. -acak 271a/9

a. -acağı 49a/1

a. -amam 268b/12

a. -dın 274b/18, 287a/14

a. -mak 267a/7, 275a/13, 297a/1, 301a/4

a. -maya 134b/12, 291a/11

a. -maz 77a/18

a. -mazdan 78b/5

4. Kendine ulaştırılmak, iletilmek.

a. -acağım 203a/15, 203a/18

a. -amayınca 5a/8

a. -amaz 206b/7

a. -dı 174b/18, 218b/9

a. -dı 272b/2

a. -dığı 236b/14, 239a/2

a. -dığım 175a/2

a. -dığın 78b/15

a. -mağa 137a/12

a. -maya 136b/1

a. -mış 184b/16

a. -sam 202b/19

5. Beraberinde götürmek veya getirmek.

a. -alım 37a/18

a. -dık 169a/13, 169a/2

a. -dınız 169a/15, 249a/8

6. Etkisi altına almak, etkisi altında kalmak.

a. -amadığı 57a/4

7. Sağlamak, elde etmek.

a. -amayınca 31a/18

a. -an 62b/12

a. -dıktan 277a/6

a. -ır 58b/8

a. -ıyorlar 128b/8

a. -mak 230b/8

8. Birini bir yere kabul etmek, içeri buyur etmek.

a. -ayım 76b/5

a. -dılar 270b/2

9. Bir tarafa doğru çekmek veya çevirmek.

a. -amıyorum 33a/16

10. Kazanmak, edinmek.

a. -acağı 212b/9

11. İçine sığdırmak.

a. -maz 168b/14

→ göz a. -abildiği; hâlini a. -acağıdır; izin a. -amadığım; kendimi a. -amadım; kendini a. -amamıştı; 'aqlımızın a. -amayacağı; kendini a. -amıyor; hıncını a. -amıyordu; kendilerini a. -amıyorlar; kendimi a. -amıyorum; atı a. -an Üsküdarı geçti; ateş a. -anların; şeklini a. -d; geniş birkaç nefes a. -dım; nikâhın altına a. -dın; taht-ı nikâhına a. -dın; taht-ı nikâhınıza a. -dınız; âbdest a. -ıp; nefesler a. -ıp; murâd a. -ıp; a. -ıp veriyor; hıncımı onlardan a. -ırım; alev a. -ırmış; satın a. -ıyor; hâlini a. -ıyordu; nefes a. -mağa; ağzınıza a. -mağa; alev a. -mak; intikâm a. -mak; ma'lûmât a. -mak; taht-ı nikâhına a. -mak; öç a. -manın; nefes bile a. -maya; satın a. -ması; akıl a. -

mayan; fitil a. -mış; gemi bütün
bütün aزیا a. -mış; hâlini a. -mış;
ma'lûmât a. -mış.; tavır a. -mıştı;
aklı bir türlü a. -mıyor
alıp vër- -1. (dey.) Kalp çarpıntısı
geçirmek.
a. -iyor 195a/9

al -2. [**ET. al**] Kırmızı.

a. 75a/7

alaca -1. [**ET. āl+a+ca**] Alaca.

a. 206b/9

alaca karanlık -1. Alaca karanlık.

a. 219a/17

ālāfrangā -4. [**İtal. alla franca** 'Frenk
gibi']

1. Alafranga saat.

a. 106b/16, 113a/3, 219a/11

2. Avrupa usulünde.

a. 270b/1

ālām -4. [**Ar. √ 'l-m**] Elemler.

→ sekene-i ā. -ı dīdesi; su'āl-i ā.
+ına

ālāmımı dök- -1. (dey.) Elemlerini,
dertlerini dile getirmek.

ā. -mek 142b/15

ālām-ı kalbiye -1. Gönül acıları.

ā. +mi 230b/5

'alāmet -3. [**Fa. < Ar. 'alāmat √ 'l-**
m] İz, belirti.

'a. 28b/11

→ kıyāmet 'alāmetidir; kıyāmet
'alāmetleri

alargā -1. [**İtal. allarga** 'açıl,
uzaklaş'] Uzaktan.

a. +dan 244b/19

ālāt -5. [**Ar. 'alāt √ 'v-l**] Aletler.

ā. 122b/19, 133a/4, 94b/20

ālāt-ı dāhiliye -1. İç organlar.

ā. +mizin 87a/8

ālāt-ı harbiye -1. Savaş aletleri.

ā. +sī 167a/9

alaturka -1. [**İtal. alla turca** 'Türk
usulü'] Alaturka saat.

a. 161a/9

alay -3. [**Biz. Yun. allacion < Yun.**
alayi 'seferde imparatorun
maiyetindeki asker topluluğu']

1. Merasim veya törende bulunan
topluluk.

a. 35a/15

a. +dan 35a/16

2. İnsan topluluğu.

a. 262b/3

alçalt- -1. [**ET. alçaķ-l-t-**] Alçaltmak.

a. -araķ 287a/17

aldan- -14. [**ET. al+da-n-**]

Aldanmak, kanmak.

a. -ip 133a/1

a. -ırlarsa 83a/19

a. -ıyorum 142b/15

a. -ma 209a/3

a. -madan 291a/8

a. -maķ 201a/10

a. -mayacaķtı 237a/12

a. -mayınız 272b/11

a. -mış 138b/6, 236b/13, 290b/18,
291a/5, 242b/13

a. -mıyorsunuz 291a/1

aldat- -5. [**ET. al+da-t-**] Aldatmak,
kandırmak.

a. -an 226b/16

a. -maģa 201a/5

a. -maķ 201a/10

a. -mamı 178b/8

a. -mayınız 143a/20

aldatıl- -3. [**al+da-t-ıl-**] Aldatılmak.

a. -dığımızı 166b/3

a. -mıştı 243a/19

a. -mıŝtınız 291a/18

aldır- -4. [**ET. al-dır-**] Önem vermek.

a. -an 46b/19

→ göze a. -ıyor; göze a. -maģa;

göze a. -maķtan

Aleksandrapol -1. [**Yun.**]

Yunanistan'da bir şehir. Dedeaģaç.

A. 108b/17

a'lā -1. [**Ar. √ 'l-v**] İyi, çok iyi.

→ ne. a.

'alā -8. [**Ar. √ 'l-v**] Üst, üzeri.

→ Firdevs-i 'a. -āl-i baħtiyārīye

‘**alā’l-acā’ib** -1- Pek acayip.
‘a. 204b/12
‘**alā’l-acele** -1- Çarçabuk.
‘a. 283a/7
‘**alā’l-āde** -1- Sıradan.
‘a. 283a/16
‘**alā’l-eḡser** -2- Çoğunlukla.
‘a. 197a/17, 283a/4
‘**alā-melei’n-nās** -1- Herkesin gözü
önünde, halkın önünde.
m. 134b/14
‘**alā’l-uşūl** -1- Usulen.
‘a. 279a/15

‘**alem** -1- [$\langle$ Ar. ‘*alam* $\sqrt{\text{’-l-m}}$] Minare
ve kubbe gibiyüksek şeylerin
tepesinde bulunan süs.

‘a. +lerinden 188b/1
‘**alem** -30- [$\langle$ Ar. ‘*ālam* $\sqrt{\text{’-l-m}}$]
Dünya.

‘ā. 110b/13, 121a/16, 127a/13,
222b/12

‘ā. +deki 66b/7
‘ā. +in 110b/19, 121a/15,
122b/18, 156b/8

‘ā. +ler 86b/2
‘ā. +lerin 289a/15

2. Herkes, başkaları.

‘ā. 226b/7, 76b/1
‘ā. +e 150b/9, 295a/9, 47a/4
→ *taḡrīb-i ‘ā.*; *ziyā’-ı ‘ā.* +e

‘**ālemi birbirine ḡat** -1- (*dey.*)
Başkalarının arasını bozmak.

‘ā. -ıyör 254b/18

‘**ālem-i ḡayb** -1- Görünmez âlem.
‘ā. +da 144b/12

‘**ālem-i intişār** -1- Yayın âlemi.
‘ā. +a 46b/19

‘**ālem-i ḡāzīm** -1- Eski âlem.
‘ā. +in 85a/20

‘**ālem-i ma’nā** -1- Rüya âlemi.
‘ā. +da 100b/5

‘**ālem-i maṡbū’āt** -1- Basın âlemi.
‘ā. +ta 54b/12

‘**ālem-i munṡam** -1- Ek âlem.
‘ā. +da 122b/8

‘**ālem- pāre** -1- Dünya parçası.
‘a. 107a/9

‘**ālemin** -1- [$\langle$ Ar. ‘*ālamīn* $\sqrt{\text{’-l-m}}$]
Âlemler, dünyalar.
→ *ḡuṡūr-ı Rabb ‘ül- ‘ā.* +e

ālet -5- [$\langle$ Ar. *ālat*, ‘dönmek, dönen
şey’ $\sqrt{\text{’-v-l}}$] Alet, araç.
ā. 59a/12

ā. +i 144b/9

ā. +ler 58b/19

ā. +lerimizin 149a/9

ālet-i ḡatī’a -1- Keskin alet.
ā. 225a/5

alev -17- [$\langle$ ET. *alav* < *yalav* < *yal-mak*
“alevlenmek” ?] Alev.

a. 107a/18, 108b/12, 108b/6,
62b/6

a. +e 94b/17

a. +le 102b/4, 94b/6

a. +ler 102b/8, 157a/3, 170b/14

a. +leri 170b/3

a. +lerin 108b/1

a. +lerine 69a/9

a. +lerle 157a/1

alev al- -2- (*dey.*)

1. Yanmaya başlamak.

a. -ırmış 89a/5

2. Coşmak, heyecanlanmak.

a. -maḡ 177a/13

alevlere vēr- -1- (*dey.*) Ateşe
sokmak.

a. -di 227a/12

alevli -1- Alevlenmiş.

a. 160b/17

‘**aleyh** -19- [$\langle$ Ar. ‘*alāy* + *hū* $\sqrt{\text{’-l-y}}$]

1. Onun üzerine, ona.

‘a. +i’s *selāmı* 124b/10

2. Karşı.

‘a. +imde 175a/8, 292b/6, 300b/3

‘a. +inde 164b/11, 175a/18,

298b/22, 75a/13

‘a. +indeki 135a/11, 175a/12,

182b/14, 285a/18

‘a. +inizdeki 293a/21

→ *müttefikūn a.*

‘aleyhte bulunmak: (*dey.*)
Yermek.
‘aleyhimde bulun- -1-
‘a. -maktan 300b/13
‘aleyhinde bulun- -3-
‘a. -an 256b/13, 273a/20
‘a. -mağ 294b/21
‘aleyhlerinde bulun- -1-
‘a. -duğunuz 300b/21
‘aleyh-dār -1- [*< Ar. ‘alay + hū√ ‘l-y*
+Fa. +dār] Aleyhtar.
‘a. 257a/2
‘aleyhdārlik -1- Aleyhtarlık.
‘a. +ınıza 135a/16
‘aleyküm -1- [*< Ar.√ ‘l-y +kum*]
Üzerinize.
→ *selāmūn* ‘a.
alıķ -9- Alık.
a. 18b/10, 208b/8, 25a/9, 278b/13,
301a/22, 70b/8, 70b/9, 71a/10
a. +sın 156b/1
alıķlaş- -1- [*< alık+la-ş-*] Alıklaşmak.
a. -tı 246b/17
alıķoy- -1- [*< al-ı ķo-y-*] Alıkoymak.
a. -dum 30b/20
alım -1- [*< al-ı-m*] *mec.* Çekicilik.
a. +ı 268b/17
alımlı -1- [*< alım+lı*] Alımlı.
a. 20b/1
alın- -3- [*< ET. al-ın-*] Alma işi
yapılmak.
a. -acaķ 275a/2
a. -mış 300b/22
→ *ķāle* a. -mıyor
alın -2- [*< ET. ālın < AT. *hāl ‘ön’*]
Yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki
bölümü, alın.
a. +ımızın 155a/13
a. +ına 73a/16
alış- -2- [*< ET. al-ı-ş-*]
1. Alma işi.
a. -ında 218b/13
2. Alışmak.
a. -mış 301a/1
alışveriş -2- [*< ET. al-ı-ş+bēr-iş*]
Alışveriş.

a. 238b/8
a. +ımızda 165a/6
‘ālī -4- [*< Ar. √ ‘l-v*] Yüce, yüksek.
‘ā. 87a/16, 134b/14
→ *afv-ı* ‘ā. +nize; *zāt-ı* ‘ā. +nize
‘Alīm -1- [*< Ar. √ ‘l-m*] Allah’ ın
isimlerinden, her şeyi bilen.
→ *Cenāb-ı* ‘A.
‘ālīm -4- [*< Ar. √ ‘l-m*] İlim sahibi, çok
bilen.
‘ā. 103a/6, 121a/3
‘ā. +i 95a/1
‘ā. +ler 170b/8
ālimallāh -1- [*< Ar. ‘alama Allāhu*]
Sözün doğru olduğunu vurgulamak
amacıyla ‘Allah bilir’ anlamında
kullanılan söz.
ā. 129a/19
ālimāne -1- [*< Ar. ‘alama + Fa. -āne*]
Alimcesine.
ā. 45a/12
Allāh -20- [*< Ar. alilāh √ ‘l-h*] İlah,
yaratıcı.
A. 269a/7, 78b/4, 80b/12
A. +ın 164b/4, 198b/20, 251a/3,
278b/19
Allāh aşķına -4- (*dey.*) ‘Allah için,
Allahını seversen’ anlamında.
A. 107a/1, 194b/8, 229a/9,
279a/10
Allāh bağışla- -1- ‘Allah korusun.’
anlamında.
A. -sın 50b/14
Allāh bil- -1- (*dey.*) ‘Belli değil’
anlamında.
A. -ir 20b/18
Allāh göstermesin -1- (*dey.*) Kötü
olay veya şeylerden sakınma
dilemek.
A. 174b/4
Allāh’a emānet -2- (*dey.*) 1.
Allah’ın korumasını temenni etme.
2. Tutar yanı olmayan kimse veya
şey için alay amaçlı söz.
A. 207a/3, 254b/3
Allah övmüş /de/ yaratmış: →

Allāh ögmüş yarat-

Allāh ögmüş yarat-⁻¹⁻ (*dey.*) Çok güzel olan kişiler için söylenir.

A. -mı 269a/5

Allāh rahmet eyle-⁻²⁻ Ölülere hayırla anmak için söylenen bir söz.

A. -sin 78b/4

Allāh'ın emri peygamberin kavliyle-⁻¹⁻ (*dey.*) Kız isterken kullanılan kalıp söz.

A. 265a/3

→ *aman A.; aman A. +ım*

Alman⁻¹⁻ [*< Fr. Allamend*] Alman.

A. +lar 123a/9

Alp Dağları⁻¹⁻ Orta Avrupa'da bulunan sıradağlar.

A. +na 128b/20

alt⁻³⁴⁻ [*< ET. alt < al+tm*] Alt.

a. 113a/12

a. +ımda 131a/3

a. +ına 290b/10, 298b/3

a. +ında 100b/10, 116b/5, 118b/18, 122b/5, 125a/19, 164b/4, 1a/2, 215a/2, 279a/17, 281a/10, 289a/10, 42b/11, 42b/19, 49a/16, 52b/9, 298b/1, 5a/1

a. +ındaki 39a/6, 49a/7, 4b/5

a. +ından 41a/18, 49a/20, 56b/18, 76b/17

a. +ım 10b/16

a. -larında 140b/15

→ *ayak a. +ında; nüfuzu a. +ına;*

nikāhın a. +ına aldın; koltuk a.

+larından

altı⁻¹⁻ [*< ET. altı*] Altı, 6.

a. 112b/12

altıncı⁻²⁻ [*< ET. altı+nç+ı*] Altıncı, 6.

a. 127a/7, 84b/6

altmış⁻²⁻ [*< ET. altmış*] Altmış, 60.

a. 115a/7, 14b/20

altın⁻³⁻ [*< ET. altın*] Altın.

a. 100b/19, 302b/18

altın şarısı⁻¹⁻ Altın rengi.

a. 139a/10

altüst⁻²⁻ [*< ET. alt+*üz-tün*] Altüst.

altüst ol-⁻²⁻ (*dey.*) Karışık bir hâle gelmek.

a. -ur 17a/17

a. -uyordu 194b/1

ammā⁻²³⁻ [*< Ar. √ ammā*] Ama, fakat, lâkin.

a. 116b/9, 136b/2, 155a/13, 178b/10, 179a/17, 184b/1, 186b/19, 206b/16, 212b/10, 216b/13, 23a/18, 254b/14, 270b/3, 275a/7, 277a/8, 279a/8, 28b/5, 30b/13, 33a/15, 73a/8, 74b/14, 77a/18, 79a/4

amaç⁻¹⁻ [*< ET. amaç < *um-* 'hedeflemek' +aç] Amaç.

a. +ıyla 46b/17

āmāl⁻²⁻ [*< Ar. √ 'm-l*] Emeller, istekler.

→ *ihtilāf-ı ā.; teḥālūf-i ā. +imiz*

amān⁻⁵⁶⁻ [*< Ar. amān √ 'm-n* 'güvendi, emin idi'] Yardım isteme, endişe, beğeni, telaş, bıkkınlık, korku, zorluk, ayıplama, küçümseme gibi çeşitli duyguları ifade eder.

a. 117a/5, 127a/19, 131a/10, 131a/18, 132b/8, 135a/8, 138b/16, 13a/18, 13a/19, 15a/12, 15a/4, 169a/7, 203a/2, 203a/13, 209a/5, 210b/5, 211a/2, 219a/4, 220b/8, 22b/12, 24b/10, 258b/16, 25a/9, 279a/2, 33a/19, 33a/9, 34b/19, 36b/1, 39a/1, 5a/9, 70b/8, 74b/1, 75a/4, 76b/12, 7a/16, 89a/3, 99a/15

amān Allāhım⁻²⁻ (*dey.*) Çeşitli duyguların aktarımında kullanılan, Allah'tan yardım dileme anlamında bir söz.

a. 204b/4

a. 172b/7

amān yā Rabbi⁻¹²⁻ (*dey.*) → **Aman Allāh**

a. 127a/14, 134b/15, 138b/1, 167a/18, 168b/7, 191a/19, 192b/15, 203a/13, 237a/7, 252b/1, 253a/13, 282b/4, 301a/13

→ *darbe-yi bî- a. +ı; mazhar-ı â.*
+ı

amca -1. [*< ET. apa, aba ‘baba’ +ca,*
**apa ecesi ‘babanın ağabeyi’ abıca*
> abuca > amuca > amca] Amca.
a. +sıymış 75a/3
‘amele -1. [*< Ar. ‘amalat √ ‘-m-l]*
 Amele.
‘a. +nin 122b/5

āmennā -2. [*< Ar. āmannā ‘Biz*
inandık.’ √ ‘-m-n] Amenna.
ā. 27a/13, 27a/14

Amerika -2. Amerika.
Amerika-yı cenūbī -1. Güney
 Amerika.
A. -nin 113a/17
Amerika-yı şimālī -1. Kuzey
 Amerika.
A. -nin 113a/16

‘āmīl -1. [*< Ar. ‘āmal √ ‘-m-l]*
 Herhangi bir işi yapan, işleyen.
‘āmīl bulun- -1. Uğraşmak, haşır
 neşir olmak.
‘ā. -duğça 202b/9

‘āmiyāne -5. [*< Ar. ‘āmm +ī ‘avama*
ait, genel’ √ ‘-m-m + Fa. -āne]
 Avam tarzında, basit.
‘ā. 199a/17, 55a/10, 64b/2
 → *leṣā’iz-i ‘ā.; tarz-ı ‘ā. +de*

āmīz -2. [*< Fa. āmīz]* Karışan, karışık.
 → *teselli- ā.*

‘amūd -1. [*< Ar. √ ‘-m-d]* Dik durma.
‘a. 245a/8

ān -34. [*< Ar. √ ‘-v-n]* Zaman bölümü.
ā. 147a/2, 87a/12
ā. +a 164b/17, 88b/8
ā. +da 102b/15, 117a/15, 141a/2,
142b/16, 143a/8, 259a/14, 273a/9
ā. +ında 159a/6, 171a/1
ā. +larda 154b/13, 121a/4
ā. 188b/17
ā. +da 188b/10, 191a/14, 222b/11

ān-be-ān -1. Yaşam anı.
ā. 162b/5

ān-ı felāket -1. Felaket anı.

ā. +in 161a/1

ān-ı ḥayāt -1. Yaşam anı.
ā. +ımızda 163a/19

ān-ı hevl-nāk -1. Korkunç anı.
ā. 289a/21

ān-ı ḥulūl -1. Gerçekleşme anı.
ā. +üne 154b/18

ān-ı muvāṣala -1. Kavuşma anı.
ā. +sında 159a/1

ān-ı suḳūt -1. Düşme anı.
ā. +ta 115a/6

ān-ı tehlike -1. Tehlike anı.
ā. +de 193a/18

ān-ı temās -1. Değme anı.
ā. +a 221a/13

ān-ı tesemmüm -1. Zehirlenme anı.
ā. 289a/12
 → *bir ā.; bir ā. +da; el- ā*

ān -2. [*< Fa.]* Güzellik, alım, cazibe.
 → *cāzibe-i ā. +ına; ḥüsn-ü ā.*
+ınız

ana -12. [*< ET. ana]* Ana.
a. 39a/4
a. +larımızdan 12b/11
a. +ma 155a/16
a. +nız 77a/20
a. +sı 270b/16
a. +sına 102b/13, 14b/13
a. +sından 270b/14, 270b/18
a. +sının 278b/17, 38b/11

ana baba günü -1. (dey.) Mahşeri
 andıran telaşlı kalabalık.
a. 192b/16

anacık -5. [*< ana+cık]* Anacık.
a. +ım 16b/2, 189a/5, 21a/4,
29a/12
a. +ını 32b/18

Anaṭolī -1. [*< OYun. Anatolia ‘doğu*
ülkesi’] Anadolu.
Anaṭolī Ḥişār -1. İstanbul
 Boğazi’nda bulunan hisar.
A. +ına 125a/9

anahtar -1. [*< Yun. anikhtari ‘açık,*
açacak’] Anahtar.
a. 21a/1

anarşist -1. [*< Fr. anarchiste*] Anarşist.

a. +ler 104b/18

‘anāşır -1. [*< Ar. ‘anāşır √ ‘-ş-r*]

Unsurlar.

→ *tevḥīd-i ‘a.*

ancaḳ -3. [*< ET. ança+ok*] Ancak.

a. 114b/19, 182b/19, 61a/14

andır- -1. [*< an-dır-*] Çağrıştırmak.

a. -ır 45a/1

-āne -85. [*< Fa. -anā*] +mış gibi,

+mişçasına, yakışır şekilde,

+cesine, +ce.

→ *ālim-ā.*; *‘āmiy-ā.*; *‘anūd-ā.*;

nükte-i ‘anūd-ā.; *aşıl-ā.*;

taşavvurāt-ı ‘āşık-ā.; *‘avām- firīb-*

ā.; *baht-yār-ā.*; *bākir-ā.*; *ebleh firīb-*

ā.; *ebleh-ā.*; *ebyaziyet-i bākir-*

ā.; *edīb-ā.*; *-bāz-ā.*; *efkār-ı feylesof-*

ā.; *emel-i terakkī- perver-ā.*; *eṭvār-ı*

muḡfil-ā.; *evşāf-ı dil- firīb-ā.*;

evşāf-ı zelīl-ā.; *feryād- ı*

müte’ellim-ā.; *ḡāfil-ā.*; *ḡā’ib-*

ā.; *hevā-perest-ā.*; *ḡayāl. -ı garām-*

perver-ā.; *ḡāher-ā.*; *ḡā’in-ā.*;

ḡarekāt-ı iffet-şiken-ā.; *ḡimāye. -ı*

übüvvetkār-ā.; *muḡabbet-i ḡā’ib-ā.*;

‘iffet-fürüş-a. ḡamḡin-ā.; *vedā-ı*

işve- bāz-ā.; *i ‘āşāt-ı bāz. -ḡā’ih-ā.*;

bed- bīn-ā.; *bī- inşāf-ā.*; *bī- kayd-*

ā.; *bī- rahīm-ā.*; *bīn-ā.*; *nīk- bīn-ā.*;

ḡudemā-pesend-ā.; *cāhil-ā.*;

taḡbīḡāt-ı cāhil-ā.; *tebessüm-i şükr-*

ḡüzār-ā.; *vāz ‘iyyet-i cāmid-ā.*;

meslek-i c. -perest-ā.; *civānmerd-*

ā.; *cür’etkār-ā.*; *ser-bāz-ā.*; *düş-ı*

dindar-ā. +*ta ‘abbüd- kār-ā.*;

mutāzarri ‘ā.; *mu ‘tedil-ā.*; *ḡāl-i*

muḡtarib-ā.; *müdeḡḡik-ā.*;

mütecaviz-ā.; *müte’elim-ā.*;

müte’essif-ā.; *mütehālik-ā.*;

mütehassir-ā.; *mütehayyir-ā.*;

mütevekkil-ā. nāzenīn-ā.; *nazik-ā.*;

nevmīd-ā.; *rehber-i ḡarīf-ā.*; *re’s-i*

mazlūm-ā. +*sine*; *şāfī -ā.*; *serbest-*

ā.; *şā’ir-ā.*; *ta ‘abbüd- kār-ā.*;

taşavvurāt-ı ‘āşık-ā. +*me*;

taşavvurāt-ı ‘āşık-ā. +*si*; *tebessüm-i*

şükr- ḡüzār-ā.; *tehdīd-i laḡīf-i ḡufül-*

ā.; *temenniyāt-ı ḡufül-ā.*; *tevekkül-i*

nevmīd-ā.; *ḡufül-ā.*; *ḡufül-ā.* +*ye*;

uḡuvvetkār-ā.;

Anesto -2. Özel isim.

A. 164b/16, 169a/6

‘anhā -1. [*< Ar. ‘an ‘-dan’ + hā ‘o’*]

ondan.

anha minha ondan bundan

‘anhāsı minhāsı -1 Osu busu, her

şeyi, tümü.

‘a. +yla 160b/12

‘an -1. [*< Ar. √ ‘-n*] Harf-i cer, Türkçe

+dan ekini karşılar.

→ *ḡuvve-i meb’ade-i ‘a. -merkeziye*

-ān -1. [*< Fa.] çoḡul ek, +1Ar.*

→ *dil-ā.* +*ı*

āniye -1. [*< āniyye < Ar. ān √ ‘-v-n*]

Ani.

→ *ḡarbe-yi ā.* +*ye*

Anḡara keḡisi -1. Tiftik keḡisi.

A. 16b/2

anḡloş -1. [*< Fr. une cloche*] Bir çeşit

etek, kloş.

a. 50b/2

anla- -54. [*< ET. an+la- < AT.*ān*]

Anlamak.

a. 89a/2

a. -*dı* 136b/16, 241a/14, 45a/6

a. -*dıḡ* 161a/4

a. -*dım* 112b/20, 166b/6, 190b/11,

197a/9, 221a/3, 270b/9

a. -*madıḡça* 299a/13

a. -*maḡa* 147a/8

a. -*maḡ* 107a/4, 168b/6, 230b/5,

237a/17, 271a/19, 285a/8, 292b/21,

299a/15

a. -*ması* 222b/20

a. -*maz* 79a/2

a. -*rdıḡ* 262b/11

a. -*yabilmek* 149a/8

a. -*yacaḡım* 26b/18

a. -*yacaḡınız* 199a/15, 67a/14

a. -*yacaḡ* 79a/12

a. -*yalım* 90b/11

a. -yamadığı 263a/5
 a. -yamadığından 92b/12
 a. -yamadığ 163a/14
 a. -yamadım 188b/4, 23a/20, 36b/10, 90b/13
 a. -yamamış 72b/14
 a. -yamamışsınız 72b/13
 a. -yamayacak 40b/14
 a. -yamayarak 123a/18
 a. -yamazsınız 66b/10
 a. -yamıyorum 291a/22
 a. -yarak 212b/9, 237a/2
 a. -yayım 89a/3
 a. -yınız 219a/5
 a. -yon 26b/18
 a. -yormuş 92b/11
 a. -yormuşsun 92b/9
 a. -yorum 142b/4, 200b/17, 205a/9, 285a/20, 64b/6
 → söz a. -r

anlaş- -1- [*ET. aŋ+la-ř-*] Anlaşmak.
 a. -ıp 200b/6

anlaşıl- -14- [*ET. aŋ+la-ř-ıl-*] Anlaşılmak.

a. -abilmesi 63a/19, 66b/11
 a. -amayan 293a/12
 a. -an 51a/4
 a. -dıktan 94b/9
 a. -ınca 134b/12
 a. -ır 279a/1
 a. -ıyor 70b/4, 88b/9
 a. -ıyordu 233a/12
 a. -maz 224b/5, 290b/15, 53a/19, 91a/13

anlat- -42- [*ET. aŋ+la-t-*] Anlatmak.
 a. 210b/13, 71a/12, 72b/14
 a. -acağım 126b/1, 292b/16, 98b/8
 a. -acak 274b/8
 a. -amıyorum 199a/4
 a. -arak 277a/5
 a. -ayım 210b/14, 269a/18, 292b/1, 62b/4, 91a/20
 a. -ınız 91a/15, 91a/19
 a. -ır 124b/10
 a. -ırdı 78b/5
 a. -ıyor 145a/19, 14b/17, 224b/1,

34b/9, 88b/19, 88b/20
 a. -ıyordu 256b/12
 a. -ıyorlar 12b/18
 a. -mak 129a/16, 274b/8
 a. -mamağ 274b/8
 a. -sa 274b/9
 a. -sam 250b/12
 a. -sın 35a/2
 a. -tı 27a/8, 293a/5, 70b/16
 a. -tığı 160b/9
 a. -tığım 173a/13
 a. -tık 270b/1
 a. -tıklarına 98b/13
 a. -tım 171a/5, 82b/6

anlatıl- -2- [*ET. aŋ+la-t-ıl-*]

Anlatılmak.

a. -abilir 60b/2
 → söz a. -abilecek

anlayış- -1- [*ET. aŋ+la-y-ış-*] Anlayış.

a. +ıma 295a/5

anne -25- [*< oc.*] Anne.

a. 12b/14, 12b/19, 15a/6, 16b/13, 209a/5, 268b/15, 269a/11, 33a/1, 33a/19, 33a/5, 35a/20, 37a/12, 37a/17
 a. +m 130b/17, 23a/4, 32b/9, 76b/5, 78b/3, 79a/12
 a. +mden 130b/7
 a. +me 131a/17
 a. +mle 78b/6, 79a/9
 a. +nin 23a/5
 a. +sinden 271a/5

annecik -3- [*< anne+cik*] Annecik.

a. +im 219a/4, 22b/2
 a. +inin 32b/14

‘andne -1- [*< Ar.  ‘-n-d, Fa. -ne*]

İnatçı bir şekilde.

a. 257a/18

apartman -1- [*< Fr. appartement*]

Apartman.

→ Modern a. +ın

abdl -2- [*< Ar. ebdl, abdl  b-d-l*]

Aptal, zeka yoksunu.

a. 118b/3, 243a/1

abdallaş- -1- [*< Ar. ebdāl, abdāl + Tr. +la-ş-*] Aptallaşmak.

a. -mişsin 8b/4

ara- -7- [*< ara-ma < ET. arka- < AT. *ārga-*] Aramak.

a. -dığım 177a/15, 300b/18

a. -mak 167a/8, 83a/11

a. -rken 109a/12

a. -rlar 119a/20

a. -yordu 48b/16

ārā -1- [*< Fa.*] Süsleyen, süsleyici.

→ *muwāfaqat- ā.*

ara -50- [*< ET. ār-a < AT. *hār-a* 'kesmek, yarmak, ikiye ayırmak'] Ara.

a. +da 139a/10, 166b/16, 283a/19, 285a/2, 297a/7

a. +larına 26b/16

a. +larında 122b/13, 222b/20

a. +mızda 141a/5, 200b/1, 202b/1

a. +mızdaki 61a/18

a. +mızdan 202b/12

a. +sı 244b/8

a. +sına 131a/12, 163a/12, 189a/19, 220b/7

a. +sında 113a/18, 122b/10, 143a/15, 153a/1, 157a/2, 166b/9, 173a/2, 173a/6, 181a/8, 195a/12, 207a/12, 233a/19, 288b/11, 289a/1, 3a/4, 42b/15, 70b/5, 75a/17, 83a/11, 8b/2

a. +sındaki 101a/5, 123a/6, 126b/7

a. +sından 127a/19, 170b/15, 282b/1, 33a/13, 61a/5, 73a/16

ara sıra -1- → **arada bir**

a. 235a/10

arada bir -1- (*dey.*) Bazen.

a. 233a/14

→ *söz a. +mızda*

Arab -1- [*< Ar. √ 'r-b*] Arap.

A. 95a/14

Arabī -1- [*< Ar. √ 'r-b + i*] Araplara özgü.

'A. +ı 202b/11

araba -6- [*< ?*] Araba.

'a. 74b/8

'a. +lar 120b/1

'a. +sı 74b/11

'a. +ya 74b/5, 74b/9

→ *öküz 'a. +sıyla*

arabacı -1- [*< 'araba+cı*] Arabacı.

'a. +sıyla 244b/15

Arağon -1- Özel isim.

A. +un 84b/19

aralık (I) -1- [*< ET. ār-a+lık < AT.*

**hār-a*] Yılın on ikinci ayı.

a. +ta 71a/2

aralık (II) -6- [*< ET. ār-a+lık < AT.*

**hār-a*] Ara kısmı, aralık.

a. 156b/14, 189a/12, 286b/16, 287a/9

a. +ı 77a/6

a. +larından 6b/11

Ararat -1- [*< Erm. (Արարատ), Ararat*]

Ağrı Dağı.

A. 185a/11

ārāste -1- [*< Fa.*] Süslenmiş, süslü.

ā. 280b/19

araştır- -1- [*< ara-ş-tır- < AT. *ārga-*]

Araştırmak.

→ *arçasını a. -ırdım*

arayıcı -2- [*< ara-y+ıcı < AT. *ārga-*]

Arayıcı.

a. 153a/13

arayıcı fişenk -1- Arayıcı fişeği.

a. +leri 172b/20

arbāb -1- [*< Ar. √ r-b-b*] Erbap.

→ *a. -ı fennin*

ārīza -1- [*< Ar. 'ārīdat √ 'r-ḍ*]

Aksaklık, bozukluk.

→ *bi'l- ā.*

arqa -26- [*< ET. *ar+qa < *hār*] Arka.

a. 292b/10

a. +dan 233a/14, 51a/1

a. +mdaki 192b/2

a. +mdan 189a/8, 220b/18

a. +mıza 79a/10

a. +sında 220b/1, 287a/14, 29a/9

a. +sındaki 235a/5

a. +sından 120b/10, 124b/17,

13a/11, 142b/9, 17a/19, 234b/20, 234b/4, 243a/13, 292b/5, 299a/18, 300b/7, 53a/3, 89a/11
 a. +sını 210b/3
arķasını araştır- -1- (dey.) Bir şey hakkında bilinmeyenleri soruşturmak.
 a. -ırdım 208b/18
arķadař -2- [< arķa+daş] Arkadaş.
 a. +ı 196b/2
 a. +larımdan 299a/7
arķadařca -1- [< arķa+daş+ça] Arkadaşca.
 a. 225a/14
armut -1- [< Fa. *emrūd*] Armut.
 a. 131a/7
arsız -2- [< Ar. √ 'v-r + Tr. +sız] Arsız.
 a. 211a/7, 21a/15
Arslan -2- [< ET. *arślān* ~ *arislān* ~ *arşlan* < Moğ.] Kiři adı.
 A. 168b/19, 169a/11
arşın -3- [< ?] Arşın.
 a. 10b/17, 90b/6, 90b/7
art- -13- [< ET *art-*] Artmak, çoğalmak.
 a. -an 162b/5
 a. -ar 127a/2, 69a/3, 89a/19
 a. -araķ 294b/19
 a. -ardı 86b/19
 a. -ıyor 152b/18
 a. -ıyordu 168b/5
 a. -tı 104b/2, 154b/17, 161a/8, 172b/2, 289a/4
art -1- [< ET. *art* < AT. **ārd*] Art.
ardı kesilmemek: → **ardını kes**
ardını kes- -1- (dey.) Son vermek, durdurmak.
 a. -mez 240b/6
artık -59- [< ET. *art-uk*] Bundan sonra, daha.
 a. 116b/1, 123a/6, 126b/2, 130b/20, 130b/6, 143a/20, 161a/3, 168b/1, 170b/6, 171a/10, 171a/18, 179a/12, 181a/3, 189a/5, 192b/7, 193a/9, 194b/5, 196b/15, 197a/4,

203a/17, 205a/3, 207a/13, 209a/15, 217a/15, 217a/19, 217a/7, 225a/15, 225a/6, 230b/16, 232b/15, 236b/10, 236b/5, 237a/10, 237a/12, 237a/20, 238b/12, 246b/20, 247a/5, 274b/14, 282b/11, 284b/8, 286b/14, 287a/3, 289a/16, 298b/3, 34b/15, 43a/10, 4b/19, 62b/10, 65a/18, 67a/1, 70b/17, 83a/4, 88b/18, 95a/4
 → *kırdığım ceviz a. bini aştı;*
ağızlarını a. kapansın; bahşı a. kapayalım
arūs -3- [< Ar. √ 'r-s] Gelin.
 → *ıtr-ı 'a.; dāmen-i 'a.; dāmen-i 'a. +un*
arż -66- [< Ar. √ 'r-đ] Yeryüzü, dünya.
 a. 101a/1, 162b/7, 171a/13, 287a/2
 a. +a 102b/5, 111a/16, 113a/5, 154b/6, 185a/1, 222b/11, 226b/6, 304b/5
 a. +da 143a/14, 265a/9
 a. +ı 114b/2, 245a/2
 a. +ımız 103a/5, 68b/1
 a. +ımıza 94b/1
 a. +ımızın 122b/2, 54b/15, 84b/2, 85a/8, 93a/17
 a. +ın 103a/12, 258b/1
arż- ı řükran -1- Teřekkür etmek.
 a. 164b/1
 → *felāket-i a.; hāva-yı nesīmi-i a.; küre-i a.; peyk-i a.; sekene-i a.; cāzibe-i a. +a; küre-i a. +a; rüy-ı a. +a; saşı-ı a. +a; sekene-i a. +a; kışr-ı a. +da; kıta 'āt-ı a. +da; saşı-ı a. +daki; küre-i a. +dan; kaffe-i mařlūkāt-ı a. +ı; küre-i a. +ı; nışf-ı küre-i a. +ı; seken-i a. +ı; küre-i a. +ımız; küre-i a. +ımızın; kışr-ı a. +ın; küre-i a. +ın; küreviyet-i a. +ın; sekene-i a. +ın; řitām-ı hāyāt-ı a. +la; küre-i a. +la*
arż -3- [< Ar. 'arđ 'öne çıkmak' √ 'r-đ] Sunma, sunum.
arż ét- -2-
 1. Sunmak.
 a. -en 281a/2

‘a. -erim 132b/20
 2. Gösterme.
arż-ı çehre-i muvaffakiyet ét- -1-
 (dey.) Başarı göstermek, başarmak.
 a. -miş 95a/12
arżi -3- [**< Ar. arđ + ī √ ‘-r-đ]** Dünya
 veya yeryüzü ile ilgili.
 a. +lere 123a/3
 a. +leri 122b/16, 221a/10
arżü -12- [**< Fa.] Arzu.**
 ā. 51a/14
 ā. +dan 262b/3
 ā. +nla 287a/14
 ā. +su 151a/9, 276b/9
 ā. +suna 134b/3
arżü ét- -2- İstemek.
 ā. -erdim 291a/6
 ā. -tiginiz 178b/2
arżü-yı hülâyā -1- Güzel hayal isteği.
 ā. 258b/12
arżü-yı melekiyet -1- Meleklik
 isteği.
 ā. +ı 273a/15
arżü-yı şedīde -2- Şiddetli istek.
 ā. 213a/15
 ā. +nize 264b/11
as- -2- [**< ET. as- < AT. *ās-**] Asmak.
 a. -ıyordu 11a/14
 a. -tuğın 174b/12
‘aşabī -3- [**< Ar. ‘aşab + ī √ ‘-s-b]**
 1. Sinirli.
 ‘a. 8b/3, 39a/9
 2. Sinirsel.
 ‘a. 52b/17
‘aşabiye -3- [**< ‘aşabiyye < Ar. √ ‘-s-b]**
 Sinirle ilgili olan.
 → *aḥvālī* ‘a. geçirenlerin; *emrāz-ı*
 ‘a.; *seyyāle-i* ‘a.
āşār -5- [**< Ar. āṭār √ ‘-t-r]**
 1. Belirti, iz.
 ā. +a 86b/8
 2. Eserler.
 ā. +ımız 176b/18
 ā. +ımızdaki 175a/19
āşār-ı dehā -1- Üstün zeka belirtisi.

ā. 102b/17
āşār-ı hiddet -1- Öfke belirtisi.
 ā. 235a/10
‘asel -1- [**< Ar. √ ‘-s-l]** Bazı ağaçlardan
 akan tatlı, yapışkan madde.
‘asel-bend -1- Aselbent.
 a. 261a/3
aşḥābī -1- [**< Ar. aṣḥāb + ī √ ṣ-ḥ-b]**
 Dostlar, kimseler.
 → *enzār-ı* a.
aşl -2- [**< Ar. √ ‘-ş-l ‘kaynak, kök’]**
 Gerçek.
 a. 284b/6
aşlı çık- -1- (dey.) Bir şeyin veya
 olayın gerçeği anlaşılmak.
 a. -tı 9a/5
aşıl -1- [**< ET. as-ıl- < AT. *ās-**]
 Asılmak.
 a. -mı 46b/6
aşılı -1- [**< as-ıl-l]** Asılmış olan, asık.
 a. 73a/3
‘aşır -3- [**< Ar. ‘aşr √ ‘-ş-r]** Asır.
 ‘a. +lardan 162b/11, 163a/11,
 166b/16
‘aşırılık -1- Asırlık.
 ‘a. 190b/20
aşilāne -2- [**< Ar. √ ‘-ş-l + Fa -āne]**
 Asilce, soylu bir şekilde.
 a. 50b/3
 → *nükte-i* a.
‘asker -1- [**< Ar. √ ‘-s-k-r]** Asker.
 → *kādī-* ‘a. *Efendinin*
aşlā -2- [**< Ar. aṣlan √ ‘-ş-l]** Hiçbir
 şekilde, katıyen.
 a. 178b/18, 207a/10
astronomi -1- [**< Esk. Yun. astronomīa**
 (αστρονομία) < Fr. astronomie
 ‘yıldızların düzenini inceleyen
 bilim.’] **Astronomi.**
 a. 132b/16
āsumān -2- [**< Fa. āsmān]** Asuman.
 → *bālā-yı ā. +ımızda; bālā-yı ā.*
 +ımızdan

aş- -2- [**< ET. aş- < AT. *āš-**] Aşmak.

a. -ip 29a/14

→ *kırdığım ceviz artık bini a. -tı*

aşağı -25- [**< aşak + a < ET. *alçaq**
< *al + t + sa-k] Aşağı.

a. 213a/12, 288b/12, 65a/15

a. +da 119a/14, 194b/2, 209a/18

a. +dan 122b/7, 153a/8

a. +sı 21a/5, 66b/3

a. +ya 184b/20, 192b/15, 204b/6,

211a/5, 219a/20, 235a/1, 241a/1,

266b/14, 301a/11, 302b/5, 65a/12,

65a/19, 65a/18, 72b/11, 73a/5

aşağılık -1- [**< aşağı + lık]** Aşağıda olma durumu.

a. 65a/13

aşçı -1- [**< Et. aş + çı < AT. *āš]** Aşçı.

a. +sı 181a/9

âşık -10- [**< Ar. √ ‘-ş-k]** Âşık.

‘ā. 14b/11, 177a/15, 232b/13

‘ā. +lar 101a/6

‘âşık ol- -6- Âşık olmak.

‘ā. -acahtım 211a/4

‘ā. -an 21a/15

‘ā. -duğu 230b/10

‘ā. -duğun 212b/16

‘ā. -mak 139a/16

‘ā. -muş 74b/15

‘âşıkâne -2- [**< Ar. √ ‘-ş-k + Fa. -āne]**

Âşıkçasına.

→ *taşavvurāt-ı ‘ā. +me;*

taşavvurāt-ı ‘ā. +si

aşındır- -1- [**< aş-in-dir-**] Aşındırmak.

→ *kapılarını a. -mak*

âşinā -4- [**< Fa. āšnā]** Aşına

ā. +sından 46b/15

→ *hāl- ā.; mehāsin- ā.; hāl-i ā. +sı*

âşinālık -1- [**< Fa. āšnā + Tr. +lık]**

Aşinalık.

ā. +ımız 241a/6

âşiyān -1- [**< Fa. âşyān, âşyāna]** Kuş yuvası.

ā. 42b/18

‘aşk -25- [**< Ar. √ ‘-ş-k]** Aşk.

a. 143a/1, 195a/19, 215a/9,

263a/18, 53a/3

‘a. +ı 142b/11, 227a/16

‘a. +ın 183a/15

‘a. +ına 289a/16

‘a. +la 69a/4

‘a. +tan 217a/17, 224b/14,
230b/20

‘a. +tır 141a/18, 177a/8, 81a/12

→ *meşgûl-ı ‘a.; meleke-i ‘a.*

+ımda; Allāh ‘a. +ına; aḥter-i ‘a.

+ını; derd-i ‘a. +ıyla; ḥayāl-i ‘a.

+tan

âşüfte -4- [**< Fa. āşuften]** Aşüfte.

ā. 254b/9, 293a/4

ā. +sinin 248b/18

ā. +ye 236b/13

âşüftece -1- [**< Fa. āşuften + Tr. +ce]**

Aşüfte gibi.

ā. 292b/11

âşüftegī -1- [**< Fa. āşuften + gī]**

Aşüftelik.

→ *rezāil-i ā. +si*

âşüftelik -1- [**< Fa. āşuften + Tr. +lik]**

Aşüftelik.

ā. +ine 176b/12

at- -17- [**< ET. at-**] Atmak.

a. -acağım 130b/3

a. -ıyorlar 94b/16

a. -makla 115a/3

a. -maya 192b/12

a. -mı 119a/5

a. -tı 232b/2

a. -tığı 49a/19

a. -tığımız 160b/17

a. -tılar 192b/10

a. -tım 190b/12, 219a/20

atıp tut- -1- (dey.) Abartarak konuşmak.

a. -tuğuma 133a/1

→ *yüreğim gümbür a. -ıyor; beñzi*

daha ziyāde a. -ıyordu; imzā a. -

tığına; kulaç a. -araç

at -2- [**< ET. at]** At.

a. 13a/13

atı alan Üsküdar’ı geç- -1- (dey.)

Bir işin yapılmasında geç

kalındığını anlatan söz.
a. 196b/9

‘aṭālet -2- [$\leq$ Ar. ‘aṭālat $\sqrt{\text{’-t-l}}$]
Tembellik.
‘a. +ten 181a/11
→ *maḥkūm-ı* ‘a.

āteş -21- [$\leq$ Fa. *ātaş*, *ātiş*] Ateş.
ā. 108b/17, 159a/4, 62b/6, 95a/14,
9a/3
ā. +e 158b/17
ā. +i 143a/3, 158b/12
ā. +in 94b/6
a. +le 183a/20
ā. +ten 159a/9, 162b/2

ateş almak:
āteş alan -1- (*dey.*) Heyecanlanmak.
ā. +ların 215a/13

āteş-feşān -1- Ateş saçan.
ā. 69a/3

āteş-nāk -1- Ateşli.
ā. 51a/17

āteş-pāre -1- Ateş parçası.
ā. 62b/8

āteş-i sevdā -1- Sevda ateşi.
ā. +yı 238b/10

āteş-i derūn -1- Gönül ateşi.
ā. +unu 227a/20
→ *tu ‘me-i ā.*; *yüzü gözü ā.*
kesilerek; başı ā. +lere yandı

āteşli -4- [$\leq$ Fa. *ātaş*, *ātiş* + Tr. +li]
Ateşli.
ā. 139a/14, 164b/9, 183a/20,
224b/11

‘aṭf -3- [$\leq$ Ar. *āṭf* ‘1. eğilme, dönme,
meyletme, 2. gramerde bağlaç ve
tamlama.’ $\sqrt{\text{’-t-f}}$] Atıf.
‘ā. +ıyla 255a/13

āṭf olun- -1- Mal etmek, yüklemek.
‘ā. -uyor 176b/12

‘aṭf-ı nazar eyle- -1- Bakış
yönlendirmek, göz atmak.
‘ā. -diğiniz 3a/19

atıl- -12- [$\leq$ ET. *at-ıl-*]
1. Atılmak işi.
a. -an 112b/2

a. -araḳ 221a/18
a. -mıṣ 189a/16, 288b/9

2. Aniden bir yere yönelmek veya
bir davranışta bulunmak.
a. -acaḳtır 115a/7
a. -acaḳlar 158b/16
a. -dı 244b/14, 290b/4
a. -dıklarını 164b/19
a. -ırlar 69a/11
a. -ıyorlardı 157a/4
a. -mayalım 197a/10
→ *yabana a.* -acak

atış -1- [$\leq$ ET. *at-ış*] Atış.
→ *göz a.* +larına

ātī -1- [$\leq$ Ar. $\sqrt{\text{’-t-y}}$] Gelecek.
ā. +si 260b/8

atik -1- [$\leq$?] Tez davranan, çevik.
a. +tir 73a/17

Atike -1- özel isim.
Atike Hanım -1- Kişi adı.
A. +ın 9a/8

atla- -3- [$\leq$ ET. *at+la*] Atlamak.
a. -dı 169a/6
a. -yaraḳ 232b/1, 69a/12

aṭla- -1- → **atla**
a. -dığım 190b/15

Atlasī -9- [$\leq$ Esk. Yun. *Atlas*, *Atlant*
(ατλας, ατλαντ) ‘mitolojide
yeryüzünü sırtında taşıyan Titan’
adından türeme. $\leq$ Fr. *atlas*
‘haritalar kitabı’ +ī] Atlas’ a
mensup.
→ *Baḥr-i Muḥiṭ-i A.*; *ḥavza-i A.*;
Baḥr-i Muḥiṭ-i A. +deki; *Baḥr-i*
Muḥiṭ-i A. +nin

attır- -1- [$\leq$ ET. *at-tır-*] Attırmak.
a. -ayım 30b/16

av -4- [$\leq$ ET. *ab*] av.
a. +ım 243a/6, 244b/9
a. +lara 62b/20
a. +larını 167a/15

‘avām -2- [$\leq$ Ar. $\sqrt{\text{’-m-m}}$] Halk, umum.
→ *eḫān-ı* ‘a. +da
‘**avām- firibāne** -1- Halkı
kandırırmasına.
‘a. 283a/3

‘**avāmī**’₋₁. [< Ar. √ ‘-m-m +i’] Halka mensup.
→ *şekl-i* ‘a. +si
‘**avārīz**’₋₂. [< Ar. √ ‘-r-ž’] Arızalar, kazalar.
‘a. +la 87a/9
‘a. +ina 82b/8
‘**av**‘**ave**’₋₁. [< Ar. √ ‘-v ‘ses taklidi’] Havlama.
‘**av**‘**ave-i kilāb**’₋₁. Köpeklerin havlaması.
‘a. 191a/5
āvāz’₋₂. [< Fa.] Avaz.
āvāz āvaz haykır’₋₂. (dey.) Bütün gücüyle bağırarak.
ā. -anların 173a/4
avcı’₋₂. [< ET. *ab+cı*] Avcı.
a. 243a/8
a. +dır 30b/9
avcılık’₋₁. [< ET. *ab+cı+lık*] Avcılık.
a. +la 30b/7
‘**avdet**’₋₆. [< Ar. ‘avdat √ ‘-v-d’] Avdet.
‘a. +e 238b/7
‘a. +inde 268b/9
‘**avdet ét**’₋₄. Avdet etmek.
‘a. -erek 31a/8
‘a. -ti 29a/8
‘a -tiklerine 85a/9
‘a -tiler 276b/4
āver’₋₄. [< Fa. āvar] Getiren, veren.
→ *dehşet- ā.; endîşe- ā.; melāl- ā.; reşk- ā.*
āverāne’₋₁. [< Fa. āvar -āne] Verircesine.
→ *merāret ā.*
avlan’₋₁. [< ET. *ab+la-n-*] Avlanmak.
→ *gāfil a. -dığına*
Avrupa’₋₁₆. [< Aram./Sür. ‘rēbā (ערבא) ‘gün batımı, Batı’ < EYun. *Europē* (ευροπη) ‘Batı ülkelerinin genel adı’ < İtal. *Europa*] Avrupa.
A. 110b/14, 113a/15, 123a/11, 123a/4, 123a/6, 158b/5, 160b/19, 180b/7, 39a/11
A. +da 60b/2, 96b/2

A. +dan 101a/12, 109a/14, 126b/4, 181a/4
Avrupa-yı ğarbi’₋₁. Batı Avrupa.
A. 115a/14
Avrupalı’₋₃. [< İtal. *Europa* < Yun. + Tr. +lı] Avrupalı.
A. 27a/4
A. +ların 96b/20, 96b/5
avuç’₋₁. [< ET. *ağut* < **ayut* < *avut* +ça] Avuç.
a. 51a/3
avukat’₋₁. [< Lat. *advocatus* ‘tanık olarak mahkemeye çağrılan kimse, savunucu.’ < İtal. *avvocato*] Avukat.
a. 294b/20
Avustralya’₋₁. Avustralya kıtasında yer alan bir ülke.
A. +ya 116b/14
Avusturya’₋₁. Orta Avrupa’da bir ülke.
A. +nın 159a/11
ay (I)’₋₉. [< Tr.] Ünlem.
a. 12b/19, 135a/8, 13a/18, 20b/6, 22b/1, 35a/20, 6b/17, 7a/4, 77a/9, 80b/14, 92b/5
ay (II)’₋₁₇. [< ET. *ay* < AT. **hāy*]
1. Gök cismi, ay, kamer.
A. +a 21a/16
A. +ı 38b/8
A. +ın 125a/7
A. +lar 14b/11
A. +ların 14b/4, 14b/6
2. Yılın on iki bölümünden her biri.
a. 112b/4, 129a/5, 131a/16, 165a/15, 211a/1, 47a/18
a. +dır 250b/7, 302b/21
a. +larla 165a/16, 236b/19
ay parçası’₋₁. Güzel kadın.
a. 211a/1
ayağ’₋₆. [< ET. *adağ* ~ *ağak*] Ayak.
a. +larım 188b/16, 189a/17
a. +larına 260b/17
a. +larının 39a/5
ayağ alt’₋₁. (dey.) Yüksek yerden aşağılar görülmek.

a. +ında 131a/14
→ *bir a. evveli*

ayakkabı -2- [*< ET. adaḳ ~ adaḳ + kāp+ı*] Ayakkabı.
a. 240b/18
→ *sağlam a. +ya benzemiyordu*

ayaklan- -2- [*< ayak+la-n-*]
1. *mec.* Uyanmak.
a. -acaḳ 21a/7
2. Ayağa kalkmak.
a. -dı 195a/5

ayart- -1- [*< ET. az-ar-t-, az- (ayar- 'doğru yoldan saptırmak, kandırmak')*] Ayartmak.
a. -tı 250b/10

aydın -3- [*< ET. ay+dın 'ay ışığı'*] Işıklı, aydınlık.
→ *gözün a.*

aydınlık -2- [*< aydın+lık*] Işıklı.
a. 170b/4, 187a/18

aygır -1- [*< ET. aḡḡır*] Aygır.
aygır gibi -1- (*dey.*) İri cüsseli.
a. 29a/18

ayı -7- [*< ET. aḡiḡ*] Ayı.
a. 74b/15, 75a/15, 75a/3
a. +dan 74b/17, 75a/2
a. +nın 74b/19
a. +ya 75a/11

ayık -1- [*< ET. aḡuḡ < *aḡ- 'ayırarak, seçmek'*] Ayık.
a. 173a/10

ayb -3- [*< Ar. √ 'y-b*] Ayıp.
a. 131a/20, 133a/16
a. +mış 131a/19

ayır -3- [*< ET. aḡ-ır-*] Ayırmak.
a. -ıp 67a/11
a. -malıdır 148b/20
a. -mıyordu 244b/13

aylarca -1- [*< ay+lar+ca*] Aylarca.
a. 52b/10

aylık -1- [*< ay+lık*] Bir ay için.
a. 148b/9

āyīne -1- [*< Fa. āyīne*] Ayna.
a. +ye 75a/8

aynen -7- [*< Ar. 'aynan √ 'y-n*] Aynen.
a. 203a/11, 256b/4, 267a/3, 274b/7, 297a/2, 61a/6, 94b/5

aynī -19- [*< Ar. 'ayn +ī*] Aynı.
a. 105a/13, 162b/14, 163a/10, 163a/9, 166b/9, 183a/20, 197a/8, 200b/8, 217a/10, 239a/14, 244b/6, 246b/10, 248b/14, 267a/4, 289a/9, 44b/8, 87a/4
a. +ne 267a/4

aynīye -1- [*< Ar. √ 'y-n*] Aynılık, aynı olma durumu.
→ *sūret-i 'a. +sini*

ayol -4- Ünlem.
a. 23a/15, 33a/1, 37a/3, 6b/3

ayrı -2- [*< ET. aḡ-ır-ı*] Ayır.
ayrı ayrı -1- Ayır ayrı.
a. 204b/15

ayrıl -11- [*< ET. aḡ-ır-ıl-*] Ayrılmak.
a. -amayan 162b/14
a. -araḳ 45a/10
a. -dılar 235a/17
a. -ırken 271a/9
a. -maḳ 76b/3
a. -mam 76b/17
a. -mayaraḳ 158b/18
a. -mayınız 247a/13
a. -maz 124b/17
a. -sa 214b/15, 214b/9

az -1- [*< ET. az-*] Azmak, davranışlarında ölçülü olmamak.
a. -dınız 83a/4

az -10- [*< ET. āz < AT. *hāz*] Çok zıttı.
a. 11a/5, 158b/6, 211a/4, 218b/6, 245a/3, 266b/6, 57a/20, 83a/18

az buçuk -1- Biraz.
a. 130b/16

az kal- -2- Bir şey gerçekleşmeye yakınken gerçekleşmemek, neredeyse.
a. -dı 11a/13, 218b/6

azāb -2- [*< Ar. √ 'z-b*] Azap.
a. +ıma 265a/19
a. +lardan 52b/17

āzāde -1. [< Fa.] Azade.
 ā. 295a/13
azal -3. [< ET. āz+al- < AT. *hāz]
 Azalmak.
 a. -an 220b/14, 90b/1
 a. -ip 126b/8
‘azāmet -2. [< Ar. ‘azāmat √ ‘-z-m]
 Azamet.
 ‘a. +te 184b/19
‘azāmet-i ka’ ināt -1. Evrenin
 büyüklüğü.
 ‘a. +a 83a/12
azı -1. [< ET. azıg] Azı dişi.
 → *gemi bütün bütün a. +ya almış*
 48b/8
azıcık -4. [< ET. āz+ııcık < AT. *hāz]
 Azıcık.
 a. 234b/19, 287a/13, 5a/13, 6b/3
‘āzim -7. [< Ar. √ ‘-z-m]
 1. Kararlı.
 ‘ā. 227a/19
 2. Yönelmek.
 ‘ā. +iyle 122b/19
‘āzim ét- -2. Azmetmek.
 ‘ā. -miş 296b/18
 ‘ā. -mişken 219a/9
‘āzim-i ḥayāt -1. Yaşama dair karar,
 yaşam şekli.
 ‘ā. 199a/18
‘āzim-i ‘adem -1. Yokluğa yönelme.
 ‘ā. 287a/5
‘āzim-i dār-ı beḳā’ -1. Sonsuzluğa
 yönelme.
 ‘ā. 273a/8
‘azīm -5. [< Ar. √ ‘-z-m] Büyük.
 a. 110b/9, 172b/19, 220b/11,
 225a/4
 → *ḥayr-ı ‘a. işlemiş*
‘azīme -4. [< Ar. √ ‘-z-m] Büyük.
 → *ḥādise-i ‘a.; şelāle-i ‘a. +nin;*
şefkat-i ‘a. +sine; müşkülāt-ı ‘a.
+ye
‘aziz -3. [< Ar. √ ‘-z-z ‘güç, kuvvet.’]
 Aziz.
 ‘a. +dir 99a/12

‘a. +im 262b/15
 → *cān cümleden ‘a.*
B -2. Eserde özel isim kısaltması.
 B. 74b/5, 74b/9
B. Ḥanım -1. Kişi adı.
 B. 38b/12
bā- -2. [< Fa.] Ön ek, ‘ile’ anlamı verir.
bā-ḥuṣūṣ -2. Özellikle, bilhassa.
 b. 230b/4, 295a/13
ba‘de -2. [< Ar. ba‘d, ba‘da √ b-‘d]
 Sonra.
ba‘de’l-ḥulūl -1. Gelip çattıktan
 sonra.
 b. 187a/3
ba‘de’z-zuhr -1. Öğleden sonra.
 b. 112b/12
ba‘īd -1. [< Ar. √ b-‘d] Uzak, ırak.
 b. 69a/15
ba‘īde -2. → **ba‘īd**.
 → *mesāfāt-ı b. +den; mesāfe-i b.*
+ye
ba‘z -19. [< Ar. √ b-‘d] Bir kısım, bazı.
 b. 100b/1, 120b/1, 138b/9, 177a/2,
 187a/4, 188b/1, 198b/3, 201a/3,
 201a/9, 228b/4, 257a/9, 286b/6,
 297a/11, 3a/7, 54b/20, 57a/19,
 83a/3
 → *bi’l-müşāhede b.*
ba‘zan -13. [< Ar. ba‘dan √ b-‘d] Bazı
 zaman, bazen.
 b. 130b/2, 184b/11, 191a/2,
 226b/8, 235a/11, 299a/10, 40b/3,
 42b/9, 49a/16, 52b/4, 82b/13,
 82b/8, 88b/4
ba‘zī -3. [< Ar. ba‘d+ī √ b-‘d] Bazı.
 b. +ları 107a/8, 69a/7
 b. +larının 149a/1, 86b/6,
Baalbek -1. Lübnan’da bir şehir.
Baalbek Ḥarābeleri -1. Büyük
 Roma İmparatorluğu kalıntıları.
 B. +lerinde 129a/2
bāb -5. [< Ar. √ b-‘b ‘kapı’] Husus,
 mesele.
 b. +da 126b/3, 146b/16, 85a/7
 b. +daki 272b/9, 294b/9

baba -13- [*< çoc.*] Baba.

b. +m 76b/5, 78b/6

b. +ma 155a/16

b. +mın 134b/4

b. +n 207a/5

b. +nı 155a/9

b. +nız 77a/20

b. +sına 102b/13, 14b/13

b. +sının 81a/4

→ *ana b. günü; hacı b. +ma; hacı*

b. +n

babayānī -1- [*< Tr. baba + Fa. yān + a*
'baba gibi, eski tarzda'] Gösterişsiz,
özensiz.

b. 276b/15

Bāb-ı ālī -3- [*< Ar. √ b-v-b* 'kapı' + 'ālī'
'yüksek, yüce.' yüce kapı √ '-l-v']
Babıali.

Bāb-ı ālī Caddesi -2- İstanbul'da bir
semt, yeni ismiyle Cağaloğlu.

B. +nde 1a/8, 2b/1

Bāb-ı ālī Yoğuŝu -1- İstanbul
Cağaloğlu'nda bulunan yoğuŝ.

B. +ndan 238b/6

bacı -1- [*< ?*] Bacı.

b. 98b/18

bādem -1- [*< Fa. bādām*] Yemiŝ.

b. 16b/4

bādī -1- [*< Ar. √ b-d-* 'başlama']
Sebep.

bādī ol- -1- Sebep olmak.

b. -acaqtır 110b/9

badī -1- [*< Erm. bad*] Ördek.

badī badī -1- Lakap, 'badī badī
yürümek' deyiminden.

b. 89a/11

bādihevā -2- [*< Fa. bād-āvardan*
'rüzgar getirmek'] Bedava.

b. 128b/12, 39a/17

bağ -3- [*< ET. ba-ğ-, AT. *bā-*]
Düğümlenebilir nesne.

b. +ı 234b/14

b. +larını 49a/3

→ *boyun b. +sı*

bāğçe -17- [*< Fa. bāğça*] Bahçe.

b. 22b/5, 29a/8, 32b/19, 5a/2,
9a/13

b. +de 62b/16

b. +deki 11a/14

b. +den 32b/12, 153a/12

b. +mizde 131a/1

b. +nin 260b/20

b. +ye 32b/11, 130b/3, 153a/11,

161a/6, 118b/14

→ *nebātāt bāğçesinde*

bağır- -4- [*< ET. bar+kır-, AT. *bā*]
Bağırarak.

b. -acaqtı 218b/8

b. -ıyordu 173a/12

b. -ıyoruz 128b/6

b. -mağ 46b/14

bağırış- -1- [*< ET. bar+kır-ış-, AT. *bā*]
Bağırış.

b. -ıyorlardı 193a/7

bağırşak -2- [*< ET. bağır+suğ*]
Bağırşak.

b. +ları 59a/14

b. +larımızı 58b/6

bağışla- -3- [*< bağış+la < Fa. bağış*
'iẖsan etme, verme'] Bağışlamak.

b. -sın 80b/13

→ *Allāh b. -sın; Rabbim b. -sın*

bağla- -2- [*< ET. ba-ğ+la, AT. <*bā-*]
1. Manen yakınlaŝtırmak.

m. -mağ 237a/6

2. Oluŝtırmak, meydana getirmek.

→ *kışır b. -yarak*

bağlı -1- [*< ET. ba-ğ+lı, AT. <*bā-*] bir
bağ ile tutturulmuŝ olan.

b. 239a/4

bahā -3- [*< Fa.*] Paha.

b. +sına 95a/10, 263a/9

→ *ẖüsn-i bī- b.*

bahāne -1- [*< Fa. bahāna*] Bahane.

b. +siyle 44b/1

bahār -3- [*< Fa.*] Bahar.

b. 100b/10, 100b/18

→ *sürūr-ı b. +ı*

Bağçekapısı -1- İstanbul'da bir mahalle.

B. +nı 243a/12

baħr -24- [$\sqrt{b-h-r}$ 'yarmak, ayırmak'] Deniz.

Baħr-i Ĥazar -3- Hazar Denizi.

B. 107a/17

B. +da 185a/5

B. +ın 107a/13

baħr-i mezkūr -1- Adı geçen deniz.

b. 108b/3

baħr-i muħiṭ -2- Okyanus.

B. 185a/6, 115a/6

Baħr-i Muħiṭ-i Atlāsi -9- Atlas Okyanusu.

B. 185a/3

B. +deki 184b/17

B. +nin 116b/12, 113a/9, 114b/1, 114b/15, 158b/13, 113a/14, 121a/10

Baħr-i Muħiṭ-i Hindī -1- Hint Okyanusu.

B. 185a/3

Baħr-i Sefid -1- Akdeniz.

B. 185a/5

B. +le 115a/17

Baħr-i Siyāh -2- Karadeniz.

B. 108b/4, 115a/17

→ *garīk-i b.* -ı mü'ebbed; *saṭḥ-ı b.* +de; *saṭḥ-ı b.* +e; *ḥavza-i b.* +e; *şavlet-i b.* +e

baħş -35- [$\sqrt{b-h-t}$ 'soruşturma, tartışma.'] Bir konu hakkındaki mesele, durum, konuşma, konunun kendisi.

b. 124b/15, 40b/11

b. +e 126b/7

b. +i 75a/16

b. +imiz 154b/8

b. +in 123a/17, 125a/17, 212b/9

b. +le 234b/3

baħiş aç -1- (dey.) Bir konuda konuşmaya başlamak.

b. -tiğına 208b/15

baħş êt -12- Bir konu hakkında bir şeyler söylemek.

b. -eceğim 4b/14

b. -eçtim 177a/17

b. -elim 253a/4

b. -eyim 184b/3

b. -iniz 222b/6

b. -mek 177a/3, 182b/16

b. -memesi 227a/17

b. -mese 274b/18

b. -miyorlar 226b/4

b. -tiğiniz 222b/3

b. -tikleri 262b/5

baħş edil -1- Bahsedilmek.

b. -memişti 140b/6

baħş olun -7- Bahsolunmak.

b. -acaḳtı 58b/12

b. -duğuna 231a/1

b. -duğunu 180b/2

b. -mayacaḳ 224b/14

b. -muyor 223a/17

b. -uyordu 110b/17, 121a/1

baħşi kapa -1- (dey.) Bir konu hakkında konuşmayı bırakmak.

b. -yalım 260b/5

baħş-i memnū -1- Yasaklanmış konu.

b. +a 229a/9

baħiş kıziş -1- (dey.) Bir konu hakkındaki karşılıklı konuşma harareti bir hâl alarak uzamak.

b. -ırken 75a/16

b. -tı 54b/11

baħşi kıziştır -1- (dey.) Bir konu hakkındaki karşılıklı konuşmayı hararetlendirerek uzatmak.

b. -maḳ 259a/13

→ *te'ḥir-i b.* +i

baħri -1- [$\sqrt{b-h-r}$]

Denizle ilgili, denize ait.

→ *ḥarīk-i b.*

baħriye -4- [$\sqrt{b-h-r}$] Denize ait.

→ *merākib-i b.*; *merākib-i b.* +nin;

merākib-i b. +ye

baħş -6- [$\sqrt{b-h}$] Verme, bağış.

→ *hirās- b.*; *ḥayret- b.* olsalar;

ḳanā'at b. olacaḳ 93a/19

bağış -3- Vermek.
b. -mek 162b/20
b. -tiği 198b/19, 303a/11

baht -3- [*< Fa. baht, bağış* ‘ihsan etmek, vermek’] Talih, şans.
→ *bed-* *b.*; *bed-* *b. olacaktı*

bahtiyār -2- [*< Fa. baht* ‘talih’ + *yār* ‘dost, yardımcı’] Talihli, mutlu.
bahtiyār ol- -2- Mutlu olmak.
b. -acaaktı 138b/8
b. -amazsınız 251a/14

bahtiyārān -1- [*< Fa. baht* + *yār* + *ān*] Mutlu olanlar, talihliler.
b. 304b/11

bahtiyārāne -2- [*< Fa. baht* + *yār* -*āne*] Mutlucasına.
b. 141a/5, 52b/15

bahtiyārī -2- [*< Fa. baht* + *yār* + *ī*] Talihli.
→ *Firdevs-i ale ’l-āl-i b. +ye*

bahtiyārī-i beşeriyet -1- İnsanlığın mutluluğu, insanlık saadeti.
b. +in 163a/4

bahtiyārlik -7- [*< Fa. baht* + *yār* + Tr. +*lık*] Bahtiyarlık.
b. 184b/2, 258b/15, 260b/13
b. +a 259a/11
b. +ımın 150b/14
b. +tı 139a/17
b. +tır 251a/13

bahtsızlık -1- [*< Fa. baht* + Tr. +*sız* +*lık*] Bahtsızlık.
b. 264b/13

bağ- -104- [*< ET. bağ-*] Bakmak.
b. 11a/8, 12b/18, 170b/8, 174b/5, 22b/11, 24b/17, 24b/9, 26b/12, 28b/11, 33a/15, 33a/4, 39a/1, 5a/13, 5a/7, 6b/2, 92b/10
b. -abildi 214b/8
b. -acağız 285a/1
b. -alım 137a/5, 15a/7, 168b/9, 19a/5, 219a/6, 243a/19, 27a/12, 70b/12, 71a/12, 71a/8, 72b/14, 7a/20, 97a/5, 98b/3
b. -araktı 174b/7, 279a/7

b. -ardı 42b/10
b. -arım 59a/12
b. -arsan 207a/14
b. -ayım 16b/17, 280b/9, 31a/5
b. -ın 22b/18
b. -ınız 127a/15, 12b/8, 135a/16, 141a/10, 147a/9, 156b/3, 160b/5, 21a/19, 299a/5, 30b/3, 46b/12, 82b/14
b. -ıp 209a/3, 97a/12
b. -ıyor 38b/10
b. -iyorduk 154b/13
b. -iyordum 231a/10
b. -iyorsun 239a/18
b. -mağa 171a/11, 206b/18, 211a/7
b. -maқта 285a/6
b. -ması 56b/20
b. -mayınız 254b/17
b. -maz 30b/13
b. -sana 174b/12, 21a/13, 23a/12, 38b/13
b. -sanıza 174b/1
b. -tı 239a/16, 245a/20, 285a/10, 286b/16
b. -tığı 75a/8
b. -tiğimiz 61a/5
b. -tık 156b/19
b. -tıkça 294b/16
b. -tıktan 155a/3
b. -tım 100b/20, 106b/16, 113a/3, 168b/7, 170b/11, 172b/1, 172b/9, 173a/14, 191a/18, 192b/16, 192b/8, 194b/19, 219a/17, 220b/2, 26b/13, 270b/6, 165a/2
→ *ağzına b. -ıyor; fenā bir nazarla b. -iyordu; kuşūruma b. -mayınız*

bağıl- -1- [*< ET. bağ-ıl-*] Bağılmak.
b. -ırsa 233a/9

bağın- -7- [*< ET. bağ-ın-*] Bakma işi, araştırma.
b. -dı 232b/4
b. -dığı 237a/19
b. -dıkça 233a/4
b. -dılar 302b/17
b. -dım 191a/1

b. -ip 287a/16
b. -ıyor 232b/16
bakış- -2- [*< ET. bak-ış-*] Bakışmak.
b. -tılar 238b/18.
→ *kuş b. +1*
Bākī -2- [*< Ar. √ b-k-y*]
1. ‘Ebedi, ölümsüz, kalıcı olan’,
Allah’ın isimlerinden.
B. 230b/6
2. Artık, bundan başka.
b. 262b/19
bākīr -3- [*< Ar. bikr ‘ilk doğan evlat,*
genç kız.’ √ b-k-r] El değmemiş,
dokunulmamış.
b. 250b/17, 273a/1
b. +lerine 273a/12
bākīrāne -2- [*< Ar. √ b-k-r + Fa. -āne*]
Bakircesine.
→ *ebyaziyet-i b.; şafvet-i b. +mle*
baḳḳāl -14- [*< Ar. √ b-k-l ‘sebze satan*
kimse, manav, bostancı.’] Bakkal.
b. 165a/20, 23a/14, 23a/15,
26b/12, 26b/5, 26b/9, 29a/3, 29a/7,
30b/18, 38b/15
b. 23a/17
b. +ım 28b/5
b. +ın 38b/19
b. +ların 27a/16
baḳḳallık -2- [*< Ar. √ b-k-l + Tr. +lık*]
Bakkallık.
b. +a 28b/16
b. +ta 28b/14
Bakü -1- Azerbaycan’ın başkenti.
B. 107a/11
bāl -1- [*< Ar. bāl*] Kalp, gönül, yürek.
→ *istirāḥat-i b.*
bālā -3- [*< Fa.*] Yüksek, üst.
b. +da 114b/6
bālā-yı āsumān -2- Gökyüzünün
üstü, uzay.
b. +ımızda 226b/20
b. +ımızdan 221a/10
balık -1- [*< ET.*] Balık.
b. +ı 32b/15
Balkan -1- Balkanlar.
Balkan hükümet -1- Balkan

devletleri.

B. +leri 123a/10

balḳon -3- [*< Fr. balcon ‘bir kirişle*
taşınan ev çıkması, cumba’] Yapı
çıkıntısı.

b. +da 288b/6, 301a/13, 62b/17

balḳonlu -1- [*< Fr. balcon + Tr. +lu*]
Balkonu olan.

b. 288b/6

balon -3- [*< Fr. ballon ‘1. Büyük top. 2.*
Top şeklinde büyük şişe. 3. Sıcak
hava veya gazla yükselen nakil
aracı.’] Atmosferde uçabilen küre
biçiminde araç.

b. +lar 191a/18

b. +lara 129a/2

b. +larla 121a/19

baloncu -2- [*< Fr. ballon + Tr. +cu*]
Balon işiyle uğraşan.

b. +ların 96b/8

b. +yu 64b/19

balya -2- [*< İtal. balla ‘top, bohça,*
denk.’] Sarılıp bağlanmış, denk
hâline getirilmiş ticâret eşyası.

b. +lar 194b/1

b. +ya 192b/18

baḳa -41- Zamir.

b. 118b/10, 132b/14, 133a/12,

133a/14, 133a/20, 145a/15,

183a/15, 188b/14, 192b/10, 197a/5,

198b/12, 201a/17, 206b/17, 208b/5,

20b/10, 210b/19, 220b/20, 222b/4,

22b/14, 230b/2, 23a/6, 24b/9,

255a/8, 260b/4, 262b/15, 26b/12,

26b/17, 26b/9, 275a/15, 278b/14,

285a/17, 285a/19, 28b/11, 28b/7,

303a/10, 31a/20, 39a/1, 76b/15,

76b/6, 77a/12, 78b/5

bar -2- [*< ET. bar, AT. *bā*] Bağırma
sesi, yansıma sözcük.

bar bar -1- Bağırma fiilinin yüksek
ve şiddetli oluşunu anlatmak için
kullanılan söz.

b. 128b/6

bār -2- [*< Fa.*] Yağdıran, saçan, dökten.

→ *giryē- b.*; *şu 'le- b.*

barbar -1- [*< Fr. barbare < Lat.*]

Barbar.

b. 123a/4

bardak -2- [*< ET. bart 'su testisi' + aḳ*]

Bardak.

b. 210b/20

b. +ı 211a/9

barış -3- [*< ET. bar-ış-*] Barışmak.

b. -ımız 78b/13

b. -madın 78b/10

b. -mayacağım 78b/11

barışık -1- [*< ET. bar-ış-ıḳ*] Barışık.

b. 162b/17

Bārī -2- [*< Ar. √ b-r-*] Yaratan

anlamında Allah'ın isimlerinden.

→ *huzūr-ı B.* +ye; *luṭf-ı B.*

bārī -6- [*< Fa. bār 'yük' + ī 'bir kez'*]

Bari, keşke.

b. 15a/20, 17a/5, 20b/11, 29a/14, 37a/14, 78b/14

bark -1- [*< ET. barḳ*] 'Ev, mesken,

aile' anlamında 'ev bark' sözünde geçer.

→ *evlere b.* +lara *şenlik*

barūd -1- [*< Ar. bārūd < EYun. pyrītēs*

(πῦρίτης) 'ateş taşı, çakınca ateş alan bir mineral'] Barut.

b. +la 112b/1

baş -6- [*< ET.*] Basmak.

b. -araḳ 132b/5

b. -tiğı 118b/15, 169a/20

b. -tiğim 188b/15, 18b/6

→ *tıka b.* -a

başamak -1- [*< bas-a-maḳ*] Basamak.

b. +larına 56b/12

basīt -3- [*< Ar. baṣṭ 'açmak, yaymak' √*

b-s-ṭ] Basit, kolay, sade.

b. 41a/1, 41a/10, 60b/1

baṣīṭü'l-me'āl -1- Basit kavram.

b. 40b/15

baṣīṭe -1- bk. **baṣīṭ**.

→ *ecsām-ı b.*

baştır -7- [*< baş-tır*]

1. Basma işi yaptırmak.

b. -a 173a/21

b. -dı 245a/17

b. -ıp 292b/21

2. Aniden gerçekleşmek.

b. -acaḳ 170b/10

b. -dıkça 170b/3

baştırıl -1- [*< baş-tır-ıl-*] Kumaşın

kenarı kıvrılıp dikilmek.

b. -ırdı 22b/16

baş -63- [*< ET.*]

1. Vücudun üzerinde bulunan

bölüm, kafa.

b. 171a/3, 235a/3, 3a/16, 89a/16, 89a/17

b. +ı 103a/7, 13a/13, 17a/19,

220b/12, 287a/10, 303a/20, 89a/9, 92b/20

b. +ıma 112b/14

b. +ımıza 15a/11

b. +ımızın 61a/7

b. +ına 235a/9, 276b/15, 84b/12

b. +ında 182b/4

b. +ından 260b/17

b. +ını 11a/9, 13a/2, 156b/6,

19a/17, 210b/4, 236b/1, 283a/20,

294b/4, 30b/13, 6b/5

b. +larından 238b/5

b. +tan 204b/6

2. Bir şeyin yakını veya çevresi.

b. 103a/20

b. +ına 261a/8

b. +ında 19a/12, 210b/8, 30b/10

b. +ında 213a/17

başı ateşlere yan -1- (*dey.*) Başına büyük dert almak.

b. +dı 278b/8

baş başa -1- İki kişi beraber.

b. 235a/7

baş döndürücü -1- (*dey.*) Baş

döndürücü.

b. 194b/3

baş dönmesi -1- (*dey.*) İnsana,

eşyanın dönmesi, ayağının altından

yerin çekilmesi vb. bir duygu

gelmek.

b. 110b/5

baş edeme- -1- (dey.) Güç yetirememek, engel olamamak.
b. -iyor 128b/10

baş göster- -1- (dey.) Belirmek, ortaya çıkmak.
b. -mişti 47a/19

başı tutmak:

başım tüt- -2- (dey.) Herhangi bir nedenden dolayı başı ağrımak.
b. -ar 169a/16
b. -tu 92b/12

başa gelmek:

başımıza gel- -1- (dey.) Kötü veya beklenmedik bir olayla karşılaşmak.
b. -eni 18b/13
b. -enleri 22b/1

başına taş /yağmak/ düşmek:

başımıza taş yağ- -1- (dey.) Felakete uğramak, ilahî cezaya uğramak.
b. -acağ 83a/4

başına belâ ol- -1- (dey.) Sıkıntı vermek, musallat olmak.
b. -up 48b/9

/birinin/ başını ağrıtmak:

başınızı ağrı- -1- (dey.) Fazla konuşarak birini bunaltmak.
b. -tum 125a/15

baştan başa -1- (dey.) Bir uçtan bir uca, başından sonuna kadar.
b. 225a/17

baştan çıkar- -1- (dey.) Yanlış olana yönlendirmek, kandırmak.
b. -an 293a/3

→ *aqlını b. +ına toplamaya; tek b. +ına 248b/1; aklı b. +ına geldiği; aqlını b. +ına toplayamaz, aqlım b. +ımda yoktu; yanı b. +ında; dostlar b. +ından ırak*

başka -37- [*< ET. baş+ka*’baş, bir başına’] Başka.

b. 117a/4, 142b/17, 146b/10, 171a/11, 173a/18, 175a/7, 184b/3, 188b/1, 190b/18, 198b/17, 204b/10, 210b/9, 211a/14, 216b/14, 216b/8, 220b/4, 222b/2, 225a/7, 241a/15,

247a/12, 262b/3, 266b/2, 269a/13, 275a/9, 291a/17, 293a/22, 300b/10, 304b/18, 61a/9, 68b/7, 73a/7, 76b/10, 81a/13, 85a/3, 94b/3
b. +*larınca* 199a/3

başkası -2- [*< baş+ka+sı*] Başkası.
b. +*sı* 178b/19, 79a/1

başla- -77- [*< ET. baş+la-*] Başlamak.

b. -*dı* 104b/6, 109a/17, 140b/11, 154b/4, 161a/8, 164b/10, 170b/15, 171a/8, 172b/7, 188b/16, 192b/13, 192b/7, 214b/12, 217a/12, 225a/2, 237a/18, 238b/7, 240b/10, 248b/10, 248b/6, 257a/14, 270b/6, 286b/5, 289a/13, 295a/4, 45a/9, 55a/14, 57a/13, 58b/13, 7a/11, 82b/3, 98b/7
b. -*dığ* 143a/5, 17a/18, 286b/11
b. -*dığım* 203a/5, 303a/16
b. -*dık* 170b/18, 57a/18
b. -*dıktan* 94b/4
b. -*dım* 158b/3, 189a/11, 205a/11, 220b/11

b. -*dınız* 195a/20

b. -*mış* 96b/4

b. -*mışken* 206b/1

b. -*mışlar* 35a/10

b. -*mışlardı* 123a/19

b. -*mıştı* 233a/13, 294b/18,

302b/19, 48b/4

b. -*r* 183a/5, 250b/2, 72b/11, 17a/8

b. -*rlar* 132b/9, 288b/7

b. -*yacağım* 202b/17

b. -*yacağ* 158b/11, 287a/3,

288b/17, 55a/10

b. -*yalı* 95a/18

b. -*yan* 188b/17, 44b/18

b. -*yarağ* 160b/3, 19a/11, 21a/20, 31a/19

b. -*yınca* 173a/2, 290b/21

b. -*yıp* 88b/6

b. -*yor* 185a/17

b. -*yordu* 101a/18, 277a/7

başlanıl- -1- [*< ET. baş+la-n-ıl-*]

Başlanmak.

b. -*dı* 275a/20

başlıca -1- [*< ET. baş+lı+ca*] Başlıca.

b. +sı 297a/10

baş ucu -1- [*< ET. baş +uç+u*] Baş ucu.

b. +na 219a/14

bat- -14- [*< ET. bat-*]

1. Yok olmak.

b. -acağımı 109a/16

b. -acağmış 39a/2

b. -acağ 116b/2, 222b/5

b. -mayacağımız 169a/20

b. -mayacağ 116b/3, 116b/8

b. -sın 156b/4, 6b/17

b. -tığına 156b/8

2. Bir sıvının üzerindeyken içine gömülmek.

b. -an 191a/2

b. -maz 8b/15

3 Saplanmak.

b. -ıyor 19a/9

bata çıka- -1- (*dey.*) Güçlkle, zorlukla.

b. 288b/11

batakçı -1- [*< Tr. bat-ağ+çı*] Borç ödemeyen.

b. 25a/5

bâtil -1- [*< Ar. √ b-ṭ-l*] Boş, yanlış.

b. 60b/10

bâtin -1- [*< Ar. √ b-ṭ-n* ‘bir şeyin içyüzü.’] Görünmeyen, gizli.

b. +larını 52b/7

bâtinî -1- [*< Ar. bâtin+î √ b-ṭ-n*] İçten olan, hakiki.

b. 183a/18

batî -1- [*< Ar. √ b-ṭ-’*] Ağır, yavaş.

→ *seyr-i b. +si*

bavvvv -1- Ünlem.

b. 39a/1

bayağı -2- [*< ET. baya+ğı* ‘önceki, deminki’] Adi, basit, sıradan.

b. 44b/4, 44b/9

bayağılık -1- [*< bayağı+lık*] Bayağılık.

b. 45a/1

Bayezid -4- İstanbul’da bir semt adı.

B. 35a/12

B. +e 130b/10, 130b/14, 72b/9

baygın -3- [*< bay-ğın*] Süzgün.

b. 171a/20, 211a/11, 303a/12

baygınlık -1- [*< bay-ğın+lık*]

Baygınlık.

b. +la 255a/16

bayıl- -8- [*< bay-’l- < ET. *may-’l-* ‘meyvenin yumuşayıp bozulma durumu’]

1. Baygın duruma girmek.

b. -acağım 7a/12

b. -lar 173a/6

b. -anların 173a/10

b. -dı 210b/17

b. -dım 260b/8

b. -ırdın 38b/17

2. Çok hoşlanmak, çok sevmek.

b. -ırım 127a/20

b. -ıyordu 44b/18

baykuş -1- [*< ET. bay* ‘zengin, soylu’ +kuş ?] Baykuş.

b. +lara 42b/18

bayrak -3- [*< ET. batruk < batrak < Soğd. < Skr. paṭākā* ?] Bayrak.

b. +ı 192b/4

b. +ın 192b/4

b. +larını 105a/1

bayram -3- [*< ET. baḍrām ~ OFa. paḍrām* ?] Bayram.

b. 99a/15

b. +dır 99a/14

→ *Ḳurbān b. +larında*

-bāz -1- [*< Fa. bāḥ* ‘oynamak’]

Oynayan.

→ *cān -b.*

-bāzāne -1- [*< Fa. bāḥ -āne*] -edici, -yapar şekilde.

→ *vedā-ı işve- b. +ye*

be -5- [*< Fa.*] Eklendiği kelimelere; ‘ile, +dA, içinde, +A’ anlamı veren ön ek.

→ *an- b. -an.; dest- b. -dest; nā- b.*

-hengām; nā- b. -maḥal; nā- b. -

maḥaldir

becer- -1- [*< ?*] Bir işe veya duruma çözüm bulmak, üstesinden gelmek.

b. -irler 120b/15

bed -15- [*< Fa. bad*] Kötü, çirkin.
bed-bâht -2- Talihi kötü, bahtsız.
b- 258b/17
bed-bâht ol -2- Üzülmek.
b. -acağı 152b/13
b. -urdu 258b/18
bed-bînâne -4- Karamsar bir şekilde, kötümserce.
b- 104b/1, 223a/13, 303a/3
b. +siyle 225a/1
bed-bînlik -1- Kötümserlik, karamsarlık.
b- 257a/19
bed-ḥā'hāne -1- Başkasının kötülüğünü istercesine, kötü niyetli bir şekilde.
b- 150b/5
bed-ḥā'hlik -3- Bedhahlık.
b. +ı 164b/11
b. +ı 164b/11
bed-ṭıynet -1- Yaratılışı kötü.
b- 263a/11
→ i 'āṣāt-ı b. -ḥā'hāneye;
müteḳābil-i b. -
ḥā'h'lığımız;müteḳābil-i bed- b.
+ımız
bedāhet -3- [*< Ar. badāha'*, 'aniden geldi, kendiliğinden oldu.' √ *b-d-h*] Besbelli, apaçık olma durumu.
b. +e 263a/14
b. +ler 300b/16
b. +lere 294b/2
bedāyi -1- [*< Ar. badāyi* 'yenilikler, orijinal şeyler, icatlar' √ *b-d-*] Görülmemiş, güzel şeyler.
bedāyi -i perestiş -1- Görülmemiş güzellikte tapınma.
b. +iyle 143a/10
bedel -5- [*< Ar. badal* √ *b-d-l*] Bir şeyin yerini tutabilen karşılık.
b. 168b/4, 303a/4, 44b/19, 66b/4
→ ömre b. +di
beden -3- [*< Ar. badan* √ *b-d-n*] Vücut, gövde.
b. 44b/14

b. +le 50b/1
→ hareket-i b. +e
bedenen -1- [*< Ar. badanan* √ *b-d-n*] Bedenen.
b. 235a/15
bedestenli -3- [*< Fa. bazzāz+istān* 'bez satılan yer' + *Tr. +lı*] Bedestende oturan veya çalışan kimse.
B. +lerin 18b/17, 22b/15, 34b/1
Bedriye -58- [*< badriyye < Ar. badr* 'dolunay' √ *b-d-r*] Kişi adı.
B. 174b/5, 17a/15, 21a/12, 23a/9, 31a/20, 34b/4, 56b/10, 7a/10
B. +m 31a/2
Bedriye Hanım -48- Kişi adı..
B. 10b/12, 10b/19, 10b/2, 10b/5, 11a/16, 13a/16, 13a/3, 14b/1, 14b/9, 15a/14, 16b/1, 16b/17, 16b/8, 174b/7, 17a/4, 18b/1, 18b/12, 18b/18, 19a/4, 20b/1, 20b/13, 20b/17, 20b/19, 20b/4, 21a/1, 21a/10, 21a/3, 23a/13, 23a/18, 29a/8, 31a/10, 32b/1, 34b/13, 34b/14, 35a/11, 35a/15, 36b/15, 36b/7, 37a/15, 37a/3, 38b/19, 5a/2, 81a/5, 8b/3, 9a/19
B. +a 174b/4
B. +ın 26b/5, 39a/4
Bedriye Teyze -1- Kişi adı.
B. 19a/19
Bethoven -1- Alman piyanist ve besteci, Ludvig van Beethoven.
B. +lerin 202b/10
beg -47- [*< ET.*]
1. Erkek özel adları yerine kullanılan söz.
b. 135a/12, 135a/9, 58b/13, 247a/13, 297a/17, 70b/13, 70b/15
b. +im 210b/5, 254b/7, 132b/16
b. +lere 253a/13
2. Eş, koca.
b. 156b/3
b. +le 285a/1
3. Erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü.
b. +in 280b/11

→ *İrfân B.*; *İrfân Gâlip B.*; *Sâlim B.* +den; *İrfân B.* +i; *şık b.* +i; *İrfân B.* +in; *şık b.* +inin; *Gâlip B.* +lerin

beğbaba ⁻¹- Beybaba.

B. +m 132b/10

beğefendi ⁻³²- Saygı belirtmek için erkek adlarının sonuna getirilen san.

b. 116b/11, 116b/7, 117a/20, 118b/12, 119a/3, 120b/12, 127a/5, 134b/17, 159a/13, 165a/15, 175a/1, 177a/4, 180b/10, 219a/6, 220b/9, 221a/19, 241a/9, 246b/13, 248b/14, 252b/20, 255a/3, 257a/15, 258b/7, 260b/14, 265a/17, 272b/3, 59a/5, 90b/11, 112b/20, 129a/9

b. +nin 160b/8

b. +ye 271a/9

beğen- ⁻¹²- [^{< ?}] Beğenmek.

b. -diği 201a/17, 209a/3

b. -diğimi 259a/4

b. -diğinden 201a/18

b. -dim 197a/4

b. -diniz 258b/11

b. -meğe 295a/19

b. -mez 201a/19

b. -miş 263a/20

b. -miyor 47a/11

b. -miyorsunuz 182b/13

→ *ne dese b.* -irsin

beğenil- ⁻¹- [^{< ?} *begen+il-*]

Beğenilmek.

b. -ecek 295a/11

Beğoğlu ⁻⁶- İstanbul'da bir semt, Beyoğlu.

B. 244b/2

B. +nda 290b/5, 292b/19

B. +nda 266b/19

B. +ndaki 156b/5, 300b/3

Beğcet ⁻¹- [^{< AR.} $\sqrt{b-h-c}$ 'güzellik'] Kişi adı.

B. +e 11a/11

behiştî ⁻¹- [^{< Fa.} *bihîşt* +î] Cennete ait, cennetlik.

→ *temâşâ-yı b.*

beht ⁻¹- [^{< Ar.} $\sqrt{b-h-t}$] Şaşkınlık, hayret.

beht-i sırfe ⁻¹- Safi şaşkınlık.

b. 172b/16

beķā ⁻¹- [^{< Ar.} *baķā* ' $\sqrt{b-k-y}$] Ebediyet, ebedîlik.

→ *āzim-i dār-ı b.*

bekārlık ⁻¹- [^{< Ar.} $\sqrt{b-k-r}$ + Tr. +lık]

Bekârlık.

b. +ın 258b/11

bekci ⁻²- [^{< ET.} *bek* 'sağlam, muhkem' +çi] Bekçi.

b. +leri 302b/7

b. +nin 30b/15

Bekir ⁻²⁷- [^{< Ar.} *bakr* ' $\sqrt{b-k-r}$ 'sabah erken kalkan adam'] Kişi adı..

B. 109a/18, 109a/6, 115a/21,

116b/10, 116b/20, 117a/19, 117a/9,

118b/18, 120b/18, 120b/8, 154b/8,

156b/15, 156b/17, 157a/5, 158b/1,

165a/13, 170b/2

B. +e 113a/11, 117a/12, 119a/10

B. +i 109a/12, 154b/7, 165a/3

B. +in 112b/17, 121a/5, 121a/7,

157a/17

bekle- ⁻¹²- [^{< ET.} *bek+le-*] Beklemek.

b. - 284b/4, 284b/5

b. -di 152b/16

b. -menin 190b/10

b. -meye 26b/2

b. -mezler 278b/2

b. -r 170b/18, 30b/10

b. -yen 284b/3

b. -yordu 282b/14

b. -yordum 187a/4

→ *çār- çeşm ile b.* -yorum

beklenil- ⁻¹- [^{< bek-le-n-il-} ^{< ET.}

bek+le-n-] Beklenmek.

b. -di 278b/5

bekleyiş ⁻¹- [^{< bek+le-y-iş}] Bekleyiş.

b. -im 204b/8

bêl ⁻⁷- [^{< ET.} *bêl*] Bel, vücut bölümü.

b. +imden 21a/5

b. +imi 189a/6, 33a/16

b. +ine 233a/14

→ *laķirtının b.* +ini bükten

bêlini çökert- -1- (*dey.*) Kırıtmaq, salınmaq.
b. -erek 234b/16
bêl kır- -1- (*dey.*) → **bêlini çökert-**
b. -arağ 242b/11
bel' -3- [*< Ar. √ b-l- 'Yutma.*
b. 87a/15, 88b/2
b. +a 87a/4
belâ -12- [*< Ar. balâ 'sınav, denemek, sınamak. √ b-l-y*] Keder, sıkıntı, zorluk.
b. 274b/8, 274b/9
b. +nın 236b/4, 25a/2, 125a/6
b. +sı 120b/11
b. +ya 235a/20
→ *Qoca B.; güç b.; başına âdetâ birer b. olup*
belâya uğra- -1- (*dey.*)
Beklenmedik bir kötülük veya zorluk ile karşılaşmak.
b. -yoruz 98b/2
belâ-yı 'umûmiye -1- Ortak sıkıntı.
b. 123a/8
belâhet -1- [*< Ar. balâhat √ b-l-h*]
Kalın kafalılık, alıklık, eblehlik.
b. 150b/10
belde -2- [*< Ar. baldat, 'şehir, devlet. √ b-l-d*] Belde.
→ *âdet-i b. +mize; âdât-ı b. +mizin*
Beleriyo -1- Özel isim.
→ *Mösyö B. +nun*
belir- -1- [*< ET. *bel-gür-*] Belirmek.
b. -en 220b/6
belirsiz -1- [*< ET. *bel-gür-siz*]
Belirsiz.
b. 236b/12
belki -27- [*< Ar. bal 'ancak, fakat' + Fa. +ki*] Belki.
b. 117a/8, 123a/12, 129a/11, 129a/16, 136b/17, 144b/4, 178b/4, 179a/15, 180b/2, 19a/5, 202b/17, 202b/18, 207a/3, 216b/12, 218b/18, 231a/19, 251a/16, 259a/8, 261a/17, 266b/12, 283a/9, 288b/15, 288b/16, 303a/6, 83a/8, 87a/11, 21a/15

belle- -2- [*< ET. belgü 'alamet, nişan', +le*]
1. Aklıda tutmak.
b. -mek 232b/20
2. Sanmak.
b. -yor 24b/18
belli -5- [*< ET. bel+gü+lüg*]
Bilinmedik yanı olmayan, malum.
b. 150b/1, 21a/10, 77a/13
b. +dir 77a/14
belli ol- -1- Belli olmak.
b. -uyor 190b/5
bellisiz -1- [*< ET. bel+gü+lüg+siz*]
Bellisiz.
b. 153a/12
ben -215- [*< ET.*] Birinci tekil kişi zamiri.
b. 128b/17, 129a/13, 133a/16, 133a/2, 133a/9, 134b/19, 135a/16, 135a/3, 141a/18, 142b/20, 142b/8, 144b/15, 165a/14, 165a/16, 169a/7, 170b/2, 171a/10, 177a/8, 179a/3, 182b/16, 183a/5, 188b/10, 199a/17, 199a/5, 204b/17, 205a/11, 205a/9, 207a/6, 208b/1, 208b/2, 210b/18, 211a/3, 211a/4, 218b/7, 21a/19, 253a/9, 255a/7, 259a/3, 25a/10, 261a/16, 269a/2, 26b/3, 273a/13, 279a/8, 27a/6, 284b/20, 28b/5, 291a/14, 298b/12, 298b/5, 29a/13, 301a/19, 30b/20, 38b/5, 40b/6, 58b/19, 70b/9, 71a/10, 71a/20, 75a/6, 76b/1, 76b/15, 76b/16, 77a/3, 78b/19, 78b/4, 79a/15, 89a/10, 90b/18, 92b/12, 98b/18, 113a/9, 116b/9, 117a/20, 118b/9, 128b/18, 129a/10, 129a/7, 129a/9, 12b/19, 12b/5, 13a/17, 155a/16, 155a/18, 15a/19, 195a/20, 196b/10, 197a/1, 19a/11, 201a/18, 208b/17, 209a/7, 209a/9, 20b/10, 268b/11, 7a/16
b. +de 141a/17, 171a/9, 188b/20, 198b/17, 202b/4, 203a/19, 4b/19
b. +den 131a/7, 253a/5, 254b/14, 255a/9, 40b/5

b. +i 127a/8, 128b/19, 131a/17, 132b/10, 133a/15, 133a/2, 134b/12, 134b/18, 134b/20, 135a/13, 141a/11, 143a/20, 146b/11, 146b/9, 165a/12, 178b/13, 178b/6, 183a/14, 187a/19, 194b/8, 200b/1, 200b/4, 205a/4, 205a/6, 20b/15, 221a/6, 229a/8, 254b/10, 254b/2, 255a/3, 258b/10, 258b/14, 259a/12, 259a/3, 25a/6, 262b/14, 262b/4, 266b/3, 267a/7, 269a/10, 269a/11, 271a/9, 274b/11, 28b/12, 298b/10, 29a/15, 33a/10, 33a/6, 96b/1

b. +im 115a/19, 120b/15, 135a/17, 136b/3, 142b/16, 142b/6, 143a/19, 143a/9, 146b/16, 177a/15, 178b/15, 178b/3, 17a/1, 17a/12, 17a/3, 17a/4, 183a/10, 190b/19, 192b/1, 199a/1, 201a/16, 201a/19, 204b/18bir, 249a/7, 250b/10, 250b/13, 251a/6, 253a/1, 259a/19, 25a/5, 264b/12, 265a/18, 274b/17, 279a/2, 280b/2, 292b/12, 292b/14, 293a/12, 296b/15, 296b/4, 298b/15, 299a/11, 299a/13, 299a/7, 300b/2, 33a/20, 4b/1, 4b/16, 6b/9, 75a/1, 77a/12, 8b/8, 92b/12, 97a/2

b. +imle 20b/11

→ *dünyâlar b. +im olacak; senin b. +im kavğaları*

benât -1. [*< Ar. banât √ b-n*] Kızlar.

benât-ı Havvâ -1. Havva'nın kızları.

b. +nın 183a/11

bence -4. [*< ben+ce*] Bence.

b. 199a/4, 202b/6, 299a/17, 40b/6

bend -3. [*< Fa. band*]

1. Bağ, bağlama. → *'asel- b.;*

çehren evvelâ et b. oldu

2. Gazete yazısı.

b. +ler 54b/9

bende -21. [*< Fa. banda 'bağlanmış.'*]

Bağlı olan, köle, kul.

b. +niz 146b/12, 251a/13, 262b/15, 266b/1, 267a/8, 295a/6, 297a/16, 300b/10, 300b/22

b. +nize 196b/2, 201a/1, 24

9a/12, 252b/14, 254b/19, 257a/16, 300b/14

b. +nizi 141a/1, 199a/11, 252b/7

b. +nizim 270b/12

bende-hâne -1. Kendi evinden bahsederken tevazu göstermek amacıyla kullanılan söz.

b. +nizde 150b/11

benî -4. [*< Ar. banî 'oğullar' √ b-n-y*]

Aitlik, kendi.

benî- nev' -4. Kendi türünden, kendi sınıfından.

b. +imizin 4b/8

b. +lerini 122b/18

b. +lerinin 152b/8, 95a/2

benimki -4. [*< ben+im+ki*] Benimki.

b. 185a/17

b. +lerde 78b/17

b. +lere 298b/10

b. +nden 301a/4

beñiz -6. [*< ET.*] Beniz.

→ *bet b. uçuk*

b. +li 56b/15

beñzi at- -1. (*dey.*) Ansızın yüzünün rengi solmak, sararmak.

b. -ıyordu 112b/17

beñzi kaçık- -1. (*dey.*) Yüzünün rengi solgun, sararmış.

b. -tı 154b/10

beñzi sarar- -1. (*dey.*) Yüzünün rengi solmak.

b. -dı 285a/16

beñzi uçuk- -1. (*dey.*) → **benzi kaçık.**

b. 101a/10

benlik -2. [*< ben+lik*] Benlik.

b. +im 40b/4

b. +imin 40b/7

beñze- -10. [*< ET. beñiz+e-*]

Benzemek.

b. -diğini 286b/2

b. -miyordu 137a/7

b. -yen 132b/3, 247a/4, 96b/11

b. -yor 19a/9, 277a/13, 80b/5

b. -yordum 189a/16
→ *sağlam ayakkağıya b. -miyordu*
benzer -4. [*< ET. bejiz+e-r*] Benzer.
b. 105a/9, 14b/14, 191a/16, 26b/15
benzet- -4. [*< ET. bejiz+e-t-*] Benzetmek.
b. -emediğim 261a/1
b. -ip 209a/5
b. -me 17a/16
b. -tiler 89a/9
ber- (I) -3. [*< Fa. bar*] 1. -dA eki. 2. Üzere, üzerinde.
ber-devām -1. Devamlı, sürekli.
b. +dı 83a/9
ber-ḥayāt -1. Hayatta, canlı.
b. 304b/11
→ *zānū ber-zemīn-i ta ‘abbūd*
ber- (II) -3. [*< Fa. burden ‘götürmek’ ber-*] Alan, getiren, götüren.
→ *taşavvur-ı b. -endāz*
ber-endāz -1. yok eden.
b. 96b/8
ber-mu ‘tād vaqt-i vürūd -1. Her zamanki geliş vakti.
b. 214b/2
berāber -25. [*< Fa. bar-ā-bar ‘göğüs göğüse’*]
1. Birlikte, bir arada.
b. 102b/18, 128b/16, 153a/10, 155a/12, 164b/5, 185a/4, 187a/1, 191a/5, 214b/18, 222b/12, 242b/19, 270b/20, 278b/19, 285a/1, 300b/6, 64b/7, 65a/16, 76b/14, 76b/9, 79a/9, 37a/18
2. -e rağmen
b. 102b/4, 57a/2, 225a/12, 64b/5
ber-bād -1. [*< Fa. bar-bād ‘yıkılmış, perişan’*] Harap.
ber-bād ol- -1. Kötü duruma gelmek, bozulmak.
b. -acaaktı 275a/3
bere -1. [*< ET. bert ‘hafifçe yaralamak’, ber-e, *ber- ?*] Bir yere çarpma

sonucu vücutta oluşan çürük.
b. +ler 32b/16
bereket -3. [*< Ar. barakat √ b-r-k*] Bolluk.
→ *bet b. kalmadı* 98b/1
bereket-i türāb -1. Toprak bereketi.
b. 162b/18
bereket versin ki -1. (*dey.*) ‘İyi ki, Allah’a şükür ki’ anlamında.
b. 87a/13
beri -16. [*< ET. berü < AT. *bē+rū*] -den bu yana, itibaren.
b. 101a/19, 128b/5, 143a/6, 143a/9, 147a/6, 162b/11, 163a/11, 166b/16, 203a/6, 258b/13, 38b/6, 63a/13, 77a/15, 78b/19, 83a/15
b. +dir 218b/2
beriki -2. [*< ET. berü+ki < AT. *bē+rū*] Beriki.
b. 212b/6
b. +ler 10b/10
berrāk -2. [*< Ar. barrāk ‘çok parlak, ışıltılı.’ √ b-r-k*] Berrak.
b. 143a/16, 61a/7
berzah -1. [*< Ar. √ b-r-z-ḥ*] Can sıkıcı, bunaltıcı yer.
b. +a 20b/10
besātet -1. [*< Ar. basātat √ b-s-ṭ*] Basitlikler.
b. +i 41a/9
besbelli -3. [*< bes ‘kuvvetlendirme benzer hecesi’ bes+belli*] Besbelli.
b. 227a/5, 270b/9, 85a/18
besmele -1. [*< Ar. bi-smi ‘llāh ‘Allah’ın adıyla.’*] Besmele.
besmele çek- -1. (*dey.*) ‘Bismillahirrahmanirrahim’ sözünü söylemek.
b. -ersiniz 97a/17
bēş -19. [*< ET. bēş < AT. *bēš*] Beş, 5
b. 119a/5, 128b/9, 165a/17, 165a/5, 168b/10, 171a/5, 211a/8, 214b/8, 283a/7, 28b/13, 304b/9, 3a/18, 45a/13, 55a/17, 69a/20,

92b/17, 93a/16
 b. +i 120b/5, 149a/20
beşer -4. [*< Ar. başar √ b-ş-r*]
 İnsanoğlu, insan.
 b. 103a/9
 → *nesl-i b.*; *tıynet-i b. +de*; *lisân-ı b. +le*
bêşer -1. [*< ET. bêş+er*] Beş sayısının
 üleştirme sayı sıfatı.
 b. 128b/7
beşeriye -5. [*< beşeriyye < Ar. √ b-ş-r*]
 İnsana özgü.
 → *'adâlet-i b.*; *havşala-i b.*;
mes'ûdiyet-i b.; *mu'âmelât-ı b.*
+deki; *sa'âdet-i b. +nin*
beşeriyet -6. [*< Ar. √ b-ş-r*] İnsanlık.
 b. 51a/9, 60b/9
 b. +in 226b/10
 → *baht-yârî-i b. +in*; *bidâyet-i b.*
+ten; *hayât-ı zelîl-i b.*
bêşinci -2. [*< ET. bêş+inç+î*] Beşinci.
 b. 108b/19, 127a/6
beşüş -1. [*< Ar. başüş √ b-ş-ş*] Güler
 yüzlü, güleç.
 b. 206b/13
bet -2. [*< ET. bêṭ' yüz, çehre'*]
 1. Yüz, çehre.
 2. Bereket kelimesi ile birlikte
 'bolluk' anlamında kullanılan söz.
bet beñiz uçuk -1. (*dey.*) Yüzünün
 kanı çekilmek, yüzü solmak.
 b. 214b/4
bet bereket kal- -1. (*dey.*) Çabuk
 tükenir olmak.
 b. -madı 98b/1
beṭā'et -1. [*< Ar. batī'at √ b-ṭ-'*]
 Ağırılık, yavaşlık.
beṭā'et-i intikāl -1. Ağır davranma.
 b. +e 239a/17
bedter -3. [*< Fa. bad +tar*] Çok kötü,
 çok fena, beter.
 b. 230b/3
 b. +ine 247a/20
-den beter etmek:
bedter êt- -1. (*dey.*) Bir şeyi

olduğundan daha farklı göstermek
 veya olduğundan daha kötü hâle
 getirmek.

b. -tiler 81a/17

betiz -2. [*< Fr. bêtise*] Budalalık.

b. 134b/16

b. +den 204b/10

bevâtıl -1. [*< Ar. √ b-ṭ-l*] Boş şeyler.

bevâtıl-ı zunûn -1. Asılsız zanlar,
 batıl inançlar.

b. +dan 83a/18

beyân -8. [*< Ar. √ b-y-n*] Açıklama,
 söyleme.

b. 149a/19, 75a/13

beyân-ı hissiyât -1. Duyguları
 açıklama.

b. 229a/7

beyân-ı maḫşad -1. Niyeti
 açıklama.

b. +a 264b/9

→ *bi'l- b.*; *şafvet-i b.*; *hiffet-i b.*
+a; *inşirâh-ı b. +la*

beyânât -5. [*< Ar. bayānat √ b-y-n*]
 Bildiri, demeç.

b. 257a/18, 260b/6

beyânâtta bulun- -1. Demeç
 vermek.

b. -ursa 212b/19

→ *şıdk-ı b.* → *şamîmîyet-i b. +ına*

beyâz -7. [*< Ar. bayāḏ √ b-y-ḏ*] Beyaz.

b. 100b/11, 16b/5, 192b/3, 20b/4,
 279a/17, 280b/19, 281a/17

beyâzlı -1. [*< Ar. bayāḏ + Tr. +lı*]
 Beyazlı.

b. 105a/1

beyâzlık -2. [*< Ar. bayāḏ + Tr. +lık*]
 Beyazlık.

b. 51a/4

b. +ındaki 139a/13

beyin -4. [*< ET. mēngi*] Beyin.

b. +i 195a/17

b. +imin 187a/12

b. +inden 266b/14

b. +ini 236b/11

beyn -11- [*< Ar. bayn, bayna √ b-ʾ-n*]
 Ara, iki şeyin arası.
b. +inde 111a/18, 114b/3, 177a/5, 47a/20
b. +ine 162b/7
b. +lerinde 110b/18, 66b/8
b. +lerindeki 147a/4
beyneʾl-kuṭbeyn -1- İki kutup arasında.
b. 114b/4
beyneʾl- müteḥaṣṣiṣin -1- Uzmanlar arasında.
b. 93a/12
beyneʾn-nās -1- İnsanlar arasında.
b. 241a/11
beyzī -1- [*< Ar. √ b-y-d* ‘yumurta’ +i] Beyzi, oval.
b. +dir 68b/10
bez -2- [*< Ar. bazz* ‘pamuk veya keten kumaş.’ √ *b-z-z*] Bez.
b. +den 49a/3
b. +iyle 283a/20
bezm -1- [*< Fa. bazm* ‘ziyafet meclisi.’ ~ Sansk. *bhācana* ‘paylaşma, cömertlik etme, bolluk olma’] Topluluk, meclis.
 → *hem- b olayım*
bıçak -1- [*< ET. bıç-gak*] Bıçak.
b. 266b/16
bık -1- [*< ?*] Bıkmak.
b. -tım 131a/5
bırak -32- [*< ?*] Bırakmak.
b. 29a/4
b. -acağız 169a/5
b. -acağ 100b/4, 110b/9
b. -alım 65a/8
b. -arağ 102b/11, 280b/12
b. -ayım 26b/3
b. -ıp 119a/7, 250b/13, 26b/5, 55a/16
b. -ır 124b/12, 249a/11
b. -ıyordu 170b/5
b. -mağ 224b/1, 275a/13, 297a/1
b. -mam 131a/8
b. -mamışlar 32b/9
b. -maya 169a/1

b. -mayacağım 169a/7
b. -mayarak 189a/9
b. -mıştı 256b/1
b. -tı 101a/9
b. -tığı 98b/10
b. -tıktan 234b/19
 → *adam b. sen de; kendi ḥālime b. -ınız; ebkem b. -ıyor; şüphe b. -mıyordu*
bırakıl -4- [*< bırak-ıl-*] Bırakılmak.
b. -dığı 124b/16
b. -mış 285a/7
b. -mıştı 267a/12, 285a/14
bıyık -1- [*< ET. bıdıq*] Üst dudak üzerinde çıkan kıllar.
b. +ı 21a/10
bıyıklı -3- Bıyıklı.
b. 21a/13, 21a/9
 → *ter- b.*
bī -51- [*< Fa.*] Ön ek, +sız olumsuzluk ekini karşılar.
 → *darbe-yi b. -amānı; ḥüsn-i b. -bahā; timṣāl-i b. -miṣāl*
bī.-bahā -1- Paha biçilmez.
b. 102b/19
bī-çāre -6- Çaresiz, zavallı.
b. 182b/10, 214b/16, 223a/3, 224b/17, 236b/3, 246b/17, 247a/15, 249a/19, 282b/15
b. +ler 194b/10
b. +leri 184b/4
b. +nin 217a/17, 258b/5
b. +yi 242b/3
bī-çīn -1- Kıvrımsız.
b. -çīn 303a/14
bī-esās -1- Asılsız.
b. 256b/19
bī-fütūr -1- Fütursuz.
b. 222b/15
bī-fütūr bulun -1- Umursamaz olmak.
b. -arağ 224b/11
bī-ḥaber -2- Habersiz.
b. 169a/11, b. 47a/2
bī-ḥad -1- Sınırsız, pek çok.
b. 86b/19

bī-ḥavf -1- Korkusuz.
b. 104b/19
bī-hemāl -1- Eşsiz, benzersiz.
b. +i 289a/16
bī-ḥesāb -1- Sayısız, hesapsız.
b. +dır 108b/5
bī-hūde -6- Beyhude, boş, gereksiz.
b. 214b/20, 262b/18
b.102b/11,136b/5
b. +dir 262b/5
→ *kuyūd-ı b. +den*
bī-ḥudūd -1- Sınırsız.
b. 67a/3
bī-hūş ḳal- -1- (dey.) Şaşırmak, şaşkın durumda olmak, şaşırp kalmak.
b. -dığım 187a/16
bī-ḥüküm -1- Geçersiz.
b. 161a/4
bī-ḥüküm -1- Hükümsüz, geçerliliği olmayan.
b. -ır 95a/7
bī-insāfāne -2- İnsafsızca.
b. 227a/11, 258b/3
bī-ḳaydāne -1- Aldırmaz bir şekilde, duyarsızca.
b. 151a/15
bī-ḳaydī -1- Duyarsız, aldırmaz.
b. +dir 150b/6
bī-kes -1- Kimsesiz, yalnız.
b. 188b/9
bī-lüzüm göröl -1- (dey.) Gereksiz olduğu düşünölmek.
b. -erek 123a/7
bī-ma' nā -1- Anlamsız.
b. 166b/14
bī-naẓir -1- Eşsiz, benzersiz.
b. 139a/5
bī-rahīmāne -1- Merhametsiz.
b. 47a/10
bī-ser ü būn söylen- -1- (dey.) Başı sonu olmayan, saçma sapan bir şekilde konuşmak.
b. -ip 285a/3
bī-şek -1- Şüphesiz.
b. 281a/11

bī-sūd -1- Faydasız, boş.
b. 203a/13
bī-şu' ūr ēt- -1- (dey.) Bilinçsiz duruma getirmek, aklını başından almak.
b. -er 249a/11
bī-tābī-i tefekkūr- -1- Dermansız düşünce
b. +e 217a/11
bī-te' eṣṣūr bulun- -1- (dey.) Kayıtsız olmak, etkilenmemek.
b. -uyordu 224b/8
bī-vuḳūf ḳal- -1- Bilgisi veya haberi olmamak.
b. -dıkları 252b/13
bi -14- [< Ar.] 1.ile, 2. -ArAk.
bi'l-ārīza -1- Arızayla.
b. 86b/11
bi'l-beyān -1- Beyanla.
b. 124b/15
bi'l-farż -1- Diyelim ki, söz gelişi.
b. 124b/12
bi'l-ḥāṣṣa -1- Hususi olarak, özellikle.
b. 97a/4
bi'l-ḥesāb -2- Hesaplanarak.
b. 282b/9, 111a/16
bi'l-ḥuşuş -4- Özellikle.
b. 134b/18, 295a/18, 4b/4, 84b/2
bi'l-iḳtifa -1- Kāfi görerek, yetinerek.
b. 212b/10
bi'l-müşāhede -1- Bizzat gözlemleyerek.
b. 231a/17
bi'n-nefs -1- Nefsiyle.
b. 150b/8
bi't-teḥaḳḳuḳ -1- Gerçekleşerek.
b. 84b/5
bi't- teḡaddī -1- Beslenerek.
b. 87a/3
bi't-temās -1- Dokunarak.
b. 51a/4
bi't-temşil -1- Kendine mal ederek, kendi içinde eriterek.
b. 87a/3

biçim -1- [*< biç-im*] Şekil.

b. +*indedir* 68b/12

biçimli -1- [*< biç-im+li*] Düzgün,
güzel.

b. 57a/5

bidāyet -1- [*< Ar. bidā' at √ b-d- ']*
Başlama, başlangıç.

bidāyet-i beşeriyet -1- İnsanlığın
başlangıcı.

b. +*ten* 83a/15

bigānelik -1- [*< Fa. bigāne 'bilmez,
tanımaz.'* + Tr. +*lik*] Bigānelik.

b. 223a/4

bil- -121- [*< ET.*] Bilmek.

b. -*diği* 52b/7

b. -*diğimiz* 271a/2

b. -*diğinden* 124b/19

b. -*diğiniz* 265a/19

b. -*diklerim* 146b/16

b. -*diklerinden* 179a/1

b. -*dikten* 206b/19

b. -*diniz* 219a/7

b. -*e* 208b/19

b. -*elim* 65a/4

b. -*emem* 201a/20

b. -*ememelerinden* 197a/20

b. -*emişyorduk* 161a/10

b. -*emişyorum* 192b/6, 251a/19

b. -*erek* 262b/9

b. -*eyim* 209a/9

b. -*iniz* 262b/17

b. -*ir* 131a/10, 19a/2, 277a/19

b. -*irim* 189a/14, 250b/6, 89a/10

b. -*iriz* 65a/13

b. -*irsin* 209a/6

b. -*irsiniz* 14b/2, 176b/6, 4b/7

b. -*iyor* 116b/17, 132b/14, 133a/2,
134b/6, 253a/11

b. -*iyordu* 230b/12, 268b/5

b. -*iyorduh* 29a/2

b. -*iyordum* 298b/20, 299a/14

b. -*iyorlar* 13a/8

b. -*iyorsunuz* 251a/6, 253a/10,
254b/20, 292b/15

b. -*iyorum* 204b/9, 251a/7

b. -*meden* 134b/2, 141a/16

b. -*mediğim* 206b/19

b. -*mediğimizden* 98b/2

b. -*meğe* 66b/12

b. -*mek* 243a/3, 58b/8

b. -*meliyim* 133a/9

b. -*mem* 13a/1, 13a/5, 14b/20,

16b/9, 203a/20, 203a/8, 208b/1,

240b/17, 269a/1, 38b/11, 79a/19,

89a/4, 91a/10, 92b/14, 9a/4, 195a/6,
76b/1

b. -*meyen* 239a/16, 283a/9

b. -*meyerek* 44b/15

b. -*meyiz* 58b/8

b. -*mez* 120b/3, 161a/5, 208b/9,

38b/6, 59a/15, 78b/19

b. -*miyor* 253a/11, 46b/2

b. -*miyordu* 139a/18, 213a/6,

237a/19

b. -*miyordum* 28b/6

b. -*miyorum* 100b/6, 165a/7,

187a/15, 202b/15, 204b/13, 212b/4

b. -*se* 215a/18

b. -*sek* 87a/11

b. -*seniz* 128b/17, 129a/8,

130b/12, 143a/5

→ *Allāh b. -ir; kim b. -ir; kıymetimi*

b. -iyor; bitmek tükenmek b. - mez;

*b. - mem neye; neye uğradığını b. -
emedi; neye uğradığını b. -
emeyerek*

Bilā -23- Özel ad.

B. +*nın*

→ *Müdhiş B.; Müdhiş B. +da;*

Müdhiş B. +nın; Müdhiş B. +ya

bilā -10- [*< Ar. bī (harf-i cer), +*

olumsuzluk +lā] -siz, -meksizin, -
meden anlamlarını karşılayan ön
ek.

bilā-fāşıla -1- Aralıksız.

b. 86b/20

bilā-ihtiyār -1- İradesiz.

b. 156b/10

bilā-istiṣnā' -1- İstisnasız.

b. 163a/10

bilā-müşādeme -1- Çarpmaksızın.

b. 111a/7

bilā-tekellüm -5. Konuşmaksızın.
 b. 54b/4, 127a/2, 154b/12,
 242b/15, 288b/6
bilā-rü'yet -1. Bakmaksızın.
 b. 238b/10
bilā-tevaḥḫuf -1. Durmaksızın.
 b. 63a/13
bilakis -1. [*< Ar. bi-, el-, aks 'ters'√*
bi'l + '-k-s] Bilakis.
 b. 213a/3
Bilāh -2. Bilâ adlı yerden olan.
 B. +lar 122b/17, 123a/3
bildir -3. [*< ET. bil-tür-*] Bildirmek.
 b. -di 147a/19
 b. -ir 147a/15
 b. -miş 252b/14
bildiril -1. [*< bil-tür-il- < ET. bil-*]
 Bildirilmek.
 b. -ecek 267a/14
bile -63. [*< ET. bir+le < AT.*bīr*] Dahi.
 b. 103a/11, 107a/20, 116b/19,
 118b/8, 119a/14, 120b/10, 133a/13,
 133a/3, 145a/8, 149a/10, 149a/7,
 157a/15, 165a/9, 166b/10, 171a/1,
 174b/13, 176b/4, 179a/15, 184b/9,
 191a/13, 198b/4, 201a/10, 205a/11,
 205a/5, 215a/20, 217a/5, 222b/18,
 223a/2, 224b/10, 227a/7, 230b/13,
 252b/11, 264b/1, 268b/3, 274b/18,
 278b/9, 284b/14, 295a/10, 295a/12,
 302b/7, 303a/20, 30b/13, 38b/16,
 40b/14, 41a/13, 41a/3, 41a/9,
 47a/14, 48b/20, 49a/13, 55a/2,
 86b/8, 87a/11, 8b/14, 93a/14,
 96b/20, 96b/3
 → *cān kulağıyla b. dinlemedim;*
aḳla b. gelmez; ses b. vermiyor;
nefes b. almaya
bilek -1. [*< ET. bēl+ek*] Bilek.
 b. +i 50b/20
bilet -1. [*< Fr. billette 'kısa not, fiş,*
pusula.'] Bilet.
 b. 130b/16
bilgi -1. [*< ET. bil-ig*] Zihince
 kavranmış olan şey, malumat.
 b. +leri 120b/14

bilin -2. [*< ET. bil-in-*] Bilinmek.
 b. -emiyor 272b/12
 b. -iyor 86b/12
Billür -2. [*< Ar.√ b-l-r 'kristal', ~ OFa.*
bīlūr] Billur.
 b. 211a/6
Billür Köşk Hikāyesi -1. Billur
 Köşk Masalları.
 B. +nin 202b/8
billürī -1. [*< Ar. billur+ī√ b-l-r*] Billur
 gibi.
 → *aḳūs-ı b. +si*
Bilon -1. [*< Fr. blanc, blanche*] Beyaz
 (yer adı).
 → *Mon B. +a*
bīmārḥāne -1. [*< Fa.*] Hastane.
 b. +ler 104b/7
bin -8. [*< ET. bin- AT.*bīn-*] Binmek.
 b. -diğiniz 185a/10
 b. -dik 168b/19
 b. -enleri 129a/3
 b. -erek 261a/7
 b. -iniz 72b/9
 b. -ip 117a/6
 b. -mek 134b/14
 b. -se 244b/6
bin -14. Bin sayısı, 1000.
 b. 121a/1, 180b/13, 190b/9,
 249a/15, 268b/8, 278b/8, 27a/7,
 33a/12, 50b/13, 64b/19, 67a/1
 → *kırđığım ceviz artık b. +i aştı*
bīn -3. [*< Fa.*] Gören, görücü.
 → *ciddiyet- b.; ḥaḳīḳat- b.; ḥod- b.*
+inin
binā' -7. [*< Ar.√ b-n-y*] Yapı.
 b. +lar 8b/14
 b. +nın 245a/12
 b. +sı 41a/4
 b. +sının 292b/10, 299a/22
binā' ét- -1. Yapmak, inşa etmek.
 b. -ildi 8b/10
binā-i muḥākeme ét -1. Bir konuda
 fikir oluşturmak, bir kanıya
 varmak.
 b. -erek 296b/2

binā'en -2- [*< Ar. binā'an 'e*
dayanarak, üzerine bina ederek.' √
b-n-y] Binaen.

b. 280b/15, 99a/4

binā'en-aleyh -11- [*< Ar. binā'an*
+ *'alayhi*] Binaenaleyh.

b. 264b/7, 65a/19, 114b/3,
122b/18, 126b/6, 147a/16, 179a/3,
187a/7, 41a/10, 93a/1, 98b/20

bināne -5- [*< Fa. bīn -āne*]
Görürcesine.

→ *bed- b.*; *nīk- b.*; *bed- b. + siyle*

binā'ullah -1- [*< Ar. √ b-n-y +el +alilāh*
√ ' -l-h] Allah yapısı.

b. +i 265a/11

Binbirdirek -2- İstanbul'un Fatih
ilçesinde bulunan tarihî yapı.

B. +e 284b/12

B. +in 37a/8

binlerce -4- [*< biñ+ler+ce < ET. biñ*]
Binlerce.

b. 146b/2, 187a/13, 193a/14,
82b/18

binlik -2- [*< Fa. bī*] Bir şeyi görür
olma, görücülük.

→ *bed- b.*; *hod- b.*

bir -1150- [*< ET. bir < *bīr*]

1. Bir, 1 (sayı). 2. Herhangi bir. 3.
Biri, birisi. 4. Aynı, değişmez.

b. 109a/18, 112b/1, 126b/3,
126b/7, 152b/14, 157a/11, 15a/15,
161a/13, 161a/3, 164b/8, 190b/20,
210b/20, 231a/19, 239a/5, 242b/16,
264b/13, 282b/1, 45a/13, 66b/20,
6b/12, 8b/14, 94b/20, 97a/9, 9a/7,
172b/2, 100b/4, 100b/8, 101a/1,
101a/8, 102b/15, 102b/3, 102b/4,
103a/1, 103a/10, 103a/18, 103a/5,
103a/6, 104b/4, 104b/6, 105a/12,
105a/17, 105a/18, 105a/2, 106b/18,
106b/3, 106b/6, 106b/9, 107a/14,
107a/16, 107a/18, 107a/3, 108b/15,
108b/2, 109a/10, 109a/12, 109a/13,
110b/12, 110b/13, 110b/17,
110b/18, 110b/5, 111a/19, 111a/3,
111a/8, 111a/9, 112b/14, 112b/2,

112b/3, 114b/1, 115a/1, 115a/10,
115a/12, 115a/13, 115a/18,
115a/20, 115a/3, 115a/4, 115a/7,
116b/18, 116b/4, 117a/13, 117a/15,
117a/16, 118b/12, 118b/14,
118b/17, 118b/2, 118b/5, 118b/9,
119a/11, 119a/14, 119a/3, 119a/4,
119a/8, 120b/12, 120b/14, 121a/16,
121a/7, 121a/8, 122b/1, 122b/13,
122b/18, 123a/18, 123a/3, 123a/5,
124b/16, 124b/8, 125a/15, 125a/16,
125a/3, 126b/10, 126b/14, 126b/17,
127a/1, 127a/11, 127a/12, 127a/16,
127a/3, 127a/9, 128b/3, 128b/4,
128b/7, 129a/11, 129a/6, 12b/16,
12b/7, 130b/10, 131a/19, 131a/2,
131a/3, 132b/7, 133a/10, 133a/14,
133a/16, 133a/2, 133a/5, 133a/9,
134b/10, 134b/12, 134b/13,
134b/14, 134b/19, 134b/5, 134b/7,
135a/12, 135a/13, 135a/14, 135a/6,
136b/11, 136b/18, 136b/19, 136b/2,
136b/5, 137a/13, 137a/16, 137a/3,
137a/4, 137a/6, 138b/10, 138b/13,
138b/16, 138b/18, 138b/4, 138b/7,
139a/10, 139a/17, 139a/19, 139a/3,
139a/5, 139a/6, 139a/8, 139a/9,
13a/14, 140b/10, 140b/12, 140b/2,
140b/7, 140b/9, 141a/15, 141a/2,
141a/8, 142b/11, 142b/14, 142b/17,
142b/19, 143a/12, 143a/19, 143a/2,
143a/9, 144b/6, 144b/9, 145a/11,
145a/14, 145a/18, 145a/19, 145a/3,
146b/4, 146b/6, 146b/8, 147a/10,
147a/11, 148b/11, 148b/14,
148b/17, 148b/6, 148b/9, 149a/10,
149a/11, 149a/13, 149a/15, 149a/6,
149a/7, 14b/14, 14b/18, 14b/3,
150b/11, 150b/9, 151a/13, 151a/15,
151a/5, 152b/12, 152b/16, 153a/10,
153a/12, 153a/18, 153a/3, 154b/18,
154b/2, 154b/3, 154b/6, 155a/1,
155a/9, 156b/14, 156b/16, 156b/19,
157a/18, 157a/19, 157a/2, 158b/10,
158b/11, 158b/2, 158b/8, 159a/11,
159a/12, 159a/14, 161a/5, 162b/1,

162b/3, 162b/8, 164b/5, 164b/9,
 166b/14, 166b/16, 166b/18, 167a/6,
 169a/10, 16b/4, 170b/1, 170b/4,
 172b/1, 172b/11, 172b/12, 172b/16,
 172b/19, 172b/4, 172b/7, 172b/8,
 173a/14, 173a/18, 173a/3, 174b/11,
 174b/15, 175a/10, 175a/20, 175a/3,
 175a/5, 175a/6, 175a/7, 176b/1,
 176b/10, 176b/11, 176b/18, 176b/4,
 176b/7, 177a/10, 177a/12, 177a/14,
 177a/15, 177a/16, 177a/5, 177a/9,
 178b/1, 178b/13, 178b/15, 179a/14,
 179a/18, 179a/19, 179a/5, 179a/9,
 17a/18, 17a/6, 17a/7, 17a/8,
 181a/10, 181a/13, 181a/7, 183a/1,
 183a/14, 183a/2, 183a/7, 183a/8,
 184b/10, 184b/12, 184b/2, 184b/6,
 184b/8, 185a/16, 185a/7, 186b/15,
 186b/4, 187a/1, 187a/13, 187a/2,
 187a/5, 187a/6, 188b/18, 188b/3,
 188b/4, 188b/9, 189a/15, 189a/16,
 189a/2, 189a/8, 190b/2, 191a/1,
 191a/12, 191a/16, 191a/17, 191a/7,
 192b/10, 192b/11, 192b/14,
 192b/15, 192b/3, 193a/16, 192b/17,
 193a/20, 194b/17, 194b/18, 194b/2,
 194b/4, 195a/1, 195a/12, 195a/16,
 195a/18, 195a/3, 195a/7, 195a/9,
 196b/1, 196b/12, 196b/13, 196b/18,
 196b/6, 197a/12, 198b/1, 198b/10,
 198b/11, 198b/17, 198b/19, 198b/3,
 199a/1, 199a/17, 199a/6, 1a/3,
 200b/1, 200b/14, 201a/16, 201a/17,
 201a/2, 202b/1, 202b/15, 202b/18,
 203a/1, 203a/10, 203a/3, 203a/7,
 204b/10, 204b/14, 204b/2, 204b/4,
 204b/6, 205a/17, 205a/7, 206b/13,
 206b/15, 206b/20, 206b/8, 206b/9,
 207a/1, 207a/12, 207a/14, 207a/17,
 207a/5, 208b/10, 208b/13, 208b/15,
 208b/16, 208b/4, 208b/6, 208b/9,
 209a/1, 209a/18, 209a/4, 20b/10,
 20b/6, 210b/17, 210b/2, 210b/3,
 211a/10, 211a/14, 211a/17, 211a/2,
 211a/9, 212b/11, 212b/12, 212b/13,
 212b/14, 213a/1, 213a/12, 213a/13,

213a/14, 213a/20, 213a/4, 213a/8,
 214b/1, 214b/12, 214b/17, 214b/5,
 214b/8, 215a/10, 215a/11, 215a/14,
 215a/15, 215a/17, 215a/3, 215a/7,
 216b/14, 216b/16, 216b/5, 216b/9,
 217a/11, 217a/18, 217a/2, 217a/5,
 218b/1, 218b/10, 218b/14, 218b/15,
 218b/16, 218b/17, 218b/6, 219a/1,
 219a/16, 219a/18, 220b/1, 220b/3,
 220b/8, 221a/1, 221a/13, 221a/18,
 221a/20, 221a/6, 221a/9, 222b/10,
 223a/10, 223a/11, 223a/14,
 223a/18, 225a/12, 225a/4, 225a/7,
 226b/14, 226b/19, 227a/20,
 228b/12, 228b/14, 228b/18, 229a/1,
 229a/5, 22b/12, 22b/6, 230b/10,
 230b/13, 230b/15, 231a/15, 231a/6,
 231a/7, 232b/12, 232b/13, 232b/16,
 232b/18, 233a/17, 233a/2, 233a/3,
 234b/14, 234b/16, 234b/19, 234b/2,
 235a/12, 235a/13, 235a/3, 236b/11,
 236b/12, 236b/13, 236b/18,
 237a/10, 237a/11, 237a/17, 237a/4,
 237a/5, 237a/8, 238b/14, 238b/15,
 238b/16, 238b/18, 238b/19, 238b/3,
 238b/4, 239a/16, 239a/2, 239a/3,
 239a/6, 23a/12, 23a/2, 240b/2,
 240b/6, 241a/11, 241a/12, 241a/13,
 241a/15, 241a/17, 241a/18, 241a/2,
 242b/10, 242b/12, 242b/17, 243a/1,
 243a/10, 243a/11, 243a/2, 243a/8,
 244b/15, 244b/5, 245a/16, 245a/2,
 245a/3, 245a/9, 246b/1, 246b/14,
 246b/19, 246b/20, 246b/9, 247a/13,
 247a/15, 247a/18, 247a/20, 247a/7,
 247a/8, 248b/10, 248b/11, 248b/5,
 248b/9, 249a/13, 249a/16, 249a/9,
 24b/16, 250b/17, 250b/19, 251a/11,
 251a/13, 251a/2, 252b/13, 252b/19,
 252b/2, 252b/4, 253a/1, 253a/20,
 254b/13, 254b/4, 254b/5, 254b/7,
 255a/1, 255a/10, 255a/13, 255a/16,
 255a/4, 256b/12, 256b/17, 257a/11,
 257a/12, 257a/13, 257a/20, 257a/5,
 258b/11, 258b/13, 258b/2, 258b/6,
 259a/13, 259a/5, 259a/9, 25a/10,

25a/2, 260b/15, 261a/18, 261a/20,
261a/6, 262b/1, 262b/17, 262b/3,
262b/7, 263a/11, 263a/13, 263a/20,
263a/3, 263a/4, 263a/7, 264b/1,
264b/17, 264b/18, 264b/19, 264b/6,
265a/14, 265a/18, 266b/15,
266b/16, 266b/17, 266b/6, 267a/12,
267a/15, 267a/17, 268b/4, 268b/6,
269a/15, 269a/18, 269a/20, 26b/7,
26b/8, 270b/17, 270b/2, 270b/20,
270b/3, 270b/5, 270b/6, 271a/17,
272b/4, 272b/8, 273a/1, 273a/13,
273a/2, 274b/1, 274b/10, 274b/13,
274b/20, 276b/17, 277a/3, 277a/8,
277a/9, 278b/13, 278b/17, 278b/5,
279a/13, 279a/14, 279a/17, 27a/4,
280b/11, 280b/20, 280b/5, 280b/8,
281a/18, 281a/2, 281a/3, 281a/4,
281a/5, 281a/6, 281a/7, 282b/11,
282b/20, 282b/4, 283a/13, 283a/16,
283a/19, 283a/9, 284b/10, 284b/11,
285a/19, 285a/2, 285a/7, 285a/9,
286b/1, 286b/10, 286b/11, 286b/17,
286b/20, 286b/9, 287a/10, 287a/17,
288b/13, 288b/15, 288b/20, 288b/3,
288b/4, 288b/6, 289a/1, 289a/20,
289a/3, 289a/9, 28b/14, 28b/20,
28b/9, 290b/14, 290b/16, 290b/19,
290b/22, 290b/3, 290b/4, 291a/12,
291a/22, 291a/7, 292b/11, 292b/17,
292b/9, 293a/1, 293a/16, 293a/19,
293a/4, 293a/6, 294b/1, 294b/12,
294b/22, 294b/9, 295a/12, 295a/19,
295a/2, 295a/21, 295a/22, 295a/3,
295a/5, 295a/6, 296b/16, 296b/17,
296b/18, 296b/20, 296b/4, 296b/7,
297a/14, 297a/17, 297a/19, 297a/6,
298b/11, 298b/17, 298b/18,
298b/19, 298b/2, 298b/3, 279a/1,
299a/19, 299a/4, 299a/7, 29a/17,
29a/5, 300b/10, 300b/11, 300b/15,
301a/1, 301a/21, 301a/3, 301a/5,
302b/1, 303a/10, 303a/12, 303a/8,
304b/1, 304b/16, 304b/3, 32b/10,
32b/12, 32b/20, 32b/6, 34b/18,
36b/12, 36b/13, 36b/16, 36b/19,

36b/8, 38b/15Bedriye, 38b/5,
38b/7, 39a/18, 3a/15, 3a/17, 3a/7,
3a/9, 40b/1, 40b/11, 40b/15,
40b/16, 40b/20, 41a/1, 41a/11,
41a/18, 41a/3, 41a/8, 42b/11,
42b/21, 43a/11, 43a/18, 44b/1,
44b/10, 44b/11, 44b/12, 44b/13,
44b/9, 45a/1, 45a/18, 45a/3, 45a/4,
45a/8, 46b/1, 46b/12, 46b/13,
46b/15, 46b/19, 46b/20, 46b/3,
46b/8, 46b/9, 47a/14, 47a/15,
47a/17, 47a/5, 47a/6, 47a/9, 48b/1,
48b/15, 48b/16, 48b/2, 48b/3,
49a/13, 49a/14, 49a/16, 49a/18,
49a/6, 4b/13, 4b/14, 4b/17, 4b/8,
50b/15, 50b/18, 50b/7, 51a/1,
51a/10, 51a/11, 51a/15sonra, 51a/5,
51a/6, 51a/9, 52b/1, 52b/3, 52b/9,
53a/1, 53a/10, 53a/12, 53a/13,
53a/5, 53a/7, 54b/1, 55a/5, 56b/16,
56b/19, 56b/20, 56b/3, 57a/1,
57a/14, 57a/3, 57a/9, 58b/1, 58b/3,
58b/4, 59a/18, 59a/5, 5a/1, 5a/8,
60b/1, 60b/13, 60b/15, 60b/18,
60b/4, 61a/1, 61a/10, 61a/11, 61a/4,
61a/6, 61a/8, 61a/9, 62b/15, 63a/1,
63a/20, 64b/14, 64b/19, 64b/7,
65a/10, 65a/14, 65a/17, 65a/2,
65a/21, 65a/5, 65a/7, 66b/1,
66b/16, 66b/18, 66b/2, 66b/4,
67a/1, 67a/14, 67a/15, 67a/17,
67a/4, 68b/11, 68b/20, 69a/2,
69a/4, 6b/1, 70b/4, 70b/5, 71a/16,
71a/4, 71a/6, 72b/10, 72b/11,
74b/15, 74b/3, 75a/10, 75a/12,
75a/17, 76b/10, 76b/17, 76b/18,
76b/9, 77a/5, 77a/7, 79a/17, 79a/20,
79a/7, 7a/16, 7a/19, 7a/2, 7a/5,
7a/6, 80b/17, 81a/5, 82b/11,
82b/14, 83a/11, 83a/12, 83a/5,
83a/7, 84b/13, 84b/20, 85a/1,
85a/20, 86b/12, 86b/4, 87a/1,
87a/18, 87a/20, 87a/8, 88b/1,
88b/12, 88b/3, 89a/16, 89a/4,8b/14,
8b/20, 8b/3, 8b/8, 90b/10, 90b/19,
90b/3, 90b/5, 90b/8, 91a/13,

91a/20, 92b/5, 93a/10, 93a/11,
93a/13, 93a/8, 94b/13, 94b/15,
94b/17, 94b/3, 94b/6, 96b/11,
97/13, 98b/13, 98b/20, 99a/13,
99a/15, 99a/5, 9a/11, 9a/15, 9a/2,
9a/8, 57a/11
b. +i 131a/17, 147a/9, 157a/9,
159a/19, 169a/18, 191a/20, 192b/6,
194b/12, 217a/2, 223a/2, 58b/11,
58b/16, 59a/3, 88b/17, 93a/13,
99a/8, 214b/20
b. +inde 15a/9, 296b/9, 299a/16
b. +ine 101a/17, 245a/1, 53a/13
b. +ini 106b/11, 286b/16
b. +inin 124b/20, 257a/11
b. +iyim 179a/3
bir ān ⁻¹. Bir an.
b. 87a/11
bir ānda ⁻². Çabucak.
b. 117a/15, 156b/20
bir ayağ evveli ⁻¹. (dey.) Bir an
önce.
b. 33a/10
bir başkası ⁻¹. Başkası.
b. 90b/8
bir içim şu ⁻¹. (dey.) Çok güzel
kadın, kız.
b. 210b/6
bir nebzecik ⁻¹. Bir nebzecik,
azıcık.
b. 82b/6
bir nev ⁻¹³. Bir nevi, bir tür.
n. 206b/1, 214b/18, 150b/10,
164b/6, 198b/9, 200b/12, 204b/8,
296b/5, 41a/14, 49a/17, 83a/1,
98b/11, 99a/19
bir yastıkta koca ⁻¹. (dey.) Karı
koca birlikte uzun bir hayat sürmek.
b. -yınız 280b/3
→ arada b.; ġarābet-perver b.;
kudemā-pesendāne b.; müşkülü'l-
icrā b.; Allāh b. daha göstermesin;
kabāḥati b. def'a işledim; fenā b.
nazarla bakıyordu, akli b. türlü
almıyor; hep b. +den; günün b.
+inde

birāder ⁻⁸. [< Fa.] Erkek kardeş.
b. 239a/18, 246b/13, 247a/13
b. +idir 300b/1
b. +im 252b/11
b. +iniz 145a/18
b. +inizi 146b/5
birāder-zāde ⁻¹. Erkek kardeş
çocuğu, yeğen.
b. +lerim 168b/18
biraz ⁻⁶¹. [< ET. *bir+az*]
1. Biraz, bir süre.
b. 154b/9, 156b/6, 157a/8, 189a/7,
238b/4, 238b/8, 244b/20, 263a/1,
270b/2, 287a/19
2. Bir miktar, azıcık.
b. 116b/13, 119a/9, 11a/10,
131a/15, 134b/20, 138b/19,
141a/11, 141a/12, 142b/3, 175a/17,
184b/13, 184b/3, 18b/5, 19a/4,
200b/19, 202b/16, 207a/19,
209a/13, 20b/12, 211a/1, 218b/10,
223a/19, 233a/5, 237a/16, 239a/11,
240b/20, 241a/6, 245a/13, 248b/4,
249a/20, 252b/5, 264b/19, 281a/9,
289a/4, 293a/14, 296b/10, 296b/20,
297a/13, 29a/3, 35a/19, 54b/13,
56b/17, 57a/15, 58b/16, 58b/9,
63a/7, 75a/16, 82b/15, 90b/10,
93a/10, 95a/18
birbiri ⁻⁴⁰. Birbiri.
b. 164b/10, 304b/14
b. +lerine 125a/4
b. +mize 200b/15, 272b/7, 301a/6,
77a/19
b. +nden 63a/4
b. +ne 101a/14, 116b/20, 157a/3,
164b/17, 165a/3, 166b/6, 167a/4,
172b/3, 225a/1, 27a/10, 61a/12,
92b/1, 93a/14
b. +ni 166b/16, 167a/7, 294b/15,
97a/3
b. +nin 164b/19, 172b/15,
221a/17, 26b/14
b. +nizden 76b/3
b. +nize 77a/20, 78b/14
b. +nizle 302b/4

b. +yle 127a/14, 27a/12, 27a/14, 27a/16

birbirini yemek: → **birbirimizi ye-**

birbirimizi ye- ⁻¹⁻ (*dey.*) Birbirine kötülük etmek, birbiriyle uğraşmak
b. -dik 163a/4

birbirine gir- ⁻¹⁻ (*dey.*) Karışmak.
b. -iyor 172b/12

→ *‘ālemi b. +ne katıyor*

birçok ⁻²⁸⁻ [*< bir+çok*] Birçok.

b. 105a/9, 113a/8, 121a/6, 123a/1, 14b/10, 15a/14, 168b/13, 178b/16, 179a/16, 182b/10, 191a/11, 234b/12, 234b/3, 267a/1, 271a/12, 275a/5, 281a/7, 292b/7, 41a/16, 45a/14, 52b/13, 54b/8, 59a/20, 60b/6, 61a/4, 85a/19, 95a/16, 98b/5

birden ⁻²⁻ [*< bir+den*] Birlikte, beraberce.
→ *hep b.*

birdenbire ⁻¹⁵⁻ [*< bir+den bir+e*] Ansızın.

b. 117a/15, 12b/12, 137a/1, 161a/8, 169a/2, 170b/1, 17a/19, 18b/2, 193a/20, 194b/16, 195a/1, 207a/16, 21a/20, 239a/17, 285a/15

bire bir ⁻¹⁻ [*< bir+e bir*] Yüz yüze, karşılıklı olarak.
b. 151a/7

birer ⁻⁶⁴⁻ [*< ET. bir+er*] Birer.

b. 100b/13, 103a/18, 107a/9, 10b/15, 10b/16, 111a/2, 114b/10, 121a/4, 130b/15, 132b/5, 142b/21, 143a/17, 155a/14, 157a/3, 165a/1, 171a/20, 17a/6, 184b/19, 188b/6, 193a/4, 200b/16, 202b/5, 204b/10, 214b/11, 223a/9, 22b/5, 22b/6, 22b/8, 246b/3, 25a/3, 264b/15, 277a/1, 27a/4, 289a/14, 289a/6, 293a/20, 293a/22, 294b/14, 300b/8, 300b/9, 302b/12, 37a/8, 42b/17, 48b/6, 53a/19, 61a/20, 62b/6, 62b/8, 63a/12, 67a/13, 69a/12, 69a/16, 96b/9, 99a/19

→ *başına ādeta b. belā olup*

biri ⁻⁸⁻ [*< bir+i*]

1. Bir tanesi.

b. +nin 245a/13, 9a/5

2. Bilinmeyen bir kimse.

b. 11a/13, 148b/1, 26b/11

b. +ni 78b/5

b. +nin 77a/9

b. +si 291a/18

birik- ⁻¹⁻ [*< ET. bir+ik-*] Birikmek.

b. -irse 77a/5

birinci ⁻⁴⁻ [*< bir+inç+i*] Bir sayısının sıra sıfatı.

b. 101a/17, 245a/20, 246b/4, 45a/11

birisi ⁻²⁻ [*< bir+i+si*] Birisi.

b. 20b/15, 33a/7

birkaç ⁻⁶⁷⁻ [*< bir+kaç*] Birkaç.

b. 105a/13, 107a/13, 10b/7, 118b/11, 119a/6, 126b/12, 129a/5, 12b/10, 131a/16, 135a/19, 137a/11, 151a/12, 158b/10, 15a/3, 160b/10, 177a/12, 185a/9, 190b/7, 204b/1, 209a/16, 213a/9, 219a/21, 220b/15, 225a/6, 226b/20, 231a/3, 233a/16, 235a/17, 235a/2, 236b/1, 238b/5, 239a/7, 247a/9, 257a/1, 264b/19, 265a/8, 26b/16, 272b/18, 275a/15, 280b/16, 281a/19, 282b/6, 283a/2, 288b/16, 297a/9, 298b/7, 301a/10, 30b/10, 33a/20, 36b/11, 44b/17, 45a/17, 47a/18, 53a/16, 54b/10, 55a/8, 64b/19, 77a/6, 7a/14, 82b/17, 85a/8, 98b/6, 99a/20, 99a/4
b. +ının 104b/9

→ *geniş b. nefes aldım*

birleş- ⁻³⁻ [*< bir+le+ş*] Ayıryken tek bir bütün hâline gelmek.

b. -erek 115a/18

b. -ip 185a/4

b. -mesinden 197a/14

birlik ⁻¹⁻ [*< bir+lik*] Bir arada olma durumu.

birlik ol- ⁻¹⁻ (*dey.*) Bir işi yapmak için bir araya gelmek, bir şey dolayısıyla taraf olmak.

b. -du 30b/2

birlikte -2- [*< bir+lik+te*]

1. Yanında, beraberinde.

b. 124b/8

2. Beraber.

b. 156b/17

birtakım -15- Birtakım.

b. 147a/12, 147a/6, 153a/13,
153a/5, 176b/4, 178b/6, 257a/4,
27a/20, 284b/12, 68b/8, 84b/17,
84b/8, 90b/1, 95a/13

b. +ı 149a/18

bisiklet -6- [*< Fr. bicyclette*] Bisiklet.

b. +e 134b/14

b. +i 131a/1, 145a/19, 146b/4

b. +iyle 134b/8, 145a/12

bisküvi -1- [*< Fr. biscuit* ‘çifte
kavrulmuş, iki kez pişmiş
kurabiye.’] Bisküvi.

b. +ler 124b/2

bit -24- [*< ET. büt-*]

1. Sonlanmak, tamamına ermek.

b. -ecek 92b/13

b. -inceye 268b/1

b. -er 134b/10, 145a/14

b. -mez 68b/14

b. -ti 235a/17, 304b/20, 28b/17

b. -tiği 185a/16

b. -tiğini 88b/7

2. Bitki, tüy vb. şeyler oluşmak,
meydana gelmek.

b. -en 42b/15

3. Tükenmek.

b. -memiş 211a/9

4. Yorulmak.

b. -tim 130b/5

5. Güçsüz kalmak.

b. -ti, 54b/6

6. *mec.* Ölmek.

b. -ip 262b/2

b. -miş 159a/8

b. -iyorduk 172b/10

b. -tik 172b/11

bitmek tükenmek bil -1- (*dey.*)

Sonu gelmemek.

b. -mez 59a/15

bitmez tükenmez -1- Bitmeyen,

sonu gelmeyen, uçsuz bucaksız.

b. 60b/18

→ *olan oldu b. -en b. -ti* → *olsun b.*

-sin → *iş b. -ti*

bit -2- [*< ET.*] Bit.

b. 73a/21

bit yeniği -1- (*dey.*) Meselede

kimsenin bilmediği başka bir taraf
veya bir düzen var anlamında.

i. 279a/1

bitir -6- [*< ET. büt-ür-*]

1. Bitmesini

sağlamak, tamamlamak,

sonuçlandırmak.

b. -di 255a/12

b. -miş 258b/1

2. Onulmaz duruma getirmek,
mahvetmek.

b. -di 187a/19

b. -eceği 186b/1

b. -en 242b/18

→ *söyleye söyleye b. -emiyor*

bitişik -1- [*< ET. büt-üş-* ‘karşılıklı
onaylamak’ + *ik*] Bitişik, yapışmış
olan.

b. 5a/3

biz -158- [*< ET.*] Birinci çoğul kişi
zamiri.

b. 10b/5, 127a/17, 12b/11, 15a/6,

161a/7, 163a/1, 163a/8, 167a/20,

16b/13, 171a/13, 202b/10, 202b/7,

241a/3, 264b/19, 280b/6, 284b/18,

285a/1, 28b/19, 29a/1, 29a/5,

301a/21, 35a/20, 35a/3, 36b/18,

37a/13, 37a/15, 37a/17, 60b/3,

64b/10, 64b/12, 71a/14, 71a/4,

72b/14, 73a/8, 77a/19, 79a/3, 87a/2,

94b/14, 94b/16

b. +de 176b/1, 179a/13, 283a/4,

99a/13, 30b/20

b. +den 15a/5, 68b/2, 92b/20

b. +e 100b/4, 102b/12, 107a/19,

110b/6, 119a/8, 13a/3, 147a/15,

147a/17, 149a/10, 149a/5, 14b/8,

15a/16, 162b/20, 167a/19, 169a/4,

16b/11, 171a/15, 179a/17, 17a/2,

180b/8, 197a/16, 212b/7, 269a/15,
269a/9, 270b/11, 270b/9, 271a/3,
271a/9, 28b/2, 28b/20, 36b/13,
36b/19, 59a/5, 66b/19, 69a/18,
91a/14, 91a/18, 93a/19, 93a/2,
96b/2, 119a/4, 64b/11
b. +i 156b/18, 160b/13, 163a/20,
163a/5, 179a/16, 192b/11, 221a/9,
270b/1, 271a/7, 28b/2, 87a/4
b. +im 117a/16, 119a/12, 119a/16,
130b/20, 134b/8, 145a/12, 149a/9,
156b/3, 15a/1, 169a/11, 174b/5,
182b/7, 187a/19, 194b/3, 200b/15,
207a/11, 211a/16, 22b/7, 23a/10,
23a/11, 23a/6, 25a/2, 271a/2,
273a/9, 277a/19, 277a/20, 27a/2,
27a/8, 285a/20, 300b/4, 30b/1,
30b/11, 30b/16, 30b/9, 31a/2,
31a/6, 57a/18, 59a/1, 61a/18, 62b/7,
64b/18, 65a/13, 66b/17, 68b/3,
73a/11, 73a/3, 77a/5, 86b/6, 8b/13,
92b/19, 65a/9
b. +imle 24b/13, 270b/6, 271a/5
b. +m 208b/8
→ *Tanrım* b. +i *esirgesin*
bizār -4- [*< Fa.*] Bıkmış, usanmış;
tedirgin, rahatsız.
b. 186b/12
b. +dı 42b/7
bizār kal- -2- Tedirgin veya bıkmış
bir hâle gelmek.
b. -acağım 298b/12
b. -mıştı 186b/13
bizimki -2- [*< biz+im+ki*] Bizim olan,
bizimle ilgili olan.
b. 59a/16, 85a/18
bodrum -1- [*< Yun. pètrion (πέτριον)*
‘taşlık’] Bodrum.
b. +u 37a/13
boğadalık -1- [*< İtal. bucato*] Küllü
veya sodalı su ile yıkanma
gerektiren.
b. 33a/2
boğaz -2- [*< ET. boğ-uz*] Boynun ön
k kısmı, gırtlak.

b. +ıma 7a/5
b. +ından 211a/5
boğucu -1- [*< boğ-u-cu*] Nefes
aldırmayan, nefesi tıkayan, insanı
boğulacak duruma getiren,
b. 108b/2
boğul- -6- [*< ET. boğ-ul-*] Havasız
kalarak ölmek.
b. -acağım 189a/20, 190b/8
b. -mağla 159a/1
b. -muş 40b/3
b. -muşlardı 188b/8
b. -uyorlardı 289a/7
boğuş- -2- [*< ET. boğ-uş-*] Dövüşmek.
b. -tuğ 163a/5
b. -urlar 27a/13
boğça -1- [*< ET. boğ ‘torba, çıkın’ +ça*]
İçine çamaşır, elbise vb. koyup
sarılan dört köşe kumaş.
b. 168b/13
bol bol -4- [*< ET.*] Fazlasıyla.
b. 125a/12, 4b/1
Bolid -2- [*< Fr. bolide ‘büyük ve çok
parlak meteor’*] Gök taşı.
B. 110b/12
B. +lerin 107a/8
bomba -1- [*< Lat. bombus ‘boğuk ses,
uğultu’ < İtal. bomba ‘patlayıcı
düzenek’*] Bomba, ateşli silah.
b. +mız 105a/8
bombardıman -1- [*< İtal. bombard ‘
bir tür top.’ < Fr. bombardement
‘bombalama’*] Bombalama.
bombardımana tut- -1- Üzerine
bomba atmak, bombalamak.
b. -ar 111a/3
bonjur -1- [*< Fr. bonjour ‘iyi günler,
günaydın.’*] Uzun siyah ceketle,
çizgili pantolondan oluşan erkek
giysisi.
b. +unu 57a/5
bora -1- [*< EYun. boreás (βορέας) <
İtal. boreia ‘kuzey veya kuzeydoğu
rüzgârı, sert hava.’*] Bora.
b. +lar 170b/14

borç -2- [*< Soğd. purç*] Geri verilmek üzere alınan herhangi bir şey.

b. +a 27a/17

b. +lar 28b/18

bos -1- İkilmede anlamız kelime.

→ *boyu b. +u*

boş -1- [*< ET.*] İşe yaramayan, gereksiz, fuzuli.

b. +a 255a/6

boşa -2- [*< ET. boş+u-* ‘salmak, çözmek, serbest bırakmak’]
Boşamak.

b. -dı 6b/16

b. -ma 6b/18

boşalt -1- [*< ET. boş+a-l-t-*] Boş duruma getirmek, içindekini dışarı çıkarmak.

b. -alım 37a/17

boşaltıl -1- [*< ET. boş+a-l-t-ıl-*]
Boşaltılmak.

b. -arak 266b/15

boşat -2- [*< ET. boş+a-t-*] Boşatmak.

b. -ip 254b/10, 263a/6

boşluk -6- [*< boş+luğ*] İçinde hiçbir cisim bulunmayan mekân.

b. +a 60b/19

b. +la 66b/2

b. +tan 60b/18

b. +u 149a/9

b. +un 62b/2, 65a/6

boy -4- [*< ET. boğ*]

1. Bir şeyin yere değen veya yere en yakın olan kısmı ile en yüksek noktası arasındaki mesafe

b. +da 31a/15

2. Kenar, kıyı.

b. +unda 243a/16

3. Topluluk.

b. +lardan 81a/14

boy bos -1- Vücudun yapısı bakımından biçimi, eğin, kesim.

b. +u p. +u 269a/6

boyalı -1- [*< ET. boduğ+lug*] Boya sürülmüş, boyanmış.

b. 166b/2

boylu -3- [*< ET. boğ+lug*] Boyu herhangi bir vasıfta olan.

→ *orta b.*

boylu boyunca -1- (*dey.*) Boyu uzanabildiğince, boyu uzunluğunda; bütün olarak.

b. 227a/4

boylu boyuna -1- → **boylu boyunca**
b. 281a/20

boyun -2- [*< ET. bōy+ın*] Vücudun omuzla baş arasında kalan kısmı.

boyun bağı -1- boyun bağı.

b. +sı 57a/6

boyun /boynunu/ bükmek:

boynumuzu bük- -1- (*dey.*) Bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek.

b. -erek 117a/3

boz- -4- [*< ET. buz- < AT. *būz-*]

1. Geçersiz duruma getirmek, değiştirmek.

b. -mayarak 56b/1

b. -up 278b/9

2. Aklını yitirme derecesinde bir şeye düşkünlük.

b. -muştur 38b/7

3. *argo* Aklını yitirmek.

b. -dun 33a/1

boza -1- [*< ET. buğsum ~ Fa. bûze ?*]
Boza.

b. +yı 25a/20

bozar- -2- [*< ET. boz+ar-*] Renk değiştirmek, rengi atmak.

→ *kızara b. -a; kızardı b. -dı*

bozuk -3- [*< ET. buz-uğ*]

1. Bozulmuş olan.

b. 236b/9, 49a/9

2. Düzensiz, tertipsiz, karışık.

b. 240b/1

bozul- -1- [*< ET. buz-ul-*] Bir şeye kızmak, içerlemek.

b. -du 285a/15

böcek -2- [*< ET. böğ ‘örümcek’ +çak*]
Böcek.

b. +lerin 73a/4
→ *süümüklü b.*
böğür ⁻¹⁻ [*< ET. böğür*] Böğür,
vücudun kaburga ile kalça
arasındaki bölümü.
b. +üme 19a/9
börekçi ⁻¹⁻ [*< ?*] Börekçi.
b. +nin 244b/11
böyle ⁻¹¹⁹⁻ [*< bo+ile*] Böyle.
b. 10b/20, 110b/18, 118b/18,
118b/7, 119a/16, 119a/3, 11a/12,
120b/13, 121a/4, 129a/13, 133a/1,
134b/17, 135a/6, 135a/9, 136b/5,
137a/1, 137a/6, 13a/7, 140b/9,
14b/6, 14b/7, 155a/13, 160b/12,
164b/5, 167a/1, 179a/14, 180b/5,
183a/11, 184b/8, 187a/12, 190b/4,
193a/17, 195a/11, 195a/15,
195a/18, 197a/13, 204b/13,
208b/15, 208b/4, 209a/1, 209a/5,
211a/3, 213a/5, 215a/11, 216b/16,
216b/2, 217a/4, 218b/1, 221a/20,
223a/17, 231a/6, 236b/18, 241a/12,
243a/16, 247a/15, 248b/10, 251a/4,
251a/5, 252b/18, 252b/7, 254b/18,
256b/4, 258b/3, 261a/20, 262b/14,
263a/11, 267a/4, 270b/14, 274b/13,
274b/17, 274b/20, 276b/9, 280b/5,
284b/3, 285a/3, 286b/9, 287a/12,
28b/5, 290b/10, 293a/19, 295a/17,
295a/20, 296b/1, 297a/3, 297a/9,
29a/7, 301a/13, 30b/13, 30b/7,
31a/3, 3a/13, 41a/14, 41a/8, 44b/5,
47a/8, 49a/15, 49a/6, 4b/13,
4b/18, 51a/10, 52b/15, 52b/3,
53a/4, 63a/1, 65a/17, 66b/1, 71a/1,
78b/6, 81a/9, 83a/16, 84b/20,
85a/12, 86b/3, 87a/17, 93a/16,
97a/14, 99a/15
b. +dir 4b/3
böylesi ⁻¹⁻ Böylesi.
b. 50b/15
bu ⁻⁸⁶²⁻ [*< ET. bo*]
1. İşaret sıfatı.
b. 100b/15, 101a/1, 101a/2,
101a/3, 101a/4, 102b/19, 102b/8,

103a/12, 103a/17, 103a/20, 103a/3,
103a/4, 104b/18, 105a/11, 105a/16,
106b/14, 106b/3, 107a/19, 108b/1,
108b/9, 109a/10, 109a/4, 10b/10,
10b/13, 110b/10, 110b/12, 110b/19,
110b/7, 111a/4, 112b/b11, 114b/11,
114b/13, 114b/20, 114b/7, 114b/9,
115a/10, 115a/16, 115a/19, 115a/5,
116b/1, 116b/12, 116b/19, 117a/17,
117a/9, 118b/16, 119a/13, 119a/8,
11a/17, 11a/8, 120b/8, 121a/11,
121a/13, 121a/15, 121a/17, 121a/2,
122b/13, 122b/4, 122b/9, 123a/1,
123a/3, 123a/8, 124b/19, 125a/11,
125a/6, 126b/3, 126b/7, 127a/17,
127a/9, 128b/14, 128b/8, 129a/15,
129a/8, 12b/10, 12b/16, 12b/4,
12b/5, 131a/20, 131a/7, 131a/9,
132b/10, 133a/10, 133a/8, 133a/9,
134b/1, 134b/10, 134b/5, 135a/1,
135a/13, 135a/19, 136b/4, 136b/7,
137a/1, 137a/12,
137a/18, 137a/20, 137a/6, 138b/18,
138b/2, 138b/20, 138b/6, 139a/17,
139a/4, 13a/15, 13a/19, 13a/9,
140b/12, 140b/3, 140b/4, 141a/11,
141a/14, 141a/17, 141a/18,
142b/10, 143a/1, 143a/8, 144b/15,
144b/19, 145a/16, 145a/20, 145a/5,
146b/1, 146b/11, 146b/12, 146b/16,
146b/17, 146b/2, 147a/13, 147a/17,
147a/19, 147a/8, 148b/11, 148b/16,
148b/2, 148b/7, 149a/11, 149a/18,
149a/6, 149a/8, 14b/9, 150b/5,
150b/7, 151a/11, 151a/13, 151a/16,
151a/18, 153a/13, 153a/9, 156b/10,
158b/15, 158b/18, 158b/7, 159a/5,
15a/12, 15a/13, 161a/10, 161a/7,
161a/9, 162b/1, 162b/12, 162b/15,
162b/3, 162b/5, 163a/1, 163a/16,
163a/20, 163a/8, 164b/18, 165a/16,
165a/9, 166b/14, 166b/18, 166b/4,
167a/18, 167a/3, 169a/4, 169a/8,
171a/14, 172b/14, 173a/13,
173a/17, 175a/14, 175a/19, 175a/8,
176b/17, 176b/2, 176b/20, 177a/1,

177a/17, 177a/5, 177a/8, 177a/9,
 178b/11, 178b/12, 178b/18,
 178b/20, 178b/7, 178b/9, 179a/3,
 17a/17, 181a/3, 183a/1, 183a/12,
 183a/6, 184b/1, 186b/14, 186b/17,
 186b/18, 186b/8, 190b/19, 192b/6,
 193a/11, 193a/18, 194b/15,
 195a/17, 195a/6, 196b/12, 196b/4,
 197a/16, 197a/17, 197a/9, 198b/9,
 199a/14, 200b/14, 200b/19, 200b/3,
 201a/7, 201a/20, 201a/7, 202b/12,
 203a/12, 204b/2, 204b/5, 204b/7,
 204b/8, 205a/10, 205a/17, 205a/3,
 205a/4, 206b/4, 206b/6, 207a/15,
 207a/19, 207a/7, 208b/12, 208b/14,
 208b/7, 209a/9, 20b/10, 212b/12,
 212b/15, 212b/20, 213a/4, 213a/7,
 214b/18, 214b/20, 215a/14,
 215a/17, 215a/4, 216b/1, 216b/11,
 216b/17, 216b/19, 216b/20, 216b/8,
 216b/9, 217a/19,
 217a/4, 217a/8, 218b/12, 218b/13,
 218b/4, 219a/13, 220b/11, 220b/12,
 220b/17, 220b/19, 220b/6, 221a/1,
 221a/17, 222b/13, 222b/18,
 223a/15, 223a/19, 223a/3, 223a/4,
 223a/6, 223a/9, 224b/11, 224b/15,
 224b/19, 224b/6, 225a/10, 225a/18,
 225a/5, 226b/13, 226b/6, 227a/14,
 227a/16, 227a/17, 227a/18,
 227a/20, 227a/3, 227a/9, 228b/2,
 228b/5, 229a/13, 229a/2, 229a/7,
 229a/9, 230b/10, 230b/12, 230b/15,
 230b/19, 230b/8, 230b/9, 231a/15,
 232b/20, 232b/6, 233a/1, 233a/19,
 233a/6, 236b/17, 236b/2, 236b/7,
 236b/9, 237a/13, 237a/18, 237a/6,
 237a/7, 238b/10, 238b/11, 239a/11,
 239a/16, 239a/17, 239a/20, 240b/9,
 242b/12, 242b/3, 243a/16, 243a/18,
 243a/3, 243a/9, 245a/13, 246b/6,
 247a/17, 247a/6, 248b/7, 249a/19,
 24b/17, 251a/18, 252b/10, 252b/9,
 253a/19,
 253a/3, 253a/5, 254b/12, 255a/12,
 255a/15, 255a/16, 255a/17, 255a/3,

255a/4, 256b/10, 256b/14, 256b/19,
 256b/7, 256b/8, 257a/2, 257a/3,
 258b/1, 258b/11, 258b/14, 258b/16,
 259a/12, 259a/13, 259a/14,
 259a/20, 259a/7, 25a/2, 25a/8,
 260b/10, 260b/2, 260b/4, 261a/10,
 261a/12, 261a/14, 261a/19, 261a/5,
 262b/17, 262b/3, 262b/6, 263a/1,
 263a/13, 263a/18, 263a/5, 263a/7,
 263a/8, 264b/13, 264b/2, 264b/8,
 265a/12, 265a/15, 265a/19, 266b/1,
 266b/12, 266b/15, 267a/10,
 267a/14, 267a/20, 267a/3, 267a/8,
 26b/18, 26b/19, 271a/11, 271a/19,
 272b/17, 272b/4, 272b/6, 272b/9,
 273a/15, 273a/18, 273a/8, 274b/19,
 274b/6, 275a/10, 275a/13, 275a/2,
 278b/2, 278b/20, 278b/6, 279a/14,
 279a/8, 27a/11, 27a/2, 280b/10,
 280b/4, 280b/5, 280b/8, 281a/18,
 282b/1, 282b/14, 282b/17, 282b/2,
 282b/3, 282b/5, 283a/14, 283a/15,
 283a/16, 284b/15, 284b/6, 285a/10,
 285a/14, 286b/12, 286b/2, 286b/20,
 287a/13, 287a/4, 288b/11, 288b/6,
 289a/15, 289a/20, 28b/14, 28b/5,
 290b/10, 290b/13, 290b/15,
 290b/17, 290b/21, 291a/4, 292b/15,
 293a/10, 293a/12, 293a/14, 293a/2,
 293a/5, 293a/9, 294b/17, 294b/20,
 294b/5, 294b/8, 294b/9, 295a/1,
 295a/13, 295a/19, 295a/21, 295a/8,
 295a/9, 296b/15, 296b/17, 296b/19,
 296b/2, 296b/3, 297a/2, 297a/7,
 298b/13, 298b/20, 298b/5, 299a/12,
 299a/18, 299a/21, 299a/7, 29a/3,
 300b/1, 300b/15, 300b/16, 300b/17,
 301a/1, 301a/9, 302b/10, 302b/2,
 303a/1, 303a/18, 303a/19, 303a/4,
 304b/16, 30b/15, 32b/4, 32b/7,
 33a/5, 33a/7, 35a/9, 36b/5, 36b/8,
 37a/19, 38b/1, 38b/9, 39a/4, 3a/12,
 3a/16, 40b/16, 40b/4, 41a/20,
 41a/3, 41a/5, 42b/18, 43a/1, 43a/10,
 43a/15, 43a/3, 44b/9, 45a/11,
 45a/19, 46b/15, 46b/3, 46b/7,

47a/16, 47a/5, 48b/11, 48b/18,
48b/6, 49a/7, 49a/8, 4b/3, 4b/4,
4b/7, 50b/11, 50b/16, 50b/19,
50b/7, 51a/14, 51a/18, 51a/6,
52b/17, 53a/12, 53a/13, 53a/20,
54b/5, 54b/9, 55a/13, 55a/17,
55a/9, 56b/8, 57a/15, 57a/17, 5a/9,
60b/19, 60b/2, 61a/12, 62b/14,
62b/19, 62b/2, 62b/20, 63a/16,
63a/19, 64b/10, 64b/12, 64b/5,
65a/11, 65a/16, 65a/6, 65a/8,
66b/10, 66b/13, 66b/20, 66b/5,
66b/6, 66b/7, 67a/10, 67a/17,
67a/3, 67a/8, 67a/9, 68b/16, 68b/6,
69a/9, 70b/5, 71a/13, 71a/5, 73a/6,
75a/15, 75a/18, 79a/18, 81a/7,
81a/9, 82b/1, 82b/13, 82b/16,
82b/3, 83a/1,
83a/10, 83a/7, 84b/10, 84b/4,
85a/12, 85a/18, 85a/2, 85a/7, 85a/9,
86b/2, 86b/4, 86b/5, 87a/13,
88b/18, 88b/4, 88b/8, 89a/15,
89a/18, 89a/8, 8b/12, 8b/18, 8b/5,
91a/10, 92b/13, 92b/19, 93a/19,
93a/2, 93a/8, 94b/13, 94b/14,
94b/16, 94b/5, 95a/16, 95a/17,
96b/16, 96b/17, 96b/18, 96b/20,
97a/11, 97a/3, 98b/16, 98b/5,
98b/9, 99a/2, 99a/20

2. İşaret zamiri

b. 140b/7, 141a/9, 146b/5,
148b/18, 157a/5, 15a/17, 160b/9,
176b/6, 237a/10, 237a/11, 247a/12,
251a/1, 253a/18, 255a/2, 256b/5,
25a/13, 267a/12, 271a/3, 277a/11,
279a/13, 35a/15, 37a/3, 41a/1,
47a/4, 4b/16, 58b/4, 58b/6, 60b/20,
61a/6, 64b/18, 6b/18

b. +*dur* 181a/9, 27a/5

b. +*na* 109a/3, 110b/15, 120b/20,
133a/7, 145a/8, 146b/15, 149a/12,
175a/10, 176b/12, 178b/10, 192b/3,
198b/3, 214b/17, 235a/16, 254b/9,
264b/14, 274b/12, 286b/3, 48b/7,
74b/12, 96b/9, 99a/13

b. +*nda* 138b/12, 264b/12, 275a/6,

291a/16, 293a/16, 298b/14

b. +*ndan* 144b/5, 145a/16, 168b/1,
182b/20, 182b/8, 198b/11, 200b/16,
200b/2, 217a/7, 224b/2, 226b/4,
236b/5, 237a/11, 259a/6, 261a/17,
264b/2, 284b/8, 298b/12, 298b/8,
29a/15, 301a/8, 304b/7, 3a/14,
60b/11, 65a/1, 69a/20

b. +*nu* 103a/10, 127a/10, 132b/9,
146b/3, 156b/17, 164b/6, 168b/2,
180b/12, 180b/4, 204b/1, 205a/15,
210b/9, 212b/13, 215a/20, 216b/2,
225a/20, 229a/3, 231a/8, 234b/20,
243a/4, 246b/7, 252b/15, 254b/13,
271a/19, 285a/20, 298b/16,
298b/21, 298b/7, 299a/16, 40b/16,
45a/2, 45a/4, 58b/8, 59a/1, 64b/15,
74b/14, 82b/15, 93a/4, 99a/19

b. +*nun* 118b/1, 119a/4, 125a/8,
138b/9, 152b/20, 153a/3, 198b/4,
199a/20, 19a/3, 223a/10, 224b/7,
233a/5, 247a/7, 24b/3, 257a/9,
267a/15, 268b/3, 285a/8, 299a/1,
29a/2, 40b/19, 46b/16, 50b/12,
60b/16, 72b/5, 80b/11, 82b/11,
92b/6

b. +*nunla* 217a/20

→ *sözü b. neticeye getirmesinden;*
şuna b. +na

bu kadar ⁻⁴⁴ Yaklaşık, bu derece,

b. 102b/16, 103a/16, 118b/4,
125a/15, 129a/17, 137a/3, 139a/18,
149a/15, 155a/12, 166b/15,
168b/14, 173a/18, 173a/8, 177a/13,
177a/7, 180b/17, 185a/4, 203a/15,
203a/8, 208b/18, 212b/9, 219a/9,
236b/6, 237a/5, 240b/8, 251a/17,
252b/2, 254b/5, 256b/13, 258b/4,
258b/7, 263a/3, 274b/10, 278b/4,
294b/1, 296b/7, 297a/5, 53a/9,
65a/1, 71a/15, 93a/10, 97a/18,
9a/12

bu yüzden ⁻¹ Bu yüzden.

b. 179a/7

bu 'd ⁻² [⁻ Ar. √ *b* - ⁻ *d*]

1. Uzaklık.

b. +ların 66b/8

2. Cisim ölçümlerinde söz konusu olan uzunluk, derinlik ve genişlikten her biri, boyut.
bu‘d-ı mücerred -2- Belli bir ölçü dahilinde olmayan uzaklık, uzay, feza.
b. 65a/5
b. +e 69a/14
b. +le 66b/1

bucağ -3- [< ET. *bıç-ğak* ‘kesim, kesit’]
Kenar, köşe, yer.
b. +ı 62b/1
→ *ucu b. +ı olmadığı*; *ucu b. +ı gelmez*

buçuk -4- [< ET. *bıç-uk*] Yarı, yarım.
b. 112b/1, 283a/14
b. +tu 288b/14
→ *az b.*

budalā -2- [< Ar. $\sqrt{b-d-l}$ ‘abdallar’]
Budala, alık, ahmak, bön.
b. 118b/8
b. +lar 21a/16

budalalık -1- Budalalık.
b. 204b/9

bugün -13- [< *bo+kün*] Bugün.
b. 103a/5, 112b/b11, 125a/15, 143a/11, 181a/6, 22b/10, 22b/14, 22b/3, 256b/18
b. +e 102b/10, 141a/13, 3a/6, 62b/12

bugünkü -4- Bugünkü.
b. 93a/18, 99a/5, 167a/13, 253a/2

buhrān -3- [< Ar. $\sqrt{b-h-r}$ ‘hastalığın dönüm noktası, kriz.’] Ruhsal sıkıntı, zor veya tehlikeli olaylar karşısındaki genel sıkıntı.
b. +da 222b/1
b. +ı 218b/10
→ *devre-i b. +a*

bul -90- [< ET.]

1. Arayarak bir şeyi bulmak.
b. -acağım 155a/19
b. -acağ 230b/16
b. -acağtı 48b/17
b. -amayacağım 157a/9

b. -amazsın 119a/15
b. -amıyorlar 30b/8
b. -aydım 177a/16
b. -ayım 113a/9
b. -dum 165a/3
b. -madan 255a/7
b. -mak 145a/15, 146b/4, 166b/13, 41a/3, 45a/6
b. -mağ 144b/12, 118b/2
b. -ur 210b/19
b. -ursa 157a/10, 157a/14
b. -ursam 77a/8

2. Erişmek, ulaşmak.
b. -amaması 184b/10
b. -arağ 115a/8
b. -du 104b/5, 108b/20, 161a/3, 172b/5, 189a/6, 190b/7
b. -ursa 215a/12
b. -dular 243a/12
b. -dum 105a/14
b. -mayan 258b/20
b. -unca 29a/11

3. Yabancı kelimelerle birleşik fiil oluşturur.
b. -amadı 297a/6
b. -amayacak 102b/15
b. -amayınca 46b/3
b. -ur 136b/18

4. ... Olarak görmek, ... olduğunu kabul etmek.
b. -amadığıma 175a/15
b. -amadım 176b/18
b. -du 45a/12, 223a/15
b. -duğuma 142b/14
b. -dum 184b/13, 185a/20, 187a/18, 105a/11
b. -mamış 265a/1
b. -ur , 199a/8
b. -uyor 221a/8, 257a/2
b. -uyorum 259a/11

5. Sağlamak, temin etmek.
b. -amıyor 88b/18
b. -amıyordu 216b/9, 293a/7
b. -amıyorum 140b/20
b. -muş 300b/19
b. -urum 195a/18

6. Ortaya çıkarmak, keşfetmek.
b. -araç 123a/2
b. -up 177a/7, 204b/17, 209a/17, 41a/7, 90b/15
b. -ur 295a/12
b. -uyordu 46b/18
→ *yolunu b. -malıdır; yolu b. -amadıkları; Mevlâyı b. -dum; vukû´ b. -acaç; vukû´ b. -acaçtı; huşûl b. -amaz; vukû´ b. -an; vukû´ b. -du; vukû´ b. -duğunu; vukû´ b. -mayacaktır; vücûd b. -muştı; vukû´ b. -sa; âdet yerini b. -sun; koca b. -du; yüz b. -amadığından*
bulan -1- [*< ET. bulğa-n-*] Parlaklığını ve açıklığını kaybetmek.
b. -dı 289a/4
bulaş- -1- [*< ET. bulğa-n-*] Bir işe karışmak.
b. -madan 272b/19
bulaşık -1- [*< ET. bulğa-ş-ık*] Kirletilmiş mutfak eşyesi.
b. 30b/9
Bulgar -1- Bulgar.
B. 165a/3
Bulgaristan -1- Balkanlar’da yer alan bir ülke.
B. 159a/10
bulun- -128- [*< ET. bul-un-*]
1. Bir yerde olmak.
b. -an, 159a/7
b. -duğu, 237a/14, 238b/4, 286b/15, 67a/5
b. -duğum 189a/14, 190b/19, 191a/19, 192b/6
b. -duğunu 237a/16
b. -dukları 158b/18
b. -duklarını 147a/20
b. -madığıma 129a/7
b. -mak 151a/7, 56b/8
b. -unca 297a/17
b. -uyor 115a/15
b. -uyordu 290b/12
2. Yalın veya bulunma hâl eki alan isimlerin yanına gelerek etmek, olmak gibi yardımcı fiil işlevi

görür.
b. -acaçlardı 122b/17
b. -acaçtır 113a/20
b. -alım 76b/14
b. -an 149a/7, 167a/10, 180b/19, 41a/16, 60b/13, 84b/10, 68b/5, 113a/11
b. -anlar 200b/8
b. -du 153a/2, 216b/3, 59a/8
b. -duğu 195a/2, 233a/12, 244b/4
b. -duğum 291a/21
b. -duğuna 213a/3
b. -duğundan 102b/5, 110b/11
b. -duğunu 55a/3, 87a/7
b. -duğunuzu
b. -dukça 88b/14
b. -mak 139a/1
b. -makla 199a/12
b. -mamızdır 297a/12
b. -ması 112b/10, 255a/18, 76b/9
b. -muş 140b/5, 85a/11
b. -muştı 264b/1
b. -sa 262b/8
b. -saç 119a/3
b. -sun 212b/20
b. -ur 295a/21
b. -urdu 42b/21
b. -ursa 261a/14
b. -ursanız 196b/3
b. -ursunuz 95a/16
b. -uyordu 218b/14, 222b/16
b. -uyordum 188b/11
b. -uyorum 134b/4
b. -uyorum 229a/5
3. Tespit edilmek, belirlenmek.
b. -abilir 40b/20
b. -muş 148b/12
b. -sa 25a/2
4. Var olmak, mevcut olmak.
b. -abileceğine 129a/11
b. -an 115a/1, 181a/10
b. -anlar 284b/14
b. -duğundan 234b/3
b. -duğunu 145a/19, 239a/15
b. -duktan 97a/1
b. -madığını 208b/5

b. -ması 140b/10

b. -sa 50b/15

b. -up 208b/5, 165a/8

b. -ur 207a/3, 41a/10

b. -ursa 304b/11

5. Bir üslup özelliği olarak –miş eki almış fiilimsilerden sonra kullanılır ve ‘olmak’ anlamı verir.

b. -acağız 126b/6

b. -acaksınız 296b/12

b. -acaaktır 159a/8

b. -alım 201a/12

b. -an 64b/4

b. -duğu 104b/16

b. -duğundan 285a/15

b. -duğunu 236b/4

b. -dunuz 296b/18

b. -mağ 233a/3, 236b/14, 236b/20, 251a/12, 290b/19

b. -ması 53a/11

b. -masından 297a/5

b. -mayı 291a/5

b. -sa 217a/5

b. -ursunuz 265a/14

b. -uyor 221a/13

→ ‘āmil b. - duḡça; isnādda b. -
acaḡ; küfrānda b. -acaḡ; tedkīkāтта
b. -amıyorsa, ‘aleyhinde b. -an; bī-
fütūr b. -araḡ; istiḡhāmātında b. -
araḡ; emīn b. -duḡum;
‘aleyhlerinde b. -duḡunuz; ḡarf-
endāzlıkta b. -duḡlarını; iḡtārında
b. -maḡa; ‘aleyhinde b. -maḡ;
‘aleyhimde b. -maḡtan; cesāretinde
b. -manız; iddi ‘āda b. -ur;
beyānātta b. -ursa; bī- te’eṣṣūr b. -
uyordu; tedkīkāтта b. -uyordu;
ma ‘rūz b. -an; niyāzında b. -
uyordum; emirlerde b. -uyorsunuz

bulundur- -2- [< bul-un-dur- < ET.
bul-] Var olmasını sağlamak.

b. -araḡ 232b/11

→ gözlerimizin önünde b. -duḡu

bulut -5- [< ET. bulut <?] Bulut.

b. 186b/19

b. +lar 143a/14

b. +lardan 289a/22

b. +ları 108b/6

b. +larla 288b/10

bulutsuz -1- [< bulut+suz] Bulutsuz.

b. 61a/7

bummmmm -1- Yansıma sözcük.

b. 172b/13

bunal- -6- [< ET. buḡ ‘hastalık,
sıkıntı’+al-] Bunalmak.

b. -an 289a/10

b. -ır 40b/10

b. -ıyor 171a/18

b. -ıyordu 228b/2

b. -ıyorduk 170b/7

b. -ıyorum 20b/11

bunca -3- [< *bun+ca] Bunca.

b. 102b/20, 103a/13, 103a/2

bundan -1- [< *bu(n)+dan] Bundan.

b. 3a/10

bunlar -46- [< ET. *bu(n)lar] Bu
zamirinin çokluk biçimi.

b. 57a/20, 67a/16, 142b/21,
160b/14, 179a/19, 180b/8, 181a/14,
183a/19, 210b/14, 223a/8, 292b/12
b. +a 59a/16, 66b/4, 105a/9,
227a/6, 260b/7

b. +dan 61a/14, 69a/7, 86b/10,
86b/6, 96b/14, 182b/16

b. +ı 62b/4, 69a/16, 89a/10,
91a/11, 97a/5, 153a/15, 157a/12,
230b/16

b. +ın 52b/7, 60b/1, 61a/5, 67a/20,
68b/9, 82b/17, 82b/6, 85a/10,
85a/13, 107a/9, 130b/2, 146b/3,
187a/5, 193a/8, 240b/13, 297a/10

bura -41- [< bo+ra, bo+ara] Bura, bu
yer.

b. +da 123a/16, 176b/11, 20b/11,
210b/1, 241a/3, 245a/6, 253a/1,
283a/1, 287a/11, 36b/12, 39a/13
b. +dan 111a/19, 123a/19, 191a/4,
239a/19, 246b/13, 247a/13, 27a/9,
33a/11

b. +lara 118b/15

b. +larda 116b/4, 248b/14

b. +sı 132b/14, 206b/15, 241a/9,

245a/10, 283a/6
 b. +sında 24b/3, 281a/17
 b. +sını 70b/14
 b. +ya 116b/16, 181a/4, 209a/7,
 233a/8, 237a/17, 244b/13, 253a/6,
 253a/9, 285a/6, 33a/6, 89a/9
Bursa -1- Şehir ismi.
 B. 7a/1
burun -3- [< ET. *burun* ‘önde olan,
 çıkıntı’] Burun organı.
 b. 29a/20
 b. +u 56b/16
būs -1- [< Fa. *būsīden* ‘öpmek’] Öpme.
 b. 220b/16
būse -2- [< Fa.] Öpücük.
 b. +lere 139a/15
 b. +lerini 51a/17
būy -2- [< Fa.] Koku.
būy-ı latīf -1- Hoş koku.
 b. 281a/4
būy-ı meşām-nūvāz -1- Burun
 okşayıcı koku.
 b. 218b/13
buyur -11- [< ET.]
 1. Saygı ifadesi bildiren yardımcı
 fiil, söylemek, demek.
 b. -duğunuz 179a/4
 b. -muşsunuz 144b/15
 b. -unuz 98b/3
 b. -uyorsunuz 177a/9
 2. Saygılı ifadede etmek, eylemek,
 yapmak.
 b. -mayınız 185a/14, 201a/1
 b. -unuz
 → *ināyet* b. -unuz; *inşāf* b. -unuz;
musā‘ade b. -unuz
buyurul -2- [< ET. *buyur-ul*]
 Buyrulmak.
 b. -duğu 265a/4
 → *tenezzül* b. -ursa
buz -5- [< ET. *būz*] Buz.
 b. 21a/5
 b. +ları 96b/10
 → *tuzla* b. *olacaktı*; *tuz ile* b.
olmuş

büfe -1- [< Fr. *buffet* ‘1. Yemek dolabı.
 2. Üzerinde yiyecek ve içecek
 sergilenen masa. 3. Tren
 istasyonlarında yiyecek ve içecek
 satılan yer.’] Toplantılarda yiyecek
 ve içeceklerin konulduğu masa
 b. 153a/18
bük -2- [< ET.] Bükmek.
 → *lağırdının bēlini* b. -en;
boynumuzu b. -erek
bülbül -3- [< Fa. *bulbul*] Bülbül.
 b. +ler 105a/16
 b. +lerin 101a/3
bülbül gibi söyle -1- (*dey.*) Akıcı ve
 güzel bir şekilde anlatmak,
 konuşmak.
 b. -yorsun 207a/4
bün -1- [< Fa. *bun*] Dip, kök, temel.
 → *bī-ser ü* b.
bürhān -1- [< Ar. *burhān* ‘kanıt, delil,
 özellikle Tanrının gücüne dair
 delil.’ √ *b-r-h-n*] Kanıt, delil,
 hüccet.
bürhān-ı zekā -1- Zeka kanıtı.
 b. +sını 294b/13
bürü -1- [< ET. *bür-i*] Bürümek.
 b. -müştü 286b/17
bürün -2- [< ET. *bür-i-n*] Bürünmek.
 b. -müş 101a/1, 137a/8
bürüncek -2- [< *bürü-n-cek* < ET. *bür-*
] Bükülmüş ham ipekten dokunan
 ince kumaş.
 b. 280b/20
 b. +ler 94b/5
büsbütün -6- [< *büs* ‘kuvvetlendirme
 hecesi’+ ET. *büt-ün*] Büsbütün.
 b. 104b/2, 122b/14, 213a/7,
 234b/9, 291a/4, 40b/12
bütün -7- [< ET. *büt-ün*] Bütün.
 b. 100b/8, 101a/2, 115a/9, 119a/6,
 123a/4, 123a/9, 124b/16, 131a/13,
 131a/5, 131a/7, 138b/2, 142b/14,
 143a/10, 14b/11, 14b/4, 152b/13,
 156b/12, 163a/6, 173a/16, 177a/18,
 182b/5, 185a/19, 186b/4, 195a/5,

21a/6, 222b/12, 223a/8, 227a/2,
230b/1, 230b/5, 237a/2, 238b/14,
249a/8, 252b/6, 255a/19, 261a/10,
261a/12, 264b/15, 264b/6, 273a/12,
275a/3, 282b/16, 287a/2, 288b/1,
288b/17, 289a/13, 291a/5, 296b/5,
29a/18, 29a/20, 302b/20, 303a/16,
37a/19, 42b/20, 42b/6, 45a/19,
46b/3, 51a/8, 52b/17, 53a/15,
55a/7, 64b/5, 94b/16, 94b/18,
94b/19, 95a/7

→ *gemi bütün b. azıya almış; zihni*
b. bütün karıştı

büyüt -1- [*< Ar. buyūt √ b-y-t*] Evler.
b. 146b/2

büyü -8- [*< ET. beḏū-*] Büyümek.
b. -dü 156b/20, 190b/6

b. -dügünü 226b/7

b. -dük 57a/17

b. -müſ 154b/14

b. -r 69a/3

b. -yen 63a/3

→ *elinde b. -düm*

büyü -2- [*< ET. böḡü*] Büyü, sihir.
b. 13a/14

b. +lerine 13a/13

büyük -79- [*< ET. beḏū-k*] Büyük.

*b. 118b/14, 120b/13, 121a/14,
127a/9, 128b/10, 132b/17, 134b/5,
136b/2, 139a/17, 13a/14, 148b/11,
14b/3, 152b/15, 153a/10, 153a/3,
164b/5, 167a/3, 177a/1, 178b/18,
178b/20, 182b/1, 182b/7, 186b/18,
195a/12, 196b/1, 198b/10, 198b/2,
202b/6, 203a/6, 225a/12, 226b/10,
229a/1, 241a/17, 251a/13, 253a/1,
257a/13, 259a/5, 265a/20, 266b/17,
267a/6, 268b/1, 272b/4, 274b/10,
289a/1, 292b/17, 296b/20, 299a/4,
299a/8, 304b/8, 32b/20, 39a/17,
40b/3, 43a/11, 46b/1, 46b/12, 4b/4,
50b/18, 56b/3, 56b/6, 59a/19,
63a/20, 64b/11, 64b/12, 64b/18,
67a/1, 67a/10, 78b/5, 83a/9, 87a/16,
8b/13, 95a/8, 96b/6, 98b/19*

b. +tür 110b/12, 66b/19

büyük sözüme tövbe -1- (*dey.*) Bir
konuda çok kesin konuşulduğunda
tersi bir durumun başa gelmemesi
dileğini belirten bir söz.

b. 268b/11

büyükana -1- Büyükanne.

b. +m 17a/3

büyükbaba -2- Büyükbaba.

b. +larımızdan 12b/11

b. +mdan 133a/4

büyükülük -3- [*< büyük+lük*] Büyüklük,
büyük olma durumu.

b. +ü 103a/8

b. +üne 94b/10

b. +ünü 221a/3

büz -1- [*< ET. būr-*] Büzmek.

b. -dü 54b/3

büzme -1- [*< büz-me < ET. būr-*] Ağzı
büzülerek kapatılan, -giysi-.

b. +lerini 233a/15

C -4- Kişi adı kısaltması.

C. 72b/1, 72b/14, 72b/17, 73a/6

ca' lī -3- [*< Ar. ca' l 'yapmak, meydana
getirmek' √ c- 'l +i*] Samimi ve
içten olmayan, sahte, yapmacıklı.

c. 223a/5, 233a/12

ca' liyet -1- [*< ca' liyyet < Ar. ca' l √ c- 'l*
l] Yapmacıklık, sahtelik, sunilik.

→ *şüret-i c. +le 295a/21*

cadde -5- [*< Ar. cāddat 'geniş yol' √ c-*
d-d] Cadde.

c. +den 235a/1

c. +yi 244b/1

→ *Bābīālī C. +sinde; Ġalaṭa C.
+sinde*

cāhil -2- [*< Ar. √ c-h-l 'bilmeyen.'*]
Cahil.

c. 120b/15

c. +i 95a/1

cāhilāne -2- [*< Ar. √ c-h-l + Fa. -āne*]
Cahilce.

c. 163a/12

→ *taḡbīḥāt-ı c. +nizden*

cām -3- [*< Fa. cām 'bardak, kadeh,
sürahi.'*] Pencere.

c. +dan 122b/6

c. +ı 61a/4
c. +larına 232b/18
cāmekān -4. [< Fa. *cāme* ‘giysi’, -*kān* ‘çıkarmak, soyunmak.’ ‘elbise çıkarılacak, soyunulacak yer.’] Bir malın, bir eşyanın teşhir edildiği, önü camlı yer veya dolap, vitrin.
c. 233a/16
c. +ın 234b/4
c. +ların 233a/4, 239a/1
cāmekānlı -2. Camekânlı, camekâni olan yer.
c. 210b/8, 56b/3
cāmi -6. [< Ar. $\sqrt{c-m-}$ ‘toplayan, bir araya getiren.’] Cami, mescit.
c. +den 260b/19
c. +ine 124b/9
c. +ye 124b/17
cāmi -i **şerīf** -1. Şerefli cami, kutsal cami.
c. +inde 124b/12
→ *Ağa C. +ne; İyçiler C. +inde; Cerrāhpāşa C. +sinin*
cāmidāne -1. [< Ar. $\sqrt{c-m-d}$ + Fa. -*āne*] Cansız bir şekilde, cansızca.
→ *vaz ‘iyyet-i c. +si*
cānfes -1. [< Ar. *cunfāş* < Yun. *kannavis*] Parlak, ince, iki renkli gibi görünen ipekli kumaş.
c. +ten 279a/17
cān -35. [< Fa.] Can, gönül, ruh.
c. 190b/3, 24b/19, 99a/12
c. +ım 10b/6, 22b/10, 249a/1, 24b/10, 269a/16, 27a/17, 27a/4, 29a/4, 39a/1, 6b/20, 71a/1
c. +ımsınız 143a/19
c. +ını 156b/12
c. +larına 54b/17
cān-bāz -1. İp, at vb. üzerinde tehlikeli gösteriler yapan kimse, akrobat.
c. -bāz 73a/12
cān cümleden ‘**azīz** -1. “İnsanın kendisi herkesten daha değerlidir” anlamında kullanılan bir söz.
c. 99a/10

cān çekiş- -1. (dey.) Ölmek üzere olmak.
c. -meler 260b/16
cān-fersā -1. Canı tüketen.
c. 214b/1
cān-güdāz -1. Can yakan, can yakıcı.
c. 218/5
cān-hırāş -1. İnsanın içini parça parça eden, tüyler ürpertici.
c. 188b/8
cān kaygısına düş- -1. (dey.) Kendi hayatını koruma veya kurtarmaktan başka bir şey düşünmemek.
c. -müştü 186b/3
cān vēr- -1. (dey.) Ölmek.
c. -eyim 289a/19
cānı şıkıl- -2-
1. (dey.) Yapacak bir işi olmamaktan tedirginlik duymak,
c. -dıkça 286b/5
2. (dey.) Endişeyle karışık üzüntü hâli içerisinde olmak.
c. -ıyordu 45a/19
cānları şıkıl- -1. → **cānı şıkıl-**
c. -mıştır 303a/6
cānı yan- -1. (dey.) acı bir deneyim geçirmek.
c. -ınca 254b/7
cānıma oğu- -1. → **cānına oğu-**
c. -du 250b/7
cānına oğu- -1. (dey.) Bir kimseye büyük bir üzüntü yaşatmak veya zor bir durumda bırakmak.
c. -yorlar 23a/8
→ *meşām-ı nefha-i c. -fezā- yı rebī ‘i; tahlīş-i c.; huşamā-yı c.; hevl-i c. +la*
cānān -2. [< Fa. *cān+ān* ‘canlar’]
Sevilen, sevgili.
c. +la 217a/19
→ *iştīyāk-ı c. +la*
cānāvar -1. [< Fa. *cānāver*, *cānver* ‘canlı yaratık, her çeşit hayvan.’ bk. *cān, āver*] Masallarda adı geçen, kan dökücü, cana kıyıcı, korkunç

yaratık.
c. 219a/18
cānī -1- [*< Ar. cānī* ‘suç işleyen.’ $\sqrt{c-n-y}$] Cani.
c. 84b/12
cānķulaķı -1- yakın dost, sırdaş.
cānķulaķıyla dinle- -1- (*dey.*)
Dikkatli bir şekilde
dinlemek, içtenlikle dinlemek.
c. -*medim* 208b/18
cārī -2- [*< Ar. $\sqrt{c-r-y}$* ‘akmak’]
1. Geçerli olan, yürürlükte olan.
c. 87a/17
2. Akan, süregiden, geçen.
c. +*dir* 68b/15
cāzib -4- [*< Ar. $\sqrt{c-d-b}$* ‘cezbeden, çeken, çekici.’] Alımlı.
c. 183a/16, 246b/19, 50b/4
→ *edā-yı c.*
cāzibe -11- [*< Ar. cādibat $\sqrt{c-d-b}$*]
1. Çekicilik, alımlılık.
c. 136b/18
2. *fizik*. Bir cismin diğer bir cismi kendine doğru çekme kuvveti, çekim.
c. 103a/1, 180b/15, 69a/3
c. +*sinin* 67a/5
cāzibe-i ān -1- Güzelliğin cazibesi.
c. +*ına* 50b/7
cāzibe-i arz -1- Yer çekimi.
c. +*a* 110b/4
cāzibe-i k̄anūnī -1- Çekim kanunu.
c. 66b/13
cāzibe-i merkeziye -1- Çekim merkezi.
c. +*den* 67a/10
cāzibe-i ‘umūmiye -1- Genel çekim.
c. 66b/4
→ *hük-m-i c. +si*
cazzzadak -1- Yansıma sözcük.
c. 160b/16
cebānet -1- [*< Ar. cabānat $\sqrt{c-b-n}$*]
Korkaklık.
→ *erbāb-ı c.*

cebhe -1- [*< Ar. cabhat $\sqrt{c-b-h}$*] Alın.
cebhe-i pākīze -1- Temiz alın.
c. +*ye* 303a/14
cebīn -1- [*< Ar. cabān, cabīn* ‘1. Alın. 2. Korkak.’ $\sqrt{c-b-n}$] Korkak.
c. +*ler* 102b/17
cedd -1- [*< Ar. cadd $\sqrt{c-d-d}$*] Ata, dede.
c. +*lerinden* 167a/17
cedīd -1- [*< Ar. cadīd* ‘1. Kesik, taze biçilmiş (kumaş veya meyve). 2. Yeni.’ $\sqrt{c-d-d}$] Yeni.
c. 43a/6
cedīde -1- [*< Ar. $\sqrt{c-d-d}$*] → **cedīd**.
→ *efkār-ı c. +yi*
cehālet -7- [*< Ar. cahālat $\sqrt{c-h-l}$*]
Bilgisizlik, habersizlik, bilmezlik.
c. 43a/4
c. +*e* 259a/17
c. +*i* 183a/12
c. +*le* 163a/3
c. +*leri* 60b/7
c. +*lerinden* 184b/6, 42b/6
cehd -1- [*< Ar. cahd $\sqrt{c-h-d}$*] Ceht, çabalama, uğraşma.
c. +*imde* 200b/19
Cehennemaķa -1- [*< ?*] Halk ağzında
→ **cihān-nūmā**
C. +*ya* 287a/15
cehl -1- [*< Ar. cahl $\sqrt{c-h-l}$*] Cehil, bilgisizlik, bilmezlik.
c. +*ine* 45a/20
cehren -2- [*< Ar. cahran $\sqrt{c-h-r}$*]
Açıkça, alenen.
c. 109a/4, 158b/2
ceket -2- [*< Fr. jaquette* ‘kısa ceket.’ *jague* ‘dize kadar köylü giysisi’, +*ette* ‘Fr. dişil küçültme eki.’]
Ceket.
c. +*inin* 245a/17
c. +*inizin* 292b/22
celb -2- [*< Ar. calb*, ‘getirme, nakletme (mal ve hayvan), ithal etme.’ $\sqrt{c-l-b}$] Celp, getirtme, kendi üzerine çekme.
c. 148b/10

celb ét- -1. Celbetmek.
c. +mek 57a/3

cemā'at -3. [*< Ar. cama'at √ c-m-*] Topluluk, insan kalabalığı.
c. +i 124b/16
c. +in 261a/9

cemā'at-i hüzn-i intimā -1. Hüzünlü topluluk.
c. 261a/4

cemāl -2. [*< Ar. camāl √ c-m-l*] Yüz güzelliği, güzellik.
c. +inizin 289a/18
→ *rü'yet-i c. +ine*

cem'iyet -2. [*< cem'iyet < Ar. cam' √ c-m-*] Topluluk, dernek.
c. +ler 87a/17

cem'iyet-i insāniye -1. İnsan topluluğu.
c. 152b/4

cenāb -8. [*< Ar. canāb 'yan, kat, nezd' √ c-n-b*] Saygı sözü.
Cenāb-ı 'Alīm -1. 'Alim hazretleri.
c. 227a/5

Cenāb-ı Hakk -4. Hak hazretleri.
c. 128b/19, 255a/8
c. +a 164b/1, 220b/10

Cenāb-ı Hālīk -1. Halık hazretleri.
c. 198b/18

Cenāb-ı Mevlā -2. Mevla hazretleri.
c. 16b/11
c. +nın 14b/5

cenkleş- -1. [*< Fa. cang + Tr +leş*] Savaşmak.
c. -irler 27a/14

cennet -2. [*< Ar. cannat √ c-n-n*] Öteki dünyada sonsuz mutluluğa kavuşulacak yer.
c. +te 289a/17
→ *kisve-i c. +e*

cenüb -2. [*< Ar. canūb √ c-n-b*] Güney.
c. +a 220b/12

cenüb-ı garbī -1. Güneybatı.
c. 108b/4

cenūben -2. [*< Ar. canūban √ c-n-b*] Cenup tarafından, güney yönünden.
c. 108b/20, 113a/17

cenūbī -2. → **cenūb**.
→ *Amerika-yı c. +nin; kısım-ı c. +si*

cenūbiye -1. [*< canūbiyye < Ar. canūb √ c-n-b*] → **cenūb**.
→ *cihet-i c. +sine*

cepken -1. cepken.
c. +ini 75a/7

cerā'id -1. [*< Ar. carā'id √ c-r-d*] Gazeteler, cerideler.
c. 126b/5
c. +in 44b/3

cereyān -4. [*< Ar. carayān 'akma, akım, akıntı, akış' √ c-r-y*]
1. Bir yöne doğru akma, akış.
c. +larının 102b/7
2. Elektrik akımı.
3. Bir şeyin gelişme, olma durumu.
c. +ı 212b/9
c. +ına 98b/11

cereyān ét- -2. Cereyan etmek.
c. -en 274b/4
c. -iyor 171a/7

cerīde -1. [*< Ar. carīdat '1. Soyulmuş şey, yonga. 2. Kâğıt tabakası.' √ c-r-d*] Gazete.
c. +lerden 106b/11

cerīha -4. [*< Ar. cerīhat √ c-r-h*] Yara.
c. +ları 197a/7
c. +larımı 230b/1
c. +larından 107a/12
→ *pür c.*

Cerrāhpāşa -1. Özel isim.
Cerrāhpāşa Cāmi' -1. İstanbul Fatih'te bir camii, Cerrah Mehmet Paşa Camii.
C. +sinin 9a/10

cesāmet -5. [*< Ar. casāmat √ c-s-m*] Büyük olma, büyüklük, irilik.
c. 220b/8
c. +inde 220b/13
c. +te 105a/18

cesāmet-i müfriṭe -1. Aşırılık

büyüklik, çok fazla iri olma durumu.

c. +de 107a/9

c. +sini 67a/2

cesāmeten -2. [< Ar. casāmatan √ c-s-m] Büyüklük yönünden, büyüklükçe.

c. 111a/8, 112b/9

cesāret -14. [< Ar. casārat √ c-s-r] Yürekli, korkusuzluk, atılganlık.

c. 96b/14

c. +im 171a/11

c. +inizden 265a/20, 267a/7, 267a/8

c. +le 274b/11, 293a/6

c. +lere 272b/11

cesāret **ēt-** -2. Cesaret etmek.

c. -emez 134b/12

c. -tim 135a/13

cesāret-i muğfile -1. Aldatıcı cesaret.

c. 189a/3

cesāretinde bulun- -1. → **cesāret** **ēt-**

c. -manız 301a/4

cesāretini topla- -1. (dey.)

Korkusunu yenmek, korkusuzluğunu gidermek.

c. -yarak 53a/15

cesāretini kesretmek:

cesāretlerini kesr **ēt-** -1. (dey.)

Yürekliğini gidermek, korkutmak.

c. -mıyor 96b/17

cesāretsiz -1. [< Ar. casārat + Tr. +siz] Cesaretsiz, yüreksiz.

c. +di 53a/4

cesīm -6. [< Ar. casīm √ c-s-m] Cüsseli, büyük gövdeli, şişman.

c. 107a/10, 193a/14, 220b/8, 61a/14, 62b/6

c. +leri 82b/18

cesīme -1. → **cesīm**.

→ **mebānī-i** c. +den

cesūr -2. [< Ar. casūr √ c-s-r] Cesur, korkusuz, yürekli.

c. 96b/20

c. +ları 96b/5

cevāp -42. [< Ar. cavāb √ c-v-b] Cevap, yanıt

c. 127a/1, 136b/1, 137a/11, 140b/12, 141a/8, 152b/16, 196b/7, 204b/8, 206b/7, 265a/16, 265a/5, 215a/9, 222b/16, 54b/1, 5a/8, 76b/16, 293a/7, 297a/6

c. +a 203a/18

c. +ı 272b/2

c. +ımda 150b/19

c. +ın 203a/16, 231a/3

c. +ını 133a/19

c. +ınız 205a/12, 205a/15

c. +ınıza 196b/4

c. +ınızın 203a/3

c. +la 275a/2

c. +lar 54b/11

cevāb-ı muvāfaqat -1. Uygun cevap.

c. +ınızı 202b/18

cevāb-ı muvaḥḥiṣ -1. Ürkütücü, korku veren cevap.

c. +ini 106b/11

cevābını vēr- -2. → **cevāp vēr-**

c. -di 291a/7, 101a/15

c. -diniz 208b/6

cevāp **ēt-** -1. Cevap vermek.

c. -iyor 28b/20

cevāp vēr- -4. Karşılık olarak söylemek, yanıt vermek.

c. -di 109a/8, 212b/1

c. -ecekti 274b/12

c. -miyordu 207a/8

cevāben -4. [< Ar. cavāban √ c-v-b] Cevap olarak.

c. 175a/2, 213a/8, 216b/5, 58b/16

cevāhir -1. [< Ar. cavāhir √ c-v-h-r] Cevherler, değerli taşlar.

c. 92b/5

cevāz -1. [< Ar. cavāz, 'aşma, geçiş izni.' √ c-v-z] İzin, müsaade.

c. +ı 148b/19

cevher -3. [$\sqrt{c-v-h-r}$] Ar. *cavhar* 1. Bir şeyin özü, varlığındaki maya. c. +leriyle 66b/7
2. *mec.* Değer, kıymet.
cevher-i sevdā -1. Sevda cevheri. c. 141a/15
cevher-i zekā -1. Zeka cevheri. c. +yı 47a/6

ceviz -1. [$\sqrt{cavz}$ < Fa. *gavz*] Ceviz. → *kırdığım c. artık bini aştı*

ceviye -1. [$\sqrt{cavviye}$ < Ar. *cavv* $\sqrt{c-v-v}$] Atmosfere ait, boşluk. c. 83a/10

ceyb -5. [$\sqrt{cayb}$ ‘yaka, yaka açıklığı’ $\sqrt{c-y-b}$] Cep, elbisenin üzerine veya iç kısmına dikilen kese biçimindeki ilave. c. +inden 155a/6, 213a/13, 257a/13
c. +ine 243a/4, 297a/20

Ceylan -2. Özel isim. C. 30b/1, 30b/11

ceyyid -1. [$\sqrt{c-y-d}$] İyi, hoş. c. 43a/6

cezā -1. [$\sqrt{cazā}$ $\sqrt{c-z-y}$] Ceza, iyi veya kötü karşılık. c. +ya 273a/13

cezālet -1. [$\sqrt{cazālat}$ $\sqrt{c-z-l}$] İfadede akıcılık, düzgünlük. c. 138b/13

cezb -2. [$\sqrt{cazb}$ $\sqrt{c-d-b}$] Kendine çekme.
cezb êt- -2. Kendine doğru çekmek. c. -en 67a/9
c. -erler 66b/9

cezāre -1. [$\sqrt{cazārat}$ $\sqrt{c-z-r}$] Ada. c. +den 32b/4

cezr -1. [$\sqrt{cazr}$ $\sqrt{c-z-r}$] Suların alçaldığı devre, alçalma. → *çeşm-i c.*

cibāl -1. [$\sqrt{c-b-l}$] Dağlar, cebeller. c. +iyle 100b/9

cidāl -2. [$\sqrt{c-d-l}$] Savaş, cenk, kavga. c. 286b/1

cidāl-i derūnī -1. Gönül kavgası, iç kavgası. c. +de 248b/10

cidār -1. [$\sqrt{c-d-r}$] Duvar. c. +larına 189a/17

cidden -14. [$\sqrt{ciddan}$ ‘gayret, keskinlik’ $\sqrt{c-d-d}$] Ciddi olarak, gerçekten, hakikaten. c. 112b/14, 139a/2, 177a/3, 206b/6, 223a/6, 226b/11, 231a/2, 241a/13, 251a/13, 254b/7, 282b/15, 295a/9, 41a/12, 43a/5

ciddī -5. [$\sqrt{cidd}$ ‘gayret, keskinlik’ $\sqrt{c-d-d}$ +ī] 1. Önemli, üzerinde durulması gereken. c. 262b/8
→ *husūsāt-ı c. +ye*
2. Öğretici bir değer taşıyan, belli bir amacı olan. c. 41a/13, 44b/6, 45a/3

ciddīye -1. → **ciddī**. → *şūret-i c. +de*

ciddiyet -4. [$\sqrt{cidd}$ ‘gayret, keskinlik’ $\sqrt{c-d-d}$] Ciddi olma durumu, ciddilik. → *meslek-i c. -perestānenizle* c. 175a/19, 46b/12
ciddiyet- bīn -1. Ciddi, ağır başlı, vakur. c. -bīn 201a/1

ciğer -1. [$\sqrt{cigar}$ ‘karaciğer’] Akciğerle karaciğerin ortak adı. c. +leri 59a/13

cihān -5. [$\sqrt{cāhān}$ ‘tüm canlı varlıklar’] 1. Dünya, evren. 2. Yaşayan bütün canlılar. c. +a 280b/8
→ *ümme-i c. +ı tutmuş*
cihān-ı medeniyet -1. Dünya medeniyeti. c. 303a/17
cihānı sar- -1. (*dey.*) Her yere

yayılmak.

c. -*mıştı* 279a/14

cihān-nümā -2. Evlerde etrafı seyredebilmek için çatıların üstüne yapılan tараça veya oda, kule.

c. 132b/12

c. +*nın* 190b/13

cihet -30. [*< Ar. cihat √ v-c-h*] Yan, taraf.

c. 233a/3, 245a/1, 253a/8, 259a/7

c. +*i* 146b/11, 148b/12, 223a/14,

263a/5

c. +*indeki* 234b/2

c. +*inden* 161a/11

c. +*ine* 202b/20, 235a/2, 286b/18

c. +*ini* 156b/19, 229a/11, 288b/8

c. +*iyle* 167a/13, 185a/15,

297a/12, 298b/9

c. +*le* 104b/16

c. +*ler* 182b/15

c. +*lerine* 108b/4, 42b/9

c. +*ten* 235a/20, 257a/1

cihet-i cenūbiye -1. Güney tarafı.

c. +*sine* 107a/7

cihet-i mühimme -2. Önemli yan, önemli taraf.

c. +*dir* 139a/3

c. +*yi* 298b/13

→ *min c.*

cilve -3. [*< Ar. cilvat* ‘Yüzünü açma, gelinin duvağını açarak yüzünü göstermesi. 2. Yüze sürülen parlaticı.’ √ *c-l-v*]

1. Hoşa gitmek için yapılan davranış, kırımta, naz.

c. 223a/9

2. Hesapta bulunmayan olay, oyun.

c. +*leri* 299a/9

cilve-i takarrüb -1. Yaklaşma olayı, yakın görünme, teğet geçmek.

c. +*lerine* 3a/13

cilveleş- -1. [*< Ar. cilvat + Tr. +le-ş-*]

Karşılıklı cilve yapmak.

c. -*ircesine* 234b/11

cim -1. Arap alfabesinde beşinci harf.

→ *lāmı c. +i kalmamış*

cināiye -1. [*< cināiyye < Ar. √ c-n-y*]

Cinayetle ilgili, cinayete ait.

→ *muḥākim-i c.*

cināyet -1. [*< Ar. cināyat √ c-n-y*] Suç.

c. 43a/7

cingöz -1. [*< Ar. cinn* ‘1. Gece

karanlığı, 2. Bir tür görünmez

varlık.’ √ *c-n-n + Tr göz*] *mec.*

Açıkgöz.

c. 38b/4

cinnet -4. [*< Ar. cinnat √ c-n-n*] Bilinç

örtünmesi, delilik.

c. 275a/10

c. +*inden* 263a/16

c. +*inin* 151a/8

cinnet-i ef‘ālce -1. Delilik veya çılgınlık eylemince, bilinçsizlik davranışına göre.

c. 301a/5

cins -2. [*< Ar. √ c-n-s < Aram. genīsā (גניסא) < EYun. gēnos (γένοϛ)*] Tür, soy.

c. +*iyle* 200b/15

cins-i laṭīfe -1. Kadını ifade etmek amacıyla nazik, yumuşak tür anlamında.

c. 138b/15

cirm -2. [*< Ar. √ c-r-m* ‘hacim, cüsse, gövde’] Cisim.

cirm-i semāvi -2. Gök cismi.

c. 221a/17

c. +*nin* 261a/18

cisim -12. [*< Ar. cism √ c-s-m* ‘beden, gövde’] Cisim, boşlukta bir yer

kaplayan varlık, madde, nesne.

c. 115a/3, 65a/8, 66b/5, 67a/3

c. +*e* 149a/15, 149a/7

c. +*i* 65a/5

c. +*in* 147a/19, 41a/8, 91a/20

c. +*ler* 41a/8

cism-i laṭīf -1. → **cins-i laṭīfe.**

c. +*imi* 183a/6

cismānī ⁻¹. [*< Ar. cisman √ c-s-m + ī*]
Cisimle ilgili olan, cisimsel.
c. 61a/1

cismāniyyet ⁻¹. [*< cismāniyyet < Ar. cism √ c-s-m*] Cismani olma, cisimle ilgili olmak.
→ *tevhīd-i c. +e*

cismen ⁻¹. [*< Ar. cisman √ c-s-m*]
Cisim olarak, cisim bakımından.
c. 197a/6

cisreyn ⁻¹. [*< Ar. √ c-s-r + ayn*] İki köprü.
cisreyn-i Dersaādet ⁻¹. İstanbul köprüleri.
c. -i 193a/12

civān ⁻⁴. [*< Fa. cavān, cuvān < OFa. yavān, yuvān*] Genç, yakışıklı.
c. 211a/3
c. +ım 90b/17
c. +larım 280b/7
→ *nev- c. +ı*

civānmerdāne ⁻¹. [*< Fa. cuvān-mard* ‘adam, insan, erkek’ -āne] Mertçe, asilce.
c. 102b/12

civār ⁻². [*< Ar. √ c-v-r*] Çevre, yöre, etraf.
c. 55a/7
c. +ı 107a/13

cizirrrr ⁻¹. Yansıma ses.
c. 173a/1

conscience ⁻¹. [*< Fr.*] Bilinç, şuur, vicdan.
c. 40b/9

coş- ⁻⁵. [*< Fa. cōš* ‘kaynama, galeyan’] Aşırı derecede duygulanmak, hislenmek.
c. -an 141a/18, 177a/8
c. -mağ 177a/13
c. -tuğça 144b/3
c. -uyorum 144b/3

coşkunluk ⁻¹. [*< Fa. cōš + Tr. +ku + n + luk*] Coşkun olma, heyecan, taşkınlık.
c. +larına 125a/11

cum‘a ⁻¹. [*< Ar. cum ‘at* ‘toplama, toplantı’ *√ c-m-*’] Gün adı.
c. 277a/17

cumba ⁻⁷. [*< Fa. cunbad* ‘kemer’ *<?*]
Cumba.
c. 245a/12
c. +dan 23a/11, 23a/15
c. +lardan 245a/13
c. +nızın 76b/17
c. +ya 23a/13, 31a/10

curnal ⁻¹. [*< Fr. journal* ‘1. Günlük, yevmiye, 2. Günce, 3. Günlük gazete’] Bir kimse aleyhine yüksek bir makama verilen gizli rapor, ihbar yazısı.
curnal ét- ⁻¹. Bir kimse hakkında gizli rapor vermek.
c. -mediler 38b/10

cümle ⁻²¹. [*< Ar. cumlat √ c-m-l*]
1. Bütün, hep, tüm.
c. 12b/3
c. +si 82b/7
c. +sinden 43a/19
c. +sini 47a/11
2. Herkes, her şey.
c. 99a/14
c. +den 99a/12
c. +nizin 185a/10
3. Kelime dizisi, tümce.
c. 145a/16, 151a/5
c. +ler 137a/8
c. +lerle 249a/15
c. +sini 235a/13
c. +ye 44b/12

cümle-i mā‘nīdār ⁻¹. Anlamalı cümle.
c. +ı 267a/9

cümle-i mükerrire ⁻¹. Tekrarlayan, tekrar eden cümle.
c. +si 97a/8

cümle-i reddiye ⁻¹. Ret cümlesi.
c. +si 268b/13

cümle-i şemsiye ⁻¹. Güneş sistemi.
c. 63a/6, 63a/17
c. +miz 86b/6

cümle-i taḳdīriye ⁻¹. Beğeni

belirten cümle, takdir cümlesi.
c. 46b/15
→ *cān c. +den 'azîz*

cümleten -4. [*< Ar. cumlatan √ c-m-l*]
Hep birlikte, hep beraber, toptan.
c. 123a/10, 126b/11, 163a/13,
262b/2

cür'et -7. [*< Ar. cur'at √ c-r-*] Cesaret,
atılganlık, yüreklilik, kendini
bilmezlik, küstahlık.
c. +imi 133a/9
c. +ler 96b/8
c. +lerine 304b/7
c. +tir 179a/15

cür'et ét- -1. Cesaret isteyen bir işi
yapmak.
c. -tim 133a/8

cür'etini kır- -1. (*dey.*) →
cesâretini kesr ét-
c. -ıyordu 53a/8
→ *haṭve-zen-i c.*

cür'et-kâr-âne -1. [*< Ar. cur'at + Fa.
+kâr -âne*] Cüretkârcasına, cesaretli
kimseye yakışır şekilde.
c. 176b/5

cüz' -1. [*< Ar. cuz' √ c-z-*] Parça,
bölüm.
c. 60b/4

cüz'î -2. [*< Ar. cuz'+î √ c-z-*] Cüzi,
pek az, az miktarda, azıcık.
c. 187a/9
c. +ce 53a/10

cüz'ıye -1. [*< cuz'iyye < Ar. cuz' √ c-z-*
'] → **cüz'î**.
→ *irâde-i c.*

çabala- -3. [*< ET. çap- 'vurmak'a+la-*]
Çabalamak, gayret etmek.
ç. 19a/4
ç. -dığı 144b/17
ç. -mağa 189a/11
ç. -yor 144b/10

çabuk -8. [*< Fa. çāpuk, çabük, * < ET.
çap- 'vurmak, koşmak' ^uk ?*] Çabuk,
hızlı.

ç. 13a/20, 94b/18, 183a/10,
183a/17, 184b/14, 222b/7, 222b/8

çābuḫ -2. → **çabuk**.
ç. 24b/4, 301a/16

çağ -1. [*< ET.*] Hayatın dönemlerinden
her biri, yaş.
ç. +ındadır 3a/3

çaḫ- -1. [*< ET. 'sesli olarak) vurmak'*]
Geçici olarak parlamak, ışığı
görünmek.
→ *şimşekler ç. -an*

çaḫıl- -1. [*< ET. çaḫ-ıl-*] Tutturulmak,
raptedilmek.
ç. -muş 61a/10

çal- -12. [*< ET. çal- 'çarpmak,
vurmak'*]
1. Başkasına ait olan bir şeyi gizlice
almak.
ç. -an 87a/20
2. Müzik aleti seslendirmek.
3. Kapı pencere gibi nesnelere
vurarak ses çıkarmak.
ç. -an 30b/17, 31a/11, 31a/4
ç. -arsa 20b/19
ç. -ıyorsun 23a/16
→ *çalğı ç. -acak; etekleri zil ç. -
arak; çalgı ç. -dıklarını; hem
kaçmak hem davul ç. -mak; çene ç.
-maktan; dili hiç ç. -mıyor*

çālāk -1. [*< Fa.*] Canlı, hareketli, çevik.
→ *kalem-i ç. +iniz*

çalğı -2. [*< çal-ğı < ET. < çal-*] Müzik
aleti.

çalğı çal- -2. Bir müzik aletini
kullanmak.
ç. -acaḫ 181a/12
ç. -dıklarını 74b/13

çalı -3. [*< ?*] Çalı, bitki.
çalı süpürge. -3. Çalı süpürgesi,
süpürge türü.
ç. +leri 26b/16, 26b/19, 27a/3

çalık -1. [*< çal-ık*] Kendi renginden
olmayan.
ç. 56b/15

çalın- -3. [*< çal-ın-* ET. *< çal-*]

1. Vurulmak, tıklanmak.

ç. -*dı* 165a/1

ç. -*ıyor* 23a/11

2. Gerekenin yapılmasıyla müzik aletlerinin ses vermesi sağlanmak.

ç. -*yordu* 170b/17

çalış- -9. [*< ET. çal-ış-* ‘vuruşmak, çatışmak, mücadele etmek, savaşmak’] Emek vermek, çaba sarfetmek, uğraşmak.

ç. 19a/4

ç. -*acağım* 118b/2

ç. -*arak* 43a/17

ç. -*ır* 41a/12

ç. -*ırsak* 60b/6

ç. -*ıyorum* 143a/3, 179a/8, 71a/7

ç. -*mak* 226b/13

çalka- -1. [*< çal-ka-*] Çalkalamak, sulu şeyleri sallamak, dövmek, çırpma suretiyle karıştırmak.

ç. -*dı* 22b/8

çalkalan- -1. [*< çal-ka-la-n-*] *mec.* Bir haber veya sesle dolmak, dalgalanmak.

→ *ortalık* ç. -*ıyor*

çamaşır -5. [*< Fa. cāme* ‘giysi’ + *şüy*, *şūr* ‘yıkayan’] Çamaşır.

ç. 182b/4, 192b/17, 33a/2, 73a/12

→ ç. *mandallarıyla*

Çamlıca -2. İstanbul’da bir semt adı.

Ç. 100b/7

Ç. +*daki* 105a/14

çağ -2. [*< ET.*] Çan, çingirak, zil.

ç. 286b/11

ç. +*lar* 170b/17

çanak -1. [*? ET. çan+ağ < Çin. zhân* ‘kadeh, kâse’ + (a)k (küçültme)]

Yayvan kap, toprak çöküntüsü.

ç. 107a/18

çapaçulluk -1. [*? ET. çapğut + Ar. çul*

*Fa. çapān ‘eski püskü, pejmürde’

+ Ar. cull√ c-l-l ‘kaba

kumaş’+Tr. +*luk*] Çapaçulluk.

ç. 48b/2

çapak -1. [*< ET. çalpak* ‘kir, pislik’]

Göz akıntısı.

ç. +*larını* 297a/21

çapanoğlu -1. çapanoğlu.

çapanoğlu çık- -1. (*dey.*) Herhangi bir bir işte sorunla karşılaşma durumu.

ç. -*arsa* 275a/14

çār -1. [*< Fa. çār, çahār*] Dört.

çār-çeşm ile bekle- -1. (*dey.*) Çok isteyerek veya özleyerek beklemek, sabırsızlıkla beklemek.

ç. -*yorum* 205a/16

çar -1. [*< Ar. ‘izār* ‘futa, peştamal’ zar, *car, çar*] Kadınların büründükleri çarşaf, bir nevi büyük şal.

ç. +*ın* 50b/2

çārçābuğ -3. [*< çar* ‘benzer kuvvetlendirme hecesi’ + *çābuğ*] Çabucak.

ç. 119a/16, 16b/19, 183a/4

çāre -27. [*< Fa. çāra*] Çıkar yol, çözüm yolu, deva.

ç. 117a/4, 118b/6, 119a/20,

120b/12, 167a/8, 190b/9

ç. +*leri* 94b/12

ç. +*si* 25a/2, 225a/7

ç. +*sini* 118b/2

çāre-i halāş -2. Kurtuluş çaresi.

ç. 121a/8, 190b/2

çāre-sāz -1. Çare bulan, çare bulucu.

ç. -*sāz* 52b/11

→ *bī-* ç.; *bī-* ç. +*ler*; *bī-* ç. +*leri*;

bī- ç. +*nin*; *bī-* ç. +*yi* 242b/3

çāresizlik -1. [*< Fa. çara + Tr. +siz* +*lik*] Çaresizlik.

ç. 190b/9

çarık -1. [*< ET. çaruğ* ‘kaba ayakkabı’] İki kilemeye girerek anlam dışı kullanılmıştır, çürük çarık.

→ *çürük* ç.

çarp- -46. [*< ET. çap-*] Hızla değmek, vurmak.

ç. -*acağı* 8b/20

ç. -*acağım* 13a/9
 ç. -*acağını* 125a/7, 125a/9, 13a/7
 ç. -*acak* 22b/19, 280b/4, 9a/3
 ç. -*acağmı* 12b/16, 12b/19, 13a/4, 13a/6, 27a/19, 34b/16, 35a/9, 36b/12, 5a/14, 71a/3, 7a/20, 10b/8, 7a/13
 ç. -*acağsa* 7a/17
 ç. -*an* 129a/7
 ç. -*ar* 14b/8, 8b/6
 ç. -*arak* 116b/20, 131a/3
 ç. -*arken* 75a/18
 ç. -*arsa* 11a/18
 ç. -*ınca* 36b/7
 ç. -*ıp* 11a/7, 222b/11
 ç. -*iyordu* 189a/18
 ç. -*ma* 284b/16
 ç. -*madan* 78b/13
 ç. -*ması* 98b/16
 ç. -*masından* 57a/8
 ç. -*mayacağı* 36b/16
 ç. -*muş* 11a/13
 ç. -*sın* 156b/4, 7a/18
 ç. -*tı* 174b/3, 194b/18
 ç. -*tığını* 125a/18
 ç. -*tıkları* 11a/2
 ç. -*tıktan* 80b/2
çarpıl- -2- [*çarp-ıl-*] Çarpık duruma gelmek, eğrilmek veya bir tarafa doğru eğilmek.
 ç. -*muş* 42b/12
 ç. -*sın* 9a/6
çarpıntı -1- [*çarp-ın-tı*] Kalbin normalden hızlı atması.
 ç. +*yı* 117a/17
çarpış- -1- [*çarp-ış-*] Çarpışmak.
 ç. -*ırsa* 27a/16
çarşaf -7- [*çādar-şab, çādar* 'örtü' *şab* 'gece'] Kadınların kullandığı sokak giysisi.
 ç. 49a/20
 ç. +*ı* 212b/5
 ç. +*ım* 51a/1
 ç. +*ının* 233a/14
 ç. +*lar* 36b/6

ç. +*ların* 52b/8
 ç. +*larının* 10b/16
çarşafı -2- [*çarşaf* + *Tr. +la-n-*] Çarşaf giyinmek.
 ç. -*dılar* 168b/12
 ç. -*ıp* 300b/11
çarşafı -19- [*çarşaf* + *Tr. +lı*] Çarşaf giymiş olan.
 ç. 126b/13, 210b/14, 213a/11, 218b/4, 231a/11, 237a/20, 239a/18, 242b/1, 246b/9, 253a/6, 256b/16, 266b/20, 292b/4, 293a/1, 299a/6, 300b/7, 56b/9
 ç. +*nın* 242b/8, 243a/8
çarşamba -11- [*çahār, çār* 'dört' *şenbih, şenbe* 'gün'] Çarşamba, gün.
 ç. 279a/5
 ç. +*dır* 279a/4ç. +*nın* 279a/11
 ç. +*ya* 279a/2
 ç. +*yı* 278b/1
 → *çehār- ç.; çehār. +dan; çehār- ç. +daki.; çehār- ç. +sında*
çarşı -3- [*çārsū, çahār, çār* 'dört' + *sū* 'yön, yol, taraf'] Çarşı.
 ç. 72b/10
 ç. +*sının* 283a/2
 ç. +*ya* 79a/9
çat- -13- [*çat-* 'birleştirmek']
 1. Çarpmak, birbirine vurmak.
 ç. -*acağı* 70b/19
 ç. -*acahmış* 26b/10, 39a/1
 ç. -*acak* 15a/16, 81a/17
 ç. -*arak* 15a/10
 ç. -*mak* 304b/5
 2. yazı veya söz yoluyla sataşmak.
 ç. -*ıyor* 26b/9
 3. Rastlamak.
 ç. -*ması* 57a/10
 ç. -*tı* 247a/20
 → *kaşlarını ç. -arak; çehresini ç. -ıp; keyif ç. -mak*
çat -3- Yansıma sözcük.
 ç. 23a/10

çatı -1. [*< çat-ıg*] Bir yapının, bir evin damını kuran parçaların bütünü.
ç. 131a/12

çatıl -1. [*< ET. çat-ıl-*] Dikine konularak tepelerinden birbirine çaprazlama dayatılıp durdurulmak.
ç. -arak 260b/20

çatla -1. [*< çat+la-*] *mec.* Hissettiği bir hâlin etkisine dayanamayacak duruma gelmek.
→ *merâktan* ç. -yacağım

çây -2. [*< Fa.*] içecek türü.
ç. 124b/20
ç. +lar 124b/2

çayırılık -1. [*< ?*] Çayırılık, çayırı olan yer.
ç. +larda 140b/16

çaylak -1. [*< OTü. çarлак, çawлак* ‘bağırman’ *< ET. çarla-, çağıla, çawla-* ‘bağırman’ +*“k”*] Kuş türü.
ç. +lara 42b/18

çehâr -5. [*< Fa. çahār*] Dört.

çehâr-şanba -4. → **çârşanba**.
ç. 276b/7, 277a/10, 277a/14
ç. +sında 125a/7
ç. +daki 8b/9

çehre -14. [*< Fa. çihre*] Yüz, surat.
ç. 106b/18, 206b/13, 211a/2, 290b/5, 291a/1, 295a/14
ç. +lerin 195a/13
ç. +sine 56b/20
ç. +sini 160b/10
ç. +yi 247a/1, 290b/21

çehre düşkünü: Yüzü çirkin olan kimse.
ç. 295a/14

çehresi et bend olmak: → **çehren et bend ol**

çehren et bend ol -1. (*dey.*) Yüzü kırmızıya dönmek, kızarmak.
ç. -du 209a/10

çehresini çat -1. (*dey.*) Yüzüne hoşnutsuz ifade vermek, somurtmak.
ç. -ip 160b/10
→ *arż-ı* ç. -i muvaffakiyet

çek -22. [*< ET.*]

1. Bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru hareket ettirmek.
ç. -erek 139a/14
ç. -erler 59a/14
ç. -iniz 194b/8
ç. -ivermek 261a/13
ç. -iyordu 189a/14
ç. -meye 194b/11
ç. -miş 77a/7
ç. -ti 245a/18, 245a/3, 246b/11

2. Bir yere sürmek, sürüp götürmek
ç. -ebilir 74b/8

3. Bir hâlin kuvvetle baskı ve etkisi altında olmak, o hal içinde bulunmak.
ç. -meye 264b/16
ç. -mezdek 117a/17

4. Duymak, hissetmek.
ç. -tiği 52b/16

5. Söylemek. → *besmele* ç. -ersiniz

6. Benzemek.
ç. -erse 17a/16

7. Çağırıp bir yere gelmesini sağlamak.
ç. -ip 277a/1

8. Asmak.
ç. -tigim 192b/4
→ *gönül* ç. -meden; *güçlük* ç. -iyor; *acılar* ç. -mişti; *elimden neler* ç. -er

çeki -1. [*< Tr. çek- ‘çekmek, tartmak’ +ıg*] odun, taş, kireç gibi şeyleri tartmakta kullanılan 250 kiloluk ağırlık ölçüsü.
ç. +si 120b/4

çekik -2. [*< çek- ik < ET. çek-*] Yanlara doğru çekilerek gerilmiş gibi olan.
ç. 16b/4

çekik göz -1. Çekik gözlü.
ç. +ler 16b/5

çekil -25. [*< çek-il- < ET. çek-*]

1. Geri gitmek, gitmek.
ç. -di 212b/10, 215a/3, 242b/15, 244b/5, 245a/9, 257a/12, 280b/12, 281a/13

ç. -diler 29a/19
 ç. -ince 303a/7
 ç. -ip 17a/9, 214b/1, 235a/7,
 260b/12, 281a/1, 92b/20
 ç. -ir 127a/3, 287a/19
 ç. -iyorum 280b/16
 ç. -meye 214b/12
 2. Yok olup gitmek..
 ç. -diğini 289a/14
 3. Duyulmak, hissedilmek.
 → *üzüntüler* ç. -ecekti
 4. Gönderilmek, yollanmak. →
telgraf ç. -mek
 5. Sürmek.
 ç. -miş 247a/3
çekin- -6. [*çek-in-* < ET. *çek-*] Geri
 durmak, kaçınmak, sakınmak.
 ç. -mediler 304b/6
 ç. -mem 254b/16
 ç. -meseler 43a/9
 ç. -meyerek 152b/8
 ç. -mezler 295a/16
 ç. -miyorsunuz 97a/19
çekirdek -1. [*ET. çigit* ‘pamuk
 tohumu, pamuk çekirdeği’
 > *çigirt+ek*] Çekirdek.
 ç. +i 28b/2
çekirdekli -1. Çekirdekli.
 ç. +si 28b/4
çekirdeksiz -1. Çekirdeksiz.
 ç. +i 28b/4
çekiş- -1. [*çek-iş-* < ET. *çek-*]
 Çekişmek, cedelleşmek.
 → *cân* ç. -meler
çektir- -1. [*çek-tir-* < ET. *çek-*] Bir
 durumun baskı ve etkisi altında
 bırakmak, o hâle uğratmak.
 → *nedâmet* ç. -eceksin
çene -9. [*Fa. çâne*]
 1. Ağzın alt kısmı, yüzün hareketli
 olan uç kısmı.
 ç. +me 189a/7
 ç. +miz 172b/3
 ç. +si 116b/20
 2. Çok konuşma durumu,
 gevezelik.

çenesi açılmak:
çeneler açıl- -1. (*dey.*) Çok
 konuşmak, gevezelik etmek.
 ç. -dı 124b/3
çene çal- -1. (*dey.*) Rastgele
 konuşarak zaman geçirmek.
 ç. -mağtan 97a/18
çene yarıştı- -4. (*dey.*) Durmaksızın
 konuşmak. → **çene çal-**
 ç. -ip 31a/8
 ç. -ırsın 18b/11
 ç. -ıyorum 25a/10
 ç. -maya 32b/11
çerçeve -1. [*Fa. çārçūbe* ‘dört
 çubuk’] Pencere veya kapı
 kanatlarının oturduğu dört köşe
 sabit kenarlık.
 ç. +leri 174b/2
çeşm -2. [*Fa. çāšm*] Göz.
 → *çār-* ç. ile bekliyorum
çeşm-i cezr -1. Göz gezdirmek, göz
 atmak.
 ç. 183a/4
çevir- -8. [*ET. çevür-*]
 1. Bir şeyin yönünü değiştirmek,
 döndürmek.
 ç. -di 139a/20
 ç. -erek 156b/6
 ç. -ip 30b/13, 51a/1
 ç. -iyor 67a/8
 2. Bir hâlden başka bir hâle
 getirmek, dönüştürmek.
 ç. -diniz 70b/14
 3. Kenar, etek vb. kelimelerle
 katlayıp dikmek, bastırmak.
 → *lâmelif* ç. -ip; *makine* ç. -meğ
çeyrek -4. [*Fa. çāryek* ‘dörtte bir’]
 Bir saatin dörtte biri olan on beş
 dakikalık zaman.
 ç. 168b/7, 168b/8, 219a/11,
 288b/16
çığlık -4. [*yansıma sözcük*] Çığlık,
 feryat, keskin ses.
 ç. 194b/2
 ç. +la 33a/13

ç. +*tır* 173a/3
çığlık kop- -1- (*dey.*) Kulak
tırmalayıcı korkunç sesler çıkararak
acı acı bağırmak.
ç. -*ardı* 195a/1

çık- -109- [< ET.]

1. Çıkmak, bulunduğu yerden
dışarıya varmak, içeriden dışarıya
gitmek.

ç. -*amaz* 25a/14
ç. -*amıyor* 25a/11, 25a/15
ç. -*amıyorum* 33a/10
ç. -*an* 52b/6, 91a/8
ç. -*anları* 244b/18
ç. -*ar* 126b/16, 127a/4, 233a/9
ç. -*arak* 110b/4, 69a/14
ç. -*arsın* 19a/5
ç. -*mak* 130b/19
ç. -*mam* 7a/19
ç. -*ması* 19a/10, 299a/20
ç. -*masını* 101a/16
ç. -*maya* 19a/6
ç. -*mayan* 145a/6
ç. -*maz* 5a/10
ç. -*mış* 255a/5
ç. -*mıyor* 106b/18
ç. -*sın* 25a/7
ç. -*tı* 120b/18, 140b/13, 154b/9,
209a/18, 218b/17, 219a/3, 234b/15,
234b/20, 241a/16, 32b/11
ç. -*tığımız* 71a/14
ç. -*tığınız* 292b/5
ç. -*tıktan* 245a/2
2. Birine görünmek.
ç. -*acak* 270b/9
ç. -*an* 235a/3, 270b/15
ç. -*ar* 271a/2
3. Yayınlanmak, neşredilmek.
ç. -*an* 157a/20
ç. -*tığından* 46b/20
4. Duyulmak, yayılmak.
ç. -*an* 69a/18
ç. -*ınca* 28b/14
ç. -*tı* 54b/17
5. Ulaşmak, erişmek, varmak.
ç. -*an* 96b/13

ç. -*ınca* 190b/8
ç. -*mak* 272b/20
ç. -*tı* 188b/19, 189a/7,
6. Yukarı doğru gitmek, yüksekteki
bir yere erişmek, tırmanmak.

ç. -*an* 96b/18
ç. -*ana* 96b/19
ç. -*anları* 129a/1
ç. -*ar* 112b/5
ç. -*arım* 131a/13
ç. -*arlar* 288b/6
ç. -*ınca* 132b/1
ç. -*mak* 121a/18, 131a/19,
132b/10, 61a/16, 66b/3
ç. -*mış* 193a/13, 287a/16, 301a/10
ç. -*tı* 302b/2, 30b/4
ç. -*tığına* 137a/20
ç. -*tıktan* 72b/10
ç. -*tım* 186b/16, 190b/14
7. Üstüne binmek.
ç. -*arak* 173a/15, 9a/15
ç. -*arlar* 35a/6
ç. -*ip* 18b/11
ç. -*mış* 132b/5
ç. -*mıştı* 24b/13
8. Başlamak, oluşmak, olmak.
ç. -*arak* 122b/11
9. Olduğu anlaşılmak, ortaya
çıkmak, belirtmek.
ç. -*aydım* 178b/1
ç. -*tı* 208b/7, 211a/2
ç. -*tıktan* 236b/9
10. Bulunduğu yeri bırakıp başka
yere geçmek, taşınmak, ayrılmak,
ilgisini kesmek.
ç. -*ip* 134b/4
ç. -*tıh* 28b/19
ç. -*tım* 199a/5
11. Okul, kurs vb. bir öğretim
kurumunu tamamlayıp bitirmek,
mezun olmak
ç. -*ma* 159a/12, 59a/3, 90b/19
ç. -*mak*
12. Gitmek
ç. -*mıştı* 192b/20, 263a/3
ç. -*tık* 130b/14

13. Kaynaklanmak, meydana gelmek.
ç. -mıştı 263a/3
13. Parça ayrılmak.
ç. -tı 18b/7
14. Yükselmek, artmak.
ç. -tıktan 120b/3
→ bata ç. -a; meydāna ç. -acaqtı;
meydāna ç. -armışlar; çapanoğlu ç. -arsa; meydāna ç. -ıyordu; söz ağzından dirhemle ç. -ıyordu; lāfın içinden ç. -ıyorlar; yoldan ç. -mağa; kaleminden mi ç. -mıştı; aşlı ç. -tı; fırtına ç. -tı; lāfidır ç. -tı; masraf ç. -tı; tanıdık ç. -tı
- çıkār-** -27- [**< ET. çık-ar-**]
1. Birinin ya da bir şeyin dışarı çıkmasını sağlamak, çıkmasına sebep olmak.
ç. -acağım 132b/19
ç. -arak 6b/6
ç. -dı 155a/6, 91a/5
ç. -dılar 168b/13
ç. -ıp 160b/16, 38b/8
2. Söylemek.
ç. -dı 89a/8, 91a/3
ç. -dığı 257a/13
ç. -dınız 177a/7, 90b/16
3. Yayımlamak.
ç. -dıkları 160b/20
ç. -ıyor 213a/14
4. (resim yada fotoğraf için) Çektirmek.
ç. -dılar 13a/20
ç. -ınca 14b/7
5. Mana vermek, bir hükme varmak.
ç. -ır 148b/5
ç. -ırsınız 204b/17
ç. -mak 184b/7, 187a/8
→ çileden ç. -acaq; gürültü ç. -acaq; lakırtılar ç. -acaqlar; baştan ç. -an; zihninizden ç. -ınız
- çıkārıl-** -1- [**< çık-ar-ıl- <ET. çık-**]
1. Söylenilmek.
ç. -an 148b/19

2. Yayımlanılmak.
ç. -ıyor 186b/5
- çıkart-** -1- [**< çık-ar-t- <ET. çık-**]
Çıkmasını sağlamak, çıkarmak.
ç. -tığını 234b/12
- çıkıl-** -2- [**< çık-ıl- <ET. çık-**] Çıkılmak.
ç. -acaq 121a/20
ç. -acaqtı 122b/2
- çıkış-** -1- [**< çık-ış- <ET. çık-**] Çıkmak işi.
ç. +ını 26b/2
- çıldır-** -2- [**< ET. çalra-, çılra-, çaldra-, çılrat- <(sesyansılmalı sözcük) *çıl- 'çatlama, kırılma sesi'-dır-] mec.** Israrlı bir biçimde istemek, büyük arzu göstermek.
ç. -acağım 20b/7
ç. -acaqlardı 122b/14
- çıldirt-** -1- [**< çıldır-t-**] Çıldırmasına, aklını oynatmasına sebep olmak, delirtmek.
ç. -mak 242b/4
- çılğın-** -1- [**< *çıl-gın**] Aklî dengesini kaybetmişçesine davranan kişi.
ç. 80b/1
- çılğınlık-** -2- [**< *çıl-gın+lık**] Çılğınlık.
ç. +lara 298b/4
ç. +larım 177a/2
- çıma-** -1- [**< İtal. cima 'uç, zirve, gemicilikte halatın ucu'**] Halat ucu.
ç. 192b/10
- çingırağ-** -2- [**< ET. çııraq 'gür ve pürüzsüz ses' çingıra-k**] Küçük çan.
ç. +ını 245a/3, 246b/11
- çınlat-** -2- [**< ET. çıı+la-t-**] Bir yeri kuvvetli ve tiz bir sesle doldurmak, inletmek.
ç. -ıyordu 158b/1
ç. -mağa 109a/17
- çıra-** -1- [**< Fa. çerāğ, çirāğ 'kandil, meşale, lamba'**] Çıra.
ç. 108b/2
- çırağ-** -1- [**< Fa. çerāğ, çirāğ 'kandil, meşale, lamba'**] Yardımcı,

yamak.

ç. +ıyla 234b/11

çirpın -3- [*çirp-in-*]

1. Bir şeye ulaşmak için çaba sarfetmek, didinmek.

ç. -an 265a/12

2. Can havliyle veya başka bir sebeple bütün vücudu hızlı hızlı kıpırdanıp oynamak.

ç. -arak 156b/18

3. *mec.* Üzüntü, telaş, korku gibi sebeplerle ne yapacağını bilmez durumda olmak.

ç. -ırken 221a/5

çi -1- [*Fa.*] Ne?

çi-sūd -1- (*dey.*) Ne fayda?

ç. -sūd 226b/5

çiçek -3- [*ET. çeçek, çiçek*] Çiçek, kır veya bahçe bitkisi.

ç. +ine 14b/14

ç. +leriyle 280b/19

→ *kır* ç. +leriyle

Çiçekcioğlu -1- Kişi adı, unvan.

Ç. 44b/20

çift -1- [*Fa. cuft*] İki, tek olmayan.

ç. 290b/14

çifte -2- [*Fa. cufte* 'hayvan çiftesi']

1. İki namlulu av tüfeği.

ç. +siyle 133a/5

2. İkili, ikisi bir arada olan.

çifte kumrular -1- (*dey.*) Birbirini çok sevip birbirinden ayrılmayan ikili.

ç. +ım 280b/2

çiğ -2- [*ET.*] *mec.* Çiğ, bed, soğuk.

ç. 268b/18, 268b/19

çiğne -3- [*? OTü. çayna-*]

1. Ayak veya tekerlek altına alıp ezmek, ezip öldürmek.

ç. -di 132b/8

2. Ağza alınan bir şeyi dişler arasında ezmek, öğütmek.

ç. -me 58b/4

ç. -riz 58b/3

çiğnen -1- [*çigne-n-*] Ayak altında ezilmek, üzerine basılmak.

ç. -meye 8b/2

çile -2- [*Fa. çihile, çille* 'kırk günlük süre, kırk günlük riyazet'] Zahmet, sıkıntı.

ç. +n 287a/12

çileden çıkar -1- (*dey.*) Taşkınlık göstermek, sakin olma veya normal olma durumunu yok etmek.

ç. -acak 215a/12

çimen -1- [*ET. çim+gen < Fa. çemen, çaman*] Çimen.

ç. +leri 49a/2

çin -1- [*Fa.*] Kıvrım, büküm, buruşukluk.

→ *bî-* ç.

Çingene -3- [*Fa. çingāne < ET. çigan* 'fakir, yoksul'] Çingene adı verilen topluluğa mensup olan kimse.

Ç. 277a/15, 277a/17, 74b/19

çirkin -19- [*Fa. çirk* 'kir', *çirk-în* 'kirli,'] Güzel karşıtı, hoş olmayan kişi veya davranış.

ç. 163a/4, 166b/7, 183a/14,

196b/18, 204b/17, 222b/10,

254b/16, 268b/15, 268b/17,

295a/15, 295a/18, 295a/6, 295a/9,

296b/16, 296b/4, 296b/6

ç. +im 179a/6

ç. +lerden 179a/3

ç. +lerdir 178b/20

çirkinlik -6- Çirkinlik.

ç. 205a/3, 296b/11

ç. +i 212b/18

ç. +inde 213a/2

ç. +inden 178b/17

ç. +ini 256b/11

çiz -2- [*ET. çiz-*] Çizmek.

ç. -ip 27a/5

ç. -mişler 26b/14

çizgi -4- [*çiz-gi < ET. çiz-*] Bir şeyin diğer bir şey üzerine dokunarak geçmesinden meydana gelen ince iz, hat.

ç. +ları 28b/7

ç. +ler 14b/12
ç. +nın 27a/8
ç. +ye 247a/4
çizik -1- [$< \text{çiz-i} + k < \text{ET. çiz-}$] Çizgi.
ç. +ler 26b/14
çizmeli -1- [$< ? \text{çiz-me} (*\text{çöz-me}) \text{ET. edik, etük}$ “çözülüp bağlanmak suretiyle giyilen pabuç” tan kısaltma yoluyla oluşmuştur.”]
Çizmeli.
→ *şarı ç. Mehmet Ağa*
çocuk -18- [$< \text{ET. ‘her şeyin yavrusu, domuz yavrusu’}$]
1. İnsan yavrusu, soy bakımından oğul veya kız evlat.
ç. 124b/8, 48b/2, 6b/13, 98b/6
ç. +lar 123a/19, 23a/2, 9a/17
ç. +lara 71a/16
ç. +u 17a/9
2. Genç erkek.
ç. 214b/4, 231a/4, 236b/4, 247a/15, 278b/12, 282b/9
ç. *gibi* 156b/2
ç. +lar
ç. +un 263a/12
→ *çoluk ç. +um*
çocuklu -1- Çocuğu olan.
ç. 56b/9
çocukluk -3- *mec.* Çocukça davranış.
ç. 103a/11, 237a/6
ç. +larımdan 177a/2
çocuksuz -1- Çocuğu olmayan.
ç. 56b/10
çoğal -4- [$< \text{çok} + al-$] Çoğalmak.
ç. -*acağını* 126b/8
ç. -*di* 12b/10, 213a/19, 28b/15
çoğu -8- [$< \text{çok} + u$]
1. Çok kimse
ç. 28b/17, 123a/18, 278b/3, 83a/12
ç. +*muzun* 60b/12
ç. +*nuz* 60b/16
ç. +*nuzun* 64b/9
2. Bir şeyin büyük bölümü.
ç. +*nu* 84b/4
çok -45- [$< \text{ET. köp}$] Çok, fazla, ziyade.
ç. 132b/10, 133a/12, 133a/17,

142b/2, 144b/4, 150b/3, 153a/4, 155a/11, 161a/18, 162b/3, 167a/17, 174b/2, 182b/16, 190b/19, 202b/14, 203a/6, 206b/19, 219a/15, 21a/16, 221a/13, 222b/20, 243a/19, 25a/20, 260b/9, 268b/2, 271a/10, 279a/8, 31a/13, 57a/20, 77a/18, 77a/4, 82b/16, 84b/1, 85a/12, 90b/8
ç. +*tan* 279a/12
ç. +*tu* 73a/11
ç. +*tur* 152b/5, 178b/3, 251a/4
çok şükür -1- Tanrı’ya teşekkür etme anlamı taşıyan memnuniyet sözü.
ç. 32b/3
çokbilmiş -1- Her şeye akli eren, kurnaz.
ç. 268b/12
çok geç -1- Kısa bir süre sonra.
ç. -*medi* 188b/15, 270b/10
çoktan -2- [$< \text{çok} + tan$] Çoktan.
ç. 155a/20, 25a/6
çoluğ -1- Çocuk kelimesiyle benzetme yapılarak kullanılan ikileme söz.
çoluğ çocuk -1- Çocuklarla birlikte aile topluluğu.
ç. +*um* 113a/9
çök -3- [$< \text{ET.}$] Çökmek, ayakları üzerine oturmak.
→ *diz ç. -erek*
çökert -1- [$< \text{çök-er-t- ET. çök-}$] Yıkmak, çöktürmek.
→ *bêlini ç. -erek*
çöm -1- [$< ?$] ?
ç. 302b/8
çömel -2- [$< \text{çöm-el- < ET. çöm-}$ ‘suya dalmak’] Çömelmek.
ç. -*erek* 49a/2
ç. -*ip* 50b/11
çöp -2- [$< \text{ET. çöp}$ ‘tortu’] Çöp.
ç. 32b/9, 33a/18
çörek -1- [$< \text{ET. ‘yuvarlak ekmek’}$]
Çörek.
çörek otu -1- Çörek otu, çöreotu.
ç. 207a/1

çukur -3- [<?] Çevresine göre daha aşağıda bulunan yer.

ç. +un 261a/8

ç. +undaki 51a/4

ç. +unun 30b/10

çünkü -35- [< Fa. *çūn ki*] Çünkü.

ç. 110b/16, 111a/14, 116b/12, 121a/15, 123a/17, 133a/11, 134b/2, 141a/3, 142b/16, 144b/16, 162b/2, 164b/7, 175a/3, 178b/18, 178b/2, 181a/1, 182b/18, 201a/15, 202b/1, 228b/4, 232b/7, 240b/17, 246b/18, 250b/16, 255a/9, 258b/19, 262b/18, 286b/3, 295a/8, 47a/20, 60b/7, 63a/18, 77a/2, 98b/16

ç. +leyim 28b/6

çürü- -1- [< ? ET. *çuwşa* ‘ekşimek, köpüklenmek’] Çürümek, bozulmak.

ç. -meğe 261a/11

çürük -5- [< ? *çürü-k*] Çürük.

ç. 18b/7, 39a/6

ç. +ler 32b/16

ç. +ünü 240b/17

çürük çarık -1- İşe yaramayacak durumda, sağlamlığını ve dayanıklılığını kaybetmiş, kırık dökük.

ç. 157a/10

D -2- Kişi adı kısaltması.

D. 75a/3, 75a/6

da -205- [< *dağı*, *dağı* < *tağı*] Dahı, bile, hatta, ve.

d. 102b/17, 112b/10, 113a/10, 11a/13, 11a/2, 11a/5, 11a/7, 71a/15, 120b/12, 120b/2, 120b/5, 120b/6, 129a/17, 12b/17, 12b/4, 12b/9, 130b/13, 131a/2, 131a/4, 132b/6, 133a/1, 133a/16, 136b/5, 137a/19, 13a/14, 140b/5, 140b/7, 142b/11, 142b/21, 145a/19, 146b/20, 146b/5, 149a/18, 14b/8, 150b/9, 154b/10, 156b/8, 160b/16, 164b/6, 165a/20, 165a/8, 167a/15, 169a/1, 169a/10, 16b/11, 16b/17, 173a/6, 175a/15, 177a/3, 181a/18, 183a/19, 183a/9,

184b/11, 184b/15, 184b/3, 18b/11, 191a/17, 191a/5, 192b/17, 199a/18, 199a/3, 19a/10, 200b/9, 201a/19, 202b/11, 203a/2, 205a/4, 207a/2, 209a/3, 209a/6, 211a/7, 212b/3, 216b/10, 218b/16, 219a/2, 21a/18, 220b/5, 222b/11, 222b/19, 223a/8, 225a/13, 228b/5, 22b/11, 22b/13, 234b/1, 234b/10, 234b/20, 234b/8, 235a/19, 239a/12, 240b/11, 241a/14, 242b/17, 243a/13, 244b/15, 244b/20, 244b/6, 246b/2, 247a/12, 247a/17, 24b/13, 24b/6, 24b/8, 251a/1, 253

a/18, 254b/1, 255a/15, 255a/8, 257a/2, 258b/19, 25a/7, 264b/2, 265a/1, 265a/9, 266b/7, 268b/6, 26b/16, 26b/3, 270b/16, 271a/1, 275a/13, 275a/16, 276b/10, 276b/15, 27a/16, 27a/7, 27a/9, 282b/17, 283a/16, 283a/18, 284b/15, 286b/19, 28b/2, 290b/10, 296b/11, 297a/1, 299a/1, 29a/13, 29a/14, 29a/3, 300b/21, 301a/18, 301a/20, 301a/4, 302b/14, 304b/15, 30b/1, 31a/15, 33a/5, 33a/7, 38b/8, 39a/13, 3a/16, 40b/12, 41a/4, 42b/14, 44b/13, 48b/7, 4b/10, 4b/11, 4b/16, 52b/7, 5a/9, 60b/12, 60b/14, 61a/6, 62b/8, 65a/16, 67a/7, 69a/13, 6b/17, 71a/14, 71a/18, 71a/8, 74b/10, 77a/12, 78b/6, 78b/7, 7a/1, 80b/18, 81a/4, 82b/13, 82b/17, 83a/3, 86b/11, 87a/4, 88b/19, 89a/20, 8b/12, 8b/6, 93a/4, 93a/3, 97a/12, 97a/19, 98b/6, 31a/8

→ *zararı d. dokunmaz; nasıl oluyor d.; nasıl olup d.*

da‘āvi -1- [< Ar. *de‘āwā*, *de‘āwī* √ *d-* ‘-v’] Davalar.

d. +nin 104b/14

da‘vet -6- [< Ar. *da‘vat* √ *d-* ‘-v’] Çağrı, çağırma.

d. 261a/19

da‘vet-i müsterhımāne -1-

Yalvarırcasına, istirham edercesine davet.

d. +sine 192b/5

da‘vet èt- -2. (*dey.*) Çağırarak.

d. -en 288b/19

d. -er 69a/17

d. -mek 209a/7

d. -tiğın 208b/20

da‘vetsiz -1. [*< Ar. da‘vat + Tr. +siz*]

Davetsiz.

d. 128b/3

-dāde -1. [*< Fa.*] Vermiş, verilmiş.

→ *dil-d.*

dadı -13. [*< Fa. dādū*] Dadı, çocuk bakıcısı.

d. +m 154b/10, 155a/16, 155a/18, 164b/15, 168b/12, 171a/20, 188b/6, 78b/5

d. +mın 194b/20

d. +mla 300b/5, 300b/8

d. +nız 185a/8

d. +sının 153a/5

dağ -3. [*< ET. tağ*] dağ, kaya kütlesi.

d. 220b/1

d. +ına 185a/12

→ *Alp T. +larına*

dağıl- -5. [*< ET.*tağ-ıl-* ‘kırılmak, körelmek’] Dağılmak.

d. -acağ 111a/1

d. -ır 114b/11

d. -ırlar 126b/11

d. -miş 85a/14, 85a/17

daha -88. [*< ET. tağ-ıl*]

1. Fazlalık veya üstünlük belirtir.

d. 105a/9, 10b/11, 111a/17, 11a/10, 123a/5, 137a/17, 144b/4, 150b/3, 152b/10, 157a/8, 16b/12, 171a/11, 202b/16, 209a/13, 211a/4, 221a/12, 224b/3, 226b/6, 227a/20, 237a/3, 240b/7, 247a/20, 247a/6, 248b/19, 252b/5, 260b/12, 261a/9, 266b/6, 267a/15, 269a/10, 271a/5, 274b/8, 287a/17, 289a/4, 294b/16, 298b/7, 301a/4, 35a/16, 3a/8, 40b/13, 62b/15, 68b/10, 68b/14, 68b/2, 6b/2, 73a/14, 75a/17, 77a/7,

82b/9, 90b/8, 93a/11, 94b/18

2. Henüz, daha.

d. 106b/17, 124b/7, 134b/2, 141a/6, 211a/8, 216b/1, 233a/12, 233a/16, 26b/8, 275a/5, 285a/17, 83a/16, 89a/8

3. Cümle başında anlamı güçlendirme işlevi görür.

d. 127a/15

4. Bundan başka, diğer.

d. 14b/20, 150b/4, 9a/4

5. Tekrar, yeniden, ek olarak.

d. 174b/15, 190b/17, 191a/11, 207a/5, 22b/12, 254b/1, 255a/4, 278b/5, 3a/14, 68b/9, 70b/13, 92b/5, 99a/13

6. Bundan sonra, artık.

d. 230b/15

daha neler! -1. (*dey.*) “Hiç öyle şey olur mu?” anlamında kullanılan bir söz.

d. 6b/9

→ *Allāh bir d. göstermesin;*

konferans d. verirken; benzi d.

ziyāde atıyordu; rengi d. ziyāde uçu

dāhil -8. [*< Ar. √ d-h-l*] İç, içeri, içinde.

d. +inde 166b/10, 67a/6, 85a/14

d. +indeki 243a/15, 63a/6

d. +ine 114b/6

d. +lere 115a/9

dāhil ol- -1. Katılmak, girmek.

d. olacaktır 106b/15

dāhiliye -1. [*< dāhiliyye < Ar. √ d-h-l*]

İç.

→ *ālāt-ı d. +mizin*

dāhiye -1. [*< dāhiyye < Ar. √ d-h-y*]

Büyük afet, musibet, bela.

d. +nin 159a/1

dahme -1. [*< Fa.*] Donanmalarda atılan havai fişek.

d. +ler 35a/17

dā‘imā -24. [*< Ar. dā‘imān √ d-v-m*]

Daima.

d. 138b/15, 142b/7, 163a/3, 163a/7, 165a/10, 165a/17, 166b/3,

184b/6, 213a/1, 226b/12, 226b/15,
259a/2, 259a/20, 260b/2, 263a/13,
294b/2, 53a/4, 58b/19, 60b/10,
64b/14, 66b/16, 83a/1, 83a/6, 9a/1
dā'imī -2- [*< Ar. dā'im √ d-v-m + Fa.
+ī*] Daimi, sürekli, devamlı.
→ *istihzā-yı d.*; *za'f-ı d. +si*
dā'ir -18- [*< Ar. √ d-v-r 'dönen,
devreden'*] Dair, ...ile ilgili, üstüne,
hakkında.
*d. 111a/10, 124b/7, 126b/7,
133a/7, 94b/2, 135a/4, 137a/10,
139a/19, 143a/1, 146b/15, 148b/13,
180b/13, 180b/3, 183a/15, 224b/16,
230b/13, 260b/6, 60b/12*
dā'ire -6- [*< Ar. दौरا', 'döngü, dönüş,
çember, halka' √ d-v-r*]
1. Devlet işlerini yöneten kuruluşlar
veya bunların bölümlerinin her biri:
*d. 213a/18
d. +nin 213a/11
d. +sinden 232b/14
d. +ye 233a/10*
2. Bir çemberin içinde kalan
düzlem parçası.
d. +ye 63a/15
dā'ire-i tahrib -1- Yıkım dairesi,
yıkım alanı.
d. 109a/2
dā'irenmādar -1- [*< Ar. da'iran
'dönerek' √ d-v-r, + mā 'şey' + dāre
'döndü'*] Çepçevre, bütün etrafını
çevreleyecek şekilde, firdolayı.
d. 162b/9
daķik -1- [*< Ar. √ d-k-k*] İnce olma, kılı
kırk yarma, detaylı olma.
d. 161a/17
daķika -29- [*< Ar. daķika', 'parçacık,
ince ayrıntı, incelik' √ d-k-k*]
1. Bir saatlik zamanın altmışta biri.
*d. 109a/18, 112b/12, 112b/6,
113a/6, 162b/9, 168b/10, 170b/11,
170b/13, 171a/3, 172b/2, 190b/7,
211a/17, 214b/9, 231a/19, 245a/4,
253a/1, 287a/1, 288b/16
d. +cık 287a/3*

d. +da 213a/13, 290b/11

d. +lar 286b/7

d. +larımızı 255a/6

d. +yı 124b/19

2. An, zaman.

daķika-i kübrā-yı künfeyekün -1-
(Alah'ın) "ol" emriyle olan yüce
vakit.

d. +de 162b/15

daķika-i sukūt -1- Düşme anı.

d. +unu 186b/14

→ *mülāhaza-i d. +ya*

dal- -7- [*< ET. tal- < AT. *tāl-*]

1. Bir yerin içine girmek.

d. -arlar 69a/14

2. Uyumak.

d. -anların 123a/20

d. -ip 101a/7

d. -mışım 100b/5

3. Kendini bir şeye kaptırmak,
bütün dikkatini bir şeye vermek.

→ *kendi dertlerine d. -ip;*

*düşüncelere d. -ip; uykuya d. -
dığım*

dal -1- [*< ET. tāl*] Ağaç gövdesinden
ayrılan kollardan her biri.

d. +ını 131a/8

dalaş- -1- [*< dala-ş-*] Dalaşmak.

d. -ınca 24b/17

dalgın -3- [*< dal-gın < ET. tal-*] Dalgın.

d. 207a/15, 231a/9

dalgınlık -3- Dalgınlık.

d. +la 239a/3, 50b/18, 50b/7

dām -1- [*< Fa.*] Tuzak.

dām-ı ıztırāb -1- Izdırap tuzağı.

d. +ında 29a/9

damar -2- [*< ET. tamir, tamur, tamar*

< tam- 'damlamak'] Canlı

varlıkların vücudunda kan veya lenf
dolaşımını sağlayan kanal.

d. +ına 173a/20

d. +larımdan 289a/13

damarsız -1- *mec.* Damarı bozuk, aksi,
huysuz.

d. 30b/5

dāmen -8. [< Fa. *dāman*] Etek, uç, kenar.
 → *pür- ihtişām-ı d. -i nūrānisi*
d. +in 281a/13
d. +ini 220b/15
d. +inin 286b/20
dāmen-i arūs -1. Gelin eteği.
d. 282b/3
d. +un 281a/3
dāmen-i münevver -1.
 Aydınlatılmış, ışıklı etek.
d. +ini 280b/17
dāmen-i nūrānī -1. Nurlu etek.
d. +siyle 261a/18
dan -2. Yansıma ses.
d. 274b/19
dan dun -1. Yansıma ses.
d. dun 130b/4
dāne -18. [< Fa. *dāne* ‘tohum, tane, tahıl tanesi’]
 1. Tane, adet.
d. 10b/2, 10b/3, 111a/9, 14b/18, 158b/2, 161a/13, 30b/10, 239a/5
d. +si 210b/17, 96b/15
d. +sini 15a/15, 27a/13, 77a/7
 2. Küçük yuvarlak cisim.
d. +lerin 111a/4
d. +leriyle 221a/16
d. +si 112b/2
dāne dāne -1. Teker teker.
d. 91a/15
dāniş -1. [< Fa.] Bilgi, ilim, irfan.
d. +ten 56b/5
dantela -1. [< Fr. *dentelle* ‘iğne oyası’]
 Dantel.
d. 52b/8
dar -1. [< ET. *tār*] Ensiz, dar.
d. 288b/4
dār -2. [< Ar. $\sqrt{d-v-r}$ ‘çevirmek, döndürmek’] Barınak, ev, yurt, mekan, yer.
dāru’l- mu‘allimāt -1. Kız öğretmen okulu.
d. +tan 90b/19

dārü’ş-şifā -1. Şifa evi, hastahane.
d. +ya 104b/10
-dār -21. [< Fa.] Tutan, sahip ve malik olan.
 → ‘*āzim-i d. -ı bekā; defter-d.; dil-d.; gūsū-d.; haber- d.; kıymet- d.; naşibe- d.; ra’şe- d.; sem- d.; şa’şa ‘a- d.; tāb- d.; ‘aleyh- d. +ı; re’s-i şu’le- d. +ı; sem- d. +ın; düş-ı din-d. -ānesine; pāy-i d. ol-;*
darabāt -2. [< Ar. *darabat* $\sqrt{d-r-b}$]
 Darbeler, vurmalar, çarpmalar.
d. +ı 286b/10
 → *ta’lī-i d. etmek*
darb -1. [< Ar. $\sqrt{d-r-b}$] Vurma.
darb-ı meşel -1. Atasözü.
d. 99a/13
darbe -6. [< Ar. *darbat* $\sqrt{d-r-b}$]
 Vurma, vuruş.
d. +ler 286b/12
d. +si 288b/13
darbe-i kalem -1. Kalem darbesi.
d. +imden 259a/14
darbe-i tersim -1. Çizim darbesi.
d. +iyle 247a/2
darbe-yi āniye -1. Vuruş veya vurma anı.
d. +ye 187a/13
darbe-yi bī-amān -1. Amansız vuruş.
d. +ı 171a/16
darabān -1. [< Ar. *darabān* $\sqrt{d-r-b}$]
 Vurma, vuruş, çarpma, çarpıntı.
darabān-ı kalb -1. Kalp çarpıntısı.
d. +im 190b/6
dargın -1. [< ET. *taru-* ‘daralmak, canı sıkılmak’ **taru-gın* > *dargın* ?]
 Küsmüş, gücenmiş.
d. 78b/14
-dārhlk -1. [< Fa. *-dār* + Tr. *+lık*] - tutma, -sahip olma durumu.
 → *minnet- d.*
Darvinizm -1. Doğa evrimini açıklayan bir kuram.
D. +i 180b/14

Dāvud -13- [*< İbr* דָּוִד (David) ‘sevilen, dost’]
 1. Kişi soyadı.
 2. Kişi adı.
Dāvud Efendi -2- Kişi adı.
D. 291a/14
D. +*nin* 249a/1
 → *Feriha D.*; *Feriha D.* +*dan*;
Feriha D. +*la*; *Feriha D.* +*un*
davul -1- [*< Ar. tabl* ‘1. savaş davulu, 2. yassı tepsi’ √ *t-b-l*] Davul.
 → *hem kaçmak hem d. çalmak*
daya -1- [*< ET. taya-*] Yaslamak.
d. -*yıp* 210b/4
dayan -3- [*< ET. taya-n-*]
 1. Katlanmak, sabretmek, tahammül etmek.
d. -*amadı* 228b/6
 2. Yaslanmak.
d. -*ıp* 234b/10
 → *yürek d.* -*acağ*
dayı -1- [*< ET. tagāy* ‘dayı, yeğen, akraba’ AT. **tāy*] Annenin erkek kardeşi.
d. +*m* 74b/6
dē -167- [*< ET. tē-*] Demek, söylemek.
d. -*di* 113a/2, 140b/7, 15a/17, 169a/9, 206b/13, 207a/18, 210b/19, 211a/11, 212b/1, 224b/19, 239a/5, 246b/16, 26b/13, 286b/4, 289a/20, 291a/4, 303a/12, 55a/7, 58b/15, 26b/18
d. -*diği* 303a/21, 98b/19
d. -*diğime* 130b/11
d. -*diğimi* 97a/15
d. -*diğimiz* 68b/16, 82b/11, 87a/8
d. -*diğin* 80b/7
d. -*diğine* 207a/13, 209a/2
d. -*diğinizi* 182b/10
d. -*dikleri* 122b/6, 65a/6, 68b/9, 89a/17
d. -*diler* 9a/2, 9a/3, 9a/4, 9a/7
d. -*dilerdi* 12b/8
d. -*dim* 100b/20, 106b/8, 109a/7, 113a/12, 117a/12, 128b/13, 135a/12, 155a/5, 156b/14, 168b/11,

193a/19, 270b/10, 270b/5, 297a/19, 91a/17, 26b/20
d. -*dimse* 262b/13
d. -*din* 88b/20, 97/13
d. -*diniz* 181a/2, 297a/1, 297a/14, 297a/9
d. +*me* 28b/20
d. -*medi* 208b/10
d. -*medim* 262b/15
d. -*mek* 137a/19, 159a/17, 223a/2, 224b/13, 224b/2, 240b/3, 250b/4, 267a/13, 268b/19, 269a/1, 272b/12, 63a/8, 65a/20, 85a/16, 91a/15, 91a/18, 92b/6, 12b/9
d. -*mekti* 192b/1, 233a/3, 286b/14, 288b/15, 297a/8
d. -*mektir* 110b/13, 200b/14, 273a/2, 284b/10, 40b/19, 63a/9, 83a/2, 98b/20
d. -*meleri* 83a/5
d. -*mesin* 270b/13
d. -*meyeceğim* 4b/14
d. -*meyip* 157a/10
d. -*mez* 182b/17, 274b/19
d. -*miş* 274b/12
d. -*mişti* 297a/3
d. -*miyor* 33a/5, 81a/16
d. -*r* 125a/13, 182b/17, 279a/5, 295a/18
d. -*rken* 247a/19
d. -*rler* 269a/2, 75a/3, 99a/14, 76b/6
d. -*rse* 27a/5
d. -*rsiniz* 95a/15, 97a/18
d. -*seler* 72b/1
d. -*sem* 16b/2, 19a/14, 16b/3
d. -*yebildim* 170b/14
d. -*yeceğim* 178b/11
d. -*yecek* 271a/10
d. -*yeceksiniz* 4b/5
d. -*yemedi* 218b/15
d. -*yemedim* 301a/21
d. -*yiniz* 31a/20
d. -*yıp* 28b/12, 28b/20, 29a/6, 39a/2, 74b/9
d. -*yivèririm* 296b/22

d. -yor 147a/9, 160b/14, 38b/18, 79a/14, 79a/17, 90b/11, 90b/4
d. -yordu 165a/13, 212b/18, 275a/18, 280b/10, 50b/15
d. -yorlar 11a/7, 13a/6, 280b/4, 284b/15, 10b/8,
d. -yorlardı 168b/18, 36b/8
d. -yormuş 285a/1
d. -yorum 142b/13, 203a/2, 24b/2, 24b/8, 25a/12, 277a/8
→ set derken sepet d. -meye,; ne d. -se beğenirsin; eyvallah d. -yor
de -250- [< ET. *tağ-ı*] De, dahi.
d. 106b/4, 107a/3, 112b/17, 115a/19, 116b/9, 117a/16, 118b/9, 120b/15, 120b/6, 123a/12, 128b/12, 128b/13, 129a/13, 129a/7, 12b/8, 131a/2, 131a/9, 133a/10, 133a/9, 134b/20, 135a/17, 135a/3, 137a/4, 138b/10, 13a/1, 144b/4, 145a/1, 146b/12, 146b/16, 146b/7, 147a/6, 149a/20, 153a/18, 153a/19, 154b/10, 154b/8, 155a/14, 155a/16, 156b/19, 156b/8, 15a/16, 15a/19, 15a/6, 15a/9, 160b/15, 165a/13, 165a/14, 16b/13, 171a/11, 171a/17, 173a/14, 173a/17, 176b/12, 176b/2, 179a/17, 17a/1, 17a/3, 17a/4, 181a/4, 181a/5, 182b/15, 185a/2, 187a/1, 187a/16, 18b/16, 191a/17, 193a/10, 194b/18, 197a/1, 198b/16, 200b/19, 201a/14, 202b/18, 202b/20, 203a/12, 203a/13, 204b/1, 204b/13, 206b/6, 208b/11, 208b/2, 209a/11, 20b/11, 20b/15, 210b/12, 210b/15, 210b/18, 213a/6, 214b/11, 214b/3, 217a/4, 218b/18, 220b/9, 228b/14, 229a/16, 229a/19, 22b/15, 231a/1, 231a/9, 232b/17, 233a/6, 235a/11, 237a/12, 240b/10, 248b/14, 24b/19, 250b/10, 250b/19, 251a/5, 253a/16, 253a/9, 255a/8, 256b/11, 259a/4, 259a/8, 25a/10, 25a/9, 262b/10, 262b/17, 263a/7, 264b/12, 264b/20, 266b/1, 267a/12, 267a/4, 267a/8, 269a/2,

26b/11, 270b/12, 270b/6, 272b/9, 273a/13, 278b/4, 279a/4, 279a/8, 279a/9, 27a/11, 27a/2, 27a/3, 27a/5, 282b/5, 283a/6, 284b/18, 284b/3, 286b/9, 287a/12, 289a/10, 289a/21, 28b/12, 28b/14, 28b/4, 28b/9, 294b/10, 294b/18, 296b/15, 297a/16, 298b/13, 299a/12, 302b/12, 30b/10, 30b/13, 30b/16, 31a/13, 33a/16, 33a/18, 35a/20, 35a/3, 35a/6, 36b/16, 36b/18, 36b/4, 37a/13, 37a/15, 37a/17, 37a/18, 39a/6, 40b/18, 41a/8, 4b/1, 4b/3, 58b/9, 59a/14, 59a/6, 61a/10, 61a/4, 62b/14, 63a/4, 64b/1, 65a/20, 67a/15, 70b/10, 70b/12, 74b/9, 75a/8, 76b/1, 76b/15, 78b/11, 78b/14, 79a/18, 79a/3, 7a/16, 80b/4, 81a/16, 82b/18, 86b/17, 86b/4, 87a/17, 88b/18, 89a/16, 89a/2, 89a/4, 89a/6, 90b/10, 90b/15, 91a/14, 94b/14, 95a/3, 96b/15, 97a/2, 98b/12, 98b/9, 9a/2
→ adam bırak sen d.; aklına tuhaf şeyler d. geldi; hiç d.
de de de de de -4-Halk ağzı tehdit sözü.
d. 136b/9, 137a/14, 144b/14
de de de -1- Tehdit sözü.
d. +ler 144b/19
d. +lerden 144b/15
debelen- -1- [< *dep-ele-n-* < ET. *tep-*] Debelenmek, çırpınmak.
d. -meye 189a/11
dedikodu -3- [< *de-di ko-du*] Dedikodu.
d. 279a/14, 279a/9
d. +lar 271a/12
dedikoducu -1- Dedikodu yapan kimse.
d. +ların 302b/7
dedirt- -1- [< *de-dir-t-* < ET. *tê-*] Dedirtmek.
d. -memek 295a/15
def -3- [< Ar. *daf* 'tepme, kovma, itme' √ *d-f-*] Savma, savuşturma, ortadan kaldırma.

d. +e 179a/12
def^ʿ-i ḥalecān -1- Yürek çarpıntısını gidermek.
d. +la 7/15
def^ʿ èt- -1- Defetmek, savmak.
d. -emezsem 131a/9
def^ʿ a -35- [*< Ar. daf^ʿat √ d-f- ʿ*] Defa, kere, kez.
d. 82b/3, 105a/16, 118b/11, 123a/12, 136b/13, 136b/14, 137a/6, 151a/12, 15a/3, 160b/10, 206b/6, 211a/20, 236b/1, 241a/2, 243a/9, 246b/11, 264b/8, 266b/12, 266b/13, 294b/6, 301a/10, 302b/2, 3a/14, 3a/16, 45a/13, 45a/14, 66b/19, 7a/14, 95a/11, 95a/7, 97a/12
d. +ki 99a/2
→ *ḳabāḥati bir d. işledim*
def^ʿ aten -2- [*< Ar. daf^ʿātan √ d-f- ʿ*] Bir defada, birden.
d. 102b/8, 142b/13
defter -4- [*< Ar. daftar < EYun diphthèra (διφθέρα)* ‘tabaklanmış deri, deri tabakası’] Defter.
d. +e 27a/18
d. +ine 28b/17
d. +ini 57a/12
defter-dār -1- [*< Fa. daftar+dār*] Bir ilin para işlerini yöneten en üst düzeydeki görevli.
d. 55a/15
değil -147- [*< tegül < dāğ ol*] Değil.
d. 104b/19, 110b/13, 116b/9, 119a/14, 119a/7, 11a/15, 11a/17, 135a/10, 135a/14, 137a/19, 138b/15, 138b/5, 13a/16, 141a/13, 141a/18, 141a/9, 143a/19, 145a/4, 146b/17, 14b/18, 14b/5, 150b/10, 150b/8, 152b/3, 155a/14, 166b/9, 168b/8, 173a/18, 174b/3, 177a/15, 177a/6, 178b/19, 179a/15, 183a/9, 184b/12, 188b/10, 193a/10, 197a/5, 197a/6, 19a/8, 204b/10, 204b/9, 205a/11, 205a/14, 219a/7, 21a/10, 220b/10, 222b/4, 224b/2, 224b/9, 226b/8, 228b/3, 233a/6, 236b/8,

238b/3, 247a/5, 247a/8, 250b/12, 253a/6, 253a/8, 255a/9, 259a/1, 259a/19, 259a/6, 260b/13, 261a/17, 263a/11, 267a/16, 268b/17, 270b/16, 272b/10, 28b/7, 291a/18, 292b/13, 295a/10, 295a/8, 296b/16, 296b/20, 35a/20, 40b/18, 41a/2, 41a/3, 48b/19, 50b/12, 64b/18, 64b/9, 6b/18, 71a/2, 72b/5, 76b/13, 78b/4, 80b/6, 81a/14, 83a/8, 91a/16, 96b/14
d. +di 152b/3, 154b/16, 175a/6, 189a/15, 211a/18, 212b/6, 263a/4, 273a/18, 279a/19, 292b/13, 283a/17, 298b/9, 42b/4
d. +dir 109a/2, 198b/17, 241a/10, 252b/12, 258b/11, 272b/6, 291a/18, 301a/5, 4b/19, 61a/1, 61a/9, 76b/15, 77a/12, 82b/14, 83a/6, 98b/14, 98b/17, 99a/7
d. +im 141a/18, 175a/7, 177a/8, 196b/1, 199a/18, 40b/6
d. +iz 226b/10, 262b/3, 94b/3
d. +ler 29a/4
d. +lerdir 198b/4
d. +miş 167a/12
d. +se 145a/1, 197a/12, 205a/5, 294b/11
d. +siniz 142b/17
değiş- -1- [*< ET. teg-iş-*] Değişmek.
d. -en 261a/6
değiştir- -4- Değiştirmek.
d. -diniz 177a/20
d. -erek 250b/1
d. -mek 151a/14, 47a/12
değivèr- -1- [*< deg-i+vèr- ET. teg-*] Çabucak değmek.
→ *nazar d. -ir*
dehā -1- [*< Ar. dahā’ √ d-h-y*] Üstün zeka, dahilik.
→ *āsār-ı d.*
dehşet -15- [*< Ar. dahşat √ d-h-ş*] Büyük korku, telaş, ürküntü.
d. 256b/11
d. +e 185a/3
d. +i 109a/1

d. +im 104b/2
d. +imden 219a/9
d. +imiz 161a/8
d. +iyle 154b/15
d. +le 98b/12
d. +ler 185a/18
d. +lerden 261a/14
d. +ten 156b/20
dehşet-i hâkîkiye -1- Gerçek dehşet.
d. +sinden 225a/10
dehşet- âver -1- Korku verici.
d. 260b/6
 → *şihhat-i d. +i; derece-i d. +ini*
dehşetli -3- Dehşetli.
d. 110b/16, 116b/13, 170b/1
dekor -1- [*< Fr décor* ‘ziynet, süs’ < Lat *decus, decor* ‘1. Zarafet, terbiye, uygun davranış, 2. Ziynet, süs’] *mec.* Görünüş, manzara.
d. +ların 101a/4
delâlet -8- [*< Ar. dalâlat* √ *d-l-l*] Delil, işaret, nişan, iz.
d. +iyle 146b/4, 176b/19, 175a/19
delâlet êt -5- Bir şeyin şöyle veya böyle olduğuna delil ve alâmet olmak.
d. -ecek 138b/17, 188b/2
d. -en 148b/15
d. -er 154b/1, 295a/3
deli -5- [*< ET. tēlve*] Deli, mecnun.
d. 15a/13, 24b/6, 262b/20, 287a/13
d. +siyim 128b/18
delik -3- [*< ET. telik < tel-ik*] Oyuk şeklinde açıklık, çukur.
d. +leri 42b/17
d. +lerini 37a/8
delik deşik -1- Delik deşik.
d. +i 37a/14
delikanlı -30- [*< deli + kan + lı*] Delikanlı, genç erkek.
d. 11a/15, 11a/5, 138b/8, 212b/20, 214b/16, 216b/4, 216b/9, 217a/12, 222b/12, 224b/17, 230b/16, 233a/12, 235a/19, 237a/13,

243a/13, 246b/7, 248b/16, 257a/5, 271a/16, 275a/8, 292b/11, 299a/22, 56b/16
d. +nın 230b/11, 263a/4
d. +ya 235a/3
d. +yı 242b/18, 255a/19, 283a/18, 54b/3
delîl -2- [*< Ar. dalîl*] 1. Yol gösteren, kılavuz 2. Kanıt’ √ *d-l-l*] Delil, kanıt.
d. 184b/12, 283a/5
delilik -2- Delilik.
d. +i 298b/17
delilik êt -1- Akıl yoluyla düşünülürse yapılmaması gereken bir şeyi yapmak, delice davranmak.
d. -mişim 177a/4
dem -2- [*< Fa. dam*] An, zaman.
dem-güzâr -1- Vakit geçiren.
d. 81a/7
dem vur -1- (*dey.*) Bahsetmek, söz etmek, konu açmak.
d. -uyor 224b/7
demet -2- [*< Yun demâti* (δεμάτι) ‘deste’ < EYun *dēma* δέμα, δεματ) ‘bağ, deste, bohça, çıkın’] Deste, bağlam.
d. 101a/8, 106b/6
demin -3- [*< ET. tēmin*] Demin, biraz önce, az önce.
d. 157a/6
d. +ten 239a/19, 90b/20
deminki -2- [*< demin + ki ET. tēmin*] Biraz önceki, az önceki.
d. 240b/12, 240b/15
demir -1- [*< ET. temür*] Demir.
d. 37a/6
demir yolu -3- Demir yolu.
d. 145a/20
d. +na 145a/18
d. +nu 134b/9
den -12- [*< tē-n- < ET. tē-*] Denmek, söylenmek.
d. -ebilecek 185a/16
d. -ecek 100b/9, 107a/9, 185a/6, 231a/13, 238b/3, 247a/15, 290b/3,

53a/2, 281a/7
d. -ir 60b/19
→ *lāf d. -mıyor*
denil- -9. [*< tē-n-il- < ET. tē-*]
Denilmek, söylenilmek.
d. -ebilmesi 149a/7
d. -en 197a/11, 200b/12, 215a/10, 228b/4, 63a/7, 66b/4
d. -ince 65a/11
d. -se 263a/15
deñiz -15. [*< ET. teñiz < tenġ+iz < tenġ*
‘göl, bataklık’] Deniz, büyük su
kütlesi.
d. 115a/13, 116b/5, 187a/20,
189a/9, 191a/2
d. +den 117a/8
d. +e 192b/20, 71a/15
d. +in 106b/4
d. +ler 131a/14, 72b/4
d. +lerden 84b/3
d. +lere 100b/20
d. +lerin 109a/15, 122b/4
deñiz kıızı -1. Deniz kıızı, doğaüstü
yaratık.
d. 16b/2
densizlik -1. [*< ET. teñsiz < teñ*
‘uygun’ +*siz+lik*] Densiz olma
durumu.
densizlik ét- -1. Yakışksız
davranmak.
d. -erse 284b/9
der (I) -1. [*< Fa. dar*] Kapı.
→ *cisreyn-i D. -sa ‘ādet*
der (II) -5. [*< Fa. dar*] 1. +dA, 2.
İçinde.
der-āġūş -3. Kucaklama, sarma.
d. +a 288b/19
d. +la 162b/16
der-āġūş ét- -3. Kucaklamak.
d. -ecek 158b/12
der-meyān -1. Ortada.
d. +ıyla 265a/5
der-meyān ét- -3. Ortaya koymak,
ileri sürmek, bildirmek, açıklamak.
d. -eceği 271a/18
d. -ecek 266b/2, 273a/3

der-meyān édil- -1. Ortaya
koyulmak, açıklanmak.
d. -ecek 267a/12
der- ‘uhde eyle- -1. Üzerine almak,
üstlenmek.
d. -digi 300b/1
der-dest -1. [*< Fa. dar+dast*] Tutma,
ele geçirme, yakalama.
der-dest-i inşā ol- -1. Ele alınan, bir
şeye dönüştürülen yapı.
d. -an 151a/5
derd -8. [*< Fa. dard ‘elem, keder,*
hastalık’] Üzüntü, sıkıntı, zorluk.
d. +inizi 250b/13
d. +lerimden 177a/18
d. +lerimi 129a/15
→ *kendi d. +lerine dalıp*
derde gir- -1. (dey.) Sıkıntı
yaşamak, zorluk çekmek.
d. -diniz 293a/10
derd-i ‘aşk -1. Aşk derdi.
d. +ıyla 248b/18
derd-i derün -1. Kalp veya yürek
derdi.
d. +una 152b/12
derd-i devā-i nā- pezīr -1. Derdinin
ilacı, çaresi olmayan.
d. +e 103a/5
dere -1. [*< Fa. dara, darre ‘vadi, iki*
dağ arasındaki geçit’] Dere, küçük
akarsu.
d. +lerde 143a/15
derece -41. [*< Ar. daracat ‘adım, eşik,*
basamak’ √ *d-r-c*]
1. Seviye, mertebe, mevki, safha
d. 187a/1, 300b/15
d. +lere 88b/4
d. +yi 161a/3
2. Ölçü, miktar, radde.
d. +de 234b/8, 51a/5, 88b/10,
93a/18
d. +si 162b/5
d. +sinde 179a/9, 182b/9, 203a/7,
222b/13, 88b/15
d. +sine 189a/10, 226b/9, 275a/10
d. +sini 149a/8, 150b/14, 192b/7,

237a/2
 3.Kadar, denli.
d. 154b/14, 166b/10, 215a/13, 224b/8, 236b/9, 242b/10, 251a/18, 258b/16, 259a/7, 92b/2
derece-i dehşet -1- Dehşet derecesi.
d. +ini 112b/15
derece-i gāye -1- Son derece.
d. +de 149a/6
derece-i haḳīkī -1- Gerçek derece.
d. +sinden 226b/12
derece-i işābet -1- İsbet derecesi.
d. +ini 3a/18
derece-i kuvvet -1- Kuvvet derecesi.
d. +ini 294b/14
derece-i muṭābaḳat -1- Mutabakat derecesi.
d. +ı 121a/2
derece-i şiddet -1- Şiddet derecesi.
d. +i 190b/4
derece-i taḥşīl -1- Tahsil derecesi.
d. +imize 60b/5
derece-i vehāmet -1- Vehamet derecesi.
d. +ini 226b/5
derḥāl -4- [*<* Fa. *dar* ‘+dA’ + Ar. *ḥāl* ‘an, zaman’] Derhal, o anda, hemen.
d. 125a/6, 168b/12, 175a/18, 258b/14
derin -7- [*<* ET. *térin*]
 1. Dibi yüzeyinden ve ağzından uzak olan.
d. 114b/15
 2. *mec.* Köklü, esaslı, içten gelen.
d. 136b/19, 40b/3, 43a/10, 47a/9, 54b/1
 3. (ses için) Uzaktan gelen, boğuk.
d. +den 18b/5
derinlik -1- Derinlik.
d. +i 61a/17
derk -1- [*<* Ar. *√ d-r-k* ‘dip, aşağı tabaka’] Anlama, kavrama.
derk ét- -1- anlamak, kavramak, idrak etmek.
d. -meyerek 167a/3

derpīş -1- [*<* Fa. *dar* ‘+dA’ + *pīş* ‘ön’, önde] Göz önünde bulundurma.
derpīş-i aḳıl -1- Akıl öngörüsü.
d. 99a/17

ders -2- [*<* Ar. *dars* *√ d-r-s*] Ders.

ders görmek:

dersi gör- -1- (*dey.*) Bir konuda öğrenci bilgi edinmek.

d. -meḡe 59a/6

ders vèrmek:

dersleri vèr- -1- (*dey.*) Öğretmek, yetiştirmek.

d. -en 96b/3

Dersa ‘ādet -1- [*<* Fa. *dar* ‘kapı’ + Ar. *sa‘ādat* ‘mutluluk kapısı’] Osmanlı döneminde İstanbul için kullanılmıştır.

D. 160b/20

derūn -9- [*<* Fa. *darūn*]

1. İç, iç taraf

d. +unda 114b/20, 181a/20, 182b/6

d. +unu 234b/5

2. Kalp, yürek.

→ *sıklet-i d.* +umu; *derd-i d.* +una; *āteş-i d.* +unu; *rāz-ı d.* +unuzu

derūnī -2- [*<* Fa. *darūn* + *ī*] İçsel, kalbī.

→ *şadā-yı d.*; *cidāl-i d.* +de

desimetre -1- [*<* Fr. *dèci* + -bileşik adlarda- ‘onda bir’ + *mètre*]

Desimetre.

d. 115a/2

desīse -1- [*<* Ar. *desīsāt* *√ d-s-s*] Düzen, hile, entrika.

d. 290b/15

dest -5- [*<* Fa. *dast*] El.

dest- be- dest -1- El ele.

d. -be- dest 273a/9

dest-i ḳudret -1- Kudret eli.

d. +in 221a/9

dest-i şan ‘atkārī -1- Sanatkârca el.

d. +siyle 139a/7

dest-i te’essür -1- Üzüntülü, kederli el.

d. +e 103a/15

deşik -1- [$\leq$ ET. *teş-ik*] Delik, yarık, çatlak.
→ *deliği d. +i*

devā -3- [$\leq$ Ar. *davā* $\sqrt{d-v-y}$] İlaç, derman.
→ *derd-i d. -i nā- pezir*
devā-i nā- pezir -1- İlacı olmayan.
d. 226b/13
devā-yı mü'essir -1- Tesirli ilaç.
d. 200b/16

devām -17- [$\leq$ Ar. *davām* $\sqrt{d-v-m}$] Sürme, kesilmeme.
d. +ı 213a/17
d. +ım 214b/18
d. +la 160b/18, 19a/12, 59a/10, 89a/13, 92b/15
devām-ı hayāt -1- Yaşamın sürmesi.
d. 166b/4
→ *ber- d. +dı*
devām ét- -8- Sürüp gitmek, sürmek, kesilmemek.
d. -en 165a/5, 220b/19
d. -iyordu 207a/10, 50b/19
d. -ti 292b/18, 293a/8, 297a/8
d. -tim 113a/13

devāmlı -1- [$\leq$ Ar. *davam* + Tr. *+lı*] Devamlı, sürekli.
d. 184b/2

devr- -11- [$\leq$ Ar. *davr* $\sqrt{d-v-r}$]
1. Dönme.
d. etmiş 286b/18
2. Başı ve sonu belli zaman parçası, çağ, dönem.
d. +lerinde 48b/5
devr-i tām -8- Tam dönüş, tamamlanmış dönme.
d. 70b/4
devr ét- -8- Dönmek, dolaşmak, aktarmak.
d. -erler 66b/17, 67a/20
d. -iyorlar 105a/3, 67a/18
d. -mektedir 67a/13
d. -mektedirler 63a/14
d. -miş 286b/18
d. -tikleri 62b/11

devir- -4- [$\leq$ ET. *tevür, tevir*] Devirmek.
d. -ecekti 153a/10
d. -memiş 184b/14
d. -mesi 172b/19
d. -miş 173a/16

devlet -8- [$\leq$ Ar. *davlat* $\sqrt{d-v-l}$] Millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık, yönetim.
d. 87a/18
d. +in 104b/11, 122b/20
d. +ler 123a/9, 87a/17
d. +leri 123a/6
devlet- hāne -1- Devlethane, nezaket gereği olarak 'ev' anlamında kullanılır.
d. +niz 146b/3
d. +nizin 145a/17

devre -2- [$\leq$ Ar. *davrat* 'döngü, dönüş, dönem' $\sqrt{d-v-r}$] Dönem.
devre-i buhrān -1- Buhran devresi.
d. +a 206b/8
devre-i ömür -1- Ömür devresi.
d. +ünü 86b/15

devriye -1- [$\leq$ *davriyye* $\leq$ Ar. *davr* $\sqrt{d-v-r}$] Dönme, dönüş.
→ *seyahāt-i d. +sini*

dıraşşān -1- [$\leq$ Fa.] Parlayan, parlak.
→ *hüsn-i d. +a*

dırāz -1- [$\leq$ Fa. *derāz, dirāz*] Uzun.
→ *dūr-i d.*

dırılı -3- [$\leq$ Tr. *dırıl* + *tı*] Yansıma ses.
d. +dan 92b/12
d. +lar 271a/12, 47a/19

dışarı -15- [$\leq$ ET. *taş* + *garu*] Dışarı.
d. 101a/16, 134b/8, 145a/12, 145a/17, 154b/13, 190b/12, 233a/9, 248b/12, 286b/16, 5a/10, 6b/6
d. +da 109a/13, 126b/13, 156b/14
d. +dadır 251a/1

-dīde -1- [$\leq$ Fa.] Gören, görmüş.
→ *sekene-i ālām-ı d. +si*

didik -2- [$\leq$ Tr. *dit-* + *ık*] Ditilmiş olan.
didik didik ét- -1- Bir şeyi iyice

incelemek, araştırmak.

d. -miş 258b/1

dīġer ⁻⁶¹⁻ [[<] Fa. *dīġar*] Başka, öteki, öbür.

d. 107a/16, 121a/16, 122b/18, 124b/17, 135a/3, 164b/16, 179a/7, 199a/3, 213a/16, 245a/9, 246b/2, 246b/9, 248b/9, 255a/3, 259a/10, 263a/6, 293a/1, 300b/11, 41a/17, 4b/11, 67a/15, 68b/11, 85a/14, 85a/17, 86b/7, 87a/2, 87a/4, 90b/10, 96b/16, 99a/15

d. +i 88b/20, 90b/5

d. +ine 114b/1

d. +ini 151a/15, 204b/6

d. +inin 244b/4, 88b/17

d. +lerini 201a/5

→ *ħazz-ı d.*; *‘użv-ı d.*; *yek- d.*

+imizden; *yek- d.* +imize; *yek- d.*

+imizi; *yek- d.* +ine; *yek- d.* +inin;

yek- d. +iyle; *yek- d.* +ini

dik- (I) ⁻⁵⁻ [[<] ET. *tik-*]

1. Bir cismi dik olarak durdurmak.

d. -meye 61a/2

2. Beklemek için birini bir şeyin başına getirmek.

d. -ti 153a/7

→ *gözlerini bana d. -ip*; *gözünü*

ħāneye d. -ti

dik- (II) ⁻⁵⁻ [[<] ET. *tik-*] Kumaş veya herhangi bir nesneyi iğne ve iplikle tutturmak.

d. -eceğim 207a/2

dikil- ⁻¹⁻ [[<] Et. *tik-* + *il-*] Ayakta durmak.

d. -miş 106b/19

dikḳat ⁻⁵⁻ [[<] Ar. *√ d-k-k*] Dikkat.

d. +le 244b/18, 292b/17, 290b/21

dikḳat ét- ⁻¹⁻

d. -menizi 63a/17

→ *naşb-ı nażar-ı d. étim*

dikḳatli ⁻⁶⁻ Dikkat eden.

d. 212b/2, 241a/1, 241a/2, 257a/9, 294b/15, 294b/16

dikleştir- ⁻¹⁻ [[<] *dik-leş-tir-* [<] ET. *tik-*]

Dik duruma getirmek.

d. -erek 22b/17

dil(I) ⁻¹⁻ [[<] ET. *tl*] dil.

dili çal- ⁻¹⁻ (*dey.*) Konuşurken takılmamak, akıcı konuşmak.

d. -mıyor 270b/7

dil(II) ⁻¹²⁻ [[<] Fa.] Gönül, yürek.

dil-firīb ⁻⁴⁻ Gönül aldatan, gönül avutan.

d. 143a/4, 178b/6, 217a/14, 49a/19

dil-gīr ⁻¹⁻ Gönülü incinmiş, gücenmiş, kırılmış.

d. 150b/16

dil-hāh ⁻¹⁻ Gönlün istediği, arzu edilen.

d. +ımca 142b/20

dil-pesend ⁻¹⁻ Gönlün beğendiği, sevgili.

d. +ini 263a/13

dil-dār ⁻¹⁻ Gönlü kendine bağlamış olan kimse, sevgili.

→ *ḳurb-ı d. +larına* 69a/5

dil-dāde ⁻¹⁻ Gönül vermiş olan, âşık.

d. 102b/14

→ *reftār-ı d. -firīb*; *evşāf-ı d. -firībānede*

dil-ān ⁻¹⁻ [[<] Fa.] Gönüller.

→ *sāde- d. -ı seken-i arzı*

dilenci ⁻¹⁻ [[<] ET. *tile-n-* + *çıl*] Dilenci.

d. 31a/12

dimāġ ⁻⁷⁻ [[<] Ar. *√ d-m-g*] Beyin;

d. +dan 195a/16, 179a/18, 201a/2

d. +ımdaki 144b/7

d. +ımı 259a/15

d. +ın 44b/13

d. +ın 44b/13

d. +lar 114b/10

dimāġiye ⁻¹⁻ [[<] *dimāġiyye* [<] Ar. *√ d-m-g*] Beyne ait, beyinle ilgili.

→ *ḳuvve-i d.*

din ⁻¹⁻ [[<] Ar. *√ d-y-n*] Din, inanç.

d. +ince 226b/2

dindārāne ⁻¹⁻ [[<] Ar. *dīn* + Fa. *-dār* + *-āne*] İnançlı kimseye yakışır

biçimde, dindarca.
→ *düş-ı d. +sine*
dinle- -23- [*< ET. tɯŋla- < Çin. t'ing*
'dinlemek, duymak'] Duymak,
işitmek için kulak vermek.
d. 12b/18, 35a/1, 89a/2, 92b/10
d. -diler 210b/16
d. -medikçe 200b/5
d. -mek 141a/12
d. -mekte 172b/16
d. -meye 124b/9
d. -meyeydim 160b/15
d. -mezsen 137a/18
d. -miş 301a/11
d. -yeceğiz 70b/15
d. -yelim 70b/12
d. -yenlerin 123a/20
d. -yiniz 255a/3
d. -yor 301a/15, 92b/11
d. -yordu 212b/2, 292b/17
d. -yorum 292b/2
→ *cân kulağıyla bile d. -medim*
dinlen- -1- [*< din+le-n- < ET. tɯŋ*
'nefes, soluk'] Dinlenmek,
soluklanmak.
d. -mektir 124b/5
dinleş- -1- [*< ET. tɯŋla-ş-*] Dinleşmek,
karşılıklı dinlemek.
d. -tikten 200b/6
dip -5- [*< ET. tüb,tüp* 'kök, temel, asıl
soy'] Dip.
d. +i 18b/7, 9a/14
d. +inde 25a/17, 53a/15
d. +lerinden 245a/19
dipsiz -2- Dipsiz.
d. 32b/14, 35a/5
dirāyet -1- [*< Ar. dirāyat* 'bilme,
tanıma, farkında olma' √ *d-r-y*]
Kavrayış, anlayış, ilmin verdiği
beceriklilik.
d. 39a/10
direk -3- [*< ET. tire- +k*] Direk, sütun.
d. 191a/2, 61a/2
d. +lerini 8b/11
direksiz -1- Direksiz.
d. 60b/17

direktör -1- [*< Fr. directeur*] Yönetici,
yönetmen, müdür.
d. +lerine 148b/7
dirhem -1- [*< Fa. dirham < Ar. dirhem*
< OFa. drahm, dram 'gümüş para ~
EYun. *ráχma* veya *dráχmē*
(δράχμα) '1. Tutam, avuç, bir el
dolusu, 2. Bir ağırlık birimi, 3. Eski
Atina'da gümüş para birimi'] 1.
Ağırlık birimi, 2. Gümüş para.
→ *söz ağzından d. +le çıkıyordu*
diri -1- [*< ET. tirig < *tir-*] Diri, canlı.
d. 95a/15
dirîğ -2- [*< Fa. dirîğ*] Esirgeme,
sakinme.
dirîğ ét- -2- Esirgemek.
d. -mezsiz 255a/9, 141a/12
dirliksiz -1- [*< ET. tirig +lik+siz*]
geçimsiz, tedirgin, huzursuz.
d. 163a/16
diskur -1- [*< Fr. discours* 'nutuk,
söylev, söylem' *< Lat. discursus* '1.
Koşuşma, 2. Münakaşa, 3.
Tartışmalı bir konuda verilen
söylev'] Nutuk.
d. 28b/9
diş -2- [*< ET. tiş*] Diş.
d. 246b/3
d. +leriyle 167a/16
dişli -1- Dişli.
d. 121a/20
dīvāne -1- [*< Fa. dīvāna*] Çılgın, deli.
d. 27a/4
dīvānelik -2- [*< Fa. dīvāna + Tr. +lik*]
Delilik.
d. 24b/19
d. +ti 237a/7
Dīvānyolu -1- İstanbul'da bir cadde
ismi.
D. +na 231a/13
dīvār -15- [*< Fa. dīvār, divār*] Duvar.
d. 235a/7, 245a/18
d. +a 131a/3, 210b/4
d. +da 72b/20
d. +dan 131a/2, 29a/14
d. +ın 11a/9, 13a/11, 17a/19,

24b/12, 29a/9, 35a/5
d. +ının 9a/14
d. +ları 42b/14

diye -36- [*< t -y-e < ET. t -*]
 1. Herhangi bir yargıya vararak,
 diye.
d. 127a/13, 128b/6, 15a/16, 38b/10
 2. Diyerek, deyip.
d. 130b/17, 130b/8, 132b/3, 133a/17, 134b/11, 135a/7, 13a/9, 194b/15, 194b/17, 204b/18bir, 211a/19, 218b/8, 21a/13, 254b/17, 279a/5, 27a/7, 28b/19, 28b/9, 38b/4, 46b/14, 76b/15, 79a/11, 7a/14
 3. Olarak, niyetine.
d. 241a/6, 24b/18, 258b/3, 277a/16, 27a/17, 27a/19, 58b/19, 79a/12, 7a/20

diz- -2- [*< ET. tiz-, t z-*] Dizmek.
d. -di 22b/4
d. -ip 61a/4

diz -4- [*< ET. tiz*] Diz.
diz kapağı -1-
d. +larım 188b/18
diz   k- -3- (*dey.*) Dizlerini yere koyarak oturmak.
d. -erek 220b/10, 289a/11, 51a/12

Dizd r ye -1-  stanbul'da bir mahalle adı.
D. 12b/7

doğ- -7- [*< ET. t ğ-*]
 1. Doğmak, d nyaya gelmek.
d. -aca  49a/11
d. -duğuna 136b/10, 196b/5
d. -duktan 48b/2
d. -muşsunuz 264b/11
d. -muştı 246b/20
 2. G neş, ay ve yıldızlar i in g ky z nde g r nmek.
d. -sa 79a/17

doğru -47- [*< ET. t ğ-ur-u*] Doğru.
d. 108b/18, 116b/15, 117a/7, 134b/9, 137a/6, 145a/13, 145a/20, 162b/10, 191a/15, 192b/12, 211a/1,

220b/2, 229a/15, 229a/17, 231a/13, 232b/3, 244b/20, 245a/18, 249a/16, 250b/4, 253a/18, 294b/6, 299a/2, 42b/9, 65a/12, 65a/6, 67a/14, 67a/15, 72b/20, 92b/17, 12b/8, 188b/14, 194b/4, 19a/18, 220b/14, 227a/5, 233a/15, 238b/5, 23a/9, 9a/10
d. +dur 113a/19, 249a/10
d. +su 111a/17, 247a/6, 252b/7, 254b/15, 171a/11

doğrul- -1- [*< ET. t ğ-ur-u+l-*]
 Doğrulamak.
d. -du 303a/13

doğrusu -2- [*< t ğ-ur-u+su < ET. t ğ-*]
 Doğrusu.
d. 137a/17, 224b/3

doğur- -3- [*< ET. t ğ-ur-*] Doğurmak, d nyaya getirmek.
d. -abilirim 207a/6
t. -du 12b/7
t. -urlar 278b/3

do tor -2- [*< Fr. docteur < Lat. doctor* ' ğretmen, hoca'] Doktor, tabip.
d. 246b/1
d. +a 80b/17

do u- -1- [*< ET. tok -* 'vurmak, çalmak, d vmek; dokumak'] Dokumak.
 → *mekik d. -yordu*

do un- -17- [*< ET. tok -n-* 'duvara çarpmak, dayak yemek, kılı  d v lmek'] Dokunmak.
d. -acağı 69a/18
d. -aca m ş 36b/17
d. -aca tır 93a/2
d. -duğı 37a/4
d. -dunuz 141a/16
d. -masın 16b/11, 17a/2
d. -mayaca m ş 28b/2
d. -mayara  84b/17
d. -mayınız 259a/12
d. -maz 153a/9
d. -ur 153a/8
d. -uv rdi 172b/17
d. -uyor 23a/6

→ *sinirime d. -du; ħubb-ı nefisine d. -uyordu, zararı da d. -maz*

dokuz -7- [*< ET. tokkuz*] Dokuz, 9.
d. 106b/17, 112b/2, 114b/20, 116b/18, 120b/10, 161a/9, 67a/1

dol -8- [*< ET. töl-*]
 1. Bir yere iyice yayılmak, kaplamak.
d. -du 56b/13, 124b/4, 161a/12, d. -muşlar 284b/14
 → *gözleri d. -uyor*
 2. Bir yerde pek çok eşya veya kimse toplanmak, kalabalık duruma gelmek
d. -du 153a/19, 169a/19
 → *gözleri d. -uyor*

dola -1- [*< ET. tolga- 'acıdan kıvranmak, döndürmek, sarmak'*] Dolamak.
d. -yıp 28b/3

doldur -2- [*< tol-dur- < ET. töl-*]
 1. Yazarak tamamlamak.
d. -du 227a/14
 2. Bir şey bir yeri kaplamak.
d. -muştı 283a/13

dolğun -1- [*< tol-ğun < ET. töl-*] Çok, fazla, yüksek.
d. 288b/13

dolan -2- [*< dola-n- < ET. tolga-n- 'ağırdan kıvranmak, kendisi için dokumak.'*] Gezmek, dönmek, dolaşmak.
d. -a 63a/3

dolandır -2- [*< tola-n-dır- < ET. tolga-*] Dolandırmak.
d. -acah 28b/13
d. -mışlar 26b/17

dolanık -1- [*< tola-n-ık < ET. tolga-*] Dolanık; dolaşmış, sarmış biçimde.
d. 26b/14

dolap -3- [*< Fa. dōlab, dūlab*]
 1. Bölme ve çekmelerine eşya konulan kapaklı mobilya.
d. 91a/8
d. +tan 91a/5
 2. *mec.* Hile, düzen, dalavere.

dolaba düş -1- (*dey.*) Aldatılmak, oyuna gelmek.
d. -memek 257a/5

dolaş -17- [*< dola-ş- < ET. tolga-ş-*] Gezmek, gezinmek.
d. +a 140b/15
d. -alım 130b/16
d. -an 82b/5
d. -anları 129a/2
d. -ıp 86b/1, 244b/12, 86b/1
d. -ırken 293a/1
d. -irmuş 74b/4
d. -ıyor 85a/18
d. -ıyorsunuz 248b/15
d. -maya 173a/2, 288b/7, 48b/4
d. -tığına 71a/6
d. -tığını 46b/9

2. Akmak.
d. -ır 58b/6
 → *sarmaş d. +tır*

dolaştır -1- [*< tola-ş-tır- < ET. tolga-ş-*] Dolaştırmak, gezdirmek.
d. -dıktan 239a/1

dolayı -16- [*< dola-y-ı < ET. tolga-*] den ötürü, sebebiyle, yüzünden.
d. 3a/10, 145a/5, 175a/14, 195a/8, 198b/11, 202b/4, 213a/5, 231a/4, 265a/20, 299a/1, 299a/2, 60b/11, 96b/1, 267a/8, 285a/19
d. +dır 252b/9

dolu -8- [*< ET. tol-ıg, tol-ug*]
 1. Dolu, dolmuş olan.
d. 189a/15
 2. Çok, pek çok.
d. 104b/1, 14b/18, 188b/6, 244b/4, 249a/15, 59a/12
d. +dur 62b/3

dolusu -1- [*< tol-u-su < ET. tol-*] Dolusu, dolduracak kadar.
d. 10b/4

don -3- [*< ET. toŋ-*]
 1. Çok üşümek, donar gibi olmak.
d. -dum 21a/6, 32b/17
 2. *mec.* Hareket edemez durumda olmak, hareketsiz kalmak.
d. -akaldı 236b/3

donanma -2- [*< ET. ton+a-n-ma*]
 1. Bir devletin deniz kuvvetleri.
d. 35a/18
 2. Giyinip kuşanma.
d. 36b/5
dondur -1- [*< ton-dur- < ET. toñ-*]
mec. Soğutmak.
d. -mak 196b/18
Doney -1- Kişi soyadı.
→ Moris D. +in
donulaş -1- [*< ton-uğ+laş- < ET. toñ-*]
] Donuk duruma gelmek.
d. -iyorlar 289a/6
Douloureuse -1- [*< Fr ‘acı’*] Kitap adı.
→ La D.
dosdoğru -1- [*< dos’kuvvetlendirme*
benzer hecesi’+doğru < ET. toğ-]
Dosdoğru.
d. 225a/15
dost -8- [*< Fa. dōst*] Dost, arkadaş,
 sevilen.
d. 166b/12
d. +a 178b/19
d. +lar 17a/10, 32b/7
dost ol -3- Yakınlık kurmak.
d. -abilirim 183a/13
d. -abiliriz 135a/15
d. -abilmek 179a/3
dostlar başından ırak -1- (*dey.*)
 Sözü edilen kötü bir durumla
 yakınların karşılaşmaması için
 söylenen iyi dilek sözü.
d. 7a/9
dostluk -3- [*< dost+luğ < Fa. dōst*]
 Dostluk.
d. +lar 183a/17
d. +u 136b/8
d. +una 216b/10
doy -7- [*< ET. toğ- < AT. tō-*] Doymak,
 kanmak, tatmin olmak.
d. -a 125a/2, 71a/3
d. -amadı 45a/13
d. -amadım 211a/7
d. -madı 136b/14
doyur -2- [*< ET. toğ-ur- < AT. tō-*]
 Açlığı gidermek, tok hâle getirmek.

d. -du 30b/3
d. -maz 30b/6
döğ- -2- [*< ET. tōg- < AT. *tōg-*]
 1. Dövmek, dayak atmak.
d. -üp 30b/2
 2. Bir şeye tekrar tekrar çarpmak.
d. -üyor 20b/5
dök- -8- [*< ET. tōk-*] Akıtmak, saçmak.
d. -e 234b/10
d. -er 43a/17, 89a/6
→ sayıp d. -erek; âlāmımı d. -mek;
kan d. -mekte; yaşlar d. -tüğü
dökük -1- [*< ET. tōk-ük*] Dökük.
→ kırık d.
dökül- -10- [*< ET. tōk-ül-*] Dökülmek,
 saçılmak.
d. -düğünü 85a/10
d. -e 139a/10
d. -eceğini 184b/20
d. -en 304b/14, 83a/1
d. -üyor 107a/8, 6b/12, 83a/6,
84b/1
→ kanlar d. -ecekti
dökülüş- -1- [*< tōk-ül-üş < ET. tōk-*]
 Dökülme işi.
d. -ünde 50b/3
dökün- -1- [*< tōk-ün- < ET. tōk-*]
 Dökünmek.
→ şoyununuz d. -ünün
döküntü -1- [*< tōk-ün-tü < ET. tōk-*]
 Asıl kitleden ayrılmış parça
 halindeki şeyler.
d. +ler 85a/15
dön- -24- [*< ET. tōn- AT. *tōn-*]
 1. Kendi eksenini üzerinde veya
 başka bir şeyin etrafında hareket
 etmek.
d. -düğünü 63a/15
d. -en 64b/2, 64b/7
d. -enlere 62b/7
d. -üyormuş 71a/14
d. -me 112b/14
 2. ...gibi olmak, benzemek,
 andırmak.
d. -en 188b/7
d. -dü 206b/15, 290b/1

d. -müſ 231a/5, 42b/17
 3. Evrilmek, dönüşmek.
d. -en 43a/10
 4. Geri gelmek, geri gitmek.
d. -dü 220b/15
d. -er 127a/2
d. -eriz 130b/11
 5. Yönelmek, sapmak, çevirmek.
d. -dü 244b/2
d. -erek 207a/16, 235a/18
 6. Caymak, vazgemek.
d. -meyerek 300b/17
 → *tersine d. -dü; geri d. -eceğini;*
geri d. -eceptir; geri d. -erler; baş
d. -mesi
döndürücü -1. [*< tön-dür-ücü < ET. tön-*] Döndüren.
 → *baş d.*
dördüncü -1. [*< tört+ünç+i*] dördüncü.
d. 108b/14
dört -13. [*< ET. < tört < AT. *tört*] dört, 4.
d. 111a/15, 120b/2, 132b/12,
14b/13, 211a/20, 211a/8, 245a/12,
261a/7, 55a/16, 75a/16, 83a/16
d. +e 219a/11
d. +te 84b/2
döşek -7. [*< ET. töşek*] Yatak.
d. +imde 105a/10
d. +ime 100b/2, 219a/14
d. +inde 206b/9
d. +indeki 260b/17
d. +ten 219a/20, 257a/17
döşen -1. [*< ET. töşe-n-*] Herhangi bir yere eşya yerleştirilmek.
d. -miş 270b/1
du‘ā -2. [*< Ar. √ d-‘-v*] Dua.
d. 97a/9
d. +lar 261a/5
dubara -1. [*< Fa. dü ‘iki’ bāre ‘kere, kez’ dü-bāre*] *mec.* Hile, oyun, düzen.
d. +lar 257a/4
dūċār -12. [*< Fa.*] Uğramış, tutulmuş, yakalanmış.
dūċār-ı elemī ol- -1. Eleme

tutulmak.
d. -madık 82b/12
dūċār-ı hirās ol- -1. Korkuya tutulmak.
d. -mamaċ 154b/16
dūċār ol- -3. Uğramak, yakalanmak, tutulmak.
d. -acağından 123a/5
d. -duğunuz 300b/20
d. -urlar 226b/15
d. -uyor 104b/17
dūċār-ı işfirār oluş- -1. Sararmaya tutulmak, sararmak.
d. larına 195a/13
dūċār-ı inĥilāl ol- -1. Çözölmek, dağılmak.
d. -muſ 85a/14
dūċār-ı inĥıta‘ ol- -1. Kesintiye uğramak, kesilmek.
d. -ması 232b/8
dūċār-ı mānī‘a ol- -1. Zorluğa tutulmak, engellenmek.
d. -abilir 82b/9
dūċār-ı ra‘şe ol- -1. Titremeye tutulmak, titreme hâlinde olmak.
d. -anlar 97a/1
dūċār-ı za‘f ol- -1. İrade zayıflığına tutulmak, iradesiz hâle gelmek.
d. -acağını 44b/14
dudaċ -9. [*< tudaċ < Kıp. < totaċ, todaċ < *tōtaċ*] Dudak.
d. +ının 56b/17
d. +ları 247a/5, 34b/17
d. +larım 170b/12
d. +larımın 115a/20
d. +larından 256b/8
d. +larını 280b/13, 303a/13, 54b/3
Dudu -1. [*< Erm. (unnlunl) ‘yaşlı kadın’*] Yaşlı kadınlar için kullanılan unvan sözü.
 → *Pervez D. +ya*
duĥūl -1. [*< Ar. √ d-ĥ-l*] Girme, giriş, dahil olma.
d. +üne 238b/19

duhūliye -1- [*< duhūliye < Ar. √ d-ḥ-l*]

Ücret karşılığı girilen yerlere
ödenen giriş parası.

d. 37a/9

duhūliyesiz -1- Giriş ücreti olmaksızın.

d. 128b/4

duman -6- [*< ET. tuman*] Duman.

d. 108b/2

d. +lar 157a/2, 170b/14

d. +lardan 157a/1, 170b/6

→ *toz d. +a karıştı*

dun -1- Yansıma ses.

→ *dan d.*

dün -3- [*< Ar. √ d-n-v*] Aşağı.

d. 149a/7, 176b/7, 226b/12

dur- -60- [*< ET. tur-*]

1. İşlemez olmak, çalışmamak.

d. -du 286b/13

d. -up 169a/17, 233a/4

2. Bir yerde olmak veya bulunmak.

d. -acağsın 20b/14

d. -an 173a/15, 244b/15, 244b/3,

286b/6, 290b/20, 303a/2

d. -duğuna 60b/17

d. -duğunu 64b/8

..*d. -ması 56b/18*

d. -up 60b/12

d. -uyordu 106b/19

d. -uyor 174b/11, 174b/6, 174b/8,

221a/11, 287a/17, 174b/9, 264b/7

d. -uyorlar 86b/2

3. Beklemek.

d. -amadı 242b/8

d. -amadınız 70b/17

d. -amam 169a/16

d. -amayacağım 144b/5, 151a/5

d. -amıyorum 6b/1

d. -duğunu 126b/18

d. -mayalım 117a/5

d. -uyorsunuz 116b/7

4. -ip ve -e ekleriyle yapılmış zarf-fiillerden sonra devamlılık bildiren yardımcı fiil olarak kullanılır.

d. -ur 204b/18

d. -duğum 295a/7

d. -urken 227a/4, 157a/19

d. -urlar 198b/6

d. -urum 59a/1

d. -uyor 30b/4, 39a/3

d. -uyordu 253a/17, 303a/18

5. Yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak.

d. -du 238b/10, 238b/17, 239a/15

d. -du 293a/7

d. -dum 25a/10

d. -uyordu 295a/2

6. Kalmak.

d. -ur 8b/13

d. -uyorsun 287a/12

7. Ara vermek.

d. -sun 260b/8

dur! -4- Bir şey anlatırken zaman kazanmak amacıyla cümle başında kullanılır.

d. -16b/17, 210b/14, 269a/18, 31a/5

durup dururken:

turup tur- -1- gereği ve nedeni yokken, ansızın.

ṭ. -urken 48b/12

→ *geri d. -madım; yerde d. -amaz oldu; kırt d. -mayıp içimi yiyor*

dūr -1- [*< Fa.*] Uzak.

dūr-u dirāz -1- Uzun uzadıya.

d. 264b/7

durdur- -1- [*< tur-tur- < ET. tur-*]

Durdurmak.

d. -abilmek 61a/2

durğunluk -1- [*< dur-gun+luğ < ET.*

turkun < tur-] Durgunluk.

→ *zihinlere d. verecek*

durul -1- [*< ET. ṭur-ul-*] Kalınmak.

d. -maz 27a/19

duruş -1- [*< ṭur-uş- < ET. ṭur-*] Durma tarzı ve şekli, vaziyet.

d. +larına 233a/8

dūş -1- [*< Fa.*] Omuz.

dūş-ı dindārāne -1- Dindarane

omuz.

d. +sine 261a/7

dut ⁻¹- [*< Fa. tūt, tūd*] Dut.

d. 11a/14

duvak ⁻⁴- [*< tūğ+ak < ET. tūğ* ‘kapak, örtü’] Gelinin başını, bazen de yüzünü örten dantel veya tül den örtü.

d. +ı 279a/17, 290b/2

d. +ımı 273a/7

d. +ıyla 290b/11

duy ⁻¹⁸- [*< ET. tūy-*] Duymak, işitmek.

d. -acağım 279a/11

d. -acak 130b/17

d. -arak 45a/15

d. -duğunuz 43a/12

d. -dum 279a/8

d. -dun 279a/10, 26b/9

d. -dunsa 269a/12

d. -dunuz 80b/14, 180b/4

d. -madan 289a/19

d. -madımdı 74b/14

d. -ması 222b/19

d. -masın 131a/11, 278b/14

d. -masınlar 117a/14

d. -muş 35a/4

→ *sağır sulṭān d. -du*

dūzaḥiye ⁻¹- [*< Fa.*] Cehennem.

→ *ḥayāt-ı d.*

düğme ⁻³- [*< ET. tūg-me*] Düğme.

d. +nin 51a/2

→ *elektrik d. +sine*

düğün ⁻¹⁵- [*< ET. tūg-ün*] Düğün.

d. 206b/15, 267a/20, 275a/20,

276b/2, 277a/14, 277a/15, 278b/1,

278b/4, 279a/13, 279a/8, 99a/14

d. +den 278b/3

d. +ü 277a/16, 277a/17

d. +ün 276b/17

düğünlük ⁻¹- [*< ET. tūg-ün+lük*]

Düğünlük, düğün için kullanılacak olan.

d. 276b/14

dükkān ⁻¹⁶- [*< Ar. dukkān √ d-k-n*]

Dükkān.

d. +a 243a/10, 26b/3

d. +da 24b/4

d. +dan 238b/16, 241a/15

d. +ıdır 241a/9

d. +ın 234b/5, 234b/6

d. +ına 234b/2, 292b/9, 299a/19

d. +ından 233a/18

d. +ının 238b/9

d. +ların 244b/12

d. +larında 46b/5

d. +larının 232b/18

dükkāncı ⁻³- Dükkāncı.

d. 240b/6

d. +nın 239a/12

d. +ya 241a/11

dün ⁻¹- [*< ET. tūn* ‘gece’] Dün.

d. 219a/5

dünbāle ⁻²- [*< Fa. dunbāl, dunbāle*]

Kuyruk.

→ *mādde-i d.; teşādüf-i d. +sinden*

dünyā ⁻⁷¹- [*< Ar. dunyā √ d-n-y*]

Dünya, yer yüzü.

d. 122b/4, 156b/4, 17a/17, 222b/5, 24b/17, 27a/2, 27a/5, 27a/8, 71a/13, 72b/5, 8b/12, 94b/13

d. +da 121a/13, 188b/8, 190b/17, 197a/11, 252b/2, 258b/17, 270b/15, 289a/18, 301a/17, 304b/17, 36b/8, 64b/10, 83a/7, 85a/3

d. +dan 116b/1, 260b/12, 265a/13, 66b/20

d. +lar 27a/16, 85a/18

d. +lardır 62b/12

d. +ları 258b/1

d. +ların 85a/17, 86b/9

d. +larına 122b/15

d. +mıza 125a/7, 92b/19

d. +mızı 111a/2

d. +nın 109a/16, 116b/3, 116b/8, 121a/17, 15a/1, 195a/15, 273a/12, 56b/6, 60b/15, 71a/5, 83a/10

d. +ya 103a/17, 10b/7, 125a/18, 12b/16, 13a/9, 5a/14, 70b/19, 75a/18, 7a/13, 80b/1, 8b/5, 98b/16

d. +yı 122b/12, 280b/5

dünya /veya dünyalar/ birinin olmak:

dünyālar benim ol- ⁻¹- (*dey.*) Çok sevinmek.

d. -acağ 202b/19
dünyāya gel- ⁻¹⁻ (dey.) Doğmak.
d. -dik 57a/17
dünyā güzeli ⁻³⁻ Çok güzel kimse.
d. 207a/14, 208b/12, 208b/7
→ *hāttime-i ömr-i d.*
dünyevî ⁻¹⁻ [*< Ar. dunyā + î*] Dünya ile ilgili, dünyaya mensup.
d. 222b/1
dünyeviye ⁻¹⁻ → **dünyevî**
→ *felāket-i d. +nin*
dürbün ⁻⁸⁻ [*< Fa. dūr ‘uzak’ bîn ‘gören’ dūr-bîn*] Dürbün.
d. 132b/18, 133a/5, 287a/16
d. +leriyle 61a/14
d. +ü 38b/7
d. +üyle 38b/10
dürbün-i taraşşud ⁻¹⁻ Gözetleme dürbünü.
d. +umu 187a/3
dürbünü mürbün ⁻¹⁻ Dürbün mürbün.
d. +ü 38b/12
dürüstî ⁻¹⁻ [*< Fa. drust, durust*] Sağ, sağlam, doğru.
→ *ten- d.*
düş- ⁻⁵³⁻ [*< ET. tüş-*]
1. Yukarıdan aşağıya düşmek, yere inmek.
d. -ecek 65a/9
d. -eceğini 125a/9
d. -en 84b/15
d. -enidir 84b/7
d. -er 112b/3
d. -erek 296b/17, 85a/1
d. -meden 73a/1
d. -mek 64b/14, 64b/15, 64b/16, 64b/17, 65a/11, 65a/20, 66b/3
d. -meksizin 64b/8
d. -memenizi 98b/15
d. -menin 64b/18, 65a/1
d. -meyecek 67a/9
d. -müş 64b/20
d. -müşüm 194b/20
d. -müyörlar 73a/5

d. -müyörlar 71a/15, 72b/15
d. -tü 23a/19, 24b/1, 24b/7, 24b/9, 26b/2
d. -tükleri 86b/1
d. -tüm 20b/10, 32b/15
d. -tün 18b/4
d. -üp 121a/11
2. Uğramak, kapılmak, ... içinde bulunmak.
d. -erek 47a/9
d. -tüğü 233a/1, 53a/7
d. -tüğümüz 86b/14
→ *şüpheye d. -erek; zannlara d. -erek; ağa d. -erse; hıffet-i beyāna d. -mekten; dolaba d. -memek; cān kaygısına d. -müştü; telāşa d. -tü; merāka d. -tüm; endişeye d. -üyor; kuvvetten d. -üyor; peşine d. -tü; tuzağa d. -ecek*
düşkün ⁻¹⁻ [*< düş-kün < ET. tüş-*] mec. Yoksul.
→ *çehre d. +ü*
düşül ⁻¹⁻ [*< düş-ül- < ET. tüş-*]
Düşölmek.
d. -eceğini 65a/3
düşün- ⁻⁵⁹⁻ [*< düş-ün- < ET. tüşe-*]
Düşönmek.
d. -dü 137a/5, 138b/10, 140b/2, 140b/3, 223a/14, 242b/5, 248b/3, 257a/5, 257a/6, 286b/4
d. -düşünün 213a/6
d. -dikçe 237a/2, 248b/4, 257a/6
d. -diklerimi 225a/14
d. -dikten 49a/15
d. -düm 116b/9, 175a/3
d. -dünüz 180b/17
d. -eceğini 236b/3
d. -ecek 226b/9
d. -ecekler 181a/6
d. -elim 64b/15
d. -emezler 119a/19
d. -enler 3a/8, 65a/2
d. -mediniz 181a/3
d. -meğe 119a/12, 231a/18, 236b/10
d. -mek 145a/4, 180b/12, 181a/18,

58b/9
d. -meyen 49a/13
d. -meyip 262b/10
d. -mez 180b/5
d. -mezler 81a/13
d. -müşlerdir 303a/5
d. -selderdi 183a/10
d. -ünüz 178b/14
d. -üp 118b/1
d. -ür 37a/12, 42b/20
d. -ürdüm 165a/19
d. -ürken 187a/12, 246b/7
d. -ürüm 11a/11
d. -ürüz 120b/12
d. -üyor 11a/8, 195a/10, 231a/8, 47a/8
d. -üyordu 52b/14
d. -üyordum 187a/12, 190b/9
düşünce -2. [*< düşün-ce*] Düşünce.
d. 238b/3
düşünceye dalmak:
düşüncelere dal- -1. (*dey.*) Çok yoğun bir şekilde düşünmek.
d. -ip 237a/13
düşünül- -4. [*< düş-ün-ül-*] düşünölmek.
d. -ecek 11a/16, 222b/2
d. -en 94b/11
d. -se 167a/12
düşür- -7. [*< ET. tüş-ür-*]
1. Aşağı düşmesine sebep olmak.
d. -üyor 67a/15
2. kapılmasına sebep olmak, ... içinde bırakmak.
d. -en 217a/11
d. -dünüz 141a/2
→ *sū-i zehāba d. -dū; sū-i zehāba d. -ecek; hayrete d. -üyor; merāka d. -en*
düşüröl- -1. [*< düş-ür-öl- < ET. tüş-ür-*] tutulmasına sebep olunmak.
→ *tuzağa d. -mekte*
düzel- -1. [*< ET. tüz+e-l-*] Kötü, bozulmuş bir durumdayken düzenli duruma gelmek.
d. -diğini 191a/10

düzel- -2. [*düz+e-l-t- < ET. tüz*] Düzgün ve muntazam duruma getirmek.
d. -e 233a/15
düzen -1. [*< *tüz+e-n*] Kural, nizam, disiplin.
d. 66b/16
düzlük -1. [*< düz+lük < ET. tüz*] Geniş, düz yer.
d. 72b/10
düzöl- -1. [*< ET. tüz-öl-*] Sıralanmak.
→ *yola d. -diler*
ebed -1. [*< Ar. abad √ 'b-d*] Kalıcılık, sonsuzluk.
→ *ile 'l- e.*
ebedī -1. [*< Ar. abad+ī √ 'b-d*] Sonsuz.
e. 96b/10
ebediyye -2. [*< ebediyye < Ar. abad*] → **ebedī**
→ *nāil-i meşūbāt-ı e.; nevm-i e.*
ebediyyen -1. [*< ebediyyen < Ar. 'abad*] Ebedī olarak, sonsuza kadar.
e. 101a/3
ebkem -1. [*< Ar. √ b-k-m*] Dilsiz, lâl.
ebkem bırak- -1. (*dey.*) Konuşamaz hâle getirmek, susturmak.
e. -ıyor 229a/8
ebleh -1. [*< Ar. ablah √ b-l-h*] Aptal, ahmak, akılsız.
ebleh- firibāne -1. Akıllı olanları değil ancak ahmakları aldatabilircesine.
e. 236b/15
eblehāne -1. [*< Ar. ablah √ b-l-h + Fa. +āna*] Akılsızca.
e. 205a/10
ebyāziyet -1. [*< Ar. abyād √ b-y-d*] Beyazlık.
ebyāziyet-i bakirāne -1. Bakirane beyazlık.
e. 281a/2
ecānib -1. [*< Ar. √ c-n-b*] Yabancılar, ecnebler.
e. +e 162b/13

ecel -1- [*< Ar. acal √ 'c-l*] Ölüm zamanı.
e. +e 172b/10

ecnebi -2- [*< Ar. acnabī √ c-n-b*] Yabancı.
e. 164b/3, 41a/19

ecsād -1- [*< Ar. acsād √ c-s-d*] Cesetler, bedenler.
ecsād-ı müterākime -1- Birikmiş cesetler.
e. +yi 227a/11

ecsām -3- [*< Ar. acsām √ c-s-m*] Cisimler.
ecsām-ı basīta -1- Basit cisimler.
e. 41a/7

ecsām-ı ğaziye -1- Gaz cisimleri.
e. 147a/14

ecsām-ı mevcūde -1- Mevcut cisimler.
e. 66b/7

eczā' -2- [*< Ar. aczā' √ c-z-'*] Parçalar, kısımlar.
eczā'-yı enkāz -1- Enkaz parçaları.
e. +ı 111a/1

eczā'-yı ferdiye -1- Kendi kısımları, öz kısımları.
e. +si 92b/1

eczācı -1- [*< Ar. aczā' + Tr. +cı*] Eczacı.
e. +nın 92b/6

edā -4- [*< Ar. adā √ 'd-y*]
1. Yerine getirme, kılma, yapma.
2. Tavır, tarz, üslup.
edā edil- -1- Kılınmak, yerine getirilmek.
e. -di 279a/16

edā-yı cāzib -1- Çekici tavır.
e. 280b/20

edā-yı infi'āl -1- Öfkeli tavır.
e. 248b/11

edā-yı mahşūş -1- Kendine has tavır.
e. +la 51a/2

edālı -1- [*< Ar. adā + Tr. +lı*] Nazlı, cilveli.
e. 211a/15

edeb -1- [*< Ar. adab √ 'd-b*] Terbiye, davranış uygunluğu.
→ *kemāl-i e. +le*

edebī -1- [*< Ar. adab + ī*] Edebiyatla ilgili.
e. 175a/11

edevāt -3- [*< Ar. adavāt √ 'd-v*] Gereçler, takımlar.
e. 133a/4
e. +ıyla 94b/20

edevāt-ı imhāiye -1- Gereçlerin imhası, ortadan kaldırılması.
e. +si 122b/19

edīb -1- [*< Ar. adīb √ 'd-b*] Yazar.
e. +imizden 39a/9

edībāne -1- [*< Ar. adīb + Fa. +āna*] Terbiyeli, nazik bir tarzda.
e. 242b/10

édil- -48- [*< ET. ét-il-*] Yapılmak, edilmek.
è. -*ebildiğini* 219a/12
è. -*en* 41a/8
è. -*ir* 232b/8
è. -*mek* 41a/6
è. -*mekte* 126b/2
è. -*miş* 121a/16, 139a/7, 198b/9
è. -*se* 128b/12
→ *hüküm è. -eceği; dermiyān è. -ecek; isti'māl è. -ecek; add è. -emeyeceğimize; taḥammül è. -emez; add è. -en; 'aḳd è. -en; farz è. -en; icrā è. -en; idāme è. -en; isti'māl è. -en; neşr è. -en; terceme è. -en; kayd è. -eni; redd è. -irdi; te'essüf è. -iyor; nisbet è. -mek; bahş è. -memişti; add è. -meşinden; naḳl è. -meye; tenezzül è. -meyen; haps è. -miş; icād è. -miş; iğfāl è. -miş; kat' è. -; taḥlīl e. -miş; vaz' è. -miş; ittiḥāz è. -mişti; farz è. -se; ḳabūl è. -sin; binā è. -di; neşr e. -di; tevzī' è. -di; keşf è. -diği; isbāt è. -dikten;*

tefrika *é. -dikten; teskîn é. -dikten;*
kat *‘-ı rābīta é. -diyse*
édin- *-2-* [*< ET. ét-in-*] Sağlamak,
 temin etmek.
é. -dim 199a/18
 → *ma lūmāt é. -ememiş*
ee *-8-* Ninni söylerken kullanılan söz.
e. 17a/14, 19a/16
ef‘āl *-2-* [*< Ar. af‘āl √ f-‘l-*] Fiiller,
 yapılan işler, eylemler.
ef‘āl-i tabīyye *-1-* Normal, olağan
 eylemler.
e. +den 176b/10
 → *rehber-i e. +imiz*
ef‘ālce *-1-* [*< Ar. af‘āl + Tr. +ce*]
 Eylemince, davranışına göre.
 → *cinnet-i e.*
efendi *-10-* [*< OYun. avthēntis*
 (αυθεντής) ‘bey, sahip, mevla’]
 1. Kendisine uyulan kimse, sözü
 geçen, sahip.
e. +ler 29a/3
e. +lerden 4b/10
 2. Erkek isimlerinden sonra bey
 yerine kullanılan unvan sözü.
e. 124b/10, 28b/18
e. +lerin 213a/16
 3. Koca.
e. +yle 37a/15
 → *Dāvud E.; Ğalib E. 55a/15;*
Dāvud E. +nin; kādī- asker E.
+nin; Şeyh E. +nin
efendibaba *-1-* [*< efendi+baba*]
 Efendibaba.
e. +n 22b/6
efendim *-20-* [*< efendi+m*] Saygı,
 nezaket ve sevgi ifadesi olarak
 kullanılır.
e. +m 3a/10, 106b/9, 107a/1,
 109a/11, 117a/1, 117a/5, 118b/7,
 128b/14, 150b/2, 157a/6, 205a/2,
 229a/13, 258b/16, 270b/12,
 289a/12, 291a/20, 291a/9, 292b/2,
 38b/9, 4b/6
efendi-zāde *-1-* Efendi oğlu, efendi

kimse.
 → *Ğalib E.*
efkār *-8-* [*< Ar. afkār √ f-k-r*] Fikirler,
 düşünceler.
e. +ıncāh 28b/1
efkār-ı cedīde *-1-* Yeni fikirler.
e. +yi 41a/19
efkār-ı feylesofāne *-1-* Feylesofça
 fikirler.
e. 264b/7
 → *müttehidü’l- e.; teşettüt-i e.;*
zulmet-i e.; teātī-i e. edeceğiz;
tenvīr-i e. +ınıza
Eflātun *-1-* [*< Ar. Aflātūn, Felātūn <*
EYun. Platōn (πλατων)] Kişi adı,
 Platon.
E. 118b/8
efrād *-1-* [*< Ar. afrād √ f-rd*] Fertler,
 kişiler, kimseler.
e. +ı 166b/10
efsāne *-1-* [*< Fa. afsāne*] Efsane.
e. +lere 83a/16
efsūn *-1-* [*< Fa. afsūn, fisūn*] Büyü,
 sihir.
efsūn-i hūsn *-1-* Büyüleyici güzellik.
e. +üne 254b/17
efvāh *-1-* [*< Ar. afvāh √ f-v-h*] Ağızlar.
efvāh-ı nāriyye *-1-* ‘Ateşli ağızlar’
 top, tüfek, tabanca gibi ateşli
 silahlar.
e. +den 100b/3
efzā *-3-* [*< Fa. afzā*] Artıran, çoğaltan.
 → *gam- e.; rūh- e.*
egzersiz *-1-* [*< Fr. exercice < Lat.*
exercitium] Alıştırma, talim.
e. +imiz 182b/7
eğ- *-1-* [*< ET. eg-*] Eğmek.
e. -ip 236b/1
eğer *-2-* [*< Fa. agar*] Eğer.
e. 17a/16, 273a/5
eğil- *-6-* [*< ET. eg-il-*] Eğilmek.
e. -diği 139a/9
e. -erek 58b/11, 73a/20, 88b/17,
 92b/3
e. -iyor 232b/18

eğlen- -5- [< *OTü. *egle-* ‘durdurmak, bekletmek’ < ET. *eg-* ‘bükmek, kıvrırmak’-*ele-n-*] Hoşça vakit geçirmek.
 e. -di 271a/6
 e. -din 206b/16
 e. -eyim 20b/12
 e. -mek 217a/2
 e. -mişlerdi 236b/17

eğlence -8- [< **eg-ele-n-ce*] Eğlence.
 e. 128b/1, 176b/8, 236b/18
 e. +den 173a/17
 e. +lere 179a/13
 e. +leri 179a/11
 e. +si 184b/7
 e. +sinden 156b/5

eğlenceli -2- Eğlenceli.
 e. 173a/7, 185a/13

eğlendir- -1- Eğlendirmek.
 e. -mek 227a/1

eh -3- Ünlem.
 e. 19a/16, 21a/3, 269a/8, 34b/7, 72b/17

ehemmiyet -7- [< *ahammiyyet* < Ar. *ahamm* √ *h-m-m*] Önem, mühim olma.
 e. +i 182b/19, 197a/4, 279a/12
 → *kemāl-i e. +le*

ehemmiyet vēr- -2- Önem vermek.
 e. -eçeğini 208b/18
 e. -en 54b/18

ehemmiyet-i hādişe -1- Önemli olay
 e. +yi 99a/17

ehemmiyetsiz -2- Önemsiz.
 e. 66b/18, 67a/4

ehemmiyetsizce -1- Önemsizce.
 e. 224b/7

ehl -3- [< Ar. *ahl* √ ‘-h-l’]
 1. Bir işte yetkili olan, bir işi yapan, erbap.
 e. +ine 176b/18
 2. Sahip, malik.
ehl-i nār -1- Ateş ehli, cehennemlik.
 e. 160b/1
ehl-i şan‘at -1- Sanat ehli.
 e. +tan 246b/6

ehrām -1- [< Ar. *ahrām* √ *h-r-m*] Mısır piramitleri.
 e. +ları 129a/1

ehven -1- [< Ar. *ahvan* √ *h-v-n*] Daha kolay, daha hafif.
ehven-i felāket -1- Felaketin daha hafifi.
 e. 298b/15

ekin -1- [< ET. *ek-in*] Ekin.
 e. +leriyle 100b/13

ekl -1- [< Ar. √ ‘-k-l’] yeme.
 → *lezzet-i e. -ü şürb*

ekşer -1- [< Ar. *akṭar* √ *k-t-r*] Çok fazla, ençok.
 → *ale‘l- e.*

ekşerī -3- [< Ar. *akṭar+ī* √ *k-t-r*] Çok, birçok, çoğu.
 e. 277a/20
 e. +si 186b/6, 283a/11

ekşeriyā -1- [< Ar. *akṭariyyān* √ *k-t-r*] Çok defa, çok zaman, çoğunlukla.
 e. 179a/1

eksik -1- [< ET. *egsü-k*] Eksik.
eksik ol- -1- (*dey.*) İstemez, olmasın daha iyi, gereği yok anlamında kullanılan söz.
 e. -sun 99a/15

eksiklik -2- Eksiklik.
 e. +i 174b/10, 174b/11

ekspres -1- [< Fr. *expresse* ‘hızlı, direkt, özellikle hızlı tren’ < İng.] Yalnız belirli duraklarda duran tren, otobüs veya gemi.
 e. 192b/12

ekstra -1- [< Fr. *extra* ‘sıradışı’ < Lat. ‘dışarı, dışında’] Fazladan, ek olarak.
 e. +sı 178b/10

el -49- [< ET. *elig*] El, vücut azası.
 e. 51a/6
 e. +i 139a/14, 51a/11
 e. +imde 142b/18
 e. +imdeki 144b/11
 e. +imden 194b/16, 25a/8
 e. +imi 112b/15

e. +imize 157a/17
e. +imizi 117a/2
e. +imle 101a/17
e. +inde 101a/8, 109a/18, 214b/4, 284b/10, 287a/16
e. +indeki 235a/9
e. +ine 26b/12, 30b/16, 57a/12, 77a/9
e. +ini 233a/14, 50b/20
e. +inizi 205a/5
e. +iyle 156b/18, 173a/20, 288b/3
e. +ler 226b/1
e. +leri 101a/10
e. +lerim 189a/17
e. +lerimi 192b/9
e. +lerine 172b/15, 300b/8
e. +lerini 112b/18
el işi -1. İşleme.
e. 181a/12
el kadar -1. (dey.) Çok küçük, küçücük.
e. 59a/13
el ele ver- -1. (dey.) 1. El tutuşmak. 2. Birlikte davranmak.
e. -erek 48b/14
ele geç- -2. (dey.) Edinilmek.
e. -mez 197a/17
e. -en 283a/8
elde ét- -1. (dey.) Sağlamak, sahip olmak.
e. -miş 233a/3
elinden kaptırmak:
elimden kıptır- -1. (dey.) Sevdığı bir kimseden veya önüne çıkan bir imkândan mahrum kalmak, onu kaybetmek.
e. -ırsam 255a/10
/birinin/ elinden çekmek:
elimden neler çek- -1. (dey.) Sıkıntı veya derdine uğramak.
e. -er 131a/2
elinde kalmak:
elimizde kal- -1. (dey.) Bir şey satılamayıp sahibinde kalmak.
e. -dı 193a/9
elden kaçmak:

elimizden kaç- -1. (dey.) Bir şeyden gerektiği gibi yararlanamamak, değerlendirememek.
e. -tı 255a/5
elinde büyü- -1. (dey.) Büyütülmek, bakılmak.
e. -düm 130b/13
eline ne geç- -1. (dey.) Rastgele eline almak, edinmek.
e. -tiyse 192b/19
→ iki e. +im yanıma gelecek;
irâden e. +inde olsun
el -1. [
Ar. *al-* √ 'l] Harfi tarif.
el- intizâru eşeddü minennâr -1.
Beklemek ateşten daha şiddetlidir.
e. 214b/6
elâ -1. [
ala] ela.
e. 247a/2
ël 'âlem -1. [
ET. *ël* 'halk' + Ar. 'âlem
'dünyâ'] Herkes, başkaları.
e. +in 31a/16
el'ân -3. [
Ar. *al-ân*] Şimdi şu anda, hâlâ.
e. 281a/15, 220b/19, 60b/8
elbette -6. [
Ar. *al-batta* √ *b-t-t*]
Mutlaka, muhakkak, şüphesiz.
e. 118b/1, 118b/9, 120b/12, 201a/6, 33a/8, 62b/17
elbise -1. [
Ar. *albisat*, 'elbiseler' √ *l-b-s*] elbise.
e. +lerini 276b/15
eldiven -1. [
el + Fa. **vân* 'tutan, koruyan' *dastuvân*, *dastvân*]
Eldiven.
e. +lere 50b/20
elektrik -3. [
Fr. *électrique*, İng. *electric* < YLat. *vis electrica*
'kehribarî güç', kehribar ve benzeri maddelerde bulunan kıvılcımlanma özelliği' EYun. *ēlektrikós* (ἤλεκτρικός) 'kehribarî, kıvılcımlı' < EYun. *ēlektron* (ἤλεκτρον) '1. Altın-gümüş alaşımı, 2. Kehribar'] Elektrik.
e. +ler 171a/7

elektrik düğmesi -2- Elektrik düğmesi.
e. +ne 153a/8, 172b/17

elektrikli -1- Elektrikli.
e. 191a/10

elem -6- [< Ar. *alam* √ 'l-m] Izdırap, keder, gam, hüzn.
e. 227a/20

elem-i intizār -3- Ayrılık elemi.
e. 214b/1
e. +a 215a/18
e. +la 217a/10

elem-i müdhîşe -1- Şiddetli elem.
e. +den 215a/4
→ *dūcār-ı e. +i*

Elen -2- [< Fr. *hellène* 'Yunanlı' < EYun. *ἑλλήν* (ἐλλήν)] Kişi adı.
E. +e 286b/2
E. +in 285a/12

elfāz -1- [< *alfāz* √ l-f-z] Lafızlar, sözler.
elfāz-ı tehdīdiye -1- Tehdit sözleri.
e. 144b/18

elḥamdülillāh -1- [< Ar. *el-ḥamdü li'llāh* "hamd Allah'a mahsustur."]
Allah'a hamdolsun, şükürler olsun.
e. 174b/14, 302b/8

elḥān -1- [< Ar. *alḥān* √ l-ḥ-n]
Nağmeler, ezgiler, melodiler.
elḥān-ı şan'at -1- Sanat melodileri.
e. +ıylā 202b/10

elīm -3- [< Ar. *alīm* √ 'l-m] Izdırap veren, acıklı, üzücü.
e. 203a/3
→ *ḥāl-i e. +in; vedā 'ı e. +le*

elīme -2- → *elīm*
→ *maḥrūmiyet-i e. +sine; ḥādīṣāt-ı e. +ye*

elḳāb -1- [< Ar. *alḳāb* √ l-ḳ-b]
Lakaplar, sanlar.
e. 135a/9

elli -1- [< ET. *éllig*] Elli, 50.
e. 14b/20

elma -1- [< ET. *alma*] Elma.
e. 111a/8

elmās -3- [< Ar. *el-mās* < Yun. *adamas* 'yenilmez, mağlûp olmaz'] Elmas.
e. +ım 205a/12, 72b/7
e. +ları 294b/4

elsine -1- [< Ar. *alsinat* √ l-s-n] Diller, lisanlar.
elsine-i sāire -1- Diğer diller.
e. +den 180b/5

elvān -2- [< Ar. *alvān* √ l-v-n] Renkler.
e. +ından 283a/12
→ *enmūzec-i e. +ından*

elverişi -1- [< *elver-iş-li*] Elverişi.
e. +ydi 267a/10

emānet -5- [< Ar. *amānat* √ 'm-n]
Güvenilir bir kimseye saklaması veya birine teslim etmesi için bırakılan şey veya kimse.
e. +i 242b/15
e. +ini 218b/16
→ *Allaha e.; şehir- e. +e*

emārāt -1- [< Ar. *amārāt* √ 'm-r]
Belirtiler, izler, alâmetler.
e. +a 292b/7

emāre -1- [< Ar. *amārat* √ 'm-r]
Belirti, iz, alâmet.
emāre-i ḳat'ıyye -1- Şüpheye her bırakmayan, kesin emare.
e. 212b/13

emārecik -1- [< Ar. *amārat* + Tr. +*cik*]
Emarecik.
e. +e 154b/2

emel -6- [< Ar. *amal* √ 'm-l] İstek, arzu.
e. +in 40b/1
e. +indeyim 273a/11

emel-i terakkî- perverāne -1- İlerlemeyi, gelişmeyi istercesine.
e. 46b/13
→ *ğāye-i e.; münkesirü'l- e.; perî-i e. +i*

Emeti -78- [< Ar. *amat* 'köle, kız, cariye'] Kişi adı.
E. 12b/4, 25a/7, 301a/21, 35a/5,

56b/10

E. +ye 29a/10

Emeti Hanım ⁻⁶⁵⁻ Kişi adı.

E. 10b/1, 10b/14, 10b/3, 10b/9, 11a/19, 11a/3, 11a/9, 12b/3, 13a/11, 13a/18, 14b/5, 15a/18, 15a/3, 15a/9, 160b/10, 160b/3, 16b/11, 16b/19, 16b/7, 173a/20, 17a/15, 18b/15, 18b/5, 19a/1, 19a/6, 20b/15, 20b/18, 20b/20, 20b/8, 21a/12, 21a/2, 21a/20, 21a/5, 23a/1, 23a/18, 23a/5, 24b/1, 276b/10, 276b/13, 279a/10, 280b/1, 283a/19, 301a/10, 31a/11, 32b/1, 32b/12, 32b/2, 33a/14, 34b/3, 34b/5, 35a/2, 36b/14, 36b/3, 37a/10, 37a/13, 38b/18, 38b/3, 97a/16, 97a/9, 9a/13

E. +dır 89a/11

E. +ın 17a/19, 21a/18, 81a/5, 98b/5

Emeti Hanımcık ⁻⁷⁻ Kişi adı.

E. +ım 10b/19, 160b/8, 174b/8, 18b/13, 18b/4, 81a/9, 9a/20

emîn ⁻⁸⁻ [imîn < Ar. *amîn* √ 'm-n] Tereddüt ve şüphesi olmayan kimse:

e. +im 299a/3, 58b/9, 92b/12

emîn bulun- ⁻¹⁻ (*dey.*) İnanmak, güvenmek.

e. -duğum 230b/6

emîn ol- ⁻⁴⁻ → **emîn bulun-**

e. -duğu 296b/1

e. -unuz 175a/11, 230b/2, 3a/15

Emine ⁻¹⁵⁻ [amînat √ 'm-n] (güvenli) Kişi adı.

E. 56b/11, 5a/6, 8b/17, 8b/4

Emine Hanım ⁻¹¹⁻ Kişi adı.

E. 11a/6, 13a/7, 16b/15, 17a/8, 19a/12, 22b/17, 36b/1, 5a/13, 6b/5, 7a/14

E. +ın 12b/12

emr(I) ⁻¹⁴⁻ [amr √ 'm-r] Emir, buyruk.

e. 228b/11

e. +e 227a/18, 239a/2

e. +i 265a/3

e. +ine 134b/3

e. +inize 200b/3, 228b/9, 230b/3

e. +inizi 146b/13

emirlerde bulun- ⁻¹⁻ Buyurmak, emretmek.

e. -uyorsunuz 182b/10

emr eyle- ⁻¹⁻ Buyurmak, emretmek.

e. -mişsiniz 144b/14

emr olun- ⁻¹⁻ Buyurulmak, emredilmek.

e. -muştı 227a/18

emr-i mühim- ⁻¹⁻ Önemli emir.

e. +ini 229a/11

emr-i müşkil ⁻¹⁻ Güç, çetin emir.

e. -i de 228b/12

→ *Allāhın e. +i Peygamberin kavliyle*

emr(II) ⁻⁵⁻ [amr √ 'm-r] İş, şey, husus, olay.

e. +de 4b/7, 53a/12

e. +inde 224b/8

e. +indeki 230b/5

emr-i vâki ⁻¹⁻ Emrivaki, oldubitti.

e. 196b/12

emken ⁻²⁻ [amkana, “mümkün oldu.” √ m-k-n] Mümkün ol-

e. 197a/20

→ *mehmā- e.*

emniyet ⁻²⁻ [emniyyet < Fa. < Ar. *amn* √ 'm-n] İnanma, güvenme.

e. 293a/9

→ *şâyân-ı e.*

emrâz ⁻²⁻ [amrâd √ m-r-d]

Hastalılar, marazlar, illetler.

e. +ın 226b/11

emrâz-ı aşabiye ⁻¹⁻ Sinir

hastalıkları.

e. +nin 181a/6

emsâl ⁻²⁸⁻ [amṭal √ m-t-l]

1. Örnek, örnekler; misal, misaller.

e. +im 135a/3

2. Kişi adı.

E. 207a/11, 210b/1, 210b/3, 296b/9

E. +den 212b/11
E. +i 209a/19
E. +in 208b/17, 208b/8, 209a/2, 212b/8, 213a/7
emsāl-i kelimāt -1- Kelimelerin örnekleri, örnek kelimeler.
e. +ın 40b/10
/birinin/ yalancısı olmak:
Emsāl'in yalancısı -1- (*dey.*) Doğruluğu bilinmeyen bir bilgiyi başkasından duyup iletme.
E. +yım 208b/2
en -71- [*< ET. en*] En, mübalağa edatı.
e. 103a/6, 103a/7, 108b/6, 109a/2, 111a/4, 114b/15, 115a/14, 118b/8, 120b/13, 120b/14, 120b/15, 121a/3, 121a/8, 128b/2, 128b/6, 128b/9, 139a/11, 143a/13, 147a/3, 150b/5, 157a/15, 161a/17, 163a/3, 167a/10, 167a/9, 176b/11, 176b/19, 178b/18, 178b/20, 182b/7, 184b/8, 185a/13, 193a/11, 197a/12, 226b/10, 247a/2, 254b/20, 256b/2, 256b/3, 283a/11, 299a/9, 40b/14, 40b/15, 41a/12, 42b/8, 48b/19, 50b/12, 51a/16, 55a/2, 57a/5, 61a/19, 62b/4, 64b/18, 68b/3, 68b/5, 69a/15, 69a/7, 84b/5, 85a/13, 87a/15, 87a/16, 88b/11, 91a/1, 91a/17, 96b/13, 96b/6
enām -1- [*< Ar. anām √ 'n-m*] Halk.
→ *ta' n- e. +e*
encām -1- [*< Ar. ancām √ n-c-m*] Son, nihayet, netice.
→ *Rabbim e. +ını hayır eyleye*
endām -2- [*< Fa. andām*]
1. Beden, vücut.
2. Vücut biçimliliği, boy bos.
e. +ıyla 288b/1
→ *temevvücât-ı e. +ından*
endāz -2- [*< Fa. -andāz*] Atan, atıcı
→ *aķıl ber- e.; taşavvur-ı ber- e.*
endāzlık -1- [*< Fa. -andāz + Tr. +lık*] Atıcılık.
→ *harf- e. +ta*

ender -1- [*< Ar. andar √ n-d-r*] Pek az, çok seyrek.
e. 178b/4
endişe -9- [*< Fa. andīša*] Düşünce, kaygı, merak.
e. 14b/12
e. +leri 54b/20
e. +yle 203a/9
e. 99a/19
endişe-āver -1- Endişe verici, endişeye sebep olan.
e. 101a/20
endişe et- -1- Endişelenmek, tasalanmak, kaygılanmak, merak etmek.
e. -meli 304b/17
endişe-i ğayr-ı ādilāne -1- Adilce olmayan düşünce.
e. +sinden 88b/3
endişeye düş- -1- (*dey.*) Tasaya kapılmak, kaygılanmak.
e. -üyor 46b/1
→ *yevm-i e. 221a/20*
engīz -2- [*< Fa. angīz*] Eklendiği kelimelere 'harekete getiren, tahrik eden, uyandıran, koparan' anlamları katar.
→ *velvele- e.; şiddet-i hevl- e. +i*
enīn -2- [*< Ar. anīn √ 'n-n*] İnleme, inilti.
e. +ler 53a/1
→ *tuhfe-i e.*
enīs -1- [*< Ar. anīs 'alıştı, evcilleşti, yakınlık gösterdi' √ 'n-s*] Dost, arkadaş, yâr.
enīs-i rūh -1- Can arkadaşısı, ruh eşi.
e. 50b/16
enķāz -2- [*< Ar. anķāz √ n-k-d*] Kalıntı, yıkıntı.
e. +ları 85a/18
→ *eczā-yı e. +ı*
enmūzec -1- [*< Ar. unmuḍac 'örnek, nümune' < Fa. nūmude 'görölmüş, gösterilmiş'*] Enmūzeç, örnek, misal.

enmüzec-i elvân -1. Renk örnekleri, örnek renkler.
e. +ından 283a/3

ense -1. [*< Kıp. eñse < ?*] Ense.
e. +sini 118b/11

entāri -2. [*< ?*] Entari.
e. +nin 192b/3
e. +sinin 297a/20

entriķa -1. [*< İtal. intrigare* ‘karıştırmak, aklını çelmek’]
Entrika.
e. +lar 257a/4

entriķasızca -1. Entriķasız bir şekilde.
e. 123a/14

envā -1. [*< Ar. anva ‘√ n-v-’*] Çeşitler.
e. +192b/19

envār -2. [*< Ar. anvār ‘√ n-v-r’*] Nurlar, ışıklar.
→ *neşr-i e.*

envār-ı māh -1. Ay ışıkları.
e. +a 290b/1

enzār -5. [*< Ar. anzār ‘√ n-z-r’*] Nazarlar, bakışlar.
→ *sū-i e.* +1
e. +ında 45a/20

enzār-ı aşhābī -1. Bakan kimseler.
e. 304b/10

enzār-ı ta‘accüb -1. Şaşkın bakışlar.
e. 215a/2

enzār-ı taķdīr -1. Beğeni bakışları.
e. 57a/2

epey -2. [*< ep+eyi*] Epey.
e. 280b/6, 296b/14

epeyce -4. Epeyce.
e. 124b/7, 125a/14, 302b/11, 79a/3

ēr -13. [*< ET. ér-*] Erişmek, olmak.
ē. -dikten
ē. -ememiştir 152b/6
ē. -emeyeceği 178b/15
ē. -emezler 62b/15
ē. -mek 14b/6, 257a/10
ē. -meyecekmış 71a/11
ē. -sin 59a/17
→ *soņa ē. -di; aķlı ē. -ebilir; aķıl ē. -mez; aķlı e. -miyor*

éril -1. [*< ET. ér-il-*] Erilmek.
ē. -en 304b/17

erācīf -2. [*< Ar. arācīf ‘√ r-c-f’*]
Yalanlar, yalan sözler, uydurmalar.
e. +e 186b/11
→ *istiķķār-ı e.*

erbāb -16. [*< Ar. arbāb ‘sahipler’ √ r-b-b*] Adamlar, işinde becerikli, mahir olan kimseler.
e. +1 4b/15, 102b/17

erbāb-ı cebānet -1. Korkak kimseler, korkaklar.
e. 226b/9

erbāb-ı fen -5. Bilim adamları, ilim ehli.
e. 147a/6, 94b/19
e. e 4b/10
e. in 159a/4, 272b/8

erbāb-ı fetānet -1. Zeki kimseler.
e. 95a/3

erbāb-ı ihtīşāş -3. Uzmanlar.
e. 104b/3
e. +ın 149a/18
e. +tan 147a/9

erbāb-ı ilm -1. İlim ehli, bilim adamları.
e. 56b/5

erbāb-ı iz‘ān -1. Ferasetli kimseler.
e. 295a/12

erbāb-ı vuķūf -1. Bilgi sahibi kimseler.
e. 107a/20, 111a/12

érdir -4. [*< ér-dir-*] Erdirmek.
ē. -mek 49a/11
ē. -meye 57a/18, 71a/7
→ *‘aķıl ē. -emediği*

Erenkōy -2. İstanbul’da bir mahalle adı.
E. +ü 72b/2
E. +üne 72b/7

eri -2. [*< ET. erü-*] Erimek.
e. -di 54b/6
e. -yor 71a/9

Erivan -1. Yer adı.
E. 108b/16

erkān -1. [*< Ar. ārkan ‘direkler, esaslar’ √ r-k-n*] İleri gelenler, devletin, ordunun sayılı kimseleri, üstler.
erkān-ı harbiye -1. Kumanda heyeti, kurmay heyeti.
e. +si 122b/20

erkek -28. [*< ET. érke ‘koç’ + ek (küçültme)*] Erkek.
e. 135a/14, 138b/13, 179a/9, 183a/3, 21a/14, 264b/10, 270b/7, 281a/6, 80b/7
e. +e 137a/3, 263a/7, 264b/17, 264b/18, 264b/19, 295a/19
e. +i 259a/9
e. +in 249a/13, 250b/19
e. +le 259a/13
e. +ler 132b/16, 181a/16, 240b/10
e. +lerden 135a/17, 181a/7
e. +lere 176b/8, 179a/13, 36b/4
e. +leri 183a/10

Ermeni -1. [*< Fa. Arman + ī < Ar.*] Ermeni.
E. 164b/18

ertes -7. [*< erte + si < ET. ér + te*] Ertesi.
e. 152b/15, 174b/17, 208b/3, 217a/10, 230b/8, 241a/18, 265a/15

ervāḥ -1. [*< Ar. arvāḥ √ r-v-ḥ*] Ruhlar.
→ zevi’l- e.

ervāḥī -1. [*< Ar. arvāḥ + ī*] Hayal ürünü varlıklar, cinler.
e. +ler 20b/20

esāret -1. [*< Ar. isārat √ ’-s-r*] Esaret.
e. 265a/18

esās -8. [*< Ar. asās √ ’-s-s*] Temel, asıl, gerçek.
e. 224b/2, 41a/5
e. +ı 299a/4
e. +ını 42b/2
e. +larını 103a/2
e. +tan 227a/17

esās-ı ilmiye -1. Gerçek ilim.
e. 44b/6
→ bī- e.

esbāb -5. [*< Ar. asbāb √ s-b-b*] Yollar, sebepler.
e. 102b/9
e. +ını 199a/20, 200b/11, 222b/17

esbāb-ı teşvīkiye -1. Teşvik sebepleri.
e. +sini 163a/7

eşer -9. [*< Ar. aṭar √ ’-t-r*]
 1. İz, nişan, belirti, alamet.
e. +i 127a/9, 238b/3
e. +idir 198b/11
 2. Kitap, telif.
e. 285a/10
e. +ini 45a/11
e. +lere 44b/18
e. +lerini 45a/6

eser-i za’f -1. Eksiklik, yetersizlik belirtisi.
e. 138b/16

eser-i zühül -1. Yanılma, yanlışlık.
e. 45a/17

esir -1. [*< Ar. asīr √ ’-s-r*] Tutsak.
esir ol- -1. Tutsak olmak.
e. -du 214b/6

eşirī -1. [*< Ar. aṭīr √ ’-t-r ‘göğün dokuzuncu katı, yıldızlar katmanı’ < EYun. aithēr (αιθήρ) gökyüzü, sema, yıldızlar katmanı’ + Fa. + ī*] Çok hafif, hissedilemeyecek derecede hafif.
e. +de 260b/1

esirge- -2. [*< ET. esirke ‘bir şeyin kaybından dolayı üzülmek’ < ?*] Korumak, himaye etmek.
e. 270b/14
e. -sin 91a/4
→ Rabbim e. -ye; Taḡrım bizi e. -sin

eski -1. [*< ET. eskir-*] Eskimek.
e. -miş 85a/7

eski -8. [*< ET.*] Eski.
e. 122b/12, 28b/17, 28b/18, 40b/12, 51a/18, 55a/17, 9a/15

eskisi kadar -1. Eskiden olduğu

gibi, eskiden olduğu biçimde.
e. 263a/19

eskiden -1- [$<$ eski+den] Geçmişte, evvelce, vaktiyle.
e. 38b/6

Eskişehir -1- Yer adı.
E. +e 117a/7

eslem -1- [$<$ Ar. *aslām* $\sqrt{s-l-m}$] En doğru, çok sağlam ve emin (şey)
e. 248b/6

ešnā -23- [$<$ Ar. *aṭnā* ‘anlar, zamanlar’ $\sqrt{t-n-y}$] Esna, zaman, an.
e. +da 101a/7, 140b/4, 144b/17, 171a/6, 172b/14, 17a/18, 186b/3, 231a/10, 234b/4, 237a/14, 288b/12, 296b/13, 70b/5
e. +daki 190b/19
e. +sında 124b/20, 148b/8, 186b/20, 216b/20, 301a/9, 58b/4, 82b/1
ešnā-yı mükāleme -1- Söyleşme, görüşme sırasında
e. +de 235a/8
ešnā-yı ric‘at -1- Geri dönme sırasında, geri dönerken.
e. +inde 69a/1

ešnāf -2- [$<$ Ar. *aṣnāf* $\sqrt{s-n-f}$] Küçük sermaye ve zanaat sahibi.
e. 165a/1, 166b/5

esrār -3- [$<$ Ar. *asrār* $\sqrt{s-r-r}$] Gizlilikler, sırlar.
e. +ı 254b/5
e. +ına 14b/6
esrār-ı kalbiye -1- Kalp sırları.
e. me 252b/6

estetik -1- [$<$ Fr. *esthétique* ‘güzelliğe ilişkin, güzellik teorisi’ $<$ Lat. *audire* ‘duymak’ $<$ EYun. *aisthētá* (αἰσθητά) +ikos ‘duyu organlarıyla algılanabilen şeyler, görülenler’]
Estetik, felsefe kolu, bediiyat.
e. +i 199a/6

esvāb -2- [$<$ Ar. *aṭvāb* $\sqrt{t-v-b}$] Esvap, giysi.
e. +ıyla 287a/15, 287a/5

eş -1- [$<$ ET. *ēš* $<$ AT. **ēš*] Hayat arkadaşı, refika.
eş ol -1- Evlenerek birinin karısı veya kocası olmak.
e. -abilmek 48b/13

eşcār -1- [$<$ Ar. *aṣcār* $\sqrt{s-c-r}$] Ağaçlar.
→ *evrāk-ı e.*

eşed -1- [$<$ Ar. *aṣadd* $\sqrt{s-d-d}$] Şiddetli.
→ *el- intizāru e. minennār*

eşele -1- [$<$ eş-ele- ET. *eş-*] Eşelemek.
e. -mekten 146b/11

eşik -1- [$<$ ET. *ēşik*] Kapı eşiği.
e. +lerine 56b/12

eşkāl -8- [$<$ Ar. *aṣkāl* $\sqrt{s-k-l}$]
1. Şekiller.
e. +i 104b/14
2. Dış görünüş.
e. 145a/7, 178b/6, 198b/7
e. +de 198b/5
e. +e 183a/17
e. +i 183a/16
eşkāl-i tabīye -1- Doğal görünüş, doğal hâl.
e. +niz 198b/15

eşref -1- [$<$ Ar. *aṣraf* $\sqrt{s-r-f}$] Çok şerefli.
eşref-i sā‘at -1- Bir şeyin yapılması için en uygun olan zaman, eşref saati.
e. 284b/3

eşyā -1- [$<$ Ar. *aṣya* $\sqrt{s-ay}$]
1. Şeyler.
e. 153a/5
2. Taşınabilir nesneler.
e. +dan 169a/18
e. +ya 64b/13
e. +yı 168b/14

êt -810- [$<$ ET. *êt-* $<$ AT. *ēt-*] (yardımcı fiil) Etmek, yapmak.
ê. -eceğiz 221a/15
ê. -ebilecekler 228b/11
ê. -emeyecek 267a/17
ê. -emeyeceğim 200b/4
ê. -emezler 295a/11
ê. -en 298b/22

è. -er 252b/19, 65a/14
 è. -eriz 241a/4
 è. -ersek 277a/18
 è. -iniz 262b/18
 è. -iyor 220b/4
 è. -me 7a/10
 è. -mek 229a/7, 285a/18
 è. -mez 232b/8
 è. -miş , 126b/6, 206b/3, 95a/12
 è. -mıyor 179a/17
 è. -se 54b/14
 è. -sin 16b/12, 284b/9
 è. -ti 286b/12
 è. -tiği, 163a/20, 238b/9, 290b/5
 è. -tiğim 168b/15
 è. -tikçe 274b/16, 68b/18
 è. -tikten 183a/4, 69a/10
 è. -tiniz 142b/13
 → tedārik è.; binā-i muḥākeme è. -
 erek; rabṭ è. -; ta'rif è. -; edā' è. -
 di; ta'yin è. -di; teneffüs è. -e;
 tegannī è. -e; taşavvur è. -ebildiği;
 keşf è. -ebildiğime; ilāve è. -
 ebildiğimi; peydā è. -ebildikleri;
 aḥz è. -ebileceği; isti'māl è. -
 ebileceğim; ḥazm è. -ebilecek; iṣāl
 è. -ebilecek; itā'at è. -ebilecek;
 itmām è. -ebilecek; muḥākeme è. -
 ebilecek; ta'alluḫ è. -ebilecek;
 taqdīr è. -ebilecek; tekābül è. -
 ebilecek; te'mīn è. -ebilecek;
 mürāca'āt è. -ebilecekti; te'ehhül è.
 -ebilecekti; te'mīn è. -ebilecekti;
 irāe è. -ebilir; keşf è. -ebilir;
 mu'āheze è. -ebilir; tevellüd è. -
 ebilirdi; gönlünü è. -ebilirdi; iş'ād
 è. -ebilirdi; ma'lūmāt è. -ebilirdi;
 te'hīr è. -ebilirdim; taşavvur è. -
 ebilirseniz; fark è. -ebiliyordu;
 taḥkīk è. -ebiliyorsunuz; keşf è. -
 ebilmek; işbāt-ı liyāḳat è. -ebilmek;
 firār è. -ebilmek; ihtirā è. -ebilmek;
 teşādūf è. -ebilmek; taṭbīk è. -
 ebilmekte; iẓāḥ è. -ebilmeleri;
 tazmīn è. -ebilmeye; dermiyān è. -
 ecegi; kesb è. -ecegi; mürūr è. -

ecegi; add è. -eceğim; baḥş è. -
 eceğim; itmām è. -eceğim; kabūl è.
 -eceğim; muḳābele è. -eceğim; şarf-
 ı nazar è. -eceğim; ta'kīb è. -
 eceğim; muḥafaẓa è. -eceğime;
 intikāl è. -eceğimi; mürūr è. -
 eceğimiz; gā'ib è. -eceğine;
 müte'essir è. -eceğini; rü'yet è. -
 eceğini; teşkīl e. -eceğini; ta'kīb è. -
 eceğiniz; intizār è. -eceğiz; te'āṭī-i
 efkār è. -eceğiz; tesemmüm è. -
 ecek; ḥareket è. -ecek; istimā' è. -
 ecek; vürūd è. -ecek; der- āgūş è. -
 ecek; ḳal' è. -ecek; tevellüd e. -
 ecek; şudur è. -ecek; takrīb è. -
 ecek; ta'yīn è. -ecek; takviye è. -
 ecek; add è. -ecek; delālet è. -ecek;
 dermiyān è. -ecek; gā'ib è. -ecek;
 galebe è. -ecek; inkār è. -ecek;
 istihzā è. -ecek; iẓāḥ è. -ecek; seyr
 è. -ecek; te'āṭī e. -ecek; teclīd e. -
 ecek; tevlīd è. -ecek; ithal è. -
 eceklerdi; icād è. -eceklerdi; şu'ūd
 è. -eceklerdi; telef è. -ecekmiş; keşf
 è. -eeksin; ta'bīr è. -eeksiniz; terk
 è. -eeksiniz; istifādelar è. -eekti;
 gözden gā'ib è. -eekti; iẓāḥ è. -
 eekti; peydā è. -eekti; teşkīl è. -
 eekti; baḥş è. -eektim; add è. -
 eektir; irā'e è. -eektir; müdāfa'a
 è. -eektir; muḳābele e. -e; ṭaleb è.
 -elim 163a/19; baḥş è. -elim; farz è.
 -elim; muvaffaḳiyet è. -emediği;
 fark è. -emediği; setr e. -emediği;
 taqdīr è. -emediği; teşrīḥ è. -
 emediği; itā'at è. -emediğim; şabr
 è. -emedim; kabūl è. -emem; fedā è.
 -emem; inkār e. -emem; ta'rif è. -
 emem; ta'yīn è. -emem; taḥammül
 e. -emem; kabūl è. -emeyeceğini;
 i'āde è. -emeyecek; nez' è. -
 emeyecek; ferāḡat è. -emeyecekti;
 şabr è. -emeyecekti; tevāfuḳ è. -
 emeyen; galebe è. -emeyerek;
 cesāret è. -emez; kabūl è. -emez;
 zarar è. -emez; kabūl è. -emezdi;

def è. -emezsem; *bağış* è. -emiyor;
galebe è. -emiyor; *müdāhale* è. -
emiyor; *seyr* è. -emiyor; *tefekkür* è.
-i -emiyordu; *tesādiif* è. -emiyordu;
ta' yīn è. -emiyordum; *men 'i hāme*
è. -emiyorum; *şabr* è. -emiyorum;
taḥaṭṭur è. -emiyorum; *meşhūnı*
sa' ādet è. -en; *işgāl* è. -en; *nebe' ān*
è. -en; *teferrūd* è. -en; *taḥarrüb* è. -
en; *tekevvün* è. -en; *ziyā* è. -en; *add*
è. -en; *arż* è. -en; *cereyān* è. -en;
cezb è. -en; *da' vet* è. -en; *delālet* è.
-en; *devām* è. -en; *hazm* è. -en;
hücüm è. -en; *iḥāṭa* è. -en; *iḥsās* è. -
en; *in' iṭāf* è. -en; *inkişāf* è. -en;
istilā è. -en; *işgāl* è. -en; *iṭā' at* è. -
en; *ithām* è. -en; *ittiḥāz* è. -en;
izhār è. -en; *keşf* è. -en; *me' yūs* è. -
en; *mütālā' a* è. -en; *neşr* è. -en;
rabṭ è. -en; *şarf* è. -en; *serd* è. -en;
ta' alluk è. -en; *ta' dāt* è. -en; *ta' kīb*
è. -en; *ta' yīn* è. -en; *taḥkīk* è. -en;
taḥmīn è. -en; *taḥdīr* è. -en; *te' āfī* è.
-en; *te' mīn* è. -en; *tenezzül* è. -en;
tereffu' e -en; *terkīb* è. -en;
teşekkül è. -en; *tevaḥḥuf* è. -en;
teveccüh è. -en; *tezāyüd* è. -en;
tezyīn è. -en; *vefāt* è. -en; *zabṭ* è. -
en; *peydā* è. -enler; *intizār* è. -
enlerde; *feverān* è. -enleri;
tecennün è. -enlerin; *müşādeme* è. -
er; *kısmet* è. -er; *bī- şu' ūr* è. -er;
da' vet è. -er; *delālet* è. -er; *eziyet* è.
-en; *ḥalāş* è. -er; *īfā* è. -er; *iktizā* è.
-en; *intizār* è. -er; *işāret* è. -er; *īzāh*
è. -er; *kaç para* è. -er; *merāk* è. -er;
muḳāyese è. -er; *su' āl* è. -er; *sükūt*
è. -er; *şehādet* è. -er; *tevaḥḥuf* è. -
er; *tevzī e* -er; *iḥlāl* è. -ercesine;
seyr è. -erdi; *ārzū* è. -erdim; *tercīh*
è. -erdim; *tefsīr* è. -erek; *istişmām*
è. -erek; *aralık* è. -erek; *ifnā* è. -
erek; *avdet* è. -erek; *hiss* è. -erek;
kat è. -erek; *sū' -i isti' māl* è. -erek;
te' hīr è. -erek; *teşkīl* è. -erek; *zuhūr*
è. -erek; *me' mül* è. -erim; *men* è. -

erim; *arż* è. -erim; *ilticā* è. -erim;
istirhām è. -erim; *işāret* è. -erim;
i' tirāf è. -erim; *recā* è. -erim; *redd*
è. -erim; *selām* è. -erim; *siper* è. -
erim; *taḥdīs* è. -erim; *temennī* è. -
erim; *te' mīn* è. -erim; *teşekkür* è. -
erim; *keşf* è. -erim; *zann* è. -erim;
zann è. -eriz; *isti' māl* è. -erim; *ibā*
è. -erler; *i' tibār* è. -erler; *cezb* è. -
erler; *devr* è. -erler; *intikāl* è. -
erler; *istihzā* è. -erler; *piyasa* è. -
erler; *seyr* è. -erler; *taḥkīk* è. -
erler; *ta' rīf* è. -erler; *densizlik* è. -
erse; *mūsā' de* è. -erse; *zuhūr* è. -
erse; *teşbīh* è. -ersek; *ilāve* è. -
ersem; *te' ehhl* è. -erseniz; *ışrār* è.
-erseniz; *teşrīf* è. -erseniz; *afv* è. -
ersiniz; *hüküm* è. -ersiniz; *iştigāl* è. -
ersiniz; *seyr* è. -ersiniz; *teslīm-i rūh*
è. -ersiniz; *bağış* è. -eyim; *hall* è. -
eyim; *īzāh* è. -eyim; *seyr* è. -eyim;
ta' rīf è. -eyim; *seyr* è. -ici; *izdivāç*
è. -ince; *hulūl* è. -inc; *gā' ib* è. -
inceye; *tevḳīf* è. -iniz; *afv e* -iniz;
bağış è. -iniz; *farz* è. -iniz; *hazır* è. -
iniz; *insāf* è. -iniz; *keşf* è. -iniz;
redd è. -iniz; *tasavvur* è. -iniz;
tasvīr è. -iniz; *zuhūr* è. -iniz; *mürūr*
è. -ip; *rū' yet* è. -ip; *hiddet* è. -ip;
teşhīr è. -ip; *feryād* è. -ip; *hāşıl* è. -
ip; *hiss* è. -ip; *i' lān* è. -ip; *iddiā* è. -
ip; *iḥlāl* è. -ip; *işāret* è. -ip; *merāk*
è. -ip; *şükürler* è. -ip; *tefrīk* è. -ip;
tedāvī è. -ir; *müte' essir* è. -iyor;
temessül è. -iyor; *ta' aşşuk* è. -iyor;
cereyān è. -iyor; *cevāb* è. -iyor;
gā' ib è. -iyor; *īcāb* è. -iyor; *i' tirāf*
è. -iyor; *kabūl* è. -iyor; *kifāyet* è. -
iyor; *küşād* è. -iyor; *maḥrūm* è. -
iyor; *mat* è. -iyor; *muḥāfaẓa e* -
iyor; *müdāfa' a* è. -iyor; *nüfūz* è. -
iyor; *ta' kīb* è. -iyor; *taḥarrub* è. -
iyor; *tefsīr* è. -iyor; *tekrār* è. -iyor;
te' mīn è. -iyor; *teneffüs* è. -iyor;
tevessu' e -iyor; *tevlīd* è. -iyor;
tevzī' e -iyor; *vedā* è. -iyor; *zann* è.

-iyor; teşādūf e. -iyordu; add ē. -iyordu; devām ē. -iyordu; gā'ib ē. -iyordu; gürültü ē. -iyordu; icbār ē. -iyordu; ikāmet ē. -iyordu; istilā ē. -iyordu; ĩzāh ē. -iyordu; keşf ē. -iyordu; perestiş ē. -iyordu; sirāyet ē. -iyordu; şehādet ē. -iyordu; şikāyet ē. -iyordu; ta'n ē. -iyordu; taleb ē. -iyordu; taşavvur ē. -iyordu; tezyīd ē. -iyordu; va'd ē. -iyordu; zann ē. -iyordu; devr ē. -iyorlar; mü'tala'a ē. -iyorlar; ta'yīn ē. -iyorlar; taḥayyül ē. -iyorsam; taleb ē. -iyorsanız; telāş ē. -iyorsun; add ē. -iyorsunuz; gürültü ē. -iyorsunuz; ḥaltlar ē. -iyorsunuz; ithām ē. -iyorsunuz; men' ē. -iyorsunuz; ta'līk ē. -iyorsunuz; taşavvur ē. -iyorsunuz; add ē. -iyorum; hiss ē. -iyorum; inkār ē. -iyorum; i'tirāf ē. -iyorum; keşf ē. -iyorum; recā ē. -iyorum; taleb ē. -iyorum; taşavvur ē. -iyorum; tekrār ē. -iyorum; yemīn ē. -iyorum; zann ē. -iyorum; farz ē. -iyoruz; kalb ē. -iyoruz; teşādūf ē. -iyoruz; gürültü ē. -me; merāk ē. -me; meth' ē. -; telāş ē. -me; teşrīh ē. -meden; irā'e ē. -medi; ḥaltı ē. -medi; zuhūr ē. -medi; kifāyet ē. -mediğinden; istihzā ē. -medikçe; izhār ē. -medikçe; kat' ē. -medikçe; mürūr ē. -medikçe; curnal ē. -mediler; ḥazz ē. -medim; telakkī ē. -medim; tezkiye ē. -medim; seyr ē. -medin; hiss ē. -meğē; kat'ı ümīd ē. -mek; aḥz-i sār ē. -mek; baḥş ē. -mek; baḥş ē. -mek; celb ē. -mek; da'vet ē. -mek; farz ē. -mek; gark ē. -mek; gözden gā'ib ē. -mek; ḥaşr-ı iştiğāl ē. -mek; ḥükme. -mek; ĩşāl ē. -mek; ĩzāh ē. -mek; kabūl e. -mek; kalb ē. -mek; keşf ē. -mek; mürāca'at ē. -mek; sevk ē. -mek; ta'kīb ē. -mek; ta'ḥl-i dārabāt ē. -mek; taḥhīh ē. -mek; tecrībe ē. -mek; tedkīk ē. -

mek; te'hīr ē. -mek; temāşā ē. -mek; temessül ē. -mek; te'mīn ē. -mek; teneffüs ē. -mek; važ' ē. -mek; vedā ē. -mek; isnād ē. -mekle; ḥall ē. -meksizin; hiss e. -meksizin; ta'alluk ē. -meksizin; ta'kīb ē. -mekte; taşavvur ē. -mekte; devr ē. -mektedir; neş'et ē. -mektedir; devr ē. -mektedirler; endīşe ē. -meli; telāş ē. -meli; peydā ē. -meliyizki; inkār ē. -mem; gözden gā'ib ē. -memek; tezyīd ē. -memek; kıyām ē. -mememi; ta'accüb ē. -memeniz; baḥş ē. -memesi; mübālağa ē. -memiş; tefrīş ē. -memiş; ihmāl ē. -memişti; şarf-ı zihin ē. -menin; tevzī' ē. -menin; zuhūr ē. -meniz; diḳkat ē. -menizi; baḥş ē. -meşe; ta'kīb ē. -mesi; para ē. -meşin; muḥāfaza ē. -meşinde; tuḥaflık ē. -meşini; ḥall ē. -meye; hiss ē. -meyeceğiz; tereddüt ē. -meyercekti; telāş ē. -meyelim; mu'āmele ē. -meyen; derk ē. -meyerek; maḥv ē. -meyerek; ḥareket ē. -meyi; tedārik ē. -meyi; kıyām ē. -meyiniz; gürültü ē. -meyiniz; ithām ē. -meyiniz; men' ē. -meyiniz; merāk ē. -meyiniz; ta'accüb ē. -meyiniz; telāş ē. -meyiniz; zann ē. -meyiniz; iktifā ē. -meyip; itmām ē. -mez; nisbet kabūl ē. -mez; para e. -mez; temās ē. -mezden; i'tirāf ē. -mezler; inād ē. -mezsın; dirīğ ē. -mezsizin; sū'i isti'māl ē. -miş; taḳarrub ē. -miş; ahd ē. -miş; azm ē. -miş; devr ē. -miş; didik didik ē. -miş; elde ē. -miş; gā'ib ē. -miş; ḥiddet ē. -miş; hiss ē. -miş; ḥulūl ē. -miş; ĩcād ē. -miş; işbāt ē. -miş; kesr ē. -miş; keşf ē. -miş; maḥv ē. -miş; muḥākeme ē. -miş; nezr ē. -miş; sirāyet ē. -miş; ta'līk ē. -miş; tehyi' ē. -miş; taḳarrub e. -miş; te'essūs ē. -miş; temeyyüz ē. -miş; tertīb ē. -miş; delilik ē. -mişim; 'azm ē. -mişken;

naql è. -mişken; niyet è. -mişken;
 tahfîf è. -mişken; haṭā è. -mişlerdir;
 peydā è. -mişlerdir; teşādûf è. -
 mişsinizdir; gā'ib è. -mişti; kesb è. -
 mişti; te'mîn è. -mişti; vefāt è. -
 mişti; hāşıl è. -miştım; izdivāc è. -
 miştım; taşavvur è. -miştım; te'mîn
 è. -miştım; halk è. -miştir;
 cesāretlerini kat'iyen kesr è. -
 miyor; kifāyet è. -miyor; tevāfuk è. -
 miyor; taşavvur è. -miyordu; bahş
 è. -miyorlar; müsā'ade è. -
 miyorlar; istihrāc è. -miyorum;
 intihāb è. -se; kabûl è. -se; sükût è.
 -se; ta'kîb è. -se; takarrüb e. -se;
 teklîf è. -se; tekrār è. -se; zuhûr è. -
 se; farz è. -sek; şabr è. -selerdi;
 imdād è. -sin; tekrār è. -sinler;
 teşdîd è. -ti; avdet è. -ti; devām è. -
 ti; galebe è. -ti; hulûl è. -ti, îfā è. -
 ti; ihtār è. -ti; îkâz è. -ti; intihāb è. -
 ti; iş'ād e. -ti; işbāt-ı vücûd è. -ti;
 istîlā è. -ti; işāret è. -ti 235a/4;
 kabûl è. -ti; kesb è. -ti; me'yûs è. -
 ti; mukābele è. -ti; neşr è. -ti;
 pazarlık è. -ti; peydā è. -ti; rabṭ è. -
 ti; şarf è. -ti; sökûn è. -ti; sükût è. -
 ti; takarrüb è. -ti; ta'kîb è. -ti;
 takviye e. -ti; ta'îl è. -ti; tebeyyün
 è. -ti; tecrîbe è. -ti; tedkîk è. -ti;
 tekerrür è. -ti; tekrār è. -ti; terk-i
 hayāt è. -ti; te'sîr è. -ti; teskîn è. -ti;
 teslîm è. -ti; teşyî è. -ti; tevlîd è. -ti;
 tezāhür è. -ti; zuhûr è. -ti; ibdā è. -
 tiği; add è. -tiği; bahş è. -tiği; hāşıl
 è. -tiği; helāk è. -tiği; hiss è. -tiği;
 îcād è. -tiği; icrā è. -tiği; intihāb è.
 -tiği; intizār è. -tiği; medh è. -tiği;
 müsā'ade è. -tiği; neşr è. -tiği;
 peydā è. -tiği; sevk è. -tiği; seyr è. -
 tiği; ta'yîn è. -tiği; taşavvur è. -tiği;
 telaffuz è. -tiği; te'mîn è. -tiği;
 teşādûf è. -tiği; tevlîd è. -tiği; va'd
 è. -tiği; zāyi' è. -tiğim; ta'accüb è. -
 tiğim; taşavvur è. -tiğim; taşmîm è.
 -tiğim; tavşîf è. -tiğim; intizār è. -

tiğimi; farz è. -tiğimiz; îcād è. -
 tiğimiz; kayd è. -tiğimiz; da'vet è. -
 tiğîn; ta'rîf è. -tiğîn; te'essüs è. -
 tiğîni; add è. -tiğîni; ârzû è. -
 tiğîni; bahş è. -tiğîni; peydā è. -
 tiğîni; serd è. -tiğîni; taleb è. -
 tiğîni; ta'rîf è. -tiğîni; zann è. -
 tiğîni; nüzûl è. -tiğîni; tahayyül
 è. -tiğîni; işbāt è. -tik; mukābele
 è. -tik; naql è. -tik; sükût è. -tik;
 îcāb è. -tikçe; ta'ammuk è. -tikçe;
 teşādûf è. -tikçe; add è. -tikleri;
 bahş è. -tikleri; devr è. -tikleri; îcād
 è. -tikleri; ta'yîn è. -tikleri; zann è.
 -tiklerimin; avdet è. -tiklerine; irā'e
 è. -tiklerini; inkār è. -tiklerini;
 müsā'ade è. -tikten; seyr è. -tikten;
 takarrür è. -tikten; tebyîz è. -tikten;
 tenvîr-i nazar è. -tikten; tesmîm è. -
 tikten; avdet è. -tiler; beter è. -tiler;
 halṭlar è. -tiler; yok è. -tilerdi;
 cesāret è. -tim, cür'et è. -tim;
 devām è. -tim; gā'ib è. -tim; hesāb
 è. -tim; işāret è. -tim; kabûl è. -tim;
 kayd è. -tim; kendimi gā'ib è. -tim;
 mürāca'at è. -tim; naşb-ı nazar-ı
 dikkat è. -tim; ta'accüb è. -tim;
 tebessüm è. -tim; tecrîbe è. -tim;
 te'essüf è. -tim; teslîm-i nefis è. -tim;
 tevcih è. -tim; zann è. -tim; iyi è. -
 tin; hükm è. -tiniz; ihtār è. -tiniz;
 tedkîk è. -tiniz; terk è. -ivèririm

et -3. [*< ET.*] Et.

e. +i 166b/1

e. +ten 87a/5

→ çehren e. bend oldu

et -1. [*< Fr.*] Ve.

e. 40b/9

etajer -2. [*< Fr. ètagère*] Rafli dolap.

e. +deki 184b/13

e. +nin 173a/15

êt -10. [*< èt-dir- < ET. èt-*]

(yardımcı fiil) Ettirmek, yaptırmak.

→ vaz' è. -di; kabûl è. -ebilmek;

seyr è. -irlermiş; aks è. -irsek; inşā

è. -iyorlar; afv è. -tirmeye; vaz' è. -

tirmiş; temās ē. -di; hiss ē. -meksizin; nüks ē. -memek

etek -6. [*< ET. < ?*] Etek.
e. 22b/16, 282b/2, 282b/5
e. +in 281a/17
e. +ti 282b/2

etekleri zil çal- -1. (*dey.*) Büyük bir sevinç içinde olmak, çok sevinmek.
e. -arağ 266b/10

eteklik -1. Etek.
e. +inin 18b/16

eṭfāl -1. [*< Ar. atfāl √ ṭ-f-l*] Çocuklar.
 → *ḥifzıssıhha-i e. +den*

eṭrāf -31. [*< Ar. aṭrāf √ ṭ-r-f*]
 1. Taraflar, yanlar, çevre, civar.
e. 289a/4
e. +a 106b/1, 154b/3281a/3, 302b/17
e. +ı 161a/11, 288b/5
e. +ıma 189a/10, 191a/1
e. +ımı 187a/18
e. +ımız 66b/1
e. +ımızdaki 64b/13
e. +ına 18b/16, 231a/12, 237a/19, 279a/7
e. +ında 110b/3, 62b/11, 62b/7, 63a/10, 63a/14, 63a/3, 64b/1, 64b/7, 67a/19, 67a/7
e. +ındakilerin 63a/11
e. +larına 62b/5
 2. Bir kimsenin sürekli ilişkide bulunduğu kimseler, yakınlar, muhit.
e. +a 159a/19

eṭrāf-ı şems -2. Güneşin etrafı.
e. +te 67a/8, 70b/3

eṭvār -1. [*< Ar. aṭvār √ ṭ-v-r*] Tavırlar, davranışlar, hâller.
eṭvār-ı muğfilāne -1. Aldatırcasına tavırlar, baştan çıkarırcasına hâller.
e. 253a/16

ev -59. [*< ET. ēv*] Ev.
e. 174b/6, 269a/20, 270b/2, 270b/3, 31a/6, 48b/4, 6b/8, 6b/9
e. +de 129a/19, 165a/7, 180b/11,

18b/13, 23a/17, 23a/18, 248b/1, 73a/11, 129a/19
e. +deki 180b/19
e. +den 30b/2
e. +e 130b/11, 76b/5
e. +i 243a/15
e. +ime 8b/8
e. +imiz 188b/5, 8b/13
e. +imizde 59a/11
e. +imizin 132b/17, 220b/1, 8b/14
e. +in 132b/3, 134b/8, 145a/12, 164b/9, 174b/1, 182b/3, 23a/8, 255a/3, 273a/16, 287a/15, 32b/7, 33a/17, 8b/6
e. +inde 14b/1, 22b/15, 34b/1
e. +inden 9a/8
e. +ine 18b/17, 206b/15, 26b/5, 38b/1
e. +lerde 179a/10, 52b/10
e. +lerimizin 15a/10
e. +lerin 42b/12
e. +lerinde 284b/13, 30b/6, 30b/8
e. +lerinin 42b/7

evlere barqlara şenlik -1. (*dey.*) Ölümünden, bir felâketten veya başa gelmesi istenmeyen bir durumdan bahsedilirken, “Allah hiç kimseye, hiçbir eve böyle bir şey vermesin, şenlik versin” anlamında kullanılan söz.
e. 7a/9

evā'il -1. [*< Ar. avā'il √ 'v-l*] Ayların ilk on gününe verilen ad.
e. +inde 54b/15

evc -2. [*< Ar. avc √ 'v-c*] Doruk, zirve.
evc-i a'la -1. En yüksek zirve, burç.
e. +sına 196b/13

evc-i muvaffakiyet -1. Yüksek başarı.
e. 163a/5

evcik -1. [*< ev+cik < ET. ēv*] Evcik.
e. +imizde 7a/18

evet -26. [*< ET. evet, emet, yemet < ?*] Evet.
e. 152b/11, 184b/5, 204b/9,

219a/7, 236b/17, 243a/17, 243a/18, 249a/10, 249a/18, 249a/4, 251a/3, 253a/7, 256b/1, 260b/14, 290b/8, 292b/14, 292b/8, 297a/9, 97a/3, 99a/12

evir- -1- [*< ET. evür- < ebir-*] çevirmek, döndürmek.
e. -di 139a/20

evlā -2- [*< Ar. avlā √ v-l-y*] Daha uygun, daha iyi, yeğ.
e. 242b/5
e. +dır 291a/8

evlād -18- [*< Ar. avlād √ v-l-d*]
1. Bir kimsenin oğlu veya kızı, çocuk.
e. 102b/13, 33a/4, 49a/10
e. +ı 163a/2, 103a/7
e. +ına 102b/13, 55a/16
e. +ını 49a/11
2. Yaşı daha küçük olanlara karşı kullanılan hitap sözü.
e. +ım 284b/11, 284b/4, 287a/11, 208b/8, 58b/18, 81a/11, 91a/14, 99a/9
3. Belli bir topluluk veya yere göre varlığına, yetişmesine sebep olunan kimse (kimseler), oraya mensup olan fert (fertler)
e. +ları 162b/15
evlād-ı güzīde -1- Güzide evlat.
e. +si 103a/12
evlād-ı müstakbel -1- Müstakbel evlat.
e. +imize 304b/12

evlatçık -1- [*< Ar. avlād + Tr. +cık*] Evlatçık.
e. +ım 207a/4

evlen- -6- [*< ET. ev+len- 'ev edinmek'*] Evlenmek, izdivaç etmek.
e. -emeyecekti 47a/16
e. -meden 49a/6
e. -mek 297a/11
e. -mesine 277a/12
e. -mişti 47a/17, 47a/18

evli -1- [*< ev+li*] Evlenmiş olan kimse.
e. 250b/14

evrāk -2- [*< Ar. avrāk √ v-r-k*]
1. Ağaç ve bitki yaprakları.
2. Yapraklar, sayfalar.
evrāk-ı eşcār -1- Ağaçların yaprakları.
e. 304b/14
evrāk-ı havadiş -1- Gazeteler.
e. +le 101a/8

evşāf -5- [*< Ar. avşāf √ v-ş-f*] Nitelikler, vasıflar.
e. +ı 138b/20
e. +ta 199a/8, 268b/6
evşāf-ı dil- firibāne -1- Gönül aldaticı vasıflar.
e. +de 198b/7
evşāf-ı zelilāne -1- Zelilce vasıflar.
e. +si 273a/16

evvel -37- [*< Ar. avval √ 'v-l*]
1. Önce.
e. 110b/16, 129a/5, 131a/16, 140b/12, 158b/7, 161a/19, 170b/10, 176b/19, 186b/1, 191a/20, 193a/8, 204b/20, 204b/8, 206b/11, 213a/10, 238b/8, 242b/11, 253a/5, 256b/17, 263a/1, 264b/16, 26b/9, 270b/14, 278b/3, 281a/19, 289a/18, 301a/21, 57a/8, 80b/20, 84b/5, 93a/16
e. +den 168b/2
e. +i 291a/18
2. Eskiden, önceleri.
e. 78b/6
e. +den 29a/1, 301a/17
→ bir ayak e. +i

evvelā -9- [*< Ar. avvalan √ 'v-l*] İlk önce, ilk olarak.
e. 121a/19, 125a/8, 201a/4, 227a/10, 242b/5, 243a/2, 249a/13, 277a/2
→ çehren e. et bend oldu

evvelce -3- [*< Ar. avval + Tr. +ce*] Evvelce.
e. 147a/10, 290b/13, 4b/17

evvelki -5- [*< Ar. avval + Tr. +ki*] Önce olan, önceki.

e. 164b/1, 225a/9, 38b/9, 7a/5
e. +nden 50b/18
evzā' -2. [< Ar. *avḏā'* √ *v-d-*] Durumlar, hâller, vaziyetler.
e. 256b/18
evzā' ı aḥz-u i' tā -2. Alış veriş hâlleri.
e. +nun 233a/20
ey -2. Ünlem.
e. 103a/12, 43a/1
eyle -41. [< ET. *edle-*] (yardımcı fiil) Etmek, yapmak.
e. -diği 53a/6
e. -diğiniz 180b/18
e. -mesi 112b/9, 120b/20
e. -yelim 164b/1
→ *aḥz* e. -di; *havāle* e. -di; *imrār* e. -di; *peydā* e. -di; *taḥmīn* e. -diği; *der-* uhde e. -diği; *iẓhār* e. -diği; *perestiş* e. -diği; *hüküm* e. -diğim; *add* e. -diğimi; *teşādüf* e. -diğimi; *intizār* e. -diğimiz; *taḥrīb* e. -diğinden; *aḥz-ı naẓar* e. -diğiniz; *telakkī* e. -meliyiz; *farz* e. -menizi; *intizār* e. -mesi; *kifāyet* e. -meyeceğini; *peydā* e. -miş; *tebeyyün* e. -miş; *emr* e. -mişsiniz; *gā'ib* e. -mişti; *rabṭ-ı kalb* e. -mişti; *ta'ayyün* e. -miştir; *recā* e. -rim; *Allah rahmet* e. -sin; *Rabbim encāmını hayır* e. -ye; *ittihāz* e. -yeceğim; *teşādüf* e. -yecek; *terk-i ḥayāt* e. -yecekler; *tekrār* e. -yen; *taḥarrüb* e. -yinceye; *recā* e. -yorsunuz; *ta'līk* e. -yorsunuz; *ṭaleb* e. -yorsunuz; *tecrīm* e. -yor
eyvallah -1. [< Ar. iy 'evet' + *va'llāhi* 'Allah adına' yemin sözü] Eyvallah.
eyvallah de- -1. (dey.) Razı olmak, kabul etmek.
e. -yor 182b/11
ez- -1. [< ET. *éz-*] Ezmek.
e. -miştir 85a/1

ezbere -1. [< Fa. *ez-* '-den' + *ber* 'göğüs veya üst', *ez-ber* 'göğüsten' yâhut 'üstten'] *mec.* Aslını, gerçeğini anlamadan, bilmeden, düşünmeden, incelemeyen.
e. 237a/5
ezel -1. [< Ar. *azal* √ '*z-l*] Ezel.
→ *mine'l-* e.
ezhān -1. [< Ar. *aḏhān* √ *d-h-n*] Zihinler.
ezhān-ı avām -1. Avam zihinleri.
e. +da 83a/15
ezil- -1. [< *éz-il-* < ET. *éz-*] Ezilmek.
e. -meğe 85a/3
eziyet -1. [< Ar. *aḏiyat* √ '*d-y*] Eziyet.
eziyet et- -1. Sıkıntı vermek, incitmek.
e. -er 165a/17
F -10. Özel ad kısaltması.
F. 73a/10, 73a/14, 73a/19, 73a/20, 74b/1, 74b/13, 74b/17, 74b/7, 75a/1, 75a/4
fa'āliyet -3. [< *fa'āliyyet* Ar. √ *f-* '-l'] Faaliyet.
f. +inden 145a/4
fa'āliyet-i lāzime -1. Gerekli olan hareket.
f. +si 181a/16
→ *muḥtāc-ı f.*
fabrika -1. [< İtal. *fabbrica* < Lat.] Fabrika.
f. 240b/18
fā'ide -1. [< Ar. *fā'idah* √ *f-* '-d] Fayda.
fā'idesi ol- -1. (dey.) Yaramak, yarar sağlamak.
f. -mazsa 119a/4
faḳat -146. [< Ar.] Fakat.
f. 100b/5, 105a/16, 115a/4, 116b/3, 119a/12, 121a/7, 124b/11, 126b/17, 127a/9, 129a/12, 130b/1, 130b/13, 133a/6, 135a/1, 137a/18, 138b/14, 140b/11, 140b/5, 141a/1, 141a/8, 142b/12, 142b/2, 143a/2, 143a/9, 144b/19, 144b/5, 145a/20,

148b/16, 150b/1, 151a/16, 152b/16, 152b/2, 154b/11, 154b/3, 158b/13, 158b/7, 162b/3, 168b/1, 169a/10, 177a/19, 178b/12, 178b/17, 179a/16, 180b/18, 181a/15, 182b/15, 185a/14, 186b/17, 187a/18, 187a/6, 189a/14, 194b/11, 195a/11, 197a/5, 202b/14, 203a/18, 204b/7, 205a/12, 206b/5, 207a/9, 209a/15, 212b/14, 212b/5, 213a/15, 215a/19, 215a/8, 216b/11, 21a/4, 221a/9, 224b/3, 225a/11, 227a/16, 229a/4, 230b/3, 230b/9, 232b/6, 234b/7, 235a/16, 236b/11, 237a/11, 242b/6, 243a/9, 244b/5, 247a/9, 248b/7, 250b/14, 250b/18, 252b/10, 252b/6, 253a/7, 254b/20, 256b/10, 257a/6, 259a/3, 259a/6, 261a/20, 266b/13, 267a/18, 268b/17, 270b/18, 272b/17, 272b/7, 274b/3, 275a/9, 276b/16, 280b/7, 281a/13, 284b/11, 284b/7, 286b/1, 286b/19, 291a/9, 292b/14, 296b/15, 298b/16, 298b/8, 301a/2, 304b/9, 3a/14, 40b/3, 40b/6, 41a/12, 43a/18, 46b/18, 48b/7, 4b/13, 51a/18, 54b/13, 57a/13, 58b/3, 59a/1, 59a/20, 62b/10, 63a/8, 64b/2, 66b/4, 67a/10, 67a/2, 82b/8, 83a/7, 84b/15, 84b/2, 85a/12, 88b/1, 98b/14, 99a/13

fakîr -2- [*< Ar. √ f-k-r*] Yoksul.
f. 128b/16
f. +i 87a/20

fāniye -1- [*< fāniyye < Ar. fānī √ f-n-y*]
Fani, ölümlü.
→ *maḥlūkāt-ı f. +nin*

faraḫiye -3- [*< faraḫiyye < Ar. faraḫ + i √ f-r-ḫ*] Varsayım, nazariye, hipotez.
f. 85a/16, 85a/8
f. +den 41a/1

fāre -3- [*< Ar. fa`rat √ f-`-r*] Fare.
f. 19a/3, 77a/7
f. +ler 30b/11

fāriḫ -1- [*< Ar. √ f-r-ḫ*] Ayıran, ayırıcı.
f. 50b/2

farḫ -7- [*< Ar. √ f-r-ḫ*] Ayrılık, başkalık, ayırım.
f. 195a/12, 223a/1
f. +ı 117a/11
f. +ları 163a/12, 167a/17

farḫ ét- -2- (*dey.*) Görmek, seçmek.
f. -ebiliyordu 234b/12
f. -emediği 246b/8

farz -12- [*< Ar. √ f-r-ḏ*] Varsayım.
→ *bi`l- f.*
f. +ıyla 63a/3

farz ét- -6- (*dey.*) Varsaymak.
f. -elim 64b/20
f. -iniz 94b/13
f. -iyoruz 41a/1
f. -mek 215a/20
f. -sek 120b/10
f. -tiğimiz 63a/10

farz édil- -2- (*dey.*) Varsayılmak.
f. -en 63a/15
f. -se 41a/9

farz eyle- -1- → farz ét-
f. -menizi 135a/14

farz-ı muḫāl -1- Farzedelim ki, tatalım ki.
f. 115a/4

fāşıla -2- [*< Ar. fāşilat √ f-ş-l*] Zaman aralığı, ara.
f. 82b/1
→ *bilā- f.*

fasulye -1- [*< Yun. phasoulia (φασούλια)*] Fasulye.
f. 28b/15

fātiḫa -1- [*< Ar. fātiḫat √ f-t-ḫ*] Kur`ân-ı Kerim`in ilk suresinin adı, elham.
f. 103a/18

fātiḫa oku -1- Ölmüşlerin rununa bağışlamak amacıyla Fatiha suresini okumak veya üç ihlas bir fatiha okumak.
f. -yacak 189a/8

fazîlet -2- [*< Ar. faḏîlat √ f-ḏ-l*] Fazilet, erdem.

f. +ini 163a/14
f. +ler 179a/2
fażla -5. [*< Ar. fađlat √ f-d-l*] Fazla, gerekenden çok, ziyade.
f. 105a/16, 146b/17, 165a/8, 203a/13
f. +dır 102b/2
Fažlıpaşa -1. İstanbul'da yer adı.
F. +daki 37a/7
fecā'aten -1. [*< Ar. feci 'at +an √ f-c-*] Fecaat yönünden, bakımından.
f. 109a/1
fecī -1. [*< Ar. faci' √ f-c-*] Feci.
f. 250b/12
fecīa -1. → **fecī**
→ *'ākıbet-i f. +ya*
fedā -2. [*< Ar. fadā' √ f-d-y*] Fedā, uğruna verme.
f. +da 156b/12
fedā'et -1. (dey.) Bir şeyi bir şey uğruna vermek, kıymak, gözden çıkarmak.
f. -emem 273a/3
fedākārılık -2. [*< Ar. fadā' + Fa. -kar + Tr. +lık*] Fedakārılık, özverili olma durumu.
f. +ı 235a/15, 295a/16
felāket -26. [*< Ar. falak, '1. Gökyüzü. 2. Dünya. 3. Baht, talih.' √ f-l-k*] (Türkçede türetilmiştir.) Felaket, yıkım, bela.
f. 117a/14, 120b/13, 150b/7, 155a/2, 264b/17, 265a/18, 7a/3
f. +e 158b/15, 36b/8, 60b/7
f. +i 164b/3, 273a/5
f. +in 112b/15, 117a/3, 178b/18
f. +inden 120b/9
f. +leri 264b/15
f. +ten 197a/20
felāket-i arz -1. Dünya felaketi.
f. 104b/3
felāket-i dünyeviye -1. Dünyevi felaket.
f. +nin 197a/14
felāket-i inhidām -1. Yıkılma, yıkım felaketi.

f. +a 272b/14
→ *ehven-i f.; sā'at-i f. +e; vakt-i f. +e; müşābehet-i f. +imizden; ān-ı f. +in*
felekiyye -1. [*< falakiyye < Ar. falak √ f-l-k*] Gökyüzü, sema.
→ *hādişāt-ı f.*
fellāhī -1. [*< Ar. fallāh+ī √ f-l-h*] Zenci kimseye özgü.
f. 202b/11
felsefe -2. [*< Ar. falsafa' / filsafa' √ f-l-s-f < EYun. philosophia (φιλοσοφία) 'bilgelik-sevgisi'*] Felsefe.
f. +deki 39a/14
f. +siyle 202b/9
fen -17. [*< Ar. fann √ f-n-n*] Bilim, bilgi.
f. 121a/6, 62b/1, 65a/2, 85a/13, 93a/18
f. +in 148b/18
f. +inde 167a/9
f. +ler 59a/20
fenn-i - miḥānikī -1. Mekanik fenni.
f. +i 66b/12
fenn-i tıbb -1. Tıp fenni.
f. +ta 200b/12
fenā (I) -1. [*< Ar. fanā' √ f-n-y*] Kalıcı olmama, ölümlülük, yok olma.
fenā- yāb ol -2. (dey.) Yok olmak, varlığı sonlanmak.
f. -dular 86b/3
f. -uyor 304b/16
→ *erbāb-ı f. → hazā'in-i f. → erbāb-ı f. +e 4b/10 → erbāb-ı f. +in*
fenā (II) -23. [*< Ar. fanā' √ f-n-y*] Kötü, bet, rahatsız edici.
f. 101a/12, 118b/16, 160b/6, 164b/12, 165a/9, 176b/2, 184b/4, 194b/6, 246b/17, 285a/15, 34b/1, 34b/10, 6b/19, 34b/9
fenā nazarla bak -1. (dey.) Kötü niyetini anlatır biçimde bakmak.
f. -ıyordu 169a/12

fenā ol- -3-(*dey.*) Hasta gibi olmak, fenalaşmak.
f. -uyor 76b/12
f. -uyorum 34b/20, 7a/5

fenālîk -4- [*< Ar. fanā' √ f-n-y + Tr. +lık*] Fenalık, kötülük.
f. +ları 179a/20
f. +ın 293a/19
f. +lara 181a/11
f. +ları 264b/15

fennen -1- [*< Ar. fannan √ f-n-n*]
 Fence, bilime göre.
f. 66b/6

fennî -2- [*< Ar. fann + i √ f-n-n*] Fenne ait, fenle ilgili.
f. 175a/11
→ laṭīfe-i f. +ye

fenniyye -6- [*< fenniyye < Ar. fann √ f-n-n*] Fenne ait, fenle ilgili.
f. 41a/15
→ kat 'iyet-i f.; ma 'külât-ı f.; tettebbuât-ı f. +lerine; kütüb-i f. +nin; münâkaşât-ı f. +ye

ferāğat -2- [*< Ar. farağāt √ f-r-ğ*]
 Vazgeçme.
f. 215a/1
ferāğat ét- -1- Vazgeçmek.
f. -emeyecekti 263a/16

ferah -2- [*< Ar. farah √ f-r-h*] Ferah.
f. 87a/11

ferahla -1- Ferahlamak.
f. +ım 131a/16

ferd -6- [*< Ar. fard √ f-r-d*] Fert, birey.
f. 166b/13, 83a/8, 134b/12
f. +e 46b/20
f. +in 98b/19

ferd-i vāhid -1- Tek fert.
f. 188b/11

ferdā -1- [*< Fa. fardā*] Ertesi gün, yarın.
f. +sında 3a/18

Ferdāne -5- [*< Ar. fardān √ f-r-d*] (yegâne) Kişi adı.
F. 268b/3

Ferdāne Hanım -4- Kişi adı.

F. 206b/12, 207a/9, 208b/14
F. +ın 278b/7

ferdiye -1- [*< fardiyye < Ar. fard √ f-r-d*] Fert, birey, şahıs.
→ eczā-yı f. +si

Feriha -42- [*< Ar. farihat √ f-r-h*] (mesut, gönlü ferah) Kişi adı
F. 248b/18, 248b/20, 249a/2, 249a/3, 249a/5, 251a/14, 273a/14, 274b/15, 282b/4, 290b/1, 290b/21, 294b/4
F. +nın 256b/9, 268b/2, 273a/20, 276b/1, 297a/7
F. +ya 267a/16
F. +yı 263a/16, 290b/9, 303a/13

Feriha Dāvūd -10- Kişi adı.
F. 256b/6, 266b/13, 267a/2
F. +dan 257a/8
F. +la 271a/15
F. +un 256b/12, 257a/2, 263a/2, 273a/15, 293a/2

Feriha Hanım -9- Kişi adı.
F. 249a/12, 254b/11, 263a/6, 280b/20, 285a/17
F. +ın 267a/6, 271a/18, 276b/9
F. +la 291a/15

Feriha Hanımefendi -2- Kişi adı.
F. 249a/10
F. +nin 253a/12

-fermā -2- [*< Fa. -farmā(y)*] Buyuran, emreden.
→ hüküm- f.; hüküm- f. +dır

fermān -1- [*< Fa. farmān*] Emir, buyruk.
f. 203a/20

-fersā -1- [*< Fa. -farsā*] Eskiten, bozan, tüketen.
→ cān- f.

fersah -5- [*< Ar. farsah √ f-r-s-h < OFa. frasaḥa, frasang*] Fersah, uzaklık ölçüsü.
f. 111a/18, 61a/19, 68b/14
f. +lara 61a/16
f. +tır 68b/6

feryād -6. [*Fa. faryād*] Feryat, çığlık.

f. 194b/2, 195a/4

f. +*lar* 261a/5

f. +*larla* 188b/8

feryād-ı müte'ellimāne -1. Elemli bir hâlde feryat, elemlicesine feryat.

f. 32b/12

feryād êt -1. (dey.) Yüksek sesle bağırarak, haykırmak.

f. -*ip* 204b/18

fes -2. [*Fas ülkesinin* adından] Fes.

f. +*ini* 245a/17

f. +*inizi* 292b/21

feşāfeş -1. [*Fa. faşāfaş*] Dalgalandan, hareket eden şeylerin çıkardığı ses, hışırtı.

f. +*le* 281a/3

-feşān -1. [*Fa. -faşān*] Saçan, yayan.

→ *āteş*-*f.*

feṭānet -1. [*Ar. faṭānat* √ *f-ṭ-n*]

Anlama yeteneği, zihin açıklığı.

→ *erbāb*-*ı f.*

fevc -2. [*Ar. favc* √ *f-v-c*] Bölük, takım, insan kalabalığı.

fevc fevc -1. Fevç fevç, akın, akın.

f. 225a/19

feverān -5. [*Ar. favarān* √ *f-v-r*]

1. Fıskırma.

f. +*la* 115a/7

f. +*ların* 200b/10

2. Duygusal manada coşma, galeyana gelme.

feverān-ı kalb -1. Coşan kalp.

f. +*le* 198b/9

feverān êt -5. (dey.) Coşmak, galeyana gelmek.

f. -*enleri* 141a/2

→ *müheyyā-yı f.*

fevk -5. [*Ar. favk* √ *f-v-k*] Üst, üst taraf, yukarı.

f. +*inde* 175a/20, 220b/2, 51a/9, 228b/12

f. +*indeki* 248b/8

fevka't-tabīa -4. Tabiat üstü.

f. 187a/13, 238b/15, 247a/8,

281a/6

fevka't-taşavvur -3. Tasavvur üstü.

f. 105a/18, 111a/1, 170b/5

→ *mā f.* -*hayāl*

fevkalāde -4. [*Ar. favka* 'üst', √ *f-v-k*; *al-* 'āde 'alışılmış şey'] Çok, pek çok.

f. 107a/14, 255a/15

→ *melāḥat-ı f.* +*si*; *rağbet-i f.*

+*sinden*

fevt -1. [*Ar. favt* √ *f-v-t*] *mec.* Ölüm, mevt.

fevt ol -1. (dey.) Ölmek.

f. *olanları* 86b/11

fe- -1. [*Ar. fa-*] *Ve.*

→ *kün f.* *yekün olacağız*

feylesof -5. [*Ar. faylasūf, fīlasūf* √ *f-l-s-f* < EYun. *philosophos* (φιλόσοφος) 'bilgelik seven'] Filozof.

f. 196b/1, 205a/17, 57a/9

f. +*ların* 187a/4, 95a/8

feylesofāne -2. [*Ar. faylasūf, fīlasūf* + *Fa. -āne*] Filozofça.

→ *efkār-ı f.*; *metānet-i f.* +*ye*

feylosofluk -1. Filozofluk.

f. +*un* 42b/2

feyz -1. [*Ar. fayḍ* √ *f-y-d*] 1. Taşıp çıkma, yayılma. 2. Bolluk.

feyz-i sevdā -1. Sevdâ taşkınlığı.

f. 143a/5

fezā -27. [*Ar. faḍā* √ *f-d-v*] Feza, gök, uzay.

f. -*yı* 3a/3

f. 60b/19, 63a/16, 63a/5, 83a/1,

85a/13, 127a/13

f. +*da* 64b/6, 82b/7, 85a/17

f. +*daki* 66b/13, 66b/17

f. +*larda* 82b/13

f. +*ları* 69a/5

f. +*nın* 61a/16, 65a/17, 65a/4,

67a/3, 68b/19, 71a/5, 93a/6

f. +*ya* 67a/11, 67a/15, 67a/16,

92b/17

→ *meşām-ı neşha-i cān- f. -yı*
rebī'ī; sūr'at-i f. -şikāfla
fezāī -1. Feza ile ilgili.
 → *reftār-ı f. +sinde*
fezā'il -1. [*< Ar. faḏā'il √ f-d-l*]
 Faziletler, üstünlükler.
f. +den 202b/5
fezāiye -1. [*< faẓāiyye < Ar. faḏā' √ f-d-v*] Feza.
 → *seyāḥat-i f.*
fıçı -2. [*< fuçı < fuçī < Yun. boutsi*]
 Fıçı.
f. +daki 27a/6
f. +ya 25a/4
fıķır -2. Yansıma sözcük.
fıķır fıķır -1. Fıķır fıķır; ses çıkarmak.
f. 81a/9
fıķırdaş -1. Konuşma seslerinin ortaya çıkardığı gürültü.
f. -maķta 58b/15
fındık -1. [*< Ar. bunduk, funduk < Yun. pontikon karion 'Karadeniz cevizi'*]
 Fındık.
f. 111a/9
fırdolayı -1. [*< fir 'yansıma sözcük' ve dolayı'dan*] Fırdolayı.
f. 288b/5
fırıldak -1. [*< fırl-da-ķ*] Fırıldak, pervane.
f. 71a/13
fırın -1. [*< furun < Yun. phournos*]
 Fırın.
f. +a 94b/15
fırıla -9. [*< fir+la-*] Fırlamak.
f. -dı 169a/9, 243a/6, 255a/13
f. -dıktan 134b/9, 145a/13
f. -dım 190b/13, 300b/12
f. -mış 100b/3
f. -yan 85a/9
fırlat -4. [*< fir+la-t*] Fırlatmak.
f. -abilecek 67a/11
 → *naẓarlar f. -arak; naẓar f. -ıyor; naẓar f. -tı*
fırşat -3. [*< Fa. < Ar. furşat √ f-r-ş*]
 Fırsat.

f. 197a/17
f. +lar 162b/13
fırşatı kaçır -1. (*dey.*) Önüne çıkan elverişli durumdan faydalanmak.
f. -mamak 264b/2
fırtına -6. [*< furtuna < İtal. fortuna < Lat.*] Sert rüzgâr.
f. 151a/18
f. +lardan 116b/13
f. +yı 151a/18
fırtına çık -1. (*dey.*) Sert rüzgâr hâlinde esmeye başlamak..
f. -tı 193a/20
fırtına kıp -2. (*dey.*) Fırtına çıkmak.
f. -tu 170b/1
f. +lar kı. -acak 118b/19
fısıltı -2. [*< fısıltı+tı*] Fısıltı.
f. +larıyla 81a/7
f. +sında 59a/8
fışırıtı -1. [*< fışır+tı*] Fışırıtı.
f. +sı 281a/14
fışkır -1. [*< fış+ķır-*] Fışkırmak.
f. -an 184b/18
fî -1. [*< fî √ f-y*] +dA.
fî'l-ḥakīka -1. Gerçekte, doğrusu.
f. 126b/16
fî'ât -2. [*< Ar. fî 'paha, değer' -ât 'çoğul ek'*] (Türkçe'de yapılmış ve genellikle tekil anlamında kullanılmıştır.) Fiyat.
f. +la 157a/11, 157a/13
fî'liye -1. [*< fî'liyye < Ar. fî'l √ f-'l*] İş olarak yapılan, sözde kalmayıp iş hâline gelen.
 → *kāfili f. +si*
fî'il -1. [*< Ar. fî'l √ f-'l*] İş, hareket, eylem.
fî'ile getir -1. (*dey.*) Bir düşünceyi veya sözü eylem hâline dönüştürmek, yapmak.
f. -mek 55a/13
filozofî -1. [*< Fr. philosophe < Lat. < EYun.*] Felsefe ile ilgili, felsefeye

ait.

f. 43a/15

fikr -17- [*< Ar. fikr √ f-k-r*]

1. Fikir, düşünce.

f. 196b/2, 261a/16

f. +e 43a/12

f. +ime 297a/17

f. +inin 167a/6

f. +inizi 107a/3

f. +iyle 292b/5

f. +lerden 51a/8

f. +lere 43a/4, 50b/17

2. Hüküm, görüş, kanaat.

f. +indeyim 150b/18

f. +inizden 300b/17

→ *sū-i fikr*

fikr-i maḥṣūṣ -1- Özel, hususi, kendine özgü fikir.

f. 149a/10

fikr-i selīm -1- Doğru fikirli, sağduyu sahibi.

f. +in 282b/20

→ *iṣābet-i f.*; *ṣāhib-i f.*

fikirli -1- Fikirli.

f. 184b/8

fikren -2- [*< Ar. fikran √ f-k-r*] Fikir bakımından.

f. 206b/2, 44b/7

fikrī -1- [*< Ar. fikr √ f-k-r + ī*] Fikirle ilgili.

f. 44b/4

fikriye -2- [*< fikriyye < Ar. fikr √ f-k-r*]
→ *fikrī*.

→ *istifāde-i f.* +yi; *metānet-i f.* +nize

filān -7- [*< Ar. fulān, 'herhangi bir kişi' falan < filan*]

1. Özel adın yerini tutan kelime.

f. +lar 181a/5

2. Ve benzerleri.

f. 116b/13, 28b/12, 6b/18, 81a/14

3. Şahıs veya nesne bildiren kelimelerden sonra ona benzer şeyleri ayrıca saymamak için kullanılır.

f. 13a/8, 13a/9

fincan -3- [*< Ar. fīncān < Fa. pingān - bīngān 'tas, kâse'*] Fincan.

f. 300b/8

f. +lar 271a/1

f. +ları 271a/4

fingirde -1- [*< fingir+de-*]

Fingirdemek.

f. -yen 242b/11

firār -1- [*< Ar. √ f-r-r*] Kaçma, kaçış.

firār ét- -1- (*dey.*) Kaçmak.

f. -ebilmek 116b/17

firāset -1- [*< Ar. firāsat √ f-r-s*] Firaset, feraset.

f. +inizden 230b/5

firdevs -1- [*< Ar. firdavs √ f-r-d-s < Fa.*] Cennet. cennet bahçesi.

firdevs-i ale'l-āl-i bahtiyāriye -1- Yüce mutluluk cenneti.

f. 51a/9

-firīb -5- [*< Fa. firīften 'aldatmak'tan*]
Aldatan, aldatıcı, kandıran.

→ *dil- f.*; *reftār-ı dil- f.*

firībāne -3- [*< Fa. firīb+ āne*]

Aldatırcasına, kandırıcasına.

→ *avām- f.*; *ebleh- f.*; *evṣāf-ı dil- f.* +de

fişenk -4- [*< ?*] ('n' sesi Türkçe'de ortaya çıkmıştır.) Fişek.

f. +ler 153a/14, 173a/17, 35a/17

→ *arayıcı f.* +leri

fişşşş -1- Yansıma sözcük.

f. 172b/20

fitil -1- [*< Ar. fatīl 'burma suretiyle yapılan ip' √ f-t-l*] Fitil.

fitil al- -1- (*dey.*) Telaşlanmak, kaygılanmak.

f. -mı 38b/16

fizik -2- [*< Fr. physique 'doğa bilimlerinin genel adı, tabiiyat' < Lat. physica 'doğa bilimi' EYun. physikē tēchnē (φυσική τέχνη)*]
Fizik, bilim dalı.

f. 103a/2, 149a/5

f. +te 180b/16

Flip -1- Kişi adı.
F. +e 285a/12

fotoğraf -1- [*< Fr. photographie < İng. photoraph < EYun. phôs, phôt (φῶς, φωτ) 'ışık' + graphê (γραφη) 'yazı, kayıt'*] Fotoğraf.
f. 147a/11

foya -1- [*< İtal. foglio*] foya.
foyayı meydana vër- -1- (dey.) Bir olay dolayısıyla bir kimsenin kötü niteliği ortaya çıkmak.
f. -mekten 209a/14

Fransa -2- [*< İtal. França*] Fransa.
F. 115a/15
F. +da 84b/7

Fransız -1- [*<İtal. francese*] Fransız.
F. +larla 123a/9

Fransızca -1- Fransızca.
F. 240b/2

Frengistan -2- [*< Fa. frang 'Avrupalı' < Fr. franc 'Fransız'+ Fa. -istân*] Avrupa.
F. +a 36b/12
F. +da 74b/5

Frenk -5- [*< Fa. frang*] Avrupalı.
F. 234b/14, 26b/10, 270b/8, 277a/13
F. +in 157a/9

Frenkçe -1- Frenkçe.
F. 14b/2

fukarâ -1- [*< Ar. fuqarâ' √ f-k-r*] Fukara, yoksullar.
f. 128b/12

fuzalâ -1- [*< Ar. fuḏalâ' √ f-ḏ-l*] Faziletliler, erdemliler.
f. +sı 4b/11

fünün -5- [*< Ar. funûn √ f-n-n*] Fenler, bilimler.
f. 121a/14
f. +un 39a/12, 64b/11

fünün-ı hâzıra -1- Şimdi mevcut olan fenler, bilimler.
f. +nın 181a/17

fünün-ı tabiyye -1- Tabiat bilimleri.
f. 39a/14

-fürüş -1- [*< Fa. -furûh*] Eklendiği kelimelere "satan" anlamı verir.
→ *iffet-f.-âne*

fütür -3- [*< futûr √ f-t-r*] Fütür, bezginlik.
→ *bî-f.; bî-f. bulunarak*

fütür getir- -1- (dey.) Bezmek.
f. -meyerek 207a/10

G -2- Kişi adı kısaltması.
G. 74b/15, 74b/19

ğabî -1- [*< Ar. √ ğ-b-v*] Anlayış kıt, kalın kafalı, bön.
g. +si 95a/1

ğafil -1- [*< Ar. √ ğ-f-l*] Gafil.
g. 249a/19

ğafil avlan- -1- (dey.) Beklenmedik bir sırada yakalanmak, habersiz ve hazırlıksız bir anda bir olayla karşılaşmak, zor duruma düşürülmek.
g. -dığına 252b/18

ğafilâne -1- [*< Ar. √ ğ-f-l + Fa. -âne*] Gafil bir şekilde, gafilcesine.
g. 208b/15

ğaflet -2- [*< Ar. ğaflet √ ğ-f-l*] Gaflet.
g. +inin 237a/2

ğaflet göster- -1- Gaflet etmek.
g. -meyelim 253a/4

ğagalaş- -1- [*< gaga+la-ş-*] Gagalaşmak.
g. -acaqlarmış 27a/10

gâh -3- [*< Fa. -gâh*] ...yeri.
→ *ṭahaşşun- g.; güzër- g.; taht-g.-ı ḳalbimin*

ğâ'ib -27- [*< Ar. √ ğ-y-b*] Kayıp.
ğ. 67a/4, 239a/2
→ *şahş-ı ğ. +den; pereste-i ğ. +ini; muḥâbir-i ğ. +inizle*

ğâ'ib èt- -12- Kaybetmek.
ğ. -eceğine 222b/8
ğ. -ecek 65a/7
ğ. -inceye 65a/15
ğ. -iyor 53a/18
ğ. -iyordu 51a/19
ğ. -miş 65a/16

ğ. -mişti 237a/15
ğ. -tim 203a/6
→ gözden ğ. -ecekti; gözden ğ. -mek; gözden ğ. -memek; kendimi ğ. -tim
ğā'ib eyle- -1. Kaybetmek.
ğ. -mişti 217a/13
ğā'ib ol- -8. Kaybolmak.
ğ. -arak 185a/5
ğ. -du 18b/3
ğ. -duktan 51a/14, 247a/6
ğ. -ur 17a/20
ğ. -ması 256b/19
ğ. -mayınız 246b/14
ğ. -muş 238b/1
ğā'ibāne -3. [*< Ar. √ ğ-y-b + Fa. -āne*]
Gizlice, yüze karşı olmadan.
ğ. 141a/5, 236b/8
→ muḥabbet-i ğ. +si
ğā'ibe -10. → ğā'ib.
→ muḥibbe-i ğ.; muḥibbe-i ğ. +si;
muḥibbe-i ğ. +sinden; ma'şūka-i ğ.
+sine; muḥibbe-i ğ. +sine;
muḥibbe-i ğ. +sini; ma'şūka-i ğ.
+sinin; muḥibbe-i ğ. +sinin;
muḥibbe-i ğ. +ye
ğalaṭ -3. [*< Ar. √ ğ-l-ṭ*] Yanlış, yanlışla, hata.
ğ. 64b/10
ğalat-ı rū'yet -1. Görüş hatası, görmede yanlışla.
ğ. +e 143a/2
ğ. +ten 61a/11
Ğalaṭa -3. [*< Yun. galatás 'Sütlüce'*]
Yer adı.
Ğ. 193a/13
Ğalaṭa Cāddesi -1. Yer adı.
Ğ. +nde 244b/11
Ğalaṭa Tüneli -1. Yer adı.
Ğ. +ne 284b/14
Ğalaṭasarāy -1. Yer adı.
Ğ. +ında 244b/19
galebe -7. [*< Ar. ğalabat √ ğ-l-b*] Üstün gelme, üstün olma, bastırma.
ğ. 271a/15

galebe et- -4. Üstün gelmek, bastırmak.
ğ. -ecek 294b/20
ğ. -emeyerek 245a/16
ğ. -emiyor 83a/17
ğ. -ti 242b/8
→ te'mīn-i ğ.; vesāil-i ğ.
galeyān -1. [*< Ar. ğalayān √ ğ-l-y*]
mec. Coşma, coşkunluk, taşkınlık.
g. +ları 151a/1
ğālib -14. [*< Ar. √ ğ-l-b*]
1. Galip.
ğ. 39a/10
2. Kişi adı.
→ İrfān Ğ.; İrfān Ğ. +in; İrfān Ğ. Beg
ğālib gel- -1. (dey.) Yenmek.
ğ. -ecek 123a/3
Ğalib Beg -1. Kişi adı
Ğ. -lerin 38b/1
Ğalib Efendi -1. Kişi adı.
Ğ. 55a/15
Ğalib Efendizāde -1. Kişi adı.
Ğ. 248b/3
ğālibā -7. [*< Ar. ğālibān √ ğ-l-b*]
Galiba.
ğ. 142b/15, 157a/13, 170b/9,
257a/17, 282b/18, 284b/2, 287a/18
ğam -4. [*< Ar. ğamm √ ğ-m-m*] Gam.
ğam-efzā -1. Gam arttıran, kederlendiren.
ğ. 261a/5
ğam-ğīnāne -1. Gamlı bir şekilde, kederlicesine.
ğ. 49a/15
gam yememek: → **ğam ye-**
ğam ye- -2. (dey.) Tasa etmemek, kaygılanmamak, üzülmemek.
ğ. -mem 156b/9
ğ. -miyor 287a/6
ğarābet -10. [*< Ar. ğarābat √ ğ-r-b*]
Garabet.
ğ. 104b/15, 293a/16, 88b/4
ğ. +inden 201a/10
ğ. +ine 304b/6

ġarābet-i ħareket -1. Davranış tuhafılığı.

ġ. +inizi 293a/14

ġarābet-i ṭab -1. Huy, mizaç tuhafılığı.

ġ. +ım 176b/15

ġarābet-i taḥayyül -1. Hayal edilen tuhafılık.

ġ. 185a/15

ġarābet-perver -1. Tuhafılık seven.

ġ. 128b/17

→ *mevķi* -i ġ.

ġarām -6. [*< Ar. √ ġ-r-m*] Olağanüstü sevgi, şiddetli arzu ve iştıyak, büyük aşk.

ġarām- perverāne -1. Âşıkâne, meftuncasına.

ġ. 39a/18

→ *mestī-i ġ.*; *mu 'āvenet-i ġ.* - *perverāne*; *ḥayālāt-ı ġ.* - *perverānesinde*; *sermestī-i ġ.*; *mestī-i ġ.* +a

ġarb -8. [*< Ar. √ ġ-r-b*] Garp.

ġ. 161a/11, 172b/6, 286b/18, 288b/9

ġ. +a 187a/3

ġ. +ında 159a/7

ġ. +ta 158b/10

ġ. +tan 170b/3

ġarben -3. [*< Ar. ġarban √ ġ-r-b*] Garp tarafından, batı yönünden.

ġ. 108b/18, 108b/20, 113a/16

ġarbi -2. [*< Ar. ġarb + i √ ġ-r-b*] Batıya mensup, batı.

→ *Avrupa-yı ġ.*; *cenūb-ı ġ.*

ġarīb -12. [*< Ar. √ ġ-r-b*]

1. Kolay anlaşılamayan, gizli tarafları bulunan şey, sırlı.

ġ. 141a/1, 152b/1, 223a/14, 252b/2, 282b/11, 290b/15

2. Yadırganan, şaşırtıcı, değişik, tuhaf.

ġ. 230b/19, 239a/16, 259a/8, 262b/16

→ *iddiā-yı ġ.* +i; *ẓann-ı ġ.*

ġarībe -1. bk. **ġarīb**

1. Kolay anlaşılamayan, gizli tarafları bulunan şey, sırlı.

ġ. +ler 121a/14

2. Yadırganan, şaşırtıcı, değişik, tuhaf.

→ *ħareket-i ġ.* +yi

ġarīķ -1. [*< Ar. √ ġ-r-ķ*] (suya) Batmış, (suda) boğulmuş.

ġarīķ- i baḥr-ı mü' ebbed -1. Sonsuzluk denizinde boğulmuş.

ġ. 191a/13

ġarķ -2. [*< Ar. √ ġ-r-ķ*]

1. (suya) Batma, batırma

2. *mec.* Bir şeyle aşırı derecede dolmuş olma, bir şeye batmış, boğulmuş halde bulunma.

ġarķ ēt -1. (*dey.*) Birine bir şeyi bol bol vermek, ... ile doldurmak, -e boğmak.

ġ. -mek 139a/15

ġarķ ol -1. (*dey.*) Batmak.

ġ. -acaķ 115a/17

ġarşon -1. [*< Fr. garçon* '1. Oğlan, erkek çocuk, 2. Hizmetçi, uşak, çırak'] Garson.

ġ. +a 257a/12

ġaşb -1. [*< Ar. √ ġ-ş-b*] Gasp.

ġ. +ın 88b/6

ġavġā -1. [*< Fa. ġavġā*] Kavga, dövüş

→ *senin benim ġ.* +ları

ġayb -1. [*< Ar. ġā'ib √ ġ-y-b*] Gözle görülmeyen manevî âlem, gayp âlemi.

→ *âlem-i ġ.* +da

ġaybūbet -1. [*< Ar. ġāybūbat* 'gıybet' *√ ġ-y-b*] Yokluk, hazır bulunmama.

ġaybūbet-i leyliye -1. Geceleri kaybolma.

ġ. +lerine 48b/6

ġāye -9. [*< Ar. ġāyat √ ġ-y*] Gaye.

→ *derece-i ġ.* +de

ġ. +si 167a/7

ġ. +yi 104b/5

ġāye-i emel -1. İsteme gayesi,

maksat.

ğ. 49a/6

ğāye-i ḥüsn-i ṭab' -1. Güzellik işareti.

ğ. 283a/4

ğāye-i muḥākemāt -1. Son karar.

ğ. +ı 275a/12

ğāye-i sa'ādet -1. Mutluluk isteği, amaçlanan mutluluk.

ğ. +e 229a/18

ğāye-i sin -1. Ulaşılmak istenen yaş.

ğ. +e 86b/9

ğāye-i taṣavvur -1. Ulaşılmak istenen düşünce, maksat, hayal.

ğ. +u 47a/13

ğāyet -7. [*< Ar. ḡāyat √ ḡ-y*] Çok, pek, pek çok, son derece.

ğ. 101a/20, 139a/5, 211a/10,

214b/5, 270b/1, 270b/7, 290b/22

ğayr -12. [*< Ar. ḡ-y-r*] Başka, diğer.

→ *endişe-i ḡ. -ı ādilānesinden*;

vūs 'at-ı ḡ. -ı mütēnāhīye; *min ḡayr-*

ı ḥaddin; *muḥāvere-i ḡ. -ı*

nezīhelerine

ğayr-ı irādī -2. İrade dışı,

istemeden.

ğ. 207a/17, 238b/9

ğayr-ı maḥsūs -1. Hissedilemeyen, duyulamayan, belirsiz.

ğ. 3a/8

ğayr-ı mer'ī -1. Gözle görülmeyen.

ğ. 67a/5

ğayr-ı mevcūd -1. Var olmayan.

ğ. 142b/9

ğayr-ı mümkün görün- -1. (*dey.*)

Mümkün olmamak, imkânsız görünmek.

ğ. -üyordu 223a/12

ğayr-ı mütēḥarrik -1. Hareketsiz.

ğ. 63a/11

ğayr-i ihtiyārī -1. İrade dışı, elde olmadan.

ğ. 259a/14

ğayret -1. [*< Ar. ḡayrat √ ḡ-y-r*] Çaba.

g. +le 87a/4

ğayretli -1. Gayretli.

g. +ler 41a/12

ğayri -2. [*< Ar. √ ḡ-y-r*] Halk ağzında; artık, bundan böyle.

ğ. +k 28b/15, 28b/20

ğaz (I) -9. [*< Fr. < Hol. < EYun. (χάος) 'şekilsiz varlık'*] Gaz.

ğ. 102b/3, 147a/10, 149a/7

ğ. +ın 147a/14

ğ. +lardan 90b/1

→ *havā ḡ. +ları*; *havā ḡ. +ı*; *havā*

ḡ. +ından

ğaz (II) -9. [*< Fr. gaze 'çok gevşek dokunmuş pamuklu bez' < Gaza = Gazze şehrinin adından*] Gazze'de dokunan ince ve çok seyrek keten bez, gaz bezi.

ğaz boyaması -1. Gaz boyaması.

g. +ndan 90b/3

ğazab -2. [*< Ar. √ ḡ-ḡ-b*] Gazap

ğ. +ıyla 164b/4

ğazab-ı mütēzāyid -1. Artan,

çoğalan gazap.

ğ. +le 226b/19

ğazāt -2. [*< Fr. gaz + Ar. -āt (çoğul ek)*] Gazlar.

ğ. 102b/1

ğ. +tan 149a/5

gazete -27. [*< İtal. gazette*] Gazete.

ğ. 106b/6, 193a/5, 193a/6, 99a/20

ğ. +de 74b/16

ğ. +ları 26b/10

ğ. +ler 219a/10, 226b/2, 227a/5

ğ. +lerde 129a/3, 135a/11,

146b/18, 176b/16, 96b/4

ğ. +lere 133a/13, 135a/3

ğ. +leri 101a/13, 101a/9

ğ. +lerinin 160b/20

ğ. +nin 101a/17, 103a/20, 120b/18

ğ. +ye 45a/4, 45a/8

ğ. +yi 26b/12, 46b/5

→ *Şabāḡ Ḡ. +sinde*

gazhāne -1. [*< Fr. gaz + Fa. ḡhāne 'ev, yer'*] Gazhane.

g. 148b/7

ġazino -1- [*< kazino < İtal. casino ‘1. Kulübe, evcik, 2. Müzikli lokanta’*] Gazino.
ğ. +lardan 257a/11
ġaziye -1- [*< ġaziyye < Fr.gaz*] Gaz.
→ ecsām-ı ġ.
ġazometre -1- [*< Fr. gazomètre*] Gazların toplanması, belirli basınç altında dağıtılması için kullanılan depo.
g. +ye 148b/10
geber- -1- [*< ET. kēper-*] Gebermek.
g. -sin 156b/8
ġeçe -25- [*< ET. kiçe < AT. *kēç+e; kē+çe*] Gece.
g. 106b/14, 109a/10, 155a/4, 185a/18, 206b/9, 215a/7, 221a/4, 275a/16, 278b/5, 280b/4, 37a/19, 56b/3, 76b/14, 76b/16, 8b/18, 9a/8
g. +de 273a/5
g. +den 275a/5
g. +dir 284b/7
g. +lerimde 198b/13
g. +nin 15a/9, 97a/11
g. +si 276b/8, 277a/17
g. +sini 278b/9
ġeceleri -2- Geceleri.
g. 61a/9, 95a/18
ġecelik -1- Geceye özgü.
g. 286b/18
gecik- -1- [*< ET. keç+ik-*] Gecikmek.
g. -miştir 60b/11
geç- -59- [*< ET. keç-*]
 1. Zamanı aşmak, geride bırakmak.
g. -e 112b/13
g. -eden 219a/11
g. -ince 214b/20
g. -iyor 113a/4
g. -irse 77a/10
g. -miyordu 285a/5
 2. Bir yerin yakınından veya içinden gitmek, yolda ilerlemek.
g. -eceği 176b/14
g. -ecek 127a/19, 27a/9, 286b/1, 93a/1
g. -epektik 302b/15

g. -eli 111a/15
g. -enler 235a/6
g. -enlere 46b/10, 49a/3
g. -enleri 237a/14
g. -erken 210b/18, 90b/6
g. -erler 30b/12
g. -erlermiş 15a/2
g. -ersek 173a/19
g. -ersin 279a/5
g. -inceye 224b/13
g. -iniz 72b/11
g. -ip 288b/4, 304b/2
g. -sin 15a/4, 15a/5, 77a/10
g. -ti 244b/1
g. -tiği 211a/6, 93a/17
g. -tikten 92b/18
g. -tim 104b/2
 3. Olmak, vuku bulmak, cereyan etmek.
g. -en 297a/7
 4. Bir yerden başka bir yere gitmek.
g. -mek 187a/6
g. -ti 140b/14, 153a/20
g. -ti 57a/12
 5. (bir miktarı, bir sınır veya haddi) Aşıp ilerisine gitmek.
g. -er 126b/12
g. -mişti 286b/13
g. -ti 286b/9
g. -tikten 120b/5
g. -tikce 152b/17
→ geleni g. -eni; yerine g. -eceğimizi; ele g. -en; uykuya g. -mek; aklımdan g. -meyen; ele g. -mez, iş iştten g. -mişti; gelip g. -miştir; atı alan Üsküdarı g. -ti; çok g. -medi; eline ne g. -tiyse; üstünden de iki sā ‘at kadar g. -ti
geçen -12- [*< geç-en < ET. keç-*] Gün, ay, yıl ve zaman ifadeleriyle kullanılırken bir önceki anlamında.
g. 12b/6, 226b/18, 26b/11, 79a/9, 81a/15, 99a/20
g. +ki 154b/5, 231a/3, 9a/6
geçende -1- *→ geçenlerde*
g. 77a/6

geçenlerde -2. Kısa bir zaman önce, yakın olan bir geçmişte, geçende.
 g. 11a/12, 9a/2, 130b/14, 150b/11, 80b/5

geçil- -1. [*< ET. keç-il-*] Geçilmek.
 → *gürültüsünden g. -miyordu*

geçimsizlik -1. [*< geç-im+siz+lik*] Geçimsizlik.
 g. +ler 47a/19

geçin- -6. [*< geç-in-*]

- Yaşamak için gerekeni sağlamak.
 g. -ecek 55a/16
- Anlaşmak, uyuşmak.
 g. -ebilirsem 296b/21
 g. -emediğim 296b/21
 g. -emeyeceğimi 298b/19
- mec. Kendi gereksinimlerini başkalarından sağlamak.
 g. -ir 30b/7
 g. -meğe 183a/5

geçir- -29. [*< ET. keç-ür-*]

- Bir hâle, bir işe konu olmak, o hâli, o işi yaşamış olmak.
 g. -di 217a/10, 206b/10
 g. -digi 218/5, 222b/15, 282b/7
 g. -dikleri 304b/11
 g. -dikten 121a/12
 g. -dim 79a/13
 g. -eceği 56b/6
 g. -eceğini 3a/9
 g. -en 86b/15
 ..g. -iyordu 244b/18
- Zaman harcamak.
 g. -diğim 253a/1
 g. -eekti 283a/16
 g. -irdi 41a/15
 g. -iyor 286b/7
 g. -meyelim 255a/7
- Yaşamak, yaşayıp tüketmek.
 g. -digimiz 82b/10
- Yazmak, kaydetmek. bk. → *kâğıda g. -*
- Bir gereksinimi eldeki imkânla karşılamak.
 g. -ebilmiş 157a/18
- mec. Katmak, karıştırmak veya

birleştirmek.
 g. -mek 225a
 → *aḥvāli a 'sābiye g. - enlerin;*
gözden g. -dikten; vakit g. -ecek;
vakit g. -iyorlar; vakit g. -mek;
vakit g. -iyorlar; hayât g. -ecegim;
kâğıda g. -dim; kırar g. -ir

geçiril- -4. Geçirilmek.
 g. -en 114b/7, 42b/19
 g. -miş 60b/15, 147a/11

geçiştir- -1. Az bir zararla atlatmak, kurtulmak.
 g. -dik 174b/3

geçit -1. [*< geç-it < ET. keç-*] mec.
 İnsan ve toplum hayâtında önemli olayların yer aldığı dönüm noktası.
 g. +tir 87a/1

geçmiş -1. Geçmiş.
geçmiş ol- -1. (*dey.*) Kendisi veya bir yakını hastalanan veya başından bir tehlike geçen kimselere söylenen iyi dilek sözü.
 g. olsun 34b/7

geçir- -2. [*< ET. kê+gir-*] Geçirmek.
 g. -erek 15a/3, 160b/11

gel- -206. [*< ET. kel-*]

- Gelmek, ulaşmak, varmak.
 g. 12b/17, 13a/1, 32b/16, 32b/17, 35a/1, 5a/13, 5a/7, 109a/19, 152b/14, 165a/20, 206b/18, 206b/19, 23a/12, 270b/16, 270b/3
 g. -diği 233a/10
 g. -diğime 92b/14
 g. -diğimizi 269a/20
 g. -diğin 77a/15
 g. -diğini 246b/8
 g. -diğiniz 270b/12
 g. -diğinizi 299a/18, 300b/7
 g. -diklerine 86b/7
 g. -dikten 32b/5
 g. -diler 154b/10
 g. -dim 142b/12, 253a/9
 g. -diniz 176b/20, 253a/6
 g. -ecek 214b/9, 270b/13
 g. -ecekler 20b/17
 g. -eektir 136b/1, 137a/12

g. -en 104b/14, 213a/19, 230b/9, 244b/14
 g. -enler 31a/7
 g. -enlerden 128b/7
 g. -erek 206b/13, 242b/1, 32b/19
 g. -ince 238b/9
 g. -inceye 18b/19, 21a/4, 25a/18
 g. -ip 114b/7, 15a/1, 15a/16, 15a/9, 160b/15, 181a/5, 20b/15, 224b/13, 235a/5, 237a/14, 26b/9, 30b/12, 46b/10, 49a/2, 71a/2, 93a/17
 g. -ir, 126b/13, 206b/18, 240b/13, 240b/19, 40b/15, 79a/11
 g. -irler 69a/7
 g. -iyor 110b/6, 287a/18, 32b/3, 82b/16, 85a/7, 98b/4
 g. -iyordu 165a/2, 213a/16
 g. -iyormuş 34b/16
 g. -me 130b/15, 85a/15
 g. -meden 89a/9
 g. -medim 24b/4
 g. -mek 284b/3
 g. -mesinden 214b/15
 g. -mesine 109a/10
 g. -miş 23a/14
 g. -mişti 246b/6
 g. -miyordu 213a/20
 g. -se 81a/16
 2. Belli bir süre dolmak.
 g. -di 213a/17
 g. -ince 284b/16
 g. -miş 286b/14
 3. Etkisini herhangi bir biçimde göstermek.
 g. -di 112b/14
 g. -iyor 79a/20
 4. Çıkmak, sudur etmek.
 g. -di 118b/12, 121a/6
 g. -en 294b/1
 g. -iyor 127a/16
 g. -iyordu 169a/18
 g. -miş 48b/3
 5. e- kadar olmak.
 g. -di 189a/10
 6. Ses, koku duyulmak, haber,

cevap vb. alınmak.
 g. -di 191a/15, 265a/16
 g. -en 100b/17, 101a/12, 109a/14, 158b/5, 161a/2, 243a/4, 257a/8, 50b/8, 76b/19
 g. -iyor 23a/2
 g. -iyordu 191a/17
 g. -medi 215a/9
 g. -meğe 170b/15
 7. Bir şey getirilmek, gönderilmek.
 g. -di 76b/18
 g. -ecek 213a/8
 g. -en 260b/19
 g. -enleri 77a/1
 8. Söz, konu, bahis kelimeleriyle; ulaşılan, mevzu edilen nokta.
 g. -di 70b/16
 g. -dik 89a/15
 g. -ince 198b/9, 199a/19, 259a/6, 260b/7
 g. -medikçe 119a/17
 8. Düçar olmak, -e uğramak.
 g. -ecek 235a/20, 221a/18
 g. -en 160b/19, 99a/14
 g. -di 289a/9
 9. Rast gelmek, uygun düşmek.
 g. -ecek 51a/1
 10. Görünmek, sanılmak.
 g. -en 260b/4, 44b/11
 g. -irmiş 80b/12
 g. -iyor 230b/3
 g. -meyebilir 201a/17
 11. Sıfat-fiil eklerinden sonra geldiğinde önceki fiille ilgili olarak pekiştirilmiş bir istek ve sürerlik bildiren bir fiil.
 g. -ir 130b/3
 12. Yer almak, bulunmak.
 g. -ir 68b/3, 72b/10
 12. Uygun olmak.
 g. -mez 269a/9
gel de -1- ‘Elinde ise’, ‘yapmaya gücün yeterse’ anlamında kullanılan söz.
 g. 27a/11
gel keyfim gel -1- (dey.) Büyük bir

memnunluk ve alay anlatan bir söz.

g. 127a/20

gelip geç -1- (dey.) Bir yerden geçmek.

g. -*miştir* 70b/2

gelecek -1- Zaman bakımından ileride olması, gerçekleşmesi beklenen.

g. 128b/11

gelen geçen -1- Gelen giden.

g. +i 181a/14

→ 'aklına tuhaf şeyler de g. -di;
kendine g. -di; *selāmün kavlen mi*
g. -di; *sırası g. -di; aceleye g. -diği;*
'aklı başına g. -diği; *rāst g. -diği;*
lāzım g. -diğini; dünyāya g. -dik;
yumurta kapıya g. -dikten; karşı g. -
ebilmek; gālib g. -ecek; huşūle g. -
ecek; iki elim yanıma g. -ecek;
vukū 'a g. -ecek; vukū 'a g. -ecekse;
acı g. -eekti; lāzım g. -en; 'aklına
g. -eni yapmağa; başına g. -eni;
başımıza g. -enleri; karşı karşıya g.
-ince; 'aklıma şey g. -ir; huşūle g. -
ir; lāzım g. -ir; lāzım g. -irdi; işine
g. -irse; lāzım g. -irse; gibi g. -iyor;
ağır g. -iyor; ileri g. -iyor; işinize g.
-iyor; öyle g. -iyordu; gibi g. -
iyordu; ağır g. -iyordu; lāzım g. -
iyordu; ileri g. -me; aklına g. -
memiştir; tecāhülde g. -meyiniz;
'akla bile g. -mez; 'aklımıza nasıl g.
-mez; ipe sapa g. -mez; lāzım g. -
mez; ucu bucağı g. -mez; 'aklına g.
-miş; lāzım g. -se

gelin -38- [< ET. *kelin*] Gelin.

g. 206b/18, 212b/7, 259a/9,
276b/11, 277a/20, 278b/17, 280b/1,
280b/11, 281a/13, 282b/17,
282b/20, 283a/7, 284b/3, 287a/19,
287a/4, 289a/2, 289a/21, 290b/13,
291a/10, 292b/18, 294b/12,
294b/20, 295a/2, 297a/4, 297a/8,
301a/14, 301a/9, 302b/10
G. 293a/8
g. +e 289a/10, 290b/19

g. +in 279a/16, 281a/9, 289a/11

g. +leri 301a/17

Gelin Hanım -1- Kişi adı.

G. 291a/7

gelin ol -1- Gelin olmak.

g. -uyormuş 80b/15

→ *kendi kendine g. gügeyi*
oluyordu

gelinlik -3-

1. Gelin olma durumu.

g. 268b/4

2. Gelinin giysisi.

g. 287a/15, 290b/10

geliş -1- Geliş.

→ *tecāhülde g. +ime*

gem -1- [< *Yun. *kēmós* (κημός)

'tasma' < EYun.] Gem.

gemi bütün bütün azıya al -1-
(dey.) Başına buyruk davranmak,
söz dinlemezlik.

g. -miş 48b/8

gemi -3- [< ET. *kemi*] Gemi.

g. +nin 84b/20

g. +si 8b/15

g. +ye 85a/2

gemici -1- Gemici.

g. +den 85a/3

genc -38- [< ET. *kenç*] Genç, yaşı
ilerlememiş olan.

g. 139a/17, 153a/16, 159a/19,
160b/7, 181a/10, 212b/3, 233a/7,
234b/10, 235a/9, 238b/17, 239a/12,
254b/4, 255a/17, 256b/7, 257a/2,
258b/13, 260b/9, 270b/4, 290b/7,
294b/15, 49a/18, 52b/6, 53a/20,
54b/20, 55a/7, 56b/9, 58b/15,
59a/3, 75a/16

g. +ler 24b/20, 97a/16

g. +lere 41a/17, 83a/3

g. +lerin 142b/5, 184b/8, 45a/7

g. +lerle 10b/20

g. +ti 233a/6

gencilik -4- Gençlik.

g. +im 189a/1

g. +in 258b/12, 47a/13
g. +inin 48b/14
geniş -6- [*< keṇ+iṣ < ET. keṇ < AT. *kēn*] 1. Geniş, eni çok olan. 2. Çok.
g. 100b/20, 131a/15, 190b/14, 286b/10
geniş nefes al- -1- (*dey.*) Sıkıntılı bir durumdan kurtulmak, ferahlığa kavuşmak.
g. -dım 190b/14
ger- -1- [*< ET. ker-*] Germek.
→ göğüs g. -ecekti
gerçek -1- [*< ET. kērtū 'doğru, doğruluk'*] Hakikaten, sahiden, hakikatte.
g. 133a/10
gerdan -1- [*< Fa. gardan, gardān*] Gerdan, boyun.
g. +ından 211a/6
gerdek -3- [*< Fa. < gird '1. Daire, döngü, halka. 2. Çadır, otağ' +Ak(küçültme) 'kral çadırı, otağ, gelin odası'*] Gerdek.
g. 284b/6, 301a/14
g. +e 279a/15
geri -11- [*< ET. kērü, kirü < AT. kē. +rū*] Geri.
g. 149a/4
g. +de 103a/1
g. +si 220b/12
g. +ye 290b/4, 294b/5
geri dön- -3- (*dey.*) Geline yere gitmek.
g. -eceğini 304b/5
g. -eceptir 304b/8
g. -erler 69a/1
geri dur- -1- (*dey.*) Yapmaktan kaçınmamak, yapmamazlık etmemek, hiç çekinmeden yapmak.
g. -madım 136b/4
geri kal- -1- (*dey.*) Katılmamazlık etmemek, iştirak etmek.
g. -maz 156b/6
geri vēr- -1- (*dey.*) Aldığı yere veya

kimseye vermek, iade etmek.

g. -di 211a/9

getir- -37- [*< ET kel-tür-*]

1. Gelmesini sağlamak, gelmesine neden olmak.

g. -di 158b/2, 169a/9

g. -digi 38b/16

g. -diler 271a/4

g. -ecek 206b/10

g. -ecepti 30b/19

g. -en 133a/11, 135a/19, 256b/16, 274b/3, 292b/4, 299a/15, 299a/6

g. -ir 95a/15

g. -irdim 165a/15

g. -miş 30b/20

g. -mişti 156b/16

2. Bazı kelimelerle birleşik fiil yapar.

g. -eceptir 115a/10

g. -meyiniz 91a/13

g. -iyor 215a/14

→ *huşûle* g. -di; *huşûle* g. -eceği; *taḥammül* g. -emeyeceği; *taḥammül* g. -emeyerek; *taḥammül* g. -emiyor; *gözünüzün önüne* g. -ip; *nedāmet* g. -ir; *yola* g. -irdik; *gözü önüne* g. -iyor; *kanā 'at* g. -iyordu; *aqlıma* g. -me; *aqlınıza* g. -mediniz; *fiile* g. -mek; *fütür* g. -meyerek; *zihninize* g. -miş; *sözü bu. neticeye* g. -mesinden

getiril- -3- Getirilmek.

g. -en 104b/7

→ *tekbirler* g. -iyor; *aqla* g. -mesi

gevrek -1- [*< ET. kevrek < kevre-*] Bir çörek çeşidi.

g. 153a/17

gez- -5- [*< ET. kez-*] Gezmek.

g. -diğim 129a/18

g. -diğini 72b/19

g. -en 10b/17

g. -enleri 129a/1

g. -iyorlar 73a/2

gezdür- -2- Gezdirmek.

→ *göz* g. -di; *göz* g. -meğe

gezin- -5-Gezinmek.

g. -ir 73a/8

g. -irlerdi 73a/12

g. -iyor 73a/4

g. -meğe 286b/5

g. -se 245a/7

gıcıkla- -1- [*< ET. kıcık+la- < kıcı- < kiçi-*] *mec.* Uyandırmak, tahrik etmek.

→ *rûhunu g. -yacak*

ğidâiye -1- [*<ğidâiyye < Ar. ġidā' √ ġ-d-v*] Gıda ile ilgili, beslemeye yarayan.

→ *hişşe-i g. +sini*

ğırtlak -1- [*< ġırtla- 'ses taklidi' +k*] Gırtlak.

g. +ı 59a/13

ğiyāben -1- [*< Ar. ġiyāban √ ġ-y-b*] Görmeden.

g. 230b/10

gibi -148- [*< ET. kip+i < AT. *kēp*] Gibi.

g. 100b/4, 100b/7, 103a/6, 106b/1, 107a/7, 108b/2, 112b/18, 114b/10, 114b/7, 119a/12, 120b/15, 122b/5, 129a/10, 131a/4, 135a/14, 135a/3, 135a/9, 136b/19, 139a/16, 142b/1, 143a/3, 144b/1, 144b/9, 146b/7, 148b/18, 14b/12, 14b/14, 14b/15, 14b/16, 151a/2, 156b/2, 157a/14, 157a/3, 159a/2, 15a/7, 15a/8, 166b/14, 167a/5, 169a/13, 16b/2, 16b/3, 16b/4, 16b/5, 170b/18, 171a/7, 178b/3, 183a/10, 187a/1, 187a/13, 191a/7, 192b/14, 193a/14, 19a/3, 203a/4, 206b/18, 207a/14, 208b/16, 20b/4, 211a/17, 211a/7, 219a/18, 220b/8, 226b/9, 211a/1, 232b/19, 233a/6, 235a/10, 235a/12, 236b/5, 237a/17, 239a/17, 239a/3, 243a/11, 245a/17, 251a/12, 257a/20, 25a/10, 26b/14, 270b/7, 274b/7, 278b/13, 279a/3, 27a/10, 27a/15, 27a/6, 282b/5, 283a/4, 286b/11, 288b/5, 288b/9, 289a/3, 289a/9,

28b/3, 292b/15, 294b/14, 294b/17, 294b/20, 294b/22, 297a/17, 303a/10, 303a/21, 304b/15, 31a/6, 32b/15, 33a/2, 35a/18, 37a/5, 39a/18, 44b/14, 4b/1, 4b/17, 57a/14, 60b/15, 60b/20, 61a/10, 61a/19, 62b/9, 67a/7, 71a/14, 71a/6, 73a/12, 85a/18, 86b/1, 87a/8, 89a/20, 92b/10, 92b/11, 95a/5, 98b/19, 9a/11

g. +dir 37a/14, 82b/13

g. +si 178b/4

g. +sini 207a/5

g. +yim 129a/14, 253a/11

gibi gel- -2- (*dey.*)...Sanmak, sanı yürütmek, zan tahmininde bulunmak.

g. -iyor 277a/9

g. -iyordu 152b/19

→ *aygır g.; bülbül g. söylüyorsun; marsık g.; ne g. n.; tosun g.*

gider -1- [*< git-er- < ET. kêt-*]

Gidermek.

g. -mek 124b/1

giderayak -1- [*< git-er+ayak < ET. kêt-*] Giderayak.

g. 265a/13

gidici -1- [*< git-ici < ET. kêt-*] Gitme durumunda olan.

g. 63a/9

gidil -1- [*< git-il- < ET. kêt-*] Gidilmek.

g. -memiş 65a/3

-gîn -1- [*< Fa.*] Eklendiği kelimelere -lı, -li anlamı verir.

→ *gam- g.*

Gine -1- Yer adı.

G. 113a/18

gir- -59- [*< ET. kir-*]

1. Dışarıdan içeriye geçmek, herhangi bir şeyin içine geçmek.

g. -di 101a/9, 106b/6, 154b/9, 22b/12, 233a/18, 234b/2, 243a/10, 245a/5, 246b/16, 292b/20

g. -dim 219a/14, 33a/9

g. -dimse 33a/9

g. -din 33a/2

g. -eceğiz 284b/17, 284b/18
g. -ecek 114b/17
g. -emez 24b/18
g. -en 253a/5
g. -er 118b/16, 271a/1
g. -erek 12b/13
g. -eriz 37a/16
g. -ip 245a/2, 256b/19, 292b/9, 299a/19
g. -iyor 22b/6
g. -meğe 37a/7
g. -mek 276b/12
g. -mekle 25a/2
g. -mem 285a/1
g. -memize 158b/6
g. -mesi 19a/10
g. -meye 25a/5
g. -miş 206b/8, 255a/5, 33a/6
g. -mişler 284b/13
g. -mişsindir 33a/8
g. -mişti 238b/19
2. İçinde yer almak, dâhil olmak.
g. -dikten 45a/1
g. -erek 290b/11
g. -ip 122b/7
3. Sulu bir şeyin içine batmak, dalmak.
g. -ecek 58b/14
4. Bir hâlin etkisi ve hükmü altında bulunmak.
g. -ecekti 288b/18
g. -en 304b/4
5. Girişmek, başlamak.
g. -eyim 229a/9
g. -miş 298b/3
6. Yeni bir duruma geçmek, dönüşmek.
g. -mişti 282b/4
→ *derde g. -diniz; birkaç türlü renge g. -di; kapana g. -di; birbirine g. -iyor; gözlerime uyku g. -medi; gügeyi g. -mişler; yoluna g. -ecek; nufûzu altına mı g. -eceğim*
-gîr -3- [*< Fa.*] Tutan, tutucu.
→ *dil- g. ; hilâf- g. +i; hilâf- g. +iniz*

gışiftâr -1- [*< Fa.*] Tutulmuş, tutkun, yakalanmış.
gışiftâr ol- -1- Yakalanmak, tutulmak.
g. -muş 236b/4
gışıl- -3- [*< ET. kir-il-*] Girilmek.
→ *gügeyi g. -diğini; gügeyi g. -ecekti; gügeyi g. -ir*
gışış- -7- [*< ET. kir-iş-*] Girişmek, yapmaya başlamak.
g. -erek 227a/9, 35a/7
g. -iyor 47a/10
g. -mek 137a/2
g. -meyeceği 230b/18
g. -ti 57a/16
g. -tim 120b/19
gışızgâh -1- [*< Fa. gışız+gâh*] Girizgah.
g. +lar 46b/18
gırye -2- [*< Fa.*] 1. Ağlama, ağlayış. 2. Gözyaşı.
g. +ler 53a/1
gırye-bâr -1- Göz yaşı döken, ağlayan.
g. 103a/8
gîsû -3- [*< Fa.*] Omuza dökülen uzun saç.
g. 89a/18
g. +lu 68b/16
→ *kefen-i g. +sını*
gîsûlu -1- Uzun saçlı.
g. 68b/16
gîsûdâr -3- Saçlı.
g. 3a/12
→ *necm-i g. -ı semaviyi; âfet-i g. +ı*
git- -111- [*< ET. kêt- < AT. *kêt-*]
1. Gitmek, bir yere doğru yönelmek.
g. 119a/11, 120b/16, 79a/11
g. -ebilecek 247a/18
g. -ecegini 292b/4
g. -ecek 214b/10, 27a/9
g. -ecekti 215a/4
g. -ecektir 92b/20
g. -elim 169a/16, 59a/7
g. -emedi 236b/6

g. -emediklerinden 67a/16
g. -emez 116b/19
g. -en 176b/3, 213a/19, 256b/7, 281a/17
g. -enleri 128b/20
g. -er 117a/16, 127a/2
g. -erek 302b/2
g. -eriz 16b/15, 35a/20
g. -erken 120b/2, 64b/15
g. -erler 8b/1
g. -erlerdi 124b/18
g. -ermiş 89a/5
g. -ersek 169a/16
g. -in 17a/11
g. -ip 130b/15, 15a/19, 15a/6, 16b/13, 31a/10, 31a/5, 77a/15
g. -ivèrdi 24b/14
g. -iyor 169a/13, 51a/12, 87a/15
g. -iyordu 231a/14, 232b/13, 232b/16, 243a/11, 243a/17, 276b/1, 285a/4, 51a/13
g. -iyordum 194b/17
g. -iyorsunuz 72b/8
g. -medi 271a/4
g. -mediniz 72b/3
g. -meğè 206b/12
g. -mek 260b/12, 271a/7
g. -mekte 29a/7
g. -mem 8b/1
g. -mez 79a/12
g. -mişler 167a/6
g. -miştik 79a/10
g. -miştir 238b/2
g. -miyorsun 106b/20
g. -ti 155a/20, 169a/9, 174b/3, 18b/17, 213a/10, 215a/3, 218b/17, 22b/5, 238b/8, 242b/16, 242b/9, 243a/11, 244b/3, 255a/14, 281a/1
g. -tiğini 299a/15, 304b/2
g. -tik 269a/19, 9a/9
g. -tikleri 124b/9
g. -tim 211a/20
2. Ölmek, yok olmak.
g. -elim 162b/17
g. -meyiniz 78b/14
g. -miş 191a/9

3. (yardımcı fiil)
Değerlendirmek, saymak.
4. Götürülmek, gönderilmek.
g. -en 230b/20
5. Çıkmak, varmak, ulaşmak.
g. -er 58b/5
g. -erken 211a/5
6. Sürmek, devam etmek.
g. -iyor 221a/7, 284b/12
7. Yapmak.
g. -meyiniz 202b/20
8. Zarf-fiil veya belirli geçmiş zaman eki almış fiillerden sonra geldiğinde bir işin olup bittiğini ifade eder.
g. -ti 155a/20, 25a/6
g. -tiği 237a/13
gide gide -2- Gittikçe.
g. 188b/16, 206b/1
→ *hasret g. -eceğim; gözümün önünden g. -mıyor; hoşunuza g. -ecekti; hoşuma g. -enler; tuhafına g. -tiğinde*
gitgide -1- Gitgide.
g. 51a/18
gittikçe -2- Gittikçe.
g. 173a/12, 55a/11, 162b/6
giy- -9- [*ET. keç-*] Giymek.
g. -diğini 270b/4
g. -dikleri 122b/5
g. -ip 134b/7, 145a/11, 276b/15, 75a/8
g. -meden 231a/20
g. -miş 57a/5, 94b/6
gizle -2- [*ET. kiz* ‘kutu, sandık’ + *le*]
Gizlemek.
g. -mek 226b/5
g. -yerek 201a/9
gizlen- -1- [*ET. kiz* + *le-n-*]
Gizlenmek.
g. -diğini 52b/9
gizli -6- [*ET. kiz* + *lig*] Gizli.
g. 51a/16, 53a/9, 79a/5
g. +den 164b/11
g. +ye 164b/11

gizlice -1- Gizlice.

g. 231a/15

Gonkur -1- [*< Fr.*] Kişi adı (Fransız romancılar: Edmond de Goncourt, Jules de Goncourt).

G. +*ların* 202b/7

Gonu -1- Besteci veya müzisyen?

G. +*ların* 202b/10

göç -2- [*< ET. köç- < AT. *kōç-*]

Çökmek.

g. -*erek* 39a/6

g. -*tü* 8b/14

göğüs -4- [*< ET. kögüz*] Göğüs, sine.

g. +*ü* 112b/18

g. +*üme* 189a/7, 18b/7

göğüs ger- -1- (*dey.*) Bir güçlüğe karşı koymak, dayanmak, katlanmak.

g. -*ecekti* 215a/18

gök -21- [*< ET. kök < AT. *kōk*]

Gökyüzü, gök.

g. 172b/12, 60b/18, 60b/20

g. +*lere* 227a/12, 287a/16, 96b/12, 96b/18

g. +*leri* 224b/19

g. +*te* 9a/7

g. +*teki* 10b/6, 10b/9, 12b/5, 14b/6

g. +*ten* 185a/1, 237a/12, 35a/17,

82b/15, 83a/6, 84b/12, 84b/15, 9a/3

gökyüzü -6- Gökyüzü.

g. 133a/6, 60b/14

g. +*dür* 60b/14

g. +*ne* 97a/12

g. +*nü* 221a/8

g. +*yle* 38b/6

göl -2- [*< ET. kōl*] Göl.

g. 100b/13

→ *Suvanga G.* +*yle*

gömül- -6- [*< ET. kōm-ül-*]

1. Bir şeyin içine derinlemesine girmek.

g. -*dü* 188b/16

g. -*düm* 18b/8

g. -*ecektir* 102b/8

g. -*müş* 61a/17

g. -*müştü* 188b/5

2. Ölünün üzeri toprakla kapatılmak, defnedilmek.

g. -*mek* 261a/15

gönder- -19- [*< ET. kōn-it-ger-*]

Göndermek, yollamak.

g. 130b/7

g. -*di* 268b/9

g. -*diği* 254b/19, 272b/1, 43a/19

g. -*dikten* 206b/4

g. -*e* 45a/2

g. -*en* 154b/1, 243a/14

g. -*iniz* 266b/3

g. -*ir* 130b/10

g. -*mek* 201a/14

g. -*meme* 133a/13

g. -*meye* 45a/8

g. -*miş* 13a/10, 217a/3, 257a/16

g. -*miştik* 154b/7

→ *haber g.* -*di*

göñül -20- [*< ET. kōñül*] Gönül, iç, kalp.

g. 80b/10

g. +*leri* 21a/15

g. +*üm* 196b/12

g. +*ümde* 142b/12, 142b/6,

151a/3, 196b/17, 260b/3

g. +*ümdeki* 143a/3, 198b/16

g. +*üme* 229a/2

g. +*ünde* 151a/17, 217a/14

g. +*ünün* 139a/17

g. +*ünüzde* 203a/12

g. +*ünüzdeki* 258b/14

göñlünü ét- -1- (*dey.*) Birini razı ve hoşnut etmek.

g. -*ebilirdi* 216b/13

göñül çek- -1- (*dey.*) Sevdalı olmak.

g. -*meden* 278b/12

göñlü ol- -1- (*dey.*) Razı olmak.

g. -*ursa* 130b/8

göñül vèr- -1- (*dey.*) Sevmek, âşık olmak.

g. -*ilir* 216b/17

gör- -183- [*< ET. kōr-*]

1. Göz yardımıyla algılamak, seçmek, bakmak.

g. -dü 231a/11, 232b/5, 246b/1, 285a/8, 288b/10, 296b/10
g. -düşü 215a/6, 257a/11, 290b/13, 290b/7, 297a/17
g. -düşüm 176b/17, 293a/20, 97a/4
g. -düşümden 98b/11
g. -düşümü 219a/6
g. -düşümüz 61a/8
g. -düşün 97a/11
g. -düşünüz 226b/18, 291a/3, 60b/20
g. -dük 302b/9, 9a/11
g. -dükçe 46b/7
g. -düm 106b/5, 135a/12, 13a/17, 14b/1, 164b/20, 188b/15, 191a/17, 193a/5, 197a/8, 219a/5, 219a/8, 259a/4, 79a/10, 97/13
g. -dün 13a/18, 210b/12, 210b/7, 269a/12
g. -ebiliyordu 233a/5
g. -elim 156b/19, 16b/14
g. -emedi 214b/10
g. -emedi 238b/1, 238b/6
g. -emedim 212b/5
g. -emiyorum 221a/9
g. -emiyoruz 84b/4
g. -en 115a/20
g. -erek 44b/5
g. -eyim 15a/19, 191a/18, 289a/18
g. -me 32b/14
g. -meden 134b/3, 139a/15
g. -meden 191a/12, 197a/3, 201a/13, 205a/3, 212b/16, 215a/11, 242b/6, 258b/10, 291a/11, 295a/18
g. -medense 260b/11
g. -mediğim 206b/20
g. -mediğiniz 252b/1
g. -medik 208b/6, 80b/6
g. -medim 208b/1, 211a/4
g. -mediniz 72b/19
g. -meğe 144b/10, 15a/13, 233a/10, 269a/20, 270b/12
g. -mek 126b/14, 127a/10, 135a/7
g. -mek 236b/5, 59a/2
g. -mektense 164b/4

g. -memek 242b/4
g. -memiş 210b/9
g. -mesi 232b/6
g. -meye 89a/5
g. -mez 225a/20
g. -müş 131a/17, 207a/12, 208b/12, 264b/20
g. -müşler 12b/2
g. -müşsün 210b/2
g. -müşsünüz 225a/4
g. -müyor 226b/7
g. -müyoruz 3a/15
g. -sem 20b/6
g. -sen 20b/2
g. -seydin 8b/12
g. -sün 210b/10, 266b/3, 76b/7
g. -uyom 27a/14
g. -ünce 156b/18, 218b/4, 299a/18, 300b/8, 303a/5, 304b/3
g. -üp 121a/9, 197a/1, 220b/9, 232b/20, 242b/4, 274b/7
g. -ür 126b/18, 225a/20
g. -ürse 76b/6, 76b/7
g. -ürsün 15a/12
g. -ürüz 16b/15
g. -üyor 139a/11
g. -üyorsunuz 262b/4
g. -üyorum 100b/7, 143a/8, 155a/10
g. -üyorum 225a/13, 95a/20
 2. ... ile karşılaşmak, kendisine yapılmak, maruz kalmak.
g. -düşü 177a/17
g. -düşüm 176b/13
g. -eçeği 297a/3
g. -eceginden 296b/1
g. -memekten 207a/9
 3. Bir olaya tanık olmak, yaşamak.
g. -düşümüz 271a/2
g. -ecekler 121a/14
g. -erek 86b/18
g. -medim 270b/15, 284b/4, 301a/14
 4. Anlamak, kavramak, sezmek.
g. -dün 33a/4
g. -dünüz 128b/13, 18b/12, 22b/1,

296b/6, 36b/3

g. -ebilecek 83a/14

g. -ecek 3a/19

g. -üyorum 225a/13

g. -üyoruz 197a/16

5. Uygun görmek, saymak, kabul etmek.

g. -ecek 150b/7

g. -meden 189a/2

6. Yapmak, ifa etmek.

7. Yargıya varmak, değerlendirmek.

g. -emiordu 274b/5, 275a/10

g. -emiyorum 262b/1

g. -mek 167a/5

g. -meyeceği 53a/6

g. -üyordu 267a/3

g. -üyorum 203a/13

8. Belli bir eğitim ve öğretime tâbi tutulmak. → *dersi g. -meye*

göreyim seni:

göreyim siz -1- *dey.*) “Senden başarılı sonuçlar bekliyorum.” anlamında kullanılan cesaretlendirme sözü.

g. 280b/9

→ *gün g. -dük; revā g. -dügü; sezā g. -dügü; münāsib g. -dü; lüzüm g. -erek; lüzüm g. -meyerek; lüzüm g. -müyorum; ma'zūr g. -ünüz; ma'zūr g. -ürsünüz; lāyık g. -üyorum; hesābını g. -dügü; hizmetini g. -ecek; hizmetini g. -emezdi; muḳābele g. -memekten*

göre -10- [*< ET. kör-e*] Göre.

g. 262b/17, 295a/5, 299a/17, 36b/12, 36b/16, 60b/5, 74b/11, 77a/16

→ *kaḫama g.; sırasına g.*

görgü -1- [*< gör-gü*] Görgü, yerinde davranış.

g. +lerimiz 202b/2

görücü -3- [*< gör-ücü*] Görücü.

g. 201a/14, 268b/9

g. +lerin 270b/15

görücülük -1- Görücülük.

g. 271a/2

görül- -25- [*< ET. kör-ül-*]

1. Göz yardımıyla algılanmak, seçilmek.

g. -ebilenlerinin 61a/15

g. -ecek 127a/15

g. -en 289a/5, 51a/3

g. -enlerden 146b/18

g. -mek 245a/14

g. -üp 245a/8

g. -üyor 108b/7, 211a/6, 293a/13, 93a/6,

g. -üyordu 192b/19

2. Kabul edilmek, sayılmak, değerlendirilmek.

g. -eceğimden 299a/3

g. -mez 150b/17

g. -üyor 293a/13

3. Gereken iş yapılmış olmak.

g. -ecek 122b/20

4. Bir şeyin bulunduğu anlaşılma, karşılaşılmak, rastlanmak.

g. -ecek 122b/20, 155a/1, 176b/11

g. -eekti 123a/15

g. -enleri 85a/13

g. -mediği 283a/4

5. Gözlenmek, şahit olunmak.

g. -müş 277a/11

g. -ür 138b/18

g. -üyor 84b/18

→ *bī-lüzüm g. -erek; hoş g. -mese* 229a/16

görün- -22- [*< ET. kör-ün-*]

1. Gözükmek, zuhur etmek, görülür hâlde olmak.

g. -erek 285a/2

g. -medi 9a/2

g. -meğe 94b/3

g. -mesi 154b/13, 61a/10

g. -müyor 286b/19

g. -ür 60b/16

2. ... olduğu hissini vermek, ... etkisi bırakmak.

g. -dügüne 151a/14

g. -dünüz 197a/6

g. -eceğim 142b/1
g. -ecekti 152b/2
g. -en 294b/17, 294b/20, 303a/8, 42b/11, 66b/20
g. -üp 146b/7
g. -üyor 166b/14
g. -üyordu 298b/16, 302b/21
g. -üyorlar 104b/20
 → *ğayr-ı mümkün g. -üyordu*
görü- -4. [*< ET. kör-iş-*] Görüşmek.
g. -mesi 292b/12
g. -tük 270b/16
g. -tüm 300b/12
g. -üyordu 24b/13
göster- -67. [*< ? ET. kör-güz-tür-*]
 1. Görülmesini sağlamak, görülmesine sebep olmak.
g. -di, 235a/19
g. -dikten 28b/8
g. -e 49a/3
g. -ecek 299a/19
g. -ip 9a/16
g. -meden 285a/17, 287a/4
g. -memek 232b/10
g. -miş 244b/7
 2. Birini veya bir şeyi işaretle belirtmek.
g. -erek 15a/16
g. -mek 171a/4
 3. Etmek, yapmak.
g. -eceği 94b/2
g. -medi 142b/7
g. -emiyorlar 227a/8
 4. Herhangi bir biçimde değerlendirmeye yol açmak, bir hâli veya niteliği ortaya koymak.
g. -diği 222b/17, 223a/4, 223a/5, 233a/11, 236b/16, 256b/17, 271a/14, 64b/11, 213a/15
g. -diğim 199a/19, 272b/10
g. -diğiniz 140b/19, 141a/20
g. -dikleri 96b/8
g. -ecekler 43a/11
g. -emedik 163a/14, 163a/3
g. -en 102b/17, 138b/14, 144b/8
g. -iyor 156b/13, 213a/1, 235a/11

g. -iyordu 256b/20
g. -iyorsunuz 200b/3
g. -mek 183a/1, 238b/20
g. -mesi 258b/7
g. -meye 225a/11
g. -meye 226b/12
g. -meyerek 263a/19
g. -miş 252b/17, 45a/17, 64b/3
 5. Belirtmek, anlatmak.
g. -iyor 102b/1, 149a/5
g. -meğe 139a/12
g. -mesi 82b/14
g. -miş 147a/18
g. -mişti 151a/18
 → *iğâ'at g. -emediğim; ısrâr g. -diğiniz; tereddüd g. -iyorsunuz; telâş g. -mek; hürmet g. -menizi; gaflet g. -meyelim; ısrâr g. -miş; teslîmiyet g. -irim; liyâkat g. -miş; Allah bir daha g. -meşin; baş g. -mişti;*
göstert- -1. Göstertmek.
g. -iyor 26b/12
gösteril- -2. Gösterilmek, ortaya konmak.
g. -ebilir 86b/13
g. -meyen 44b/3
götür- -7. [*< ET. *köt-ür-* 'kaldırmak' *< *kö* 'kalkmak']
 1. Taşımak, ulaştırmak, iletmek.
g. -ecekmiş 28b/3
g. -elim 65a/7
g. -en 230b/14
g. -üp 254b/1
 2. Bir şeyi hareket ettirip belli bir yere koymak.
g. -üp 233a/15
 3. Kaldırmak, dayanmak, tahammül etmek.
 → *ağzınızdan yel g. -sün; keder g. -emiyorum*
göz -58. [*< ET. köz*] Göz.
g. 241a/6
g. +lerdi 211a/12
g. +leri 156b/20, 171a/9, 19a/19, 237a/1, 247a/2, 42b/20

g. +lerim 106b/5, 144b/9, 190b/6
 g. +lerime 112b/16
 g. +lerimi 171a/10, 171a/19,
 172b/10, 187a/17, 194b/18,
 219a/17
 g. +lerinden 155a/7
 g. +lerini 118b/10
 g. +ü 21a/11, 251a/1, 269a/6
 g. +üme 72b/5
 g. +ümün 172b/8
göz al- -1- (dey.) Gözün görebileceği
 en uzak yere kadar.
 g. -abildiği 72b/4
göz atış -1- (dey.) Kısa bir süre, fazla
 dikkat etmeden bakıvermek.
 g. -larına 233a/8
göz gezdir- -2- (dey.) Bir yeri, bir
 şeyi çabucak incelemek.
 g. -di 154b/3
 g. -meğe 237a/18
göz ön -1- (dey.) Herkesin
 görebileceği bir şekilde, apaçık,
 belirgin.
 g. +ünde 274b/3
gözden gâ ib ét- -3- (dey.) Takip
 etmekte olduğu bir kimse veya şeyi
 gaflete düşerek artık takip edemez
 olmak, gözden kaçırmak.
 g. -ecekti 231a/20
 g. -mek 244b/10
 g. -memek 233a/20
gözden geçir- -1- (dey.) Okumak.
 g. -dikten 100b/1
göze almak:
göze aldır- -3- (dey.) Gelebilecek
 her türlü zararı ve tehlikeyi
 önceden kabul ettirmek.
 g. -ıyor 254b/8
 g. -mağa 235a/15
 g. -maktan 295a/16
gözleri dol- -1- (dey.) Çok
 duygulanıp ağlayacak duruma
 gelmek, gözleri yaşarmak.
 g. -luyor 34b/10
gözüne uyku girmemek:
gözlerime uyku gir- -1- (dey.)

Uyuyamamak, uykusuz kalmak.
 g. -medi 8b/18
göz önünde bulundurmak:
gözlerimizin önünde bulundur- -1-
 (dey.) Açıkça ortaya koyulmak,
 görerek anlaşılması sağlanmak.
 g. -duğu 163a/7
gözünü perdelemek veya gözüne
perde çekmek:
gözlerini perdele- -1- (dey.)
 Gerçekleri göremez, anlayamaz
 duruma getirmek.
 g. -yordu 263a/14
gözü ön -1- (dey.) Yanında,
 yakınında.
 g. +ünde 48b/12
gözü önüne getir- -1- (dey.) Nasıl
 olacağını düşünmek, tasavvur
 etmek.
 g. -iyor 52b/6
gözü önünden gitmemek:
gözümün önünden git- -1- (dey.)
 Bir türlü unutamamak.
 g. -mıyor 211a/13
gözümüzün ön -1- → **gözü ön**
 g. +ünde 60b/12
gözün aydın -3- (dey.) Sevinçli bir
 olay dolayısıyla kullanılan bir
 kutlama sözü.
 g. 31a/20, 34b/7, 34b/8
gözünü dik- -1- (dey.) Bakışlarını
 ayırmadan bir yere devamlı
 bakmak, dikkatle bakmak.
 g. -ti 245a/10
gözünün ön -2- → **gözü ön-**
 g. +ünden 30b/11, 281a/16
gözünüzün önüne getir- -1- →
gözü önüne getir-
 g. -ip 63a/1
 → çekik g. +ler; yüzü g. +ü ateş
 kesilerek; iki g. +üm; g. +üme
 ilişen
gözet- -1- [*?ET. közet-*] Gözetmek.
 g. -meli 29a/3

gözlü -1. Herhangi bir biçimde veya renkte gözü olan.

g. +lû 122b/6

gözlük -2. Gözlük.

g. +ünün 41a/17, 56b/18

gözük -6. [*< göz+ük- < ET. köz+ün-*] Gözükmek.

g. -en 229a/6

g. -erek 288b/1

g. -tü 287a/10

g. -ür 23a/11

g. -üyordu 191a/4

g. -üyormuş 9a/8

gözyaşı -1. Gözyaşı.

g. +larını 109a/8

gram -1. [*< Fr. gramme < EYun.*

grámma (γράμμα) ‘1. çizik, çentik, yazım, yazı, harf, 2. en küçük ağırlık birimi’] Gram.

g. +dan 82b/17

Grönland -1. Yer adı.

G. 113a/16

gubār -2. [*< Ar. √ g-b-r*] Toz, ince toprak.

gubār-ı sefālet -1. Sefillik tozu, toprağı.

g. -ten 43a/1

gubār-ı semāvi -1. Gök toprağı.

g. 83a/2

gudūbet -1. [*< Ar. gaḍūb* ‘çirkin yüzlü deve veya kadın’+*et* ‘dişil eki Türkçe’de türetilmiştir.’ √ *g-d-b*] Gudubet.

g. 209a/4

guğuruḡ -1. [*<? Guguk* kuşuna benzetme yoluyla olabilir.] Osmanlı kadınlarının tepelerine taktıkları topuz.

g. +larının 10b/15

gulgule -1. [*< Ar. gulgulat* √ *g-l*] Gürültü, şamata, velvele.

gulgule-i mâtem -1. Matem feryatları, velveleleri.

g. 161a/2

gurūb -1. [*< Ar. √ g-r-b*] Gün batımı.

g. +dan 186b/20

gurūr -2. [*< Ar. ‘aldatma, aldanma’* √ *g-r-r*]

1. Övünme.

g. 296b/6

2. Kendini beğenme, benlik, kibir.

g. +u 39a/10

gusūlhāne -1. [*< Ar. gusl* √ *g-s-l* +Fa. *hāne*] Gusūlhane.

g. +ye 37a/15

gūşiş -1. [*< Fa.*] Çalışma, uğraşma, çabalama.

→ *ākise-i g. +idir*

gūyā -8. [*< Fa.*] Güya, sözde, sanki.

g. 234b/2, 245a/17, 131a/3, 132b/5, 28b/1, 67a/6, 69a/2, 92b/9

gūyān -1. [*< Fa. guften* ‘söylemek’ten *gūyā* - *gūyān*] Söyleyen, söyleyici.

→ *riyā- g.*

gücen -4. [*< ET. kūç+e-* ‘zorlamak, zorla almak’, *kūç+e-n-* ‘1. güçten kesilmek. 2. (malı) gasp etmek.]] Gücenmek.

g. -iniz 205a/3

g. -irseniz 205a/3

g. -meyiniz 135a/17, 229a/9

gücendir -1. Gücendirmek.

g. -ip 206b/6

güç -5. [*< ET. kūç < AT. kūç*]

Yapılması, başa çıkılması zor olan, yorucu, zor, müşkül, çetin.

g. 19a/10, 215a/8

güç belā -1. Zorlukla, güçlük çekerek.

g. 82b/2

güç hāl ile -1. (*dey.*) Güç hâl, büyük güçlüklerle, zorlukla, güç bela.

g. 57a/15

→ *işleri g. +leri*

güçlük -1. Güçlük, zorluk.

güçlük çek- -1. (*dey.*) Zorlanmak.

g. -iyor 42b/1

-güdāz -1- [*< Fa. Yakan, eriten.*
→ *cān-* *g.*
güderi -1- [*< Fa. gevder* ‘dana derisi’,
*Moğ. *küderi* ‘misk geyiği’]
Güderi.
g. 50b/19
güdük -1- [*< Fa. küdak, güdik* ‘yavru,
çocuk, genç hizmetkâr, uşak’]
Kuyruğu kesik hayvan.
g. 30b/5
gügey -17- [*< ET. küdegü < *kū-d-e-gü*]
Güveyi, damat.
g. 278b/9, 279a/16, 280b/11,
288b/4, 289a/10, 289a/2, 297a/4,
302b/10
g. +*ler* 277a/20, 301a/17
g. +*nin* 301a/9
g. +*ye* 280b/1
güveyi girmek:
gügey gir- -1- (*dey.*) (erkek için)
Evlenmek.
g. -*mişler* 279a/12
gügey giril- -3- (erkek için)
Evlenilmek.
g. -*diğini* 277a/18
g. -*ecekti* 276b/8
g. -*ir* 284b/5
→ *kendi kendine gelin g. oluyordu*
gül- -26- [*< ET. kül-*] Gülmek.
g. -*dü* 27a/1, 216b/18
g. -*e* 38b/17, 260b/8
g. -*eceksiniz* 4b/2
g. -*enlerin* 173a/5
g. -*er* 39a/5, 211a/9, 240b/7
g. -*erek* 11a/6, 156b/10, 240b/1,
91a/7
g. -*erim* 132b/9
g. -*meden* 75a/8
g. -*meyiniz* 129a/9, 130b/12,
147a/1, 229a/17
g. -*üp* 236b/17
g. -*üyordu* 286b/8
g. -*üyorsunuz* 240b/8
g. -*üyorum* 240b/11
→ *yüzü g. -memişti*

gül -6- [*< Fa. gul*] Gül.
g. 27a/6
g. 174b/12
g. +*ler* 105a/15, 143a/15
g. +*leri* 100b/3
g. +*lerin* 101a/3
güldür- -2- Güldürmek.
g. -*meye* 204b/11
g. -*ürüm* 144b/4
güleş- -1- [*< ET. kür+e-ş- < kür* ‘oyun,
hile, kandırma; güç, kuvvet’]
Güreşmek.
g. -*tiğini* 74b/20
Gülhâne -1- İstanbul’da bir semt.
G. +*den* 145a/20
gülle -3- [*< Fa. güle ~ Skr. gola/golaka*
‘top, küre’] Gülle, top mermisi.
g. 194b/17
g. +*nin* 114b/11
g. +*sine* 111a/5
gülün- -2- Gülmek.
g. -*ecek* 236b/19, 237a/8
gülünç -4- [*< ET. < kül-ünç*] Gülünç.
g. 178b/5, 237a/6, 83a/11, 94b/12
gülüş- -2- [*< ET. < kül-üş-*] Gülüşmek.
g. -*meyin* 17a/13
g. -*tüler* 59a/8
gümbür gümbür -3- [*< ses taklidi*
sözcük] Gümbür gümbür.
g. 15a/10
→ *yüreğim g. atıyor*
gümbürde- -1- Gümbürdemek.
g. -*meye* 7a/11
gümbürdeyiş -1- Gümbürdeyiş.
g. +*tir* 172b/12
gümbürtü -3- Gümbürtü.
g. 172b/7, 172b/8
g. +*yü* 195a/3
güm -2- [*< yansıma sözcük*] Güm,
yankılı ve gürültülü ses.
g. 127a/13, 194b/17
gümrāh -1- [*< Fa. gum* ‘kayıp’, *rāh*
‘yol’; *gum-rāh* ‘yolunu kaybetmiş,
mecrâsından çıkmış, taşkın’] Bol,
gür.
g. 269a/6

gün -93- [$< \text{ET. } k\ddot{u}n < \text{AT. } *k\ddot{u}n$] Gün.
 g. 112b/6, 126b/11, 126b/12,
 130b/3, 134b/7, 135a/19, 137a/11,
 145a/11, 150b/12, 152b/14,
 152b/15, 174b/17, 180b/11, 214b/7,
 221a/14, 226b/6, 231a/4, 242b/11,
 256b/17, 257a/8, 277a/15, 278b/4,
 27a/13, 280b/6, 281a/19, 283a/8,
 301a/19, 30b/10, 38b/11, 44b/7,
 45a/14, 53a/14, 58b/2, 60b/11
 g. +de 112b/2, 112b/4, 128b/15,
 13a/8, 195a/16, 76b/3
 g. +den 111a/15, 218b/2, 54b/6
 g. +dür 218/5, 219a/21, 222b/14,
 6b/12
 g. +e 136b/14, 138b/3, 163a/16,
 220b/15, 225a/6, 265a/8, 28b/5
 g. +lerde 128b/11
 g. +lerdeki 130b/20
 g. +lerinde 120b/1, 129a/19
 g. +lerle 236b/18, 45a/4, 51a/15
 g. +ü 152b/20, 199a/14, 206b/14,
 207a/11, 208b/3, 210b/1, 214b/15,
 217a/10, 230b/9, 238b/12, 242b/1,
 257a/17, 265a/15, 26b/11, 276b/5,
 276b/7, 277a/10, 277a/14, 292b/6,
 300b/5, 53a/6, 79a/9, 81a/15,
 84b/7, 26b/10
 g. +ün 214b/10
 g. +ünün 127a/6
 g. +üyle 13a/7
günün birinde -1- Bilinmedik bir
 zamanda.
 g. 299a/16
 → ana baba g. +ü
günāh -3- [$< \text{Fa. } gunāh$] Günah, suç.
 g. +ımız 98b/3
günāh ol -2- Suç sayılmak.
 g. -abilir 145a/3
 g. -sun 181a/19
gündüz -1- [$< \text{ET. } k\ddot{u}n+t\ddot{u}z < \text{AT. } *k\ddot{u}n$]
 Gündüz.
 g. +lerimde 198b/12
güneş -34- [$< \text{ET. } k\ddot{u}n+eş < \text{AT. } *k\ddot{u}n$]
 Güneş.

g. 220b/5, 302b/18, 62b/3, 63a/2,
 66b/18
 g. +e 21a/16, 67a/14, 67a/16,
 68b/1, 68b/4, 69a/7, 89a/19
 g. +i 63a/20
 g. +imiz 66b/17, 67a/4
 g. +imizin 62b/7
 g. +in 149a/3, 63a/11, 63a/14,
 64b/6, 67a/19, 68b/12, 68b/7,
 69a/16, 89a/4, 92b/18
 g. +inin 100b/18
 g. +ler 62b/2, 62b/5, 66b/14
 g. +leri 82b/6
 g. +lerin 14b/4
 g. +ten 62b/11, 68b/17
güneşli -1- Güneşli.
 g. 187a/18
günlük -5- [$< \text{ET. } k\ddot{u}n+l\ddot{u}k < \text{AT. } *k\ddot{u}n$]
 Günlük, gün kadar.
 g. 116b/16, 185a/9, 272b/18,
 83a/16, 52b/10
gürleyiş -1- [$< g\ddot{u}r+le-y-iş < \text{ET. } k\ddot{u}r+le-$] Gürleyiş, gürleme
 durumu.
 g. 172b/11
gürüh -1- [$< \text{Fa. } gur\ddot{u}h$] Topluluk,
 cemaat, bölük.
 g. +tan 297a/22
gürültü -16- [$< g\ddot{u}r\ddot{u}l+t\ddot{u}$] (yansıma
 sözcük) Gürültü.
 g. 156b/14, 16b/15, 172b/19,
 221a/6, ,
 g. +den 17a/7
 g. +ler 189a/12
gürültü çıkar -1- (dey.) Gürültü
 etmek.
 g. -acağ 153a/4
gürültü ét -2- (dey.)
 1. Düzensiz ve rahatsız edici sesler
 çıkarmak.
 g. -iyordu 219a/19
 g. -iyorsunuz 89a/14
 g. me 36b/2
 2. Kavg, karışıklık, tartışma
 çıkarmak.
 g. -meyiniz 72b/1

gürültü kop- -1- (*dey.*) Kavga, karışıklık, tartışma başlamak..

g. -ar 70b/5

gürültüdür kop- -2- → **gürültü kop-**

g. -tu 109a/13, 219a/16

gürültüler kop- -1- → **gürültü kop-**

g. -acak 268b/1

/bir şeyden/ geçilmemek: Bir şey çok, aşırı olmak.

gürültüsünden geçil- -1- (*dey.*) Çok fazla gürültü olmak.

g. -miyordu 186b/6

güven- -2- [*< ET. küwen- ‘övünmek < *kū ‘ün, şöhet’, küw-e-n-’*]

Güvenmek.

g. -diği 254b/18

g. -erek 303a/1

güver- -1- [*< ET. kōk+er-*] Morarmak.

g. -üp 34b/17

güverte -1- [*< İtal. coverta ‘kapak, gemilerde ambar üstü tabanı’ < Lat. cooperire ‘kapamak’*] Güverte.

g. +sine 84b/20

güzār -1- [*< Fa. gūzāšden, gūzešden ‘geçmek, geçirmek’, gūzār, gūzer*]

Geçen, geçiren, geçirici.

→ *dem- g. olan*

güzārāne -1- [*< Fa. gūzārden, gūzārden ‘ödemek, edâ etmek’, gūzār, gūzār + -āne*] Edercesine, yaparcasına.

→ *tebessüm-i şükr- g.*

güzel -53- [*< Skr. kuśala*]

1. Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran.

g. 139a/5, 169a/8, 183a/2, 196b/1, 19a/20, 204b/19, 204b/7, 205a/5, 207a/15, 208b/4, 209a/1, 209a/2, 209a/7, 210b/1, 210b/5, 211a/3, 213a/3, 247a/20, 252b/4, 254b/11, 254b/14, 254b/15, 255a/1, 256b/13, 256b/8, 267a/1, 268b/18, 268b/19, 290b/13, 290b/7, 294b/16, 296b/16, 50b/19, 52b/3, 53a/10, 57a/9, 63a/19, 74b/15, 80b/10

2. İyi, hoş, âlâ.

g. 140b/12, 148b/6, 233a/17,

270b/1, 270b/8, 96b/9

3. Adamakıllı, şiddetli.

g. 55a/5

4. Güzel kız veya kadın.

g. +ler 199a/3

→ *dünyā g. +i*

güzellik -8- Güzellik.

g. 143a/17, 199a/7

g. +im 296b/11

g. +in 199a/5

g. +ine 256b/10

g. +ini 207a/12

g. +ler 143a/7, 50b/4

güzerān -1- [*< Fa. gūzešden ‘geçmek’, gūzerān ‘geçen’*] Geçme, geçiş.

güzerān ol- -1- Geçmek.

g. -ması 98b/13

güzergāh -3- [*< Fa. gūzer ‘geçme, geçiş’, +gāh*]

1. Yolüstü uğranılacak, geçilecek yer, yol üstü.

g. +a 146b/2

2. Takip edilen yol, yol boyu.

g. +ı 243a/16

g. +ına 282b/13

güzīde -1- [*< Fa. guzīda*] Seçilmiş, seçkin.

→ *evlād-ı g. +si*

H -5- Kişi adı kısaltması.

H. 70b/12, 70b/18, 70b/9, 71a/18, 72b/20

ha Ünlem -2-

1. Bir şeyin kavrandığını veya hatırlandığını anlatan söz.

h. 30b/19, 38b/3, 133a/10,

302b/14

2. İhtar, ikaz ve tembih bildirir.

h. 136b/9

3. Tekrarlanan iki fiil arasına geldiğinde biktırma anlamı verir.

h. 79a/11

haber -39- [*< Ar. habar √ h-b-r*] Bilgi, malumat.

h. 162b/1, 241a/4

h. +dir 95a/15

h. +i 176b/14, 278b/17, 52b/18
h. +imiz 302b/14, 87a/14
h. +in 6b/15, 7a/3
h. +ler 101a/12
h. +leri 186b/8
haber-dār -2- Haberli, bilgili.
h. 198b/4
haber-dār ol -2- Haberi olmak, bilmek, öğrenmek.
h. -an 46b/20
haber gönder -1- (*dey.*) Herhangi bir vasıta ile bilgi göndermek, bilgilendirmek.
h. -di 76b/15
haber vèr -16- (*dey.*) Bildirmek, haber ulaştırmak.
h. 269a/4
h. -di 242b/2, 270b/11
h. -dikleri 282b/10
h. -diler 219a/12
h. -en 102b/12
h. -iniz 222b/5
h. -ir 126b/15
h. -iyorlar 3a/9
h. -iyorlardı 186b/15
h. -meniz 185a/12
h. -mesi 148b/2
haber vèril -6- Bildirilmek, haber ulaştırılmak.
h. -eceği 94b/5
h. -en 121a/10, 127a/17, 127a/7, 263a/2
h. -iyor 112b/13
haber-i meş'üm -1- Uğursuz haber.
h. +uyla 186b/2
haber-i müheyyic -1- Heyecanlandıran, heyecan verici haber.
h. i 54b/17
haberi olmak:
haberimiz ol -2- (*dey.*) Bilgisi olmak, bilmek.
h. -masa 117a/16
h. -maz 277a/19
→ *ne h.*; *bî- h.*

hābīde -1- [*< Fa.*] *mec.* Habersiz, farkına varmamış.
h. 44b/4
habs -2- [*< Ar. √ h-b-s*] Hapis.
habs édil -1- Hapsedilmek.
h. -miş 50b/20
habs yat -1- (*dey.*) Hükümlü olduğu süreyi hapisanede geçirmek.
h. -tı 38b/11
hacer -2- [*< Ar. hacar √ h-c-r*] Taş.
hacer-i semāvi -2- Gök taşı.
h. 110b/13
h. +nin 85a/2
hācet -2- [*< Ar. hācat √ h-v-c*] Hacet, ihtiyaç, gereklilik.
→ *ne h.*
hācet yok -1- (*dey.*) “Gerekliliği yok, gerekli değil, istemez” anlamında kullanılan bir söz.
h. 179a/20
hācī -3- [*< Ar. hāccī √ h-c-c*] Hacı, hacca giden kimse, kişi lakabı.
Hācī baba -3- Hacı olmuş yaşlı kimse, yaşlı erkekler için kullanılan hitap sözü.
H. +ma 7a/11
H. +n 9a/1
H. +nıza 301a/19
hacim -1- [*< Ar. hācm √ h-c-m*] Hacim.
h. +leriyle 66b/14
haclegāh -1- [*< Ar. √ h-c-l +Fa. +gāh*] Gelin odası, hacle.
h. +larında 101a/5
hacmen -2- [*< Ar. hācman √ h-c-m*] Hacim bakımından, hacim olarak, cüssece.
h. 112b/9, 94b/13
hadd -6- [*< Ar. √ h-d-d*] Had, sınır, derece.
h. +i 148b/18
h. +leri 88b/6
hadd-i mevcūdiyet -1- Varlık derecesi, var olunan bütünlük.
h. +imle 40b/4

ḥadd-i şer'î -1. Allah'ın koyduğu sınırların aşılması durumunda âyet ve hadis yoluyla belirlenen cezâ.
h. +yi 182b/9
ḥadd-i zâtında -2. [*ḥadd-i zāt+ı+n+da*] Aslında, esasen.
h. 62b/8, 198b/2
→ *bî- h.; ser h. -i hükümeti şemsiye; gayr-i h. +in*
hadi -2. → **haydi**.
h. 72b/17
ḥādīm -1. [*Ar. √ h-d-m*] Hadim, hizmetçi.
h. +leri 163a/13
ḥādīsāt -1. [*Ar. ḥādītāt √ h-d-t*] Olaylar, hadiseler.
ḥādīsāt-ı elīme -1. Elim hadiseler.
h. +ye 125a/20
ḥādīsāt-ı felekiyye -1. Gök veya gök bilimi ile ilgili hâdiseler.
h. 83a/9
ḥādise -15. [*Ar. ḥādītāt √ h-d-t*] Olay.
h. 173a/13
h. +den 148b/11
h. +dir 187a/6
h. +nin 158b/7, 99a/5, 65a/11
h. +yi 225a/10
ḥādise-i 'azīme -1. Büyük hadise.
h. 229a/14
ḥādise-i muntazıra -1. Bekleyen, beklenen hâdisе.
h. 195a/4
ḥādise-i müdhişe -1. Dehşetli hadise.
h. +nin 112b/b11
ḥādise-i semaviye -1. Gök hadisesi.
h. +nin 224b/15
ḥādise-i sukuṭ -1. Düşme hadisesi.
h. +a 186b/15
ḥādise-i tesemmüm -1. Zehirlenme hadisesi.
h. 288b/17
→ *vakt-i h. +ye; ehemmiyet-i h. +yi*
ḥafīf -15. [*Ar. √ h-f-f*]
1. Ağır olmayan, yeğni.

h. 149a/15
2. Yoğunluğu, şiddeti veya etkisi az olan, az miktarda, biraz.
h. 115a/19, 149a/4, 218b/9, 220b/7, 281a/3, 286b/17, 82b/11, 94b/17
3. Önemli olmayan.
h. 225a/11, 3a/9,
4. Belli belirsiz.
h. 11a/6, 239a/6, 290b/21
ḥafīfçe -1. Hafifçe.
h. 288b/8
ḥafīflik -1. Hafiflik.
h. +e 206b/4
ḥafīye -1. [*Ar. ḥafīyat √ h-f-y*] Gizli memur, casus, dedektif.
h. +si 232b/12
hafta -8. [*Fa. hefte, hafte*] Hafta, yedi gün.
h. 125a/15, 126b/10, 126b/3, 126b/7
h. +ki 140b/8
h. +larla 43a/17
h. +ya 10b/7, 80b/14
haftalarca -1. Haftalarca.
h. 51a/16
haftalık -1. Haftada bir kez yayımlanan.
h. 45a/8
hah -1. [*ses taklidi*] Tamam, işte evet anlamında.
h. 33a/4
ḥ^vāh -3. [*Fa. -ḥvāh*] İsteme, isteyiş.
→ *dil- h. +ımca*
ḥ^vāh nā ḥ^vāh -1. İster istemez.
h. 273a/13
ḥ^vāhān -1. [*Fa. -ḥvāh+ān*]...İsteyenler.
→ *bed- h. +a*
ḥ^vāhāne -1. [*Fa. -ḥvāh -āne*]...İstercesine.
→ *i 'āṣāt-ı bed- h. +ye*
ḥāherāne -1. [*Fa. ḥāher -āne*] Kız kardeşçesine, kız kardeş gibi.
h. 216b/10

hā'in -1- [*< Ar. √ h-v-n*] hain.
h. 169a/11

hā'ināne -1- [*< Ar. √ h-v-n + Fa. -āne*]
 Hain olan kimsece, haince.
h. 163a/12

hak -52- [*< Ar. ḥakk √ h-k-k*]
 1. Doğru, gerçek.
h. 88b/12, 88b/13, 88b/5
 2. Hukukun veya geleneğin bir kimseye tanıdığı şey, hisse, pay.
h. 297a/1
h. +*ım* 29a/3
h. +*ı* 1a/7
 3. Adalet.
h. +*ı* 88b/11, 88b/9
 4. ...ile ilgili olarak, için, üzerine, hususunda, dâir.
h. +*ımda* 137a/17, 140b/19
h. +*ında* 135a/18, 137a/15, 139a/1, 144b/13, 147a/8, 184b/15, 212b/19, 230b/19, 231a/17, 260b/9, 272b/8, 277a/6, 296b/11, 38b/2, 46b/15, 53a/7, 54b/9, 55a/9, 56b/7, 57a/20, 62b/13, 90b/20, 93a/19, 94b/7, 98b/10
h. +*ındaki* 121a/5, 133a/7, 146b/14, 198b/8, 50b/5, 85a/16, 93a/14, 93a/3
 4. Allah.
H. 91a/4
 → *te'mîn-i h.*; *Cenāb-ı H.*; *Cenāb-ı H.* +*a*

hak-ı şan'at -1- Sanat hakkı.
h. +*ımdır* 4b/16

hakki olmak:
hakkın ol- -1- (*dey.*) Sözü, düşüncesi veya iddiası doğru olmak.
h. -*maz* 291a/13

hakkın var -1- (*dey.*) “Doğru düşünüyor, doğru söylüyor, doğru davranıyor” anlamında kullanılan bir söz.
h. 64b/9

hakāret -2- [*< Ar. ḥakārat √ h-k-r*]
 Hakaret.

h. 54b/5
h. +*ler* 219a/1

hakāyık -5- [*< Ar. ḥakā'ik √ h-k-k*]
 Hakikatler, gerçekler.
h. 201a/3, 281a/7, 83a/17

hakāyık-ı ibtidāiye -1- İlk gerçekler, başlangıç gerçekleri.
h. +*nin* 41a/5
 → *kabūl-i h.* +*taki*

hakīka -1- bk. **hakikat**.
 → *fi'l- h.*

hakikat -42- [*< Ar. √ h-k-k*] Gerçek, doğru.
h. 51a/14, 152b/3, 217a/4, 258b/19, 272b/12, 275a/5, 41a/2, 4b/3, 53a/5, 304b/18
h. +*e* 121a/2, 143a/11, 239a/20, 258b/16, 259a/1, 291a/8, 53a/1, 62b/15
h. +*i* 123a/13, 148b/20, 152b/5, 167a/3, 228b/17, 262b/17, 291a/19, 291a/20, 4b/18
h. +*imi* 259a/19
h. +*in* 215a/15, 247a/11
h. +*ler* 152b/4
h. +*lere* 257a/10
h. +*leri* 64b/12
h. +*lerin* 152b/10
h. +*ten* 85a/11

hakikat-bîn -1- Gerçeği gören, doğru görüşlü kimse.
h. 152b/7

hakikat-hilkat -1- Yaratılış gerçeği.
h. +*imiz* 295a/17

hakikat-perest -2- Gerçeğe bağlı, doğruyu seven kimse.
h. 201a/2, 4b/13

hakikat-i hāl -1- Durumun aslı, gerçeği.
h. 301a/8
 → *şekl-i h.* +*e*; *şekl-i h.* +*te*

hakikaten -5- [*< Ar. ḥakīkatan √ h-k-k*]
 Hakikat bu ki, gerçekten, doğrusu.
h. 151a/17, 173a/19, 206b/7, 250b/3, 296b/6

ḥakīkī -1- [*< Ar. ḥakīkat + ī √ ḥ-k-k*]
Doğru gerçek.
→ *derece-i ḥ. + sinden*

ḥakīkiye -6- [*< ḥakīkiyye < Ar. ḥakīkat √ ḥ-k-k*] Gerçek, doğru.
→ *şüret-i ḥ. -i terekkübü; rü'yet-i ḥ.; sa'adet-i ḥ.; uhuvvet-i ḥ.; dehşet-i ḥ. + sinden; hüviyet-i ḥ. + sine*

ḥakīm -2- [*< Ar. √ ḥ-k-m*]
1. Başta gelen, baskın.
ḥ. 238b/15
2. Hakim, yargıç.
ḥ. +leri 228b/16

hakīmāne -1- [*< Ar. ḥakīm 'bilge, âlim' √ ḥ-k-m + Fa. -āne*] Hikmet
sahini kimseye yakışır şekilde.
ḥ. 141a/7

Ḥakḳı -3- [*< Ar. ḥakḳ + ī 'Hakka mensup' √ ḥ-k-k*] Kişi adı.
H. 88b/19
H. +yı 88b/19, 88b/20

ḥaklı -6- [*< Ar. ḥakḳ √ ḥ-k-k + Tr. +lı*]
Davranışı, düşüncesi veya sözü
doğru ve adalete uygun olan.
ḥ. 149a/19, 182b/14, 256b/15
ḥ. +sınız 99a/12
ḥ. +ydınız 298b/14

ḥaklı ol- -1- Haklı olmak.
ḥ. -uyor 88b/10

ḥaksız -2- Haksız.
ḥ. 149a/19
ḥ. +sınız 258b/5

ḥaksızlık -1- Haksızlık.
ḥ. +ın 88b/5

ḥāl -67- [*< Ar. √ ḥ-v-l*] Durum, vaziyet.
ḥ. 213a/4, 237a/6, 264b/13, 289a/9, 94b/5
ḥ. +de 163a/8, 165a/16, 184b/5, 186b/10, 194b/6, 203a/15, 214b/5, 238b/4, 207a/17, 224b/2, 250b/9, 254b/4, 265a/19, 265a/2, 288b/2, 293a/12, 295a/7, 53a/9, 63a/11
ḥ. +dir 197a/14, 83a/12
ḥ. +e 141a/2, 142b/11, 40b/15, 91a/13, 115a/10, 215a/14, 289a/9

ḥ. +ı 27a/16
ḥ. +i 206b/7, 215a/13, 231a/3, 32b/7
ḥ. +im 189a/19
ḥ. +imi 130b/20
ḥ. +inde 101a/13, 111a/1, 188b/18, 84b/20
ḥ. +indeydi 228b/6
ḥ. +ine 115a/10, 221a/18
ḥ. +ini 32b/14
ḥ. +iyle 238b/16

2. *mec.* Güç, kuvvet, mecal.
ḥāl-āşinā -1- Hâlden anlar, hâlden bilir.
ḥ. 57a/9

ḥāl-i aşinā -1- Hâlden anlayan.
ḥ. +sı 200b/9

ḥāl-i elīm -1- Çok acıklı, çok üzücü hâl.
ḥ. +in 231a/6

ḥāl-i heyecân -1- Heyecan hâli.
ḥ. +da 34b/18

ḥāl-i ihtizār -1- Can çekişme hâli.
ḥ. +a 288b/18

hâli kalmamak:
ḥālī ḳal- -1- (*dey.*) Gücü takati olmamak, bir şey yapacak kuvveti kalmamak.
ḥ. -mamalıdır 152b/9

ḥālī kuvveti ḳal- -1- → **ḥālī ḳal-**
ḥ. +mamıştı 171a/12

ḥāl-i muẓtaribāne -1- Acı içinde kıvranırcasına, ızdırıp çekercesine hâl
ḥ. +de 241a/18

ḥāl-i müteḳābil -1- Karşılıklı hâl.
ḥ. +de 147a/20

ḥāl-i zifāf -1- Zifaf durumu.
ḥ. 291a/21

ḥāle yola ḳoy- -1- (*dey.*) Düzen vermek, düzeltmek.
ḥ. -acaḳlar 280b/5

ḥālīni al- -3- (*dey.*) Herhangi bir duruma gelmek.
ḥ. -acaḳtır 115a/18
ḥ. -ıyordu 53a/19

h. -mış 100b/13
→ *güç h. ile; haķıķat-i k.; kendi h. +ime bırakınız; hüsni h. +ime; lisân-ı h. +leriyle*

hall -4. [*< Ar. √ h-l-l*] Bir işi çözme, çözümleme.
h. +ine 223a/10

hall ét- -3. Güç bir olay veya durumu çözmek.
h. -eyim 247a/19
h. -meksizin 247a/17
h. -mege 263a/9

hālā -19. [*< Ar. hāl+an √ h-v-l*] Bu zamana kadar, daha, henüz, şimdi bile, hâlen.
h. 11a/8, 174b/1, 203a/14, 203a/2, 204b/19, 214b/14, 216b/7, 219a/18, 219a/9, 220b/18, 239a/2, 278b/17, 281a/14, 287a/11, 288b/1, 291a/20, 302b/3, 78b/10, 7a/2

hāla -5. [*< Ar. hālat* 'teyze, annenin kız kardeşi' *√ h-v-l*] Hala, babanın kız kardeşi.
h. +mın 16b/18, 21a/8, 222b/5, 34b/14
h. +sı 17a/1

hālāŝ -8. [*< Ar. √ h-l-ŝ*] Kurtulma, kurtuluş.
h. 118b/5, 192b/1, 273a/11
→ *çāre-i h.*

hālāŝ-ı nefis -1. Kendini veya canını kurtarma.
h. +e 119a/13

hālāŝ ét- -1. Kurtarmak.
h. -er 33a/13

hālāŝ ol- -1. Kurtulmak.
h. -muş 99a/3

hālāvet -1. [*< Ar. hālāvat √ h-l-v*] Hoşluk, şirinklik, tatlılık.
h. 220b/9

hālbuki -2. [*< Ar. hāl + Tr. bu + Fa. ki*] Hālbuki, oysa.
h. 116b/17, 40b/18

hāle -1. [*< Ar. √ h-v-l < EYun. hālos (άλος)* 'daire, çember, ay ve

güneşin yüzü'] Hale, ayla, ay ağılı.
h. 289a/6

halecān -21. [*< Ar. hālacān √ h-l-c*] Halecan, çarpıntı, titreme, yürek çarpıntısı.
h. 268b/8
h. +dan 190b/5, 268b/14
h. +ı 127a/11, 289a/1
h. +ımız 154b/17
h. +ıyla 232b/13
h. +la 152b/16, 205a/13
h. +lar 127a/16, 79a/13
h. +ları 151a/8

halecāna uğra- -1. (dey.) Halecanlanmak, titreme veya çarpıntı duymak.
h. -yordu 266b/17

halecān-ı rūḥ -1. Ruh çarpıntısı.
h. +la 49a/17

halecān-ı umūmī -2. Genel çarpıntı.
h. 195a/9
h. +yi 226b/3
→ *pür- h.; ketm-i h. +a; şiddet-i h. +dan; def-i h. +la*

halecānlı -4. Halecanlı.
h. 221a/5, 282b/7, 5a/4

hālet -1. [*< Ar. hālat √ h-v-l*] Hâl, nitelik, keyfiyet, durum.

hālet-i rūḥiye -1. Hâletiruhiye, ruhsal durum.
h. 218b/1

Hāhḳ -3. [*< Ar. hāhḳ √ h-l-k*] Yaratıcı, yaratan.
h. +ına 226b/2

hāhḳ-ı zü'l-celāl -1. Yücelik, azamet sahibi yaratıcı.
H. +i 289a/15
→ *cenāb-ı h.*

Hāliç -1. [*< Ar. √ h-l-c*] Boğaz, kanal.
H. +iyle 100b/8

Hālime -1. [*< Ar. √ h-l-m*] Yumuşak huylu, kişi adı.

Hālime Hanım -1. Kişi adı.
H. +ın 71a/6

hâliş -3. [$\sqrt{h-l-ş}$]

1. Karışksız, katkısız.

h. 165a/9, 166b/1

h. +tir 27a/6

2. Saf, temiz ve samîmî.

h. 166b/1

halk -10. [$\sqrt{h-l-k}$ 'yaratmak']

1. Halk, insan topluluğu.

h. 193a/14, 195a/8, 225a/18,

284b/12, 44b/17

h. +ı 195a/5, 226b/16

h. +ın 186b/11

h. +ının 42b/5

2. Yaratma.

halk ét- -1. Yaratmak.

h. -miştir 143a/18

halka -1. [$\sqrt{h-l-k}$] Çember biçiminde olan.

h. 63a/13

halkiye -4. [$\sqrt{h-l-k}$]

Yaratmayla ilgili, yaratılış.

→ *naķīša-i h.* +lerini; *şerāit-i h.*

+den; *levāzım-ı h.* +sinden;

kemālāt-ı h. +ye

Hallāc -1. [$\sqrt{h-l-c}$ 'pamuk atıcısı']

Kişi adı.

Hallāc-ı Mansūr -1. Kişi adı.

H. 257a/20

Halley -60. [$\sqrt{Ing.}$] Adını, kuyruklu yıldızlar üzerine araştırmalar yapan Edmond Halley'den alan kuyruklu yıldız.

H. 100b/2, 127a/8, 132b/14,

133a/6, 135a/18, 137a/10, 146b/14,

195a/7, 222b/11, 223a/20, 226b/8,

229a/12, 260b/6, 261a/12, 272b/7,

280b/16, 281a/19, 304b/8, 92b/16,

93a/16

H. +den 222b/4, 262b/10, 262b/12

H. +i 225a/4, 302b/12, 303a/11

H. +in 101a/19, 106b/15, 110b/10,

110b/6, 120b/11, 125a/20, 127a/17,

147a/1, 154b/13, 158b/6, 173a/19,

176b/14, 185a/20, 195a/2, 219a/10,

223a/7, 224b/9, 227a/10, 230b/2,

262b/4, 265a/8, 276b/6, 282b/16, 282b/3, 286b/14, 286b/20, 302b/15, 303a/17, 304b/1, 70b/3, 99a/2

Halley Yıldızı -3. Halley Kuyruklu Yıldızı.

H. 220b/17, 69a/19

H. +nın 54b/16

hālť -3. [$\sqrt{h-l-ť}$ 'karışım,

karıştırma'] Uygunsuz iş veya söz.

halt etmek: → **hālť ét-**; **hālťlar ét-**

hālť ét- -1. (*dey.*) Uygunsuz bir söz

söylemek, uygunsuz davranmak,

uygunsuz bir iş yapmak.

h. -medi 271a/11

hālťlar ét- -2. → **hālť ét-**

h. -tiler 9a/4

h. -iyorsunuz 160b/4

hamāķat -1. [$\sqrt{h-m-k}$]

Hamakat, ahmaklık.

h. +inden 162b/14

hamām -7. [$\sqrt{h-m-m}$]

Hamam.

h. 31a/6

h. +a 284b/18, 284b/20, 70b/14

h. +ı 284b/15, 57a/14

h. +ları 284b/13

hamārāt -1. [$\sqrt{Erm. hamarod}$]

Hamarat.

h. +tır 278b/2

hamd -1. [$\sqrt{h-m-d}$] Överek,

yücelterek teşekkür etme.

hamd ol- -1. "Tanrı'ya şükürler

olsun" anlamında memnuniyet

bildiren söz.

h. -sun 3a/5

hāme -1. [$\sqrt{Fa.}$] Kalem.

→ *men* 'i *h.*

hāmī -1. [$\sqrt{h-m-y}$] Hami,

koruyucu, koruyan.

h. +ler 45a/5

hāmiş -3. [$\sqrt{h-m-ş}$] Hamiş, yazı

veya mektubun altına eklenen not.

h. 265a/7, 266b/5

h. +inde 272b/14

haml ⁻¹- [$\leq$ Ar. $\sqrt{h-m-l}$] Yorma, atıf ve isnat etme.

haml olun- ⁻¹- Bir sebebe yorularak ondan ileri geldiği kabul edilmek.

h. -abilir 146b/10

hamle ⁻²- [$\leq$ Ar. *hamla* $\sqrt{h-m-l}$] *mec.*

Atılım, hareket, yaklaşım.

h. +*de* 151a/13, 175a/8

hâne ⁻³⁹- [$\leq$ Fa. *hāna*] Hane, ev.

h. 181a/20, 195a/5, 296b/14

h. +*de* 300b/4

h. +*lerinde* 56b/1

h. +*miz* 188b/3, 266b/2

h. +*mizin* 186b/16

h. +*nin* 245a/15, 245a/19, 245a/3, 246b/10, 248b/11, 266b/19, 286b/18, 290b/6, 291a/2, 292b/20, 300b/11, 56b/3

h. +*nizde* 296b/8

h. +*si* 42b/5

h. +*sine* 266b/11

h. +*sini* 230b/11

h. +*ye* 129a/7, 253a/5, 256b/18, 269a/19, 292b/20

→ *devlet- h.* +*niz*; *bende- h.*

+*nizde*; *devlet- h.* +*nizin*; *hayāl- h.*

+*sinde*; *gözüñü h.* +*ye dikti*; *terzi-*

hāne; *ticāret-hāne*; *yazı-h.* +*sinin*;

yazı-h. +*nin*

hangi ⁻¹⁶- [$\leq$ ET. *kañğı*] Hangi.

h. 103a/15, 10b/1, 147a/20,

158b/17, 185a/11, 197a/19,

216b/11, 238b/2, 245a/10, 248b/17,

248b/20, 274b/15, 86b/12

h. +*leri* 10b/13, 10b/14

h. +*mizin* 201a/19

hangisi ⁻⁶- [$\leq$ *hangi* + *si*] Hangisi.

h. 73a/19, 146b/3, 159a/9242b/5

h. +*ne* 246b/6

h. +*ni* 240b/14

hānım ⁻²⁴¹- [$\leq$ ET. *hān* + *ım*] Kız veya kadınlara verilen unvan.

h. 135a/7, 135a/9, 137a/12,

14b/10, 159a/12, 160b/7, 254b/4,

270b/17, 277a/3, 278b/18, 280b/11,

284b/15, 287a/19, 34b/19, 34b/4,

49a/4, 50b/19, 54b/10, 59a/10,

71a/20, 73a/9, 8b/8, 90b/10,

90b/17, 90b/3, 91a/10, 91a/14,

91a/16, 91a/18, 91a/2, 91a/4, 92b/3,

99a/15

38b/14 38b/15

h. +*a* 91a/10

h. +*ın* 126b/17, 159a/19, 257a/2,

276b/12, 284b/20, 58b/16, 73a/20,

99a/8, 268b/3

h. +*ına* 92b/10

h. +*lar* 126b/11, 132b/4, 138b/14,

173a/13, 17a/13, 56b/10, 56b/11,

57a/17, 62b/14, 70b/5, 82b/5,

89a/14, 92b/16, 95a/13

h. +*lara* 124b/1, 150b/11,

251a/12, 36b/3

h. +*lardan* 124b/20

h. +*ları* 30b/8, 55a/11, 82b/2

h. +*ların* 11a/1, 123a/17, 173a/2,

54b/20, 64b/4, 75a/13, 83a/3

→ *Bedriye H.*; *Emeti H.*; *Emine H.*;

Ferdāne H.; *Feriha H.*; *Gelin H.*;

Hayriye H.; *Mebrüre H.*; *Yenge H.*;

Bedriye H. +*a*; *Hayriye H.* +*da*;

Emeti H. +*dır*; *Atike H.* +*ın*;

Bedriye H. +*ın*; *Emeti H.* +*ın*;

Emine H. +*ın*; *Ferdāne H.* +*ın*;

Feriha H. +*ın*; *Halīme H.* +*ın*;

Yenge H. +*ın*; *Feriha H.* +*la*;

küçük h.; *küçük h.* +*a*; *küçük h.* +*ı*;

küçük h. +*ın*

hānımcık ⁻⁷- *Hanımcık*.

→ *Emeti H.* +*ım*

Hānımefendi ⁻¹⁵- *Hanımeferdi*.

h. 140b/18, 155a/18, 196b/8,

197a/11, 224b/6, 225a/3, 228b/8,

249a/7, 249a/20, 252b/6, 264b/5,

265a/2

h. +*ler* 125a/14

→ *Feriha H.*; *Feriha H.* +*nin*

hani ⁻⁷- [$\leq$ ET. *kañı*]

hani yā ⁻⁷-

1. Bilinen bir şeyi hatırlatmada

kullanılır. “biliyorsun ya”

anlamında.

h. 132b/1, 270b/19, 38b/9
 2. Söylenen bir sözün veya bir olayın gerçekliğini, ilgili yaşantı esnasında sorgulama amacıyla kullanılır.
 h. 243a/14, 288b/15, 302b/15, 36b/7

ḥarābe -1- [*< Ar. ḥarābah √ ḥ-r-b*]
 Eski devirlerden kalma şehir veya bina yıkıntısı.
 → Baalbek *Ḥ.* +lerinde

ḥarāret -5- [*< Ar. ḥarārat √ ḥ-r-r*]
 Hararet, ısı, sıcaklık
ḥ. 62b/5
ḥ. +inden 114b/12
ḥ. +i 62b/11
ḥ. +ten 170b/6
 → tezyīd-i *ḥ.*

ḥarāretli -1- *mec.* Hararetli, coşkun, canlı, ateşli.
ḥ. 75a/17, 236b/2, 285a/13, 301a/9

ḥarb -1- [*< Ar. √ ḥ-r-b*] Harp, savaş.
ḥ. 123a/2

ḥarbiye -3- [*< ḥarbiyye < Ar. √ ḥ-r-b*]
 Savaşla ilgili veya askerî işler.
 → uşūl-i *ḥ.*; ālāt-ı *ḥ.* +si; erkān-ı *ḥ.* +si

ḥarekāt -5- [*< Ar. ḥarakāt √ ḥ-r-k*]
 Hareketler, davranışlar, işler.
ḥ. +a 123a/11, 82b/7
ḥ. +ını 274b/4, 292b/4

ḥarekāt-ı iffet-şikenāne -1-
 İffetsizcesine davranışlar.
ḥ. +de 274b/15

ḥareket -16- [*< Ar. ḥarakat √ ḥ-r-k*]
 1. Bir cismin yerinin değişmesi, devinim, kımıldama.
ḥ. +ini 112b/8, 147a/3
 2. Davranış, davranma, tutum.
h. 177a/14, 241a/13, 301a/5
ḥ. +i 176b/11
ḥ. +imden 293a/12
ḥ. +imin 301a/1
ḥ. +inde 50b/13
ḥ. +leri 96b/13

ḥareket-i beden -1- Beden hareketi.
ḥ. +e 182b/1

ḥareket-i garībe -1- Tuhaf hareket.
ḥ. +yi 294b/22

ḥareket-ét -1-
 1. Yola çıkmak, yola gitmek.
ḥ. -ecek 112b/3
 2. Davranmak.
ḥ. -meyi 275a/9
 → tevḥīk-i *ḥ.* +e; ġarābet-i *ḥ.* +inizi

ḥarf -1- [*< Ar. √ ḥ-r-f*] Söz, lâf.
ḥarfendāzlık -1- Lâf atma, sözle sataşma. Harf atmak deyiminden.
ḥ. +ta 176b/5

ḥarfiyen -1- [*< ḥarfiyen < Ar. √ ḥ-r-f*]
 Harfiyen.
ḥ. 87a/18

ḥarḥara -1- [*< Ar. yansima sözcük*]
 Horultu.
ḥarḥara-i ikāz -1- Dikkat çeken horultu, ikaz gürültüsü.
ḥ. ı 220b/20

ḥāric -16- [*< Ar. √ ḥ-r-c*]
 1. Dışında olmak, muafiyet.
ḥ. 62b/2, 150b/8
ḥ. +tir 40b/6
 2. Dış, dışarı.
ḥ. +e 50b/20
ḥ. +de 183a/4
ḥ. +e 145a/6
 3. (isim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bir şeyin belirlenmiş sınırı dışında kalma.
ḥ. +inde 183a/8, 172b/4, 140b/1, 148b/19, 48b/4, 65a/2
ḥ. +i 186b/9, 40b/7
ḥ. +indeki 242b/7
ḥ. +inden 86b/6

ḥarīk -6- [*< Ar. √ ḥ-r-k*] Yangın.
ḥ. 108b/15
ḥ. 108b/20
ḥ. +ın 161a/18
ḥ. +ıyla 161a/14

ḥarīk-i bahrī -1- Deniz yangını.
ḥ. 108b/9

ḥarīḳ-i kebīr -1. Büyük yangın.
h. +in 107a/19

ḥārīḳa -3. [*< Ar. √ ḥ-r-k* ‘yırttı, yarı’]
 Harika, hayranlık uyandıran,
 mükemmel.
h. +lar 121a/13
h. +sı 123a/14

ḥārīḳa-i ḥissiye -1. Harika his,
 duygu.
h. 144b/9

ḥ^wārīḳ -1. [*< Fa. ḥ^wār veya ḥor + Tr. +lık*] İçen.
 → *ḥun- h.*

ḥasār -1. [*< Ar. √ ḥ-s-r*] kayıp, zarar.
ḥasāra uğra- -1. Yıkılmak, harap
 olmak, zarar görmek.
h. -yacak 115a/14

ḥāṣṣa [*< Ar. √ ḥ-ṣ-ṣ*] Özellik, bir şeye
 veya kişiye mahsus.
 → *bi’l h.* 97a/4

ḥasb -1. [*< Ar. √ ḥ-s-b*] Gereğince,
 sebebiyle, göre.
ḥasbe’l-āde -1. Basitçe, basitlik
 gereğince.
h. 201a/3

ḥasebiyle -4. Hasebiyle.
h. 176b/15, 189a/1, 47a/18, 84b/3

ḥased -1. [*< Ar. √ ḥ-s-d*] Haset.
h. +inden 256b/9

ḥāṣıl -10. [*< Ar. √ ḥ-s-l*]
 1. Sonuç, özet
h. +ı 42b/6
 2. Olan, meydana çıkan.
ḥāṣıl ét- -3. Ortaya çıkarmak.
h. -ip 293a/9
h. -miştım 293a/18
h. -tiği 198b/18

ḥāṣıl ol- -5. Ortaya çıkmak, türemek.
h. -an 285a/8, 182b/6
h. -du 162b/1, 166b/19
h. -duğu 185a/7
h. -ursa 61a/6

ḥaṣım -2. [*< Ar. √ ḥ-ṣ-m*] Düşman.
h. 54b/7
h. +ı 135a/12

ḥaṣīr -1. [*< Ar. √ ḥ-ṣ-r*] Hasır, saz,
 kabuk, yaprak vb. bir bitki
 maddesinden yapmış olan.
h. 182b/2

ḥasīs -1. [*< Ar. √ ḥ-s-s*] Hasis.
h. 241a/12

ḥasīse -1. bk. **ḥasīs**
 → *menāfi-i h.*

ḥaṣlet -3. [*< Ar. ḥaṣlat √ ḥ-ṣ-l*] Haslet,
 huy, tabiat.
h. 228b/5
h. +ini 163a/2
 → *melek- h.*

ḥasnā -1. [*< Ar. ḥüsn √ ḥ-s-n*] Güzel
 kadın veya kız.
h. +lardan 53a/13

ḥasba -1. [*< Ar. ḥaṣbat ‘çakıl taşı’ √ ḥ-ṣ-b*] Haspa.
h. 15a/17

ḥasr -2. [*< Ar. √ ḥ-ṣ-r*] Yalnız bir şey
 için mahsus kılma, ayırma.
ḥaṣr-ı iṣtiğāl ét- -1. Sadece bir şey
 veya bir kişiyle meşgul olmak.
h. -mek 224b/12

ḥaṣr-ı zamān -1. Zaman ayırma.
h. 180b/18

ḥasret -1. [*< Ar. ḥasrat √ ḥ-s-r*] Hasret.
ḥasret gīt- -1. (*dey.*) Özlediği,
 görmek istediği bir şeyi veya bir
 kişiyi göremeden ölmek.
h. -eceğim 113a/10

ḥāṣṣaten -1. Hassaten, özellikle. bk.
ḥāṣṣā
h. 147a/16

ḥasta -4. [*< Fa. ḥaste*]
 1. Sağlığı bozuk kimse.
h. 103a/6
h. +dan 226b/4
h. +nız 165a/7
 2. Garip, acayip kimse.
h. 185a/15

ḥastalık -3- Hastalık.
ḥ. 3a/7
ḥ. +*ı* 226b/10
ḥ. +*ın* 176b/2
ḥāṣā -2- [< Ar. $\sqrt{ḥ-ṣ-y}$] Haşa.
ḥ. 27a/1
→ *sümme ḥ.*
ḥaṣr -1- [< Ar. $\sqrt{ḥ-ṣ-r}$] Haşır.
ḥaṣr ol- -1- Toplanmak, kıyamet günü dirilip bir araya gelmek.
ḥ. -*ur* 5a/11
ḥaṣyet -2- [< Ar. $\sqrt{ḥ-ṣ-y}$] Haşyet, ürperme, korku.
ḥ. +*ın* 289a/21
ḥ. +*lerden* 261a/14
ḥaṭ -6- [< Ar. ḥaṭṭ $\sqrt{ḥ-t-ṭ}$]
1. Yazı.
ḥ. 138b/14
ḥ. +*tı* 138b/11
2. Vücut çizgisi, biçim.
3. Sınır, çizgi.
ḥaṭṭ-ı miyān -1- Bel hattı.
ḥ. +*daki* 50b/2
ḥaṭṭ-ı telāḳī -3- Birleşme çizgisi, yeri.
ḥ. +*nin* 159a/15, 159a/6
ḥ. +*si* 161a/15
ḥaṭā -5- [< Ar. ḥaṭā' $\sqrt{ḥ-t-y}$] Hata, yanlış.
ḥ. +*da* 216b/2
ḥ. +*lardan* 60b/6
ḥ. +*larıyla* 45a/19
ḥ. +*mdan* 175a/14
ḥaṭā' et- -1- (*dey.*) Yanlışlık yapmak, yanılmak.
ḥ. -*mişlerdir* 161a/17
ḥaṭevāt -2- [< Ar. ḥaṭvat+ *āt* $\sqrt{ḥ-t-v}$]
Hatveler, adımlar.
ḥ. +*ındaki* 281a/10
ḥ. +*la* 231a/13
ḥāṭır -2- [< Ar. ḥāṭır $\sqrt{ḥ-t-r}$] Hatır, gönül.
hatırı için: → **ḥāṭırım için;**
ḥāṭırınız için
ḥāṭırım için -1- (*dey.*) Bir kimsenin,

gönlü hoş olsun diye.
ḥ. 299a/8
ḥāṭırınız için -1- bk. **ḥāṭırım için.**
ḥ. 273a/2
ḥāṭıra -2- [< Ar. ḥāṭırah $\sqrt{ḥ-t-r}$] Hatıra, anı.
ḥ. +*nızı* 260b/3
ḥ. +*ya* 217a/8
ḥātime -4- [< Ar. ḥātimat $\sqrt{ḥ-t-m}$] Son, nihayet.
ḥ. 303a/15
ḥātime-i ḥayāt -1- Hayat sonu.
ḥ. 186b/17
ḥātime-i mektüb -1- Mektup sonu.
ḥ. +*a* 228b/6
ḥātime-i ömr-i dünyā -1- Dünyadaki ömrün sonu.
ḥ. 221a/20
ḥattā -9- [< Ar.] Hatta.
ḥ. 85a/5, 87a/16, 149a/11, 166b/9, 201a/17, 263a/20, 55a/1, 60b/16
ḥātūn -2- [< Fa. < ET. *ḡatun* < AT. **ḡātun* < Soğd. *ḡwat* 'yn (*ḡwatēn*)] Kadın.
ḥ. 24b/7
ḥ. +*a* 18b/2
ḥaṭve -7- [< Ar. ḥaṭvat $\sqrt{ḥ-t-v}$] Adım.
ḥ. 290b/4
ḥ. +*de* 141a/6, 177a/20
ḥaṭve-i i' tirāfāt -1- İtiraf adımları, aşaması.
ḥ. +*ımda* 229a/6
ḥaṭve-i izdivāc -1- İzdivaç adımları, girişimi.
ḥ. +*ınızda* 300b/19
ḥaṭve-i ta' ḳīb -1- Takip adımları.
ḥ. +*te* 233a/13
ḥaṭve-zen-i cūr' et -1- Adım atma cesareti.
ḥ. 229a/20
havā -28- [< Ar. *havā* ' $\sqrt{h-v-y}$]
1. Hava, gökyüzü.
h. 102b/4, 161a/8, 286b/16
h. +*da* 186b/19, 9a/10
h. +*dan* 191a/17, 84b/1

2. Hava, gaz.
h. 122b/4, 122b/8, 61a/3, 94b/15
3. Hava, meteorolojik durum.
h. +lar 221a/7
h. +larda 61a/7
h. +nın 114b/12
4. Çevreyi kuşatan boşluk.
h. +ya 192b/4, 192b/9
5. Gaz tabakasının canlılar üzerindeki etkisine göre niteliği.
h. +sıyla 162b/18
6. Durum, ortam, çevre, ambiyans.
→ *muḥalliyetü'l- h.*
- havā ğazı** -4. Hava gazı.
h. 147a/16, 289a/5
h. +ndan 148b/4
h. +ları 283a/12
- havā-yı hürriyet** -1. Hürriyet ortamı.
h. 46b/7
- havā-yı mu'atṭar** -1. Güzel kokulu hava.
h. +ı 50b/8
- havā-yı nesīmī** -1. Atmosfer.
h. 115a/8
h. +nin 149a/12
h. +sine 69a/8
- havā-yı nesīmī -i arz** -1. Dünya atmosferi.
h. 102b/6
- ḥavādiş** -3. [< Ar. √ ḥ-d-ş 'olaylar, hadiseler'] Haber.
h. 104b/1
- ḥavādiş-i müdhīşe** -1. Dehşetli, korkutan havadis.
h. 106b/12
→ *evrāk-ı h. +le*
- havā'īye** -3. → **havā**.
→ *merākib-i h.; merākib-i h. +den; ṭabaḳāt-ı h. +sinden*
- havālan** -1. [< *havā+lan-*] Uçmak, yükselmek.
h. -dık 192b/11
- ḥavāle** -1. [< Ar. *ḥavālah* √ ḥ-v-l] Yönelme, gönderme.

- ḥavāle eyle-** -1. Yöneltmek, göndermek.
h. -di 153a/16
- ḥavāşş** -1. [< Ar. √ ḥ-ş-ş] Nitelik, üstünlük.
ḥavāşş-ı sā'ire -1. Başka üstünlükler.
h. +si 41a/9
- ḥavf** -12. [< Ar. √ ḥ-v-f] Korku.
h. 173a/8, 226b/3, 4b/9, 99a/6
h. +ından 106b/7, 45a/20
- ḥavf-ı kıyāmet** -1. Kıyamet korkusu.
h. 289a/2
- ḥavf-ı umūmī** -1. Umumi korku.
h. +yi 304b/4
→ *bī- h.; şiddet-i h.; şiddet-i h. +tan*
- ḥāvī** -2. [< Ar. √ ḥ-v-y] Havi, içeren.
h. 126b/4
h. 148b/17
- ḥavşala** -2. [< Ar. *ḥavşalat* √ ḥ-ş-l] Havsala, anlama veya kavrama yetisi.
ḥavşala-i beşeriye -1. İnsan zihninin anlama yetisi.
h. 152b/5
- ḥavşalaya sığ-** -1. (*dey.*) Aklen kabul edilebilir olma veya olmama.
h. -ar 273a/18
- ḥavuzlan** -1. [< Ar. *ḥavd* √ ḥ-v-d+ Tr. +*la-n-*] Havuz benzeri su birikintisi oluşma.
h. -mağa 188b/15
- Ḥavvā** -1. [< Ar. *Ḥavvā*] Havva Ana, ilk kadın.
→ *benāt-ı Ḥ. +nın*
- ḥavza** -4. [< Ar. *ḥavzat* 'etraf, taraf, sınır' √ ḥ-v-z] Havza, bölge.
h. 115a/1
- ḥavza-i Atlāsī** -1. Atlas havzası.
h. 114b/6
- ḥavza-i bahır** -1. Deniz havzası.
h. +e 113a/19

havza-i mu'ayyene -1. Muayyen havza.

h. +ye 184b/17

hay -5- [< ses taklidi kelime] Hay.

h. 31a/13, 74b/17, 9a/5, 270b/14

hay huy -1- (ikileme) Hay huy.

h. +lar 271a/13

hayāl -29- [< Ar. √ *h-y-l*] Hayal.

h. 142b/21, 143a/9, 215a/14,

217a/14, 258b/14, 51a/18, 247a/6

h. +den 142b/17, 247a/12

h. +e 216b/19, 51a/15, 85a/11

h. +i 290b/14

h. +imi 259a/19

h. +in 258b/16, 258b/19, 259a/1

h. +inizin 144b/6

h. +le 217a/19

h. +ler 142b/8, 53a/3

h. +lere 53a/5

hayāl-hāne -1. Hayal kurma gücü, kuruntu ve tasavvurların merkezi, muhayyile.

h. +sinde 217a/6

hayāl-i aşk -1. Aşk hayali.

h. +tan 216b/14

hayāl-i hüsün -1. Güzel hayal.

h. +sünüz 143a/12

hayāl-i telezzüz -1. Hoşlanılan hayal.

h. +lerden 52b/17

hayāl-i vaşl -1. Kavuşma hayali.

h. 282b/6

→ *mā-fevkā'l- h.*

hayālāt -4. Hayaller, kuruntular.

h. 142b/7

h. +tan 148b/20, 94b/2

hayālāt-ı ġarām- perverāne -1-

Olağanüstü, veya şiddetli bir aşkla severcesine hayaller.

h. +sinde 48b/14

hayāt -53- [< Ar. √ *h-y-y*] Yaşam, sağ olma durumu.

h. 118b/7, 158b/8, 190b/19,

258b/11, 304b/18, 85a/19, 86b/19,

87a/1, 42b/19

h. +a 189a/8, 190b/3

h. +ıma 190b/16

h. +ımız 203a/10

h. +ın 260b/8, 299a/9

h. +ına 298b/2

h. +la 104b/20

h. +lar 87a/4

h. +ları 95a/10, 87a/2

h. +ta 82b/10

h. +tan 187a/6

hayāt-ı düzaḥiye -1. Cehennem hayatı.

h. 222b/15

hayāt geçir- -1- (*dey.*) Yaşamak, varlığını sürdürmek.

h. -eceğim 203a/3

hayāt-ı umūmiye-yi milel -2. Bütün milletlerin hayatı.

h. +i 297a/18

hayāt-ı tufūlāne -1. Çocukçasına hayat.

h. +mi 298b/5

hayāt-ı umūmiye -2. Herkesin hayatı.

h. +den 54b/17

h. +nin 259a/10, 265a/9

hayāt-ı zelīl-i beşeriyet -1. Aşağılık insan hayatı.

h. 86b/14

hayāt-ı zevciye -1. Hayat eşi.

h. +miz 285a/20

→ *hitām-ı h.* -ı arzla; 'azm-i *h.*; *devām-ı h.*; *hāttime-i h.*; *istiḥkār-ı h.*; *mādame'l- h.*; *muḥāfaza-i h.*; *refīka-i h.*; *terk-i h.* *etti*; *terk-i h.* *eyleyecekler*; *ber- h.* *kalacak*; *imrār-ı h.* +a; *nī'met-i h.* +a; *h.* +ı 87a/1, 263a/9; *kıymet-i h.* +ı; *māhiyet-i h.* +ı; *tebessüm-i h.* +ı; *sīnīn-i h.* +ımda; *ān-ı h.* +ımızda; *velvele-i h.* +ıyla; *teslīm-i h.* +la

hayātiye -2. bk. **hayāt.**

→ *umūr-ı h.*; *iḥtiyācāt-ı h.* +yi 203a/4

Haydar -3- [*< Ar. haydar ‘aslan’*] Kişi adı.

H. 16b/16, 17a/7

H. +a 23a/4

Haydarpasha -2- [*< Haydar+pasha*]

İstanbul’da yer adı.

H. +dan 117a/5

H. +ya 140b/14

haydi -11- [*< Tr. *hayda-*]

1 İsteklendirmek, çabukluk bildiren söz.

h. 105a/7, 119a/11 120b/16, 164b/7, 17a/11, 24b/4, 280b/9, 302b/5

2. Farzedelim ki, öyle kabul edelim ki anlamında.

h. 64b/19

3. Hafifseme, alay etme belirten bir söz.

h. 118b/3

haydin -1- [*< Tr. *hayda-*] (halk ağzı)

Haydin.

h. +n 168b/9

hayıflanış -1- [*< Ar. √ h-y-f + Tr. +lan-ış*] Hayıflanış.

hayıflanış-ı tebessüm -1- Üzüntülü gülümseme.

h. +le 287a/10

hayır (I) -2- [*< Ar. hayr ‘iyilik’ √ h-y-r*] Hayır, olumsuzluk bildirir.

h. 133a/17, 133a/18, 180b/12, 180b/13, 212b/1, 236b/12, 241a/3, 284b/20, 294b/8, 47a/15

hayır (II) -17- [*< Ar. hayr √ h-y-r*]

Herkesin katında iyi ve makbul olan hâl veya iş, hayır.

→ *Rabbim encāmını h. eyleye*

hayır inşa’ a’llāh -1- (*dey.*) Anlatılan bir rüyayı iyiye yormak için kullanılan bir söz.

h. 97a/7

hayır kalmamak:

hayır kal- -1- (*dey.*) İşe yarar durumu kalmamak, artık işe yaramaz olmak.

h. -mayacaktır 158b/15

hayırdır inşa’ a’llāh -2- bk. **hayır inşa’ a’llāh.**

h. 97/13, 97a/7

hayırh’āh -1- [*< Ar. hayr + Fa. hāh ‘isteyen’*] İyiliksever.

h. 95a/7

hayır h’āhlık -2- İyilikseverlik.

h. 49a/14

h. +ında 196b/3

haykır- -10- [*< hay+kır-*] Haykırmak.

h. -anların 173a/4

h. -arağ 13a/11, 18b/3, 20b/8, 290b/4

h. -dı 169a/2, 194b/15

h. -ıyordu 5a/4

h. -mağ 31a/19

h. -maya 160b/3

haylī -14- [*< Fa. haylī*] Hayli.

h. 110b/3, 123a/16, 126b/6, 159a/15, 175a/3, 190b/15, 232b/11, 232b/15, 235a/8, 240b/6, 286b/13, 302b/1, 48b/7

h. +den 126b/5

haylūlet -1- [*< Ar. haylūlat √ h-y-l*]

Araya girme, yolu kapama, engel olma.

h. +iyle 162b/7

hayr -1- bk. **hayır.**

hayr-ı azīm işle- -1- (*dey.*) Büyük iyilik yapmak, başkalarına hayrı dokunan önemli bir iş görmek.

h. -miş 265a/14

hayret -15- [*< Fa. < Ar. hayrat √ h-y-r*]

Hayret, şaşkınlık.

h. 61a/13

h. +e 253a/15, 96b/13

h. +in 290b/17

h. +ini 234b/17

h. +le 290b/4, 32b/20

h. +ten 252b/8, 254b/2

hayret- bahş ol- -1- Şaşırmak, hayrete düşmek.

h. -salar 199a/3

hayrete düşmek: → **hayrete düşür-**

hayrete düşür -1- (*dey.*) Çok şaşırtmak.
h. -üyor 252b/8
hayret-i mütezāyide -1- Artan şaşkınlık.
h. 252b/4
→ *şāyān-ı h.*; *kemāl-i h.* +le;
şāyān-ı h. +ti
Hayriye -22- [*< hayriyye < Ar. hayr √ h-y-r*] Kişi adı.
H. 22b/15, 35a/5, 35a/7, 56b/11
H. +m 18b/16, 32b/17, 32b/3, 34b/8
Hayriye Hanım -14- Kişi adı.
H. 32b/19, 32b/5, 33a/12, 33a/19, 35a/12, 35a/16, 35a/2, 36b/11, 36b/16, 37a/1, 37a/11, 37a/19, 37a/4
H. +da 21a/1
hayvān -3- [*< Ar. hayavān √ h-y-y*] Hayvan, insan dışındaki canlı yaratık.
h. 74b/8
h. +dan 84b/17
h. +ın 59a/12
hayvāncık -1- Hayvancık.
h. +lar 14b/16
hayvānī -1- Diri veya canlı olma durumu.
→ *irtibāt-ı h.* +mizin
haz -3- [*< Ar. hazz √ h-z-z*] Haz, zevk, hoşlanma.
h. +ları 151a/9
haz êt -1- hoşlanmak.
h. -medim 270b/19
hazz-ı diğer -1- Başka zevk.
h. 45a/15
hāzā -1- [*< Ar. √ d-v-*] Bu.
→ *ma 'a- h.*
hazā'in -1- [*< Ar. hazāina √ h-z-n*] Hazineseler.
hazā'in-i fen -1- Fen hazineleri.
h. 102b/20

hazan -1- [*< Fa.*] Sonbahar.
h. +da 304b/14
Hazar -3- [*< ?*] Yer adı.
→ *Baħr-i H.*; *Baħr-i H.* +da; *Baħr-i H.* +ın
hazāret -1- [*< Ar. √ h-z-r*] Yeşillik.
h. 105a/15
hāzenkebīra -1- [*< Ar.*] Şaşkınlık veren bir durum karşısında “ne şaşılacak şey” anlamında Arapça ünlem.
h. 35a/15
hazer -1- [*< Ar. √ h-d-r*] Çekinme, sakınma.
hazer êt -1- Çekinmek, sakınmak.
h. -iniz 4b/9
hāzır -2- [*< Ar. hādīr √ h-d-r*]
1. Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan.
h. 235a/15
2. Belli bir işe yarayacak duruma getirilmiş olan şey.
h. 30b/14
hāzıra -2- [*< Ar. √ h-d-r*] Hazır, bulunan, mevcut,
→ *ķavānīn-i h.* +ya; *fünūn-ı h.* +ın
hāzır-la -5- Hazırlamak.
h. -maķ 140b/13
h. -ması 121a/7
h. -mayı 49a/12
h. -saķ 118b/14
h. -yalım 37a/13
hāzırlan -6- Hazırlanmak.
h. -alım 113a/2
h. -dı 56b/5
h. -ır 206b/12
h. -ıyordu 214b/13
h. -ıyorlarmış 37a/7
h. -ıyorsa 119a/13
hāzır-lık -7- Hazırlık.
h. 119a/8
h. +a 35a/9, 55a/14
h. +ına 35a/11
h. +lar 260b/19
h. +larda 153a/1
h. +lardan 261a/6

hāzırūn -1. Hazır olanlar.
h. 140b/5
hazīn -5. [*< Ar. √ h-z-n*] Hazin.
h. 155a/7, 159a/14, 286b/20
→ *ziyā-ı h. +ine*
hazīz -1. [*< Ar. √ h-d-d*] En aşağı, en alçak yer.
→ *noқта-i h. +i*
hazīze -1. bk. **hazīz**.
→ *noқта-i h.*
hażm -4. [*< Ar. √ h-d-m*] Benimseme, kabul etme.
→ *nā-kābil-i h.; tasalluṭ-ı h.*
hażm ét- -2. Benimsemek, kabul etmek.
h. -ebilecek 152b/5
h. -en 274b/13
hazret -1. [*< Ar. haḍrat √ h-d-r*] Hazret.
→ *h. -i Yūsufu*
he -1. Halk ağzında evet.
h. 144b/14
hedef -3. [*< Ar. hadaf √ h-d-f*] *mec.*
Hedef, amaç.
h. +e 82b/8
hedef-i istihzā -1. Biriyle eğlenme meramı.
h. -i +ları 242b/19
hedef-i mu'āheze -1. Azarlama, kınama meramı.
h. 184b/9
hekīm -1. [*< Ar. hakīm √ h-k-m*] Hekim, doktor.
h. +i 268b/11
helāk -1. [*< Ar. halāk √ h-l-k*] Ölme, mahvolma, yok olma.
helāk ét- -1. Yok etmek, öldürmek.
h. -tigi 84b/18
helāl -1. [*< Ar. ḥalāl √ h-l-l*] Kurala ve geleneğe uygun, haram olmayan.
h. 8b/8
helālleş- -2. Helalleşmek.
h. -mege 165a/2
h. -mek 113a/8
hele -13. [*< Fa. hala*] Hele, özellikle, sonunda.

h. 129a/18, 135a/3, 137a/14, 137a/9, 185a/2, 240b/15, 24b/16, 256b/18, 295a/14, 48b/1, 59a/13, 75a/7
hele şükür -1. (*dey.*) “Çok şükür” anlamında kullanılan bir söz.
h. 271a/11

helvā -2. [*< Ar. ḥalva √ h-l-v*] Helva.
→ *kāğıd h. +sı*

hem -20. [*< Fa. ham*]

1. Üstelik, bir de, şu da var ki, zaten.

h. 126b/2, 137a/15, 155a/19, 274b/13, 296b/4, 49a/6, 65a/11, 80b/20

2. hem... hem...

h. 210b/17, 210b/18, 216b/17, 216b/18, 231a/8, 231a/9

3. -daş, -deş, -i bir.

hem de -2. Üstelik, bir de.

h. 129a/13, 233a/6

hem kaçmak hem tavul çalmak -1.

(*dey.*) İşi yapmaktan çekindiği hâlde yine de yapmak anlamında.

h. 137a/16

hem-bezm ol -1. Sohbet arkadaşı olmak.

h. -ayım 275a/16

hem-sinn -1. Aynı yaşta, yaşıtlı.

h. +i 41a/16

hem-şehri -1. Hemşehri, hitap sözü olarak kullanılır.

h. +ler 43a/1

hemān -63. [*< Fa. ham* ‘bir, birlikte’ *ān* ‘o, (dem’zaman’)] Hemen, derhal.

h. 100b/9, 109a/18, 112b/10, 113a/19, 138b/15, 139a/14, 140b/13, 146b/5, 151a/4, 158b/1, 158b/8, 15a/13, 166b/13, 169a/6, 178b/11, 190b/11, 191a/11, 192b/10, 192b/2, 207a/16, 210b/20, 211a/10, 213a/13, 218b/16, 220b/10, 220b/13, 221a/6, 223a/12, 223a/17, 228b/5, 232b/1, 234b/9, 239a/14, 240b/10, 243a/4, 244b/14,

245a/4, 246b/12, 246b/8, 248b/12,
248b/6, 252b/19, 255a/13, 256b/4,
257a/10, 264b/3, 266b/10, 282b/2,
286b/14, 289a/10, 297a/12,
300b/11, 3a/17, 3a/8, 42b/4,
43a/19, 44b/7, 56b/1, 82b/12,
82b/7, 94b/2, 72b/2, 41a/13
hemşire ⁻⁴⁻ [*< Fa. ham + şīra ‘süt’*] Kız
kardeş.
h. +leri 3a/2
h. +lerinin 3a/13
h. +niz 180b/10
h. +nizin 180b/19
ẖendeḳ ⁻¹⁻ [*< Ar. ḥandaḳ √ ḥ-n-d-k*]
mec. Mezar, çukur.
ẖendeḳ-maḳarr ⁻¹⁻ Mezara düşme
veya çukuru boylama.
ḥ. 262b/2
hendese ⁻¹⁻ [*< Ar. handasa^t √ h-n-d-s <*
Fa. *endāze* ‘ölçü, ölçek’] Geometri.
h. +de 40b/20
hengām ⁻¹⁻ [*< Fa. hangām*] Vakit,
zaman, devir.
→ *nā- be- h.*
henūz ⁻¹³⁻ [*< Fa. hanūz*] Henüz.
h. 106b/16, 152b/5, 161a/9,
212b/13, 247a/10, 252b/1, 257a/8,
258b/20, 288b/10, 53a/10, 64b/5
204b/7, 220b/5
hep ⁻⁶⁷⁻ [*< ET. kōp; DLT. ap*] Hep,
devamlı olarak.
h. 100b/2, 102b/15, 103a/3,
128b/16, 129a/15, 137a/6, 141a/3,
142b/8, 142b/9, 143a/17, 143a/8,
14b/16, 155a/10, 160b/14, 160b/9,
163a/18, 165a/11, 168b/19,
170b/17, 170b/20, 171a/13,
171a/20, 17a/6, 183a/9, 18b/9,
193a/20, 193a/3, 202b/2, 203a/12,
204b/9, 217a/14, 223a/8, 237a/15,
262b/1, 274b/3, 278b/6, 288b/18,
289a/17, 292b/12, 292b/16,
293a/20, 300b/6, 301a/14, 30b/12,
31a/7, 34b/10, 52b/19, 56b/11,
89a/10, 91a/11, 98b/2
h. +imiz 117a/15, 11a/18, 12b/17,

186b/17, 25a/3, 284b/16, 99a/1
h. +imizde 162b/1, 171a/8
h. +imizden 80b/20
h. +imizi 261a/14
h. +imizin 154b/16, 156b/20
h. +iniz 208b/5
hep birden ⁻¹⁻ Hep birden.
h. 155a/14, 155a/5

hepsi ⁻¹⁶⁻ [*< hep+isi*] Hepsi.
h. 115a/16, 168b/16, 224b/6,
269a/7, 27a/4, 63a/12, 67a/20,
8b/19
h. +ni 105a/12, 130b/2, 193a/8,
32b/8
h. +nin 14b/18, 154b/10, 171a/8,
23a/8
her ⁻¹²⁹⁻ [*< Fa. har*] Her, bütün.
h. 100b/10, 100b/6, 101a/13,
102b/5, 104b/11, 108b/11, 108b/3,
109a/17, 115a/13, 116b/3, 116b/4,
119a/19, 119a/20, 120b/7, 122b/20,
124b/20, 130b/1, 130b/3, 133a/2,
136b/17, 140b/1, 140b/12, 147a/2,
152b/5, 153a/20, 158b/1, 161a/1,
162b/9, 163a/1, 165a/15, 166b/3,
170b/4, 173a/3, 176b/6, 177a/18,
178b/12, 182b/10, 182b/11,
187a/20, 188b/20, 193a/11,
193a/16, 195a/19, 196b/10,
197a/17, 197a/5, 198b/14, 198b/15,
199a/12, 199a/6, 199a/8, 1a/7,
200b/7, 204b/15, 212b/1, 213a/18,
215a/18, 218b/12, 219a/15, 219a/2,
221a/4, 221a/8, 224b/10, 226b/19,
226b/4, 226b/6, 227a/19, 228b/19,
229a/6, 230b/11, 232b/8, 235a/15,
235a/20, 240b/19, 244b/17,
247a/11, 253a/1, 254b/20, 254b/8,
258b/16, 259a/14, 262b/16,
263a/13, 263a/14, 266b/13, 266b/7,
267a/11, 267a/13, 267a/18, 27a/13,
286b/17, 291a/12, 295a/15,
295a/16, 295a/22, 304b/14, 30b/10,
31a/15,
33a/16, 42b/5, 43a/12, 44b/7,
45a/14, 45a/15, 46b/14, 47a/10,

47a/9, 53a/17, 53a/8, 58b/2,
60b/11, 60b/7, 63a/14, 65a/9,
66b/5, 69a/2, 70b/3, 73a/4, 84b/12,
87a/12, 93a/12, 95a/2, 97a/6, 98b/1,
98b/19

her gün -2- Her gün.
h. 221a/12, 240b/13

hercāyi -1- [< Fa. *harcāyi*] Hercayı,
sebatsız.
h. 68b/8

Hereke -1- [<?] Kocaeli' de bir mahalle
adı.
H. +nin 283a/11

herhâlde -2- [< *her+hāl+de*] Herhâlde.
h. 291a/8, 98b/14

herif -8- [< Ar. *harīf* √ *h-r-f* 'meslektaş,
arkadaş'] Herif, adam.
h. 118b/3, 38b/9, 90b/12, 91a/16,
91a/9
h. +i 90b/15, 91a/2, 91a/5

herkes -33- [< Fa. *har+kas* 'kişi']
Herkes, her kişi.
h. 101a/13, 107a/2, 119a/12,
128b/3, 164b/10, 186b/3, 192b/19,
195a/10, 195a/2, 213a/17, 214b/11,
226b/2, 258b/18, 26b/9, 27a/5,
28b/16, 295a/11, 77a/2
h. +e 60b/2, 88b/15
h. +i 134b/20
h. +in 148b/11, 157a/12, 166b/6,
228b/17, 27a/20, 89a/11
h. +te 166b/18, 38b/15
h. +ten 146b/16, 176b/16,
254b/14, 43a/3
h. +inkini 80b/12

hesāb -10- [< Ar. *ḥasāb* √ *ḥ-s-b*] Hesap.
h. +a 27a/18
h. +ta 40b/20
h. +larında 168b/10, 170b/8

hesāb ét -1- Saymak, hesaplamak.
h. -tim 113a/4

hesābını gör -1- (*dey.*) Alacakla
vereceği karşılaştırp ödeşmek.
h. -dügü 165a/15
→ *bī-* h. +tur; *ilm-i* h. -ı *vāhidini*;
bi'l- h.

hesābāt -1- Hesaplar.
h. +a 161a/18

hesābsız -1- Hesapsız.
h. 66b/14

hesābla -2- Hesaplamak.
h. -maḳla 147a/5
h. -yordum 190b/17

hevā -4- [< Ar. *havā* √ *h-v-y*] Heva,
istek, arzu.
h. 195a/19

hevā-perestāne -2- Arzularına
düşkün bir şekilde.
h. 222b/1, 223a/18

hevā-perestlik -1- Arzularına
düşkünlük.
h. +le 199a/11

hevāiyāt -1- Arzular, istekler.
h. +a 222b/3

hevesāt -1- [< Ar. *havas*+*āt* √ *h-v-s*
'delilik, cinnet'] Hevesler, arzular.
→ *pāzade-i* h. +ı

hevl -4- [< Ar. *havl* √ *h-v-l*] Korku,
korkma, ürkme.
hevl-i cān -1- Can korkusu.
h. +la 190b/12
→ *şiddet-i* h. -engizi; *sadme-i* h. -
nākin; *ān-ı* h. -nāk

heybet -2- [< Ar. *haybat* √ *h-y-b*]
Heybet, ululuk, azamet.
h. 154b/15, 184b/19

heybetli -1- heybetli.
h. 4b/5

heyecān -5- [< Ar. *hayacān* √ *h-y-c*]
Heyecan.
h. 104b/18
h. +lar 4b/4
h. +ları 151a/9

heyecān-ı umūmī -1- Genel
heyecan, herkeste var olan heyecan.
h. 104b/4
→ *hāl-i* h. +da

hey'et -6- [< Ar. *hay'at* √ *h-y-*']
Topluluk, kurul.
hey'et-i mecmūa -1- Bir şeyin
bütünü.

h. 63a/7
hey'et-i şināsā -1- Astronomi
bilginleri.
h. +*nın* 262b/6
hey'et-i umūmiye -1- Bir şeyin
bütünü, tamamı.
h. +*sinden* 42b/13
→ *ilm-i h.*
hey'etiyūn -2- Astrologlar.
h. 94b/19
h. +*dan* 84b/18
heyhāt -1- [*< Ar. hayhāt*] Heyhat, ne
yazık.
h. 46b/18
hey'ıyyūn -1- [*< Ar. hay' √ h-y-*]
Astrologlar.
h. 227a/2
hey'ūn -1- bk. **hey'ıyyūn**
h. +*dan* 148b/1
hezeliyāt -1- [*< Ar. hazl √ h-z-l*] Alay,
şaka amacı taşıyan ve kimseyi
incitmemesi bakımından hicivden
ayrılan manzumeler.
h. +*a* 44b/17
hızır-ilyās -1- [*< Ar. hızr √ h-d-r*
+*ilyās*] Hidrellez.
h. 120b/1
hıfzıssıhha -4- [*< Ar. hıfz 'koruma' √*
h-f-z + el- 'harf-i târif' + sıhha
'sıhhat, sağlık'] Hıfzıssıhha, sağlık
koruma, hekimlik kolu.
h. +*larda* 180b/6
hıfzıssıhha-i etfal -1- Çocuk
sağlığını koruma.
h. +*den* 180b/1
hıfzıssıhha-i nisvān -1- Kadın
sağlığını koruma.
h. +*a* 180b/3
hıfzıssıhha-i umūmiye -1- Toplum
sağlığını koruma.
h. +*den* 180b/1
hınç -2- [*< ?*] hınç.
hıncını al- -1- bk. **hıncını al-**
h. -*ırım* 131a/6

hıncını al- -1- (*dey.*) Öç almak, intikam
almak.
h. -*amıyordu* 54b/14
-hırāş -2- [*< Fa.*] Yaralayan,
tırmalayan.
→ *cān- h.; sāmi 'a- h.*
hırçın -1- [*< ? *Erm. hırdçil (hırunçlı)*
'öfkelenmek'] Hırçın.
h. 52b/9
hırçınlık -1- Hırçınlık.
h. +*ı* 17a/16
hırıl-da- -1- [*< hırl+da-* 'yansıma
sözcük'] Hırıldamak.
h. -*yor* 219a/18
hırıl- -1- [*< hır+la-* 'yansıma sözcük']
Hırlamak.
h. -*yordu* 220b/18
hırş -3- [*< Ar. √ h-r-ş*] hırs.
h. +*ından* 88b/2
hırş-ı iştiḥār -2- Meşhur olma hırsı.
h. 47a/3
h. +*la* 39a/15
hırsızlık -1- [*< hırsız+lık < Ar. ḥayır*]
Hırsızlık.
h. +*la* 30b/7
hışım -2- [*< Ar. ḥaṣm 'rakip' √ h-ṣ-m*]
Hışım, yakın akraba.
h. 109a/9, 16b/20
hışım -1- [*< Fa. ḥıṣm, ḥēṣm*] Hışım.
h. +*ından* 282b/18
hızlı -5- [*< hız+lı < ? < *Fa. ḥız '1.*
sıçrama, hamle 2. fırla! (emir)]
Hızlı, süratli, çabuk.
h. 231a/12, 246b/11, 6b/8
hiç -56- [*< Fa. hiç, hēç*]
1. (anlam kuvvetlendirme
görevinde) Hiç, asla, katiyen.
h. 134b/2, 135a/2, 137a/13,
137a/2, 138b/12, 140b/6, 160b/12,
165a/7, 181a/1, 206b/19, 207a/8,
210b/16, 211a/12, 211a/15, 212b/4,
222b/4, 223a/16, 240b/18, 254b/9,
258b/17, 270b/14, 274b/19, 274b/2,
301a/13, 301a/15, 30b/6, 3a/17,
46b/18, 64b/4, 78b/17, 79a/15,

2. soru cümlelerinde hükümsüzlük anlatır.

h. 180b/4, 277a/10, 279a/12, 284b/4, 6b/10, 72b/18, 72b/2, 74b/20, 74b/7, 8b/5, 93a/8,

3. yokluk, yok olma veya sayılma.

h. 110b/8, 187a/8

h. +*ler* 142b/10

hiç de -1- (*dey.*) Kesinlikle, katiyen.

h. 40b/18

hiç kimse -1- Hiçbir insan, hiçbir şahıs.

h. 228b/13

hiç olmazsa:

hiç ol -1- (*dey.*) Önemli olmasa bile, en azından.

h. -*mazsa* 116b/14, 117a/6, 119a/7, 148b/8, 183a/1, 231a/16

hiçe say -1- (*dey.*) Önem vermemek, önemsememek, saymamak.

h. +*e sayarlar* 96b/6

→ *dili h. çalmıyor*

hiçbir -27- Hiçbir.

h. 102b/14, 119a/1, 141a/13, 142b/6, 152b/16, 154b/3, 174b/10, 180b/11, 196b/15, 196b/16, 217a/15, 238b/1, 238b/6, 259a/9, 261a/1, 268b/3, 277a/13, 295a/17, 37a/16, 42b/3, 44b/6, 47a/7, 62b/13, 66b/10, 83a/8, 84b/13, 92b/11

hiçbiri -9- Hiçbiri.

h. +*ni* 233a/20, 191a/12, 279a/18, 47a/11

h. +*nin* 9a/4

h. +*niz* 72b/13

h. +*nizin* 58b/10

h. +*si* 167a/11

h. +*yle* 109a/2

hiçlik -2- Hiçlik.

h. +*inde* 62b/1

h. +*lerini* 83a/13

hiddet -7- [< Ar. *hiddat* √ *h-d-d*]

Hiddet, öfke.

h. 201a/1

h. +*inden* 280b/13

h. +*inizi* 204b/11

h. +*le* 11a/3

hiddet êt -2- Kızmak, öfkelenmek.

h. -*miş* 239a/17

h. *ip* 231a/1

→ *âsâr-ı h.*

hiddetlen -1- Hiddetlenmek.

h. -*dinizse* 204b/5

hidmet -4- [< Fa. < Ar. *hidmat* √ *h-d-m*]

1. Hizmet, iş.

2. Görev.

h. +*i* 299a/7

hidmet-i insāniyet -1- İnsanlık

hizmeti.

h. +*e* 49a/14

hidmetini gör -2- (*dey.*) Bir şeyin yerine görev yapmak veya bir işin sağladığı yararı, görevi üstlenmek.

h. -*ecek* 132b/15

h. -*emezdi* 193a/18

hidmetçi -7- Hizmetçi.

h. +*ler* 168b/18, 206b/17

h. +*m* 101a/8

h. +*miz* 164b/15, 164b/16

h. +*mizinde* 164b/18

h. +*si* 181a/9

hidmetkâr -2- Hizmetkâr.

h. 109a/4

h. +*lâriniz* 185a/8

hiffet -7- [< Ar. *hiffat* √ *h-f-f*] Hafiflik, hoppalık.

h. 149a/6

h. +*i* 149a/11

h. +*ime* 129a/16

h. +*in* 149a/8

hiffet-i beyân -1- Anlatım basitliği.

h. +*a* 206b/2

hiffet-i mantıkiyye -1- Mantıki olarak hafiflik, basit düşünme.

h. 75a/12

hiffet-i mizâc -1- Hafifmeşreplik.

h. +*la* 199a/11

hikāye -4. [*< Ar. hikāyat √ h-k-y*]

Hikāye, öykü.

h. +*de* 279a/3

→ *Billur Köşk H.* +*sinin*

h. +*yi* 303a/16

hikāye-i keyfiyet -1. Hikāye meselesi, konusu.

h. 232b/8

hikemiye -1. [*< hikemiyye < Ar. √ h-k-m*] Hikmetli, içinde hikmet bulunan.

→ *leṭāyif-i h.*

hikemiyyāt -1. Felsefi konular.

h. +*in* 42b/1

hikmet -6. [*< Ar. hikmat √ h-k-m*]

Allah'ın insanlar tarafından anlaşılamayan amacı. gizli bilgi, sebep.

h. 193a/16, 99a/7

h. +*i* 181a/8, 251a/2

h. +*ine* 59a/15

h. +*leri* 251a/4

hilāf -8. [*< Ar. √ h-l-f*] Zıt olma, aykırı, karşı.

h. +*ı* 154b/13

h. +*ına* 177a/6, 186b/5, 280b/10

h. +*ında* 136b/7

hilāf-gīr -2. Karşı fikri tutan, muhâlif.

h. +*i* 83a/3

h. +*iniz* 258b/2

hilāf-ı rızā' -1. İstek dışı, karşıt istek.

h. +*sı* 230b/20

hile -5. [*< Ar. hīlat √ h-v-l*] Hile, aldatmak, kandırmak.

h. 95a/5

h. +*den* 166b/12

h. +*ler* 165a/18

h. +*sini* 294b/15, 4b/17

hileli -1. Hileli.

h. 165a/11

hilesiz -1. Hilesiz.

h. 166b/5

hilkat -7. [*< Ar. hilkat √ h-l-k*] Hilkat, yaratılış.

h. +*in* 51a/6

h. +*te* 176b/7, 178b/13

→ *hakikat- h.* +*imiz*; *kalem-i h.*

+*in*; *zaman-ı h.* +*inden*; *mebde-i h.* +*lerinden*

himāye -1. [*< Ar. himāyat √ h-m-v*]

Himaye, koruma.

himāye-i übüvvetkārāne -1.

Babaymışçasına koruma.

h. +*sini* 104b/12

himmet -1. [*< Fa. < Ar. himmat √ h-m-m*] Lütuf, yardım.

→ *ulüvv-i h.*

hîn -6. [*< Ar. √ h-y-n*] Vakit, zaman.

hîn-i suḳūt -2. Düşme zamanı.

h. +*larında* 153a/4

h. +*unda* 120b/19

hîn-i tedāhul -1. İç içe girme anı.

h. +*ünde* 102b/7

hîn-i tedkîk -1. İnceleme anı.

h. +*inde* 86b/5

hîn-i temās -1. Temas anı.

h. +*ında* 94b/1

hîn-i vedā -1. Veda zamanı.

h. +*da* 234b/15

Hindî -1. [*< Ar.\ Fa.*] Hindistan'la ilgili, Hind'e ait.

→ *Baḥr-i Muhīt-i H.*

hinoğul -1. [*< hin+oğul, hin < ?*]

Hinoğlu, kurnaz.

h. +*ları* 278b/2

hirās -5. [*< Fa.*] Korku, korkma, ürkme.

h. +*a* 173a/8

hirās-baḥş -1. Korku veren.

h. 221a/1

→ *dūḥār-ı h.*; *hiss-i h.*; *meşhūn-ı h.*

Hişār -1. [*< Ar. √ h-ş-r*] Hisar.

→ *Anadolu H.* +*ına*

hiss -18. [*< Ar. √ h-s-s*] His, duygu, sezgi.

h. 213a/4, 236b/11, 259a/9

h. +*ler* 64b/10

h. +lerle 163a/4
hiss-i hirās -1. Korku hissi.
h. 68b/20
hiss-i müşbet -1. Olumlu, güzel his.
h. +ini 51a/5
hiss ét- -9. Hissetmek.
h. -erek 46b/9
h. -ip 171a/17
h. -iyorum 144b/7, 289a/14
h. -meğe 248b/6
h. -meksizin 187a/10
h. -meyeceğiz 3a/17
h. -miş 243a/10
h. -tiği 222b/13
hiss ettir- -1. Hissettirmek.
h. -meksizin 304b/1
→ *tezād-ı h.*
hişşe -2. [*< Ar. hişşat √ h-ş-ş*] hisse, pay.
hişşe-i gıdāiye -1. Gıda payı.
h. +sini 58b/7
hişşe-i zevk -1. Alay, eğlenme payı.
h. 184b/6
hissen -4. [*< Ar. hissan √ h-s-s*] His bakımından.
h. 222b/18, 223a/4, 47a/20, 52b/12
hissiyāt -10. Hisler, duygular.
h. +a 162b/11
h. +la 222b/1, 223a/18
hissiyāt-ı şamīmiye -1. Samimi hisler.
h. +nizin 294b/8
→ *beyān-ı h.; iğtişāş-ı h.; ketm-i h.; taṭmīn-i h.; tezād-ı h. +ımız; tev'emiyet-i h. +ımıza*
hissiye -3. [*< hissiyye < Ar. hiss √ h-s-s*] His, duygu.
→ *hāriḳa-i h.; muḥābère-i h.; revābiṭ-i h.*
hiṭābe -1. [*< Ar. √ h-ṭ-b*] Hitabe, nutuk.
h. +de 42b/21
hiṭāben -4. Hitaben.
h. 18b/1, 246b/12, 78b/9, 90b/11

hitām -1. [*< Ar. √ h-t-m*] son, bitim.
hitām-ı ḥayāt-ı arz -1. Dünya hayatının sonu.
h. +la 229a/14
hizā -2. [*< Ar. hizā' √ h-z-v*] Hiza.
h. +larında 112b/8, 159a/5
hoca -2. [*< Fa. ḥvāca*] Hoca.
h. +mız 105a/5
→ *Naşreddīn H. +nın*
hod -3. [*< Fa < Pehl. ḥvad*] Kendi.
hod- bīn -1. Sadece kendini gören, mağrur, kibirli.
h. +inin 163a/11
hodbīnlik -2. Bencillik, egoistlik.
h. 166b/7
hod +ime 229a/17
hokkabāz -2. [*< Ar. ḥuḳḳā' 'oyulmuş şey, oyma' √ h-k-k, + Fa. bāz 'oynayan, oynatan'*] Hokkabaz.
h. 44b/20, 4b/17
homeopathie -1. [*< Fr.*] Alternatif bir tıp yöntemi adı.
h. 200b/12
homur -2. (ses taklidi söz)
Homurdanmak.
homur homur -1. Homur homur.
h. 74b/19
hopla- -1. [*< hop+la-*] Hoplamak.
h. -r 73a/17
hoppalık -1. [*< hoppa+lık*] Hoppalık.
h. +lara 298b/4
horos -2. [*< Fa. ḥurōs, ḥrōs*] Horoz.
h. 27a/10
→ *Kırmızı H. +un*
hortum -1. [*< Ar. ḥurṭūm 'hayvan burnu, kuş gagası' √ h-r-ṭ-m*] Hortum, boru.
h. +larla 122b/7
hoş -5. [*< Fa < Pehl. ḥvaş*] Güzel, hoş, iyi.
h. 80b/12
hoş gel- -1. (*dey.*) Yapılan veya olan bir şey birinin beğenisini kazanmak, hoşuna gitmek.
h. -meyebilir 201a/17

hoşa gitmek:

hoşuma git- -1- (*dey.*) Beğenmek, hoşlanmak

h. -enler 193a/12

hoşunuza git- -1- (*dey.*) bk. **hoşuma git-**

h. -ecekti 184b/1

hoş görmek: (*dey.*) Herhangi bir davranışı anlayışla karşılamak, kusurlu saymamak.

hoş görül- -1- Anlayışla karşılanmak, kusurlu sayılmamak.

h. -mese 229a/16

hoşlan- -4- Hoşlanmak.

h. -dığımı 201a/19

h. -dım 270b/18

h. -mam 201a/18, 75a/5

hoşnûdî -1- [*< Fa. hoşnûd* ‘memnun’+î] Hoşnutluk.

hoşnûdî koy- -1- (*dey.*)

Memnuniyetsizlik belirten bir söz. “gönül koymak” tabiriyle benzer işlev taşır.

h. -muştum 299a/1

hoşoş -1- [*< ?*] (ninnide ‘öcü’ yerine kullanılan bir kelime olabilir.)

Hoşoş.

h. +lar 17a/11

hotoz -1- [*< ?* *Fa. *koṭās* ‘kuyruğundan sorguç yapılan Tibet öküzü, yak’] Eskiden kadınların başlarına giydikleri bir çeşit süslü başlık.

h. +unu 276b/16

Hristo -1- [*< Bulg.* (erkek ismi)]

Kumaşın kenarına yapılan çaprazlama el dikişi.

Hristo teyeli- -1- Hristo teyeli.

h. 14b/14

hū -1- Halk ağzında seslenme sözü.

h. 34b/4

hubb -1- [*< Ar. √ h-b-b*] Sevgi, tutku.

hubb-ı nefis: Özsever.

hubb-ı nefesine dokun- -1- (*dey.*)

Gücüne gitmek, izzetinefsine

dokunmak.

h. -uyordu 236b/14

hūde -3- [*< Fa.*] Fayda.

→ *bī-* *h.*; *bī-* *h.* +*dir*

hudūd -1- [*< Ar. √ h-d-d*] Sınır, hudut.

→ *bī-* *h.*

hufre -1- [*< Ar. √ h-f-r*] Çukur.

hufre-i āhiret -1- Ahiret çukuru.

h. +e 261a/10

hukūk -1- [*< Ar. √ h-k-k*] Hukuk, haklar.

h. +unu 285a/11

hulūl -6- [*< Ar. √ h-l-l*] Girme, gelip çatma.

→ *ba* ‘de’l- *h.*; *ān-ı h.* +*üne*

hulūl ét- -1- Gelip çatmak, erişmek.

h. -ince 150b/1

h. -miş 288b/14

h. -ti 152b/20, 289a/12

humākā -2- [*< Ar. √ h-m-k*] Ahmaklar.

h. 95a/3

h. +dan 262b/3

humbare -1- [*< Fa.* ‘küçük küp’]

Humbara, birbomba türü.

h. 114b/10

humūza -1- [*< Ar. humūzat √ h-m-z*]

Ekşilik.

→ *müvellidü* ‘l- *h.*

hūn -1- [*< Fa.*] Kan.

hūn-h^varlık -1- Hunharlık.

h. 167a/13

hūnīn -1- [*< Fa. hūn+īn*] Kanlı.

h. 108b/6

hūrda -2- [*< Fa. hvārda* ‘yenilmiş şey, kırıntı’] Hurda, işe yaramaz hâle gelmiş, döküntü.

h. 18b/10, 18b/9

hūrdahāş -2- [*< Fa. hvārd u hāş*] Kırık dökük.

hūrdahāş ol- -2- Perişan olmak.

h. -acağ 282b/15

h. -madı 11a/5

hurde -2- [*< Fa.*] Küçük.

hurde-bīnī -1- (Türkçe’de

türetilmiştir.) Mikroskobik.
h. 94b/14
hurde-i intiḥābāt -1- Küçük seçmeler.
h. +*ıyla* 283a/10
hūrī -1- [*< Ar. ḥūr √ h-v-r + Fa. + i̇*] Huri, cennet kızı.
h. +*yi* 289a/17
huşemā -1- [*< Ar. √ h-ş-m*] Hasımlar, düşmanlar.
huşemā-yı cān -1- Can düşmanları.
h. +*a* 86b/19
huşūl -10- [*< Ar. √ h-ş-l*] Hasıl olma, meydana gelme, peyda olma.
h. +*ü* 47a/4
h. +*üne* 67a/12
huşūl bul- -1- (*dey.*) Olmak, oluşmak, meydana gelmek.
h. -*amaz* 183a/19
huşūle gel- -2- bk. **huşūl bul-**
h. -*ecek* 161a/15
h. -*ir* 147a/13
huşūle getir- -2- Oluşturmak, meydana getirmek.
h. -*di* 281a/5
h. -*ecegi* 121a/12
→ *mümteniü'l- h.*; *sebeb-i h.* +*ü*; *'adem-i h.* +*üne*
huşūmet -4- [*< Ar. huşūmat √ h-ş-m*] Husumet, hasımlık, düşmanlık.
h. +*lerle* 163a/4
h. +*te* 167a/4
huşūmet-i şedīde -1- Şiddetli düşmanlık.
h. +*si* 136b/15
→ *izhār-ı h.* +*te*
huşūmetkār -2- Düşmanlık eden, düşmanca.
h. 163a/16, 274b/2
huşūmetkârlık -1- Husumetkârlık, düşmanlık etme durumu.
h. +*ıyla* 54b/12
huşūş -32- [*< Ar. √ h-ş-ş*] Husus, konu.
h. +*a* 178b/16

h. +*iyle* 175a/11
h. +*ta* 136b/4, 138b/18, 201a/20, 298b/20
h. +*taki* 146b/17
h. +*u* 254b/8, 283a/18, 295a/1
h. +*una* 259a/6
h. +*unda* 222b/16, 253a/3, 275a/10, 297a/11, 299a/11, 47a/14, 57a/3, 53a/3
h. +*undaki* 205a/3, 264b/10, 267a/11, 267a/7
h. +*unu* 153a/15, 272b/17
huşūş-ı mühim -1- Husus.
h. +*i* 181a/4
→ *bā- h.*; *bil- h.*
huşūşāt -3- Konular.
h. +*ta* 41a/16, 60b/10
huşūşāt-ı ciddiye -1- Önemli konular.
h. 148b/18
huşūşan -1- [*< Ar. huşūşan √ h-ş-ş*] Özellikle, ayrıca.
h. 145a/5
huşūşī -1- [*< Ar. huşūş + i̇*] Özel olarak.
h. 133a/7
huşūşīyye -1- [*< Ar. huşūş + iyye*] bk. **huşūşī**.
→ *şūret-i h.* +*de*
hūş -1- [*< Fa.*] Akıl.
→ *bī- h.*
huşūnet -1- [*< Ar. huşūnat √ h-ş-n*] Sertlik, kabalık, kırıcılık.
h. 263a/19
huṭūṭ -3- [*< Ar. √ h-t-ṭ*] Çizgiler.
h. 147a/13
h. +*un* 148b/15
huveynāt -1- [*< Ar. huveyn + āt √ h-y-v*] Mikroplar, küçük canlılar.
h. +*ız* 94b/14
hūy (I) -1- [*< Fa.*] Huy, tabiat.
h. +*unu* 264b/18
huy (II) -1- Yansıma sözcük.
→ *hay h.* +*lar*

hüysuzlan- -1- Huysuzlanmak.
h. -ıyör 6b/13

huzūr -4- [*< Fa < Ar. huḍūr √ h-d-r*]
 Önemli bir makam veya şahsın önü, yanı, katı.
h. +una 154b/1
 → *şeref- yāb-ı h. +unuz*

huzūr-ı Bārī -1- Yaratanın (Allah) huzuru, katı.
h. +ye 272b/19

huzūr-ı rabb'ül-ālemīn -1-
 Âlemlerin sahibinin (Allah) huzuru, katı.
h. +e 162b/16

hücüm -3- [*< Ar. hucūm √ h-c-m*]
 Hücüm, saldırı.
h. +undan 116b/12
h. +uyla 161a/20

hücüm ét- -1- Saldırmak.
h. -en 122b/16

hükemā -2- [*< Ar. √ h-k-m*] Hakimler, ilim adamları.
h. 103a/12
h. +sı 4b/11

hükkām -1- [*< Ar. √ h-k-m*] Hakimler.
h. 104b/16

hüküm -27- [*< Ar. hukm √ h-k-m*]
 1. Hüküm, karar.
h. +e 200b/7
h. +le 175a/13
h. +lerimiz 202b/2
h. +lerle 104b/1
h. +ünce 200b/14, 66b/13
h. +üne 304b/3
h. +ünüze 228b/19
 2. Önem, geçerlilik.
h. 82b/13, 303a/1
h. +ünde 109a/3
h. +ünü 214b/7
 3. Tesir, nüfuz, güç, kudret.
hüküm fermā- -2- Hüküm süren.
h. 195a/9
h. dır 202b/1

hüküm-i cāzibe -1- Çekim gücü.
h. +si 68b/12

hüküm ét- -5- Bir kaniya veya karara varmak.
h. -ersiniz 129a/16
h. -mek 242b/13
h. -tiniz 296b/3, 296b/8

hüküm édil- -1- Bir karara varılmak.
h. -eceği 45a/20

hüküm eyle- -1- bk. **hüküm ét.**
h. -digim 203a/15

hükümü ol- -1- (dey.) Etkisi, önemi ve geçerliliği olmamak.
h. -amaz 148b/19

hüküm sür- -2- (dey.) Yaygın olmak, etkisi devam etmek.
h. -dügü 166b/11
h. -mesinin 181a/8
 → *bī- h.; bī- h. kalır;* → *taht-ı h. +ündedir*

hükümet -8- [*< Fa. < Ar. hukūmat √ h-k-m*] Yönetim, devlet idaresi, yönetme.
h. 186b/12
h. +i 69a/13, 88b/2
h. +ler 27a/14, 87a/17
h. +leri 123a/10
 → *ser haddī h. -i şemsiye; umūr-ı h. +e*

hüküm-dār -1- [*< Ar. hukm √ h-k-m + Fa. dār 'tutan'*] Hüküm ve emir sahibi kimse.
h. +ların 118b/4

hükümsüz -1- Geçersiz, önem arz etmeyen.
h. 61a/20

hülāşa -1- [*< Ar. hulāṣat, √ h-l-s*] Öz, özet.
hulāṣātü'l- hülāşa -1- Özeti, özün özü.
h. +sı 60b/1

hülyā -7- [*< Ar. hūlyā, māli- hūlyā < EYun. xolīa, melanxolīa (χολία)*] Tahayyül, tatlı kuruntu.
h. 142b/21
h. +lar 142b/9, 206b/9
h. +lardan 215a/7

h. +*larımda* 198b/13
→ *arzu-yı h.*; *semā-yı h.* +*nızda*
hüner -2- [*< Fa. hunar*] Hüner,
maharet.
h. +*ler* 179a/2
→ *iktisāb-ı h.*
hürmet -2- [*< Fa. < Ar. ḥurmat √ h-r-*
m] Saygı.
h. +*le* 260b/3
hürmet göster- -1- (*dey.*) Saymak,
saygı göstermek.
h. -*menizi* 259a/17
hürriyet -3- [*< Ar. ḥurriyyat √ h-r-r*]
Hürriyet, serbestlik, özgürlük.
h. 88b/14
hürriyet-i tāmme -1- Tam özgürlük.
h. +*nize* 264b/9
→ *hava-yı h.* +*i*
Hüseyin -2- [*< Ar. ḥusayn ‘küçük*
sevgili’ √ h-s-n] Kişi adı.
Hüseyin Raḥmi -2- Kişi adı.
H. 1a/4, 4b/20
hüsn -17- [*< Ar. ḥusn √ h-s-n*] Güzel,
güzellik, iyilik.
h. +*lerin* 102b/19
hüsn-i bî-bahā -1- Paha biçilmez
güzellik.
h. 303a/10
hüsn-i dırāḥṣān -1- Parlayan
güzellik.
h. +*a* 303a/8
hüsn-i ḥāl -1- İyi hal.
h. +*ime* 292b/12
hüsn-i imtizāc -1- Güzel geçinme,
güzel uyum.
h. 275a/1
hüsn-i ḳabūl -1- İyi karşılama, iyi
kabul etme.
h. 53a/6
hüsn-i mechūl -1- Bilinmeyen
güzellik.
h. 237a/4
hüsn-i telāḳḳī -1- Olan bir şeyi iyi
karşılama, güzel kabul etme.
h. 43a/13

hüsn-i teşādūf -1- Güzel rastlantı.
h. +*ten* 253a/3
hüsn-ü ān -1- Güzellik.
h. +*ınıza* 197a/2
→ *gāye-i h.* -*i tab* ‘; *maḥẓ-ı h.*; *šem-*
i h. +*e*; *ḥayāl-i h.* +*sünüz*; *nümüne-*
i h. +*sünüz*; *efsün-h.* +*üne*
hüsnen -1- Güzellik bakımından.
h. +256b/9
hüsrān -2- [*< Ar. ḥusrān √ h-s-r*]
Hüsrān.
h. 47a/15
hüsrān-ı sevdā -1- Sevda hüsrānı.
h. 224b/19
hüveydā -1- [*< Fa.*] Belli, apaçık,
âşikâr,
h. 197a/13
hüviyet -15- [*< Ar. huve ‘o’*] 1. Kimlik.
2. Mahiyet, hakikat.
h. 151a/12
h. +*e* 216b/16
h. +*i* 177a/11
h. +*imi* 134b/11
h. +*te* 291a/12
h. +*ten* 175a/7
hüviyet-i ḥaḳīḳiye -1- Gerçek,
doğru hüviyet.
h. +*sine* 230b/13
hüviyet-i māddiyye -1- Maddi
hüviyet.
h. 139a/19
hüviyet-i nisviye -1- Kadınlara ait
hüviyet.
h. +*sini* 137a/4
→ *ketm-i h.*; *taḥḳīḳ-i h.* +*ime*;
taḥḳīḳ-i h. +*ine*; *keşf-i h.* +*inize*;
ketm-i h. +*inize*
hüzün -1- [*< Ar. ḥuzn √ h-z-n*] Hüzün.
→ *cemā ‘at-i h.* -*i intimā*; *intizār-ı*
h.
ırak -2- [*< ET. ıra-ḳ < AT. *hīra-*]
Uzak.
ı. 15a/5
→ *dostlar başından ı.*

ırmak -1- [*< *ır-mak* AT. *īr-*] Irmak.

→ *Kör I.* +*ı*

ırz -1- [*< Fa. < Ar. 'irḏ* 'öne çıkma, belirme' √ '-r-ḏ] Irz, iffet.

ı. +ına 89a/12

ışfirār -1- [*< Ar. işfirār* √ *ṣ-f-r*]

Sararma, sarı olma.

→ *dūḡār-ı ı. oluşlarına*

ısır -1- [*< ET.*] Isırmak.

ı. -ıyordu 280b/13

ışlık -1- [*< OT. sıklık, sıkırık*] Işlık.

ı. +lar 194b/3

ışmārla -1- [*< Fa. sipār < OFa.*

apispār 'teslim ve emanet etme' +

Tr. +*la-*] Ismarlamak.

ı. -dıktan 257a/12

ışrār -5- [*< Ar. işrār* √ *ṣ-r-r*] Israr.

ı. 271a/14

ı. +ı 276b/12

ışrār ét- -1- (*dey.*) Bir konu veya düşüncede sürekli direnmek, çok istemek.

ı. -erseniz 136b/7

ışrār göster- -2- bk. **ışrār ét.**

ı. -diğiniz 300b/17

ı. -miş 216b/8

ıtr -1- [*< Ar. 'itr* √ '-t-r] İtir, güzel koku.

ıtr-ı arūs -1- Gelin kokusu.

ı. 281a/15

ıttırādsızlık -2- [*< Ar. √ t-r-d +Tr. +sız +lık*] Düzensizlik.

ı. +ların 200b/11

ı. +larına 138b/17

ıvir -1- anlamsız tekrar kelimesi.

ıvir zıvir -1- ıvir zıvir.

ı. +a 27a/11

ıztırāb -2- [*< Ar. ıdtırāb* √ *ḏ-r-b*]

Sıkıntı, acı.

ı. +dan 254b/2

→ *dām-ı ı. +ında*

ıztırābāt -1- Sıkıntılar, acılar.

ı. +ı 222b/19

i -122- [*ET. er-*] İmek, olmak, var olmak.

i. -di 117a/17, 137a/7, 138b/11,

165a/11, 169a/20, 16b/18, 171a/9,

173a/14, 193a/17, 208b/10,

210b/11, 210b/12, 210b/6, 211a/15,

213a/5, 214b/14, 216b/10, 216b/18,

217a/14, 217a/9, 219a/4, 220b/17,

222b/12, 227a/16, 230b/10,

235a/15, 256b/4, 256b/5, 258b/17,

267a/18, 274b/9, 275a/9, 276b/9,

280b/14, 282b/4, 283a/1, 285a/11,

290b/16, 290b/7, 290b/8, 299a/21,

30b/1, 56b/16, 90b/6, 45a/2,

222b/19, 42b/5

i. -dik 162b/2, 262b/8, 300b/6

i. -diler 164b/17

i. -dim 182b/17, 188b/18, 208b/19, 183a/20

i. -ken 120b/5, 124b/8, 126b/13,

161a/7, 163a/1, 172b/17,

204b/18bir, 206b/12, 218b/2,

238b/12, 241a/18, 248b/10, 285a/6,

295a/17, 29a/7, 300b/10, 58b/15,

62b/9, 79a/15

i. -miş 101a/12, 12b/9, 155a/14,

16b/10, 189a/3, 208b/13, 215a/10,

256b/7, 259a/2, 263a/7, 278b/6,

27a/2, 27a/3, 287a/13, 30b/17,

34b/9, 37a/2, 37a/4, 89a/4, 9a/11

i. -mişiz 301a/22

i. -se 114b/16, 17a/1, 181a/15,

184b/3, 198b/14, 206b/7, 223a/5,

267a/15, 269a/4, 273a/18, 273a/19,

300b/15, 7a/7, 93a/2, 122b/15,

228b/17

i. -sek 148b/5, 72b/14

i. -seler 123a/4

i. -sem 178b/13, 199a/8

i. -seniz 199a/7

→ *öyle i.*

i'āde -2- [*< Ar. i'ādat* √ '-v-d] İade, karşılık verme.

i 193a/10

i'āde ét- -1- Karşılık vermek.

i. -emeyecek 243a/1

i'aşāt -1- [*< Ar. i'aşāt+āt* √ '-y-ş]

Geçim, yaşantı.

i'āṣāt-ı bed- hāhāne -1- kötülüğü istercesine yaşıntılar.
i. +ye 303a/19

i'lā -1- [$\sqrt{\text{Ar. } 'l-v}$] Yüceltme.
i. 163a/6

i'lān -5- [$\sqrt{\text{Ar. } 'l-n}$] İlan, duyurma, bildirme.
i. 193a/3, 193a/6
i. +ından 169a/11

i'lān-ı Meşrūṭiyet -1- Meşrutiyetin ilanı.
i. +imizden 128b/5

i'lān èt- -1- Açıklamak, duyurmak.
i. -ip 303a/2

i'tā' -2- [$\sqrt{\text{Ar. } 't-v}$] Verme.
i. +sı 222b/16

i'tā'-yı re'y -1- Rey verme.
i. +de 104b/16

i'tibāriyle -2- [$\sqrt{\text{Ar. } 'b-r} + \text{Tr. } +i+y\text{le}$] -den sayılmak üzere, bakımından.
i. 109a/3, 180b/8

i'tinā -1- [$\sqrt{\text{Ar. } 'n-y}$] İtina.
i. 153a/20

ibā -1- [$\sqrt{\text{Ar. } ibā} \sqrt{\text{'-b-r}}$] Çekinme, kaçınma, razı olmama.
ibā èt- -1- çekinmek, kaçınmak.
i. -erler 201a/6

ibāre -3- [$\sqrt{\text{Ar. } 'ibārat} \sqrt{\text{'-b-r}}$] İbare, söz.
i. 145a/10, 146b/9
i. +lerle 204b/20

ibāreli -1- ibareli.
i. 246b/1

'ibāret -13- [$\sqrt{\text{Ar. } 'ibārat} \text{'söz, ifade' } \sqrt{\text{'-b-r}}$] İbare.
i. 145a/16, 146b/19, 148b/4
i. +miş 166b/12
i. +se 198b/16, 98b/9
i. +ti 218b/12
i. +tir 182b/20, 182b/8, 301a/8, 41a/2, 60b/18

'ibāret ol- -2- -den meydana gelmek, -den oluşmak.

i. -acağımı 147a/5
i. -duğu 148b/4

ibdā' -1- [$\sqrt{\text{Ar. } b-d-}$] Meydana getirme.
ibdā' èt- -1- Meydana getirmek, oluşturmak.
i. -tiği 143a/10

ibrāz -1- [$\sqrt{\text{Ar. } b-r-z}$] İbraz.
ibrāz-ı kudret- -1- Ortaya koyma veya gösterme gücü.
i. 228b/11

ibret -1- [$\sqrt{\text{Ar. } 'ibrat} \sqrt{\text{'-b-r}}$] İbret, ders.
i. +i 261a/9

ibtidāī -2- [$\sqrt{\text{Ar. } b-d-} + \text{Fa. } +i$] Başlangıca ait, ilk.
i. 55a/10
→ *şekl-i i. +sini*

ibtidāiye -1- bk. **ibtidāī**.
→ *hakāyık-ı i. +nin*

icāb -4- [$\sqrt{\text{Ar. } v-c-b}$] İcap.
i. +ında 255a/8

icāb èt- -1- Gerekmek, lazım gelmek.
i. -iyor 225a/16
i. -tikçe 79a/5

icāb-ı manevī -1- Manevî gereklilik.
i. 84b/13

icābeten -1- [$\sqrt{\text{Ar. } icābatan} \sqrt{c-v-b}$] Kabul etme amacıyla, kabul ederek.
i. 192b/5

icād -7- [$\sqrt{\text{Ar. } v-c-d}$] İcat, buluş.
i. +ıyla 91a/12

icād édil- -1- Yeni bir şey meydana getirilmek.
i. -miş 179a/11

icād èt- -1- Yeni bir şey meydana getirmek.
i. -eceklerdi 121a/19
i. -miş 258b/14
i. -tikleri 122b/19
i. -tiği 183a/15
i. -tiğimiz 168b/3

icādiye -1- bk. **icād**.
→ *kuvve-i i. +m*

icbār -2- [$\sqrt{c-b-r}$] Zorlama, cebretme.

i. +ında 228b/2

icbār ét -1- Zorlamak.

i. -iyordu 228b/1

icrā -14- [$\sqrt{c-r-y}$] Yerine getirme, uygulama.

i. 148b/13, 92b/18

i. +dan 298b/17

i. +sı 151a/7, 179a/15

i. +sından 137a/17

i. +sını 273a/6, 300b/1

i. +sıyla 147a/7, 94b/4

i. +ya 53a/14

icrā edil -2- Yapılmak, uygulanmak.

i. -en 101a/19, 161a/17

icrā ét -1- Yapmak, uygulamak.

i. -tiği 70b/4

iç -8- [$\sqrt{ET. iç-}$] İçmek, yutmak.

i. -erken 97a/17

i. -ip 25a/20

i. -medi 211a/7

i. -mesi 27a/20

i. -tiği 211a/5

i. -tikten 211a/8

i. -tiler 29a/19

→ *bir i. -im şu*

iç -138- [$\sqrt{ET. iç}$]

1. İç, dahil.

i. +i 124b/4, 59a/12, 62b/2

i. +inde 102b/1, 102b/4, 105a/11, 126b/16, 127a/13, 129a/7, 132b/17, 136b/20, 143a/16, 161a/7, 164b/9, 170b/4, 172b/16, 173a/17, 185a/18, 185a/20, 187a/12, 188b/7, 190b/9, 191a/8, 192b/9, 211a/17, 214b/2, 215a/7, 218b/2, 21a/11, 221a/5, 239a/10, 239a/15, 241a/17, 257a/4, 258b/2, 260b/12, 268b/8, 280b/20, 283a/8, 289a/6, 302b/20, 304b/10, 30b/1, 32b/16, 33a/17, 40b/10, 40b/13, 40b/2, 46b/8, 47a/15, 49a/8, 57a/14, 58b/19, 64b/11, 67a/3, 71a/5, 77a/4, 82b/17, 82b/5,

86b/14, 279a/1

i. +ine 22b/7, 233a/1, 24b/16,

26b/14, 37a/8, 61a/17, 77a/2,

8b/11, 94b/15, 24b/14, *i. +ini* 29a/2

i. +indedir 108b/17

i. +indeki 100b/19, 220b/19, 40b/4

i. +inden 125a/20, 127a/3, 127a/6,

131a/11, 54b/16, 91a/8, 93a/5

i. +indeyim 202b/16

2. Gönül, kalp, irade.

i. 285a/5

i. +im 11a/19, 132b/8, 160b/15, 76b/12

i. +ime 127a/16

3. İnsan veya nesne topluluğunda ara.

i. +inde 137a/8, 140b/9, 146b/3,

152b/4, 159a/12, 166b/9, 207a/2,

208b/4, 231a/11, 276b/18, 3a/2,

62b/12, 85a/12, 93a/9, 96b/20

i. +inden 15a/15, 46b/2,

i. +inizde 64b/4

i. +inizden 60b/16

i. +lerinde 31a/17

i. +lerinden 194b/12

4. Oyuk nesnelerin boşluğu, dip.

i. +inde 18b/20, 193a/5, 19a/3,

20b/13, 8b/7

i. +inden 20b/8, 23a/1

i. +ine 19a/9, 24b/18, 32b/15,

33a/2

5. Orta, ara.

i. +inde 14b/3, 14b/9

i. +ine 102b/8, 118b/15, 170b/20,

189a/13, 18b/8

içi içine sığ -2- (dey.) Çok

sabırsızlanmak, telaşlanmak, aşırı heyecanlı olmak.

i. -mıyor 213a/10

i. -mıyordu 209a/16

içi sıkılmak:

için şıkıl -1- (dey.) Bunalmak.

i. -ıyor 284b/2

içine oynat -1- (dey.) Hırsızlık etmek, çalmak.

i. -mak 165a/18
→ *kurt durmayıp i. +imi yiyor;*
merāk i. +inde kaldı; lāfin i.
+inden çıkıyorlar

iç gügeyisi ⁻¹- İç güveyisi.
i. 276b/1

içecek ⁻¹- [*< iç-ecek*] İçecek.
i. 33a/19

içeri ⁻¹⁴- [*< ET. iç+gerü*] İçeri, iç kısım.
i. 122b/16, 22b/6, 233a/18,
238b/16, 245a/4, 246b/16
i. +de 117a/13, 23a/8, 5a/11
i. +lere 108b/10
i. +si 234b/7
i. +sine 23a/9
i. +ye 153a/12, 270b/20

içün ⁻²¹¹- [*< ET. üçün*] İçin.
i. 102b/20, 103a/10, 103a/15,
103a/5, 109a/12, 112b/15, 116b/14,
116b/17, 118b/19, 121a/18,
122b/14, 122b/17, 123a/9, 124b/1,
124b/16, 124b/4, 125a/3, 128b/12,
128b/7, 130b/19, 131a/19, 131a/20,
132b/11, 132b/15, 133a/8, 138b/4,
139a/17, 139a/20, 13a/14, 140b/20,
141a/12, 142b/10, 142b/17, 143a/9,
145a/15, 145a/9, 146b/8, 149a/16,
149a/9, 14b/6, 151a/7, 153a/1,
154b/11, 154b/2, 154b/7, 156b/11,
160b/13, 162b/20, 163a/20, 163a/6,
165a/18, 166b/5, 168b/3, 168b/6,
175a/3, 175a/6, 176b/9, 177a/2,
179a/1, 179a/10, 179a/14, 179a/4,
180b/15, 181a/17, 181a/20, 183a/6,
186b/17, 186b/8, 187a/6, 187a/7,
190b/19, 192b/1, 192b/20, 195a/2,
196b/18, 199a/1, 199a/15, 199a/9,
200b/19, 200b/4, 201a/16, 201a/3,
204b/11, 206b/11, 209a/12, 209a/7,
211a/18, 213a/4, 213a/9, 215a/20,
216b/11, 217a/2, 218b/11, 21a/19,
220b/16, 221a/10, 223a/11,
225a/10,
225a/18, 226b/16, 226b/3, 227a/1,
227a/6, 228b/10, 228b/13, 229a/16,

230b/6, 230b/8, 231a/7, 232b/10,
233a/1, 234b/1, 237a/10, 237a/17,
243a/2, 243a/7, 244b/4, 245a/16,
250b/13, 251a/13, 253a/1, 254b/13,
254b/18, 257a/5, 25a/5, 264b/10,
264b/3, 265a/11, 267a/16, 268b/4,
269a/7, 271a/17, 271a/7, 273a/3,
273a/9, 276b/11, 276b/2, 276b/7,
279a/8, 282b/12, 283a/7, 284b/3,
284b/6, 285a/8, 287a/2, 288b/3,
290b/18, 292b/21, 294b/15,
295a/15, 296b/1, 298b/15, 298b/6,
299a/10, 299a/14, 299a/16, 299a/8,
301a/18, 303a/11, 303a/2, 304b/4,
34b/14, 35a/13, 36b/5, 39a/14,
41a/11, 41a/12, 43a/13, 43a/19,
45a/2, 45a/5, 46b/16, 48b/14,
48b/7, 49a/1, 49a/12, 49a/9, 51a/12,
52b/8, 53a/9, 55a/13, 57a/19, 57a/4,
58b/2, 58b/9, 59a/1, 61a/15,
61a/18, 61a/2, 63a/19, 64b/18,
65a/13, 65a/2, 71a/19, 75a/3,
79a/14, 80b/11, 235a/14, 56b/8,
81a/4, 86b/4, 87a/18, 87a/2,
94b/17, 95a/9, 98b/20, 99a/1, 9a/7
i. +dir 228b/12
i. +miş 9a/12
→ *hātırınız i.; hātırım i.*

idāme ⁻¹- [*< Ar. idāmat √ d-v-m*]
İdame, sürdürme, devam ettirme.

idāme edil- ⁻¹- sürdürülen.
i. -en 86b/20

idāre ⁻⁵- [*< Ar. idārat √ d-v-r*]
1. Yönetme, yönetim.
i. 104b/11
2. Yönetim yeri veya makamı.
i. 104b/11, 38b/9
3. Bir kurumun işlerini yürüten kurul.
i. +si 241a/10

idāre-i kalem ⁻¹- Yazma işini yönetme, kalem kullanma.
i. 262b/18

idāre-i mahsūsa ⁻¹- Devlet vapur işletme dairesi.
i. +nın 157a/15

iddi'ā -12- [*< Ar. iddi'ā' √ d- 'v*] İleri sürülen ve savunulan düşünce.
i. 187a/8, 304b/6
i. +larınıza 260b/7
i. +ma 295a/8
i. +min 296b/3
i. +nın 262b/16
i. +sında 294b/19
i. +sını 295a/21, 297a/7
iddi'āda bulun- -1- Bir fikir ileri sürmek.
i. -ur 295a/19
iddi'ā èt- -1- Sözünde direnmek, bir fikir ileri sürmek.
i. -ip 295a/7
iddi'ā-yı ġarīb -1- Garip iddia.
i. +i 212b/20
ideal -1- [*< Fr. idèal < Lat.*] Fikrî planda mevcut olup buna göre olması istenen şey.
i. +i 256b/4
idrāk -2- [*< Ar. √ d-r-k*] İdrak, anlayış.
→ kudret-i i.; seviyye-i i. +e
īfā' -4- [*< Ar. īfā' √ v-f-*] İfa, bir işi yapma, yerine getirme.
ī. +ya 146b/13
īfā èt- -1- Yerine getirmek.
ī. -er 239a/2
ī. -ti 253a/20, 299a/8
ifāde -3- [*< Ar. ifādah √ f-y-d*] İfade, anlatma.
i. +lerinde 138b/12
i. +nizi 294b/8
i. +ye 150b/19
'iffet -2- [*< Ar. 'iffāt √ 'f-f*] İffet, namus.
'iffet-füruşane -1-
 Namusluymuşçasına, namuslu gibi.
'i. 250b/1
→ harekātı 'i.-şikenānede
'iffetsiz -1- İffetsiz.
'i. 134b/19
'iffetsizlik -1- İffetsizlik.
'i. 177a/5

ifhām -1- [*< Ar. √ f-h-m*] Anlatma, bildirme.
i. +a 228b/18
ifnā -1- [*< Ar. ifnā' √ f-n-y*] Yok etme, tüketme.
ifnā èt- -1- Yok etmek, tüketmek.
i. -erek 87a/1
'ifrīt -3- [*< Ar. 'ifrīt √ 'f-r-t*] mec. Çok kötü ve zararlı kimse.
'i. 273a/19
'i. +in 273a/17
iftār -1- [*< Ar. √ f-t-r*] İftar, oruç açma.
i. 170b/18
iftirā' -2- [*< Ar. iftirā' √ f-r-y*] İftira.
i. +dan 293a/22, 91a/4
→ kuru i. +dan
iftirāk -1- [*< Ar. √ f-r-k*] Ayrılma, dağılma.
i. +ında 68b/19
iġbirār -1- [*< Ar. √ ġ-b-r*] Darılma.
→ tezyid-i i. +la
iġfāl -1- [*< Ar. iġfāl √ ġ-f-l*] Kandırma, aldatma.
iġfāl edil- -1- (dey.) Kandırılmak.
i. -miş 243a/18
iġne -3- [*< ET. yigne*] İğne.
i. 10b/16
i. +li 11a/12
i. +sini 57a/6
iġrenc -1- [*< iġren-ç < ET. yigren-* 'tüyleri ürpermek'] İğrenç.
i. 44b/17
iġtirāren -2- [*< Ar. iġtirāran √ ġ-r-r*] Güvenerek.
i. 272b/18, 280b/15
iġtişāş -1- [*< Ar. iġtişāş 'kandırılma, hileye kanma' √ ġ-ş-ş*] Karışıklık.
iġtişāş-ı hissiyāt -1- Karışık hisler.
i. 202b/15
iḥāfe -1- [*< Ar. √ ḥ-v-f*] Korkutma, tehdit etme.
i. 4b/12
iḥāṭa -2- [*< Ar. √ ḥ-v-t*] Etrafını çevirme, sarma, kuşatma.
iḥāṭa èt- -2- (dey.) Kuşatmak,

sarmak.

i. -en 149a/12, 187a/18

ihbār -1. [$\sqrt{h-b-r}$] Haber verme, bildirme.

i. +*ına* 84b/19

ihbārāt -1. İhbarlar.

ihbārāt-ı sā'ire -1. Diğer ihbarlar.

i. +*si* 267a/4

ihdā' -3. [$\sqrt{h-d-y}$] Hediye etme, gönderme.

i. 51a/17

i. +*ını* 103a/18

i. +*sından* 39a/17

ihlāl -2. [$\sqrt{h-l-l}$] İhlal, bozma, zarar verme, aykırılık.

ihlāl ét- -1. Bozmak, kurala aykırı davranmak.

i. -*ercesine* 55a/1

i. -*ip* 198b/5

ihmāl -3. [$\sqrt{h-m-l}$] İhmal, önem vermeme.

i. +*lere* 52b/11

ihmāl ét- -1. Önem vermemek, boşlamak.

i. -*memişti* 57a/7

→ *bî-* i. +*i*

ihrāz -1. [$\sqrt{h-r-z}$] İhraz, kazanma, elde etme; erişme.

ihrāz-ı muvaffakiyet- -1. Başarı elde etme.

i. 228b/13

ihsās -2. [$\sqrt{h-s-s}$] Sezdirme, hissettirme.

ihsās ét- -1. Hissettirmek.

i. -*en* 221a/1

ihsās ol- -1. Sezdirmek, duyurmak.

i. -*duğu* 224b/4

ihtār -4. [$\sqrt{h-t-r}$] İhtar, hatırlatma, uyarma.

i. +*a* 194b/15

ihtār ét- -2. Hatırlatmak, dikkatini çekip uyarmak.

i. -*ti* 282b/2

i. -*tiniz* 298b/13

ihtārında bulun- -1. bk. **ihtār ét.**

i. -*mağa* 247a/14

ihtilāf -1. [$\sqrt{h-l-f}$] İhtilaf, anlaşmazlık, uymama, ayrılık.

ihtilāf-ı āmāl -1. Farklı, değişik emeller.

i. 166b/10

ihtimāl -24. [$\sqrt{h-m-l}$] İhtimal, mümkün olma.

i. 188b/10, 262b/6, 264b/18,

288b/16, 298b/12

i. +*den* 98b/14

i. +*i* 149a/3, 195a/15, 272b/13,

57a/10

i. +*inden* 110b/17, 4b/15

i. +*ine* 140b/10, 244b/9, 290b/19

i. +*ini* 138b/10, 257a/10

ihtimāl vēr- -5. (*dey.*) Bir şeyin olabileceğini hiç düşünmemek.

i. -*direcek* 86b/7

i. -*emiyor* 242b/12

i. -*enler* 85a/10

i. -*mezsiz* 129a/12

i. -*miyordum* 293a/19

ihtimāl-i vukū -1. Olma, meydana gelme ihtimali.

i. +*undan* 99a/5

ihtimāl-i inkıṭā -1. Tükenme, son bulma ihtimali.

i. +*t* 265a/9

ihtimālāt -3. İhtimaller.

i. +*ına* 224b/16

i. +*ından* 120b/20

i. +*tan* 93a/6

ihtimām -2. [$\sqrt{h-m-m}$] İhtimam, özen.

i. +*t* 232b/13

i. +*ını* 243a/7

ihtirā -1. [$\sqrt{h-r-}$] *mec.*

Aslı olmayan bir şey uydurup gerçek gibi gösterme.

ihtirā ét- -1. aslı olmayan bir şeyi türetilip gerçek gibi göstermek.

i. -*ebilmek* 48b/6

iẖtirā'āt -1. İcatlar, buluşlar.
i. +*ıyla* 168b/4

iẖtirām -1. [*< Ar. √ h-r-m*] Saygı, hürmet.
i. +*ına* 262b/1

iẖtişāş -3. [*< Ar. √ h-ş-ş*] İhtisas, uzmanlık.
→ *erbāb-ı i.;* *erbāb-ı i. +ın;* *erbāb-ı i. +tan*

iẖtişām -2. [*< Ar. √ h-ş-m*] İhtişam, gösteriş.
i. +*ına* 69a/17
→ *pür- i. -ı dāmen-i nūrānīsi*

iẖtiyāc -2. [*< Ar. √ h-v-c*] İhtiyaç, lüzum.
i. +*ı* 178b/20
i. +*ım* 195a/17

iẖtiyācāt -1. İhtiyaçlar.
iẖtiyācāt-ı hayātiye -1. Hayatî ihtiyaçlar.
i. +*yi* 203a/4

iẖtiyāl -1. [*< Ar. √ h-v-l*] Hile yapma.
→ *qālem-i i. +inden*

iẖtiyār(I) -4. [*< Ar. √ h-y-r*] Seçme, iradesini kullanma.
i. +*a* 228b/4
i. +*dan* 227a/15
i. +*ı* 242b/7, 248b/8
→ *bilā- i.*

iẖtiyār(II) -5. [*< Ar. √ h-y-r*] yaşlı.
i. 16b/7, 16b/8, 55a/7, 56b/9, 59a/10

iẖtiyārī -1. [*< Ar. √ h-y-r + Fa. +ī*] Mecburi olmayan, iradesi dışında.
→ *gayr-i i.*

iẖtiyāt -8. [*< Ar. √ h-y-t*] İhtiyat, sakınma.
i. 117a/12, 150b/19
i. +*ına* 235a/6
i. +*la* 243a/11
i. +*lar* 123a/7
i. +*ta* 119a/3
→ *kemāl-i i. +la*

iẖtiyātsizlik -2. İhtiyatsızlık.
i. 177a/3
i. +*a* 252b/18

iẖtizār -1. [*< Ar. √ h-d-r*] Can çekişme.
→ *hāl-i i. +a*

iẖtizāz -1. [*< Ar. √ h-z-z*] Hafif titreme.
i. 171a/14

iẖtizāzāt -1. Hafif titremeler.
i. 286b/9

iẖzār -1. [*< Ar. √ h-d-r*] Hazırlama, hazır etme.
i. +*ından* 153a/18

iḵā -1. [*< Ar. iḵā' √ v-k-*] Yapma, yaptıрма.
i. +*ı* 110b/8

iḵāb -1. [*< Ar. iḵāb √ -k-b*] Azap, eziyet.
→ *mūcib-i i.*

iḵāme -1. [*< Ar. iḵāmat √ k-y-m*] Yerine koyma, yerine kullanma.
i. 258b/15

iḵāmet -1. [*< Ar. iḵāmat √ k-y-m*] İkamet.
iḵāmet ét- -1. Bir yerde oturmak.
i. -*iyordu* 56b/2

iḵāmet-gāh -2. [*< Ar. iḵāmat + Fa. -gāh*] İkametgāh.
i. +*ı* 231a/17, 245a/11

iḵāz -2. [*< Ar. √ y-k-z*] İkaz.
→ *harḥara-i i. +ı*

iḵāz ét- -1. Uyarmak.
i. -*ti* 207a/16

iki -74. [*< ET. eki < AT. *ēki*] 2
i. 106b/14, 109a/12, 109a/15, 110b/19, 114b/5, 116b/20, 117a/2, 120b/3, 127a/13, 136b/13, 147a/19, 148b/2, 157a/11, 158b/18, 159a/2, 159a/5, 164b/18, 166b/13, 172b/3, 182b/1, 193a/14, 197a/13, 210b/15, 210b/19, 210b/4, 214b/3, 221a/17, 224b/10, 241a/2, 242b/16, 244b/8, 245a/2, 246b/11, 246b/14, 247a/4, 281a/18, 282b/1, 283a/14, 288b/19, 290b/19, 290b/4, 294b/15, 294b/6, 39a/8, 45a/18, 48b/1, 52b/20, 58b/15, 66b/20, 67a/17, 68b/2, 6b/12, 80b/6, 81a/1, 85a/2, 97a/19, 97a/9, 99a/20

i. +mizden 79a/1
i. +mizin 202b/20
i. +niz 280b/3
i. +nizin 70b/10
i. +si 212b/12, 235a/4, 302b/12, 35a/6, 39a/6
i. +sinde 11a/15
i. +sini 85a/1
iki eli yanına gelmek:
iki elim yanıma gel- -1- (*dey.*) “Bir gün öleceğim, onun için doğruluktan ayrılmam.” anlamında.
i. -ecek 268b/16
iki gözüm -3- Bir seslenme sözü.
i. 15a/5, 17a/1, 229a/13
iki kat ol- -1- (*dey.*) İki büküm olmak.
i. -arağ 182b/2
ikinci -7- [*< ET. ēki+nç < AT. *ēki*] 2.
i. 111a/10, 125a/16, 162b/3, 17a/18, 208b/3, 244b/14, 246b/3
ikişer -2- [*< ET. ēki+(r)er < AT. *ēki*] ikişer.
i. 214b/12, 232b/1
iklīm -2- [*< Ar. iqlīm < Yun. klīma*] İklim.
→ *tenevvu* ‘-i i.
→ *şit-i i. +ine*
iknāiyye -1- [*< iknā ‘iyye < Ar. iknā ‘√ k-n- ‘]* İkna, inandırma.
i. +si 227a/13
ikrār -1- [*< Ar. √ k-r-r*] İkrar, açıklama, tasdik etme.
i. +a 291a/4
iktidār -1- [*< Ar. √ k-d-r*] Gücü yetme, muktedir olma.
i. +ı 228b/12
iktifā -3- [*< Ar. iktifā ‘√ k-f-v*] Yetinmek.
i. +ya 217a/20
iktifā ét- -1- yetinmek.
i. -meyip 297a/18
→ *bi’l- i.*
iktisāb -2- [*< Ar. √ k-s-b*] İktisap, kazanma, edinme.

i. +ına 179a/2
iktisāb-ı hünēr -1- Edinme becerisi.
i. 179a/9
iktizā -2- [*< Fa. < Ar. iktidā ‘√ k-d-y*] İktiza, gerekme, gerekli olma.
i. 25a/5
iktizā ét- -1- Gerektirmek.
i. -er 61a/16
ilāch -1- [*< Ar. ‘ilāc ‘√ ‘l-c + Tr. +lı*] İlaçlı.
i. 165a/11
ilāhī -6- [*< Ar. ilāh+i ‘√ ‘l-h*]
1. *mec.* Olağanüstü, mükemmel..
i. 143a/13
2. “Ne tuhaf, hay Allah” anlamında hayret veya sitem bildirir.
i. 10b/19, 33a/1, 37a/12, 73a/8, 81a/11
ilāve -14- [*< Ar. ‘ilāvat ‘√ ‘l-v*]
1. Ekleme, katma.
i. 121a/16, 198b/19
i. +si 86b/17
2. Gazete veya dergi eki.
i. 157a/20, 162b/4
i. +ler 186b/14, 186b/5
i. +lerle 160b/20
i. +si 110b/1
ilāve ét- -2- Katmak, eklemek.
i. -ebildigimi 190b/17
i. -ersem 259a/4
ilāve-i Şabāḥ -1- Sabah eki.
i. 158b/4
ilāveci -1- Gazete veya dergi dağıtıcısı.
i. +lerin 161a/12
ilcā -1- [*< Ar. ilcā ‘√ l-c- ‘]* Zorlama, mecbur etme.
i. +sıyla 259a/9
ile -143- [*< ET. bir+le < AT. *bīr*] İle.
i. 100b/15, 101a/2, 102b/6, 104b/4, 106b/19, 106b/6, 109a/19, 110b/16, 110b/18, 110b/6, 111a/18, 111a/7, 111a/8, 113a/18, 114b/2, 118b/11, 118b/8, 11a/9, 124b/4, 132b/16, 144b/10, 153a/10, 153a/20, 153a/6, 155a/1, 159a/4,

159a/7, 159a/9, 15a/15, 162b/12, 162b/6, 162b/9, 164b/16, 168b/19, 16b/19, 170b/2, 172b/19, 176b/7, 185a/4, 185a/9, 186b/15, 189a/3, 192b/3, 193a/14, 196b/2, 197a/3, 197a/6, 197a/9, 198b/5, 206b/13, 206b/9, 208b/16, 212b/12, 215a/3, 217a/3, 218b/13, 218b/17, 218b/6, 221a/16, 223a/20, 224b/19, 227a/9, 233a/19, 234b/14, 234b/15, 239a/4, 240b/2, 243a/8, 248b/11, 24b/17, 251a/11, 251a/14, 252b/19, 252b/4, 253a/17, 256b/18, 257a/20, 258b/13, 258b/15, 261a/20, 262b/14, 262b/2, 262b/5, 26b/19, 270b/20, 274b/20, 276b/17, 277a/5, 281a/1, 282b/13, 284b/12, 289a/19, 289a/2, 292b/11, 293a/9, 298b/1, 298b/19, 29a/1, 300b/9, 32b/12, 35a/5, 37a/9, 41a/15, 41a/18, 42b/20, 43a/6, 44b/20, 45a/17, 46b/13, 47a/3, 48b/16, 51a/17, 51a/7, 65a/10, 69a/2, 69a/9, 74b/12, 74b/13, 74b/19, 75a/12, 75a/15, 75a/19, 79a/6, 83a/10, 86b/10, 88b/19, 88b/5, 89a/16, 8b/3, 8b/9, 92b/18, 94b/10, 95a/4, 96b/18, 96b/5, 97a/3, 99a/14, 99a/20

→ *güç hāl i.*; *çār- çeşm i.*

bekliyorum; *tūz i. būz olmuş*

ile'l-ebed -1- [*< Ar. ilā'l-abad*] İlelebet.
i. 143a/18

ileri -10- [*< ET. *il+gerü*]

1. İleri, ön taraf, önde olan.

i. 141a/4, 236b/6

i. +lere 238b/5

i. +si 65a/1

i. +ye 232b/4

2. Gelecek zaman.

i. +deki 63a/18

ileri gel- -2- (*dey.*) -den doğmuş olmak, kaynaklanmak.

i. -iyor 154b/13

i. -me 61a/11

ileri var- -2- (*dey.*) Söz veya

davranışta ölçü dışına çıkmak, gereksiz, aşırı davranışta bulunmak.

i. -ırsa 209a/13

i. -mağtan 230b/4

ilerle- -3- İlerlemek.

i. -se 245a/13

i. -yecek 234b/19

i. -yor 213a/16

ilik -1- [*< il-ik*] Düğme iliği.

i. 51a/2

iliş- -1- [*< ET. iliş-*] İlişmek.

gözüne ilişmek:

gözüne iliş- -1- (*dey.*) Aniden veya istemeden görmek.

g. -en 106b/12

iliştir- -2- İliştirmek, tutturmak.

i. -ip 10b/16

i. -meyi 57a/6

ilk -32- [*< ET. *il+k, *il+ki*] İlk, önce, birinci.

i. 105a/16, 105a/3, 106b/12,

123a/12, 137a/19, 137a/6, 141a/6,

144b/18, 151a/13, 175a/4, 175a/8,

177a/12, 177a/19, 216b/1, 233a/13,

244b/1, 247a/19, 249a/19, 260b/11,

262b/12, 268b/9, 275a/5, 289a/17,

290b/17, 290b/2, 300b/17, 300b/19,

45a/9, 48b/5, 63a/19, 95a/11, 95a/7

ilkāat -1- [*< Ar. ilkā' +āt √ l-k-*]

İlhamlar, telkinler.

→ *meḥāsīn-i i. +ını*

illāllah -1- [*< Ar. illā' llāh* 'ancak, sadece Allah var'] Bıkkınlık ve bezginlik bildirir.

i. 130b/6

'ilm -6- [*< Ar. 'ilm √ '-l-m*] İlim, bilgi.

'i. 42b/2

'ilm-i ḥesāb-ı vāḥid -1- Birlik hesabının ilmi.

'i. +ini 41a/6

'ilm-i hey'et -1- Astronomi. -

'i. 55a/9, 60b/19, 62b/13

→ *erbāb-i i.*

'ilmiye -4- [*< 'ilmiyye < Ar. 'ilm √ '-l-m*] İlmî.

→ *esās-ı i.*; *medāris-i i.* +sinde;
müktesebāt-ı i. +sine; *müktesebāt-ı i.* +sinden
ilticā -1- [*< Ar. ilticā' √ l-c-y*] Sığınma.
ilticā ét- -1- Sığınmak.
i. -erim 228b/10
iltifāt -1- [*< Ar. √ l-f-t*] İltifat.
i. +ına 53a/10
iltimā' -1- [*< Ar. iltimā' √ l-m-*] Parlama, parıldama.
i. +lar 100b/19
iltimās -1- [*< Ar. iltimās 'aramak' √ l-m-s*] Kayırma, arka çıkma.
i. 95a/4
iltizām -1- [*< Ar. √ l-z-m*] Gerekli bulma.
i. +a 262b/16
ilyās -1- [*< İbr. 'Eliyyahu, (אלהיה) 'rabbim Allah'*] Peygamber adı.
→ *hızır i.*
īmāen -2- [*< Ar. īmā'an √ v-m-*] İma ederek, ima yoluyla.
ī. 235a/20, 294b/5
'imāret -1- [*< Ar. 'imārat √ -m-r*] İmaret, aş evi.
'i. +e 30b/16
imdād -3- [*< Ar. √ m-d-d*] Yardım, yardım etme.
i. 192b/3
imdād ét- -1- Yardım etmek.
i. -sin 255a/8
imdādına koş- -1- (*dey.*) Çok zor ve tehlikeli bir anda yardım etmek.
i. +ına -uyorlar 173a/10
imhā -1- [*< Ar. imhā' √ m-h-v*] İmha, yok etme.
→ *imkân-ı i.* +sını
imhāiye -1- bk. **imhā**.
→ *edevāt-ı i.* +sı
imkân -10- [*< Ar. √ m-k-n*] İmkân.
i. 172b/4, 235a/16, 258b/17, 263a/15, 274b/5, 88b/15
i. +ı 192b/1
imkân-ı imhā -1- İmha imkânı.
i. +sını 46b/3

imkân-ı mükâtebe -1- Mükâtebe imkânı.
i. +yi 230b/16
imkân-ı taḥşîl -1- Tahsil imkânı.
i. +ine 39a/13
imlā' -1- [*< Ar. imlā' √ m-l-v*] İmla.
i. 45a/16
imrār -2- [*< Ar. √ m-r-r*] Geçirme, geçirilme.
imrār eyle- -1- Geçirmek.
i. -di 3a/6
imrār-ı ḥayāt -1- Hayat geçirmek.
i. +a 181a/2
imren- -1- [*< ET. amra-n-*] İmrenmek.
i. -diğimi 129a/4
imtiḥān -1- [*< Ar. √ m-h-n*] İmtihan.
imtiḥānı ol- -1- Ölçülmek, denenmek.
i. +ı -uyorsunuz 302b/4
imtisāl -1- [*< Ar. √ m-s-l*] İmtisal, emre uyma, itaat etme.
→ *şâyân-ı i.*
imtizāc -2- [*< Ar. √ m-z-c*] İyi geçinme, uyuşma.
→ *hüsni-i i.*; *kābil-i i.*
imzā -8- [*< Fa. < Ar. imḏā', 'yerine getirmek, infaz etmek' √ m-ḏ-*] İmza.
i. 136b/9, 262b/20
i. +lar 4b/4
i. +larının 302b/22
i. +sına 266b/14
i. +ya 254b/20
imzā at- -1- (*dey.*) İmzalamak.
i. -tığına 254b/17
imzā koy- -1- (*dey.*) bk. **imzā at-**
i. -maz 77a/11
in- -20- [*< ET. en- < AT. *ēn-*]
1. İnnek, yüksekte aşağı doğru gelmek, varmak.
i. -di 235a/1, 140b/14
i. -elim 130b/15
i. -er 124b/15
i. -erek 301a/11

i. -ilir 146b/2
i. -iniz 302b/5
i. -mek 65a/20, 66b/3
i. -memiş 157a/8
i. -meye 192b/7
i. -miş 16b/6
i. -se 237a/12
2. Herhangi bir taşıttan yere ayak basmak.
i. -di 244b/19, 244b/20
i. -eceğini 125a/10
3. Ulaşmak.
i. -iyordu 38b/11
4. Vurmak.
i. -ecek 171a/16
5. Gücü, değeri azalmak, düşmek.
i. -epektir 225a/8
6. Kaplamak, basmak, çökmek.
i. -en 226b/19
→ *yüreğine i. iyordu*
in -1. [*< ET. ĭn, yin*] ĭn, mağara.
i. +lerde 167a/14
in 'āmāt -1. [*< Ar. in 'ām + āt √ n- 'm*] Lütuf ve ihsanlar.
in 'āmāt-ı mev'ūde -1. Söz verilmiş nimetler.
i. +sine 163a/8
in 'itāf -2. [*< Ar. √ 't-f*] Bir tarafa dönme, yönelme.
in 'itāf-ı naẓar -1. Bir yere bakma, bakışını bir yere yöneltme.
i. +da 290b/2
in 'itāf èt- -1. Bir yöne meyletmek, yönelmek.
i. -en 304b/9
inād -2. [*< Ar. √ 'n-d*] ĭnat.
i. +a 271a/15
inād èt -1. Ayak diremek, direnmek, diretme.
i. -mezsın 279a/6
inādcı -1. ĭnatçı.
i. 287a/4
inan -15. [*< ET. *ina-n-*] ĭnanmak.
i. 27a/12
i. -abilersen 27a/11

i. -ayım 72b/6, 79a/19
i. -ıvêrirsınız 72b/2
i. -ıyor 27a/6, 79a/18
i. -ma 74b/7
i. -madıydık 12b/8
i. -mayım 79a/19
i. -mayınız 13a/12
i. -mıyor 24b/8, 27a/7
i. -mıyordunuz 295a/8
inanıl -1. ĭnanılmak.
i. -mayacağı 104b/6
ināyet -1. [*< Ar. 'ināyat √ 'n-y*] ĭnayet, yardım, lütuf.
ināyet buyur -1. ĭhsan etmek.
i. -unuz 292b/16
ince -11. [*< ET. yinçge*] ĭnce, kalınlığı az olan.
i. 247a/3, 248b/13, 279a/16, 295a/3
inceden inceye -3. En küçük ayrıntısına kadar, titizce.
i. 138b/11, 297a/5, 252b/7
inceli kalınlı -1. ĭncesi ve kalını birlikte.
i. 58b/5
inci -1. [*< ET. yènçü, yinçü < Çin. çen-çu*] ĭnci.
i. 57a/6
incin -1. [*< inci-n- < ET. yunçı-n-*] ĭncinmek.
i. -di 29a/17
incir -1. [*< Fa. encîr*] ĭncir.
i. 30b/4
incit -1. [*< ET. yunçı-t-*] ĭncitmek.
i. -meden 15a/4
indir -8. [*< in-dir- < ET. èn- < AT. *èn-*] ĭndirmek
i. -di 211a/10, 235a/7
i. -emez 196b/16
i. -erek 252b/19, 6b/3
i. -ip 54b/4
i. -irse 15a/11
i. -iyorlardı 156b/17
indiril -1. [*< in-dir-il-*] ĭndirilmek.
i. -erek 261a/10

‘indiye -1. [*< Ar. ‘ind+iyye √ ‘-n-d*] -
nazaran, -e göre.

→ *īzāhāt-i ‘i. +leri*

infi‘āl -4. [*< Ar. √ f-‘-l*] İnfial,
etkilenme.

i. 11a/9, 218b/6, 235a/10

→ *edā-yı i.*

İngiliz -1. [*< İtal. inglese < Toscana*
dili. *İnghilese*] İngiliz.

İ. +lerle 123a/9

İngiltere -1. [*< Lat. Inglea terra*]
İngiltere.

İ. 115a/16

inhidām -2. [*< Ar. √ h-d-m*] Yıkılma,
harap olma.

i. +a 265a/10

→ *felāket-i i. +a*

inḥilāl -2. [*< Ar. √ ḥ-l-l*] Dağılma,
çözülme.

→ *dūḥār-ı i. olmuş*

inḥilāl- pezīr -1. Dağılmak,
kaybolmak.

i. 258b/9

inhimāk -1. [*< Ar. √ h-m-k*] İnhimak,
bir şeye aşırı düşkünlük.

i. 150b/3

inḥirāf -1. [*< Ar. √ ḥ-r-f*] İnhiraf,
sapma.

i. +ının 48b/5

inḥisāf -1. [*< Ar. √ ḥ-s-f*] (ay için)
Tutulma, sönükleşme.

i. +a 288b/12

inil- -1. [*< in-il- < ET. ēn- < AT. *ēn-*]
İnilmek.

i. -digini 145a/18

iniş -1. [*< in-iş < ET. ēn- < AT. *ēn-*]
Yukarıdan aşağıya doğru alçalan
meyilli yer.

i. 72b/11

inkār -6. [*< Ar. √ n-k-r*] İnkâr.
i. 226b/9

inkār ét- -5. Olanı veya doğruyu
kabul etmemek.

i. -ecek 142b/11

i. -emem 99a/19

i. -iyorum 199a/7

i. -mem 127a/12

i. -tiklerini 187a/4

inkılāb -3. [*< Ar. √ k-l-b*] İnkılâp.

i. 143a/11

i. +ına 258b/17

i. +ında 259a/1

inkıṭā‘ -5. [*< Ar. √ k-ṭ-‘*] Kesilme.

i. +a 216b/8

inkıṭā‘-ı teneffüs -1. Nefesi kesilme.

i. +e 289a/8

→ *dūḥār-ı i. olması; tehlike-i i. +a;*

iḥtimāl-i i. +ı

inkıyād -1. [*< Ar. √ k-y-d*] Boyun
eğme, bağlılık.

i. +a 228b/11

inkıṣāf -1. [*< Ar. √ k-ṣ-f*] İnkıṣaf.

inkıṣāf ét- -1. Meydana çıkmak.

i. -en 293a/5

iḡle- -4. [*< iḡi-le-*] İnlemek.

i. -diği 186b/2

i. -yen 286b/12

i. -yerek 19a/1

i. -yordu 57a/14

inṣāf -3. [*< Ar. √ n-ṣ-f*] İnsaf.

inṣāf buyur- -1. Hakça davranmak,
merhamet etmek.

i. -unuz 205a/2

inṣāf ét- -2. Acımak, hakkını
tanımak, insaf buyurmak.

i. -iniz 177a/9, 181a/9

inṣāfāne -2. [*< Ar. inṣāf √ n-ṣ-f + Fa. -*
āne] İnsafça, insafi olarak.

→ *bī- i.*

inṣāfsız -2. İnsafsız.

i. +dır 130b/14

i. +lar 135a/1

insān -43. [*< Ar. √ n-s-y*] Kişi,
Ademoğlu.

i. 115a/12, 116b/19, 167a/9,

177a/10, 178b/16, 189a/12, 190b/1,

191a/14, 73a/7, 88b/7

i. +a 193a/18, 31a/18

i. +dan 84b/17

i. +ı 203a/6, 215a/14, 75a/8

i. +ın 254b/7, 274b/13, 73a/15,

76b/8
i. +lar 121a/13, 122b/13, 163a/12, 167a/2, 261a/17, 27a/12, 304b/15, 60b/7, 83a/18
i. +lara 258b/19
i. +larda 150b/2
i. +ları 121a/17
i. +ların 166b/15, 167a/13, 197a/18, 221a/2, 304b/7, 4b/11, 4b/6, 83a/12, 95a/5, 95a/8
i. +larının 13a/19
insānī -2. [*< Ar. insān + ī*] İnsanca.
→ *zevk-i i. +den; şeref-i i. +lerine*
insāniye -2. [*< insāniyye < Ar. insān √ n-s-y*] bk. **insānī**.
→ *cem 'iyet-i i.; ma- kâşid-ı i. +nin*
insaniyet -2. [*< insāniyyet < Ar. insān*] İnsaniyet, insanlık.
i. +in
→ *hizmet-i i. +e*
insānlık -2. İnsanlık.
i. 163a/14
i. +ın 201a/8
insilāb -1. [*< Ar. √ s-l-b*] Kalmama.
insilāb-ı küllī -1. Tümüyle kalmama.
i. 228b/6
inşā -2. [*< Ar. √ n-ş-*] Yapma.
inşā' ettir- -1. Yaptırmak.
i. -iyorlar 132b/13
→ *derdest-i i.*
inşā' a'llāh -8. [*< Ar.*] Allah dilerse, isterse.
i. 9a/6, 30b/15, 132b/20, 212b/7, 280b/3
→ *hayır i.; hayırdır i.*
inşā' āt -1. [*< Ar. inşā' + āt √ n-ş-*] Yapım, iş.
→ *nezāket-i i. +ını*
inşirāh -2. [*< Ar. √ ş-r-h*] Açıklık, ferahlık.
i. +ı 289a/19
inşirāh-ı beyān -1. Açık söyleme.
i. +la 296b/4

inṭibāat -1. [*< Ar. inṭibā' + āt √ t-b-*] İzlenimler, intibâlar.
i. 98b/11
intihā' -1. [*< Ar. √ n-h-y*] Son, bitiş.
i. +daki 137a/14
intihāb -4. [*< Ar. √ n-h-b*] Seçme, seçim.
i. 244b/8
→ *zevk-i i. +ı*
intihāb êt- -2. Seçmek.
i. -ti 234b/13
i. -tiği 42b/8
intihābāt -1. Seçimler.
→ *hürde-i i. +ıyla*
intihār -2. [*< Ar. √ n-h-r*] İntihar.
i. +lar 96b/4, 104b/5
intihāsızlık -1. Sonsuzluk.
i. +ına 93a/7
intikāl -4. [*< Ar. √ n-k-l*] Bir durumdan başka bir duruma veya bir yerden başka bir yere geçme.
i. +ı 44b/11
intikāl êt- -2. Geçmek.
i. -eceğimi 187a/11
i. -erler 94b/20
→ *beṭā'et-i i. +e*
intikām -3. [*< Ar. √ n-k-m*] İntikam.
i. +ları 300b/21
intikām al- -2. (*dey.*) Öç almak.
i. -mağ 134b/6, 156b/11
intimā -1. [*< Ar. √ n-m-y*] Eklendiği kelimelere sahiplik veya mensubiyet anlamında -lı, -li manası katarak Farsça usullü birleşik kelime yapar.
→ *cemā'at-i hüzn-i i.*
intişār -2. [*< Ar. √ n-ş-r*]
1. Yayımlanma, neşredilme.
'ālem-i i. +
2. Yayılma.
i. +la
intizāmsızlık -1. [*< Ar. √ n-z-m + Tr. +sız +lık*] İntizamsızlık.
i. +lara 52b/11

intizār -20- [$\sqrt{< \text{Ar. } n-z-r}$] Bekleme, bekleyiş.
i. 213a/9
i. 206b/11, 283a/16
i. +dan 225a/6
intizār-ı hüzün -1- Hüzünlü bekleyiş.
i. 261a/9
intizār-i mecnūnāne -1- Mecnunca bekleyiş.
i. +lerine 303a/3
intizār ét -6- Beklemek, gözlemek.
i. -eceğiz 117a/3
i. -enlerde 154b/18
i. -er 63a/1
i. -tiği 282b/13
i. -tiğimi 203a/18, 205a/13
intizār eyle -2- bk. **intizār ét**
i. -diğimiz 98b/12
i. -mesi 94b/8
→ *elem-i i.*; *müddet-i i.*; *elem-i i.* +a; *tecribe-i i.* +dan; *elem-i i.* +la;
el- i. eşeddü minennār
intizāren -3- Bekleyerek.
i. 213a/11, 244b/5, 297a/4
ip -9- [$\sqrt{< \text{ET. } yip}$] ip.
i. 194b/16
i. +i 194b/11, 194b/13, 194b/5
i. +in 192b/14
i. +inin 73a/12
i. +lere 46b/6
i. +lerle 261a/10
ipe sapa gel -1- (*dey.*) Akla uygun olmamak, saçma sapan olmak.
i. -mez 208b/17
ipek -2- [$\sqrt{< yip+ek < \text{ET. } yip}$] İpek.
i. 20b/4, 282b/2
ipekli -2- ipekli.
i. 276b/14, 52b/8
irād -2- [$\sqrt{< \text{Ar. } v-r-d}$]
1. Söyleme.
ī. 277a/5
2. Gelir getiren mülk.
ī. 55a/16

irādāt -1- [$\sqrt{< \text{Ar. } irādat+āt \sqrt{'}-r-d}$] İradeler.
i. +ından 227a/20
irāde -2- [$\sqrt{< \text{Ar. } irādat \sqrt{'}-r-d}$] Bir şeyi yapıp yapmama hususunda karar ve bunu uygulama gücü.
irāde-i cüz' iyye -1- Allah'ın insana verdiği seçme, yapıp yapmama gücü.
i. -i cüz' iyye 180b/15
irāden elinde ol -1- (*dey.*) Evliliği bitirmede özgürsün veya karar senin anlamında kullanılan söz.
i. +sun 296b/22
irādī -2- İradeyle ilgili, iradeye dayanan.
→ *ğayr-ı i.*
irāe -4- [$\sqrt{< \text{Ar. } r- 'y}$] Bildirme, gösterme.
i. 147a/20, 148b/2
irāe ét -1- Bildirmek, göstermek.
i. -ecektir 114b/19
irāe édil -1- Bildirmek, göstermek.
i. -ebilir 115a/4
İrfān -204- [$\sqrt{< \text{Ar. } 'irfān \text{ 'bilgi, bilgelik' } \sqrt{'}-r-f}$] Kişi adı.
ī. 125a/11, 126b/12, 126b/15, 139a/16, 139a/4, 140b/8, 14b/2, 151a/11, 152b/11, 172b/17, 173a/12, 173a/7, 174b/17, 205a/17, 206b/14, 209a/13, 212b/9, 213a/20, 213a/4, 214b/14, 215a/17, 216b/2, 216b/7, 217a/10, 217a/5, 218b/1, 218b/11, 219a/2, 223a/13, 224b/8, 227a/9, 228b/5, 230b/12, 230b/17, 231a/20, 232b/10, 233a/1, 233a/5, 234b/1, 234b/20, 235a/14, 236b/2, 238b/19, 239a/17, 240b/7, 241a/14, 242b/16, 242b/20, 243a/11, 243a/14, 243a/18, 244b/11, 244b/15, 244b/17, 244b/20, 244b/6, 245a/13, 245a/7, 246b/17, 248b/19, 249a/16, 249a/6, 251a/11, 252b/4, 255a/15, 257a/1, 263a/10, 263a/8, 264b/3, 266b/9, 267a/16, 268b/13,

268b/5, 268b/8, 272b/1, 273a/20,
274b/6, 276b/1, 278b/11, 282b/15,
283a/15, 285a/14, 285a/5, 286b/15,
287a/6, 288b/8, 289a/8, 290b/17,
290b/3, 291a/4, 292b/17, 293a/7,
294b/16, 295a/1, 297a/2, 303a/7,
41a/11, 43a/15,
44b/18, 45a/6, 47a/13, 47a/3,
49a/15, 52b/3, 54b/12, 54b/5,
55a/4, 56b/14, 82b/2, 90b/14,
92b/15

→ *noḳsān-ı i.*

İ. +a 212b/14, 212b/19, 222b/18,
236b/20, 246b/12, 247a/13, 248b/1,
255a/13, 263a/1, 281a/11, 281a/18,
282b/18, 288b/3, 48b/13, 50b/15,
51a/7, 90b/11, 90b/19

İ. +da 281a/4

İ. +daki 47a/5

İ. +dan 242b/3

İ. +ı 231a/14, 233a/10, 241a/1,
263a/20

İ. +ım 284b/1

İ. +ın 127a/2, 138b/3, 138b/6,
207a/15, 222b/14, 223a/1, 223a/16,
223a/9, 230b/15, 231a/2, 232b/14,
234b/17, 237a/9, 255a/17, 271a/14,
275a/6, 281a/14, 282b/8, 287a/3,
290b/12, 38b/5, 48b/11, 52b/15,
53a/20, 55a/15, 57a/9, 42b/2

İ. +la 137a/12, 217a/2, 222b/11

İrfān Beğ ⁻²⁷⁻ Kişi adı.

İ. 123a/16, 124b/19, 136b/12,
14b/16, 152b/15, 159a/14, 15a/14,
160b/18, 280b/12, 59a/18, 70b/6,
75a/10, 88b/18, 89a/13, 90b/18,
91a/12, 91a/16, 91a/20, 91a/7,
97a/14, 98b/7, 99a/11, 99a/17

İ. +i 279a/15

İ. +in 124b/6, 56b/5, 58b/16

İrfān Ğalib ⁻⁸⁻ Kişi adı.

İ. 151a/10, 205a/16, 207a/7,
230b/8, 241a/17, 265a/6, 275a/19

İ. +in 206b/7

İrfān Ğalip Beğ ⁻¹⁻ Kişi adı.

İ. 39a/8

İrfāncık ⁻¹⁻ İrfancık.

İ. +ım 269a/14

iri ⁻⁴⁻ [*< ET. irig* ‘katı’] İri, büyük.

i. 211a/12, 247a/2, 300b/9, 9a/10

irsāl ⁻³⁻ [*< Ar. √ r-s-l*] Gönderme,
yollama.

i. +ine 250b/1

i. +ini 265a/6

→ *yevm-i i. +inin*

irti ⁻¹⁻ [*< Ar. √ r-‘-ṣ*] Titreme,
sarsılma.

i. +lar 171a/8

irtibāt ⁻¹⁻ [*< Ar. √ r-b-ṭ*] İrtibat.

irtibāt-ı hayvānī ⁻¹⁻ Hayata
bağlılık.

i. +mizin 190b/4

irtifā ⁻⁴⁻ [*< Ar. √ r-f-’*] Yükseklik,
yükselti.

i. +ı 188b/4, 245a/3

i. +ya 64b/19, 122b/1

iş’ād ⁻²⁻ [*< Ar. √ ṣ-‘-d*] Yüceltme,
yükseltme.

iş’ād ét- ⁻¹⁻ Yüceltmek.

i. -ebilirdi 51a/10

i. -ti 196b/14

işābet ⁻⁵⁻ [*< Ar. işabat √ ṣ-v-b*]

1. İş veya söylenen söz tam yerinde
olma.

2. *ünl.* çok iyi, çok güze.

i 21a/3

işābet-i fikir ⁻¹⁻ Yerinde, doğru
hedefli fikir.

i. 138b/13

işābet ol- ⁻¹⁻ (*dey.*) ‘Yerinde, çok
iyi, tam isteğe uygun’ anlamında
kullanılan bir söz.

i. -uyor 132b/13

→ *derece-i i. +ini*

īṣāl ⁻²⁻ [*< Ar. √ v-ṣ-l*] İsal.

īṣāl ét- ⁻¹⁻ ulaştırmak.

ī. ebilecek 231a/15

īṣāl édil- ⁻¹⁻ Ulaştırılmak.

ī. -mek 261a/8

īṣāliyye ⁻¹⁻ bk. **īṣāl.**

→ *vazīfe-i i. +sini*

ışbāt -5- [*< Ar. ʾiḥbāt √ t-b-t*] İspat.
ışbāt édil- -1- Bir şeyin doğruluğu ortaya konulmak, kanıtlanmak.
i. -dikten 104b/4
ışbāt ét- -1- Kanıtlamak.
i. -tik 301a/7
ışbāt édivêr- -1- Kanıtlayıvermek, bir anda kanıtlamak.
i. -miş 138b/7
ışbāt-ı liyāḳat -1- Liyakat ispatı.
i. 140b/19
ışbāt-ı vüçüd et- -1- Var olduğunu göstermek, kendini göstermek, görünmek.
i. -ti 213a/18
isim -10- [*< Ar. ism √ s-m*] Ad.
i. +i 256b/6, 256b/7
i. +imi 135a/7
i. +ine 82b/10
i. +ini 170b/20, 267a/2, 291a/17, 46b/17, 97a/1
i. +lerinin 135a/9
isimli -1- Adlı.
i. 285a/11
ışkafander -1- [*< Fr. scaphandre*] Uzay giysisi.
i. 122b/5
iskarpin -1- [*< İtal. scarpino*] İskarpin.
i. +lerle 49a/19
iskele -2- [*< İtal. scala* ‘merdiven, ölçek’] İskele.
i. +ye 157a/7
i. +ye 154b/7
iskemle -2- [*< Yun. scamni < Lat.*] iskemle.
i. +ler 56b/4
i. +ye 132b/5
isli -1- [*< is+li < ET. ʾiṣ*] İsli.
i. 107a/18
ışmet -1- [*< Ar. ʾisimat √ -s-m*] Safılık, iffet.
i. 272b/20
isnād -4- [*< Ar. √ s-n-d*] İsnat, yükleme, atfetme.
i. +ıyla 267a/1

isnādda bulun- -1- İftira etmek, kara çalmak.
i. -acaḳ 295a/20
isnād ét- -1- Dayandırmak, atfetmek.
i. -mekle 177a/10
→ *redd-i i. +a*
isnādāt -4- İsnatlar.
i. 256b/14
i. +ın 256b/19
i. +ınıza 293a/22
i. +la 273a/20
İspanya -1- [*< Lat. Hispania*] Devlet adı.
İ. 115a/15
İspenser -1- [*< İng. spens, spenser < Fr. despencier < Lat. dispensa, dispensator* ‘yönetici, kâhya’] (Herbert Spencer) Kişi adı.
İ. +ler 181a/5
İspirto -1- [*< İtal. spirto < Lat. spiritus*] İspirto.
i. 169a/15
İstanbul -21- [*< Lat. Konstantinopolis*] Yer adı.
İ. 100b/8, 116b/5, 131a/13, 159a/13, 159a/15, 39a/11
İ. +da 191a/7, 251a/10, 276b/3, 48b/19, 49a/1
İ. +daki 41a/20
İ. +u 185a/19, 185a/2
İ. +un 125a/18, 146b/1, 161a/19, 188b/2, 191a/3, 243a/15, 46b/7
iste- -61- [*< ET. iz+de- < AT. *iž*] İstek duymak, arzulamak, dilemek.
i. -di 137a/2, 151a/16, 22b/7, 242b/6
i. -diği 119a/10, 256b/1
i. -diğim 178b/3, 229a/7
i. -diğine 137a/13
i. -diğini 126b/14
i. -dim 176b/18, 177a/3, 296b/10, 298b/20
i. -mem 129a/16, 259a/14, 286b/2
i. -meseniz 264b/16
i. -mesine 216b/7
i. -mezler 78b/8

i. -miyormuş 236b/5
i. -r 178b/12, 179a/19, 232b/19, 238b/12
i. -rdik 185a/1
i. -rdim 141a/8
i. -rim 107a/4, 130b/7, 135a/18, 137a/10, 175a/9, 183a/2, 199a/20, 239a/10, 239a/19, 239a/5, 252b/16, 272b/20
i. -rse 275a/16
i. -rsen 10b/3, 80b/8
i. -rsiniz 184b/7
i. -se 243a/5
i. -yen 212b/12, 248b/9
i. -yordu 139a/15, 224b/12, 242b/14, 247a/9, 46b/14
i. -yordum 186b/19, 298b/7
i. -yorlardı 242b/3
i. -yorsun 285a/18
i. -yorsunuz 240b/5, 265a/20
i. -yorum 127a/11, 134b/6, 135a/5, 142b/15
isti'āb -2. [*< Ar. √ v- 'b*] İstiap, sığdırma.
i. +a 104b/8
i. +dan 229a/4
isti'cāl -1. [*< Ar. √ 'c-l*] İstical, acele etme.
i. 252b/19
isti'dād -2. [*< Ar. √ 'd-d*] İstidat, yetenek.
i. +ında 87a/7
isti'dād-ı meyl -1. Eğilim.
i. 144b/20
isti'māl -6. [*< Ar. √ 'm-l*] İstimāl, kullanma.
i. 227a/16
i. +e 135a/2
isti'māl-ı et -3. Kullanmak.
i. -ebileceğim 145a/10
i. -ilecek 150b/5
→ *sū-i i.*; *sū-i i. -erek* 262b/13
isticvāb -1. [*< Ar. √ c-v-b*] İsticvap, sorgulama.
i. +la 212b/10

istidlālāt -2. [*< Ar. istidlāl + āt √ d-l-l*] İstidlāller, çıkarımlar.
i. +ımı 294b/10
i. +ım 294b/12
istidlālen -1. Delillere dayanıp çıkarım yapma yoluyla.
i. 263a/10
istifāde -6. [*< Ar. istifādat √ f-y-d*] İstifade.
i. 148b/11, 186b/7, 197a/9, 253a/3
i. +ler 121a/14
istifāde-i fikrīye -1. Fikir istifadesi.
i. +yi 125a/2
istifhāmāt -1. [*< Ar. istifham + āt √ f-h-m*] Sorular.
istifhāmātında bulun- -1. Sorular sormak.
i. -araç 302b/17
istiğrāb -8. [*< Ar. √ ġ-r-b*] İstiğrap, garip bulma, şaşkınlık.
i. +ımı 250b/8
i. +ından 249a/16
i. +la 10b/12, 126b/15, 90b/14
→ *mā'nā-yı i. +la*; *şadā-yı i. +la*; *tebessüm-i i. +la*
istiğrāk -1. [*< Ar. √ ġ-r-k*] İstiğrak, dalgınlık.
i. +lar 136b/19
istiḥbārāt -2. [*< Ar. √ ḥ-b-r*] İstihbarat.
i. 186b/9
istiḥbārāt-ı nisāiye -1. Kadınlar istihbaratı.
i. 241a/10
istiḥdām -2. [*< Ar. √ ḥ-d-m*] İstihdam.
i. 186b/10
i. +a 241a/12
istiḥfāf -1. [*< Ar. √ ḥ-f-f*] İstihfaf, küçümseme.
istiḥfāf-ı raḥīmāne -1. Şefkatli, acıyıcı küçümseme.
i. 41a/18
istiḥkāk -1. [*< Ar. √ ḥ-k-k*] İstihkak, hakkı olma.
→ *'adem-i i. +la*

istiḥkāmāt -1. [< Ar. *istiḥkām*+*āt* √ *ḥ-k-m*] Siperler.

i. 111a/5

istiḥkār -4. [< Ar. √ *ḥ-k-r*] İstihkar, hor görme.

→ *naẓar-ı i.* +*ı*

istiḥkār-ı erācīf -1. Aşağılık uydurmalar, saçmalıklar.

i. 304b/12

istiḥkār-ı ḥayāt -2. Aşağılık hayat.

i. 188b/20, 96b/2

istiḥrāc -3. [< Ar. √ *ḥ-r-c*] İstihraç, anlam veya sonuç çıkarma.

i. +*ına* 140b/2

i. +*larına* 125a/11

istiḥrāc ét- -1. Sonuç çıkarmak.

i. -*miyorum* 142b/20

istiḥrācāt -2. Çıkarımlar.

i. +*ta* 139a/1, 95a/16

istiḥşāl -1. [< Ar. √ *ḥ-r-c*] Ele geçirme, elde etme.

i. +*ine* 94b/7

istiḥzā' -8. [< Ar. *istiḥzā'* √ *h-z-*']

İstihza, gizli, kinayeli alay etme.

i. 184b/6

i. +*larını* 242b/20

istiḥzā-yı dāimī -1. Daimî bir alay.

i. 56b/20

istiḥzā ét- -3. Gizli, kinayeli bir

biçimde alay etmek

i. -*ecek* 204b/16

i. -*erler* 96b/6

i. -*medikçe* 184b/9

→ *vesīle-i i.*; *hedef-i i.* +*ları*

istiḥzārat -1. [< Ar. *istiḥdār*+*āt* √ *ḥ-d-r*] Hazırlıklar.

i. +*ına* 140b/11

istikāmet -3. [< Fa. < Ar. *istikāmat* √ *k-y-m*] İstikamet.

i. +*e* 232b/3

istikāmet-i suḫūṭ -1. Düşüş istikameti.

i. 113a/14

i. +*u* 111a/13

istilā -8. [< Ar. √ *s-y-l*] Kaplama, yayılma.

i. +*sı* 164b/3

i. +*sına* 123a/5

i. +*sından* 191a/20

istilā-yı mevt -1. Ölüm istilası.

i. 188b/17

istilā ét- -4. Kaplamak, yayılmak.

i. -*en* 108b/5, 225a/17

i. -*iyordu* 161a/11

i. -*ti* 108b/3

istimā' -5. [< Ar. √ *s-m-*'] Dinleme, işitme.

i. 216b/11

i. +*a* 114b/13

i. +*dan* 81a/6

i. +*ına* 161a/2

istimā' ét- -1. işitmek.

i. -*ecek* 114b/9

isti' māl -4. [< Ar. √ *'-m-l*] Kullanma.

i. 40b/17

isti' māl ét- -1. Kullanmak.

i. -*erken* 40b/17

isti' māl édil- -1. Kullanılmak.

i. -*en* 201a/4

isti' māl olun- -1. bk. **isti' māl édil-**

i. *acağ* 61a/19

istināden -1. [< Ar. *istinādan* √ *s-n-d*] Dayanarak.

i. 304b/12

istināre -1. [< Ar. √ *n-v-r*]

Nurlandırma, ışıklandırma.

→ *māni' -i i.* +*miz*

istirāḥāt -2. [< Ar. √ *r-v-ḥ*] Dinlenme.

istirāḥāt-ı vicedāniye -1. Vicdan

rahatlığı.

i. 166b/19

istirāḥāt-i bāl -1. Gönül rahatlığı.

i. 275a/1

istirḥām -8. [< Ar. √ *r-ḥ-m*] İstirham.

i. +*da* 230b/1

i. +*dır* 273a/6

i. +*ımn* 136b/7

istirḥām ét- -2. Yalvarmak,

dilemek, rica etmek.

i. -erim 198b/12, 259a/18

istirhām-nāme -1- Rica mektubu, dilekçe.

i. 204b/3

istirhām-ı teveccüh -1- Beğenme dileği, isteği.

i. +ünüz 262b/19

→ *naẓar-ı i. +la*

istirhāmen -1- Yalvararak, dileyerek.

i. 103a/18

istiṣnā -2- [*< Ar. istiṣnā √ t-n-y*] İstisna, ayrı tutulan kimse veya şey.

i. 179a/16

→ *bilā- i.*

istiṣmām -1- [*< Ar. √ ṣ-m-m*] Hissetme, sezinleme.

i. 208b/15

istiṣāhen -1- [*< Ar. istiṣāhan √ v-d-h*] Açıklanmasını isteyerek.

i. 272b/1

istor -1- [*< Fr. store < İtal. < Lat.*] Stor.

s. +un 286b/15

iş -37-

1. Bir maksatla yapılan faaliyet.

i. 36b/4

i. +e 214b/8

i. +i 248b/1, 24b/10, 284b/6

i. +im 24b/4, 24b/6

i. +ime 26b/4

i. +ler 120b/15, 278b/6

i. +te 278b/2

2. Durum, hâl, vaziyet.

i. 6b/19, 34b/9

i. +i 297a/2

i. +imize 90b/9

i. +in 243a/19, 257a/3, 275a/13, 275a/8, 279a/1

3. İktisadî ve ticarî hayâta âit faaliyetler.

i. 28b/14, 28b/16

4. Çözülmesi gerekli durum, mesele, sorun.

i. 134b/10, 145a/14, 275a/3

5. (isim tamlamasında tamlanan olarak) Eser, mahsul.

→ *usta i. +i; el i. +i*

iş bit- -1- (*dey.*) Meselenin gerçekleşmesi ve buna bağlı olarak artık olanların değiştirilemeyeceği anlamında.

i. -ti 284b/10

iş işten geç- -2- (*dey.*) Bir işi gerçekleştirme imkânı kalmamış olmak.

i. -mişti 206b/5, 216b/19

işe yara- -1- (*dey.*) Kendisinden faydalanılmak, elverişli olmak.

i. -dığına 184b/11

işi pişir- -1- (*dey.*) Aralarında gizlice anlaşmak.

i. -irler 278b/1

işine gel- -1- (*dey.*) Çıkarına veya durumuna uygun olmak.

i. -irse 274b/18

işinize gel- -1- bk. **işine gel-**

i. -iyor 183a/13

işleri güç- -1- İş güç, uğraş.

i. +leri 31a/16

işā'a -1- [*< Ar. √ ṣ-y- ']* Yayıp herkese duyurma, şâyi etme.

i. +dan 152b/8

işāret -6- [*< Fa. < Ar. işārat √ ṣ- 'r]* İşaret, gösterme.

i. +iyle 171a/3

işāret-i maḥṣūṣa -1- Özel işaret.

i. 153a/14

işāret ét- -6- Uzuvar hareketleriyle anlatmak, göstermek.

i. -er 288b/3

i. -erim 79a/11

i. -ip 81a/8

i. -ti 156b/19, 235a/4

i. -tim 101a/16

işgāl -2- [*< Ar. √ ṣ-g-l]* Kaplama.

işgāl ét- -2- kaplamak.

i. -en 143a/6, 263a/12

işit- -30- [*< ET. eşid-*] Duymak, haber almak, öğrenmek.

i. -ebilmek 235a/14, 46b/16

i. -elim 35a/3

- i. -ince 302b/10
i. -ir 209a/9, 70b/7
i. -irlerse 15a/13
i. -iyor 133a/20
i. -iyordum 171a/1
i. -iyorum 260b/10
i. -mediğim 131a/18
i. -mek 185a/1
i. -mez 209a/9
i. -mişsinizdir 180b/2
i. -seydin 38b/17
i. -te 74b/7
i. -ti 256b/8
i. -tiği 247a/9, 274b/7
i. -tiğim 144b/18, 164b/14
i. -tiğime 77a/16
i. -tik 12b/11
i. -tikçe 97a/1
i. -tim 189a/13
i. -timdi 74b/14
i. -tin 81a/15
- işitil-** -5- İşitilmek.
i. -di 55a/2, 97a/8
i. -di 286b/11, 288b/13
i. -en 195a/4
i. -iyor 302b/20
i. -miş 270b/15, 277a/12
- işittir-** -2- İşittirmek.
i. -ebilmek 57a/13
i. -ecek 159a/19
- işkence** -3- [< Fa. *işkanca*, *şikanca* < Fa. *şikastan*, *şikan*-‘kırmak, ezmek’] İşkence.
i. +lerden 52b/18
i. +ye 266b/1, 267a/9
- işle-** -12- [< iş+le < AT. *iş] 1. Yapmak. → *ķabāḥati bir defa i. -dim*; *ḥayr-ı azīm i. -miş*; *ķabāḥat i. -miş*
2. Çalışmak.
i. -diğinden 87a/14
i. -diğini 191a/11
i. -mek 179a/19
i. -r 31a/7
i. -yen 122b/5, 87a/9
3. ince iş yapmak.

- i. -diği 100b/19
i. -r 130b/1
i. -yecek 181a/12
- işlemeli** -2- İşlemeli.
i. 283a/19, 285a/6
- işrāb** -1- [< Ar. √ ř-r-b] İşrap.
işrāb-ı zāt -1- Gizli kimlik.
i. +ınız 146b/8
- İştayn** -1- [< Alm. *Einstein*] (Albert Einstein) Kişi adı.
İ. +ın 193a/2
- işte** -117- [< ET. *uş+da*] İşte.
i. 109a/19, 127a/10, 128b/15, 128b/4, 12b/10, 12b/5, 12b/8, 132b/9, 135a/12, 141a/10, 141a/16, 142b/12, 142b/20, 142b/8, 143a/20, 144b/18, 145a/16, 146b/12, 148b/6, 14b/7, 151a/3, 155a/10, 155a/13, 15a/17, 16b/4, 172b/11, 172b/13, 176b/12, 179a/2, 179a/6, 181a/8, 182b/16, 182b/7, 183a/12, 183a/5, 187a/14, 195a/20, 197a/12, 199a/20, 199a/7, 200b/16, 200b/9, 204b/13, 205a/12, 205a/13, 212b/15, 214b/16, 214b/7, 218b/12, 219a/7, 220b/1, 220b/17, 221a/3, 222b/7, 225a/5, 229a/10, 229a/17, 22b/11, 230b/6, 231a/14, 239a/10, 247a/12, 249a/5, 252b/15, 254b/18, 255a/2, 256b/4, 25a/15, 260b/15, 262b/4, 263a/5, 267a/3, 269a/1, 269a/9, 271a/19, 271a/3, 274b/3, 278b/4, 279a/14, 27a/5, 27a/9, 280b/8, 282b/7, 287a/18, 289a/12, 290b/8, 296b/2, 297a/13, 297a/17, 299a/20, 301a/8, 33a/4, 33a/9, 36b/3, 38b/3, 40b/15, 47a/16, 50b/11, 55a/5, 60b/10, 65a/1, 66b/13, 72b/12, 72b/4, 78b/8, 7a/10, 89a/15, 91a/1, 91a/10, 92b/2, 92b/5, 95a/11, 95a/16, 98b/4, 9a/11, 149a/18
- išti‘āl** -7- [< Ar. √ ř-‘l] Tutuşma, alev alma, parlama.
i. 139a/18, 158b/10, 107a/17.

i. +den 107a/14
i. +i 102b/9
 → *müheyyā-yı i.; müsta'id-i i*
ıştibāh -1. [*< Ar. √ ş-b-h*] Şüphelenme, şüphelenme.
i. +ları 215a/2
ıştigāl -4. [*< Ar. √ ş-ğ-l*] İştigal.
i. +i 223a/20
i. +inden 223a/18
ıştigāl ét -1. Uğraşmak, meşgul olmak.
i. -ersiniz 132b/17
 → *haşr-ı i. etmek*
ıştiḥā -1. [*< Ar. یشتهā' √ ş-h-v*] Arzu, istek.
i. +sı 48b/4
ıştiḥār -2. [*< Ar. √ ş-h-r*] İstihar, tanınma, şöhet.
 → *hırş-ı i.; hırş-ı i. +la*
ıştirāk -1. [*< Ar. √ ş-r-k*] İştirak, bir düşünceye katılma, katılım.
i. 98b/6
ıştiyāk -4. [*< Ar. √ ş-v-k*] İstiyak.
 → *leyāl-i i.; teskīn-i i.; āgūş-ı i. +ına*
ıştiyāk-ı canān -1. Sevgili arzusu.
i. +la 68b/20
ışve -1. [*< Fa. < Ar. √ 'ş-v*] İşve.
 → *vedā-i i. -bāzāneye*
it -1. [*< ET. it-*] İtmek.
i. -iyor 67a/16
it -1. [*< ET. it*]
i. 8b/1
i'tā -1. [*< Ar. √ 't-*] Ödeme, ödenme.
 → *evzā'-ı aḥz-u i. +nın*
i'tā'at -4. [*< Fa. < Ar. √ t-v-*] İtaat.
i'tā'at ét -3. Boyun eğmek, uymak.
i. -ebilecek 227a/18
i. -emediğim 200b/3
i. -en 238b/15
i'tā'at göster -1. bk. **i'tā'at ét**
i. -emediğim 228b/9
İtalya -1. [*< Lat. *vitulus 'dana'*]
 Devlet adı.
İ. 115a/16

ithāl -2. [*< Ar. √ d-ḥ-l*] İçine alma, dâhil etme.
i. +iyle 148b/10
ithāl ét -2. İçine almak, dâhil etmek.
i. -eceklerdi 123a/2
ithām -3. [*< Ar. √ v-h-m*] İtham.
ithām ét -3. Suçlamak, suçlu görmek.
i. -en 290b/9
i. -iyorsunuz 199a/13
i. -meyiniz 96b/1
ithāmāt -3. İthamlar.
i. +ında 256b/14
i. +ınızda 200b/5
i. +ınızın 199a/14
i'tibār -2. [*< Ar. √ 'b-r*] İtibar.
i. +la 182b/19
i'tibār ét -1. Saygı göstermek, değer vermek.
i. 226b/17
i'tikād -1. [*< Ar. √ 'k-d*] İtikat, inanç.
i. +ıma 259a/12
itil -1. [*< it-il-*] İtilmek.
i. -en 149a/4
i'tirāf -13. [*< Ar. √ 'r-f*] İtiraf.
i. 254b/13, 264b/1
i. +ı 152b/10, 152b/4
i. +ınız 205a/4
i. +la 163a/18, 164b/13
i. +sız 52b/20
i'tirāf-ı muḥabbet -1. Aşk itirafı.
i. 53a/6
i'tirāf ét -4. Bir gerçeği saklamaktan vazgeçip açıklamak, söylemek, bildirmek.
i. -erim 298b/21
i. -iyor 256b/10
i. -iyorum 301a/2
i. -mezler 295a/10
i'tirafāt -5. İtirafılar.
i. +ında 166b/7
i'tirafāt-ı müdhişe -1. Şaşkınlık veren, korkunç itirafılar.
i. den 166b/18

i' tirafāt-ı şamīmiye -1- Samimi itiraflar.
i. +mi 200b/5
→ *şamīmiyet-i i. +ım; haṭve-i i. +ımda*

i' tirāfiye -1- bk. **i' tirāf.**
→ *şukḳa-i i.*

i' tirāz -2- [*< Ar. √ 'r-d*] İtiraz, karşı çıkma.
i. +a 291a/12
i. +lara 267a/20

i' tirāzāt -1- İtirazlar.
i. +a 168b/15

i' tiyād -1- [*< Ar. √ 'v-d*] Alışkanlık.
i' tiyād-ı sāḳīme -1- Yanlış alışkanlıklar.
i. 44b/9

itmām -4- [*< Ar. √ t-m-m*] Tamamlama.
itmām ét- -4- Tamamlamak.
i. -ebilecek 195a/6
i. -eceğim 125a/17, 150b/13
i. -mez 124b/11

itmīnān -1- [*< Ar. itmī' nān √ 'm-n*] Emin olma, emniyet.
i. 296b/5

ittibāen -2- [*< Ar. ittibā' +an √ t-b-*] Uyarak, tâbi olarak.
i. 201a/13, 44b/9

ittifāk -2- [*< Ar. √ v-f-k*] İttifak, birlik, birliktelik.
ittifāk-ı müşelleş -1- Üçlü birlik.
i. 123a/7
ittifāk-ı müşennā -1- İkili birlik.
i. 123a/7

ittiḥād -2- [*< Ar. √ v-h-d*] İttihat, birlik, birleşme.
i. +a 123a/10
ittiḥād-ı umūmī -1- Genel birlik.
i. +de 123a/13

ittiḥāz -5- [*< Ar. √ 'h-d*]
1. Sayma, kabul etme.
2. Alma.
i. +ı 231a/7
i. +ından 136b/4

ittiḥāz ét- -1- Saymak, kabul etmek.
i. eden 298b/18

ittiḥāz édil- -1- Alınmak, edinilmek.
i. -mişti 193a/4

ittiḥāz eyle- -1- bk. **ittiḥāz ét-**
i. -yeceğim 199a/10

ittisā' -1- [*< Ar. √ v-s-*] Genişlik, bolluk.
i. 162b/9

ıyciler -1- [*< iğ+ci+ler < ET. iḳ, yīk* 'iğne, iplik eğirme aracı'] İğcilik işini yapanlar.
İyciler Cāmi' -1- İstanbul'da bir mescit adı.
İ. +nde 124b/14

ıyi -4- [*< ET. éd+gü*] İyi, güzel.
i. 181a/14, 272b/12, 295a/5, 35a/16

ıyi ét- -1- (*dey.*) Uygun, yerinde bir davranışta bulunmak.
i. tin 31a/1

ıyice -4- İyi bir şekilde, gereği gibi.
i. 63a/17, 78b/11, 82b/3, 90b/11

ıyilik -2- İyilik.
i. +e 248b/9
→ *üstüme i. saḡlık*

iz'an -3- [*< Ar. id'an √ d- 'n*] İzan, anlayış, kavrayış.
i. +ın 62b/1
→ *erbāb-ı i.; noksan-ı i. +ı*

izāḥ -12- [*< Fa. < Ar. idāḥ √ v-d-h*] İzah.
ī. 141a/11
ī. +a 222b/18, 228b/1

izāḥ ét- -8- Açıklamak, ayrıntılı bilgi vermek.
ī. -ebilmeleri 125a/3
ī. -ecek 293a/16
ī. -ecekti 294b/22
ī. -er 293a/14
ī. -eyim 299a/5, 82b/15
ī. -iyordu 162b/4
ī. -mek 199a/20
→ *tebessüm-i ī.*

îzâhât -2. İzahlar, açıklamalar.

îzâhât -ı indiye -1. Şahsî görüş.

î. +leri 272b/9

→ *muntazır-ı î*

izāle -1. [*< Ar. izālat √ z-v-l*] İzale.

→ *vācibū 'l- i.*

'izār -1. [*< Ar. 'idār √ 'd-r*] Yanak.

'i. +ı 247a/1

izdivāc -23. [*< Ar. √ z-v-c*] İzdivaç.

i. 1a/3, 267a/10, 273a/12,

298b/14, 298b/2, 47a/13, 5a/1

i. +a 291a/14, 296b/18

i. +da 300b/17

i. +dan 300b/15

i. +ı 298b/6

i. +ımız 297a/9

i. +larına 271a/16

i. +larından 274b/6

→ *ḳable 'l- i.; sa 'ādet-i i. +ımız;*

ḳaṭve-i i. +ınızda → *,ḳarār-ı i.*

+ınızda; teklîf-i i. +ınızı; ḳarār-ı i.

+tan

izdivāc ét- -1. Evlenmek.

i. -miştım 291a/15

izhār -4. [*< Ar. √ z-h-r*] İzhar.

izhār-ı ḥusūmet -1. Düşmanlık gösterme.

i. +te 258b/4

izhār édil- -1. Açığa vurulmak, belirtilmek.

i. -en 258b/6

izhār ét- -1. Açığa vurmak, belirtmek.

i. -medikce 229a/3

izhār eyle- -1. bk. **izhār et-**

i. -diği 223a/7

izin -2. [*< Ar. √ 'd-n*] İzin, müsâade.

i. 130b/7

izin al- -1. (dey.) Bir şey yapmak için onay sağlamak.

i. -amadığım 130b/19

İzlanda -1. Devlet adı.

İ. 113a/15

izmār -1. [*< Ar. idmār √ d-m-r*]

Gizleme, saklama.

i. +ı 152b/10

İzmîr -1. [*< Yun. İzmîr < *myrnê, smyrnê*] Şehir adı.

İ. +e 116b/19

Japon -1. [*< Fr. japon*] Japon.

J. +la 27a/15

Joli -1. [*< Fr. joli 'hoş, sevimli, şirin'*]

Hayvan adı.

J. +yi 169a/1

K -1. Kişi adı kısaltması.

K. 81a/3

ḳaba -2. [*< ET. ḳapa < AT. ḳāpa*]

Kaba.

ḳ. 44b/17, 58b/17

ḳabāḥat -12. [*< Ar. √ ḳ-b-h*] Kabahat.

ḳ. 141a/17, 177a/1, 181a/18,

43a/2, 4b/19

ḳ. +i 177a/10, 258b/5, 268b/3

ḳ. +imiz 264b/12

ḳ. +inden 145a/5

ḳabāḥat işle- -2. (dey.) Suç

sayılacak bir şey yapmak.

ḳ. -miş 259a/5

ḳ. -dim 205a/3

ḳabarık -1. [*< kaba+r-ık*] Kabarık.

k. 56b/17

ḳabarıklık -1. Kabarıklık.

k. +ında 50b/1

ḳabāyih -1. [*< Ar. ḳabā'ih √ ḳ-b-h*]

Kabahatler.

k. +imizi 201a/9

ḳābil -41. [*< Ar. √ ḳ-b-l*] Olabilir, mümkün.

k. 154b/16, 178b/12, 193a/10,

220b/10, 248b/7, 279a/19, 298b/8, 59a/2

ḳ. +dendi 299a/12

ḳ. +inden 111a/9, 121a/8,

137a/16, 153a/13, 40b/2, 94b/11, 94b/8

ḳ. +inden 187a/8, 191a/3

ḳ. +miş 183a/9

ḳābil ol- -11. Mümkün olmak.

ḳ. -amadı 271a/15

k. -amayacağıni 299a/14
k. -amıyorsa 201a/11
k. -duğunu 144b/8
k. -madı 130b/18
k. -maz 150b/14
k. -sa 112b/1, 112b/5, 166b/5,
273a/5
k. -ur 275a/1

ķābil-i imtizāc -1- Anlaşılabılır,
uyum sağlanabilir.

k. 197a/13

ķābil-i taṭbīķ -1- Uygulanabilir.

k. 104b/15

ķābil-i tefehhüm -1- Anlaşılabılır.

k. 60b/5

ķābil-i tevfiķ -1- Uygun duruma
getirilebilir.

k. 177a/14

→ *nā- ķ. -i ta'rif; nā- ķ. -i taṣavvur;*
nā- ķ. -i te'hīr; nā- ķ. -i teskīn

ķabl -5- [*< Ar. √ ķ-b-l*] Önce, evvel.

ķable'l- izdivāc -2- İzdivaçtan önce.

k. 294b/21, 298b/17

ķable'l- afet -1- Afetten önce.

k. 272b/15

ķable'l-ķarār -1- Karardan önce.

k. 267a/15

ķable's-sukūṭ -1- Düşmeden önce.

k. 110b/18

ķabūl -25- [*< Ar. √ ķ-b-l*] Razı olma,
onaylama.

k. 224b/3, 267a/14

k. +de 258b/7, 264b/1

k. +e 298b/16

k. +ünü 266b/7

ķabūl-i haķāyīķ -1- Hakikatlerin
kabulü.

k. +taki 4b/6

ķabūl-i sevdā -1- Sevdā kabulü.

k. +m 229a/10

ķabūl ēdil -2- Onaylanmak.

k. -se 115a/5

k. -sin 149a/3

ķabūl ēt -10- Razı olmak,
onaylamak.

ķ. -eceğim 121a/5

ķ. -emeyeceğini 294b/5

ķ. -emem 294b/9

ķ. -emez 41a/4

ķ. -emezdi 268b/7

ķ. -iyor 182b/11

ķ. -mek 88b/13

ķ. -mez 181a/7

ķ. -ti 275a/19

ķ. -tim 272b/17

2. Yanına, katına almak.

ķ. -ti 153a/19

ķabūl ēttir -1- Onaylatmak.

ķ. -ebilmek 45a/5

ķabūl olun -1- Onaylanmak.

ķ. -maķ 123a/14

→ *hūsn-i ķ.; lutf-ı ķ.*

ķabza -2- [*< Ar. √ ķ-b-z*] Kabza.

ķ. 220b/13

ķ. +sı 220b/11

ķaç -12- [*< ET. ķaç-*]

1. Uzaklaşmak, hızla koşup bir yere
saklanmak.

ķ. -acaķlar 158b/17

ķ. -alım 116b/8, 117a/7

ķ. -ar 114b/12

ķ. -arlarsa 24b/20

ķ. -maķ 116b/15, 137a/16

ķ. -tı 24b/16

2. Geri durmak, sakınmak.

ķ. -ınız 260b/2

ķ. -mıṣ 118b/17

3. *mec.* Görememek.

ķ. -mıṣ 45a/18

→ *hem ķ. - maķ hem davul ķalmaq;*
elimizden ķ. -tı

ķaç -24- [*< ET. ķaç- AT. *ķa+ça*] Kaç,
nice.

ķ. 10b/2, 10b/3, 113a/1, 155a/9,

15a/1, 16b/9, 171a/3, 215a/5,
222b/14, 250b/6, 253a/16, 278b/15,

27a/13, 302b/21, 304b/3, 38b/11,

3a/14, 43a/9, 86b/15, 89a/4, 96b/14

ķ. +ında 13a/5

ķaç para ēt -2- (*dey.*) Ne kıymeti

var, ne değer taşır anlamında.

k. -er 29a/15, 78b/1

kaçık- -1- [*< kaç-ık*]

→ *beḡzi k. -tı*

kaçır- -2- [*< ET. kaç-ur-*] Kaybetmek.

k. -mayalım 197a/17

→ *fırşatı k. -mamaḡ*

kadar -268- [*< Ar. √ k-d-r*] Kadar,

k. 102b/10, 103a/9, 104b/12, 106b/17, 109a/15, 10b/7, 110b/12, 111a/9, 115a/10, 115a/16, 115a/8, 119a/18, 119a/6, 124b/18, 125a/8, 130b/10, 130b/13, 130b/14, 130b/17, 130b/2, 131a/14, 136b/13, 136b/15, 138b/1, 138b/13, 138b/3, 141a/13, 142b/10, 147a/2, 149a/6, 150b/18, 151a/13, 154b/13, 154b/14, 155a/4, 163a/16, 164b/17, 169a/19, 169a/4, 16b/6, 171a/17, 177a/1, 179a/6, 180b/11, 180b/18, 182b/5, 184b/14, 186b/18, 187a/20, 189a/18, 189a/7, 18b/19, 18b/7, 190b/10, 193a/18, 198b/2, 199a/20, 19a/17, 19a/20, 201a/1, 203a/3, 204b/14, 207a/2, 209a/6, 20b/16, 211a/19, 212b/6, 214b/1, 214b/3, 219a/12, 21a/4, 220b/15, 220b/20, 222b/15, 224b/13, 225a/6, 228b/2, 229a/1, 229a/5, 231a/14, 234b/19, 236b/20, 242b/9, 243a/1, 244b/3, 253a/15, 253a/9, 254b/20, 258b/19, 258b/8, 259a/7, 25a/16, 25a/18, 260b/18, 261a/8, 263a/19, 263a/20, 265a/8, 266b/16, 268b/1, 269a/9, 271a/8, 272b/5, 283a/15, 287a/2, 287a/6, 289a/20, 28b/5, 296b/4, 300b/13, 303a/8, 304b/11, 304b/6, 31a/15, 31a/16, 31a/19, 31a/6, 32b/5, 39a/4, 3a/6, 45a/12, 47a/7, 4b/11, 52b/20, 52b/7, 53a/16, 55a/16, 56b/13, 61a/14, 62b/12, 64b/10, 65a/15, 67a/10, 67a/11, 67a/4, 68b/15, 69a/8, 69a/9, 71a/10, 72b/4, 72b/8, 72b/9, 73a/11, 73a/16, 7a/6, 83a/19,

87a/17, 88b/8, , 93a/5, 99a/18 →
ne k.; bu k.; el k.; varıncaya k.; bu k. +cık; şimdiye k.

kadın -197- [*< ET. kātūn < Soğd. ḫātūn < ḫvatēn*] Kadın.

k. 11a/8, 124b/16, 127a/1, 128b/14, 128b/19, 133a/11, 134b/10, 135a/12, 135a/13, 135a/16, 135a/19, 136b/10, 136b/12, 137a/11, 138b/11, 138b/19, 141a/13, 152b/14, 164b/18, 178b/12, 179a/11, 182b/19, 183a/14, 183a/2, 196b/5, 199a/17, 206b/18, 206b/19, 212b/3, 213a/16, 213a/20, 214b/9, 215a/9, 218b/3, 230b/15, 231a/12, 233a/14, 233a/19, 233a/4, 233a/6, 232b/14, 235a/1, 235a/18, 235a/5, 235a/8, 23a/19, 240b/19, 242b/12, 242b/9, 243a/12, 243a/16, 243a/9, 244b/1, 244b/14, 244b/19, 244b/20, 246b/5, 246b/9, 250b/8, 251a/10, 253a/9, 254b/13, 255a/1, 255a/7, 256b/14, 256b/2, 25a/11, 264b/11, 264b/14, 270b/17, 274b/9, 281a/5, 285a/11, 290b/9, 291a/16, 291a/3, 292b/19, 293a/2, 295a/17, 295a/21, 296b/10, 299a/6, 53a/20, 54b/12, 70b/8, 92b/8

k. +a 176b/4, 182b/9, 199a/12, 218b/15, 218b/6, 230b/9, 236b/13, 244b/7, 25a/7, 48b/2, 49a/18, 52b/3, 57a/10

k. +dan 183a/8, 244b/13

k. +dı 210b/15

k. +ı 179a/14, 181a/20, 182b/12, 231a/11, 231a/15, 231a/19, 232b/5, 237a/20, 238b/6, 240b/12, 242b/4, 243a/5, 253a/6, 292b/14

k. +ım 10b/2, 255a/10

k. +ın 126b/14, 176b/10, 176b/6, 177a/17, 206b/10, 207a/2, 213a/11, 214b/15, 214b/2, 232b/2, 232b/20, 232b/6, 234b/9, 238b/8, 239a/19, 242b/2, 255a/17, 256b/16, 256b/7, 267a/1, 267a/4, 268b/9, 274b/1,

274b/3, 290b/13, 290b/7, 292b/4, 292b/9, 293a/21, 299a/15, 53a/10, 53a/15, 58b/11, 88b/17, 92b/3, 94b/6
 k. +lar 117a/13, 124b/4, 125a/4, 152b/20, 175a/12, 181a/8, 182b/14, 183a/9, 206b/20, 242b/3, 285a/18, 295a/13, 298b/22, 36b/5, 57a/14
 k. +lara 140b/4, 180b/6, 184b/4, 277a/1, 54b/6, 57a/1
 k. +larca 181a/18
 k. +lardan 54b/14, 55a/5
 k. +lardı 240b/10
 k. +ları 37a/19, 38b/4, 52b/6
 k. +larımız 50b/5
 k. +ların 124b/6, 125a/11, 169a/17, 208b/4, 242b/19, 243a/3, 300b/21, 56b/14
 k. +larına 180b/9
 k. +larını 55a/7
 k. +larla 271a/6
 k. +sın 8b/17
 k. +sınız 225a/8
kadınca -1- Kadınca.
 k. 207a/7
kadıncağız -1- Kadıncağız.
 k. 194b/20
kadınlık -7- Kadınlık.
 k. 138b/3, 262b/13, 298b/2
 k. +a 135a/4
 k. +ımla 211a/4
 k. +ının 139a/7
 k. +ınızla 225a/12
kaği -1- [< Ar. √ k-d-y] Kadı, şer'î hâkim.
Kaği -'asker Efendi -1- Kişi adı.
 k. +nin8b/9
kadīm -1- [< Ar. √ k-d-m] Eski, ezeli.
 → 'ālem-i k. +in
kadīme -1- [< Ar. kadimah √ k-d-m] Eski, ezeli.
 → mevcūdiyet-i k. +sine
kādir -1- [< Ar. √ k-d-r] Güçlü, gücü yeter.
kādir ol -1- Gücü yetmek.
 k. -amayarak 150b/19

kadro -3- [< İtal. *quadro* < Lat.] Kadro.
 k. 186b/9, 29a/1
 k. +nun 28b/19
kafā -3- [< Ar. *kafā* 'ense' √ k-f-v]
 1. Baş.
 k. 16b/4
 2. Akıl, görüş, zihniyet.
kafā yor -1- (dey.) Bir iş veya konu üzerinde çokça düşünmek.
 k. -dunuz 180b/14
kafasına göre:
kafāma göre -1- (dey.) 'İsteddiği gibi' anlamında.
 k. +ma göre 118b/9
kafalı -1- Kafası herhangi bir biçimde olan.
 k. +lı 122b/6
kafes -2- [< Fa. *kafes* < Ar. *kafaş* √ k-f-ş] Kafes.
 k. +i 169a/9
kafese koy -1- (dey.) *argo* Aldatıp yararlanmak, çıkar sağlamak.
 k. -dular 25a/6
kāffe -2- [< Ar. *kāffah* √ k-f-f] Hep, bütün, cümle.
 k. +sini 186b/10
kāffe-i maḥlūkāt-ı arz -1- Dünyadaki bütün canlılar.
 k. +ı 227a/10
kāfi -2- [< Ar. √ k-f-y] Kâfi, yeterli.
 k. 125a/15, 176b/17
kāfil -2- [< Ar. √ k-f-l] Kefil olan, bir işi üzerine alan.
 k. +i 228b/16
kāfil-i fi'liyye -1- Uygulayıcı, eylemi yapan.
 k. +si 87a/18
Kafkasya -1- [< Rus. *Kavkaz* (Кавказ) < Yun. *Kavkasus*] Bölge adı.
 K. +nın 107a/7
kāğid -16- [< Fa. *kāğid* = Uyg. *kegde* < Soğd. *kāgedā* < Çin. *k'ak*] Kâğıt.
 k. 235a/9, 280b/11, 292b/10, 299a/20, k. 142b/19

k. +a 151a/2, 105a/12
k. +ı 109a/19, 240b/4, 280b/12
k. +ın 26b/13, 139a/9
k. +ların 240b/9
kāğid helvası ⁻¹⁻ Kâğıt helvası.
k. 297a/15, 50b/11
→ *sigara k. +ı*
kāğıtçı ⁻¹⁵⁻ Kâğıtçı.
k. 232b/18, 233a/17, 233a/19,
234b/10, 234b/15, 234b/5, 238b/17,
238b/9, 239a/20, 239a/6, 241a/1,
241a/8, 241a/9, 292b/9, 299a/18
kağşa- ⁻¹⁻ [*< ET. koğşa-*] Gevşemek,
çökmek.
k. -mış 42b/11
kāh ⁻⁴⁻ [*< Fa. gāh* ‘vakit, zaman’]
Bazan, bazı zaman, gâh.
k. 189a/13, 286b/7
kaḥbe ⁻⁴⁻ [*< Ar. kaḥbat* √ *k-h-b*] Kahpe.
k. 249a/5, 254b/14, 18b/10
k. +yi 250b/6
kaḥkaha ⁻⁷⁻ [*< Ar. kaḥkahat* √ *k-h*]
Kahkaha.
k. 17a/18, 8b/3,
k. +dan 249a/9
k. +ların 240b/6
k. +larla 173a/5
kaḥkaha-i tekzīb ⁻¹⁻ Yalanlayan
kahkaha.
k. +le 295a/22, 17a/6
kaḥramānlık ⁻¹⁻ [*< Fa. kaḥramān* + Tr.
+*lık*] Kahramanlık.
k. +lar 102b/16
kaḥve ⁻⁹⁻ [*< Ar. kaḥvat* ‘içecek şey,
şarap’ √ *k-h-v*]
1. Kahve, içecek.
k. 124b/19, 169a/15, 257a/12,
270b/20, 271a/3, 300b/8
k. +ler 124b/2
k. +siz 169a/16
2. Kahvehane, kıraathane.
k. +sinde 297a/21
kā’ide ⁻²⁻ [*< Ar. √ k-’-d*] Kural, usûl.
k. +de 183a/1
kā’ide-i tabī’iye ⁻¹⁻ Tabiat kanunu,

kuralı.
k. +si 87a/15
kā’idesizlik ⁻¹⁻ Kuralsızlık.
k. 138b/18
kā’ināt ⁻⁵⁻ [*< Ar. kā’in + āt* √ *k-v-n*]
Kâinat.
k. 40b/4
k. +ta 40b/19
k. +taki 66b/5, 303a/4
→ ‘*azamet-i k. +a*
kal- ⁻¹²⁴⁻ [*< ET. kal-* *< AT. *kāl-*]
1. Zaman, yer ve miktar bildiren
kalimelerle tamlama oluşturarak
bulunma anlamı verir.
k. -a 154b/6, 186b/16
k. -dı 158b/7
k. -dığını 171a/5
k. -dılar 289a/3
k. -ıncaya 219a/12
k. -madı 221a/13
k. -mamış 106b/9, 109a/10
k. -mış 113a/6, 168b/7, 170b/13,
171a/3, 224b/10
k. -mıştı 172b/2
2. Mevcut olmak, bulunmak.
k. -acaḥ 115a/12
k. -mış 188b/11
k. -mıştı 275a/11
3. Zarf-fiil eki almış bir fiilden
sonra gelerek süreklilik fiili yapar.
k. -acaḥlar 101a/7
k. -ırsınız 60b/17
k. -mıştı 48b/10
4. (bir yerde) Olmak veya
bulunmak.
k. -acaḥmış 116b/5
k. -dığını 125a/19
k. -maḥ 118b/19
5. ...durumuna gelmek, ...durumda
olmak.
k. -amıyor 295a/13
k. -an 289a/2, 44b/13, 47a/2,
62b/2, 186b/9
k. -anlar 173a/10
k. -dı 214b/2, 214b/6
k. -diğinden 234b/7

k. -dıkça 274b/20
k. -dım 32b/16
k. -ıp 202b/11
k. -ır 109a/3, 111a/6, 149a/8
 40b/13, 62b/1, 67a/4
k. -ıyor 94b/12
k. -ıyordu 136b/20, 166b/14,
 47a/15
k. -mağa 294b/18
k. -mak 273a/2
k. -maları 197a/18
k. -masından 179a/20
k. -mış 22b/5
k. -mışım 173a/17
k. -mıştım 188b/9
k. -sın 260b/1
 6. Var olmaya devam etmek,
 bitmeden sürmek.
k. -dı 142b/8
 7. Bir şeyin tamâmıyla yapıldığı,
 görüldüğü, söylendiği ve olduğu
 durumlarda kullanılır.
k. -dı 18b/9
k. -dı 251a/10
k. -madı 131a/18,
 8. Eşleşmek
k. -dı, 215a/9, 22b/16
 9. Durmak, beklemek.
k. -dığını 168b/6
k. -ır 5a/11
k. -dım 112b/16
 10. Artmak, arta kalmak.
k. -ır 247a/12, 274b/15, 8b/6,
 95a/1
k. -madan 102b/7
k. -madı 138b/12, 169a/19,
 194b/6, 197a/4, 214b/13, 33a/18
k. -mamış 190b/18
k. -mayacak 103a/1, 36b/8
k. -mıştır 272b/19
k. -sın 114b/14
k. +anlar 159a/8
 11. (bir şeye göre) Şurada veya
 burada yer almak, tarafa düşmek,
 tarafta olmak.
k. -ıyor 159a/16

12. Birinden diğerine geçmek,
 intikal etmek.
k. -ma 133a/5
 13. Mevcut bulun(ma)mak, var
 durumda olma(ma)k.
k. -madı 28b/15
k. -mamış 62b/10
k. -mamıştı 188b/3
k. -mayan 225a/7
k. -mayınca 28b/16
k. -maz 65a/21
k. -mazdı 258b/18, 84b/14
k. -mıştı 271a/17, 287a/4
 → *şādık k. -acağı; ber- hayāt k. -*
acak; mecbūr k. -acaklar; ‘āciz k. -
acakları; ma ‘rūz k. -acaktı; bīzār k. -
acaktım; hāric k. -amadıkları;
maşūn k. -amamışsınız, sağ k. -an;
elimizde k. -dı; yarım k. -dı; az k. -
dı; merāk içinde k. -dı; uyuya mı k. -
dı; bī- hūş k. -dığım; merākta k. -
dık; bī- vukūf k. -dikleri; bī- hüküm
k. -ır; sağ k. -ırsak; ‘āciz k. -ıyor;
bet bereket k. -madı; tākat k. -madı;
hāli k. -mamalıdır; lāmı cimi k. -
mamış; hālim kuvvetim k. -mamıştı;
hayır k. -mayacaktır; geri k. -maz;
bī- zār k. -mıştı
kal’ -1- [*< Ar. √ k-l- ’*] Yok etme.
kal’ *ēt-* -1- Yok etmek.
k. -ecek 163a/13
kalabalık -6- [*< Ar. galabah ‘üstün*
olma’ √ ḡ-l-b + Tr. +lık] Kalabalık.
k. 192b/16, 276b/18
k. +a 232b/12
k. +da 155a/18
k. +ı 231a/10
k. +ın 207a/11
kalaylat- -1- [*kalay+la-t- < Ar. <*
**kuala* (Malezya’da kalay
 yataklarının bulunduğu Kuala
 Lumpur şehrinden Arapça yoluyla
 ?)] Kalaylatmak.
k. -tıktı 22b/13
kalb (I) -29- [*< Ar. √ k-l-b*] Kalp,
 gönül, yürek.

ķ. 299a/13
ķ. +*e* 152b/12
ķ. +*i* 274b/20
ķ. +*ime* 79a/20, 229a/2
ķ. +*imde* 127a/11, 141a/15
ķ. +*imdeki* 203a/11
ķ. +*imden* 141a/2, 294b/1
ķ. +*imden kopan* 151a/1
ķ. +*ime* 229a/2
ķ. +*imi* 143a/6
ķ. +*imize* 119a/8
ķ. +*ine* 266b/16
ķ. +*ini* 263a/12
ķ. +*inizde* 259a/20
ķ. +*le* 96b/1
ķ. +*ler* 225a/20
ķ. +*lerin* 52b/9
ķ. +*lerinde* 99a/19
ķ. +*lerini* 142b/5, 227a/17
→ *rabṭ-ı ķ.* *eylemiṣti*; *derebān-ı ķ.*
+*im*; *taḥt-gāh-ı ķ.* +*imin*; *umķ-ı ķ.*
+*inde*; *feverān-ı ķ.* +*le*
ķalb (II) -22- [< Ar. √ *ķ-l-b*] Bir
durumdan başka bir duruma
çevirme, değıştirme.
ķalb ēt- -1- Çevirmek, dönüştürmek.
ķ. -*iyoruz* 87a/3
ķ. -*mek* 88b/2
ķalbiye -3- bk. **ķalb** (I)
→ *esrār-ı ķ.* +*me*; *ālām-ı ķ.* +*mi*;
ķuvvet-i ķ. +*mle*
ķalça -1- [< ?] Kalça
ķ. 18b/8
ķaldır- -8- [< ET. *ķalı-tur-*, *ķalı* ‘at şâha
kalkmak’ < AT. **ķalı-* ‘yükselmek’]
1. Bir şeyi saklamak için bir yere
koymak.
ķ. -*acağım* 77a/8
2. Yukarı doğru hareket ettirmek.
ķ. -*arak* 295a/4
ķ. -*dı* 54b/2
ķ. -*dım* 192b/10
3. Yükseltmek.
ķ. -*arak* 292b/22
ķ. -*ıyor* 189a/13
4. Açmak.

ķ. -*dı* 232b/17
5. Bir anda kaldırmak, açmak.
ķ. *ıvêrdi* 290b/2
ķaldırım -1- [< ?] Kaldırım.
ķ. +*ları* 49a/9
ķāl -1- [< Ar. √ *ķ-l*] Söz, lâf.
ķale almamak: → **ķāle alın-**
ķāle alın- -1- (*dey.*) Değer
vermemek, sözünü etmeye değer
saymamak.
ķ. -*mıyor* 148b/17
ķalem -23- [< Ar. *ķalam* √ *ķ-l-m* < Yun.
ķalamos ‘kamış, kamış kalem’]
1. Yazar.
ķ. 137a/6
ķ. +*lerinin* 128b/2
2. Resmî dâirelerde yazı işlerinin
yürütüldüğü yer.
ķ. 231a/9
ķ. +*de* 126b/12, 242b/1, 28b/16
ķ. +*den* 140b/13, 214b/14,
266b/10
ķ. +*e* 152b/14, 206b/11, 213a/10
ķ. +*i* 186b/9
ķ. +*ini* 230b/11
3. Bir listede veya hesapta sıra ile
yazılmış maddelerden her biri.
ķ. 28b/13
4. Kalem, alet.
ķ. +*imin* 151a/4
ķ. +*iyle* 140b/16
5. Hüküm.
ķalem-i çālāk -1- Çevik kalem,
yazmada ustalılık.
ķ. +*iniz* 257a/19
ķalem-i hılķat -1- Yaratılış hükmü.
ķ. +*in* 247a/2
ķalem-i ihtiyāl -1- Hileci kalem.
ķ. +*inden* 263a/2
ķaleminden çık- -1- (*dey.*)
...tarafından yazılmış olmak.
ķ. -*mıṣtı* 273a/17
→ *idāre-i ķ.*; *darbe-i ķ.* +*imden*

kalemiye -3.bk. **kalem**.

→ *şadaka-i k. +leriyle; şiddet-i k. +niz; meşgale-i k. +si.*

kalfa -2- [*< Ar. ḥalīfat √ ḥ-l-f*] Evlerde kıdemli ve yaşlı himetkârlar için kullanılan unvan.

k. +dan 296b/9

k. +m 210b/19

kalın -3- [*< ET. kalın ‘kalın, yoğun, dolgun; kalabalık’*] Kalın.

k. 279a/17

k. +dı 210b/15

→ *inceli k. +lı*

kalınlık -1- Kalınlık.

k. +ında 22b/9

kalıp -3- [*< Ar. kālib, kālab √ k-l-b*] (sabun, buz, peynir vb. biçimli şeyler için) parça.

k. 23a/14, 300b/9

kālīçe -1- [*< Fa. kālī ‘halı’ + Tr. +çe* (küçültme)] Küçük halı, halı seccade.

k. +lerini 100b/12

kālīl -1- [*< Ar. √ k-l-l*] Çok olmayan, az.

k. 197a/15

kalk- -8- [*< ET. kalı-k-*]

1. Oturmakta olduğu yerden ayrılmak.

k. -arken 97a/18

k. -ınca 297a/20

k. -ıp 271a/4

2. Bir işi yapmak için harekete geçmek.

k. -tık 271a/7

3. Yapmaya girişmek, yeltenmek.

k. -an 15a/13

k. -sanız 136b/5

4. Yukarı doğru yükselmek.

k. -ıyor 226b/1

5. Uyanarak, yataktan ayrılmak.

→ *sol tarafınızdan k. -mışsınız*

kalkış- -7- [*< kalı-k-ış-*] Yeltenmek, yapmaya kalkmak.

k. -acaklardı 267a/20

k. -ıyorum 179a/14

k. -mak 198b/20

k. -mamak 299a/11

k. -manın 241a/13

k. -mışsınız 175a/5

k. -tı 53a/14

Kalpakçılarbaşı -1- Yer adı.

Ḳ. +na 125a/10

kaltak -2- [*< ?*] İffetsiz kadın.

k. 156b/7, 253a/19

kām -1- [*< Fa.*] Arzu, meram, maksat.

→ *şīrīn-k.*

kamaş- -1- [*< ET. kama-ş-*] Kamaşmak.

k. -tı 106b/5

kamçıla- -1- [*< kamçı+la-*]

Kamçılamak.

k. -yıp 264b/6

kamer -18- [*< Ar. √ k-m-r*] Ay, mah.

k. 110b/16, 111a/7, 112b/7,

220b/13, 286b/18, 288b/11,

289a/22

k. +den 110b/11, 220b/15, 85a/10

k. +e 111a/19, 112b/9

k. +i 112b/5

k. +in 111a/16, 290b/20, 290b/5

k. +le 111a/13

→ *maḥrek-i k. +i*

kameriyye -1- [*< kameriyye < Ar. √ k-m-r*] Kamerî, ayla ilgili, aya ait.

→ *mevkıf-i k.*

kāmet -1- [*< Fa. < Ar. kāmāt √ k-y-m*]

Boy, endam.

k. +i 281a/9

kāmilen -2- [*< Ar. √ k-m-l*] Tam, eksiksiz.

k. 161a/20, 248b/12

kan -3- [*< ET. kan < AT. *kān*] Kan.

kan dök- -1- (*dey.*) Bir kimseyi yaralamak veya öldürmek.

k. -mekte 167a/5

kanlar dökül- -1- (*dey.*) Adam öldürülmek.

k. +lar -ecekti 122b/12

kan ter içi -1- (*dey.*) Sırılsıklam ter içinde, çok terli durumda.

k. +nde 105a/11

ķanā‘at ⁻⁵ [^{< Fa. < Ar. √ k-n- ‘} Görüş, fikir, kanı.
 ķ. 293a/18,
 ķ. +ini 213a/7
ķanā‘at-bahş ol ⁻¹. Kanaat vermek, inandırıcı olmak.
 ķ. -acaķ 93a/19
ķanā‘at getir ⁻². (dey.) Aklı yatmak, inanmak.
 ķ. -iyordu 213a/3, 47a/12
kanarya ⁻⁵ [^{< İspyl. canario}] Kanarya, kuş.
 k. 169a/3
 k. +nız 185a/9
 k. +ya 169a/12
 k. +yı 169a/7
ķandır ⁻¹. [^{< ET. ķan-tur-}] Razi etmek, ikna etmek.
 ķ. -mak 130b/18
ķanepe ⁻¹. [^{< Fr. canapè ‘1. sırtlıklı yatak, 2. bir tür sandviç’ < Lat. conopeum, canopeum ‘cibinlik,’ ‘cibinlikli veya perdeli yatak’ < EYun. kōnōpeion (κωνωπεῖον) ‘cibinlik’]} Kanepe.
 ķ. +ler 283a/6
ķangal ⁻². [^{< Yun. kankali}] Kangal, bükülmüş şeylerin halka biçiminde olmasına verilen ad.
 ķ. 35a/17
ķangren ⁻¹. [^{< Fr. gangrène < EYun. gáŋgraina (γάγγραινα)}] Kangren.
 ķ. +e 43a/10
ķāni ⁻². [^{< Ar. √ k-n- ‘} Kanaat getirmiş, inanmış.
ķāni‘ ol ⁻¹. İnanmak.
 ķ. -amıyor 257a/3
 ķ. -duķu 39a/13
ķanto ⁻¹. [^{< İtal. canto < Lat. cantus ‘şarkı’]} Kanto.
 ķ. +suyla 202b/11
ķānūn ⁻¹³. [^{< Ar. < Yun. kanon ‘kural’]}
 1. Tabiat olaylarının bağlı olduğu değişmez düzen.
 ķ. +ların 66b/11

ķ. +larını 103a/1
 2. Hukuk kuralı, yasa.
 ķ. 298b/18
 ķ. 145a/8, 304b/17
 ķ. +lar 128b/10, 87a/19
 ķ. +u 29a/3
Ķānūn-i Tekāmūl ⁻⁴.
 1. Evrim Teorisi. 2. Makale ismi.
 Ķ. 44b/2
 Ķ. +e 43a/17, 44b/19, 180b/13
ķānūnī ⁻¹. [^{< Ar. ķānūn + ī}] Kanunla ilgili.
 → cāzibe-i ķ.
ķap ⁻². [^{< ET. ķap-}] Kapmak, birden almak.
 ķ. -ıp 13a/15
 ķ. -muş 192b/20
ķap ⁻⁴. [^{< ET. ķāp}]
 1. Kitap kapağı, cilt.
 ķ. +ı 135a/6
 2. İçine herhangi bir nesne konan eşya.
 ķ. +lar 261a/2
 3. İçine yenecek öteberi konan mutfak eşyası.
 ķ. +ları 22b/13
kabına sığmamak:
ķaplarına sığ ⁻¹. (dey.)
 Duygularına engel olamayıp taşkın davranışlarda bulunmak.
 ķ. -mayan 121a/16
ķapa ⁻⁶. [^{< ET. ķap-ıĝ+a-}]
 1. Açıklığı örtmek, kapalı duruma getirmek.
 ķ. -r 7a/18
 ķ. -yaraķ 45a/14
 ķ. -yıp 8b/6
 2. Bir şey üzerinde konuşmayı bırakmak.
 ķ. -mayı 209a/15
 3. mec. Son vermek, bitirmek.
 ķ. -maķ 238b/12
 → bahşi artık ķ. -yalım
ķapaķ ⁻⁴. [^{< ET. ķapaķ}] Kapak, örtmeye yarayan nesne.

k. +ı 60b/15
k. +ını 131a/12 *k.* +ları 193a/2
 → *diz k.* +larına
kapaklı -1- [*< ET. kap-ıg+lıg*] Kapaklı.
k. 37a/6
kapalı -6- [*< ET. kap-ıg+a-lıg*]
 Kapanmış, açık olmayan.
k. 130b/9, 210b/11, 210b/12,
 210b/16, 281a/6, 288b/2
kapalı -2- [*< ET. kap-ıg+a-n-*]
k. -miş 242b/9
 → *ağızlarını artık k.* -sın
kapalı -3- Kapan, tuzak,
k. +a 19a/3, 19a/9
kapana gir- -1- (*dey.*) Birinin
 oyununa gelmek, tuzağa düşmek.
k. -di 284b/10
kapalı -2- [*< ET. kap-ıg+a-n-ık*]
 1. Güneşli olmayan bulutlu
k. 129a/18
 2. Ferahlık vermeyen, manzarası
 olmayan, loş.
k. 131a/1
kapalı -1- [*< ET. kap-ıg+a-t-*]
 Kapamak.
k. -ıp 37a/8
kapı -50- [*< ET. kap-ıg*] Kapı.
k. 20b/19, 23a/11, 245a/4,
 246b/16, 31a/2, 31a/3, 31a/7,
 56b/12
k. +dan 255a/4, 287a/19, 301a/11
k. +ları 193a/1
k. +mı 7a/18
k. +nı 8b/6
k. +nın 210b/8, 245a/20
k. +sı 165a/1, 22b/5, 234b/7,
 23a/10, 248b/11, 255a/4, 266b/20,
 290b/6, 32b/2
k. +sına 245a/19
k. +sından 134b/8, 145a/12,
 145a/17, 283a/20, 285a/2, 287a/9,
 300b/11
k. +sını 132b/4, 45a/14, 72b/10
k. +sının 32b/19
k. +ya 271a/7
k. +yı 23a/16, 23a/19, 24b/1,

24b/5, 25a/7, 26b/3, 30b/16, 31a/11
kapısını aşındır- → **kapılarını**
aşındır-
kapılarını aşındır- -1- (*dey.*) Birinin
 yanına veya evine çok sık gitmek.
k. -mak 31a/17
kapı açmak: → **kapısı aç-**
kapısı aç- -2- (*dey.*) Bir şeyin
 sözünü etmek veya bir iş
 başlamak.
k. -mak 137a/13, 175a/10
 → *yumurta k.* +ya gel-
kapıl- -4- [*< ET. kap-ıl-*] Etkisi altında
 kalmak, kendini bir duruma
 kaptırmak.
k. -arak 177a/12, 50b/17, 252b/17
k. -mı 137a/1
kapla- -6- [*< ET. kap+la-*]
 1. Etkisinde bırakmak, kuşatmak,
 sarmak.
k. -dı 115a/20
k. -mı 154b/15
k. -yan 162b/8
k. -yarak 116b/5
k. -yordu 187a/2
 2. Dış başka bir madde ile
 örtülmek.
k. -masız 132b/2
kaplama -1- Üstü herhangi bir başka
 maddeyle kaplanmış olan.
k. +sına 5a/3
kaplı -1- Kaplanmış olan.
k. 43a/16
kaplumbağa -1- [*< kaplu+n+bağa*]
 Kaplumbağa.
k. 100b/3
kaptır- -1- [*< ET. kap-tur-*] Kaptırmak.
 → *elimden k.* -ırsam
kar -1- [*< ET. kar < AT. kār*] Kar.
k. +lar 120b/5
kār (I) -3- [*< Fa. -kār*]
 1. Fayda, kazanç.
k. +da 241a/12
 2. İş, fiil, amel.
kār-ı akıl ol- -1- (*dey.*) Akıllı bir
 kişinin yapacağı iş olmamak.

k. -madığını 190b/10
kār-ı mevt ⁻¹. Ölüm fiili, işi.
k. 99a/1

kār (II) ⁻¹¹. [< Fa. -kār] Eklendiği kelimeye belirtilen işi yapan.
→ ‘*adāvet-k.; cūr’et-k. -āne; sevāb-k.; ta’abbūd-k. -āne; sevdā-k.; tehdīd-k. ān; uḥuvvet-k. āne; ḥimāye-i übüvvet-k. +ānesini; muḥātab-ı vefa-k.*

ķara (I) ⁻¹. [< ET. *ķara (renk adı) veya < Ar. *kārre ‘sabit olan şey, kalıcı yer’] Deniz dışında olan yer, toprak
ķ. +lar 185a/4

ķara (II) ⁻³. [< ET. ķara] Kara, siyah.
ķ. 157a/2
ķara Meḥmetpaşa Cāmi ⁻¹. Yer adı.
ķ. 124b/12
→ *aķla ķ. +yı seçtim.*

ķarābet ⁻¹. [< Ar. ķarābat √ ķ-r-b] Yakınlık, akrabalık.
ķ. +i 75a/15

ķaradeniz ⁻⁴. [< ķara+teng+iz]. Karadeniz, yer adı.
ķ. 109a/10, 161a/14, 185a/5
ķ. +e 157a/7

ķaragöz ⁻¹. [< ķara+köz] Gölge oyununun baş kişinin adından.
ķ. +ün 277a/12

ķarala ⁻¹. [< ķara+la-] Yazmak.
ķ. -dı 264b/4

ķaraltı ⁻¹. [< ķara+l-tı] Karaltı.
ķ. 161a/10

ķaraman ⁻¹. [<?] Koyun adı.
ķ. 15a/7

ķarambol ⁻¹. [< Fr. carambole] Karışıklık, oldu bitti.
ķ. 110b/17

ķarar ⁻⁴. [< ET. ķara+r-] Kararmak.
ķ. -ıyor 172b/6
ķ. -mağā 161a/8
ķ. -mak 186b/20
ķ. -mış 42b/12

ķarār ⁻¹². [< Ar. √ ķ-r-r] Bir iş veya mesele hakkında verilen kesin hüküm.
ķ. +ını 55a/13
ķ. +ıyla 126b/11
ķ. +a 108b/4

ķarār-ı izdivāc ⁻². İzdivaç kararı.
ķ. +ınızda 293a/13
ķ. +tan 271a/17

ķarār vēr ⁻¹. (dey.) Bir sorunu karara bağlamak, kararlaştırmak.
ķ. -di 263a/9, 284b/16
ķ. -dim 298b/16
ķ. -mişler 279a/3
ķ. -miştir 104b/13
ķ. -mişti 82b/4

ķarār vēril ⁻⁵. (dey.) Bir sorun karara bağlanmak.
ķ. -di 271a/16

ķararlařtır ⁻¹. Kararlaştırmak.
ķ. -dı 55a/9

ķarbon ⁻². [< Fr. carbone < Lat.] Karbon.
ķ. +la 147a/16, 147a/18

ķardeř ⁻¹⁸. [< ķarın+daş < ET. ķarın]
1. Kardeş, soy bağı bir olan.
ķ. +in 12b/15
2. Yaşları yakın kimseler için hitap sözü.
ķ. 278b/13, 70b/18, 76b/20, 77a/14, 79a/7, 7a/17, 89a/2, 8b/4
ķ. +i 177a/16, 270b/10
ķ. +im 5a/6
ķ. +larını 4b/12
ķ. +ler 90b/10
ķ. +lerim 188b/6
ķ. +ti 177a/16
3. Aralarında değer verilen ortak bir bağ bulunanlardan her biri.
ķ. +im 165a/5
ķ. +leri 162b/14

ķardeřçe ⁻¹. Kardeşçe.
ķ. 216b/6

ķardeřlik ⁻¹. Kardeşlik.
ķ. 163a/15

ķarġa -1- [<ET. *ķarġa*] Karga.
 ķ. +lara 42b/17

ķarġi -1- [< OT. *ķarġu* ‘kamuş, mızrak’ <ET. *ķarġu* ‘gözetleme kulesi’] Mızrak.
 ķ. +larını 302b/18

kārgir -1- [< Fa. *kārgīr* < Erm. *k'argir* (*puṙṙh/hṙ*)] Taş veya tuğladan yapılmış yapı.
 k. 8b/14

ķari -18- [< ET. *ķari* ‘yaşlı’ < AT. *kāri*]
 1. (kaba konuşmada) Kadın.
 ķ. 156b/8, 208b/9, 253a/12, 255a/4, 25a/13, 25a/20, 278b/16, 5a/9, 6b/2
 ķ. +lar 236b/17, 7a/19
 ķ. +nın 24b/10, 24b/16
 ķ. +sına 277a/15
 ķ. +ya 236b/13
 2. Eş, zevce.
 ķ. 47a/20, 6b/18
 ķ. +sı 6b/17
 ķ. +sını 6b/16

ķarin -4- [< ET. *ķarin*] Karın, batın, iç.
 ķ. +ımıza 58b/13
 ķ. +ımızda 58b/5
 ķ. +ını 30b/3, 30b/6

ķarinca -2- [< ET. *ķarinça*, *ķarinçaķ* <?] Karınca.
 ķ. 72b/19, 73a/7

ķariş- -4- [< ET. *ķar-iş-*] Katılmak, iştirak etmek.
 ķ. -ip 232b/12

ķarişmam -1- “Olacaklardan ben sorumlu değilim.” anlamında bir uyarı sözü.
 ķ. 136b/9
 → *toz dumana ķ. -tı*; *zihni ķ. -tı*

ķarişık -2- [< ET. *ķar-iş-ık*] Açık olmayan, muğlak.
 ķ. 127a/12, 203a/9

ķariştır- -2- [< ET. *ķar-iş-tur-*] Katmak.
 ķ. -dığını 171a/1
 → *zihnimi ķ. -ma*

ķārī -5- [< Ar. √ *ķ-r-*] Okuyucu.
 ķ. +leri 44b/10, 45a/20, 45a/8
 ķ. +lere 47a/2, 47a/1

ķarīb -3- [< Ar. √ *ķ-r-b*] Zaman ve yer bakımından yakın.
 ķ. 158b/8, 69a/7, 85a/11

ķarīben -3- [< Ar. *ķarīb* + *an* √ *ķ-r-b*] Yakında, çok geçmeden.
 ķ. 198b/10, 272b/14, 56b/6

ķarmanyola -1- [< İtal. *carmagnola*] Karmanyola.
ķarmanyolaya soķ- -1- (dey.) Uygun zaman düşürüp soygun yapmak, soymak.
 ķ. -acaķ 28b/12

ķarno -1- [<İng. *ķarnaugh*] (Maurice ķarnaugh’tan) Yöntem adı.
ķarno prensibi. Karno kuralı.
 ķ. 180b/16

ķarpuz -3- [< Fa. *ķarbūz*, *ķarbūze*] Karpuz meyvesi.
 ķ. +a 26b/15
 ķ. +dan 75a/11
 ķ. +un 72b/18

ķars -1- Kars, yer adı.
 ķ. +a 108b/18

ķarşı -66- [< ET. *ķar-iş-u*]
 1. ...için, ...hakkında, ...hususunda.
 ķ. 104b/18, 111a/5, 117a/9, 136b/14, 144b/20, 150b/5, 152b/1, 166b/6, 167a/4, 168b/15, 181a/11, 196b/17, 199a/1, 199a/19, 222b/15, 223a/7, 224b/10, 229a/4, 236b/15, 237a/5, 253a/19, 258b/4, 262b/15, 263a/14, 263a/19, 274b/16, 281a/20, 285a/12, 295a/10, 295a/19, 295a/22, 300b/13, 303a/17, 47a/9, 54b/1, 57a/1, 300b/1
 2....yaklaşırken, ...-e doğru.
 ķ. 13a/6, 155a/5, 221a/6
 3. Yüzünü döndürmüş olarak, yönelmiş olarak, doğru.
 ķ. 294b/4

4. Bir şey, yer veya kimsenin yüz tarafının ilerisi.

ķ. 66b/15

ķ. +ki 234b/5

ķ. +mda 106b/19, 109a/5, 112b/16, 195a/13

ķ. +mdan 118b/3

ķ. +nızdaki 291a/16

ķ. +sına 235a/3, 246b/19

ķ. +sındakinin 81a/1

5. Ön, kat, huzur.

ķ. +sında 103a/8, 216b/14, 221a/2, 236b/2, 268b/13, 290b/12, 290b/5, 300b/16, 51a/11, 54b/5

ķarşı gel- -1- (dey.) İtaat etmemek, bir emre veya duruma karşı olma hâli.

ķ. -ebilmek 123a/8

ķarşı ķarşıya gel- -1- (dey.)

Karşılaşmak.

ķ. -ince 189a/4

ķarşı koy- -1- (dey.) Yapılana engel olmaya çalışmak, direnmek.

ķ. -arak 86b/20

ķart -1- [*< Fr. carte < Lat. charta* ‘kâğıt’)] Kart, kartvizit.

ķ. 59a/6

ķaryola -3- [*< İtal. cariola*] Karyola.

ķ. +mdan 194b/19

ķ. +mın 173a/14, 219a/14

ķaşāb -1- [*< Ar. kaššāb √ ķ-s-b*] (dükkân) Kasap.

ķ. 165a/20

ķaşd -1- [*< Ar. √ ķ-s-d*] Niyet, istek, amaç.

→ *ķaşıd. -ı insāniyenin*

ķaşırga -2- [*< ķasırķo*] Kasırğa.

ķ. +lar 170b/5, 172b/4

ķaşı̄r -1- [*< Ar. ķašr* ‘kısaltmak’ √ ķ-s-r] Kısa.

ķaşı̄rū n- nazar -1- Görüşü kısa, miyop.

ķ. 56b/19

ķašr -1- [*< Ar. √ ķ-s-r*] Köşk, saray.

ķašr-ı menām -1- Uyku sarayı.

ķ. +da 105a/14

ķasvet -3- [*< Ar. ķasāvat* ‘kalp katılığı, acımasızlık, gaddarlık’ √ ķ-s-v]

Sıkıntı, gam, keder, tasa.

ķ. +i 261a/1

ķasvet-i ma’īšet -1- Geçim sıkıntısı.

ķ. +in 49a/8

ķasvet vēr- -1- (dey.) Sıkıntı vermek, kederlendirmek.

ķ. -ecek 260b/9

ķaş -6- [*< ET. ķaş < AT. *kāš*] Kaş, göz üzerinde çizgi oluşturan kıusa kıllar.

ķ. +ı 269a/6

ķ. +ları 247a/3

ķ. +larını 295a/4, 301a/11, 54b/2

ķaş çatmak:

ķaşlarını çat- -1- (dey.) Kızmak, öfkelenmek, endişe veya ciddiyetini belli etmek.

ķ. -araķ 248b/13

ķaşı- -1- [*< ET. ķaşı-*] Kaşımak.

ķ. -yaraķ 118b/11

ķaşıf -1- [*< Ar. √ ķ-s-f*] Kâşif, keşfeden kimse.

ķ. +lere 96b/10

ķat -5- [*< ET. ķat-*]

1. Yoldaş etmek.

ķ. -ar 130b/9

2. Ekleme, ilave etmek.

ķ. -ardım 165a/10

ķ. -madan 165a/6

→ *‘ālemi birbirine ķ. -ıyor; söze ķ. -maķ*

ķat -9- [*< ET. ķat*]

1. Apartman dairesi.

ķ. +ta 246b/1, 246b/3, 246b/4

2. Üst üste konulmuş şeylerden her biri, tabaka.

ķ. 245a/12

3. Bir yapıda iki döşeme arasında yer alan daire veya odaların bütünü.

ķ. +a 132b/5, 153a/6

k. +ında 42b/8
k. +taki 288b/12
 → *iki k. olarak*
kaṭ' -8- [*< Ar. √ k-ṭ-*] 1. Kesme, son verme. 2. İlerleme, yol alma.
kaṭ' -ı **nāḳıs** -1- Elips.
k. 68b/9
kaṭ' -ı **münāsebet** -1- İlişkiye son verme.
k. +ten 251a/18
kaṭ' -ı **rābiṭa ʿedil** -1- (*dey.* İlgisi kesilmek. bk. **kaṭ'** -ı **rābiṭa**.
k. -diyse 215a/19
kaṭ' -ı **rābiṭa** -1- (*dey.*) İlgiyi kesme, bir kimseyle veya şeyle bütün bağlarını koparmak, alakayı kesmek.
k. +yı 219a/1
kaṭ' -ı **ümīd ʿet** -1- (*dey.*) Ümit kesmek, olmasını ummaktan vazgeçmek, artık olmayacağını kabul etmek.
k. -mek 214b/15
kaṭ' ʿet- -2-
 1. İlerlemek, aşmak.
k. -erek 93a/17
 2. Kesmek, son vermek.
k. -medikce 251a/15
kaṭ' ʿedil -2- Aşılmak.
k. -miş 114b/5
kaṭ' a -1- [*< Ar. kaṭ' + an √ k-ṭ-*] Asla, hiçbir zaman.
k. 136b/8
kaṭ' i -2- [*< Ar. kaṭ' + i √ k-ṭ-*] Şüphe ve tereddüte yer bırakmayan, kesin.
k. 146b/20, 212b/19
kaṭ'iyet -5- [*< kaṭ' iyyet < Ar. kaṭ' + i √ k-ṭ-*] Kati olma durumu, kesinlik.
k. 215a/1, 93a/12
k. +i 41a/3
kaṭ'iyet-i fenniye -1- İlmi kesinlik.
k. 104b/4
kaṭ'iyet-i riyāziye -1- Matematiksel kesinlik, matematik kesinliği.
k. 186b/15

kaṭ'iyetle -2- Kat'iyen, kesinlikle.
k. 203a/15, 226b/14
kaṭ' iyye -1- bk. **kaṭ' i**.
 → *emāre-i k.*
kaṭ'iyen -7- [*< kaṭ' iyyen*]
 1. Hiçbir zaman, asla.
k. 286b/3
 2. Kati olarak, kesinlikle.
k. 111a/13, 138b/6, 200b/2, 41a/5, 217a/4
 → *cesāretlerini k. kesr etmiyor*
kaṭār -1- [*< Ar. √ k-ṭ-r*] Tren.
k. +ı 112b/4
kaṭı -1- [*< ET. kaṭ-iğ*] Katı, sert.
k. 194b/18
kaṭı' a -1- [*< Ar. √ k-ṭ-*] Keskin, kesici.
 → *ālet-i k. +a*
kaṭır -1- [*< ET. kaṭır*] (hayvan) Katır.
k. +ı 12b/7
kaṭil -2- [*< Ar. √ k-t-l*] Öldüren, öldürücü.
k. +ler 102b/18
 → *semmi k.*
kaṭlan- -1- [*< ET. kaṭ-iğ+lan-*]
 Dayanma, tahammül etme.
 → *zaḥmetine k. -dınız*
kaṭā'id -1- [*< Ar. √ k- 'd*] Kurallar.
kaṭā'id-i ma' rûfe -1- Bilinen kurallar.
k. +sinden 199a/5
kaṭānīn -2- [*< Ar. √ k-n-n*] Kanunlar.
kaṭānīn-i hāzıra -1- Mevcut kanunlar.
k. +ya 104b/14
kaṭānīn-i ṭabī' iye -1- Tabiat kanunları.
k. 197a/19
kaṭı -2- [*< Ar. √ k-v-l*] Kavil, söz.
k. +lerini 187a/9
 → *Allāhın emri P. +in k. +iyle*
kaṭis -2- [*< Ar. √ k-v-s*] Yay, yay biçiminde olan şey.
k. 114b/18, 157a/2

ķavlēn -1. [*< Ar. ķavl+an √ ķ-v-l*]
Sözle, söz yoluyle.
→ *selāmün ķ. mi geldi*

ķavra- -1. [*< ET. ķawur-a-*] Kavramak,
el ve kolla sıkıca tutmak, elinin
veya kolunun içine almak.
ķ. -dıği 51a/2

ķavrul- -4. [*< ET. ķawurul- < ķağur-ul-*]
] Kavrulmak, kurutmak, yakmak.
ķ. -acağız 159a/17
ķ. -acaķ 160b/5
ķ. -uyordu 47a/3
ķ. -uyorduk 171a/18

ķavun -1. [*< ET. ķāğūn*] Kavun,
meyve.
ķ. +un 72b/18

ķavur- -1. [*< ET. ķawur- < ķağur-*]
Kavurmak.
ķ. -an 227a/17

ķavuş- -6. [*< ET. ķabı-ş-*] Kavuşmak,
ulaşmak.
ķ. -acağız 155a/12
ķ. -acaķ 155a/16
ķ. -acaķmışız 155a/14
ķ. -acaķsın 155a/17
ķ. -araķ 158b/11
ķ. -maları 159a/6

ķavuştur- -2. [*< ET. ķabı-ş-tur-*]
Kavuşturmak, ulaştırmak.
ķ. -araķ 112b/19
ķ. -up 117a/2

ķayd -5. [*< Ar. √ ķ-y-d*] Tespit etme,
yazıyla yazma.
ķ. 123a/2

ķayd ēdil- -1. Tespit edilmek.
ķ. -eni 84b/5

ķayd ēt- -2.
1. tespit etmek.
ķ. -tiğimiz 114b/6
2. yazıyla yazmak.
ķ. -tim 105a/12
→ *bī- ķ. -āne*

ķaydī -1. [*< Ar. ķayd+ī √ ķ-y-d*]
Kayıtlı ilgili.
→ *bī-ķ. +dir*

ķaydsız -1. Kayıtsız, ilgisiz,
umursamaz.
ķ. 8b/17

ķaydsızlık -2. Kayıtsızlık, ilgisizlik,
umursamazlık.
ķ. +lara 298b/5, 52b/11

ķayğı -1. [*< ET. *ķad-ğu*] Kaygı.
→ *cān ķ. +sına düşmüştü*

ķayık -2. [*< ET. ķay-ğuk < *ķay-*]
Kayık, küçük tekne.
ķ. 119a/18, 157a/9

ķayinvālide -1. [*ķayın+valide < ET. ķadın + Ar. vālide*] Kaynana.
ķ. +n 284b/15

ķayışı -1. [*< Fa. kaysī, kayşī*] Kayısı,
meyve.
ķ. 131a/6

ķaymak -1. [*< ET. ķayaķ*] Kaymak.
ķaymak tūt- -1. (*dey.*) Sütün veya
sıvının üzerinde kaymak oluşmak,
kaymaklanmak.
ķ. -muştı 22b/9

ķaynana -2. [*< ķayın+ana*] Kaynana,
kayınvalide.
ķ. +m 17a/4
ķ. +na 17a/16

ķaynar -1. [*< ET. ķayna-r*] Çok sıcak.
ķ. 266b/15

ķazā -8. [*< Ar. ķāḏā √ ķ-d-y*] Kaza,
zarar, ziyan.
ķ. 82b/10
ķ. +nın 82b/13
ķ. +ya 33a/5

ķazā-zede -2. Kazaya uğramış, kaza
geçirmiş kimse.
ķ. zede 96b/15, 129a/5
→ *seyf-i ķ.; sihām-ı ķ.; zuhūr-ı ķ.*

ķazāen -2. [*< Ar. ķāḏā+an √ ķ-d-y*]
Kaza ile, istemeden.
ķ. 64b/20, 86b/11

ķazan- -1. [*< ET. ķazğan- < *ķazğa-n-*]
Kazanmak, edinmek, elde etmek.
ķ. -mış 217a/12

ķazan -1. [*< ET. ķazğan* ‘içinde
çukurlar bulunan yer’ < *ķaz-ğan*]

Kazan, kap.
k. 260b/19
ķazı- ⁻¹⁻ [*< ET. ķazı-*] Kazımak.
ķ. -makla 46b/2
ķazıl- ⁻¹⁻ [*< ET. ķaz-ıl-*] Kazılmak.
ķ. -mış 261a/8
ķazma ⁻¹⁻ [*< ķaz-ma < ET. ķaz-*]
Kazma, araç.
ķ. 261a/15
kebāb ⁻¹⁻ [*< Ar. √ k-b-b*] Kebap.
kebāb ol- ⁻¹⁻ (*dey.* Ateşte veya sıcakta kavrulmak.
k. -mak 159a/1
kebīr ⁻²⁻ [*< Ar. √ k-b-r*] Büyük.
k. 185a/4
→ *ħariķ-i k. +ın*
kebīra ⁻¹⁻ [*< Ar. √ k-b-r*] Büyük.
→ *ħazen k.*
keçi ⁻²⁻ [*< ET. *eçkü ~ keçi ~ üçkü*]
Keçi.
k. 166b/1
→ *Anķara k. +si*
keder ⁻³⁻ [*< Ar. √ k-d-r*] Keder, gam, tasa.
k. +inden 34b/10
k. +e 203a/7
keder götūr- ⁻¹⁻ (*dey.*) Üzüntüye dayanamamak.
k. -emiyorum 7a/6
kederlen- ⁻¹⁻ Kederlenmek.
k. -meķe 236b/10
kedi ⁻¹⁸⁻ [*< ?*] Kedi.
k. 15a/11, 15a/7, 169a/12, 173a/14, 184b/13, 22b/12, 25a/13
k. +ler 22b/5, 23a/7, 29a/18, 32b/8
k. +lere 22b/10
k. +leri 30b/2
k. +miz 168b/19
k. +niz 185a/8
k. +si 30b/5
k. +yi 30b/15
→ *Van k.; Van k. +nden*

keenne ⁻¹⁻ [*< Ar. ke ‘gibi’ + enne ‘ile’*]
Güya, sanki.
k. 27a/1
kefen ⁻³⁻ [*< Ar. kafan √ k-f-n*] Kefen.
k. 96b/10
kefen-i ģīsū ⁻¹⁻ Saç kefeni, saçtan kefen.
k. +sımı 261a/12
→ *pūşīde-i k.-i āb*
kelām ⁻¹⁻ [*< Ar. kalām √ k-l-m*] Söz, ifāde.
→ *naķli k. +ım*
kelimāt ⁻¹⁻ [*< Ar. kalimāt +āt √ k-l-m*]
Kelimeler, sözler.
→ *emsāl-i k. +ın*
kelime ⁻¹⁶⁻ [*< Ar. kalimat √ k-l-m*] Söz, sözcük.
k. 166b/14, 242b/17
k. +de 53a/17
k. +den 140b/1
k. +ler 259a/15
k. +lerin 40b/14, 46b/3, 65a/16
k. +lerine 263a/19
k. +mle 204b/15
k. +sinde 136b/17
k. +sinin 65a/20
k. +yi 227a/16, 97a/19
kelime-i meftūniyet ⁻¹⁻ Meftunluk sözleri.
k. 53a/16
kelime-i vāhide ⁻¹⁻ Tek kelime.
k. 143a/1
kem ⁻¹⁻ [*< Fa. kam*] Kem, kötü, fena.
k. 207a/2
kemāl ⁻¹¹⁻ [*< Ar. kamāl √ k-m-l*] Tam, mükemmel, noksansız, aşırı.
kemāl-i āfiyet ⁻¹⁻ tam, noksansız huzur.
k. 3a/6
kemāl-i edeb ⁻¹⁻ Mükemmel, noksansız edep.
k. +le 176b/3
kemāl-i ehemmiyet ⁻¹⁻ Aşırı önem.
k. +le 35a/7
kemāl-i ħayret ⁻¹⁻ Büyük şaşkınlık.

k. +le 164b/20
kemāl-i ihtiyāṭ -2- Aşırı, tam tedbir.
k. +la 234b/5, 292b/22
kemāl-i muvaffakiyet -1- Noksansız başarı.
k. +le 300b/2
kemāl-i nefret -1- Aşırı nefret.
k. +le 267a/1
kemāl-i nezāket -1- Nezaket mükemmelliği.
k. +le 304b/2
kemāl-i şafvet -2- Eksiksiz saflık, temiz duygu mükemmelliği.
k. +le 175a/4, 176b/20
kemālāt -2- Mükemmellikler.
kemālāt-ı halkıyye -1- Yaratılış mükemmelliği.
k. +ye 199a/1
→ *tedkik-i k. +ıyla*
kemik -2- [< ET. *kemir-ük* < **kemür-*] Kemik.
k. +leri 9a/5
k. +ten 87a/5
kemir- -1- [< ET. *kemür-*] *mec.* İçin için harap etmek.
k. -en 226b/11
kenār -7- [< Fa. *kanār*] Kenar, uçta kalan kısım.
k. +a 244b/5
k. +ı 283a/19
k. +ına 174b/12, 235a/7, 35a/6
k. +ında 24b/12, 62b/16
kendi -152- [< ET. *kentü*] Kendi, kişinin öz varlığı, zâtı.
k. 118b/9, 152b/7, 156b/8, 162b/12, 173a/20, 195a/10, 212b/18, 213a/6, 226b/2, 229a/19, 237a/15, 242b/6, 250b/13, 254b/10, 268b/6, 280b/6, 286b/19, 287a/14, 293a/21, 294b/10, 295a/10, 299a/22, 300b/13, 30b/6, 30b/8, 33a/6, 46b/8, 52b/5, 62b/19, 66b/14, 67a/20, 81a/7, 83a/13, 98b/20, 98b/3
k. +leri 150b/8, 278b/9, 53a/8

k. +lerince 298b/11, 63a/12
k. +lerinde 198b/3
k. +lerine 122b/7, 295a/15
k. +lerini 201a/4, 67a/9
k. +m 199a/9, 205a/11
k. +mden 189a/2, 190b/18
k. +me 144b/4
k. +mi 105a/10, 105a/13, 129a/10, 131a/2, 190b/11, 219a/20
k. +mize 87a/3
k. +mizi 40b/17
k. +nde 275a/9
k. +nden 68b/7, 87a/15, 88b/1
k. +ne 138b/7, 171a/16, 256b/9, 258b/6, 263a/7, 268b/4, 276b/14, 295a/17, 295a/20, 48b/13, 80b/13
k. +ni 11a/13, 140b/3, 214b/9, 217a/11, 223a/2, 226b/11, 228b/1, 232b/1, 232b/10, 240b/19, 244b/7, 248b/2, 248b/9, 288b/2, 290b/18, 295a/18, 47a/4, 51a/15sonra, 53a/7, 57a/4
k. +nin 152b/17, 242b/13, 248b/5, 295a/11
k. +niz 135a/14, 204b/17
k. +nizde 43a/3
k. +nize 184b/6, 95a/13
k. +si 215a/20, 224b/9, 230b/12, 237a/10, 270b/10, 282b/17, 290b/8, 291a/2
k. +sidir 212b/17, 228b/17
k. +sine 218b/8, 299a/17, 74b/10
k. +sini 126b/14, 219a/8
k. +sinin 216b/7, 232b/5
k. +siyle 212b/12
kendi dertlerine dal- -1- (*dey.*) Kendini düşünmekten başka şeyle ilgilenmeye vakti ve hâli kalmamak.
k. -ip 302b/11
kendi hâline bırakmak:
kendi hâlime bırak- -1- (*dey.*) Karışmamak, müdâhale etmemek.
k. -ınız 259a/12
kendi kendi -13- (*dey.*) → **kendi kendine**

k. +me 100b/20, 193a/15

k. +nin 294b/21

kendi kendine -11- (dey.) Kimseye danışmadan, kimsenin dahil olmadan, yalnız başına anlamında.

k. 216b/17, 224b/17, 275a/12, 284b/1, 285a/16, 23a/13, 26b/6, 275a/12, 33a/8, 50b/10, 5a/8.

kendi kendine gelin gügeyi ol -1- Mevcut durumu, karşısındakinin kararını anlayıp dinlemeden, henüz bir sonuca varmadan bir işi olmuş bitmiş saymak.

k. -uyordu 52b/19

kendimi al -3- (dey.) → **kendini al**

k. -amamıştı 206b/3

k. -amıyor 190b/2

kendini kaybetmek: → **kendimi gâ'ib et**

kendimi gâ'ib et -1- (dey.)

Bayılmak.

k. -tim 187a/15

kendine gel -1- (dey.) Etraflı düşünebilecek duruma gelmek, aklı başına gelmek.

k. -di 237a/16

kendini alamamak:

kendini al -2- (dey.) Yapma isteğine hâkim olamayıp yapmak.

k. -amadım 298b/18

k. -amıyorum 145a/2, 205a/14

kendilerini al -1- (dey.) bk. **kendini al**

k. -amıyorlar 4b/12,

kendince -1- Kendine göre, kendi bakımından.

k. 97a/9

kere -12- [< Ar. karrat √ k-r-r] Kere, defa.

k. 134b/14, 180b/13, 196b/13, 202b/18, 20b/10, 20b/6, 237a/11, 264b/13, 284b/10, 296b/18, 64b/14, 67a/1

kerem -1- [< Ar. karam √ k-r-m] Lütuf, iyilik.

kerem-nâme -1- Lütuf mektubu.

k. +nizde 143a/1

kereste -1- [< Fa. karāste] Kereste, odun.

k. +siyle 8b/10

kerevet -1- [< Yun. krebati.] Kerevet, yüksek sedir.

k. +ler 35a/13

kerîme -2- [< Ar. karîma 'cömert hanım' √ k-r-m] Kız evlat.

k. +si 291a/15

k. +sinden 291a/17

kerte -1- [< İtal. quarta 'dörtte bir, çeyrek'] Derece, mertebe, radde.

k. +ye 119a/17

kes -6- [< ET. kes-]

1. Kesmek, koparmak, ikiye ayırmak.

k. -erdik 90b/7

2. Bitirmek, sonlandırmak.

k. -iniz 70b/12

k. -ivèirise 231a/1

k. -ti 123a/17

→ *ardını k. -mez; lağırdıyı k. -ti*

kes -1- [< Fa. kas] Kimse, kişi.

→ *bî- k.*

kesâfet -3- [< Ar. kaşâfat √ k-ş-f] Koyuluk, yoğunluk.

k. +i 149a/6, 49a/16, 90b/1

kesâfetce -1- Yoğunluk bakımından.

k. 149a/13

kesb -3- [< Ar. kasb √ k-s-b] Kesp, kazanç.

kesb ét -3- Kazanmak, edinmek.

k. -eceği 283a/17

k. -mişti 188b/4

k. -ti 215a/1

kesîf -5- [< Ar. kaşîf √ k-ş-f] Koyu, yoğun.

k. 289a/5, 91a/1, 91a/17, 92b/2

kesîf-i muhit -1- Çevre yoğunluğu.

k. +ine 220b/14

kesîfe -1- bk. **kesîf**

k. +den 149a/2

kesil- -18- [< ET. *kes-il-*]

1. Kesme işi yapılmak, katolunmak.

k. -*diği* 59a/11

2. Sona ermek.

k. -*diydi* 154b/8

3. Kendinden önceki kelimeyi 'olmak' anlamıyla pekiştiren fiil.

k. -*di* 21a/6, 289a/22

k. -*dim* 194b/6

k. -*dik* 171a/14

k. -*ecek* 221a/16, 231a/2

k. -*ecekleri* 121a/4

k. -*en* 144b/6

k. -*erek* 111a/2

k. -*ir* 118b/8

k. -*iyor* 100b/18

k. -*mişti* 187a/20, 191a/6

→ *yüzü gözü ateş k. -erek; sesi k. -ir; kaçan k. di.*

keşir -1- [< Ar. *kaṭīr* √ *k-t-r*] Çok, bol.

k. +*dir* 102b/9

kesr -2- [< Ar. *kasr* √ *k-s-r*] Kırma, kırılma.

kesr êt- -1- kırmak.

k. -*miş* 178b/2

→ *cesâretlerini kat 'iyyen k. etmiyor*

keşret -1- [< Ar. *kaṭrat* √ *k-t-r*] Çokluk, bolluk.

k. +*ine* 197a/15

kestâne -2- [< Yun. *kastanoia*] Kestane fişegi.

k. 153a/13, 172b/20

kestiril- -1- [< *kes-tir-il-*] Tahmin edilmek.

k. -*emeyen* 159a/10

keş -6- [< Erm. *gēš*] Keş, ahmak; sigara ve uyuşturucu gibi maddelere müptela kimse.

k. 90b/12, 90b/15, 91a/16, 91a/2, 91a/5, 91a/8

keşf -26- [< Ar. *kaşf* √ *k-ş-f*] Keşif, tanınmayan veya bilinmeyen bir şeyi anlama, tanıma, öğrenme, ne olduğunu anlayıp bilme.

k. 253a/7, 294b/15, 89a/17

k. +*e* 125a/8, 139a/1, 154b/4,

200b/18, 216b/5

k. +*im* 250b/4

keşf-i acib -1- Tuhaf keşif.

k. 213a/5

keşf-i hüviyet -1- Kimlik keşfi.

k. +*inize* 145a/1

keşf-i nev'i -1- Ne olduğunu anlama.

k. 245a/15

keşf-i zât -2- Kim olduğunu anlama, şahıs keşfi.

k. +*ınız* 144b/12, 145a/9

keşf êt- -8- Var olduğu bilinmeyen bir şeyi bulmak; anlamak, tanımak, öğrenmek.

k. -*iniz* 219a/5

k. -*iyorum* 200b/11

k. -*mek* 146b/5

k. -*ebildiğime* 293a/18

k. -*ebilir* 281a/8

k. -*ebilmek* 139a/20

k. -*eceksin* 118b/6

k. -*en* 103a/3

k. *ederim* 118b/9

k. -*iyordu* 50b/5

keşf edil- -2- Bilinmeyen bir şey ortaya çıkarılmak; ne olduğu anlaşılıp bilinmek, tanınmak.

k. *diği* 122b/10

k. -*miş* 297a/5

keşfiyât -1- Keşifler, buluşlar.

keşfiyât-ı mahûfe -1- Korkunç keşifler.

k. +*lerinin* 303a/5

keşke -3- [< Fa. *kāşki*] Keşke, ne olurdu.

k. 117a/16, 160b/15, 90b/5

ketebe -1- [< Ar. *kataba* √ *k-t-b*] Kâtipler.

k. +*nin* 186b/9

keten -1- [< Ar. *kattān* √ *k-t-n*] Keten, bir tür dokuma.

k. 16b/5

ketm -4- [< Ar. *katm* √ *k-t-m*] Saklama, gizli tutma, göstermeme.

ketm-i halecān -1. Yürek
çarpıntısını gizleme.

k. +a 154b/12

ketm-i hissiyāt -1. Hislerini
gizleme.

k. 150b/19

ketm-i hüviyet -2. Kimliğini
gizleme.

k. 137a/15

k. +inize 146b/7

ketūmiyet -1. [*< Ar. katūm √ k-t-m*]

Ağız sıklığı, ketumluk.

k. 277a/6

keyif -4. [*< Ar. kayf ‘durum, ruh hali’ √ k-y-f*] Keyif; arzu, heves, istek.

k. +ini 298b/18

k. +yle 33a/6

→ *gel k. +im gel*

keyif çat- -1. (*dey.*) Hoş ve eğlenceli
vakit geçirmek, keyfetmek.

k. -mağ 300b/10

keyfiyet -14. [*< Ar. kayfiyyat √ k-y-f*] İş,
mesele, durum.

k. 263a/4, 303a/21, 65a/2, 82b/14,

83a/7, 93a/11

k. +i 6b/18

k. +in 272b/13, 275a/7

k. +ti 237a/10, 47a/5

k. +tir 61a/11, 65a/14

→ *hikāye-i k.*

kezzāb -2. [*< Ar. kaḏḏāb √ k-d-b*] Çok
yalan söyleyen kimse, çok yalancı.

→ *küllī mūneccimin k.*

kibāl -1. [*< Ar. kibāl ‘nalın tasmaı’ √ k-b-l*] Hal, huy, davranış, tabiat.

k. +de 208b/13

kıl- -1. [*< ET. kıl-*] Yapmak, kılmak,
etmek, eylemek.

→ *müeyesser k. -mayacağı*

kılā -1. [*< Ar. √ k-l-*] Kaleler.

k. 111a/5

killet -1. [*< Ar. killat √ k-l-t*] Azlık
olma, nadir olma.

k. +ini 86b/18

kımıl-da- -2. [*< kımıl+da- < Ar. kımıl*
‘böcek’, kaml ‘bit’ √ *k-m-l*]

Kımıldamak.

k. -mamış 174b/13

→ *yaprak k. -mıyor*

kınalı -1. [*< Ar. kına+lı < Ar. ḥinnā*]

Kınalı, kınalanmış.

k. 9a/15

kıpırda- -2. [*< kıpır+da-*] Kıpırdamak.

k. -yacak 6b/4, 169a/19

kıpışık -1. [*< kırp-ış-ık*] (göz için) Sık
sık, çabuk çabuk açılıp kapanan.

k. 56b/20

kıp kırmızı -1. [*< kıp*

(kuvvetlendirme)+ *kırmızı*]

Kıpkırmızı.

k. 102b/4

kır- -6. [*< ET. kır-*] Kırmak,
parçalamak.

k. -ar 33a/20

→ *bel k. -arak; pot k. -dım;*

cür’etini k. -ıyordu

kırıp geçirmek:

kırar geçir- -1. (*dey.*) Gülmekten
katılmasına sebep olmak, çok
güldürmek.

k. -ir

kırdığım ceviz bini aş- -1. (*dey.*)

Yaptığı hata hesapsız olmak.

k. -tı 205a/10

kır -5. [*< ET. kır*] Şehir ve kasaba
dışındaki işlenmemiş geniş, boş
arazi.

k. +da 62b/16

k. +lar 72b/4

k. +larda 140b/15

k. +ları 130b/16

kır çiçeği -1. Kır çiçeği.

k. +leriyle 100b/11

kırā’et -5. [*< Fa. < Ar. karā’at √ k-r-*]

Okumak işi, okuma.

k. +e 136b/14

k. +ine 113a/13

k. +le 293a/17

k. +te 266b/13
k. +ten 222b/13
kırık -3- [*< kır-ık*] Kırık, kırılmış olan.
k. 119a/14, 33a/2
kırık dökük -1- (*dey.*) Düzgün olmayan, parçalar hâlinde.-söz-
k. 249a/15
kırılış -1- [*< kır-ıl-ış*] Kırılışmak, çaba sarfetmek, bir şeyi yapmak için yarış hâlinde olmak, kapışmak.
k. -*acaklardı* 45a/3
kırım -2- [*< kır-ım*] kırım.
kırım kırım -1- Kırıtarak, kırıtta kırıtta.
k. 89a/7
kırıntı -1- [*< kır-ın-tı*] Bir şeyden kopan küçük parça.
k. +*ların* 86b/5
kırıt -1- [*< kır-ıt*] Kırıtmak.
k. -*ır* 89a/7
kırk -6- [*< kırk*] Kırk, 40.
k. 112b/12, 14b/20, 165a/8, 207a/1, 266b/12, 80b/6
kırkar -1- (üleştirme) Kırkar.
k. 35a/13
kırmızı -2- [*< Ar. kırmız* ‘böcek adı’ +*i*] Kırmızı.
k. 107a/18
Kırmızı Horos -1- (1942 yılında kapanmıştır.) İstanbul Beyoğlu’nda ünlü bir şirket adı.
K. +*un* 193a/2
kısa -3- [*< ET. kış-ğa*] Kısa.
k. 184b/13, 244b/1, 97a/9
kısaca -1- Kısaca.
k. 264b/8
kısıık -3- [*< kıs-ık < ET. kıs-*] (ses için) Boğuk.
k. 58b/17, 59a/8
kısım -15- [*< Ar. kısım. √ k-s-m*] Kısım, bölüm.
k. 41a/14
k. +*a* 114b/5
k. +*ıdır* 159a/11
k. +*ına* 104b/1, 121a/11, 188b/14

k. +*ında* 146b/1
k. +*ını* 192b/3
k. +*ının* 84b/3
k. +*ıyla* 89a/17
kısm-ı cenūbī -1- Güney tarafında bulunan kısım.
k. +*si* 113a/16
kısm-ı mühim -1- Önemli kısım.
k. +*i* 39a/15
kısm-ı şimalī -1- Kuzey tarafında bulunan kısım.
k. +*si* 113a/17
kısm-ı naşībdār -1- Nasipli kısım.
k. +*ına* 95a/6
kısm-ı ‘ulyā’ -1- Çok yüksek kısım.
k. +*sıyla* 188b/1
kısmet -2- [*< Ar. kısmat √ k-s-m*] Kısmet, nasip.
k. 212b/7
kısmet ol- -1 Kader olarak gerçekleşmek, nasip olmak.
k. -*acak* 22b/10
kışsa -2- [*< Ar. kışsat √ k-ş-ş*] Kıssa, ibretli hikâye.
kışsa-i Yūsuf -1- Yusuf kıssası.
k. +*u* 124b/10
→ *māba ‘d-ı k.* +*yı* 124b/13
kış -1- [*< ET. kış*] Kış, kış mevsimi.
k. 129a/18
kışır -3- [*< Ar. kışr √ k-ş-r*] Kabuk.
kışr-ı arz -1- Yer kabuğu.
k. +*da* 107a/10
k. +*ın* 115a/5
kışır bağla- -1- (*dey.*) Kabuk tutmak, kabuklanmak.
k. -*yarak* 62b/9
kaht -1- [*< Ar. kihṭ < kaht √ k-h-ṭ*] Kıt, az.
k. 184b/7
kıṭ ‘a -1- [*< Ar. kıṭ ‘at* ‘parça, bölüm’ √ k-ṭ-’] Kıta, ülke, memleket.
kıṭ ‘a-i medeniye -1- Medeniyet kıtası.
k. +*de* 96b/3

kıṭā'āt -3. Kıtalar.

ḳ. 115a/15

ḳ. +tan 158b/15

kıṭā'āt-ı arz -1. Dünya kıtaları.

ḳ. +da 115a/11

ḳıvrıcık -1. [<?] Kıvrıcık, koyun cinsi.

ḳ. 165a/20

ḳıvrın- -1. [<?] Kıvrınmak; acı, ağrı, sancı etkisiyle eğilip bükülmek.

ḳ. -ip 19a/6

ḳıvrıntı -2. [<?] Bir kumaşın bükülerek dikilmiş kısmı.

ḳ. +lar 14b/15

ḳ. +larda 50b/2

ḳıyāfet -4. [< Ar. *ḳıyāfa* 'iz sürmek; vücut yapısından soyunu anlamaya çalışmak' √ *ḳ-f-y*] Kıyafet, giysi.

ḳ. +i 212b/5, 270b/3

ḳ. +iyle 270b/3

ḳ. +te 208b/13

ḳıyāfetli -1. Giysili.

ḳ. 126b/17

ḳıyām -2. [< Ar. *ḳıyām* √ *ḳ-y-m*] Bir işe kalkışma, davranma, teşebbüs etme.

ḳıyām ét- -1. Kalkışmak, teşebbüs etmek.

ḳ. -meyiniz 136b/3

ḳ. -mememi 144b/13

ḳıyāmet -31. [< Fa. < Ar. *ḳıyāmat* √ *ḳ-y-m*] 1. Kıyamet, mahşer günü. 2. gürültü, karışıklık, velvele.

ḳ. 28b/11, 98b/17, 98b/18, 98b/19, 98b/20

ḳ. +e 106b/9

ḳ. +ten 119a/1, 99a/3

→ *yevm-i ḳ. -nişānda*, *ṭarrāḳa-i ḳ. -nümāsını*; *ḥavf-ı ḳ.*; *rüzgār-ı ḳ.*; *vakt-i ḳ. +e*

ḳıyāmet 'alāmeti -1. Kıyametin kopma vaktini belirten özellik.

ḳ. +dir 12b/10

ḳıyāmet 'alāmetleri -1. Kıyametin kopma vaktini belirten özellikler.

ḳ. +dir 12b/4

ḳıyāmet ḳop- -9. (*dey.*)

1. Kıyamet günü gelip bütün yaratılmışlar yok olmak.

ḳ. -acağını 112b/20

ḳ. -acaḳ 11a/7, 27a/17, 76b/7, 222b/6

ḳ. -acaḳmış 28b/8

ḳ. -maḳ 98b/17

ḳ. -mazdan 193a/8

2. Ortalık birbirine girmek, büyük gürültü ve karışıklık çıkmak.

ḳ. -muş 278b/16

ḳıyāmet-nümā -1. Kıyamete benzeyen.

ḳ. -nim 172b/11

ḳıyāmetler ḳop- -5. (*dey.*) Ortalık birbirine girmek, büyük gürültüler ve karışıklıklar çıkmak.

ḳ. -ar 133a/13

ḳ. -sa 10b/19, 5a/9, 81a/12

ḳ. -sun 275a/17

ḳıyāmettir ḳop- -1. bk. **ḳıyāmetler ḳop-**

ḳ. -tu 194b/2

ḳıyās -1. [< Ar. *ḳıyās* √ *ḳ-y-s*] Kıyas.

ḳıyās-ı nefis -1. Kendine benzeterek hüküm verme, kendini örnek tutma.

ḳ. 200b/9

ḳıyāsat -1. kıyaslar.

ḳ. +iyle 254b/5

ḳıyıl- -1. [< ET. *ḳıy-*] (nikâh için)

Yapılmak.

→ *nikāh ḳ. -dı*

ḳıymet -5. [< Fa. < Ar. *ḳıymat* √ *ḳ-y-m*]

Kıymet, bir şeyin hakkında biçilen değer.

ḳ. +te 39a/17

ḳıymet-dār -1. kıymetli.

ḳ. -dār 255a/6

ḳıymet-i ḥayāt -1. Hayatın kıymeti.

ḳ. +ı 222b/8

ḳıymet-i nisviye -1. Kadın olma kıymeti, kadına ait kıymet.

ḳ. +mi 178b/1

ḳıymetini bilmek:

ḳıymetimi bil- -1. (*dey.*) Bir şey

veya kimseye taşıdığı değere
yakışır şekilde davranmak,
davranışını ona göre ayarlamak.
k. -iyor 250b/19

kıymetli -1- Kıymetli, kıymeti olan.
k. 122b/9

kıymık -1- [*< kıy-mık*] Kıymık, parça.
k. +ı 8b/14

kız -7- [*< ET. kız-*] Kızmak,
öfkelenmek.

k. -arım 209a/6

k. -arlar 133a/12

k. -dınız 204b/5

k. -ıp 83a/3

k. -mağa 205a/11

k. -mayınız 43a/12

k. -mıyorum 135a/16

kız -143- [*< ET. kız < AT. *kīz*] Kız, kız
çocuk, kız evlat.

k. 11a/19, 131a/19, 134b/13,

134b/19, 138b/2, 139a/6, 140b/3,

15a/18, 16b/7, 178b/1, 178b/3,

196b/1, 196b/18, 207a/12, 207a/15,

207a/18, 208b/4, 209a/1, 209a/3,

209a/7, 210b/2, 212b/13, 212b/15,

213a/2, 217a/2, 222b/10, 222b/18,

223a/9, 22b/3, 22b/7, 230b/10,

230b/20, 246b/19, 247a/6, 248b/11,

249a/9, 254b/17, 258b/13, 258b/3,

262b/20, 263a/11, 264b/2, 268b/11,

268b/4, 269a/15, 269a/9, 270b/12,

270b/15, 270b/20, 270b/3, 271a/1,

271a/4, 273a/18, 276b/10, 277a/19,

278b/11, 284b/5, 291a/12, 295a/6,

296b/16, 296b/4, 297a/14, 298b/2,

300b/1, 34b/10, 39a/4, 75a/16,

80b/1, 80b/18, 90b/19

k. +a 151a/13, 217a/6, 236b/12,

258b/4, 278b/12, 294b/17, 74b/15

k. +da 263a/3

k. +dır 299a/7

k. +ı 129a/11, 12b/12, 134b/11,

153a/6, 181a/10, 223a/1, 249a/2,

252b/2, 25a/18, 263a/18, 268b/12,

268b/6, 270b/8, 287a/14, 293a/6,

293a/9, 301a/3

k. +ım 128b/17, 12b/15, 174b/5,
17a/15, 185a/16, 204b/18bir,
21a/12, 23a/10, 262b/17, 29a/13,
301a/1, 30b/17, 31a/19, 34b/4,
38b/18

k. +ın 137a/12, 137a/4, 152b/17,
154b/1, 177a/12, 212b/16, 216b/13,
216b/6, 223a/4, 247a/20, 270b/9,
275a/4, 278b/6, 296b/7, 299a/18,
300b/7, 59a/3

k. +ından 270b/19

k. +ını 77a/16

k. +la 275a/15

k. +lar 131a/20, 15a/13, 175a/17,
278b/8, 295a/14, 81a/9

k. +lara 260b/9

k. +ları 133a/15, 211a/17,
301a/22, 49a/5

k. +larının 78b/7

kızak -1- [*< *kaz- ~ kay-*] Gemilerin,
tekne ve kayıkların suya
indirilmesini sağlayan düzenek.
k. +ıyla 156b/17

kızar -2- [*< ET. kız-ar-*] Rengi kırmızı
olmak, kırmızıya yakın bir renk
almak.

kızarıp bozarmak:

kızara bozar -1- (*dey.*) Utanç, öfke
vb. duyguların etkisiyle yüzü
renkten renge girmek.

k. -a 256b/9

kızardı bozar -1- bk. **kızara bozar**-
k. -dı 209a/10

kızdır -3- [*< ET. kız-tur-*] Kızdırmak,
sinirlendirmek.

k. -acağım 202b/17

k. -dım 202b/18

k. -ırım 144b/5

kızgın -2- [*< kız-gın*] Çok sıcak, kızmış
veya kızdırılmış.

k. 108b/2, 94b/15

kızılık -1- [*< ET. kız-ıl+lık*] Kızıl olma
durumu.

k. 170b/4

kızış -3- [*< kız-ış-*] *mec.* Hızlanmak,
hareketlenmek.

k. -mak 177a/13
→ *bahiş k. -tı; bahşi k. -ırken*
kızıştır -1- *mec.* Hızlandırmak,
hareketlendirmek.
→ *bahiş k. -mak* 259a/13
kızlık -2- [*kız+lık*] Bir kadının
evlenmeden önceki yaşantısıyla
ilgili, o döneme özgü.
k. 298b/4
k. +ın 259a/16
ki -104- [*< Fa.*] *ki* (bağlaç).
k. 103a/9, 114b/13, 114b/20,
115a/7, 117a/12, 125a/13, 128b/18,
129a/12, 12b/9, 130b/2, 136b/13,
141a/16, 142b/11, 142b/3, 144b/5,
145a/3, 149a/11, 149a/6, 14b/18,
150b/18, 154b/15, 155a/19,
156b/19, 169a/19, 170b/11,
171a/18, 172b/9, 173a/14, 183a/19,
188b/10, 191a/18, 192b/16,
194b/19, 197a/2, 198b/19, 198b/3,
199a/2, 200b/13, 201a/18, 202b/3,
203a/11, 204b/15, 205a/9, 206b/13,
209a/6, 213a/5, 214b/16, 218b/6,
219a/17, 21a/10, 220b/20, 222b/16,
223a/10, 223a/2, 228b/2, 229a/2,
229a/5, 237a/1, 23a/17, 23a/19,
240b/3, 242b/10, 246b/20, 24b/18,
24b/4, 254b/11, 259a/8, 262b/4,
264b/18, 26b/1, 270b/6, 271a/9,
281a/1, 289a/21, 298b/12, 29a/5,
301a/5, 30b/8, 31a/18, 39a/5,
40b/16, 40b/5, 45a/12, 4b/16,
50b/5, 53a/16, 58b/9, 59a/16,
61a/1, 64b/11, 65a/3, 66b/16,
73a/11, 77a/18, 79a/2, 82b/11,
84b/7, 85a/16,
88b/10, 88b/5, 8b/6, 94b/13
→ *bereket versin k.*
kibār -1- [*< Ar. kibār*
‘büyükler, yaşlılar; şerefliiler,
ulular’ √ *k-b-r*] Bir toplumda soylu
ve seçkin sınıfa âit kimse veya
kimseler.
k. +lar 37a/6

kibrīt -1- [*< Ar. √ k-b-r-t*] Kibrit.
→ *köklerine k. şuyu*
kifāyet -5- [*< Ar. kifāyat √ k-f-y*]
Yetme, kâfi gelme.
k. +ten 67a/12
kifāyet ét- -3- Yetmek, yeterli
olmak.
k. -iyor 134b/15
k. -mediğinden 104b/8
k. -miyor 179a/12
kifāyet eyle- -1- *bk. kifāyet ét-*
k. -meyeceğini 52b/13
kilāb -1- [*< Ar. √ k-l-b*] Köpekler.
→ *‘av‘ave-i k.*
kilise -1- [*< Fa. kalīsā < Yun. ekklesia*]
Kilise.
k. +lerden 170b/17
kilogram -1- [*< Fr. kilogramme*]
Kilogram.
k. 82b/18
kilometre -10- [*< Fr. kilomètre*]
Kilometre.
k. 110b/11, 110b/12, 114b/17,
114b/3, 114b/4, 115a/7, 115a/9,
221a/12, 93a/1
k. +ye 93a/4
kilometrelik -3- Kilometrelik.
k. 122b/1, 93a/7, 93a/9
kim -53- [*< ET. kem*] 1. Kim (soru
zamiri). 2. Kimse, biri.
k. 103a/18, 11a/20, 134b/11,
136b/3, 145a/5, 160b/4, 20b/19,
23a/12, 243a/3, 270b/10, 299a/13,
30b/17, 37a/11, 76b/7, 89a/8,
91a/5, 91a/9
k. +den 293a/9
k. +di 256b/14
k. +dir 253a/10, 31a/3, 90b/12
k. +e 11a/2, 216b/13, 249a/11,
295a/22, 80b/16, 80b/8
k. +i 49a/1, 80b/10
k. +in 134b/11, 245a/11, 50b/14,
59a/16
k. +ler 29a/13
k. +siniz 142b/16
kim bilir -17- (*dey.*) 1. Belirsizlik,

bilinmezlik bildiren bir söz. 2.
Olabilirlik bildiren söz.
k. 118b/19, 121a/18, 133a/12,
150b/4, 168b/4, 188b/7, 202b/18,
204b/16, 205a/1, 209a/4, 236b/16,
238b/2, 267a/19, 36b/5, 3a/13,
45a/2, 85a/3

kimi -3. [$\leq$ ET. *kim+i*] Kimisi, bazıı.
k. 125a/10, 125a/8, 125a/9

kimisi -2. Kimisi, kimi.
k. 14b/19

kimse -29. [$\leq$ ET. *kim er+ser*] 1. Hiçbir
şahıs, hiçbir insan, 2. Herhangi bir
kişi.
k. 131a/10, 180b/4, 189a/9,
18b/13, 190b/18, 193a/9, 210b/9,
214b/12, 216b/15, 23a/17, 243a/2,
278b/14, 27a/7, 36b/8, 82b/12
k. +den 293a/11
k. +ler 113a/8, 118b/8, 198b/3,
54b/18
k. +leri 37a/5
k. +lerin 121a/4, 96b/13
k. +m 189a/6
k. +nin 303a/20, 52b/18
k. +ye 29a/4
k. +yi 15a/4
→ hiç k.

kimsecik -1. Kimsecik.
k. +lere 22b/14

kimsesiz -1. Kimsesiz, yakını olmayan.
k. 188b/9

kimyā -2. [$\leq$ Ar. *kīmīyā* < Yun.
khēmia] Kimya, bilim dalı.
k. 103a/2
k. +da 41a/7

kināye -1. [$\leq$ Ar. *kināyat* √ *k-n-y*]
Kinaye, dolaylı anlatım,
kasdolunan anlam.
k. +siz 164b/17

kirāla -1. [$\leq$ Ar. *kirā* √ *k-r-y* +Tr. +la-]
Kiralamak.
k. -yanları 120b/3

kiremit -1. [$\leq$ Yun. *keramida*] Kiremit.
k. +leri 42b/15

kirlen -1. [$\leq$ ET. *kir+len-*] Kirlenmek.
k. -di 206b/16

kirli -1. Kirli, pis.
k. 49a/8

kisve -4. [$\leq$ Ar. *kisvat* √ *k-s-v*] Elbise,
kılık kıyâfet.
k. +lere 122b/7
k. +sine 290b/11

kisve-i cennet -1. Cennet giysisi.
k. +e 101a/1

kisve-i şab'a -1. Baskı kapağı, baskı
kisvesi.
k. 45a/11

kişi -1. [$\leq$ ET. *kīši*] Kişi, insan.
k. +nin 261a/7

kitābe -1. [$\leq$ Ar. √ *k-t-b*] Yazı, yazıt.
kitābe-i seng-i mezār -1. Mezar taşı
kitābesi.
k. 103a/18

kitāb -23. [$\leq$ Ar. √ *k-t-b*] Kitap.
k. 135a/6, 14b/3, 1a/5, 285a/7
k. +ı 285a/9
k. +ın 100b/1, 14b/9
k. +lar 135a/5, 60b/3
k. +larda 146b/18, 187a/5
k. +ları 173a/16, 184b/14, 234b/3,
40b/8
k. +larım 129a/20
k. +larına 123a/2
k. +larından 41a/19
k. +larını 43a/16
k. +ta 12b/1, 14b/17, 16b/9
k. +taki 15a/14

kitābcı -2. Kitapçı.
k. 232b/17, 46b/5

kitle -2. [$\leq$ Ar. *kutlat* √ *k-t-l*] Kitle,
yığın, kütle.
kitle-i nāriye -2. Ateş kitlesi.
k. 110b/19, 221a/18

kiyanus -4. [$\leq$ Yun. *kuanos*] Siyanojen.
k. 102b/2, 148b/16
k. +un 102b/2, 148b/14

kizb -2. [$\leq$ Ar. *kidb* √ *k-d-b*] Yalan.
k. +e 272b/13, 4b/15

klîşe -2- [*< Fr. cliché*] Levha, kalıp.

ķ. 147a/12

ķ. +si 148b/1

ķloş -1- [*< Fr. cloche < Lat.*] Kloş.

→ *an ķ.*

ķoca -1- [*< Moğ. ķoca ‘yaşlı’ dan*]

Kocalmak, yaşlanmak.

→ *bir yastıkta ķ. -yınız*

ķoca -27- [*< Moğ. ķoca ‘yaşlı’ dan*]

1. Büyük, geniş, iri.

ķ. 107a/17, 110b/13, 122b/6,

153a/19, 172b/18, 193a/3, 220b/1,

24b/9, 25a/20, 260b/19, 38b/7, ,

56b/12, 60b/20, 67a/3, 72b/9,

81a/12, 8b/5

2. Bir kadının evli olduğu erkek, eş, zevç.

ķ. 47a/20

ķ. +dan 81a/3

ķ. +mı 156b/7

ķ. +sına 278b/10

ķ. +sının 284b/2

ķ. +sıyla 171a/2

ķ. +ya 78b/3

ķoca Belā -1- Özel ad.

ķ. 125a/6

ķoca bul- -1- (*dey.*) Kız veya kadın evlenecek erkek bulmak.

ķ. -du 80b/19

ķocaķarı -2- Yaşlı kadın.

ķ. +lar 24b/19

ķ. +nın 24b/16

ķočan -1- [*< Rus, Bulg. ķočan*] Kočan,

sebzelerin sert kısmı veya gövdesi.

ķočan kesil- -1- (*dey.*) Hareket

edemez duruma gelmek, donup

kalmak, kaskatı kesilmek.

ķ. -di 32b/17

ķoķu -3- [*< ķoķ-u < ET. ķoķ-*] Koku.

ķ. +ları 261a/3

ķ. +su 218b/10

ķoķulu -1- Kokulu.

ķ. 240b/4, 102b/3

ķol -3- [*< ET. ķol < AT. ķōl*] (organ)

Kol.

ķ. +larımda 194b/5

ķ. +unu 131a/8

ķ. +larını 67a/6

ķollarını açmak:

ķollarımızı aç- -1- (*dey.*) İçtenlikle karşılamak.

ķ. -alım 102b/12

ķolacı -1- [*< Yun. colla + Tr. +cı*]

Gömlek, örtü, çarşaf kolalamayı meslek edinmiş olan.

ķ. +da 80b/5

ķolay -6- [*< ķol+ay*] Kolay, zor olmayan.

ķ. 117a/20, 118b/1, 174b/15,

174b/16, 19a/10, 72b/16

ķoltuķ -3- [*< ET. ķoltuķ*] Koltuk, kolun gövde ile birleştiği yer.

ķ. +a 276b/12

ķ. +larında 193a/6

ķoltuķ altı -1- Kolun omuzla birleştiği yerin altındaki çukurluk.

ķ. +larından 194b/13

ķomedi -5- [*< Fr. comédie < Lat.*]

Komedi, tiyatro eseri.

ķ. +deki 286b/2

ķ. +ler 291a/9

ķ. +nin 286b/6

ķ. +si 285a/11

ķ. +yi 285a/14

ķomiklik -1- [*< Fr. comique < Lat. < Yun. + Tr. +lik*] Komik olma durumu.

ķ. 204b/12

ķomşu -16- [*< ķo-n-uş-ı*] Komşu.

ķ. 107a/19, 276b/10, 88b/1, 9a/13

ķ. +dan 25a/18

ķ. +lardan 131a/16

ķ. +larla 18b/11, 32b/10

ķ. +nun 5a/3

ķ. +su 174b/4

ķ. +sundan 87a/19

ķ. +ya 19a/18, 22b/4, 34b/3, 35a/1

→ *ķonudan ķ. +dan*

kon- -1- [*< ET. ko-n-*] Konmak,
yerleştirilmek.

k. -ur 270b/20

konak -4- [*< ko-n-aḱ*] Konak, büyük,
gösterişli ev.

k. +ı 8b/10

k. +ın 284b/15

k. +larına 276b/3

konak yavrusu -1- Konağa benzer
büyük ev.

k. 269a/19

konferans -37- [*< Fr. conférence < Lat.*]
Konferans.

*k. 152b/20, 153a/10, 207a/11,
210b/1, 92b/13*

k. +a 154b/4, 208b/20

k. +ı 210b/15, 212b/2, 70b/15,
81a/6

k. +ımızda 154b/5

k. +ın 208b/3

k. +ını 123a/16, 140b/8, 75a/10

k. +ınızın 185a/17

k. +lar 55a/9

k. +lardan 251a/9

k. +ların 296b/9

k. +lârinız 176b/19

k. +lârinızda 297a/16

k. +ta 125a/16, 126b/10, 184b/4,
56b/8

k. +tan 125a/1, 140b/6

konferans (kontrans) montrans -1-
(halk ağzı ikileme) Konferans
monferans.

k. 38b/3

konferans vër- -7-(*dey.*) Bir konu
üzerinde dinleyiciler karşısında
konuşmak.

k. -diği 140b/4

k. -diğın 206b/14

k. -dim 209a/8

k. -eceklermiş 38b/2

k. -meyi 55a/8

k. -miştim 150b/11

k. daha -irsen 206b/20

konferans vëril- -1- Bir konu
üzerinde dinleyiciler karşısında

konuşulmak.

k. -en 153a/2

konferanscı -1- Konferansçı, konferans
veren.

k. 59a/5

konsol -1- [*< Fr. console*] Konsol,
dolap.

k. +lar 283a/6

kontanporen -1- [*< Fr. contemporain < Lat.*] Çağdaş, modern.

k. 43a/15

konu -1- [*< ko-n-uş-*] Anlam
güçlendiren tekrar kelimesi.

konudan komşu -1- Konu komşu.

k. +dan 30b/6

konuş- -12- [*< kon-uş-*] Konuşmak,
söyleşmek, sohbet etmek.

k. -a 234b/11

k. -acaḱlar 81a/11

k. -maya 270b/6

k. -tu 271a/5

k. -tular 235a/8

k. -tunuz 211a/14

k. -unuz 20b/11

k. -uyorlar 81a/10

k. -uyorsunuz 12b/14, 20b/9

k. -uyoruz 10b/7

konuşul- -1- Bahsedilmek, söz edilmek.

k. -acaḱ 224b/16

Konya -2- [*< ?*] yer adı.

K. +nın 117a/11

K. +ya 117a/7

kop- -31- [*< ET. kop-*]

1. Kopmak, yerinden ayrılmak.

k. -an

k. -araḱ 193a/17

2. Ortaya çıkmak, zuhur etmek.

k. -an 151a/1, 151a/17,

3. (gürültülü veya tehlikeli bir olay)
Birdenbire patlak vermek, ortaya
çıkma, birden başlamak.

k. -an 170b/5

k. -tu 172b/12

→ *kıyâmet k. -acağın; gürültüler k. -acaḱ; fırtınalar k. -acaḱ; kıyâmet*

k. -acak; kıyāmet mi k. -acak;
kıyāmet k. -acakmış; gürültü k. -ar;
kıyāmetler k. -ar; ödü m k. -ar;
yayğara k. -ararak; çığlık k. -ardı;
kıyāmet k. -mak; kıyāmet k. -
mazdan; kıyāmet k. -muş;
kıyāmetler k. -sa; kıyāmetler k. -
sun; fırtına k. -tu; gürültüdür k. -tu;
kıyāmettir k. -tu; velvedir k. -tu
kopar- -2- Koparmak.
k. -makla 46b/2
→ patırtıyı k. -dılar
koparıl- -1- Koparılmak.
k. -mış 193a/1
koridor -3- [*< Fr. corridor < İtal.*]
 Koridor, bir yapıya girmeyi
 sağlayan veya odaları birleştiren
 genellikle dar geçit.
k. +larda 214b/5
k. +larında 213a/12
k. +un 126b/16
korķ- -33- [*< ET. korķ < *kor+ı-k-*]
 Korkmak, ürkmek, endişelenmek.
k. -acak 7a/16, 81a/14
k. -an 271a/6
k. -anları 150b/2
k. -anların 55a/3
k. -arak 172b/16
k. -ardık 87a/12
k. -arım 12b/19, 144b/16,
260b/14, 74b/18
k. -arsanız 4b/19
k. -ma 79a/15, 8b/19
k. -madıkları 4b/9
k. -mak 261a/17
k. -mamaya 219a/8
k. -masalar 43a/9
k. -mayınız 10b/10, 150b/2
k. -muyor 19a/15
k. -tuğu 148b/11
k. -tuğum 230b/4
k. -tuğumuz 15a/17
k. -tuklarından 4b/8
k. -unuz 10b/10
k. -up 98b/15, 99a/9
k. -uyor 162b/2

k. -uyordu 209a/14
k. -uyorlar 44b/13
k. -uyorum 144b/5, 262b/12
korķaklık -1- [*< korķ-gak < ET. korķ-*]
 Korkaklık.
k. +la 96b/1
korķu -24- [*< korķ-gu < ET. korķ-*]
 Korku.
k. 127a/11, 127a/13, 127a/9,
173a/20, 190b/5, 289a/1, 96b/5
k. +dan 109a/7, 173a/6, 189a/4,
195a/13, 34b/17, 8b/18, 96b/3
k. +lar 223a/8, 79a/13
k. +nun 303a/18
k. +su 118b/8, 244b/10
k. +sundan 24b/15
k. +suyula 24b/20
k. +yla 203a/8
k. +yu 35a/19
korķu vēr- -1- (*dey.*) Korkutmak,
 endişelendirmek.
k. -meğe 150b/9
korķul- -1- Korkulmak.
k. -uyor 107a/15
korķunç -1- [*< korķ-u-nç < ET.*
korķunç ‘korku’] Korkunç, korku
 veren.
k. 170b/4
korķut- -7- [*< korķ-ut- < ET. korķ-*]
 Korkutmak, ürktmek,
 endişelendirmek.
k. -mak 150b/3, 262b/5
k. -mamak 154b/11, 160b/13,
225a/10
k. -maya 82b/3
k. -muşsunuz 184b/5
korņiş -3- [*< Fr. corniche < İtal. < Lat.*]
 Korņiş, perde takmaya yarayan
 araç.
k. +in 77a/4
k. +inin 77a/2
k. +ler 283a/6
korşaj -1- [*< Fr. corsage*] Korsaj.
k. +ların 52b/8
koruk -1- [*< ?*] koruk.
k. +ları 42b/15

koskoca -4. [*< kos*(kuvvetlendirme) +*koca*] Koskoca, büsbüyük.
k. 13a/15, 156b/16, 25a/13, 72b/3

koskocaman -1. [*< kos+koca+man*] Koskocaman, çok büyük.
k. 74b/9

koş- (I) -2. [*< ET. koş- < AT. kōs-*] (hayvanı) Çekeceği şeye bağlamak.
k. -arlanmış 74b/5
k. -mazlarmış 74b/10

koş- (II) -14. [*< ?*] Koşmak, seğırtmek; hızla, acele ile gitmek.
k. 174b/5
k. -arak 23a/13
k. -arlar 69a/6
k. -malı 31a/8
k. -muştı 53a/3
k. -tu 109a/18, 158b/2, 266b/11
k. -tum 142b/9, 219a/21
k. -uyorduk 161a/7
k. -uyorum 221a/7
→ imdādına k. -uyorlar

koştur- -1. [*< koş-tur-*] Çabucak getirmek, çabucak götürmek.
k. -dum 210b/20

koşuş- -1. [*< koş-uş-*] Birlikte koşmak, seğırtmek.
k. -tuk 156b/15

kotar- -1. [*< ET. kutur-*] Yemeği bir kaptan bir kaba boşaltmak.
k. -dı 22b/4

kov- -1. [*< ET. kov-*] Kovmak, yanından defetmek.
k. -acağına 30b/2

kova -1. [*< ET. koğa*] Kova.
k. +sı 192b/14

kovuk -2. [*< ET. kovuk*] Kovuk, bir şeyin boş olan oyuk kısmı.
k. +ları 42b/17
k. +larında 167a/14

kovul- -1. [*< kov-ul-*] Kovulmak.
k. -muş 247a/17

koy- -18. [*< ET. ko-d-*]
 1. Bir yere bırakmak, yerleştirmek.
k. -acak 32b/9, 33a/17
k. -arak 297a/21

k. -dular 279a/16
k. -dum 219a/14

2. Birini bir işe yerleştirmek, tayin etmek.
k. -acaqlarmış 37a/9

3. Uyulması gereken kuralları belirlemek.
k. -an 29a/3

4. Katmak.
k. -du 22b/7
k. -duğu 163a/12

5. İsim vermek, adlandırmak.
k. -dular 125a/6
k. -mazlar 135a/10
→ hāle yola k. -acaqlar; meydāna k. -acaqtı; meydāna k. -an; qarşı k. -arak; kafese k. -dular imzā k. -maz; hoşnūdī k. -muştum

koyu -4. [*< ET. koyuğ < ?*] Kendi renginin karaya çalar tonunda olan.
k. 42b/12, 50b/19, 57a/5

koyul- -2. [*< ET. ko-d-il-*] Girişmek, yapmaya başlamak.
k. -acağım 132b/19
k. -an 82b/1

koyun -1. [*< ET. *koyn < kōn̄y*] Koyun, küçük baş hayvan.
k. 59a/11

köhne -1. [*< Fa. kuhne*] Eski.
k. 157a/15

kök -1. [*< ET. kök ‘asıl’*] Bir şeyin ilk çıktığı, ilk var olduğu nokta.
köklerine kibrit şuyu -1. (*dey.*) Kökünü kurutmak varlığına son vermek anlamında.
k. 31a/14

kökleş- -1. Kökleşmek, iyice ve esaslı bir şekilde yerleşmek.
k. -miş 83a/16

kömür -1.
k. 120b/6

kömürlük -1. [*< ET. kömürlük, kömürlüg*] Kömürlük.
k. +ü 37a/17

köpek -4. [*< Kıp. köpek ‘çok tüylü köpek’*] Köpek.

k. 71a/16, 8b/2
k. +imiz 168b/19
k. +iniz 185a/9
köprü -6- [*< ET. köprüg*] Köprü.
k. +den 243a/17
k. +ler 193a/16
k. +leri 193a/13
k. +ye 140b/14, 243a/13
k. +yü 244b/1
kör -3- [*< Fa. kūr*] Kör, görmez olmak.
kör körüne -1- (*dey.*) Düşünüp taşınmadan, sonunu hesaplamadan.
k. 263a/12
kör ol- -2- Beddua sözü olarak kullanılır.
k. -ası 30b/11
k. -asıcayı 73a/10
körpe -1- [*< ET. körpe* 'geç filizlenmiş bitki,geç olgunlaşan meyve'] Çok genç, yeni yetişen.
k. 256b/13
köşe -7- [*< Fa. gūše, gōše, kūše*] Köşe, yer, yan, kenar.
k. 181a/13
k. +de 81a/5
k. +sine 245a/9, 257a/11
k. +ye 127a/3, 277a/1, 57a/11
köşecik -1- Köşecik.
k. +ini 233a/2
köşeli -2- köşeli.
k. 14b/12, 14b/13
köşk -3- [*< Fa. kuşk*] Köşk.
k. 302b/6
k. +te 73a/3
→ *Billūr K. Hikāyesinin*
kötü -3- [*< ET. *köt+i*] kötü.
k. 166b/7, 181a/15, 293a/4
köy -1- [*< Fa. kūy*] Köy.
→ *Maḳrī K. +ne* 130b/15
krup -1- [*< Alm.*] Adını üreticisinden alan bir ateşli silah, top çeşidi.
k. 111a/5
qubbe -3- [*< Ar. qubbat √ k-b-b*] Gökyüzü.
k. 61a/1, 61a/10, 61a/8

kucaq -5- [*< kuçaq < ET. kuç- < AT. kūç-*] Kucak.
k. 162b/19, 162b/20
k. +ında 23a/14
kucaq kucağa -1- (*dey.*) Birbirine sarılmış durumda.
k. +a 164b/16
kucaqlaş- -1- Kucaklaşmak.
k. -alım 164b/7
qudemā' -1- [*< Ar. √ k-d-m*] Eskiden yaşamış olanlar,eskiler.
qudemā-pesendāne -1- Eskilerin beğendiği.
k. 64b/3
qudret -6- [*< Fa. < Ar. qudrat √ k-d-m*] Kudret, güç.
k. 275a/9
k. +imin 178b/15
qudret-i idrāk -1- Anlama, anlayış gücü.
k. 43a/13
qudret-i tefekkür -1- Düşünme gücü.
k. +e 262b/7
→ *ibrāz-ı k. edebilecekler; dest-i k. +in*
qudsiyet -1- [*< Ar. quds+ī √ k-d-s*] Kutsallık.
k. +ine 291a/10
qudūm -1- [*< Ar. qudm √ k-d-m*] Geliş.
→ *muntazır-ı k. +ü*
kul -1- [*< ET. kul*] Allah tarafından yaratılmış insan.
k. +unu 12b/4
kulaç -3- Kulaç.
k. 59a/14
kulaç at- -1- Yüzerken kolları, sırayla üstten ileriye doğru atıp suyu arkaya çekmek.
k. -araḳ 189a/10
kulak -20- [*< ET. kulgaḳ, kulḳaḳ*] Kulak.
k. 92b/3
k. +ı 53a/15

k. +*ıma* 191a/14
 k. +*ın* 89a/1
 k. +*ına* 58b/11, 59a/4, 73a/20, 88b/17
 k. +*larım* 144b/16
 k. +*larımız* 170b/18
 k. +*larına* 245a/18
 k. +*larında* 281a/14
 k. +*larından* 247a/10
kulağını vèr -1- → **kulağ vèr**-
 k. 278b/14
 k. -*erek* 31a/1
kulağ vèr -3- (*dey.*) Dinlemek, dinlemeye çalışmak.
 k. -*erek* 23a/9
 k. -*ir* 70b/6
 k. -*iyordu* 75a/14
 → *cân k. +ıyla bile dinlemedim;*
kuzu k. +ları
küle -6- [*< Ar. kullat √ k-l-l*] Köşk ve evlerin üst kısmındaki, her tarafı gören yüksek çıkıntı, cihannümâ.
 k. +*ye* 288b/6, 301a/10
 → *yangın k. +deki; yangın k. +nden; yangın k. +ne; yangın k. +nin*
kullan -6- [*< kul+lan-* 'kul edinmek']
 1. Kelimeyi yazmak söylemek.
 k. -*dığım* 150b/15
 k. -*madınız* 91a/1
 2. Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak.
 k. -*dık* 79a/3
 k. -*dıkları* 8b/11
 k. -*ırım* 79a/1
 3. Giymek, takmak.
 k. -*madım* 240b/18
kulluk -1- [*< kul+luk*] Kul olma durumu.
 k. +*umuzu* 98b/1
kulunç -1- [*< Ar. kûlanc, kûlinc √ k-l-n-*
c < EYun. kōlikós] Kulunç.
 k. +*larım* 21a/6
kumanya -1- [*< İtal. compagna* '1.
 gemi erzakının saklandığı depo. 2.

gemi erzakı.'] Kumanya, yolculuk için hazırlanan azık.
 k. +*nız* 185a/9
kumâş -2- [*< Ar. √ k-m-ş*] Kumaş.
 k. 283a/2
 k. +*lar* 283a/11
ĖumĖapı -1- (İstanbul'da) Yer adı.
 Ė. +*ya* 130b/15
kumral -2- [*< ET. ĖoĖur* 'kestane rengi' + *al* 'kırmızı'] Kumral.
 k. 247a/3, 56b/16
kumru -1- [*< Fa. Ėumrī*] Kumru.
 → *Ėifte k. +larım*
kupa -1- [*< Fr. coupē*] Dört tekerlekli, kapalı, oturacak yeri arkada olan, genellikle iki kişilik atlı araba.
 k. 244b/15
kur -5- [*< ET. Ėur*]
 1. Yapmak, inşa etmek.
 k. -*arım* 131a/5
 2. Gizlice tasarlamak, hazırlamak.
 k. -*duğu* 62b/20
 3. Yaylı, zemberekli şeylerde yayı veya zembereği germek.
 k. -*arak* 221a/4
 k. -*dum* 219a/13
 4. Düşünmek.
 k. -*duğu* 215a/6
Ėurābiye -1- [*< Fa. Ėulābiye* 'göl suyu ile yapılan küçük hamur işi, kurabiye'] Kurabiye.
 k. 153a/17
Ėurb -2- [*< Ar. √ k-r-b*] Yakın, yakınlık.
Ėurb-ı dildār -1- Sevgilinin yakını, yanı.
 k. +*larına* 69a/5
Ėurb-ı Ŗems -1- Güneşin yakını, yanı.
 k. +*ten* 69a/20
ĖurbaĖa -1- [*< ET. ĖurbaĖa*
 **Ėūr+baĖa*] KurbaĖa.
 k. +*ya* 189a/16
Ėurbān -2- [*< Ar. Ėurbān* 'yakın olmak' √ *k-r-b*] Kurban.
Ėurbān Bayramı -1- Kurban

Bayramı.

ķ. +larında 59a/11

ķurbān ol- -1- (dey.) Yalvarma sözü olarak kullanılır.

ķ. -duğumun 59a/15

ķurbiyet -1- [< ķurbiyyet < Ar. ķurb √ ķ-r-b] Yakınlık.

ķurbiyet-i muħabbet -1- Sevgi yakınlığı.

ķ. 69a/17

ķurdele -4- [< İtal. cordola] Kurdele.

ķ. 234b/13, 239a/4

ķ. +si 239a/13, 239a/9

ķurdeleli -1- Kurdeleli.

ķ. 239a/7

ķurnaz -1- [< ?] Kurnaz.

ķ. +a 28b/11

ķurnazlık -2- Kurnazlık.

ķ. 140b/7

ķ. +ı 243a/8

ķurş -2- [< Ar. ķurş, ķurşat √ ķ-r-ş]

Gök cisimlerinin yerden görünen dâire şeklindeki yüzeyi.

ķ. +u 288b/10

ķurş-ı mazlem -1- Karanlık daire.

ķ. 162b/9

ķurşun -2- [< ET. ķoruğjin, ķoşūn] (element) Kurşun.

ķ. 149a/13

ķurşun kalem -1- Kurşun kalem.

ķ. +iyle 140b/16

ķurt -1- [< ET. ķurt] Kurt, güve, tırtıl.

içini ķurt yemek:

ķurt içimi ye- -1- (dey.) (endişe, şüphe, kıskançlık, merak vb.

duygular) İnsanı aşırı derecede tedirgin etmek, devamlı rahatsız etmek.

ķ. -yor 277a/9

ķurtar- -11- [< ET. ķurtgar-]

Kurtarmak, kurtulmasını sağlamak.

ķ. 32b/18, 33a/10

ķ. -amadığı 138b/5

ķ. -araķ 51a/9

ķ. -ayım 29a/14

ķ. -incaya 20b/15

ķ. -ınız 194b/9

ķ. -maķ 290b/18, 29a/15

ķ. -mış 261a/16

→ nefsinin ķ. -amıyor

ķurtul- -18- [< ET. ķurtul-] Kurtulmak.

ķ. -abilmek 116b/14

ķ. -acağım 32b/4

ķ. -acağımızı 120b/9

ķ. -amayacaktı 282b/18

ķ. -du 194b/16

ķ. -dum 33a/15, 34b/6

ķ. -dun 34b/5

ķ. -mağ 201a/11

ķ. -maķ 119a/2, 298b/8

ķ. -maķla 99a/2

ķ. -muş 60b/7

ķ. -muştı 290b/1

ķ. -unca 30b/15

ķ. -ursa 73a/16

ķ. -uruz 117a/8

ķuru -2- [< ET. ķurı-g] Kuru.

ķuru iftirā -1- Gerçekle hiçbir ilgisi bulunmayan iftira.

ķ. +dan 91a/4

ķuru üzüm -1- Kuru üzüm.

ķ. 28b/3

ķurul- -2- [< ķur-ul-] Kurulmak, hazırlanmak.

ķ. -acaķmış 35a/13

ķ. -muş 138b/9

ķ. -uyor 105a/6

ķuruntu -1- [< ķur-un-tu] Kuruntu.

ķ. +larıma 219a/15

ķuruşıkı -1- mec. Karşısındakini yıldırım ve korkutmak için söylenen, gerçekleştirmeyecek tehditkâr söz.

ķ. 272b/11

ķuruş -4- [< ğuruş < Alm. groschen < Lat. denarius grossus ‘büyük sikke’] Kuruş.

ķ. 128b/7

ķ. +a 120b/4

k. +un 128b/9
k. +unu 165a/18
kuşūr -4- [*< Ar. √ k-ṣ-r*] Kusur, eksik, özür, hatalı.
k. +larımızı 163a/18
k. +u 269a/3, 269a/5
kusura bakmamak:
kuşūruma bak- -1- (*dey.*) Hoş görmek.
k. -mayınız 135a/10
kuş -2- [*< ET. kuş*] Kuş.
k. +ların 302b/20
kuş bakışı -1- Kuş bakışı.
k. 100b/9
kuşku -1- [*< ?*] kuşku.
k. +da 195a/3
kuşluk -1- [*< kuş + luk*] Günün sabahla öğle arasındaki saatleri.
k. 124b/13
kutb -3- [*< Ar. √ k-t-b*] Kutup, yerkürenin ekseninin geçtiği, ekvatora en uzak iki noktadan her biri.
k. 96b/7
k. +ların 96b/9
k. +tan 114b/1
kutbeyn -1- [*< Ar. kutb + eyn √ k-t-b*] iki kutup, kuzey ve güney kutupları.
→ beyne'-l- k.
kuṭr -5- [*< Ar. √ k-t-r*] Kutur, daire ve daire şeklindeki cisimlerin çapı.
k. +u 114b/16, 114b/3
k. +unde 115a/3
k. +ünde 110b/11
→ tül-i k. +u 114b/18
kuṭren -1- Kutur bakımından, kutur veya çap dikkate alındığında.
k. 110b/11
kuṭu -13- [*< Yun. koutis*] Kutu.
k. 234b/14, 239a/7, 292b/9, 299a/20
k. +dan 239a/19
k. +lar 234b/12, 239a/4
k. +nun 239a/15

k. +su 239a/13, 239a/8, 239a/9
k. +sunu 235a/9
k. +yu 241a/14
kuvve -10- [*< Fa. < Ar. kuvvat √ k-v-y*] Kuvvet, güç.
kuvve-i aklıye -1- Anlayış kuvveti.
k. 60b/4
kuvve-i dimāgiye -1- Zihin kuvveti.
k. 44b/12
kuvve-i icādiye -1- Hayal gücü.
k. +m 143a/12
kuvve-i maneviye -1- Manevî güç.
k. 138b/7
kuvve-i mantıkiye -1- Düşünce gücü.
k. 227a/13
kuvve-i meb'ade-i ani'l-merkeziye -1- Merkezden uzaklaştırma kuvveti.
k. 67a/12
kuvve-i mevcüdiye -1- Var olma gücü.
k. +sine 238b/14
kuvve-i muḥākeme -1- Muhakeme gücü.
k. +siyle 216b/4
kuvve-i muḥayyile -1- Hayal kurma gücü.
k. +si 185a/14
kuvve-i şan'atkār -1- Sanatkârlık gücü.
k. +ı 143a/10
kuvvet -29- bk. **kuvve**.
k. 138b/13, 194b/6, 196b/16, 217a/15, 242b/7, 248b/8, 66b/5, 67a/14, 67a/15, 79a/20
k. +e 238b/15
k. +i 66b/6, 88b/15, 95a/5
k. +in 228b/2, 46b/9, 66b/5, 67a/17, 88b/9
k. +ini 51a/19
k. +le 248b/9, 288b/20
k. +leriyle 194b/10
k. +te 195a/7
kuvvet-i ḳalbiye -1- Kalbî güç.
k. +mle 291a/5

kuvvet vèr- -1- (dey) Destek olmak, güçlendirmek.

ķ. -ir 119a/9

kuvvetten düş- -1- (dey) Gücü azalmak.

ķ. -üyor 53a/17

→ *hālim* ķ. +im *ķalmamıştı*;
derece-i ķ. +ini;

kuvvetli -7- Kuvvetli, güçlü, etkili.

ķ. 195a/16, 227a/20, 88b/10, 88b/11, 88b/19

ķ. +nin 88b/12, 88b/13

kuvvetsiz -1- Kuvvetsiz, güçsüz.

ķ. 88b/1

kuyruk -40- [< ET. *ķudur-uķ* < AT.

**ķudur-*] Kuyruk.

ķ. +ların 148b/16, 149a/10, 149a/3

ķ. +tan 89a/16

ķ. +u 101a/2, 102b/1, 120b/11, 125a/20, 127a/6, 15a/7, 15a/8, 36b/17, 37a/1, 54b/16, 70b/18, 89a/20, 90b/3, 93a/1

ķ. +un 110b/7, 147a/7, 148b/7, 93a/13, 93a/20, 93a/3, 93a/5

ķ. +una 106b/15, 158b/6, 70b/16, 89a/15

ķ. +undan 173a/19, 176b/14, 185a/20, 302b/15

ķ. +unu 15a/11, 36b/18, 81a/16

ķ. +unun 195a/7

ķ. +uyla 227a/10, 69a/18, 92b/19

kuyruklu -80- Kuyruklu, kuyruğu olan.

ķ. 11a/1, 12b/16, 12b/5, 13a/3, 13a/8, 14b/18, 16b/19, 24b/13, 24b/17, 26b/7, 27a/19, 27a/9, 284b/11, 28b/14, 302b/10, 302b/8, 36b/7, 38b/2, 68b/16, 80b/1, 81a/15, 89a/8, 98b/4, 9a/2, 9a/6

ķ. +dan 10b/9, 19a/15, 24b/15, 26b/8, 81a/14

ķ. +dur 105a/5

ķ. +lar 10b/18, 22b/19, 27a/3

ķ. +ları 10b/5

ķ. +ların 15a/15

ķ. +nun 11a/12, 13a/17, 15a/6,

28b/1, 28b/4, 35a/8, 92b/20, 96b/20

ķ. +su 14b/8

ķ. +sunun 278b/19

ķ. +yu 10b/1, 10b/6, 17a/15, 219a/8, 21a/12, 34b/1, 34b/9, 9a/19

kuyruklu yıldız -26- Kuyruklu yıldız.

ķ. 126b/2, 154b/13, 1a/1, 224b/13, 272b/6, 5a/1, 75a/18, 79a/14,

79a/16, 7a/13, 89a/3, 95a/17

ķ. +dan 271a/6, 58b/12

ķ. +ı 146b/14, 92b/16

ķ. +ın 110b/3, 273a/4, 57a/8, 98b/16

ķ. +la 278b/18

ķ. +lar 98b/9

ķ. +larla 86b/2

ķ. +lara 148b/13

ķ. +lardan 148b/20

ķ. +ların 148b/1

kuyruk şokumu -1- Kuyruk sokumu.

ķ. +m 18b/8

kuyruksuz -3-

1. Hayvan adı.

ķ. 22b/11

ķ. +un 29a/19

2. Kuyruğu olmayan.

ķ. +u 14b/8

kuytu -1- [< ?] Kuytu.

ķ. 5a/10

kuyu -1- [< ET. *ķud-uğ*] Kuyu.

ķ. +da 124b/11

kuyūd -3- [< Ar. √ *ķ-y-d*] Kayıtlar.

kuyūd-ı bī-hūde -1- Gereksiz şartlar, kayıtlar.

ķ. +den 201a/7

kuyūd-ı lāzime -1- Gerekli kayıtlar.

ķ. 93a/20

kuyūd-ı nūcūmiye -1- Astronomi kayıtları.

ķ. +ye 70b/2

kuzğun -1- [< ET. *ķuzğun*] Kuzgun.

ķ. +a 80b/11

kuzu -5- [< ET. *ķozı*] Kuzu.

kuzu ķulağı -1- Kuzu kulağı, otsu

bitki.

k. +ları 42b/16

kuzum! -4- Sevgi ve yalvarma ifadesi taşıyan söz.

k. 10b/13, 183a/5, 210b/18, 274b/17

kübrā' -1- [*< Ar. √ k-b-r*] Büyük, ulu.

→ *daķıķa-i k. -yı küñfeyekünde*

küçücük -3- [*< küçük+çük < ET. kiçig*]

Çok küçük, ufacık.

k. 280b/11, 285a/6, 74b/11

küçük -14- [*< ET. kiçig*] Küçük.

k. 103a/9, 132b/18, 139a/8, 198b/2, 282b/4, 4b/7, 56b/4, 5a/2, 64b/12, 67a/13, 87a/16, 88b/1, 91a/10, 98b/18

küçük hanım -10- Evin kızı veya genç gelini, genç kız ve hanımlar için kullanılan hitap sözü.

k. 140b/4, 140b/9, 222b/14,

223a/19, 252b/17

k. +a 332b/7

k. +ı 269a/20

k. +ın 230b/12, 231a/16, 243a/14

Küçük tövbe -1- Kamerî ayların altıncısı, cemâziyelâhir.

K. +de 71a/2

küçüklük -2- Küçüklük.

k. +lerini 83a/13

k. +ünü 221a/2

küfe -34- [*< Yun. kopha < İtal. < Ar. kuffat*] Küfe, kaba sepet.

k. 39a/6

k. +de 24b/10, 29a/9

k. +den 25a/11, 25a/14, 25a/7, 30b/15

k. +lere 24b/20

k. +leri 25a/3

k. +lerin 32b/14

k. +nin 18b/20, 18b/7, 19a/8, 20b/8, 33a/13, 20b/13, 23a/1, 24b/12, 24b/15, 24b/18, 25a/16, 33a/2, 9a/15

k. +ye 18b/10, 23a/19, 24b/1, 24b/7, 24b/9, 25a/1, 25a/4, 25a/5,

26b/1, 33a/7

k. +yi 35a/5

küfrān -3- [*< Ar. √ k-f-r*] İyilik bilmeme, nankörlük.

k. 199a/1

k. +la 163a/9

küfrānda bulun- -1- Nankörlük etmek.

k. -acaķ 254b/12

küheylān -1- [*< Ar. kuḥaylān √ k-ḥ-l*] Soylu Arap atı.

k. 131a/3

küldür -1- Yansıma sözcük.

→ *paldır k. 173a/16*

külfet -2- [*< Ar. kulfat √ k-l-f*] Külfet.

k. +i 295a/15

külfet-i taḥrīr -1- Yazmak külfeti.

k. +i 227a/14

küllī -3- [*< Ar. kullī √ k-l-l*] Tam, bütün; bütünüyle, tamamen.

küllī müneccimin kezzāb -2- Bütün müneccimler yalancıdır.

k. 13a/12, 8b/20

→ *insilāb-ı k. 228b/6*

küllīye -2- [*< kullīyye < Ar. kullī √ k-l-l*] bk. küllī.

→ *mağmūmiyet-i k.; maḥcūbiyet-i k. +nin*

küllīyen -6- Bütünüyle, tamamen.

k. 158b/9, 178b/13, 179a/5,

197a/12, 214b/15, 298b/8

kün -1- [*< Ar. kun √ k-v-n*] ol, olsun.

künfeyekün -2- [*< Ar. kun fe-yekün*] (yaratılmış bir şey için) Allah “ol” dedi oldu – “ol” der olur.

künfeyekün ol- -1- (*dey.*) Yokluktan varlığa gelindiği gibi varlıktan yokluğa gidilmek, yok olmak.

k. -acağız 102b/15

→ *daķıķa-i kübrā-yı k. +de*

Kür Irmağı -1- [*< Yun. *Kyros (II. Kyros'tan)*] Yer adı, Kura Nehri.
K. 108b/9

küre -28- [*< Ar. kurrat ‘top’ √ k-r-v*]

Dünya, arz.

k. +miz 102b/8, 111a/8, 62b/9

k. +mizce 110b/9

k. +mizden 112b/3, 65a/14

k. +mize 148b/8, 221a/12, 57a/8

k. +mizi 149a/12

küre-i arz -17- Dünya.

k. 106b/15, 149a/15, 162b/17,

171a/16, 221a/15, 86b/4

k. +a 65a/13, 82b/15

k. +dan 1279000 66b/18

k. +ı 65a/7

k. +ımız 3a/2

k. +ımızın 220b/16

k. +ın 120b/19, 125a/19, 158b/7,
176b/13

k. +la 147a/3

→ *nısf-ı k. -i arzı*

kürek -2- [*< ET. kürgek < küri-gek <*

küri ‘yeri eşmek’] Kürek.

k. +iyle 261a/15

k. +lere 170b/2

kürevî -1- [*< Ar. kurrat ‘top’ +î √ k-r-*

v] Küre şeklinde, küreyle ilgili,
küresel.

k. 115a/3

küreviyet -1- bk. **kürevî**

küreviyet-i arz -1- Dünya’nın
yuvarlaklığı.

k. +ın 75a/12

kürsü -2- [*< Ar. kursî ‘sandalye, taht’ √*

k-r-s] Kürsü, kalabalığa karşı

konuşanların üstüne çıktığı

yüksekçe yer.

k. +den 124b/15

k. +lerden 100b/17

küstahlık -1- [*< Fa. gustah + Tr. +lık*]

Küstahlık.

k. +tır 198b/9

küsürât -1- [*< Ar. kusûr + ât √ k-s-r*]

Artan, geriye kalan parçalar.

k. +tan 41a/2

küşād -1- [*< Fa. guşād*] Açma, açılış.

küşād ét -1- Açmak.

k. -iyor 87a/19

küşāde -2- [*< Fa. guşāde*] Açılmış,
açık, ferah.

k. 286b/6

küşāde-sîne -1- Sinesini açmış,
sinesi açık.

k. 163a/1

küşāyış -1- [*< Fa. guşāyış*] Açılma,
açıklık.

k. 258b/12

küt -1- Yansıma sesli sözcük.

k. 172b/20

kütle -1- [*< Ar. kutlat √ k-t-l*] Kütle,
yığın.

kütle-i nāriye -1- Ateş kütlesi.

k. 84b/20

kütüb -4- [*< Ar. √ k-t-b*] Kitaplar.

k. 126b/5

kütüb-i ‘ā’ide -1- İlgili kitaplar

k. +sinde 85a/5

kütüb-i fenniye -1- Fenne ait
kitaplar.

k. +nin 98b/10

kütüb-i mahşûşa -1- Özel kitaplar.

k. +sından 39a/12

kütübḥāne -1- Kütüphane.

k. +sinin 43a/16

L -7- Kişi adı kısaltması.

L. 70b/14, 71a/12, 71a/20, 71a/8,
72b/13, 72b/16, 72b/18

la -1- [*< Fr.*] (artikel) Tanım edatı.

La Douleureuse -1- [*< Fr.*] Yazılı eser
adı.

L. 285a/10

lā -6- [*< Ar.*] -siz, yok, değil.

→ l. *yanқаti* ‘; l. *şey* ‘; l. *-yetegayyür*;
l. *-teşbih*; l. *-yetenāhīnin*; l. *yu ‘ad*

la’l -1- [*< Ar. √ l-’l < Fa. lāl*] Parlak
kırmızı.

l. 247a/4

lāciverd -3- [*< Fa. lācvard ‘koyu mavi*
renkte kıymetli bir taş’] Lacivert

l. 100b/19, 57a/5
→ *sîne-i l. +inde*
lâf -4- [*< Fa.*] Laf, söz, lakırdı.
l. 28b/20
lâf den- -1- (*dey.*) Söylenileni kabullendirememek, söylenilen sözün muhaba tesir etmemesi.
l. -*miyor* 29a/5
laf çıkmak: → **lâfıdır çık-**
lâfıdır çık- -1- (*dey.*) Dedikodu başlamak.
l. -*tı* 26b/7
lâfın içinden çık- -1- (*dey.*) Mevzu olan konunun sorumluluğundan kaçmak, kaçınmak; sözü kestirip atmak.
l. -*ıyorlar* 29a/6
lafz -1- [*< Ar. √ l-f-z*] Lafız, söz.
l. 197a/12
lahza -1- [*< Ar. lahẓat √ l-h-z*] Lahza, an.
l. 163a/1
lakırtı -25- [*< yansıma sözcük*] Lâf, söz.
l. 121a/6, 131a/18, 156b/2, 205a/9, 209a/16, 242b/16, 270b/8, 301a/19, 302b/4, 73a/6, 81a/2, 88b/18, 92b/7, 9a/12
l. +*ları* 160b/6, 89a/8
l. +*ların* 91a/14
l. +*larına* 207a/9
l. +*m* 246b/15
l. +*ya* 21a/18
l. +*yla* 212b/1, 71a/1
lakırtı çıkarmak:
lakırtılar çıkar- -1- (*dey.*) Yeni bir şey söylemek, ortaya atmak.
l. -*acağlar* 150b/4
lakırtının belini bük- -1- (*dey.*) Çok konuşmak, haddinden fazla söz söylemekle üstün gelmek.
l. -*en* 211a/18
lakırtıyı kes- -1- (*dey.*) Susmak.
l. -*ti* 18b/2

lâkin -17- [*< Ar.*] Ama, ancak, fakat.
l. 127a/12, 128b/6, 133a/9, 145a/4, 149a/3, 152b/6, 180b/3, 182b/17, 204b/10, 213a/20, 220b/13, 224b/6, 226b/5, 227a/18, 230b/12, 230b/19, 231a/18
lâlâ -4- [*< Fa.*] Lala, erkek köle, çocuk bakıcısı.
l. +*m* 130b/11
l. +*mı* 130b/9
l. +*mın* 300b/8
l. +*mıla* 300b/6
lâm -1- [*< Ar.*] Arapça harf.
lâmı cimi kal- (*dey.*) Kesin, değişmez, başka yolu yok, itiraz etmek yok anlamında.
l. -*mamış* 34b/15
lamba -2- [*< Yun. lampá*] Lamba, aydınlatma aracı.
l. +*lar* 56b/4
→ *lüks l.*
lâmelif -1- [*< Ar.*] Arapça harf.
lâmelif çevir- -1- (*dey.*) Bir yerden pek uzaklaşmadan etrâfi dolaşıp geri gelmek, kısa bir süre dolaşıp dönmek.
l. -*ip* 130b/10
lando -1- [*< Fr. landau < Alm. Landau* 'Almanya'da bir şehir'] Lando, landon.
l. +*ya* 74b/10
lâ-şey' -1- [*< Ar.*] Çok önemsiz, çok basit ve değersiz.
l. 109a/3
lâ-teşbîh -1- [*< Ar.*] Benzetmek gibi olmasın.
l. 278b/4
lañif -10- [*< Ar. √ l-t-f*] İnce, güzel, hoş.
l. 122b/9, 255a/12, 294b/6, 60b/3
→ *tehdîd-i l. -i tufûlânesi; bûy-ı l.; cins-i l. +e; cism-i l. +imi*
lañife -2- [*< Ar. lañifat √ l-t-f*] Latife, şaka.
l. +*nin* 173a/8
lañife-i fenniye -1- Fennî şaka, fenle

ilgili şaka.
l. 262b/7

lā-yenkaṭī ⁻¹- [*< Ar.*] Kesintisiz, durmadan.
l. 160b/19

lā-yeteḡayyūr ⁻¹- [*< Ar.*] Değişmez.
l. 304b/16

lā-yetenāhī ⁻¹- [*< Ar.*] Sonsuz.
l. +nin 3a/3

lāyık ⁻⁶- [*< Ar. lā'ik √ l-y-k*] Uygun, yaraşır, münâsip.
l. 163a/2, 167a/12, 191a/12, 301a/6

lāyık gör- ⁻²- (*dey.*) Bir şeyi veya birini bir şeye veya birine uygun bulmak, münâsip görmek, yakıştırmak.
l. -üyorum 266b/1, 267a/9

lāyıkıyla ⁻³- Gerektiği gibi, tam anlamıyla.
l. 59a/19, 72b/13, 136b/15

lā-yu'ad ⁻¹- [*< Ar.*] Sayılmaz derecede çok, sayıya gelmez.
l. 66b/17

lāzım ⁻³²- [*< Ar. lāzim √ l-z-m*] Lazım, gerekli, lüzumlu.
l. 116b/15, 168b/16, 181a/17, 206b/17, 253a/8, 279a/2
l. +dı 140b/13, 238b/20, 243a/6, 53a/12
l. +dır 291a/10, 63a/20

lāzım gel- ⁻¹⁴- (*dey.*) Gerekmek, icap etmek.
l. -diğini 45a/6
l. -en 113a/8, 139a/2, 55a/13
l. -ir 298b/5, 40b/5, 116b/15
l. -irdi 222b/20
l. -irse 62b/8
l. -iyordu 214b/16, 231a/7, 245a/6, 273a/19
l. -mez 76b/9
l. -se 41a/6

lāzım ol- ⁻¹- (*dey.*) Gerekmek, gerekli olmak, ihtiyaç duyulmak.

l. -duğunu 258b/19

lāzımu'l- mücāzāt ⁻¹-
Cezalandırılması gereken.
l. 84b/16

lāzımu'r- red ⁻¹- Reddedilmesi gereken.
l. 182b/15
→ *neme l.nene. l. ne üstüme l.*

lāzıme ⁻⁴- [*< Ar. √ l-z-m*] bk. **lāzım**.
→ *tafsīlāt-ı l.; fa' 'ālīyyet-i l. +si; kuyūd-ı l.; te' mīnāt-ı l.*

le ⁻¹- [*< Fr.*] (artikel) Tanım edatı.
le moi ⁻¹- Öz benlik, ego.
l. 40b/9

lebāleb ⁻²- [*< Fa. leb 'dudak' +ā +leb*]
Lebalep, silme, ağzına kadar dolu.
l. 188b/6, 244b/4

legen ⁻¹- [*< Fa. lagan*] Leğen, kap.
l. 182b/4

leh ⁻²- [*< Ar. la 'için', +A'+hū 'o, ona, onun'*] Ona, onun için.
l. 75a/12
l. +inize 294b/2

lem'a ⁻²- [*< Ar. lam'a √ l-m-*] Parıltı, parlaklık.
lem'a-dār ⁻¹- Parıltılı.
l. 282b/3

lem'a- pāş ⁻¹- Parıldayan, parıltı saçan.
l. 282b/8

leṭāfet ⁻⁸- [*< Ar. laṭāfat √ l-t-f*] Hoşluk, güzellik, incelik.
l. 247a/1
l. 105a/15
l. +i 281a/10, 294b/19
l. +ler 50b/3
l. +te 139a/6

leṭāfet-i āb ⁻¹- Su güzelliği, temizliği.
l. 162b/18
→ *mu 'cize-i l. +i*

leṭā'if ⁻¹- [*< Ar. √ l-t-f*] Güzellikler, incelikler.
leṭā'if-i hikemiye ⁻¹- Hikemî

incelikler, hikmet incelikleri.
l. 41a/14

lettre -1- [*< Fr. < Lat. littera*] Mektup.
→ *papier à lettre parfûmé*

levâzım -1- [*< Ar. lavâzim √ l-z-m*]
gerekli şeyler.
levâzım-ı hâlkiye -1- yaratılış
gereği.
l. +sinden 201a/9

levha -1- [*< Ar. lavḥat √ l-ḥ-f*] mec.
Görünüş, manzara.
levha-i nâdire -1- Az görünür.
l. 221a/1

levş -1- [*< Ar. lavṣ √ l-v-ṣ*] Kir, pislik,
murdarlık.
levş-i nefşâniyye -1- Nefsin kötü
istekleri.
l. 272b/19

leyâl -1- [*< Ar. layâl √ l-y-l*] Geceler.
leyâl-i iştiyâk -1- Özlem dolu
geceler, özlemlı geceler.
l. 282b/7

leyl -4- [*< Ar. layl √ l-y-l*] Gece.
leyl-i mü'ebbed -1- Ebedî gece.
l. 68b/19
→ *nısfü'l-l. +den; nısfü'l-l. +i*

Leylâ -1- [*< Ar. laylâ 'çok karanlık
gece' √ l-y-l*] Kişi adı.
l. 218b/7

leylâk -1- [*< Fa. lîlāk, nîlāk*] Leylak.
l. 218b/10

leyle -3- [*< Ar. √ l-y-l*] Gece.
leyle-i temâs -3-
1. Çarpma, değme gecesi.
l. +ı 195a/2
l. +ına 276b/6
2. Görüşme gecesi.
l. +ta 282b/14
leyliyye -1- [*< layliyye < Ar. layl √ l-
y-l*] Geceyle ilgili, geceye âit.
→ *gaybûbet-i l. +lerine*

lezzâ'iz -2- [*< Ar. √ l-d-d*] Lezzetler.
l. 259a/11

lezzâ'iz-i âmiyâne -1- Basit lezzetler.
l. 260b/1

lezzet -9- [*< Ar. laḍḍât √ l-d-d*] Lezzet.
l. +i 167a/19, 259a/1
l. +iyle 163a/17
l. +leri 260b/12

lezzet-i ekl-ü şürb -1- Yeme ve
içme lezzeti.
l. 203a/4

lezzet-i samîmiyye -1- İçtenlik
hazı.
l. +sini 163a/15

lezzet-i süfliyye -1- Adi, değersiz
lezzet.
l. +yi 273a/1

lezzet-i temâs -1- Dokunma hazı.
l. +ta 218b/14

lezzet-i vuşlat -1- Kavuşma hazı.
l. +ı 289a/2

libâs -1- [*< Ar. √ l-b-s*] Libas, giysi.
l. 280b/20

lîf -1- [*< Ar. √ l-y-f*] Hayvanî ve nebatî
gibi maddelerin iplik gibi ince ve
uzun parçası.
l. +ler 261a/3

limon -1- [*< Fa.l*] Limon.
l. 173a/11

limonata -1- [*< İtal. limonada < limone
'limon'*] Limonata.
l. +dan 153a/17

lira -4- [*< İtal. lira 'gümüş para birimi'
< Fr. livre < Lat. libra*] Lira, para
birimi.
l. 37a/9
l. +ları 81a/4
l. +ya 120b/3
l. +yı 119a/5

lisân -9- [*< Ar. √ l-s-n*] Anlatım biçimi,
konuşma üslubu.
l. +dan 150b/15
l. +ımda 151a/4
l. +la 137a/3, 293a/4, 60b/1

lisân-ı beşer -1- İnsan dili.
l. +le 144b/16

lisân-ı hâl -1- Hâl dili.

l. +leriyle 171a/9
lisān-ı te'essür -1. Üzüntülü,üzgün lisan,
l. +le 289a/20
lisān-ı vuzūh -1. Vuzuh, lisan.
l. 226b/14

liyākat -2. [< Ar. *liyākat* √ *l-y-k*]
 Yetenek, kifāyet.
liyākat göster -1. (*dey.*) Başarılı olmak, başarmak.
l. -miş 58b/1
 → *işbāt-ı l.*

loḵma -2. [< Ar. *luḵmat* √ *l-k-m*]
 Lokma, bir seferde yutulacak miktardaki yiyecek.
l. 58b/4
l. +yıl 58b/3

lonca -1. [< İtal. *loggia* < Alm.] Lonca.
l. +mız 105a/6

Londra -1. [< Lat. *Londinium*] Yer adı.
l. 110b/2

loş -2. [<?] Loş.
l. 213a/12, 234b/7

loşca -1. loşca.
l. 257a/11

loşluk -1. Loşluk.
l. +u 126b/16

luṭf -3. [< Ar. √ *l-t-f*] Lütuf.
l. +unu 142b/7
luṭf-ı Bārī -1. Allah'ın lütfü.
l. 164b/6
luṭf-ı kabūl -1. Onaylama lütfü.
l. 44b/3

luṭfen -5. [< Ar. *luṭfan* √ *l-t-f*]
 1. Bir lütuf olarak, lütuf göstererek.
l. 265a/1
 2. Lütfen, nezaket sözü.
l. 222b/17, 239a/8, 293a/14, 59a/5

luṭufkār -1. Lütufkâr.
l. +ını 141a/12

luṭufkārlik -1. Lutufkârlık.
l. +ında 261a/13

lüks -1. [< (ticari markasından alıntıdır.) < Fr. *lux* < Lat. *lux, luc* 'ışık, ışık'] (lamba) Lüks.

lüks lambası -1. Lüks lambası.
l. 220b/3

lüp -2. [< yansıma sözcük] Büyükçe bir şeyin birdenbire ve kolaylıkla yutulmasını anlatan ses.
lüp lüp -1. Lüp lüp.
l. 30b/14

lüzüm -13. [< Ar. *luzūm* √ *l-z-m*] Gerek, ihtiyaç.
l. 247a/14, 253a/15, 61a/2, 84b/14
l. +u 215a/1, 224b/4
l. +una 47a/12
l. +undan 99a/6
l. +unu 181a/18, 304b/13

lüzüm görmemek:
lüzüm gör -3. (*dey.*) Gerekli bulmamak, gerekli görmemek.
l. -erek 117a/12
l. -meyerek 48b/8
l. -müyorum 199a/16

lüzümlü -2. Lüzumlu.
l. 169a/18, 253a/4

M -3. Kişi adı kısaltması.
M. 70b/8, 71a/10, 71a/4

mā -6. [< Ar.] o şey ki, şu nesne ki, ...+deki.
mā-fevḵa'l ḥayāl -1. Hayalüstü.
m. 247a/15
mā-ḥalaḳallāh -1. Allah'ın yarattığı her şey, bütün mahlûkat.
m. 192b/17
mā-sebaḳ -1. Geçmiş, daha önce olmuş olan (şey).
m. +ı 293a/5
mā-fī'z-zamīr -1. Gönüldeki şey, yürekte yatan şey.
m. +inin 297a/4
 → *mādamē'l- ḥayāt*

ma'a -3. [< Ar. √ *m-*] Birlikte, ile, beraber.
ma'a't-te'essüf -2. maatteessüf, üzümlere belirteyim ki.
m. 84b/15, 159a/18
ma'a-hāzā -1. Mahaza, maahaza,

bununla birlikte, böyle iken.
m. 245a/15
ma‘a’s-sābirīn -3. (*inna ‘llāha ma‘a’s-sābirīn* ‘Allah sabredenlerle beraberdir.’ ayetinin halk ağzında kısaltılmış şekli.) Sabredenlerle.
m. 24b/11, 25a/19, 39a/2
ma‘a-tecemmülāt -1. Süsleriyle, eşyalarıyla.
m. 172b/18

mā’ -2. [*< Ar. √ m-’*] Su.
→ *müvellid’ül-* *m. +dan;*
müvellid’ül- *m. +nın*

ma‘bed -1. [*< Ar. ma‘bad, √ m-‘d*] İsim tamlamasında ikinci ikinci öge olarak büyük bir sevgi ve saygı ile bağlanılan yer.
ma‘bed-i vücūd -2. Vücut mabedi.
m. +umun 272b/15
m. +unuzu 265a/11

ma‘dūd -1. [*< Ar. √ ‘d-d*] Bilinen bir şeye dahil edilip ondan veya onun gibi olduğu kabul edilen, öyle sayılan.
m. +dur 202b/6

ma‘dūm -1. [*< Ar. √ ‘d-m*] Var olmayan, yok.
m. +dur 178b/4

ma‘füvv -2. [*< Ar. √ ‘f-v*] Affedilmiş, bağışlanmış.
m. 150b/7, 299a/3

ma‘hūd -2. [*< Ar. √ ‘h-d*] Bilinen, adı geçen, malum.
m. 242b/1, 246b/5

ma‘īšet -5. [*< Ar. ma‘īṣat √ ‘y-ṣ*] Maişet, yaşam, geçim
m. +imiz 180b/8
m. +ine 41a/20
m. +lerini 56b/1
→ *kasvet-i m. +in; tarz-ı m. +lerinin*

ma‘īseten -1. Uygunluk veya geçim bakımından.
m. 52b/12

maḳāṣid -1. [*< Ar. maḳāṣid √ k-ṣ-d*] Maksatlar, niyetler.
ma-ḳāṣid-ı insāniye -1. İnsanı maksatlar.
m. +nin 163a/10

ma‘ḳulāt -1. [*< Ar. ma‘ḳul+āt √ m-ḳ-l*] Akılla bilinebilir, akılla ispatlanabilir şeyler.
ma‘ḳulāt-ı fenniye -1. Fennî akledilirlik.
m. 83a/17

ma‘ḳūs -1. [*< Ar. √ ‘ḳ-s*] Bir şeyin aksî, zıt, ters.
m. 203a/16

ma‘ḳūse -1. bk. **ma‘ḳūs**.
→ *ṣūret-i m. +de*

ma‘ḳūsen -1. [*< Ar. ma‘ḳūsan √ ‘ḳ-s*] Ters olarak, tersine, aksine.
m. 66b/9

ma‘lūl -2. [*< Ar. √ ‘l-l*] Hasta, sakat, illetli.
m. 197a/8, 200b/8

ma‘lūliyet -3. Malullük, hastalık.
m. +i 188b/20
m. +idir 226b/13
m. +ten 295a/13

ma‘lūm -2. [*< Ar. √ ‘l-m*] Malum, herkesçe bilinen, belli.
m. 225a/9
→ *ṣarṭ-ı m. +a*

ma‘lūmāt -3. Bilgi.
m. 57a/20, 94b/7
m. +a 94b/3

ma‘mūl -1. [*< Ar. ma‘mūlun √ ‘m-l*] Yapılmış, işlenmiş, imal edilmiş.
m. 148b/4

ma‘mūlāt -2. Yapılmış, işlenmiş, imal edilmiş şeyler.
m. +ından 240b/18
→ *‘acā’ib-i m. +ı*

ma‘nā -10. [*< Ar. √ ‘n-y*] Anlam.
m. +ları 65a/18
m. +larını 40b/14, 65a/16
m. +sı 200b/13
m. +yı 177a/7

ma' nā-yı istiğrāb -1. Şaşkınlıkla, şaşkınca.
m. +la 54b/1
ma' nā-yı mu' ayyen -1. Belli, belirli anlam.
m. +i 140b/1
ma' nā vēr- -1. (dey.) Anamlı hâle getirmek, anlamlandırmak.
m. -eçeğimizi 161a/10
→ *bî- m.;* 'ālem-i m. +da
ma' nālī -1. Manalı.
m. 249a/15
ma' nāsız -1. Manasız.
m. 262b/11
ma' nen -3. [*< Ar. ma' naan √ 'n-y*] Manen, manevi yönden.
m. 237a/9, 264b/20, 145a/1
mā' nīdār -1. [*< Ar. mā' nī < ma' na √ 'n-y + Fa. dār 'sahip olan'*] Manalı, anlamlı.
→ *cümle-i m. +ı*
ma' rūf -1. [*< Ar. √ 'r-f*] Tanınmış, bilinen, ünlü.
m. 4b/4
ma' rûfe -1. bk. **ma' rūf**.
→ *ķavāid-i m. +sinden*
ma' rūfiyet -1. [*< ma' rūfiyyet < Ar. ma' rūf √ 'r-f*] Tanınmışlık, bilinmişlik.
m. +ine 302b/22
ma' rūz -5. [*< Ar. ma' rūd √ 'r-d*] Maruz.
m. 290b/20
ma' rūz bulun- -1. Bir olayın veya durumun etkisinde olmak.
m. -an 87a/12, 158b/15
ma' rūz kal- -1. (dey.) Bir olay veya durumla karşı karşıya olmak.
m. -acaķtı 245a/14
ma' rūz ol- -1. bk. **ma' rūz bulun**.
m. -an 115a/11
mā-şadaķ -1. [*< Ar. mā 'şey' şadaķ 'doğru oldu, gerçeğe uygun'*] Uygun, muvafık, mutabık.
m. +ı 40b/19

ma' sūm -1. [*< Ar. √ 's-m*] Suçsuz, günahsız.
m. +ları 84b/18
ma' şūka -4. [*< Ar. √ 'ş-k*] Aşkla sevilen, âşık olunan kadın.
m. +dan 217a/18
ma' şūka-i ġā' ibe -2. Gaip sevgili.
m. +sine 231a/14
m. +sinin 256b/6
ma' şūka-i meçhule -1. Meçhul sevgili.
m. +sinin 236b/7
ma' tūf -1. [*< Ar. √ 't-f*] Bir tarafa doğru yönelmiş, eğilmiş, meyletmiş.
m. 53a/1
ma' yūbiyet -1. [*< ma' yūbiyyet < Ar. ma' yūb √ 'y-b*] Ayıplı olma, kusurluluk, kınanmışlık.
m. +i 274b/13
ma' zeret -1. [*< Ar. ma' dīrat √ 'd-r*] mazeret.
m. 177a/9
ma' zūr -3. [*< Ar. ma' dūr √ 'd-r*] Mazur, mâzereti olan, özür. lü.
m. 97a/2
ma' zūr gör- -2. (dey.) Hoş görmek, kusuruna bakmamak.
m. -ünüz 200b/4, 205a/6
ma' azallāh -1. [*< Ar. ma' ağ-allāh*] Allah korusun.
m. 17a/17
māba' d -1. [*< Ar. √ 'b-d*] Mabat, bitmemiş yazı, roman vb.nde arka, devam.
m. +ını 120b/18
m. 212b/8
m. 125a/17
māba' d-ı kışsa -1. Kıssanın devamı.
m. +yı 124b/13
mācerā -6. [*< Ar. mācarā √ c-r-y*] Macera.
m. 237a/7
m. +da 243a/18
m. +nın 299a/4

m. +sı 296b/14
m. +yı 274b/6
→ *mechûliyet-i m. +nın; sahîfe-i m. +yı*

madam -3- [*< Fr. madame*] Madam.
m. 246b/5
m. +lar 192b/9
m. +lara 194b/7

mâdam -1- [*< Ar. mādām √ d-v-m +*
etti'] Devam ettiği müddetçe, sürüp
gittikçe.
mādame'l- hayat -1- Hayat devam
ettikçe, hayat boyunca.
m. 196b/11

mādde -3- [*< Ar. māddat √ m-d-d*] Bir
cismi oluşturan öge, öz.
m. +yı 148b/2
m. 92b/2
mādde-i dūnbāle -1- Kuyruk
maddeleri.
m. 102b/6

māddeten -4- [*< Ar. māddatan √ m-d-d*]
Madde ve cisim olarak, madde
yönünden, maddî bakımdan.
m. 145a/1, 197a/5, 201a/11,
237a/9

māddī -1- [*< Ar. māddī < māddat + ī √*
m-d-d] Maddeye ait, maddeyle
ilgili.
m. 256b/10

māddiye -2- [*< māddiyye < Ar. māddī*
√ m-d-d] bk. **māddī**.
→ *hüviyet-i m.; meḥāsin-i m.*

māddiyet -6- [*< māddiyyet*] Maddî
olma durumu, maddîlik.
m. 259a/19
m. +i 237a/4
m. +ini 236b/7
m. +inizin 142b/18, 197a/3
māddiyet-perest ol- -1- Maddeye
tapmak, maddeyi her şeyin üstünde
tutmak.
m. -maya 52b/4

ma' delet -1- [*< Fa. < Ar. ma' dalat √ 'd-l*]
Adâletli ve insafli olma, adâlet,

hakkaniyet.

ma' delet- perver -1- âdil, adâletli.
m. 128b/10

mademki -12- [*< Ar. mādām √ d-v-m +*
Fa. +ki] Mademki.

m. 146b/11, 205a/2, 225a/13,
259a/19, 263a/6, 264b/13, 265a/19,
272b/18, 279a/2, 57a/17, 65a/17,
71a/12

ma' den -1- [*< Ar. ma' dīn √ 'd-n*]
Maden, ekonomik yönden değer
taşıyan mineral.
m. +ler 122b/10

madeniye -1- [*< madeniyye < Ar.*
mādānī 'kentli, özellikle Medineli'
√ m-d-n] Medenî.
→ *menābi* '-i m.

māder -2- [*< Fa. mādar*] Anne.
m. +imiz 3a/11

māder-i umūmī -1- Herkesin annesi.
m. +miz 3a/3

mağāra -1- [*< Ar. mağārat √ ġ-v-r*]
Mağara, in.
m. +larda 167a/14

mağdūr -1- [*< Ar. mağdūr √ ġ-d-r*]
Mağdur.
m. +u 178b/18

mağlūb -3- [*< Ar. mağlūb √ ġ-l-b*
'üstün gelmek'] Mağlup, yenik
düşmüş, yenilmiş.
m. 151a/13, 275a/11

mağlūb ol- -1- Yenilmek.
m. -duğunuz 296b/19

mağlūbiyet -2- Mağlup olma, yenilme,
yenilgi.
m. +le 300b/20

mağlūbiyet-i za' f -1- Zaaf yenilgisi.
m. +la 226b/8

mağmūm -2- [*< Ar. mağmūm √ ġ-m-m*]
Gamlı, kederli, hüznü.
m. 42b/19, 51a/8

mağmūmiyet -1- [*< mağmūmiyyet <*
Ar. mağmūm √ ġ-m-m] Gamlılık.
mağmūmiyet-i külliye -1-

Tamamen gamlı.

m. 215a/3

mağrūk -2. [*< Ar. mağrūk √ ġ-r-k*
'suda boğmak'] Suya batmış, suda
boğulmuş, garkolmuş, garik.

m. 190b/12, 191a/3

mağrūr -2. [*< Ar. mağrūr √ ġ-r-r*
'aldatmak'] Gururlu, kibirli.

m. +*du* 41a/16

mağrūr ol- -1. Kibirlenmek,
gururlanmak, kendini beğenmek.

m. -*uyor* 46b/10

mağşūš -1. [*< Ar. mağşūš √ ġ-š-š*
'aldatmak'] Saf ve hâlis olmayan,
içine hîle karıştırılmış olan, karışık,
hileli.

m. 166b/2

māh -1. [*< Fa.*] Ay.

→ *envār-ı m.* +*a*

maḥākim -1. [*< Ar. √ ḥ-k-m*]

Mahkemeler.

m. 228b/16

maḥall -9. [*< Ar. maḥall* 'inip
konulacak yer' √ ḥ-l-l] Yer, mevki.

m. 215a/5, 236b/10

m. +*de* 209a/18

m. +*leri* 114b/15

m. +*in* 153a/2

m. +*inin* 153a/11

mahall-i suḫūṭ -1. Düşme yeri.

m. +*ları* 84b/10

→ *nā- be- m.*; *nā- be m.* + *dir*

maḥalle -7. [*< Ar. maḥalla^t < maḥall*
'inip konulacak yer' √ ḥ-l-l]
(Türkçe'de türetilmiştir.) Mahalle.

m. 124b/8, 211a/16, 297a/21,
42b/5

m. +*nin* 37a/19

m. +*yi* 74b/4

→ *yedi m.* +*den*

mahāret -2. [*< Ar. mahārat √ ḥ-l-l*]

Maharet, beceriklilik.

m. +*le* 281a/7

m. +*leri* 50b/5

maḥcūb -4. [*< Ar. √ ḥ-c-b*] Mahcup,
utanmış, sıkılmış, hicap etmiş
kimse.

m. 175a/14, 253a/16, 53a/4

maḥcūbāne -1. [*< Ar. √ ḥ-c-b + Fa.*

āne] Mahcup bir şekilde, utanmış
bir hâlde.

m. 242b/10

maḥcūbiyet -1. Mahcupluk, utangaçlık,
sıkılğanlık.

maḥcūbiyet-i külliye -1. Bütün

mahcubiyet.

m. +*nin* 233a/11

maḥdūd -1. [*< Ar. √ ḥ-d-d*] Mahdut,
sınırlı.

m. 45a/8

maḥfūz -1. [*< Ar. √ ḥ-f-z*] Korunmuş,
saklanmış.

m. +*dur* 1a/7

māhir -3. [*< Ar. √ m-h-r*] Mahir, usta,
becerikli.

m. 139a/11, 167a/9, 254b/4

māhiyāt -1. [*< Ar. māhiyyat + āt*]

Mahiyetler.

m. +*ını* 201a/3

māhiyet -7. [*< Ar. māhiyyat < mā huva*
'o nedir'] Mahiyet.

m. +*ini* 226b/14, 236b/11, 50b/6

m. +*te* 123a/3, 145a/7

māhiyet-i ḥayāt -1. Hayatın

mahiyeti.

m. +*ı* 298b/9

māhiyet-i terkīb -1. İçerik.

m. 94b/7

maḥkeme -1. [*< Ar. maḥkamat √ ḥ-k-*
m] Mahkeme.

m. +*ler* 87a/19

maḥkūm -5. [*< Ar. √ ḥ-k-m*]

1. Zorunda olan, mecbur.

m. +*dur* 181a/2

m. +*sunuz* 264b/16

2. Kötü bir sonuca varması

kaçınılmaz olan.

m. 265a/10

maḥkūm-ı 'aṭalet -1. Tembelliğe

mahkum.
 m. 179a/19
maḥkūm-ı mevt -2- Ölüm
 mahkum.
 m. 103a/6
 → *vücūd-ı m.*
maḥlūk -7- [*< Ar. √ ḥ-l-k*] Mahluk,
 yaratılmış, yaratık.
 m. 255a/12, 87a/5
 m. +a 86b/15
 m. +lara 236b/18
 m. +u 169a/5
 m. +un 242b/12, 86b/12
maḥlūkāt -3- Mahluklar.
 m. +a 87a/16
maḥlūkāt-ı fāniye -1- Ölümlü
 mahluklar.
 m. +nin 261a/12
 → *kāffe-i m. -ı arzı*
maḥmūr -1- [*< Ar. √ ḥ-m-r*] (göz için)
 Süzölmüş, baygınlaşmış.
 m. 211a/11
maḥrek -14- [*< Ar. √ ḥ-r-k*] Yörünge.
 m. 63a/17
 m. +i 112b/5, 112b/7, 147a/2,
 63a/16
 m. +imiz 68b/3
 m. +inden 110b/4
 m. +inin 70b/1
 m. +leri 67a/20, 68b/9
 m. +lerinden 69a/12
 m. +lerinin 69a/15
maḥrek-i kamer -1- Ayın
 yörüngesi.
 m. +i 111a/15
 → *tebdil-i m.*
maḥrūm -4- [*< Ar. √ ḥ-r-m*] Mahrum.
 m. 179a/5
maḥrūm et- -1- Yoksun bırakmak.
 m. -iyor 179a/16
maḥrūm-ı ‘ā’ile -1- Aile yoksunu.
 m. -ı āile 188b/9
maḥrūm-ı sa‘ādet -1- Saadet
 mahrumluğu.
 m. -ı sa‘ādet 197a/18

maḥrūmiyet -2- [*< maḥrūmiyyet < Ar. maḥrūm √ ḥ-r-m*] Mahrum olma,
 mahrumluk.
 m. +lerini 179a/1
maḥrūmiyet-i elīme -1- Çok elem
 verici, acıklı mahrumiyet.
 m. +sine 287a/8
maḥsūs (I) -4- [*< Ar. √ ḥ-s-s*] Varlığı
 beş duyu ile anlaşılan, duyulan,
 hissedilen.
maḥsūs ol- -3- Duyulmak,
 hissedilmek.
 m. -amaz 187a/7
 m. -an 40b/6, 49a/18
 → *gayr-ı m.*
maḥsūs (II) -13- [*< Ar. √ ḥ-s-s*] Özgü,
 münhasır, özel.
 m. 104b/9, 138b/15, 179a/13,
 56b/19, 95a/13, 95a/6
 → *fikr-i m.; edā-yı m. +la; maḥām-*
ı m. +una
maḥsūşa -5- bk. **maḥsūs**.
 → *işāret- m.; resā’il-i m.; ta’līmāt-*
ı m.; idāre-i m. +nın; kütüb-i m.
+sından
maḥsūşāt -1- Özellik.
 m. +ına 198b/5
maḥşer -1- [*< Ar. maḥşar √ ḥ-ş-r*] mec.
 Çok büyük kalabalık.
 m. 192b/17
maḥūf -8- [*< Ar. √ ḥ-v-f*] Korkulu,
 korkunç.
 m. 108b/12, 109a/2, 110b/7,
 157a/1, 194b/3, 260b/15
maḥūfū’l- manẓar -1- Manzaranın
 korkunçluğu.
 m. 225a/5
 → *sukūt-ı m. +una*
maḥūfe -2- bk. **maḥūf**
 → *keşfiyāt-ı m. +lerinin; zillet-i m.*
+sinden
maḥūn -1- [*< Fr. mahonia < İsp. <*
(Amerika yerlilerinin dillerinden
biri olan, Karib dilinde maga
sözcüğünden alıntıdır.)]

Amerika'ya özgü tropik ağaç,
maun; bu ağaçtan yapılmış olan.
m. 283a/11

maḥv -8. [$\sqrt{m-h-v}$] Yok olma,
harap olma.
m. 159a/7, 222b/12, 273a/9

maḥv êt -2. Yok etmek, onmaz
duruma getirmek.
m. -meyerek 166b/16
m. -miş 203a/1

maḥv ol -3-
1. Yok olmak.
m. -acaḳlar 102b/18
m. -maḡt 164b/5
2. Onulmaz duruma gelmek,
perişan olmak.
m. -uyorum 259a/16

maḥz -1. [$\sqrt{Ar. maḥd} \sqrt{h-d-y}$] Gerçek,
hâlis, saf, sırf.
maḥz-ı ḥüsn -1. Saf güzellik.
m. 199a/9

maḥza -1. bk. **maḥz**.
→ *müsavât-ı* m. +da

maḥzen -4. [$\sqrt{Ar. maḥzan} \sqrt{h-z-n}$]
Mahzen.
m. 37a/14
m. +lere 37a/6, 94b/11
m. +leri 284b/13

mā'il -1. [$\sqrt{Ar. m-y-l}$] İstekli, hevesli.
m. 262b/16

maḳālāt -5. [$\sqrt{Ar. maḳālat} + \hat{a}t \sqrt{k-v-l}$]
Gazete, dergi vb. inde yayımlanan
yazılar, makaleler.
m. +ımdan 285a/19
m. +ınızda 182b/14
m. +ınızdan 175a/12, 298b/22
m. +ınızı 135a/11

maḳāle -13. [$\sqrt{Ar. maḳālat} \sqrt{k-v-l}$]
Gazete, dergi vb. inde yayımlanan
yazı, makale.
m. 135a/3, 46b/19
m. +den 47a/2
m. +ler 4b/5
m. +lerin 44b/6
m. +si 45a/9, 46b/15

m. +sine 44b/19, 44b/2
m. +sini 46b/11, 46b/5
m. +yi 45a/3

maḳāle-i ṭavīle -1. Uzun makale.
m. 43a/18

maḳām -7. [$\sqrt{Ar. k-y-m}$]
1. *mec.* (konu veya davranış olarak)
Durulacak yer, durak, mahal.
m. +a 279a/4
m. +ı 177a/20, 249a/20
2. Musikide belli bir seyir gösteren
seslerin genel durumu, Klasik Türk
müziğinde bir müzik parçası veya
şarkının işleniş biçimi.
m. +la 105a/2

maḳām-ı 'ā'idince -1. İlgili makam.
m. 104b/10

maḳām-ı maḥşūş -1. Özel makam.
m. +una 153a/20

maḳām-ı tehdīd -1. Tehdit makamı.
m. +de 235a/19

maḳarr -1. [$\sqrt{Ar. k-r-r}$] Durulan yer,
oturulan yer, mesken.
→ *ḥendeḳ-m*.

maḳas -2. [$\sqrt{Ar. miḳāss} \sqrt{k-ş-ş}$]
Makas, sındı.
m. +ı 26b/13
m. +la 90b/6

maḳbūl -3. [$\sqrt{Ar. k-b-l}$] Alınan,
kabul olunan, beğenilen.
m. +dür 80b/8
m. +ümdür 197a/5

maḳbūl ol -1. Beğenilmek.
m. -amazlar 199a/4

maḳhūre -1. [$\sqrt{Ar. k-h-r}$]
→ *nüfūs-ı* m.

makine -5. [$\sqrt{İtal. macchina} < Lat. <$
EYun.] Makine.
m. 130b/5, 87a/13
m. +lerim 130b/1
m. +si 87a/8

makine çevir -1. (*dey.*) Dikiş
makinesinde dikmek.
m. -mege 18b/16

maķis -1- [$\sqrt{\text{Ar. } k-y-s}$] Benzer.
m. 109a/2

Makri -1- [$\sqrt{\text{Yun. } makri}$ ‘uzun’] Yer adı.
Makri Köyü -1- [$\sqrt{\text{Yun. } Makri Khora, Makri Khor}$ ‘uzun köy’] (İstanbul’da yer alan Bakırköy semti) Makri Köyü.
M. +*ne* 130b/15

maķşad -13- [$\sqrt{\text{Ar. } k-ş-d}$] Maksat.
m. 227a/15
m. +*ı* 151a/12
m. +*ım* 175a/5, 177a/6, 300b/14
m. +*ını* 183a/7
m. +*ıyla* 55a/11, 186b/7
m. +*la* 248b/14, 248b/17
m. +*lar* 166b/8

maķşad-ı tabiāt -1- Tabiatın maksadı.
m. 82b/8

maķūle -1- [$\sqrt{\text{Ar. } maķūlat}$ ‘denilmiş, söylenmiş’] $\sqrt{k-v-l}$ Bir cinsin en aşağı tabakası.
m. +*sinden* 176b/4

māl -5- [$\sqrt{\text{Ar. } v-l-y}$] Kâr sağlamak amacıyla alınıp satılan şeyler, tüccar malı.
m. 157a/13, 241a/3, 28b/13, 28b/6, 29a/1

malak -1- [$\sqrt{\text{bala} + k}$ < ET. *bala* ‘kuş veya hayvan yavrusu’] Malak, manda yavrusu.
m. +*a* 80b/5

mālīk -6- [$\sqrt{\text{Ar. } m-l-k}$] Malik, sahip, iye.
m. 198b/3, 225a/13, 262b/8, 303a/8, 94b/3

mālīk ol- -1- Sahip olmak.
m. -*madan* 191a/13

mālīkiyet -4- Malik ve sahip olma durumu.
m. 264b/10, 267a/16
m. +*le* 228b/5
m. +*ten* 83a/14

ma‘lūm -2- [$\sqrt{\text{Ar. } ‘-l-m}$] Bilinen, belli.
m. 300b/12
m. +*ların* 126b/8
→ *nā-* *m.*

ma‘lūmāt -17- [$\sqrt{\text{Ar. } ma‘lūm + āt}$ $\sqrt{‘-l-m}$] Bilgi.
m. 135a/18, 137a/10, 146b/15, 241a/4
m. +*a* 179a/9
m. +*ı* 146b/20, 176b/17, 60b/13
m. +*la* 55a/10
m. +*larını* 44b/15

ma‘lūmāt -ı umūmiye -1- Genel bilgi.
m. 146b/17

ma‘lūmāt al- -2- (*dey.*) Bilgi edinmek.
m. -*maķ* 133a/8
m. -*mış* 296b/12

ma‘lūmāt edin- -2- (*dey.*) Bilgi edinmek, öğrenmek.
m. -*ebilirdi* 231a/17
m. -*ememiş* 62b/13

ma‘lūmāt vēr- -2- (*dey.*) Bilgi vermek.
m. -*iniz* 107a/2
→ *tevsi‘i m.*

mandal -1- [$\sqrt{\text{Yun. } mantal}$] Mandal.
çamaşır mandalı -1- Çamaşır mandalı.
m. +*larıyla* 46b/6

mandolin -1- [$\sqrt{\text{Fr. } mandoline}$ < İtal. *mandolino*] Mandolin.
m. +*im* 129a/20

manej -1- [$\sqrt{\text{Fr. } manège}$ < İtal.] At terbiye etme işi, at terbiyesi.
m. 131a/4

ma‘nevī -3- [$\sqrt{\text{Ar. } ma‘navī}$ $\sqrt{‘-n-y}$] Gözle görülüp elle tutulamayan, madde ve cisimle ilgisi olmayan.
m. 256b/11
→ *icāb-ı m.; şekl-i m.*

ma‘neviyāt -5- [$\sqrt{\text{Ar. } ma‘neviyyāt}$ < Ar. *ma‘navī + āt* $\sqrt{‘-n-y}$] Madde ve

cisimle alakası bulunmayan, ruh ve mana ile ilgili hususlar, manevî şeyler.
m. +ından 46b/8
m. 236b/9
m. +ı 237a/4
m. +ını 236b/8
→ *sevķ-i m. +ınız*
ma'neviye -3- bk. **ma'nevî**.
m. +nizce 196b/13
m. +sine 139a/19
→ *ķuvve-i m.*
maᅅal -1- [*< Ar. maᅅal* 'portatif soba'] Mangal.
m. +dan 160b/16
māni' -1- [*< Ar. √ m-n-*] mani, engel.
māni'-i istināre -1- Parlamaya engel.
m. +miz 162b/7
māni'a -2- [*< Ar. √ m-n-*] Engel, zorluk.
m. +ya 215a/17
→ *dūķār-ı m.*
maᅅūr -1- [*< Ar. √ n-ᅅ-r*] (Allah'ın yardımıyla üstün gelmiş.) Kişi adı.
→ *Hallāc-ı M.*
manᅅıķıyye -1- [*< manᅅıķıyye < Ar. manᅅıķ √ n-ᅅ-ķ*] Mantiķa uygun, mantıklı.
→ *ķuvve-i m; ᅅıffet-i m.*
manyetizma -2- [*< Fa. magnétisme*]
1. *mec.* Bir kimseyi etkileme gücü, etki gücü.
m. 242b/8
2. Mıknatıs özelliklerinin bütünü.
m. +sı 69a/16
manyetizmacı -1- Manyetizmacı.
m. +dan 239a/2
manyetizmalı -1- Etki altında, etkilenmiş.
m. 238b/16
manᅅar -1- [*< Ar. naᅅar* 'dan 'bakmak' √ n-ᅅ-r] Görünen yer, manzara.
→ *maᅅūfū'l- m.*
manᅅara -6- [*< Ar. manᅅarat √ n-ᅅ-r*] Manzara.

m. +dan 105a/16
m. +nın 109a/1
m. +yı 186b/18
manᅅara-i meᅅıbe -1- Ürpertici, korkunç manzara.
m. 220b/19
manᅅara-i mü'ellime -1- Üzücü manzara.
m. 187a/19
manᅅara-i ulviye -1- Semavî manzara.
m. +yi 128b/3
manᅅūmāt -1- [*< Ar. manᅅūmat + āt √ n-ᅅ-m*] Takımlar, sistemler.
manᅅūmāt-ı ᅅemsiye -1- güneş sistemleri.
m. +den 86b/7
manᅅūme -1- [*< Ar. manᅅūmat √ n-ᅅ-m*] Sıra, dizi, takım, sistem.
m. 63a/6
mār -1- [*< Fa.*] Yılan.
mār-ı müteᅅevvir -1- Kızgın yılan.
m. 157a/3
marāᅅ -7- [*< Ar. marāᅅ √ m-r-ᅅ*] İlet, hastalık.
m. 200b/14
m. +ın 226b/4
m. +la 197a/8, 200b/8
marāᅅ-ı müteᅅānis -1- Benzer hastalık.
m. 200b/13
marāᅅ-ı sāri -1- Bulaᅅıcı hastalık.
m. 304b/3
marāᅅ-ı umūmī -1- Toplumsal hastalık.
m. 176b/1
ma'rifetli -1- [*< Ar. ma'rifat √ 'r-f* +Tr. +li] Marifetli.
m. +dir 73a/14
Marmara -4- [*< Yun. marmaros* 'mermer'] Marmara Denizi.
M. 115a/17, 185a/5
M. +nın 106b/2
M. +ya 146b/1

marsık ⁻¹. [<?] Marsık.
marsık gibi ⁻¹. Kapkara.
m. 160b/17

marş ⁻¹. [< Fr. *marche* ‘yürü!’] Ritmi, yürüyen bir kimsenin veya topluluğun adımlarını hatırlatan müzik parçası.
m. +ı 105a/2

masa ⁻⁶. [< İtal. *mensa* < Lat.] Masa.
m. 153a/3, 285a/7
m. +nın 101a/9
m. +sının 43a/16
m. +yı 153a/9, 172b/18

maşkara ⁻¹. [< Ar. *maṣḥarat* √ *s-ḥ-r*] Tuhaflıklar yaparak çevresini eğlendiren, hoş, sevimli, şaklaban.
m. +dır 75a/7

maşraf ⁻². [< Ar. √ *ṣ-r-f*] Sarfedilen, harcanan para, gider, harcama
m. 296b/20

maşraf çık- ⁻¹. Çok para harcama mecburiyetinde kalmak.
m. -tı 36b/4

maşûn ⁻¹. [< Ar. √ *ṣ-v-n*] Korunmuş, muhafaza edilmiş, mahfuz, emin.
maşûn kal- ⁻¹. (*dey.*) Korunmak, muhafaza olmak.
m. -amamışsınız 176b/3

maşûniyet ⁻¹. [< *maşûniyyet* < Ar. *maşun*] Korunmuşluk, eminlik.
m. 198b/1

māṣāallah ⁻³. [< Ar. *mā-ṣā'e'llāh*, ‘Allah ne isterse’] “ne güzel, Allah nazardan saklasın” anlamlarında beğenme duyguları bildiren söz.
m. 207a/4, 280b/2, 97/13

maşrık ⁻¹. [< Ar. *maṣrīk* √ *ṣ-r-k*] Doğu.
m. +tan 302b/18

mat ⁻¹. [< Fa. < Ar. *mat* < *mate* ‘öldü’ √ *m-v-t*] Mat.
mat ét- ⁻¹. (*dey.*) Karşılıklı konuşma ve tartışmalarda muhatabı cevap veremez hâle getirip yenik duruma düşürmek.
m. -iyor 301a/16

maṭba'a ⁻⁴. [< Ar. *maṭba'a* *t* √ *t-b-*] Matbaa.
m. +lara 193a/10
m. +lardan 186b/4
→ *Mihrān M. +sı*

maṭbū'āt ⁻³. [< Ar. *maṭbū'* + *āt* √ *t-b-*] Matbuat, basın.
m. 186b/4
→ *ṣadā-yı m. +la; 'ālem-i m. +ta*

mā'tem ⁻⁴. [< Ar. *mā'tam* √ *'-t-m*] *m. 101a/13*

mā'tem-i umūmiye ⁻¹. Genel, toplumsal matem.
m. 104b/18

matem tutmak:
mā'temini tūt- ⁻¹. (*dey.*) Üzüntüsünü veya acısını gösteren davranışlar sergilemek, yas tutmak.
m. -mak 102b/20
→ *gulgüle-i m.*

maṭla' ⁻¹. [< Ar. √ *t-l-*] Güneş, ay ve yıldızların doğması.
m. +ıyla 220b/6

maṭlab ⁻¹. [< Ar. √ *t-l-b*] İstenilen, talep edilen şey, istek, meram.
m. +in 224b/2

maṭlūb ⁻². [< Ar. √ *t-l-b*] Matlup, istenilen, aranılan ve arzu duyulan, talep edilen şey.
m. 276b/6
m. +u 234b/8

matmazel ⁻¹. [< Fr. *mademoiselle*] Matmazel.
m. 270b/5

mavi ⁻⁷. [< Ar. *mā'ī*, *mā'vī* < *mā'* + *ī*, ‘su gibi, su rengi, mavi’] Mavi.
m. 234b/13, 239a/13, 239a/9, 60b/14, 60b/20, 61a/1, 61a/8

mavilik ⁻¹. mavilik.
m. lik 61a/3

mavna ⁻¹. [< Ar. *ma'ūna* ‘erzak nakline mahsus gemi’] Mavna.
m. 120b/17

mayıs ⁻¹². [< Yun. *máios* ~ Lat. *maius* < *maia* ‘büyük hanım; mayıs başında bayramı kutlanan Roma

tanrıçası'] Ay adı.
 m. 111a/11, 54b/15, 110b/2, 304b/19
 m. +ı 128b/14
 m. +ın 127a/6, 13a/5, 149a/19, 303a/1, 3a/18
 m. +ta 35a/9, 92b/19
maymūn -1. [*< Ar. meymūn < Yun. mīmon, mīmō*](ses taklidi kelime olabilir) Maymun.
 m. +ların 74b/13
maẓarrat -3. [*< Fa. < Ar. maḍarra t √ ḍ-r-r*] Zarar, ziyan.
 m. 296b/19
 m. +ı 110b/8
 m. +larına 152b/7
maẓhar -1. [*< Ar. √ ḍ-h-r*] Ulaşan, erişen.
maẓhar-ı āmān -1. Emniyete ulaşan, güvene erişme.
 m. +ı 282b/16
maẓhariyet -1. [*< maẓhariyyet < Ar. maẓhar √ ḍ-h-r*] Mazhar olma, erişme, nail olma.
 m. +imi 178b/15
maẓlem -1. [*< Ar. maẓlam √ ḍ-l-m*] karanlık.
 → *ḡurs-ı m.*
maẓlūmāne -1. [*< Ar. maẓlūm √ ḍ-l-m + Fa. -āne*] mazlumcasına, mazlum bir şekilde olan.
 → *re's-i m. +sine*
me'āl -4. [*< Ar. ma'āl √ ' -v-l*] Anlam, kavram, mana, mefhum.
 m. 140b/2
 m. +inde 76b/18
me'āl-i varāk -1. Yazının mefhumu.
 m. 280b/14
 → *mevhūmü'l- m.*
me'ālī -1. [*< Ar. ma'ālī √ m- ' -l*] Yücelikler, şerefler, ululuklar.
me'ālī-i sūnūḥāt -1. Akla gelen, içe doğan yüce fikirler, hisler.
 m. +ınızın 103a/13

meb'ade -1. [*< Ar. ma ba'd*] Arkada olan, sonraki.
 → *ḡuvve-i m. -i ani'l-merkeziye* 67a/12
mebānī -1. [*< Ar. mabānī √ b-n-y*] Yapılar, binalar.
mebānī-i cesīme -1. Büyük binalar.
 m. +den 104b/9
mebde -1. [*< Ar. mabda' √ b-d- ']* Başlangıç, köken.
mebde-i ḡillḡat -1. Yaratılış başlangıcı, yaratılışın ilk anı.
 t. +lerinden 63a/13
mebnī -4. [*< Ar. √ b-n-y*] 1. Bir şeye dayanan, istinat eden, müstenit. 2. (-e) mebnī: buna dayanarak, bundan dolayı.
 m. 140b/10, 244b/9, 290b/19, 41a/14
Mebrūre -20. [*< Ar. √ b-r-r*] iyi olan, beğenilen, hayırlı. kişi adı.
 M. 12b/12, 13a/2, 15a/6, 16b/13, 17a/3, 19a/17, 20b/3, 20b/6, 21a/17, 23a/4, 34b/12, 34b/17, 35a/19, 36b/18, 37a/17, 56b/11
 M. +ye 18b/1, 21a/13
 M. +yi 81a/15
Mebrūre ḡanım -1. Kişi adı.
 M. 21a/8
mebsūṭen -1. [*< Ar. mabsūt + an √ b-s-ṭ*] Açılmış, yayılmış olarak, mebsut bir hâlde.
 m. 66b/8
mecebūr -3. [*< Ar. macbūr √ c-b-r*] Mecbur.
 m. 176b/7
mecebūr ḡal -1. Bir şeyi yapmak zorunda kalmak.
 m. -acaḡlar 123a/11
mecebūr ol -1. Bir şeyi yapmak zorunda olmak.
 m. -urum 136b/8
mecebūriyet -1. [*< macbūriyyet < Ar. macbūr √ c-b-r*] Mecburiyet,

zorunluluk.

m. +inde 88b/13

mechûl -9. [*< Ar.machûl √ c-h-l*]

Meçhul, bilinmeyen.

m. 151a/13, 175a/7, 177a/12,

242b/7, 65a/2, 216b/16

m. +lerin 126b/8

→ *hüsn-i m.*; *semt-i m.* +e

mechûle -2. bk. **mechûl**

→ *ma'şûkâ-i m.* +sinin; *muhibbe-i*

m. +sinin

mechûliyyet -1. [*< machûliyyet <*

Ar.machûl √ c-h-l] Bilinmezlik, bilinmeme durumu.

mechûliyyet-i mâcerâ -1. macera bilinmezliği.

m. +nın 233a/1

meçîdiye -2. [*< meçîdiyye < Ar.macid*

'yüce, şanlı, övülen' √ *m-c-d*

(*Mecîd* adından)] Sultan

Abdülmecid tarafından 1844'te

bastırılmış olan yirmi kuruş

değerindeki gümüş sikke.

m. +ye 25a/3, 120b/2

meclûb -2. [*< Ar.maclûb √ c-l-b*]

Tutkun, meftun.

meclûb ol- -2. Meftun olmak.

m. -madım 197a/2

m. -mağa 294b/17

mecmû'a -1. [*< Ar.macmû'at √ c-m-*]

Belirli aralıklarla neşredilen yayın, dergi.

→ *hey'et-i m.* +yı

mecnûn -2. [*< Ar.macnûn √ c-n-n*]

Çıldırılmış, deli, dîvâne.

m. 185a/15

m. +a 231a/4

mecnûnâne -3. [*< Ar.macnûn √ c-n-n*

+ Fa. -âne] Çıldırılmış bir şekilde,

delicesine.

m. 259a/8, 53a/2

→ *intizâr-i m.* +lerine

mecrâ -1. [*< Ar.macrâ √ c-r-y*] Su

yatağı, su yolu.

m. +lar 108b/11

medâr -5-

1. *mec* Dayanak, destek. → *medâr ol-*

2. Bir şeyin merkezinde dayandığı yer. etrafında dönülen nokta. yörünge.

m. +ı 86b/1

m. +ından 69a/13

m. +ını 93a/17

medâr-ı sereşan -1. Yengeç dönencesi.

m. 113a/19

medâr ol- -1. Yardımcı olmak, destek olmak.

m. -acağ 233a/2

medâris -1. [*< Ar.madâris √ d-r-s*]

Medreseler.

medâris-i ilmiye -1. ilmî

medreseler, akademi.

m. +sinde 39a/11

medenî -4. [*< Ar.madânî 'kentli, - özellikle-Medineli' √ m-d-n*]

1. Medeniyetin sağladığı imkânlardan yararlanan, medeniyetle ilgili, uygar, mütemeddin.

m. 167a/10, 167a/12, 48b/19

2. *mec*. Görgülü, terbiyeli (kimse), kibar.

m. 58b/1

medeniye -4. bk. **medenî**

→ *kıta-i m.* +de; *mü'essir-i m.*

+den; *mü'essir-i m.* +nin; *uşûl-i acîbe-i m.* +sinden

medeniyet -2. [*< medeniyyet < Ar.*

medenî √ m-d-n] Medeniyet, uygarlık.

m. +in 167a/6

→ *cihân-ı m.*

medfen -1. [*< Ar. √ d-f-n*] Metfen, mezar.

m. +i 103a/17

medfûnîn -1. [*< Ar. madfûn +în √ d-f-n*]

Gömülenler.

→ *târîh-i velâdet-i m.*

medh -2. [*< Ar. madḥ √ m-d-ḥ*] Övme, övgü.

medh ét -1. övmek.

m. -me 21a/13

m. -tiği 202b/3

medḥal -1. [*< Ar. madḥal √ d-ḥ-l*] Giriş.

m. +iyle 100b/8

medīd -3. [*< Ar. √ m-d-d*] Uzayıp giden, çok süren, uzun.

m. 286b/1, 42b/10, 69a/11

medīde -1. bk. **medīd**

→ *muḥākemātı*-ı *m. +si*

medlül -2. [*< Ar. madlül √ d-l-l*] Mana, meal, mefhum.

m. +ü 65a/21

m. +üne 40b/17

mefhūm -1. [*< Ar. mafhūm √ f-h-m*] Anlaşılan, kelâmdan çıkarılan anlam.

m. 217a/19

mefret -1. [*< Ar. √ f-r-t*] Çok büyük, kocaman, iri cüsseli şey.

m. 8b/5

mefrūş -1. [*< Ar. mafrūş √ f-r-ş*] Döşenmiş, döşeli.

m. 143a/16

meftūniyet -1. [*< maftūniyyet < Ar. maftūn √ f-t-n*] Meftun olma, meftunluk.

→ *kelime-i m.*

meğer -3. [*< Fa. magar ‘değil ise, olmaya ki’ < Fa. ma agar*] Meğer.

m. 155a/14, 176b/2, 215a/10

meğerse -8. Meğerse.

m. 131a/19, 166b/12, 167a/12, 189a/1, 190b/3, 278b/14, 301a/22, 9a/12

meḥākim -1. [*< Ar. maḥākim √ ḥ-k-m*] Mahkemeler.

meḥākim-i cinā’iye -1. Cinayet mahkemeleri.

m. 84b/14

meḥāsin -5. [*< Ar. maḥāsin √ ḥ-s-n*] Güzellikler.

m. 281a/11

meḥāsin-āşinā -1. Güzellik bilen.

m. 281a/6

meḥāsin-i ilkāāt -1. İlhamların güzelliği.

m. +ını 43a/7

meḥāsin-i māddiyye -1. Maddî güzellik, dış güzelliği.

m. 196b/12

meḥāsin-i müsteşnā -1. Müstesna güzellikler.

m. +sıyla 162b/19

mehd -1. [*< Ar. √ m-h-d*] *mec.* Bir şeyin ortaya çıktığı, zuhur ettiği, gelişip büyüdüğü yer.

mehd-i zuhūr -1. Ortaya çıkma yeri.

m. 85a/19

mehīb -3. [*< Ar. √ h-y-b*]

1. Mehîp, görünüşü çekinme, ürperme ve hayranlıkla birlikte saygı uyandıran, pek heybetli.

m. 105a/2

2. Korkunç.

m. 170b/15

→ *manzara-i m. +e*

mehmā -2. [*< Ar. mahmā*] Ne , ne kadar.

m. 197a/20

mehmā- emken -1. Mümkün olduğu kadar, olabildiği kadar, mümkün mertebede.

m. 234b/6

Meḥmet -2. [*< Ar. muḥammad √ ḥ-m-d*] Kişi adı.

→ *sarı çizmeli M. Ağa; Kara M. Paşa Cāmi* ‘

mehtāb -3. [*< Fa. māhtāb, mahtāb ‘ay ışıǵı’*] Dolunay.

m. +a 294b/4

m. 107a/18

m. +lar 35a/18

mekān -1. [*< Ar. makān √ m-k-n*]

Mekân, yer.

mekān tut -1. (*dey.*) Bir yere

yerleşmek.

m. -up 167a/15

mekâtibe -1- [*< Ar. √ k-t-b*] Mektuplar.

m. +ye 203a/5

me'kel -1- [*< Ar. √ 'k-l*] Yiyecek.

m. 87a/7

mekik -1- [*< Fa. makūk*] Mekik.

mekik doğu- -1- (*dey.*) Bir yerde duramamak, telaşla iki yer arasında sürekli gidip gelmek.

m. -yordu 213a/12

mekşūf -1- [*< Ar. makşūf √ k-ş-f*] Açık, aşikâr.

mekşūf ol- -1- Açık ve bilinir bir duruma gelmek.

m. -an 198b/14

mekteb -9- [*< Ar. maktab 'yazma yeri, yazıhane, büro' √ k-t-b*] Mektep, okul.

m. 49a/12, 299a/6

m. +e 77a/15

m. +lerinde 39a/11

m. +te 18b/15

m. +ten 59a/3, 78b/19, 159a/12

mekteb-i tıbbiye -1- Tıp fakültesi.

m. +ye 59a/6

mektebli -1- Mektepli, mektepten yetişmiş olan.

m. +li 160b/7

mektüb -101- [*< Ar. maktüb √ k-t-b*] Mektup.

m. 127a/4, 134b/18, 137a/3, 137a/7, 142b/19, 154b/1, 240b/4, 243a/14, 249a/11, 249a/12, 253a/13, 253a/20, 256b/16, 274b/3, 292b/3, 299a/15, 299a/6, 76b/18, 218b/12, 219a/3, 77a/15, 77a/5

m. +a 137a/1, 140b/12, 146b/8, 176b/13, 205a/17, 213a/9, 227a/9

m. +la 132b/20, 264b/19

m. +lar 249a/15, 278b/15

m. +lara 236b/15

m. +lardaki 254b/19

m. +lardan 263a/10

m. +ları 263a/8, 275a/15,

294b/17, 217a/3, 76b/19, 78b/15

m. +larımda 225a/9, 262b/12,

272b/10, 295a/6, 296b/5

m. +larımı 297a/13

m. +larına 254b/16

m. +larınız 197a/6

m. +larınızda 298b/13

m. +larınızı 293a/17

m. +ta 137a/20, 140b/6, 150b/15, 216b/6, 218b/18, 230b/20

m. +taki 139a/4

m. +u 133a/10, 133a/8, 135a/13,

135a/19, 136b/12, 139a/11,

139a/20, 151a/11, 151a/14,

152b/15, 174b/18, 257a/13,

257a/16, 257a/8, 264b/3, 266b/9,

206b/10, 206b/4, 218b/9, 222b/13,

230b/14, 230b/8, 243a/4

m. +umda 129a/15

m. +umdan 177a/6

m. +un 137a/9, 265a/15, 267a/3

m. +una 206b/6

m. +unda 223a/15, 263a/18

m. +undan 223a/17

m. +undaki 267a/6

m. +unuza 175a/2, 183a/20

m. +unuzda 141a/20, 144b/13,

145a/9, 178b/5

m. +unuzla 144b/11

m. +unuzun 272b/13

→ *hāttime-i m. +a*

mektüblaş- -5- Mektuplaşmak.

m. -an 212b/12

m. -andır 212b/15

m. -ır 78b/7

m. -ırlarmış 78b/6

m. -tığını 78b/8

melā'ik -1- [*< Ar. malā'ik, malā'ikat √ m-l-k*] Melekler.

melā'ik-i semāvat -1- Gökyüzü melekleri.

m. +tan 103a/17

mel'ūn -3- [*< Ar. mal'ūn √ l-'-n*]

Melun, lanetlenmiş.

m. 255a/5, 274b/1

m. +u 84b/12

melāḥat -3. [*< Ar. melāḥat √ m-l-ḥ*] Güzellik, şirinlik.
m. 139a/5, 143a/17
melāḥat-ı fevka'l-āde -1. Çok güzel.
m. +si 49a/17

melāl -2. [*< Ar. malāl √ m-l-l*] Hüzün, keder, üzüntü.
m. +den 42b/14
melāl- āver -1. Usanç veren, usandıran, bıktıran.
m. 286b/7

mele -2. [*< Ar. √ m-l*] Topluluk, kalabalık, halk.
m. 85a/4
→ alā-mele 'i'n-nās

melek -11. [*< Ar. malak √ m-l-k*]
 1. Melek, nurani varlıklardan her biri.
m. 237a/12, 250b/19
m. +leri 250b/16
 2. *mec.* Güzel yüzlü, iyi huylu kimse.
m. 246b/19, 273a/18, 273a/19, 273a/2, 303a/10, 48b/16
melek-ḥaṣlet -1. Melek huylu.
m. 134b/13

melekāne -1. Melekçesine, melekmiş gibi.
m. 261a/19

meleke -2. [*< Ar. malakat √ m-l-k*] Tekrarlama veya tecrübe sonucu kazanılan yatkınlık, alışkanlık, beceriklilik.
m. 138b/19
meleke-i aşk -1. Aşka kabiliyet.
m. +ımda 143a/6

melekiyet -1. [*< melekīyyet < Ar. malak √ m-l-k*] Meleklik.
→ ārzū-yı m. +i

melike -1. [*< Ar. malikah √ m-l-k*] Kraliçe, kadın hükümdar.
melike-i musahḥara -1. Emredici

hükümdar.
m. +sı 196b/14

melḥūz -2. [*< Ar. malḥūz √ l-ḥ-z*] Olabileceği düşünülen, umulan, beklenen.
m. 262b/5
melḥūz ol -1. Beklenmek, umulmak
m. -abilir 86b/5

me'lūfiyet -1. [*< ma'lūfiyyet < Ar. ma'lūf √ 'l-f*] Alışık olma durumu, alışıklık.
m. +e 144b/17

memālik -2. [*< Ar. mamālik √ m-l-k*] Ülkeler, memleketler.
m. +in 115a/16, 159a/7

memāt -4. [*< Ar. mamāt √ m-v-t*] Ölüm, mevt.
m. 171a/1
m. +a 104b/20
m. +ıma 229a/19
→ vaḳt-i m. +ı

meme -2. [*< çocuk dilinden*] Bazı araçların meme başına benzeyen bölümü.
m. +de 147a/14
m. +sinden 147a/10

memleket -25. [*< Fa. < Ar. mamlakat √ m-l-k*] Ülke, yurt, vatan.
m. 134b/16, 162b/14
m. +imin 188b/12
m. +imizde 175a/17, 176b/6, 180b/3, 41a/12, 86b/16
m. +imizi 164b/3
m. +ine 41a/11, 88b/2
m. +ler 158b/16, 159a/10
m. +lerin 48b/19
m. +te 131a/20, 177a/17, 184b/8, 47a/16, 47a/5, 49a/6, 84b/14
m. +ten 115a/12, 42b/4
→ ahālī-i m.; sekene-i m. +e

memnū -3. [*< Ar. mamnū √ m-n-*] Yasaklanmış, yasak.
m. 227a/16
baḥs-i m. +a; şey-i m. +a

memnū'iyet -1. [*< memnū'iyet- < Ar. mamnū' √ m-n- ']* Yasaklanma, yasak olma durumu.

memnū'iyet-i şedīde -2. Şiddetli yasak.

m. +nize 196b/10

memnūn -5. [*< Ar. mamnūn √ m-n-n]* Memnun, razı.

m. 104b/19, 42b/3

m. +um 253a/3

memnūn ol- -2. Sevinmek, hoşnut olmak.

m. -amadıkları 64b/6

m. -urlar 261a/17

memnūniyet -1. Memnuniyet.

m. 184b/1

me'mūl -1. [*< Ar. ma'mūl √ '-m-l]*

Umulan, beklenen, ümit.

me'mūl ét- -1. Beklemek, ummak, ümit etmek.

m. -erim 126b/9

me'mūr -1. [*< Ar. ma'mūr √ '-m-r]*

Memur, görevli.

m. +u 254b/5

men -6. [*< Ar. man √ m-n- ']*

Yasaklama.

m. 145a/5

m. +e 200b/2

men-i hāme -1. Yazmayı bırakma.

m. 203a/19

men ét- -3. Yasaklamak.

m. -erim 137a/18

m. -iyorsunuz 146b/11

m. -meyiniz 205a/8

menābi -2. [*< Ar. manābi √ n-b- ']*

Kaynaklar, membalar.

menābi-i madeniye -1. Maden kaynakları.

m. 107a/12

menābi-i tabi'īye -1. Tabiat kaynakları.

m. 163a/6

menāfi -1. [*< Ar. manāfi √ n-f- ']*

Yararlar, faydalar.

menāfi-i ḥasīse -1. Menfaat

düşkünü, menfaatperest.

m. 166b/11

menām -1. [*< Ar. manām √ n-v-m]*

Uyku, hâb.

→ *kaşr-ı m. +da*

menba -2. [*< Ar. manba √ n-b- ']*

1. Bir suyun kaynayıp çıktığı yer, kaynak, memba.

m. +lardan 108b/11

2. Herhangi bir şeyin ortaya çıktığı, meydana geldiği yer, mebd, menşe.

m. +ını 43a/11

mendil -1. [*< Ar. mandil √ m-n-d-l <*

EYun. *mantélion* (μαντέλιον)]

Mendil.

m. +ini 155a/6

menfa'at -2. [*< Ar. manfa'at √ n-f- ']*

Menfaat.

m. +ler 162b/13

→ *seyyi'e-i m. +le*

menfez -1. [*< Ar. manfaḏ √ n-f-d]*

Menfez.

m. +lerinden 85a/8

menkıbe -1. [*< Ar. menākib √ n-k-b]*

Menkıbe.

m. +yi 124b/11

menkūş -1. [*< Ar. mankūş √ n-k-ş]*

Renk renk boyanmış, süslenmiş, nakışlı.

m. 100b/12

menşūr -1. [*< Ar. manşūr √ n-ş-r]*

Prizma.

menşūr-ı şeffāf -1. Saydam prizma.

m. tan 147a/10

menzile -1. [*< Ar. manzila, manzilat √*

n-z-l] Durum, derece

m. +sinde 110b/8

merāk -33. [*< Ar. marāk √ r-k-k '1.*

Dalak. 2. İncelik, yumuşalık'(?)]

1. Merak, öğrenme veya kavrama isteği.

m. 238b/14, 283a/17, 285a/9,

292b/17

m. +ı 127a/2
m. +ım 133a/7
m. +ımdan 6b/1
m. +ımı 127a/9, 176b/17
m. +ına 245a/15
m. +ından 145a/2
m. +ınızı 146b/15
m. +la 127a/12, 203a/9, 257a/13, 99a/20, 295a/1
m. +tan 20b/6
 2. Kaygı, tasa, kuruntu, endişe.
m. 185a/14
merāka düş- -1- (*dey.*) Çok merak etmek.
m. +a -tüim 176b/16
merāka düşür- -1- → **merāka düş-**
m. +a -en 272b/4
m. +a -en 299a/4
merāk ēt- -7-
 1. Anlamaya, kavramaya çalışmak, öğrenmek, bilmek istemek.
m. -er 59a/1
m. -ip 277a/14
 2. Tasalanmak, kaygılanmak, şüpheyeye düşmek.
m. me- 174b/8, 284b/7, 31a/11, 8b/16
m. -meyiniz 71a/1
merāk içinde kal- -1- bk. **merākta kal-**
m. -dı 212b/11
merākta kal- -1- (*dey.*) Şüphe ve endişe içinde kalmak.
m. -dık 35a/3
merākta çatla- -1- (*dey.*) Bir şeyi aşırı derecede anlama veya öğrenme isteğinde olmak.
m. -yacağım 15a/19
merākta öl- -1- (*dey.*) Çok kaygılanmak.
m. -üyorum 107a/1
merākta öldür- -2- Çok kaygılandırmak, aşırı derecede şüphe ve endişe içinde bırakmak.
m. -eceksin 269a/11
m. -üyor 127a/8

merāklan -1- Kaygılanmak, endişelenmek, telaşa kapılmak.
m. +ınca 7a/4
merākib -6- [*< Ar. marākib* ‘binilecek şeyler’ √ *r-k-b*] Gemi, vapur vb. taşıtlar.
merākib-i bahriye -4- Deniz taşıtları.
m. 108b/1, 193a/11
m. +nin 192b/18
m. +ye 191a/16
merākib-i havāiye -2- Hava taşıtları.
m. 96b/18
m. +den 192b/6
merākli -3- İlgi çeken, alaka uyandıran, heyecanlı.
m. 124b/15, 56b/8
merākhlısı ol- -1- Bir şeye karşı aşırı ilgili olmak.
m. -up 129a/17
merāret -2- [*< Ar. marārat* √ *m-r-r*] Acı.
merāret-āverāne -1- Acınarak.
m. 42b/10
merdiven -4- [*< Fa. nardubān*] Merdiven.
m. 210b/8, 56b/12
m. +den 288b/5
m. +leri 232b/1
merhamet -4- [*< Fa. < Ar. marhamat* √ *r-ḥ-m*] Merhamet.
m. 177a/4, 230b/7
m. +inize 228b/10
 → *şāyān-ı m.*
merhem -1- [*< Fa. marham < Ar. malğam, malham < EYun. málagma (μάλαγμα)*] Merhem.
merhem-sāz -1- Merhem süren, çare bulan.
m. 152b/12
mer’i -2- [*< Ar. √ r-’-y*] Gözle görülen, görülebilen.
 → *ğayr-ı m.; ufḡ-ı m. +mize*

merkez -4.[< Fa. < Ar. *markaz* √ *r-k-z*]

Bir daire veya kürenin orta noktası,
herhangi biryerin odak noktası.

m. +den 67a/5

m. +inde 220b/13, 62b/19

merkez-i nār -1- Ateş merkezi.

m. +a 67a/9

merkeziye -1- Merkezde olan, merkezî.

→ *cāzibe-i m. +den*

mermi -1-.[< Ar. *marmī* 'atılan,
fırlatılan' √ *r-m-y*] Mermi.

m. 111a/2

mersiye -2-.[< Ar. *marṭiyat* √ *r-t-v*]
Mersiye.

m. 23a/7

m. +yi 103a/15

mert -1-.[<Fa. *mard*] mert.

m. 177a/16

mertebe -13-.[< Ar. *martabat* √ *r-t-b*]

Derece, ölçü, miktar.

m. 203a/10, 213a/2, 228b/4

m. +de 104b/15, 110b/9, 175a/15,
181a/7, 272b/10, 65a/10

m. +yi 215a/12

mümkün mertebe -1- Olabildiğince,
olabildiği kadar.

m. 201a/10, 232b/11, 298b/6

mertlik -1- mertlik.

mertlik göstermek:

mertliğini göster- -1- (*dey.*)

Korkusuz veya cesaretli
davranmak.

m. -emiyorlar 227a/8

mes'ūd -2-.[< Ar. *mas'ūd* √ *s-'d*]

Mesut.

m. 141a/1

mes'ūd ol- -1- Mutlu, bahtlı
olmak.

m. -maya 217a/20

mes'ūdiyet -2- Mutluluk, bahtiyarlık.

m. +i 197a/16

mes'ūdiyet-i beşeriye -1-

İnsanlığın mutluluğu.

m. 95a/9

mesā'ī -1-.[< Ar. *masā'ī* √ *s-'y*]

(Türkçede genellikle tekil anlamda
kullanılmıştır.) Çaba(lar),
emek(ler), gayret(ler).

mesā'ī-i terakkī-perverāne -1-

İlerici çaba.

m. +leri 103a/3

meşābesinde -1-.[< Ar.

maşāba' dönülen yer, toplanma
yeri' √ *s-v-b* +Tr. +*si* +*n+de*]
Mesabesinde.

m. 111a/6

mesāfāt -4-.[< Ar. *masāfat* +*āt* √ *s-v-f*]
Mesafeler.

m. +a 68b/15

m. +tan 108b/6, 144b/8

mesāfāt-ı ba'īde -1- Uzak

mesafeler.

m. +den 93a/9

mesāfe -11-.[< Ar. *masāfat* √ *s-v-f*]

Mesafe, ara, uzaklık.

m. +nin 147a/4

m. 177a/6, 93a/8

m. +den 93a/1

m. +lerine 66b/15

m. +si 68b/4, 111a/17

m. +yi 61a/18

mesāfe-i ba'īde -1- Uzak mesafe.

m. +ye 65a/7

mesāfe-yi ta'qīb -1- Takip mesafesi.

m. +i 232b/10

→ *ta' yīn-i m. +leri*

mesāfeli -1- Aralı, arası veya uzaklığı
olan.

m. 286b/10

meşālih -1-.[< Ar. *maşālih* √ *ṣ-l-h*]

İşler, meşgaleler.

→ *velvele-i m. +ini*

mesālik -1-.[< Ar. *masālik* √ *s-l-k*]

Meslekler.

mesālik-i sā'ire -1- Diğer meslekler.

m. 4b/14

mesbūk -1. [*< Ar. masbūk √ s-b-k*]
Daha önce geçmemiş.
→ *nā-* m.

meşel -1. [*< Ar. maṭal √ m-t-l*] Manalı söz.
→ *ḍarb-ı* m.

meşelā -6. [*< Ar. maṭalā √ m-t-l*]
Mesela.
m. 118b/14, 124b/10, 128b/11, 40b/15, 58b/2, 95a/14

mes'ele -6. [*< Ar. mas'alat √ s-'-l*]
Sonuçlanması veya çözülmesi gereken durum, sorun.
m. 138b/20, 232b/5
m. +si 180b/15
m. +siyle 95a/17
m. +yi 257a/1

mes'ele-i müşküle -1. Müşkil mesele.
m. +de 95a/2

meşhūr -2. [*< Ar. mashhūr √ s-h-r*]
Sihirlenmiş, bağlanmışçasına gönül vermiş, tutkun.
m. 100b/15
m. +u 294b/18

mesīre -1. [*< Ar. masīrat √ s-y-r*]
Mesire.
m. +ye 120b/2

meskūn -1. [*< Ar. maskūn √ s-k-n*]
Oturulan, ikamet edilen.
m. 122b/15

meslek -2. [*< Ar. maslak √ s-l-k*] 1. Meslek, iş dalı, iş. 2. Sistem.
meslek-i ciddiyyet- perestāne -1. Meslekî ciddiyyet.
m. +nizle 177a/14
Meslek-i Şemsi -1. Güneş Sistemi.
M. 63a/6

meslektaş -1. Meslektaş.
m. +larının 96b/16

mesmū'āt -1. [*< Ar. masmū' +āt √ s-m-*]
İşitilmiş olanlar, duyulanlar.
→ *naḳl-i* m. +a

mesmūm -2. [*< Ar. masmūm √ s-m-m*]
Zehirlenmiş.
m. 274b/20, 94b/15

mest -2. [*< Fa. mast*] Herhangi bir güzel duygu sebebiyle aşırı hayranlıkta bulunan, kendinden geçen.
mest ol- -1. Kendinden geçmek.
m. -uyordu 45a/16
→ *ser-* m.

mestī -2. [*< Fa. mast + ī*] Sarhoş olma, sarhoşluk.
mestī-i ġāram -2. Aşk sarhoşluğu.
m. 281a/5
m. +a 206b/1

mestūr -4. [*< Ar. mastūr √ s-t-r*] Gizli, kapalı, örtülü.
m. 176b/3, 221a/8, 288b/10
m. +dur 85a/6

mestūriyyet -1. Gizlilik, kapalılık.
m. 281a/10

meşūbāt -1. [*< Ar. maṣūba +āt √ s-y-b*]
Yapılan iyilikler karşılığında Allah tarafından verilen mükâfatlar.
→ *nā' il-i* m. -ı ebediye

mes'ūl -1. [*< Ar. mas'ūl √ s-'-l*] Mesul.
mes'ūl ol- -1. Sorumlu olmak.
m. -abilir 178b/17

meşāmm -2. [*< Ar. maṣāmm √ s-m-m*]
Burun.
meşām-ı nefḥa-i cān- fezā-yı rebī'ī -1. Baharın iç açan kokusu.
m. + 100b/16
→ *būy-ı* m. -nüvāz

meşbū' -1. [*< Ar. maṣbū' √ s-b-*]
Dolmuş, dolu.
m. 94b/10

meşgale -1. [*< Ar. maṣḡalat √ s-ğ-l*]
Meşgale.
meşgale-i kalemīye -1. Kalem meşgalesi.
m. +si 214b/11

meşgūl -9. [*< Ar. maṣḡūl √ s-ğ-l*] Bir şeyle uğraşan, bir işi yapmakta

olan.
m. 139a/11, 241a/11
m. +*dü* 171a/2
m. +*sünüz* 222b/2
meşğül-i aşk -1- Aşkla meşgul.
m. 101a/6
meşğül ol -3- Bir şeyle uğraşmak, bir işi yapmak.
m. -*adursunlar* 147a/5
m. -*maları* 139a/2
m. -*maya* 95a/17
m. -*urduğ* 168b/4
meşğüliyet -1- Meşgul olma hâli.
m. +*ler* 181a/15
meşhūd -6- [*< Ar. maṣhūd √ ṣ-h-d*] Meşhut, şahit olunan, görülen.
m. 148b/15, 191a/3, 283a/1
m. +*dur* 138b/14
m. +*umuz* 88b/8
meşhūd ol -1- Gözle görmek, tanık olmak.
m. -*an* 61a/9
meşhūdāt -1- Görülenler.
m. +*ı* 105a/11
meşhūn -2- [*< Ar. maṣhūn √ ṣ-h-n*] Dolu.
meşhūn-ı hirās -1- Korku dolu.
m. 226b/1
meşhūn-ı sa'ādet -1- Mutluluk dolu.
m. 142b/5
meşhūr -2- [*< Ar. maṣhur √ ṣ-h-r*] Meşhur.
m. 151a/13, 279a/3
meşkūk -5- [*< Ar. maṣkūk √ ṣ-k-k*] Şüphe edilen, şüpheli.
m. 121a/2, 169a/20, 177a/11, 96b/12
meşkūkū'l-aḥvāl -1- Nasıl birisi olduğu bilinmeyen, ne idiği belirsiz.
m. 266b/20
meşmūliyet -1- [*< Ar. maṣmūl √ ṣ-m-l*] Bir şeyin içine alınmış olan,

kuşatılmış, içinde bulunan.
m. +*le* 100b/10
meşreb -1- [*< Ar. maṣrab 'içme yeri; eğilim' √ ṣ-r-b*] Meşrep, huy, mizaç.
m. 68b/8
meşrebli -1- Herhangi bir meşrebi olan.
m. 230b/19
meşrū -2- [*< Ar. maṣrū '√ ṣ-r-'*] Meşru.
m. 275a/13
→ *refāh-ı m.* +*un*
meşrū'iyet -1- Meşru olma durumu.
m. 273a/10
meşrūtiyet -1- [*< maṣrūtiyyet < Ar. maṣrūt √ ṣ-r-ṭ*] (Türkçe'de türetilmiştir.) Osmanlı Devleti'nde 1876 Anayasası'yla başlayıp 1918 Mondros Antlaşması'na kadar devam eden dönem.
→ *i 'lān-ı M.* +*imizden*
meş'ūm -1- [*< Ar. maṣ'ūm √ ṣ-'-m*] Uğursuz.
→ *haber-i m.* +*uyla*
metānet -3- [*< Ar. matānat √ m-t-n*] Metanet.
m. 150b/6
metānet-i feylesofāne -1- Filozofça metanet.
m. +*ye* 225a/12
metānet-i fikriye -1- fikrî güç, düşünce sağlamlığı.
m. +*nize* 175a/12
metīn -3- [*< Ar. matīn √ m-t-n*] Sağlam, dayanıklı.
m. 175a/15, 195a/17
m. +*leri* 96b/5
metin -1- [*< Ar. matn √ m-t-n*] Metin, yazı, yazı parçası.
m. 44b/6,
metre -4- [*< Fr. mètre < Lat. < Yun.*] Metre.
m. 114b/16, 115a/2, 64b/19
m. +*de* 114b/19

mev'ūde -1- [*< Ar. mav'ūd √ m- 'd*] Vadedilmiş, söz verilmiş.
→ *in 'āmāt-ı m. +sine*

mevādd -2- [*< Ar. mavādd √ m-v-d*] Maddeler, cisimler.
m. +ını 148b/16

mevādd-ı şulbe -1- Katı maddeler.
m. 149a/2

mevāķi -1- [*< Ar. mavāķi √ m-ķ-*] Mevkiler, yerler.
m. +de 161a/16

mevcūd -6- [*< Ar. mavcūd √ v-c-d*] Mevcut, var olan.
m. 104b/7, 203a/12, 70b/2
m. +um 129a/13
ğayr-ı m.; ecsām-ı m. +e

mevcūdāt -3- Bütün yaratılanlar, var olanlar, mahlukat.
m. 287a/2, 302b/21, 94b/16

mevcūdiye -1- bk. **mevcūd**
→ *ķuvve-i m. +sine*

mevcūdiyyet -9- [*< mavcūdiyyet < Ar. mavcūd √ v-c-d*] Mevcut olma, varlık.
m. +inden 198b/4
m. +ini 147a/19
m. +inizin 142b/18, 144b/11
m. +ni 237a/15

mevcūdiyyet-i kadīme -1- Geçmiş varlıklar.
m. +sine 188b/2
→ *nişāne-i m. +i; ĥadd-i m. +imle;*
te'mīn-i m. +lerini

mevhūm -4- [*< Ar. mavhūm √ v-h-m*] Gerçekte olmadığı halde var olduğu sanılan, vehmedilen.
m. 63a/12, 63a/15

mevhūmü'l- me'āl -1- Sanılan anlam.
m. 197a/12
→ *şahş-ı m. +a*

mevķi -7- [*< Ar. mavķi √ v-ķ-*] 1. Mevki, yer.
m. +deyim 100b/8
m. +ler 118b/18

m. +ye 69a/7

2. Durum, vaziyet.

mevķi-i ġarābet -1- Tuhaf vaziyet.
m. 152b/18

mevķi-i mıknaṭısıyet-i muĥābbet -1- Sevgi mıknaṭısının yeri.
m. +ten 70b/1

mevķi-i mu'allā -1- Yüce yer.
m. +da 105a/13

mevķi-i semāvi -1- Gökyüzündeki yer.
m. +sini 133a/3

mevķıf -2- [*< Ar. mavķıf √ v-ķ-*] Duracak yer, durak.
m. +ine 244b/3

mevķıf-i kameriye -1- Ay durağı.
m. 112b/4

mevkien -1- [*< Ar. mavķi +an √ v-ķ-*] Yer bakımından.
m. 117a/11

mevlā -4- [*< Ar. mavlā √ v-l-y*] Allah.
M. 71a/18

mevlāyı bul- -1- (*dey.*) İstedigine kavuşmak, arzuladığı şeye kavuşmak.
m. -dum 218b/7
→ *cenāb-ı m.; cenāb-ı m. +nın*

mevsim -1- [*< Ar. mavsim 'hayvanları damgalama zamanı' √ v-s-m*] Zaman.
m. +i 222b/4

mevsūķan -1- [*< Ar. mavṣūķan √ v-ṣ-ķ*] Güvenilir bir şekilde, güvenli olarak.
m. 84b/10

mevt -13- [*< Ar. mavt √ m-v-t*] Ölüm.
m. 189a/3, 195a/12, 261a/20
m. +e 187a/6
m. +i 86b/9

mevt-i ādī -1- Değersiz, aşağılık ölüm.
m. 262b/1
→ *istīlā'-ı m.; kār-ı m.; maĥkūm-ı m.; vuķu'-ı m.; naṣībe-i m. +i;*
vuķu'-ı m. +i; ṡāniye-i m. +ime

mevzū ⁻³- [*< Ar. mavzū* √ *v-z-*]

Mesele, konu.

m. +lara 135a/4

m. +u 148b/6

m. +unu 285a/15

mevzūn ⁻¹- [*< Ar. mavzūn* √ *v-z-n*]

Biçimli, düzgün.

m. 50b/20

meydān ⁻¹⁵- [*< Ar. maydān* √ *m-y-d*]

1. Ortalık, bulunulan yer.

m. +a 168b/13, 211a/1

m. +da 156b/3, 247a/11, 26b/8

2. Alan, saha.

m. +lara 225a/19

m. +larına 35a/12

meydāna çık- ⁻²- (*dey.*) Belli olmak.

m. -aca 275a/6

m. -ıyordu 166b/8

meydāna çıkar- ⁻³- (*dey.*) Görünür duruma getirmek, ortaya çıkarmak.

m. -mı 38b/13

meydāna koy- ⁻²- (*dey.*) Göstermek, herkesin bilip görebileceği bir şekilde sergilemek.

m. -aca 294b/13

m. -an 4b/17

meydān vēr- ⁻²- (*dey.*) Olumsuz bir durumun ortaya çıkmasına fırsat ve olanak sağlamamak, bu duruma engel olmak.

m. -memek 231a/6

m. -miyorlar 135a/2

→ *foyyayı m. +a vermekten*

meyl ⁻⁶- [*< Ar. mayl* √ *m-y-l*] *mec.*

Sevgi, temayül, özel ilgi.

m. 186b/11, 213a/1

m. +den 138b/5

m. +inden 4b/12

meyl-i tabiī ⁻¹- Doğal, olağan meyl.

m. +den 57a/3

→ *isti 'dād-ı m.*

me'yūs ⁻¹¹- [*< Ar. ma'yūs* √ *y-'-s*]

Üzgün.

m. 136b/10, 196b/5

m. +um 175a/16

me'yūs ét- ⁻²- Üzmek.

m. -en 242b/18

m. -ti 296b/15

me'yūs ol- ⁻⁶- Üzülmek, ümitsiz olmak.

m. -du 223a/4

m. -ma 260b/7

m. -uyordu 236b/6, 237a/3, 287a/8, 46b/4

me'yūsāne ⁻²- Ümitsiz ve üzgün bir şekilde.

m. 156b/18, 42b/10

me'yūsiyet ⁻²- Üzgünlük.

m. +imiz 86b/18

m. +ini 53a/11

meyyit ⁻¹- [*< Ar. mayt, mayyit* √ *m-v-t*]
Ölü.

m. +in 260b/17

mezār ⁻²- [*< Ar. mazar* √ *z-v-r*] Mezar.

m. 86b/16

→ *kitābe-i seng-i m.*

mezārcı ⁻¹- Mezarıcı.

m. 261a/15

mezārlık ⁻³- Mezarlık.

m. +larda 297a/14, 50b/11

m. +ların 49a/2

mezkūr ⁻¹- [*< Ar. maḍkūr* √ *d-k-r*]

Zikrolunan, anılan.

→ *baḥr-i m. +un*

mezrū ⁻¹- [*< Ar. mazrū* √ *z-r-*]

Ekilmiş (toprak), ekili.

m. 100b/12

mı ⁻⁸⁵- [*< ET.*] Soru eki.

m. 101a/4, 101a/7, 117a/4,

118b/16, 120b/16, 120b/17, 131a/5,

133a/16, 135a/8, 13a/9, 148b/5,

158b/16, 160b/13, 167a/8, 169a/15,

16b/7, 174b/15, 174b/16, 180b/12,

181a/5, 188b/4, 192b/6, 203a/1,

204b/5, 209a/1, 211a/19, 21a/13,

21a/9, 221a/14, 221a/16, 222b/3,

222b/5, 224b/5, 229a/15, 241a/6,

242b/4, 249a/3, 24b/15, 251a/10,

252b/14, 25a/14, 278b/6, 284b/18,

291a/21, 291a/22, 29a/17, 35a/15,

37a/3, 49a/5, 50b/16, 58b/13,

6b/10, 6b/16, 70b/15, 71a/2,
74b/16, 78b/10, 88b/20, 8b/6,
94b/8, 9a/5
m. +dır 167a/7, 49a/14, 86b/11
m. +ydi 212b/13, 236b/10,
243a/16, 256b/15, 274b/8, 282b/15,
282b/6, 287a/1, 287a/3, 90b/9,
91a/1

m. +ydım 178b/2

m. +yum 155a/16, 71a/10

m. +yız 116b/2

m. +ymış 90b/3

→ uyuya m. *kal*dı; *nufūzu altına m.*
gireceğim

mıknatısiyet -1- [*< mıknatısiyyet < Ar.*
mıḡnāṭis < Yun. litos magnētēs
‘magnesia taşı’ *< Magnēsia*
(Tesalya’da bir şehir, Manisa)]
Mıknatıslık, çekicilik.

→ *mevki* ‘-i m. -i muḥābbetten

mırıldan- -2- [*< yansıma sözcük*]
mırıldanmak.

m. -dı 53a/16

m. -ıyon 23a/20

mırıltı -1- mırıltı.

m. 53a/19

mıṣbāḥ -1- [*< Ar. miṣbāḥ √ ṣ-b-ḥ*]
Aydınlatma aleti, kandil, ışık.

mıṣbāḥ-ı taḥarri -1- Arama ışığı.
m. 145a/15

Mıṣır -1- [*< Ar. miṣr ‘gelişmiş yer,*
şehir’] Ülke adı.

M. +da 129a/1

mıṣrā -1- [*< Ar. miṣrā ‘√ ṣ-r-’*] Mısra,
dize.

m. +lar 105a/3

mi -130- bk. mı.

m. 11a/15, 132b/16, 135a/10,
141a/13, 143a/19, 158b/17, 159a/2,
15a/7, 15a/8, 160b/17, 16b/2,
16b/3, 171a/12, 171a/17, 174b/3,
177a/10, 177a/6, 178b/12, 183a/9,
192b/5, 19a/20, 204b/3, 204b/4,
209a/7, 210b/5, 216b/17, 219a/7,
21a/19, 221a/14, 221a/18, 222b/6,
240b/19, 245a/6, 248b/7, 24b/18,

24b/9, 253a/6, 254b/11, 255a/9,
258b/3, 258b/7, 259a/6, 263a/2,
268b/15, 270b/13, 274b/19,
284b/18, 284b/5, 287a/5, 292b/13,
295a/18, 29a/1, 304b/8, 32b/11,
35a/20, 36b/8, 36b/9, 40b/20,
49a/10, 4b/8, 59a/2, 64b/18, 64b/9,
70b/15, 71a/2, 72b/19, 72b/3,
72b/5, 72b/6, 74b/20, 74b/8,
76b/13, 76b/5, 76b/9, 80b/6,
81a/15, 86b/10, 86b/3, 97/13, 9a/1
m. +dır 150b/10, 152b/3, 177a/1,
177a/14, 177a/9, 184b/12, 195a/7,
204b/2, 204b/3, 204b/9, 260b/13,
93a/11, 96b/14

m. +sin 208b/9, 78b/19

m. +siniz 120b/4, 131a/10, 239a/8,
251a/18, 293a/15

m. +ydi 103a/5, 137a/19, 138b/5,
212b/3, 223a/5, 223a/9, 224b/2,
227a/19, 236b/8, 243a/2, 247a/18,
267a/16, 283a/15, 290b/14, 29a/4,
38b/10, 38b/8, 47a/7, 80b/6, 9a/3

m. +yim 19a/2, 38b/6

m. +yız 119a/7, 127a/19, 73a/8

→ *kaleminden m. çıkmıştı; selāmün*
kavlen m. geldi; kıyāmet m.
kopacak

mi‘yār -1- [*< Ar. √ ‘-y-r*] Ölçü, kıtas.
mi‘yār-ı saḥiḥ -1- Saḥiḥ ölçü.
m. 201a/16

mi‘de -1- [*< Ar. mi‘dat, ma‘dat √ m-‘-*
d] Mide.

m. +den 58b/13

miḥānikī -1- [*< Ar. miḥānikī < Yun.*]
Mekanik.

→ *fenn-i m. +i*

Mihrān -2- [*< Erm. ṽḥḥḥuū*] Özel ad.
Mihrān Maṭba‘a -2- Yer adı.

M. +sı 1a/8, 2b/1

miḡdār -5- [*< Ar. √ ḡ-d-r*] Miktar.

m. +dan 93a/2

m. +ı 102b/2

m. +ını 114b/19

m. +ının 148b/10

mikdār-ı tereffu' -1- Yükselen seviye.
m. +na 190b/16

miķrob -2- [*<Fr. microbe < EYun. mikrobios 'küçük canlı'*] Mikrop.
m. +lara 87a/6
m. +lardan 87a/16

miķroblu -1- Mikroplu.
m. 182b/3

miķyās -3- [*< Ar. √ k-y-s*] Oran, ölçek, ölçü.
m. 103a/10, 199a/10
m. +ı 64b/18

mīl -1- [*< Ar. √ m-y-l < Lat.*] (ölçü birimi) Mil.
m. 61a/19

mīlādiyye -1- [*< Ar. mīlād 'doğum günü' + iyat √ v-l-d*] Hz. İsa'nın doğum yılını başlangıç kabul eden takvime göre olan.
→ *sene-i m. +sinde*

mīlel -2- [*< Ar. milal √ m-l-l*] Milletler.
mīlel-i sā'ire -1- Diğer, başka milletler.
m. 176b/10
→ *hayāt-ı 'umūmīye-yi m. +i*

milimetre -3- [*< Fr. millimètre*] Milimetre.
m. 114b/20, 115a/1, 115a/3

millet -6- [*< Fa < Ar. millat √ m-l-l*] Millet, insan topluluğu.
m. 166b/9, 277a/13
m. +in 49a/13
m. +ler 122b/10, 167a/10
m. +lerin 167a/11

milliye -1- [*< milliyye < Ar. millat √ m-l-l*] Millî.
→ *'ādāt-ı m. +mizden*

milliyet -1- [*< milliyyet < Ar. √ m-l-l*] Bir kişinin mensup olduğu topluluk.
m. +inden 42b/4

milyarlarca -4- [*< Fr. milliard + Tr. +lar +ca*] Milyarlarca.
m. 102b/19, 149a/1, 68b/14, 93a/9

milyon -4- [*< Fr. million < İtal.*] Milyon.
m. 66b/20, 93a/1, 93a/4, 93a/7

milyoner -1- [*< Fr. millionnaire*] Milyoner.
m. +lerin 118b/5

milyonlarca -1- Milyonlarca.
m. 221a/12

min -4- [*< Ar.*] 1. Benim. 2. +dan.
min ğayr-i haddin -1- (*dey.*) Haddim olmayarak; bir sözü veya düşünceyi belirtirken bunun kendisine düşmeyeceğini, bu konuda yetersiz olduğunu ifade etmek için kullanılan tevazu sözü.
m. 4b/7

min cihetin -1- Her bakımdan, her yönden.
m. 83a/5

mine'l-ezel -1- Ezelden.
m. 143a/18

mine'n-nār -1- Ateşten.
→ *el- intizāru eşeddü m; anhāsıyla m. +sıyla*

mināre -6- [*< Fa. (ezan okunan yer anlamı Farsça'da ortaya çıkmıştır.) < Ar. menār 'ışık yakılan yer'den menāra' 'fener, ışık kulesi' √ n-v-r*] Minare.
m. 188b/1, 191a/4, 288b/5
m. +den 64b/16
m. +lerde 170b/16
m. +lerden 188b/3

minder -1- [*< ?*] Minder.
m. +ler 56b/4

minhā -1- [*< Ar. min+hā*] Ondan.
→ *anhāsıyla m. +sıyla*

mini -8- [*< Fr.*] küçük.
m. 135a/5, 169a/5, 247a/4, 247a/5, 74b/7, 74b/8

minnet -2- [*< Ar. minnat √ m-n-n*] Minnet.
m. +lerle 299a/8

minnet-dārlık -1- Minnettarlık.
m. 150b/13

mişāl -6- [*< Ar. miṭāl √ m-t-l*] Misal, örnek.
m. 128b/5, 176b/12, 304b/8, 48b/11, 96b/9
→ *timṣāl-i bī- m.*

miskīn -4- [*< Ar. √ s-k-n*] Miskin, uyuşuk, pısırik.
m. 296b/7, 74b/3, 74b/1
m. +*dir* 5a/9

mişl -2- [*< Ar. miṭl √ m-t-l*] Misil, eş, benzer.
m. +*iyle* 200b/15
m. +*i* 111a/2

miyān -7- [*< Fa.*] meyan: 1. Ara, orta. 2. Bel.
m. +*ımızda* 261a/20
m. +*ında* 115a/15, 140b/5, 55a/3, 66b/18
→ *ḥaṭṭ-ı m.* +*daki*; *der- m.* +*ıyla*

mizāc -3- [*< Ar. √ m-z-c*] Mizaç.
m. 57a/9
→ *ḥiffet-i m.* +*la*; *müstehzī- m.*

moda -2- [*< İtal. moda < Lat.*] Yenilik, alışkanlık.
m. 83a/2, 83a/8

modern -3- [*< Fr. moderne < Lat*] Modern.
M. 292b/10, 299a/21
Modern apartman -1- Yer adı.
M. +*ın* 235a/4

modistra -2- [*< İtal.*] Kadın terzi.
m. +*lardan* 246b/5
m. +*mızın* 300b/4

moi -2- [*< Fr*] Ben, öz.
→ *realite conscience le m. et non m.*

Mon -1- [*< Fr. montagne*] Dağ.
Mon Bilon -1- Yer adı, Alp Dağları'nın en tepe noktası, Mont Blanc.
M. +*a* 128b/20

montrans -1- İkilmede anlamsız benzerlik kelimesi.
→ *ḵontrans m.* 38b/3

Mopassan -1- [*< Fr.*] Guy de Maupassant, Fransız yazar.
M. +*ların* 202b/7

Moris -1- Kişi adı.

Moris Doney -1- Kişi adı.
M. +*in* 285a/10

mostra -1- [*< İtal.*] Model, satış tezgahlarında öne konan ürün.
m. +*ları* 233a/17

Mösyö -2- [*< Fr. monsieur*] Mösyö, bay.
m. 246b/4

Mösyö Beleriyo -1- Kişi adı.
M. +*nun* 129a/6

mu -39- Soru eki.
m. 116b/1, 119a/2, 173a/18, 174b/10, 174b/6, 180b/4, 183a/13, 18b/13, 20b/4, 211a/14, 21a/1, 226b/7, 23a/17, 249a/12, 250b/19, 25a/13, 26b/1, 26b/9, 277a/11, 295a/20, 33a/1, 34b/5, 6b/15, 71a/9, 76b/4, 30b/14, 80b/14, 86b/12
m. +*dur* 22b/13
m. +*sun* 79a/18, 116b/17, 210b/19
m. +*sunuz* 132b/14, 133a/20, 134b/6, 240b/12, 240b/20
m. +*ydu* 137a/6, 248b/2, 81a/16

mu'allā -1- [*< Ar. √ 'l-v*] Yüce, yüksek, üstün.
→ *mevķi 'i m.* +*da*

mu'āmelāt -2- [*< Ar. mu'āmalat+āt √ 'm-l*] Muameleler.
mu'āmelāt ı beşeriye -1- İnsanî, insana ait davranışlar.
m. +*deki* 88b/4
→ *sū-i m.* +*ı*

mu'ammā -5- [*< Ar. √ 'm-y*] Muamma.
m. 146b/4, 223a/10, 263a/5
m. +*yı* 247a/17, 263a/8

mu'aṭṭal -1- [*< Ar. √ 't-l*] Muattal, kullanılmayan, işlemez hâlde olan.
m. 44b/13

mu'atṭar -1. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'t-r}}$] Muattar,
güzel kokulu.
→ *hava-yı m. +ı*

mu'āvenet -2. [$\sqrt{\text{Fa. } \text{'āvanat}}$ $\sqrt{\text{'v-n}}$] Muavenet, yardım.
m. +inizi 255a/9

mu'āvenet-i ġarām- perverāne -1.
Sevda besleyen yardım.
m. 51a/7

mu'āyene -2. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'āyanat}}$ $\sqrt{\text{'y-n}}$]
İnceleme, araştırmak veya anlamak
için dikkatle bakma.
m. +ye 290b/21
→ *naẓar-ı m. +den*

mu'ayyen -6. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'ayyan}}$ $\sqrt{\text{'y-n}}$]
Muayyen, belirli, belli olan.
m. 40b/5, 63a/12, 82b/7
→ *vakt-i m. +den; ma'nā-yı m. +i;*
vürūd-ı m. +ini

mu'ayyene -1. bk. **mu'ayyen**.
→ *havza-i m. +ye 184b/17*

mu'azzeb -1. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'addab}}$ $\sqrt{\text{'d-b}}$]
Muazzeb, azap çeken, azaba duçar
olmuş.
m. 214b/5

mu'cize -2. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'cizat}}$ $\sqrt{\text{'c-z}}$]
Mucize, olağanüstü, akıl almaz
olan.
mu'cize-i leṭāfet -1. Güzellik
mucizesi.
m. +i 51a/6

mu'cize-yi 'uzmā -1. Büyük
mucize.
m. +ya 51a/10

mu'tenā -1. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'tanā}}$ $\sqrt{\text{'n-y}}$]
Mutena, itinalı, özenli.
m. 247a/2

mu'āheze -2. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'āḥadāt}}$ $\sqrt{\text{'h-d}}$]
Muaheze, kınama, eleştiri.
m. +lere 267a/19

mu'āheze ét- -1. Kınamak,
azarlamak.
m. -ebilir 145a/6
→ *hedef-i m. 184b/9*

mu'aḥḥaren -1. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'aḥḥar+an}}$ $\sqrt{\text{'h-z}}$] Muahharen, sonradan,
bilahare.
m. 161a/17

mu'allak -1. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'l-k}}$] Asılmış,
asılı olan.
m. +ta 64b/8

mu'allimāt -1. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'allim+āt}}$ $\sqrt{\text{'l-m}}$] Muallimler.
→ *Dāru'l- m. +tan*

mu'āmele -1. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'āmalat}}$ $\sqrt{\text{'-m-}}$ $\sqrt{\text{'l}}$] Muamele, davranış.
mu'āmele ét- -1. Davranmak.
m. -meyen 164b/18

mu'aṣāka -1. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'ṣ-k}}$] (Türkçe'de
türetilmiştir.) Muṣāka, âşıktaşlık.
m. +nın 224b/4

mūcib -3. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'v-c-b}}$] Mucip,
gerektiren.
m. 216b/2

mūcib-i 'ikāb -1. Azap, eziyet
gerektirme.
m. 229a/16

mūcib ol- -1. Gerektirmek.
m. -du 234b/17

mufaṣṣal -1. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'f-ṣ-l}}$] Ayrıntılı.
m. 174b/18

muḡaddī -2. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'g-z-z}}$] Besleyen,
besleyici.
m. 43a/7, 44b/19

muḡberāne -2. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'muḡbarr+}}$ $\sqrt{\text{'g-b-}}$ $\sqrt{\text{'r}}$ + Fa. -āne] Gücenmişçesine,
küskün bir şekilde.
m. 21a/17, 54b/11

muḡfil -2. [$\sqrt{\text{Ar. } \text{'muḡfil}}$ $\sqrt{\text{'g-f-l}}$]
Aldatıcı, kandıran.
m. 260b/11
m. +i 199a/17

muḡfilāne -3. Aldatırcasına,
kandırıcasına.
m. 137a/8, 236b/15
→ *eḡvār-ı m.*

muḡfile -1. bk. **muḡfil**.
→ *cesāret-i m.*

muğlak -1. [*< Ar. muğlāk √ ğ-l-k*]
Muğlak.
m. 223a/10

muḥabbet -20. [*< Ar. maḥabbat √ ḥ-b-b*] Aşk, sevgi, sevmek.
m. 216b/1, 237a/6, 259a/20, 263a/13, 264b/6, 300b/15
m. +e 82b/1, 237a/9
m. +i 258b/6
m. +in 289a/16
m. +ine 224b/11
m. +inin 163a/15
m. +le 229a/1
m. +ten 224b/6

muḥabbet-i ġā'ibāne -1. Meçhul sevdâ.
m. +si 215a/11

muḥabbet-nāme -1. Aşk mektubu.
m. 204b/4
→ *āġūş-ı m. +ine; i 'tirāf-ı m.; kurbîyet-i m.; mevķi '-i müknaṭîsiyet-i m. +ten*

muḥabbeten -1. Aşk veya sevdâ bakımından.
m. 222b/20

muḥābere -2. [*< Ar. muḥābarah √ ḥ-b-r*] Haberleşme, yazışma.
m. +yi 231a/1

muḥābere-i hissiye -1. Duygusal yazışma, hissî yazışma.
m. 175a/10

muḥābir -1. [*< Ar. √ ḥ-b-r*] Muhabir.
muḥābir-i ġā'ib -1. Meçhul haberci.
m. +inizle 296b/17

muḥācir -2. [*< Ar. √ ḥ-c-r*] Göçmen.
m. +lerin 22b/11, 30b/5

muḥāfaẓa -5. [*< Ar. muḥāfaẓah √ ḥ-f-z*] Koruma, gözetme.
m. +ya 104b/12

muḥāfaẓa-i ḥayāt -1. Hayatın muhafazası.
m. 94b/11

muḥāfaẓa-ét -3. Korumak.
m. -eceġime 260b/3

m. -iyor 71a/18
m. -mesinde 259a/2

muḥākemāt -3. [*< Ar. muḥākamat + āt √ ḥ-k-m*] Muhakemeler.
muḥākemātı-ı medīde -1. Uzun muhakemeler.
m. +si 216b/20
→ *ġāye-i m. +ı; şafvet-i m. +ına*

muḥākeme -7. [*< Ar. muḥākamat √ ḥ-k-m*] Muhakeme.
m. 104b/14, 298b/9
m. +deki 261a/16

muḥākeme-ét -1. Bir meseleyi bütün yönleriyle düşünmek, mütalaa etmek.
m. -ebilecek 99a/18
m. -miş 297a/2
→ *binā-i m. ederek; kuvve-i m. +siyle*

muḥakkak -3. [*< Ar. √ ḥ-k-k*] Muhakkak.
m. 190b/1, 99a/1
m. +tı 299a/17

muḥakkakan -1. Muhakkak bir şekilde.
m. 86b/13

muḥakkakiyet -1. Muhakkak olma durumu, muhakkaklık.
m. 227a/2

muḥāl -5. [*< Ar. √ ḥ-v-l*] Olması, gerçekleşmesi imkânsız.
m. 120b/9, 166b/13, 82b/14, 93a/11
→ *farz-ı m.*

muḥālefet -1. [*< Fa. < Ar. muḥālafat √ ḥ-l-f*] Bir davranışa, bir söze, bir duruma karşı çıkma durumu.
m. +te 230b/3

muḥallebici -1. [*< Ar. ḥalīb 'süt' √ ḥ-l-b -maḥallebī + ci-*] (Türkçe'de türetilmiştir.) Muhallebici.
m. 88b/20

muḥalliyet -1. [*< muḥalliyyet < Ar. muḥall √ ḥ-l-v*] Boşaltma durumu, tahliye.

muḥalliyetü'l- havā -1- Hava
boşaltmaya yarayan araç.
m. 149a/9

Muḥammed -1- [*< Ar. muḥammad √ ḥ-m-d*] “Övülmüş”. Peygamber adı.
Hz. Muhammed (S.A.V).
→ *ümmet-i M.* +i

muḥārebe -3- [*< Ar. muḥārabat √ ḥ-r-b*] Muharebe, savaş.
m. +de 167a/5
m. +den 123a/1
m. +ler 122b/11

muḥarrer -1- [*< Ar. muḥarrar √ ḥ-r-r*] Yazılmış, tahrir edilmiş.
m. 267a/3

muḥarrerāt -1- Yazılmış, tahrir edilmiş şeyler.
m. +ın 44b/10

muḥarrib -1- [*< Ar. √ ḥ-r-b*] Tahrip eden, harap eden, yıkan.
m. +lerle 102b/18

muḥarrir -1- [*< Ar. ḥ-r-r*] Tahrir eden, yazan, yazar.
m. +i 1a/4

muḥarrire -1- bk. **muḥarrir**.
m. +si 135a/6

muḥāsebe -1- [*< Ar. muḥasabat √ ḥ-s-b*] Hesaplaşma, karşılıklı hesap görme.

muḥāsebe-i sevdā -1- Sevda hesaplaşması.
m. +nızı 251a/14

muḥāsib -1- [*< Ar. √ ḥ-s-b*] Muhasip, hesap yapıcı, sayman.
m. +ler 168b/9

muḥāsibīn -1- Muhasipler, hesap yapanlar.
m. 161a/14

muḥāṭ -2- [*< Ar. √ ḥ-v-ṭ*] Kuşatılmış, çevresi sarılmış.
m. 65a/11, 66b/2

muḥāṭab -3- [*< Ar. √ ḥ-ṭ-b*] Muhatap.
m. +ın 235a/9
m. +ına 235a/18

muḥāṭab-ı vefākār -1- Vefalı

muhatap.
m. 142b/14

muḥātebe -5- [*< Ar. muḥātaba √ ḥ-ṭ-b*] Muhatap.
m. +si 279a/7
m. +sine 151a/18, 249a/16, 252b/4

→ *ṣāyān-ı m.* +dır

muḥāvere -2- [*< Ar. muḥāvarat √ ḥ-v-r*] Karşılıklı yapılan konuşma.
m. +leri 301a/9

muḥāvere-i ğayr-ı neẓīha -1- Temiz olmayan konuşmalar.
m. +larına 45a/1

muḥayyel -1- [*< Ar. muḥayyal √ ḥ-y-l*] Hayal edilen.
→ *ṣanem-i m.* +e

muḥayyile -2- [*< Ar. muḥayyil √ ḥ-y-l*] Hayal kurma yetisi, hayal gücü.
m. +mi 143a/5
m. +niz 258b/13

→ *kuvve-i m.* +si

muḥbir -1- [*< Ar. √ ḥ-b-r*] Haber getiren, haber veren, haberci.

muḥbir-i yār -1- Sevgili habercisi.
m. +ini 218b/4

muḥibbe -11- [*< Ar. muḥibb √ ḥ-b-b*] Kadın sevgili.

m. +sinin 139a/19, 223a/15

muḥibbe-i ğā'ibe -8- Gaip, gizli sevgili.

m. 217a/5

m. +si 212b/18

m. +sinden 174b/17

m. +sine 255a/17

m. +sini 139a/4

m. +sinin 218b/11, 230b/18

m. +ye 227a/15

muḥibbe-i meḥūle -1- Meçhul sevgili.

m. +sinin 216b/9

muḥīṭ -15- [*< Ar. √ ḥ-v-ṭ*]

1. Çevreleyen, kapsayan, tümüyle kuşatan.

m. +i 149a/13
 2. Çevre, yöre.
 m. +ine 47a/8
muḥīṭ -i nümā -1- Görünen muhit,
 çevre.
 m. 48b/19
 → *Baḥr-i M. -i Atlāsī; Baḥr-i M. -i Atlāsīdeki; Baḥr-i M. -i Atlāsīnin; Baḥr-i M. -i Atlāsīnin; Baḥr-i M. -i Hindī; Baḥr-i M.; Baḥr-i M.; keşif-i*
 m. +ine
muḥtāc -2- [*< Ar. √ ḥ-v-c*] Olması veya yapılması gereken şey.
muḥtāc-ı fa‘āliyet -1- Harekete muhtaç.
 m. 179a/17
muḥtāc-ı tedkīk -1- İncelemeye muhtaç.
 m. 182b/15
muḥtefī -1- [*< Ar. √ ḥ-t-f*] Saklanmış, saklı, gizli.
 m. 101a/5
muḥtelif -2- [*< Ar. muḥtalif √ ḥ-l-f*] Muhtelif.
 m. 45a/9, 93a/3
muḥtelife -1- bk. **muḥtelif**.
 → ‘*urūḳ-ı m.*
muḥtemel -2- [*< Ar. muḥtamal √ ḥ-m-l*] Muhtemel.
 m. 221a/20
 m. +di 232b/9
muḥterik -1- [*< Ar. muḥtamal √ ḥ-r-k*] Yanmış.
 m. 103a/17
muḥteriz -2- [*< Ar. √ ḥ-r-z*] Çekingen.
 m. 231a/12, 53a/20
muḥterizāne -1- Çekingen bir şekilde.
 m. 279a/7
muḥteşem -1- [*< Ar. muḥtaşim √ ḥ-ş-m*] Muhteşem.
 m. 142b/17
muḥābele -10- [*< Ar. muḥābalat √ ḥ-b-l*] Karşılık, karşılık verme.
 m. 52b/20, 207a/9, 296b/1
 m. +dir 176b/13

m. +ye 176b/7
muḥābele-i sāfiyāne -1- Safça mukabele.
 m. 236b/16
muḥābele-ét -4- Karşılık vermek.
 m. -ecegim 142b/1
 m. -eydim 183a/20
 m. -ti 255a/16
 m. -tik 163a/9
muḥābil -5- [*< Ar. √ ḥ-b-l*]
 1. Karşılık olarak, karşılığında, karşı.
 m. 111a/4, 256b/11, 99a/13
 2. Rağmen.
 m. 216b/7,
 3. Bir yerin karşı tarafında, karşısında olan.
 m. 234b/1,
muḥaddem -2- [*< Ar. muḥaddam √ ḥ-d-m*] Zaman ifadesi olarak daha önce, evvel, önceki.
 m. 55a/17, 69a/20
muḥaddeme -1- [*< Ar. muḥaddimat √ ḥ-d-m*] bir iş veya olay başlama, başlangıç.
muḥaddeme-yi tesemmüm -1- Zehirlenme başlangıcı.
 m. 287a/2
muḥadder -1- [*< Ar. muḥaddar √ ḥ-d-r*] Allah tarafından olması uygun görülmüş, belirlenmiş olan.
 m. +se 273a/9
muḥaddime -3- [*< Ar. muḥaddimat √ ḥ-d-m*] Giriş, ön söz.
 m. 227a/9, 3a/1
 m. +de 303a/20
muḥallid -1- [*< Ar. √ ḥ-l-d*] Taklit eden, taklitçi.
 m. +ligine 39a/4
muḥavemet -1- [*< Fa. < Ar. muḥāvat √ ḥ-y-m*] Karşı koyma, direnme, direnç gösterme.
 m. +i 115a/5
muḥavemetsiz -1- Dirençsiz, güçsüz.
 m. 288b/20

mukāyese -2. [*< Ar. mukāyasat √ k-y-s*]

Ölçme, ölçü.

m. +sinden 62b/2

mukāyese ét- -1. Kıyaslamak, karşılaştırmak.

m. -er 289a/3

mukayyed -1. [*< Ar. mukayyad √ k-y-d*] Kaydedilmiş.

m. 84b/10

mukni' -1. [*< Ar. √ k-n- ']* İkna eden, inandıran, inandırıcı.

m. 272b/8

muktedir -3. [*< Ar. muqtadir √ k-d-r*]

Bir işe veya duruma güç yetiren, bir şeyin üstesinden gelmeye yeterli gücü olan, güçlü, kuvvetli.

m. 51a/11

muktedir ol- -2. Gücü yetmek.

m. -abildigim 199a/20

m. -amadı 242b/17

mukteżā -2. [*< Fa. < Ar. muқтаdā √ k-d-y*] Lazım, gerekli.

m. +sından 273a/8

m. +ydı 243a/3

mūm -1. [*< Fa. mūm, mōm*] mum.

m. +a 63a/20

mundār -1. [*< Fa. murdar*] (Halk ağzı 'mundar') Kirli, pis, iğrenç.

m. 22b/12

m. +ı 74b/2

mūnis -1. [*< Ar. √ 'n-s*] cana yakın, sıcakkanlı, sevimli.

m. 143a/19

munţafī -2. [*< Ar. √ n-f- ']* Ateş veya ışık sönmüş olma, sönük.

munţafī ol- -2. Sönmek.

m. -acahtır 158b/9

m. -acağı 161a/21

muntażaman -1. [*< Ar. muntażim+an √ n-z-m*] Düzgün, düzenli bir şekilde.

m. 165a/15

muntażır -6. [*< Ar. muntażir √ n-z-r*]

Bekleyen, gözleyen.

m. 273a/4

m. +dı 170b/19

m. +ım 196b/4

muntażır-ı izāhat -1. Açıklama bekleyen.

m. 295a/1

muntażır-ı kudūm -1. Gelmesi beklenen.

m. +ü 218b/2

→ *hādişe-i m. +a*

munżam -1. [*< Ar. munḏamm √ ḏ-m-m*] Bir şeye sonradan katılan, sonuna eklenen.

→ *'ālem-i m. +da*

murabba' -1. [*< Ar. √ r-b- ']* Dört şeyden oluşan dörtlü.

m. +larıyla 66b/8

murād -4. [*< Ar. √ r-v-d*] Erişilmek dilenen, olması arzu edilen şey, istek, dilek.

murād alıp murād vēr- -1. (*dey.*)

İki kişi karşılıklı olarak isteklerine kavuşmak.

m. -meden 280b/7

→ *nā- m.; nā- m. olarak*

muraşşa' -1. [*< Ar. √ r-ş- ']* Değerli taşlarla bezenmiş.

m. 106b/3

muşābīn -1. [*< Ar. muşāb+īn √ ş-v-b*] Belaya veya musibete uğramış olanlar.

m. +idir 178b/19

muşāfaḥa -1. [*< Ar. √ ş-f-ḥ*]

selamlaşma, el sıkışma, tokalaşma.

muşāfaḥa-i şamīmiye -1. Samimi tokalaşma.

m. 164b/9

muşaffā -1. [*< Ar. √ ş-f-v*] arı duruma getirilmiş, arındırılmış.

m. 283a/13

muşahḥar -2. [*< Ar. √ ş-ḥ-r*]

büyülenmiş, büyülenmiş gibi bir şeyin etkisine girmiş.

m. 136b/18

m. +ı 150b/18

musahhara -1. [$\sqrt{s-h-r}$] Emir altına alınmış, emredilmiş.
→ *meleke-i m. +sı*

muşāra 'a -1. [$\sqrt{s-r-}$] Güreşme, güreş tutma.
→ *müheyā-yı m.*

muşır -1. [$\sqrt{Ar. musirr \sqrt{s-r-r}}$] Israr eden, ısrarcı.
m. 213a/2

muşirrāne -2. Israrlı bir şekilde, inatla
m. 212b/19, 295a/7

muşibet -3. [$\sqrt{Ar. muşibat \sqrt{s-v-b}}$]
1. Bela, felaket, sıkıntı.
m. +in 154b/18
2. Uğursuz, murdar (kimse).
m. 25a/9, 208b/9
m. +i 74b/1

muṭābakat -1. [$\sqrt{t-b-k}$] Uygun olma, uygunluk.
→ *derece-i m. +ı*

mutaşavver -1. [$\sqrt{Ar. mutaşavvar \sqrt{s-v-r}}$] Zihinde canlandırılan, tasavvur edilen.
m. 198b/16

mutāzarri 'āne -2. [$\sqrt{Ar. mutāzarri \sqrt{z-r-}}$ +Fa. -āne] Yalvarıp yakaran bir hâlde.
m. 192b/9, 289a/11

mu'tedilāne -1. [$\sqrt{Ar. mu'tadil \sqrt{-d-l}}$ +Fa. -āne] Orta düzey olacak şekilde, vasatça.
m. 55a/10

muṭlaḳ -8. [$\sqrt{t-l-k}$] Kayıtsız şartsız; kesin, kati tam.
m. 116b/1, 197a/13, 198b/14, 251a/1, 269a/12, 295a/11, 295a/21, 296b/11

muṭlaḳa -1. [$\sqrt{Ar. muṭlaḳat \sqrt{t-l-k}}$] Kesinlikle.
m. 53a/12

muṭāfaḳat -4. [$\sqrt{Ar. muṭāfaḳat \sqrt{v-f-k}}$] Uygun görme; uygunluk.
m. 48b/1, 265a/4

muṭāfaḳat- ārā -1. Uygunluk, uyum.

m. 93a/12
→ *cevāb-ı m. +ınızı*

muṭāffak -5. [$\sqrt{v-f-k}$] Muvaffak.
muṭāffak ol -5. Başarmak, başarılı olmak, üstesinden gelmek.
m. -amadı 154b/4
m. -amamak 287a/7
m. -amıyorlardı 194b/11
m. -arak 57a/16
m. -duğum 200b/19

muṭāffakiyet -5. Başarılı olma, başarı.
muṭāffakiyet-i tedevvür -1. Dönüş veya dönme başarısı.
m. +ü 96b/11
→ *'arz-ı çehre-i m.; evc-i m.; iḥrāz-ı m.; kemāl-i m. +le*

muṭāfık -11. [$\sqrt{v-f-k}$] Uygun, münasip.
m. 178b/1, 178b/8, 198b/7, 231a/7, 255a/18, 267a/16, 85a/13
→ *nā- m.; nefsi 'l-emre m.*

muṭāfık-ı 'aḳıl -1. Akla uygun.
m. 99a/6

muṭāfık ol -1. Uygun ol(ma)mak.
m. -mayan 199a/2

muṭahhiş -1. [$\sqrt{v-h-ş}$] Dehşetli, ürküten.
→ *cevāb-ı m. +ini*

muṭāşala -1. [$\sqrt{Ar. muṭāşalat \sqrt{v-ş-l}}$] Kavuşma, birleşme.
→ *ān-ı m. +sında*

muṭṭaribāne -1. [$\sqrt{Ar. muṭṭarib \sqrt{d-r-b}}$ +Fa. -āne] İztıraplı bir hâlde, acı çekercesine.
→ *ḥāl-i m. +de*

muṭzır -2. [$\sqrt{Ar. muṭzır \sqrt{d-r-r}}$] Zarar veren, zararlı.
m. 152b/4, 87a/6

mū'zib -3. [$\sqrt{Ar. mū'zib \sqrt{-d-b}}$] İnsanlara bir şekilde rahatsızlık vermeyi huy ednmiş kimse.
m. 131a/16
m. +in 217a/1
m. +ler 138b/9

mū'ziblik -2- Muziplik.
m. +ine 150b/3
m. +inden 146b/10

muẓlim -3- [*< Ar. √ z-l-m*]
 1. Karanlık.
m. 68b/19
 2. *mec.* Anlamı açık olmayan, gizli, şüpheli.
m. 40b/3, 51a/8

mū -9- bk. **mu**.
m. 128b/13, 133a/6, 18b/12, 18b/4, 22b/1, 287a/4, 33a/4, 36b/3
m. +sün 6b/3

mübāḥaṣe -2- [*< Ar. √ b-ḥ-ṭ*] Karşılıklı konuşma, sohbet.
→ zemīn-i m.; yevm-i m.

mübālağa -1- [*< Ar. mubālağat √ b-l-ğ*] Mübalağa.
mübālağa ét- -1- Abartmak.
m. -memiş 149a/14

mübālağalı -1- Mübalağalı.
m. 186b/8

mübālağasız -1- Mübalağasız.
m. 266b/12

mübārek -2- [*< Ar. mubāraḥ √ b-r-k*] Ugurlu, kutlu.
m. 174b/3, 97a/19

mübāyin -1- [*< Ar. √ b-y-n*] Ayrı, başka, farklı.
m. +dir 202b/2

mübeccel -1- [*< Ar. mubacal √ b-c-l*] Yüceltilmiş, ulu.
→ yevm-i m. +inde 128b/11

mübelliğ -1- [*< Ar. muballiğ √ b-l-ğ*] Tebliğ eden, bir haberi veya sözü aktaran.
m. 219a/1

mübeṣṣir -1- [*< Ar. √ b-ṣ-r*] Müjdeleyen, müjdeci.
mübeṣṣir-i sa'adet -1- Saadet müjdecisi.
m. 266b/11

mübhemiyet -1- [*< mübhemiyet < Ar. mubham √ b-h-m*] Belirsizlik.
m. +inde 146b/6

mübtelā -2- [*< Ar. mubtalā √ b-l-v*] Müptela, bir duruma tutulmuş, maruz kalmış.
m. 103a/6, 143a/2

mücādele -1- [*< Ar. √ c-d-l*] Mücadele.
m. +ye 248b/10

mücāzāt -1- [*< Ar. √ c-z-y*] Cezalandırma.
→ lāzimu'l- m.

mücellid -2- [*< Ar. √ c-l-d*] Ciltleme yapan kimse, ciltçi.
m. 234b/2
m. +i 234b/4

mücerreb -1- [*< Ar. mucarrab √ c-r-b*] Denenmiş, sınanmış.
m. 237a/10

mücerred -3- [*< Ar. mucarrad √ c-r-d*] mücerret, soyut.
→ bu 'd-ı m.; bu 'd-ı m. +e; bu 'd-ı m. +le

müctemī'an -1- [*< Ar. muctami '+an √ c-m-*] Toplu olarak, toplu bir şekilde, topluca.
m. 123a/10

müdāfa'a -4- [*< Ar. mudāfa'at √ d-f-*] savunma, koruma.
m. 183a/6

müdāfa'a-i nefis -1- Nefsini savunma, kendini koruma.
m. +e 199a/16

müdāfa'a ét- -2- Korumak, savunmak.
m. -ecektir 181a/11
m. -iyor 263a/13

müdāfaāt -1- [*< Ar. mudāfa'at+āt √ d-f-*] Savunmalar, direnişler.
müdāfaāt-ı şedīde -1- Şiddetli savunmalar.
m. +de 122b/17

müdāfeten -1- [*< Ar. mudāfa'at+an √ d-f-*] Savunma olarak.
m. 285a/12

müdāḥale -1- [*< Ar. mudāḥalat √ d-ḥ-l*] Müdahale.
müdāḥale ét- -1- Dahil olmak,

karışmak.

m. -emiyor 145a/8

müdāhene -1- [*< Ar. mudahanat √ d-h-n*] İki yüzlülük, riyakârlık.
m. 151a/17

müddet -24- [*< Ar. muddat √ m-d-d*] Süre, vakit, zaman.
m. 111a/12, 116b/19, 154b/3, 158b/6, 168b/6, 185a/11, 187a/9, 188b/12, 192b/15, 214b/12, 232b/16, 235a/8, 237a/18, 238b/18, 239a/16, 286b/9, 289a/3, 294b/12, 75a/10, 79a/3

m. +i 187a/16, 190b/19

müddet-i intizār -1- Bekleme süresi.

m. 283a/14

müddet-i ömr -1- Ömür süresi.
m. +ümce 298b/12

müdekkikāne -1- [*< Ar. mudakkik √ d-k-k + Fa. +ane*] Araştırmacı kişiye özgü, dikkatle araştıran, inceleyen kişi gibi.
m. 45a/12

müdellet -1- [*< Ar. mudallal √ d-l-l*] İspatlanmış, delilli.
m. 272b/8

müdevver -1- [*< Ar. mudavvar √ d-v-r*] Yuvarlak.
m. 60b/14

müdevveriyet -1- Yuvarlaklık.
m. +inde 50b/1

müdhiş -33- [*< Ar. √ d-h-ş*] Dehşet veren, ürküten, korkutan; şiddetli, çok güçlü, aşırı.
m. 108b/9, 116b/4, 123a/5, 148b/14, 188b/17, 193a/20, 221a/11, 274b/1
m. +ti 216b/1

Müdhiş Bilā -22- Özel isim.

M. 110b/15, 111a/7, 114b/5, 120b/9, 121a/10

M. +da 122b/15

M. +nın 111a/12, 112b/7, 113a/5, 114b/16, 120b/19, 122b/3, 125a/18,

125a/5, 154b/5, 161a/14, 162b/6, 168b/5, 184b/16, 186b/1, 186b/14
M. +ya 111a/10

→ *taşavvur-ı m.; sukūṭ-ı m. +lerinden*

müdhişe -8- bk. **müdhiş**.

→ *‘ākibet-i m.; havādiş-i m.; niyet-i m.; elem-i m. +den; i‘tirafāt-ı m. +den; hādīşe-i m. +nin; tehlike-i m. +nin; şavlet-i m. +sine*

müdrük -1- [*< Ar. mudrik √ d-r-k*]

Anlayan, kavrayan.

m. 275a/8

müdrüke -1- bk. **müdrük**.

m. +leri 125a/1

mü’ebbed -3- [*< Ar. mu’abbad √ ‘-b-d*] ebedi, sonsuz.

→ *garīk-i baḥr-ı m.; leyl-i m.; nevm-i m. +e*

mü’ebbeden -3- [*< Ar. mu’abbadan √ ‘-b-d*]

1. Sonsuza değin, ebediyyen.

m. 99a/3

2. Ömür boyunca.

m. 217a/8, 260b/3

mü’eddā -1- [*< Ar. mu’addā √ ‘-d-y*] Anlam, kavram.

→ *zulümāt-ı m.*

mü’ellif -1- [*< Ar. mu’allif √ ‘-l-f*] Yazar.

m. +ler 135a/8

mü’ellim -2- [*< Ar. √ ‘-l-m*] Elem veren, üzücü.

m. 260b/4, 285a/19

mü’ellime -1- bk. **mü’ellim**.

→ *manzara-i m.*

mü’essir -9- [*< Ar. mu’attir √ ‘-t-r*] Tesir eden, etkileyen, etkili; eser sahibi.

m. 48b/11, 150b/6

m. 170b/15, 243a/1

m. +i 242b/7, 289a/16

mü’eşsir-i medeniye -1- Uygarlık eserleri.

m. +den 191a/11

m. +nin 103a/16
→ *devā-yı m.*

mü'essire -1- bk. **mü'essir**.
m. +nin 46b/9

mü'eyyid -1- [*< Ar. mu'ayyid √ 'y-d*]
Sağlamlaştıran, kuvvetlendiren,
destekleyen.
m. 212b/13

müfekkire -2- [*< Ar. √ f-k-r*] Tefekkür
kabiliyeti, düşünme gücü.
m. +sinden 46b/8
m. +sini 217a/13

müfīd -4- [*< Ar. √ f-y-d*] Faydalı,
yararlı.
m. 135a/4, 168b/4, 41a/11, 44b/5

müfrit -2- [*< Ar. mufriṭ √ f-r-ṭ*] Aşırı,
çok fazla.
m. +ti 219a/4
→ *sevdā-yı m*

müfrite -2- bk. **müfrit**.
→ *cesāmet-i m. +de; cesāmet-i m. +sini*

müfterī -1- [*< Ar. mufterī √ f-r-y*] İftira
eden, iftiracı.
m. 274b/1

müheyā -3- [*< Ar. muhayyā' √ h-y-*]
Hazır.
müheyā-yı feverān -1- Feverana
hazır.
m. 151a/4

müheyā-yı işti'āl -1- Tutuşmaya
hazır.
m. 141a/15

müheyā-yı muşāra'a -1- Güreşe
hazır.
m. 294b/14

müheyic -2- [*< Ar. muhayyic √ h-y-c*]
Heyecan veren, heyecanlandıran.
m. 185a/13
→ *haber-i m. +i*

müheyice -1- bk. **müheyic**.
→ *tafsīlāt-ı m. +nin*

mühim -7- [*< Ar. muhimm √ h-m-m*]
Mühim, önemli.
m. 195a/15, 233a/13, 246b/15

m. +di 190b/20
→ *kısm-ı m. +i; huşuş-ı m. +i;*
emr-i m. +ini

mühimme -4- bk. **mühim**.
→ *nokṭa-i m.; cihet-i m. +dir;*
cihet-i m. +yi; tedkīkāt-ı m. +yi

mühlik -4- [*< Ar. muhlik √ h-m-m*]
Helak edici, öldürücü.
m. 102b/3, 87a/6
→ *şuver-i m. +e; 'unşur-ı m. +in*

mühlike -2- bk. **mühlik**.
→ *müşādeme-i m. +sinden;*
tarrāka-i m. +ye

mühmel -1- [*< Ar. muhmel √ h-m-l*]
Özensiz, gelişigüzel.
m. 139a/9

mühtez -2- [*< Ar. muhtezz √ h-z-z*]
Titreyen, titrek.
m. 289a/20, 303a/13

müjde -2- [*< Fa. mujde*] Müjde.
m. 148b/7, 31a/20

müjdecı -1- Müjdecı.
m. +si 110b/10

mükāleme -1- [*< Ar. mukālamat √ k-l-*
m] Karşılıklı konuşma, söyleşme.
→ *eşnā-yı m. +de*

mükātebe -3- [*< Ar. mukātabat √ k-t-b*]
Mektuplaşma, yazışma.
m. 137a/13, 230b/10
→ *imkān-ı m. +yi*

mükemmel -2- [*< Ar. mukammal √ k-*
m-l] Eksiksiz, kusursuz, tam.
m. 167a/10, 236b/18

mükemmele -1- bk. **mükemmel**.
→ *terbiye-i m. +ye*

mükemmelen -1- [*< Ar. mukammalan*
√ k-m-l] Tam olarak, eksiksiz bir
şekilde.
m. 126b/1

mükerrire -1- [*< Ar. mukarrir √ k-r-r*]
Tekrar eden, tekrarlayan.
→ *cümle-i m. +si*

müktesebāt -2- [*< Ar. muktasab+āt √*
k-s-b] Edinilmiş, kazanılmış
bilgiler.

müktesebât-ı ilmiye -2- Bilgi kazanımları, bilgi birikimi.
m. +sine 39a/10
m. +sinden 41a/15

müktesib -1- [*< Ar. muktasib √ k-s-b*] Kazanan kimse, edinen.
m. 39a/15

muhteżâyât -1- [*< Ar. muhtaḍā+āt √ k-ḍ-y*] Bir şeyin gereği olanlar, bir şey için ortaya çıkan sonuçlar.
m. +ından 299a/21

mülāhaza -1- [*< Ar. mulāḥazat √ l-h-z*] Düşünme, düşünce.
mülāhaza-i daḳīka -1- Düşünme anı.
m. +ya 295a/3

mülāhazāt -1- [*< Ar. mulāḥazat+āt √ l-h-z*] Mülahazalar, düşünceler.
m. 296b/2

mülākī -1- [*< Ar. √ l-k-y*] Buluşan, kavuşan.
mülākī ol- -1- Buluşmak, kavuşmak, birleşmek.
m. -acaḳ 159a/5

mülāşık -1- [*< Ar. mulāşik √ l-ş-k*] Yapışık, bitişik.
m. 92b/1

mülevves -1- [*< Ar. mulāvvaṭ √ l-v-ṭ*] Pis, iğrenç.
m. 274b/19

mülevvesāt -1- Pis, kirli şeyler, pislik.
m. +ının 182b/5

mülk -1- [*< Ar. mulk √ m-l-k*] *mec.* Ülke, vatan, diyar.
m. +ümüzle 164b/5

mültemis -1- [*< Ar. multemis √ l-m-s*] Kayıran, iltimas gösteren.
m. +ler 45a/5

mümāsil -1- [*< Ar. mumāṭil √ m-t-l*] Benzer, gibi.
m. +i 282b/5

mümeyyiz -1- [*< Ar. mumeyyiz √ m-y-z*] Yazı ve evrakları inceleyip düzelten memur.
m. +in 92b/10

mümkün -17- [*< Ar. mumkin √ m-k-n*] mümkün.
m. 116b/9, 119a/2, 141a/9, 19a/8, 205a/14, 228b/3, 247a/5, 263a/11, 295a/8, 76b/15
→ *ğayr-ı m. görünüyordu; tedābīr-i m. +e; ne m.*

mümkün mertebe -3 Olabildiği kadar, yapılabildiğince.
m. 201a/10, 232b/11, 298b/6

mümteni -1- [*< Ar. mumtani √ m-n-*] Olması imkansız, mümkün olmayan.
mümteniü l- ḥuşul -1- Hasıllı imkansız, olma durumu mümkün olmayan.
m. 41a/13

münākaşa -1- [*< Ar. munākaṣat √ n-k-ṣ*] Tartışma.
m. +yı 70b/7

münākaşāt -1- Tartışmalar.
münākaşāt-ı fenniye -1- Fennî tartışmalar.
m. +ye 84b/8

münāsebet -7- [*< Fa. < Ar. munāsabat √ n-s-b*]
1. İlgî, ilişki, yakınlık.
m. 83a/11
m. +i 141a/6, 278b/20
m. +ler 183a/18
2. Sebep, neden, vesile.
m. +iyle 272b/6
→ *ṭaleb-i m.; ḳat 'ı m. +ten*

münāsebetli -1- İlgili, alakalı.
m. 301a/4

münāsebetsiz -3- Uygunsuz, yakışıksız, yersiz.
m. 207a/7, 298b/21, 301a/1

münāsib -4- [*< Ar. munāsib √ n-s-b*] Münasip.
m. 77a/7, 118b/12, 224b/1

münāsib gör- -1- (*dey.*) Uygun ve yerinde bulmak.
m. -dü 209a/15

müncelî -2. [*< Ar. muncelî √ c-l- '*]
Görünme, belirme.
m. 197a/7, 217a/18

müncemid -1. [*< Ar. muncemid √ c-m-d*] Donmuş, donuk.
m. 68b/19

müncer -1. [*< Ar. muncarr √ c-r-r*] Bir duruma veya şeye ulaşip sona eren, ...ile sonuçlanan.
müncer ol- -1. ...ile sonuçlanmak.
m. -mağ 103a/4

münderecât -1. [*< Ar. munderrec+ât √ d-r-c*] Kitap, dergi vb. içinde bulunanlar, içindekiler.
m. +ı 109a/20

münebbih -3. [*< Ar. munebbih √ n-b-h*] Saatlerde uyarı sistemi, alarm.
m. +i 220b/17, 221a/4
m. +in 220b/19

münebbihli -1. Uyarı sistemi olan (saat).
m. 219a/13

müneccim -2. [*< Ar. munaccim √ n-c-m*]
1. Yıldızlardan hüküm çıkaran falcı, astrolog.
m. 8b/19
2. Gök bilimci, astronom.
m. +ler 94b/18

müneccimîn -4. [*< Ar. münaccim+în √ n-c-m*] Gök bilimciler, astronomlar; astrologlar.
m. 227a/2
m. +in 282b/9
→ külli m. kezzāb

münekkid -1. [*< Ar. munekkid √ n-k-d*] Tenkitçi, eleştirmen.
m. +siniz 204b/15

münevver -3. [*< Ar. munavvar √ n-v-r*] Aydınlatılmış, ışıklı, nurlu.
m. 106b/2, 220b/7
→ dāmen-i m. +ini

münevveriyet -2. Aydınlatılmışlık, aydınlık.
m. +i 220b/14

münevveriyet-i vicdān -1. Vicdan

aydınlığı.
m. 40b/1

münfa' il -1. [*< Ar. munfa' il √ f- 'l*]
Alınmış, gücenmiş.
m. 54b/10

münfehim -1. [*< münfehim < Ar. fahm √ f-h-m*] Fehmedilmiş, anlaşılmış, kavranılmış olan.
m. 44b/10

münferiden -1. [*< Ar. munfaridan √ f-r-d*] Bir başına, yalnız olarak.
m. 195a/11

münhaşiran -1. [*< Ar. munhaşiran √ h-ş-r*] Yalnızca, sadece.
m. 224b/14

münkesir -1. [*< Ar. munkesir √ k-s-r*] Kırılmış, kırık.
münkesirü'l- emel -1. İsteği kırılmış.
m. 241a/18

münşerih -2. [*< Ar. munşarih √ ş-r-h*] İçi ferah olan, şen.
m. 104b/19, 202b/12

müntehab -1. [*< Ar. muntaḥab √ n-h-b*] Seçilmiş.
m. +dı 283a/12

müntehib -1. [*< Ar. muntaḥib √ n-h-b*] Seçen.
m. 298b/11

müntaşir -1. [*< Ar. muntaşir √ n-ş-r*] Yayılmış.
m. 281a/15

mürāca' at -6. [*< Ar. murāca' at √ r-c- '*] Başvurma, başvuru.
m. +ıma 177a/1
m. +la 177a/5

mürāca' at ét- -4. Başvurmak.
m. -ebilecekti 216b/12
m. -mek 176b/18
m. -tim 176b/20, 195a/18

mürebbiye -1. [*< murebbiye < Ar. murabbi √ r-b-v*] Mürebbiye.
m. 270b/5

müreccaḥ -1. [*< Ar. muraccaḥ √ r-c-ḥ*]

Tercih edilen.

m. 259a/11

müreffehçe -1. [*< Ar. muraffah √ r-f-h*
+ Tr. +çe] Müreffeh bir şekilde.

m. 181a/10

mürekkeb -2. [*< Ar. murakkab √ r-k-b*]

Birden fazla şeyin bir araya
gelmesiyle oluşmuş, birleşik.

m. 149a/2

m. +tir 89a/16

müretteb -1. [*< Ar. murattab √ r-t-b*]

Tertip edilmiş, kurulmuş.

m. 153a/18

mürettip -1. [*< Ar. murattib √ r-t-b*]

Dizgi yapan, dizgici.

m. 45a/18

mürtefi -1. [*< Ar. murtafi √ r-f-*]

Yükselmiş, yüksek.

m. 188b/14

mürtesim -2. [*< murtasim < Ar. rasm*
√ *r-s-m*] Resmedilmiş.

m. 106b/5

→ *şekl-i m.*

mürür -8. [*< Ar. murūr √ m-r-r*]

Geçme, geçip gitme.

m. +umuz 93a/6

m. +una 282b/13

m. +undan 47a/18

mürür-ı zamān -1. Zamanın
geçmesi.

m. +la 62b/9

mürür ét -4. Geçmek.

m. -eceği 54b/16

m. -eceğimiz 127a/7

m. -ip 149a/20

m. -medikçe 273a/7

müsā'ade -7. [*< Fa. < Ar. musā'adat √*
s-'-d]

1. İzin.

m. +nizi 141a/4

müsā'ade buyur -2. İzin vermek.

m. -unuz 265a/2, 292b/1

müsā'ade ét -4.

1. İzin vermek.

m. -erse 133a/19

m. -miyorlar 133a/14

m. -tikten 125a/12

2. Uygun, elverişli olmak.

m. -tiği 263a/15

müsā'id -1. [*< Ar. musā'id 'yardım*
etmek' √ *s-'-d*] Elverişli, uygun.

m. 189a/15

müşādeme -8. [*< Ar. müşādamat √ ş-d-*
m] Çarpma, çarpışma.

m. 110b/19, 111a/14, 127a/14,

221a/14, 86b/3

m. +nin 121a/11

müşādeme-i mühlike -1. Ölümcül
çarpma.

m. +sinden 230b/2

→ *bilā- m.*

müşādif -5. [*< Ar. müşādif √ ş-d-f*]

Rastlayan, tesadüf eden.

müşādif ol -4. Rastlamak.

m. -duğunuz 296b/13

m. -dukça 266b/14

m. -dunuz 292b/7

m. -ması 276b/6

müşādif olun -1. Rastlanmak.

m. -acağ 275a/4

müşādife -1. bk. **müşādif**

→ *zühre-i m.* +nin

müsāvat -6. [*< Ar. musāvat √ s-v-y*]

Aynı seviyede olma, eşitlik, bir
olma.

m. 128b/6, 167a/18, 95a/10

m. +a 128b/4

müsāvat-ı ādile -1. Adil eşitlik.

m. +nin 163a/13

müsāvat-ı maḥzā -1. Asıl, gerçek
eşitlik.

m. +da 167a/1

müsāwī -1. [*< Ar. müsāwī √ s-v-y*] Eşit,
denk.

m. 114b/5

müşbet -3. [*< Ar. muṭbat √ t-b-t*]

Sağlam, doğru, gerçek.

m. 223a/11, 233a/3

→ *hiss-i m.* +ini

müşelles -1. [*< Ar. muṭallas √ t-l-t*]
Üçlü.
→ *ittifāk-ı m.*

müşennā -1. [*< Ar. muṭannā √ t-n-y*]
İkili.
→ *ittifāk-ı m.*

müslüman -1. [*< Fa. muslimān, müselmān < Ar. muslim √ s-l-m*]
Müslüman.
m. 277a/16

müsta‘celen -1. [*< Ar. musta‘calan √ ‘-c-l*] Acele olarak, acilen.
m. 258b/6

müsta‘id -2. [*< Ar. musta‘idd √ ‘-d-d*]
Yetenekli, kabiliyetli.
m. 3a/13

müsta'id-i işti‘āl -1. Tutuşmaya elverişli.
m. 102b/5

müstaḥḳirīn -1. [*< Ar. mustaḥḳir + īn √ ḥ-k-r*] Aşağılanmalar, küçümsenmeler.
m. +i 152b/18

müstaḳbel -2. [*< Ar. mustaḳbil √ k-b-l*]
Olması beklenen, gelecekteki, ilerideki.
→ *ṭālib-i m.* +imden; *evlād-ı m.* +imize

müstabid -1. [*< Ar. mustabidd √ b-d-d*]
Zorba, diktatör.
m. 298b/19

müstefīd -1. [*< Ar. mustafid √ f-y-d*]
İstifade eden, faydalanan.
müstefīd ol -1. İstifade etmek.
m. -maḳ 183a/9

müsteḥaḳ -2. [*< Ar. mustaḥaḳ √ ḥ-k-k*]
Hak etmiş, layık.
m. 166b/13, 85a/3

müsteḥzī -1. [*< Ar. mustaḥzī √ h-z-’*]
Alaycı kimse.
müsteḥzī - mizāç -1. Alaycı.
m. 239a/11

müsterḥimane -1. [*< Ar. mustarḥim √ r-ḥ-m + Fa. -āne*] İstirham

edercesine.
→ *da ‘vet-i m.* +sine

müsterīḥ -1. [*< Ar. mustarīḥ √ r-v-ḥ*]
Rahat, huzurlu.
müsterīḥ ol -1. İçeride rahat olmak, huzurlu olmak.
m. -unuz 272b/5

müsteşnā -2. [*< Ar. mustaṭnā √ t-n-y*]
Diğerlerinden farklı olan, üstün, eşsiz.
→ *meḥāsin-i m.* +sıyla; *vücūd-ı m.* +yı

müşvedde -1. [*< Ar. musavvat √ s-v-d*]
Yazılan yazının ilk şekli, taslak.
m. +yi 140b/17

müşābeḥet -1. [*< Ar. müşābahat √ ṣ-b-h*]
Benzer olma, benzerlik.
müşābeḥet-i felāket -1. Felaket benzerliği.
m. +imizden 252b/9

müşābih -4. [*< Ar. muṣābih √ ṣ-b-h*]
Benzer, benzeyen.
m. 112b/10, 189a/12, 191a/14, 203a/10

müşfikā -1. [*< Ar. muṣfik √ ṣ-f-k*]
Şefkatli.
→ *vālide-i m.* +nız

müşkil -12. [*< Ar. muṣkil √ ṣ-k-l*]
Müşkül, zor, güç.
m. 141a/1, 146b/4, 152b/10, 166b/6, 229a/5, 47a/5
m. +dür 152b/11, 254b/13
m. +ü 247a/19

müşkili’l-icrā -1. Yapılması zor.
m. 272b/5

müşkil- pesend -1. Zor beğenen kimse.
m. 39a/9
→ *emr-i m.* +de

müşkilāt -1. müşküller, zorluklar.
müşkilāt-ı ‘azīme -1. Büyük zorluklar.
m. +ye 104b/16

müşkile ⁻¹. bk. **müşkil**.
→ *mesele-i m. +de*
müşteki ⁻¹. [*< Ar. muṣṭakī √ ṣ-k-v*]
Şikâyetçi.
m. 42b/5
müşterek ⁻². [*< Ar. muṣṭarak √ ṣ-r-k*]
Müşterek.
m. 48b/15
→ *pençe-i m. +inde*
müşteri ⁻¹⁰. [*< Ar. muṣṭarī √ ṣ-r-y*]
Müşteri, alıcı.
m. 238b/18
m. +den 241a/4
m. +ler 25a/6
m. +leri 240b/9
m. +lerimden 28b/17
m. +leriyle 244b/4
m. +nin 239a/16
m. +ye 238b/18, 241a/4, 29a/1
müṭala'a ⁻⁴. [*< Ar. muṭala'at √ ṭ-l-*]
1. Düşünerek okuma.
m. +sından 257a/9
m. +ya 120b/18
2. İnceleme veya tetkik sonucu ortaya çıkan fikir, düşünce.
müṭala'a ét- ⁻². Üzerinde düşünerek görüş veya fikir belirtmek.
m. -en 75a/13
m. -iyorlar 149a/19
müte'ākiben ⁻³. [*< Ar. muta'aķiban √ -ķ-b*]
Sonra, hemen sonra, peşinden.
m. 195a/3, 48b/1, 97a/3
müte'addide ⁻¹. [*< Ar. muta'addid √ -d-d*]
Çok sayıda, birçok.
→ *aķsām-ı m. +ye*
müteberri ⁻¹. [*< Ar. mutebarri √ b-r-*]
Arınmış, arınan.
m. 177a/10
mütecānis ⁻¹. [*< Ar. mutecanis √ c-n-s*]
Benzer,
→ *marāz-ı m.*
mütecāvizāne ⁻¹. [*< Ar. mutacāviz √ c-v-z + Fa. -āne*]
Had, sınır tanımazcasına.
m. 300b/13

mütecennin ⁻¹. [*< Ar. mutacannin √ c-n-n*]
Delirmiş, çıldırmış.
m. +leri 104b/8
müte'ehhil ⁻¹. [*< Ar. muta'ahhil √ -h-l*]
Evlenmiş, evli.
m. 251a/6
müte'elimāne ⁻¹. [*< Ar. muta'allim √ -l-m + Fa. -āne*]
Elemli bir şekilde, kederlenerek.
→ *feryād-ı m.*
müte'ellim ⁻¹. [*< Ar. muta'allim √ -l-m*]
Elemli, kederli.
m. 222b/14
müte'essifāne ⁻¹. [*< Ar. muta'assif √ -s-f*]
Üzgün bir şekilde, üzülmek.
m. 18b/18
müte'essir ⁻⁴. [*< Ar. muta'attir √ -t-r*]
Üzüntülü, üzgün.
m. 178b/14, 203a/7
müte'essir ol- ⁻². Üzülmek.
m. -urdu 44b/5
m. -uyorum 195a/14
müte'ezzi ⁻¹. [*< Ar. müta'addī √ -d-d*]
eziyet veya ızdırap çeken, ızdıraplı.
m. 150b/16
mütefekkir ⁻¹. [*< Ar. muta'fakkir √ f-k-r*]
Tefekkür eden, düşünen.
m. 112b/16
mütefennin ⁻². [*< Ar. mutafannin √ f-n-n*]
Bir ilim veya fennin çeşitli alanlarında ustalaşmış kimse.
m. 103a/7, 121a/3
müteferri ⁻¹. [*< Ar. mutafarri √ f-r-*]
Kısım veya şubelere ayrılmış olan.
m. 121a/1
müteḥālif ⁻². [*< Ar. muteḥalif √ ḥ-l-f*]
Birbirine uymayan, farklı.
m. +tir 111a/19, 114b/3
müteḥālikāne ⁻¹. [*< Ar. muteḥalik √ ḥ-l-k + Fa. -āne*]
Kendini helak edercesine.
m. 208b/14
müteḥarrik ⁻². [*< Ar. mutaḥarrik √ ḥ-r-k*]
Hareket eden.
m. 96b/10
→ *ḡayr-ı m.*

mütehaşşıl -1. [*< Ar. mutaḥaşşil √ ḥ-ṣ-l*] Hasıl olma, sonuç olarak meydana gelme.

m. 198b/11

mütehaşşısın -2. [*< Ar. mutaḥaşşiş+in √ ḥ-ṣ-ṣ*] Uzmanlar.

m. +in 146b/20

→ *beynel-* *m.*

mütehaşsirāne -1. [*< Ar. mutahassir √ ḥ-s-r + Fa. -āne*] Özlemişçesine, hasretle.

m. 67a/6

mütehayyirāne -2. [*< Ar. mutahayyir √ ḥ-y-r + Fa. -āne*] Şaşmış, şaşırılmış.

m. 210b/3, 249a/6

mütehevvir -2. [*< Ar. mutahavvir √ h-v-r*] Öfkeli, kızgın.

m. 219a/18

→ *mār-* *i m.*

müteḳābil -2. [*< Ar. mutaḳabil √ ḳ-b-l*] Karşılıklı.

müteḳābil-i bed- hāhlıḳ -1.

Birbirinin kötülüğünü isteme.

m. +ımız 164b/2

→ *hāl-i m.* +*de*

müteḳābilen -1. Karşılıklı olarak.

m. 215a/12

müteḳarrib -1. [*< Ar. mutaḳarrib √ ḳ-r-b*] Yakın olan, yakın.

m. 222b/19

mütemādī -1. [*< Ar. mutamādī √ m-d-y*] Aralıksız, devamlı, sürekli.

m. 163a/1

mütemādiye -1. bk. **mütemādī**.

→ *şefḳat-i m.* +*leri*

mütemādiyen -1. Devamlı olarak, durmadan.

m. 198b/13

mütemevvic -2. [*< Ar. mutamavvic √ m-v-c*] Dalgalandıran, dalgalı.

m. 100b/13, 281a/2

mütenāhī -1. [*< Ar. mutanāhī √ m-v-c*] Sona eren, biten, sonu olan.

→ *nā-* *m.*

mütenāhiye -1. bk. **mütenāhī**

→ *vüs'at-ı gayr-ı m.*

mütenāsib -3. [*< Ar. mutanāsib √ n-s-b*] Uygun, uyumlu, orantılı.

m. 49a/12, 56b/16, 66b/9

müterākım -1. [*< Ar. mutarākım √ r-k-m*] Birikmiş, toplanmış, yığılmış.

m. 141a/15

müterākime -1. bk. **müterākım**.

→ *ecsād-ı m.* +*yi*

müterākķī -4. [*< Ar. mutarākķi √ r-k-y*] Terakki etmiş, gelişmiş, ileri

m. 167a/11, 167a/13, 184b/8

müterākķī ol- -1. İlerlemek, gelişmek.

m. -*madığından* 93a/18

mütereddid -1. [*< Ar. mutaraddid √ r-d-d*] Tereddütlü, kararsız.

m. 53a/20

mütereḳķib -4. [*< Ar. mutarakkib √ r-k-b*] Birden fazla şey veya insandan oluşan, birleşen, birleşmiş.

m. 41a/2, 283a/3

m. +*tir* 90b/2, 147a/17

mütereḳķibe -1. bk. **mütereḳķib**.

→ *şüret-i m.* +*de*

müteşavvire -1. [*< Ar. mutaşavvir √ ṣ-v-r*] Tasvir eden, zihninde canlandıran.

→ *tecrite-i m.* +*sini*

müteşābih -1. [*< Ar. mutaşābih √ ṣ-b-h*] Birbirine benzeyen, benzer.

m. 200b/14

müteşekkıl -4. [*< Ar. mutaşakkıl √ ṣ-k-l*] Oluşmuş, meydana gelmiş.

m. 149a/5, 157a/1, 84b/3

m. +*dir* 89a/18

mütevātiren -1. [*< Ar. mutevātiran √ v-t-r*] Tevatür şeklinde, ağızdan ağıza yayılarak.

m. 265a/10

müteveccih -1. [*< Ar. mutavaccih √ v-c-h*] Yönelmiş, yönelen.

m. +*ti* 220b/12

mütevekkilāne -1. [*< Ar. mutavakkıl √ v-k-l + Fa. -āne*] Tevekkül edercesine, tevekkül eder bir

şekilde.
m. 236b/1
mütevellid -9- [*< Ar. mutavallid √ v-l-d*] Meydana gelmiş, ileri gelmiş, hasıl olmuş.
m. 136b/16, 181a/11, 189a/2, 218b/6, 264b/14, 289a/1, 297a/6, 3a/15, 46b/1
müteẓāyid -1- [*< Ar. mütēzāyid √ z-y-d*] Artan, çoğalan.
→ *ğāẓab-ı m. +le* 226b/19
müteẓāyide -3- bk. **müteẓāyid**.
→ *ḥayret-i m.; sūr'at-i m.; şiddet-i m.*
müttefikūn -1- [*< Ar. muttafiḳ+ūn √ ṣ-b-h*] Aynı fikirde olanlar.
müttefikūn 'aleyh -1- Üzerine ittifak edilen.
m. 227a/3
mütteḥid -1- [*< Ar. muttaḥid √ v-ḥ-d*] Birlik olan, birleşmiş.
mütteḥidü'l-efkār -1- Aynı fikirde, hemfikir.
m. 297a/12
müvekkil -1- [*< Ar. muvakkil √ v-k-l*] Müvekkil.
m. 265a/19
müvellid -1- [*< Ar. muvallid √ v-l-d*] Oluşturan, meydana getiren.
müvellidü'l-ḥumūza -1- Oksijen.
m. 94b/10
müvellidü'l-mā' -2- Hidrojen.
m. +dan 147a/17
m. +nın 147a/18
müvesvis -1- [*< Ar. muvasvis √ v-s*] Vesveseli, evhamlı.
m. +ler 3a/7
müvezzi' -2- [*< Ar. muvazzi' √ v-z-*] Gazete, dergi vs. satan kimse.
m. 186b/6
m. +leri 193a/5
müyesser -2- [*< Ar. muyassar √ y-s-r*] Nasip olan.
müyesser kııl -1- Nasip etmek.
m. -mayacağı 227a/6

müyesser ol- -1- Nasip olmak.
m. -ursa 273a/11
müz'ic -2- [*< Ar. muz'ic √ z-'-c*] Rahatsız eden, sıkıcı, bunaltıcı.
m. 187a/1, 214b/17
müzehher -2- [*< müzehher < Ar. zahr* 'çiçek' *√ z-h-r*] Çiçeklerle bezenmiş, çiçekli.
m. 100b/17, 143a/14
müzehhibe -1- [*< Ar. muḏahhib* 'altınla işlenmiş' *√ ḏ-h-b*] Süslenmiş, süslü.
→ *āfāk-ı m. +sinde*
N -16- Kişi adı kısaltması.
N. 75a/18, 76b/19, 76b/3, 76b/7, 77a/14, 77a/20, 77a/9, 78b/10, 78b/13, 78b/17, 78b/19, 79a/14, 79a/18, 79a/7, 80b/1, 80b/7
nā -21- [*< Fa.*] Olumsuzluk ön eki.
nā-be-hengām -1- Zamansız, vakitsiz.
n. 152b/1
nā-be-maḥal -2- Yerinde ve uygun olmayan, yersiz.
n. 303a/19
n. +dir 149a/17
nā-ḥāh -1- İstemeden, istemeyerek, isteksiz olarak.
n. 273a/13
nā-ḳābil-i ḥazm -1- Tahammülü imkânsız.
n. 267a/14
nā-ḳābil-i ta'rīf -1- Tarifi imkânsız.
n. 136b/17
nā-ḳābil-i taṣavvur -2- Tasavvuru imkânsız.
n. 108b/15, 149a/11
nā-ḳābil-i te'hīr -1- Ertelenmesi veya sona bırakılması imkânsız.
n. 154b/18
nā-ḳābil-i teskīn -2- Yatıştırılması imkânsız, sakinleştirilemez.
n. 238b/14, 57a/1
nā-ma'lūm -1- Bilinmez.
n. 237a/4
nā-mesbūk -1- Daha önce benzeri hiç geçmemiş, görülmemiş.

n. 111a/2
nā-murād -2. İsteğine ulaşamamış, muradına erememiş.
n. 191a/6, 229a/15
nā-muvāfık -1. Münasip olmayan, uygunsuz.
n. 256b/17
nā-mütenāhī -1. Sonsuz, sınırı olmayan.
n. -mütenāhī 93a/8
nā-tamām -1. Tamamlanmamış.
n. 288b/11
nā-ümīd -1. Ümitsiz, meysus.
n. 251a/18
→ *devā-i n. -pezīr; derd-i devā-i n. -pezīre*
na'ra -1. [*< Ar. na'rat √ n-'r*] Nara.
n. +ları 109a/17
nā-būd -1. [*< Fa.*] Yok olan, yok.
nā-būd ol- -2. Yok olmak.
n. -a 222b/12
nādim -2. [*< Ar. √ n-d-m*] Pişman.
nādim ol- -2. Pişman olmak.
n. -du 173a/9, 206b/4
nādire -1. [*< Ar. √ n-d-r*] Nadir.
→ *levḥa-i n.*
nādiren -1. Nadiren.
n. 233a/9
nāfile -5. [*< Ar. nāfilat 'fazla olan' √ n-f-l*] Boşuna, boş yere.
n. 216b/18, 72b/1, 120b/8, 23a/16
nāfile yere -1. (*dey.*) Boş yere, boşu boşuna.
n. 80b/11
nā'il -2. [*< Ar. √ n-y-l*] Nail, istediği şeye erişen.
nā'il-i meşūbāt-ı ebediye -1. Ebedî mükâfâtlara erişme.
n. 265a/13
nā'il ol- -1. Erişmek, elde etmek, ulaşmak.
n. -amamış 53a/10

nā'iliyet -2. Erişme, ele geçirme.
n. 198b/10
n. +ten 229a/18
nāk -2. [*< Fa.*] -lı, -li.
→ *āteş- n.; şadme-i hev/- n. +in*
naḳden -1. [*< Ar. naḳdan √ n-k-d*] Para olarak.
n. 235a/14
nāḳış -3. [*< Ar. √ n-k-ş*]
1. Eksik, noksan.
n. 60b/13
2. Özürlü, kusurlu.
n. 96b/17
→ *ḳat'-ı n.*
naḳış -1. [*< Ar. naḳş √ n-k-ş*] Nakış, işleme.
n. 130b/1
nāḳil (I) -1. [*< Ar. nāḳil √ n-k-l*] İletken.
n. 153a/12
naḳl (II) -5. [*< Ar. √ n-k-l*] Taşıma, aktarma.
naḳl-i kelām- -1. Söz nakli.
n. +ım 75a/11
naḳl-i mesmū'āt -1. Duyduklarını aktarma, anlatma.
n. +a 35a/7
naḳl édil- -1. Anlatılmak, söylenmek.
n. -meḡe 97a/4
naḳl ét- -2. Taşınmak.
n. -mişken 276b/2
n. -tik 219a/21
naḳīṣa -1. [*< Ar. √ n-k-ş*] Eksik, kusur.
naḳīṣa-i ḥalkīye -1. Yaratılış kusuru.
n. +lerini 295a/9
na'l -1. [*< Ar. √ n-'l*] Nal.
n. +ı 13a/13
nālān -4. [*< Fa.*] İnleyen.
n. 39a/16
→ *rūḥ-ı n. +a; ḳable'l-afet rūḥ-ı n. +ınıza; rūḥ-ı n. +ınızdaki*
nām -14. [*< Fa.*] 1. İsim, ad. 2. Ün, şan.
n. 290b/10
n. +a 191a/12

n. +ında 68b/2
n. +ıyla 182b/2, 182b/4, 273a/12
nāmı vèril- -3- Ad verilmek.
n. -di 110b/15
n. -en 89a/18
n. -ir 63a/16
nāmına -5- Yerine, olarak.
n. 121a/6, 138b/3, 165a/20, 188b/11, 217a/5
namāz -3- [*< Fa. nemāz, namāz*]
 Namaz.
n. 225a/19, 283a/19
n. +ı 279a/16
nāme -10- [*< Fa. nāma*]
 1. Mektup.
n. 253a/17, 293a/3
n. +ler 278b/16
 2. Yazılı veya yazılmış şey.
 → *istirhām- n.; muḥabbet- n.; kerem- n. +nizde; niẓām- n. +si; ser- n. +ye; taḥrīr- n. +ye; taḳdīr- n.*
nāmelik -2- Mektupluk.
n. 240b/4, 299a/20
nāmūskār -2- [*< Ar. nāmūs < 'töre, yasa' < EYun. nómos + Fa. -kār*]
 Namuslu.
n. 241a/11, 299a/9
nānkör -1- [*< Fa. nān-kūr < nān 'ekmek' kūr 'kör, görmez'*]
 Nankör.
n. +ler 47a/1
nār -3- [*< Ar. √ n-v-r*] Ateş.
n. 164b/4
 → *ehl-i n.; merkez-i n. +a*
nārīn -4- [*< Fa. < Moğ.] Narin.*
n. 139a/13, 281a/9, 49a/19, 80b/8
nāriye -4- [*< nāriyye < Ar. nār √ n-v-r*]
 Ateşli, yanıcı, patlayıcı.
 → *kitle-i n.; kütle-i n.; efvāh-ı n. +den*
nās -1- [*< Ar. √ n- 's*] İnsanlar, halk.
 → *alā-mele 'i'n-nās*
naşb -1- [*< Ar. √ n-ş-b*] Dikme.
naşb-ı naẓar-ı diḳḳat èt- -1-

Dikkatle bakışını dikmek.

n. -tim 191a/16

nasıl -65- [*< ne+aşıl*]

1. Nasıl, ne gibi, ne türlü.

n. 11a/4, 125a/18, 127a/10, 127a/14, 13a/8, 155a/19, 15a/18, 169a/5, 16b/1, 180b/11, 184b/19, 187a/11, 204b/4, 207a/18, 207a/6, 208b/1, 210b/10, 210b/12, 210b/2, 215a/15, 229a/8, 231a/8, 253a/7, 254b/5, 258b/10, 264b/18, 275a/1, 283a/16, 33a/5, 33a/9, 34b/19, 37a/1, 40b/7, 45a/2, 46b/12, 48b/12, 60b/17, 64b/8, 65a/3, 6b/11, 73a/1, 73a/6, 74b/3, 7a/20, 80b/2, 86b/9, 87a/14, 91a/20, 92b/10, 97a/5, 99a/9

2. Bir hareketin işleniş biçimine duyulan şaşkınlığı ifade eder.

n. 160b/12, 174b/1

3. "Gördün mü, ben sana dememiş miydim?" anlamında.

n. 183a/8

4. "... Olduğu gibi, gibi" anlamında şartlı birleşik cümlelerde kullanılır.

n. 58b/6, 61a/6, 134b/7

5. "Mümkün değil, imkân var mı?" anlamında.

n. 34b/8, 250b/14

nasıl oluyor da /oldu da, olup da/

2- (*dey.*) Beklenmedik olay veya durum karşısında, hayret, sitem, alay vb. duyguları ifade eder.

n. 166b/15, 250b/9

nasıl ol- -2- Beklenmedik bir durum karşısında "olamaz, mümkün değil" anlamında.

n. -abilir 255a/2

nasıl olsa -1- (*dey.*) Ergeç, mutlaka, her durumda.

n. 284b/7

→ *'aqlımıza n. gelmez*

nasılsa -2- Nasıl olduysa, bilinmeyen bir nedenle.

n. 24b/14, 45a/18

naşīb -1. [*< Ar. √ n-ş-b*] Nasip.
n. 135a/7
naşībdār -1. [*< Ar. √ n-ş-b + Fa. +dār*]
 Nasip almış, nasip sahibi.
→ kısım-ı n. +ına
naşībe -2. bk. **naşīb**.
naşībe- dār -1. bk. **naşībdār**.
n. 163a/20
naşībe-i mevt -1. Ölüm şekli.
n. +i 159a/9
naşīhat -1. [*< Ar. √ n-ş-h*] Nasihat,
 öğüt.
naşīhat vēr -1. Nasihat etmek, öğüt
 vermek.
n. -eyim 4b/8
Naşreddin -1. [*< Ar. nāşır el-dīn*
 ‘dinin muzaffer (kulu)’] Kişi adı.
Naşreddin Hoca -1. Nasreddin
 Hoca.
N. +nın 98b/17
nāşī -1. [*< Ar. √ n-ş-*] ...-den dolayı,
 sebebiyle, kaynaklanan.
n. +dir 197a/20
nāṭik -1. [*< Ar. nāṭik √ n-t-k*]
 İçerisinde ifade gücü bulunduran,
 anlatan, beyan eden.
n. 273a/15
nāṭıklı -1. Konuşma biçimi ve ifade
 gücü düzgün olan.
n. 270b/17
nāz -1. [*< Fa.*] Naz.
n. 298b/1
naẓar -44. [*< Ar. √ n-z-r*]
 1. Bakma bakış.
n. 100b/15
n. +da 51a/4
n. +ı 266b/13
n. +la 295a/2
 2. Düşünme, mantık yürütme.
n. 41a/17
 3. Bir olay, durum veya kişi; belli
 bir düşünce kalıbında ele alınmak,
 bakış açısı.
n. +ında 117a/10, 217a/4, 223a/9
n. +ındaki 152b/18

n. +ından 51a/14
n. +ını 238b/20, 244b/13, 50b/6
n. +ınızda 182b/18, 199a/14,
299a/3
n. +ınızdaki 178b/1
naẓar deġ -1. (dey.) Kıskançlık
 veya hayranlık gibi duyguların
 sebebiyet verdiği olumsuzluklara
 uğramak.
n. -ivêrir 207a/3
naẓar eyle -1. Bakmak.
n. -diginiz 3a/19
naẓar fırlat -2. (dey.) Bakış atmak,
 kısa bir süre bakıp geçmek.
n. -ıyor 213a/14
n. -tı 238b/5
naẓarlar fırlat -1. → **naẓar fırlat** -
n. -araķ 231a/12
naẓar-ı istiḥkār -1. Hor bakış.
n. +ı 100b/10
naẓar-ı istirḥām -1. Yalvaran bakış.
n. +la 171a/20
naẓar-ı mu ‘āyene -1. (Ne olduğunu
 anlamak için) göz muayenesi,
 kontrolü.
n. +den 244b/18
naẓar-ı perestiş -2. Tapınan bakış.
n. +inde 51a/18
n. +le 303a/12
naẓar-ı taṣḥīḥ -1. Düzeltme.
n. +inden 45a/18
naẓar-ı tezyīf -1. Küçümseyen,
 küçümseyici bakış.
n. +le 54b/3
naẓar-ı vedā -1. Veda bakışı.
n. 255a/13
naẓar-ı zevk -1. Zevkli bakış.
n. 48b/3
→ naşb-ı n. -ı diġkat êttim; nüfûz-ı
n. +a; kasîrû’n- n.; şarf-ı n.
èdeceġim; tenvîr-i n. êttikten; ‘atf-ı
şarf-ı n. olundu; in ‘itâf-ı n. +da;
vehle-i n. +da; yek- n. +da; pîş-i n.
+ından; fenā bir n. +la bakıyordu;
nukât-ı n. +ları

nażaran -13- [*< Ar. nażaran √ n-ż-r*]
Göre, bakılırsa.

n. 114b/4, 139a/4, 147a/14,
159a/4, 161a/18, 185a/3, 190b/16,
198b/18, 70b/3, 84b/19, 88b/8,
93a/7, 94b/10

nażariye -6- [*< nażariyye < Ar. √ n-ż-r*]
Kuram, teori.

n. 183a/7
n. +ler 103a/2
n. +lerdir 85a/16
n. +leri 64b/12
n. +lerden 121a/1
n. +sini 121a/5

nażarlı -1- Bakışlı.

n. +sı 207a/2

nāzenīnāne -1- [*< Fa. nāzanīn+āne*]

Nazlı bir şekilde.

n. 3a/11

nāżır -2- [*< Ar. √ n-ż-r*] Bakan, yönü
bir yere dönük olan.

n. 146b/1
n. +dı 286b/15

nāżik -9- [*< Fa. nāżuk*] Nazik.

n. 121a/4, 139a/13, 195a/18,
211a/10, 229a/5, 255a/6, 290b/22,
86b/20
n. +ti 232b/5

nazikāne -1- [*< Fa. nāżuk+āne*]

Nazikçe.

n. 288b/3

nazīr -2- [*< Ar. √ n-ż-r*] Benzer, eş.

n. +i 290b/14
→ *bī-* *n.* 139a/5

nāzlan- -1- [*< Fa. nāz + Tr. +la-n-*]

Nazlanmak.

n. -acağ 189a/5

ne -406- [*< ET.*]

1. Ne, hangi şey.

n. 102b/13, 102b/14, 106b/8,
109a/11, 115a/12, 117a/1, 117a/2,
11a/8, 120b/17, 127a/20, 128b/15,
128b/18, 12b/14, 12b/19, 131a/20,
131a/9, 133a/12, 134b/16, 139a/17,
13a/20, 13a/3, 147a/18, 147a/9,
14b/10, 14b/9, 151a/16, 151a/17,

155a/20, 156b/19, 156b/4, 157a/10,
157a/14, 157a/5, 157a/6, 159a/13,
15a/13, 160b/4, 161a/10, 161a/5,
166b/10, 166b/7, 167a/20, 168b/4,
16b/17, 171a/10, 171a/11, 173a/19,
177a/19, 179a/16, 181a/15,
182b/12,
184b/3, 188b/16, 189a/19, 18b/19,
18b/2, 18b/4, 18b/6, 18b/8,
191a/18, 197a/5, 198b/14, 199a/7,
199a/8, 19a/11, 19a/14, 19a/2,
202b/15, 203a/3, 204b/11, 209a/9,
20b/17, 20b/9, 213a/15, 213a/16,
213a/2, 214b/8, 215a/13, 215a/19,
216b/18, 216b/2, 217a/12, 218b/18,
219a/1, 219a/4, 219a/6, 221a/19,
224b/8, 229a/19, 22b/2, 22b/3,
236b/12, 236b/3, 237a/7, 237a/9,
238b/19, 239a/10, 239a/15,
239a/18, 239a/8, 242b/3, 243a/10,
243a/4, 243a/9, 244b/6, 247a/12,
247a/14, 248b/1, 248b/2, 24b/10,
252b/15, 258b/6, 25a/16, 25a/5,
263a/14, 263a/15, 264b/12,
267a/12, 268b/16, 268b/19, 269a/1,
269a/12, 269a/16, 269a/18, 26b/1,
26b/18, 270b/17, 274b/12, 275a/7,
277a/11, 277a/12, 277a/13,
277a/15, 277a/18, 278b/11,
278b/20, 278b/5, 279a/10, 279a/11,
284b/9, 287a/12, 28b/18, 296b/19,
29a/12, 29a/17, 29a/18, 29a/2,
301a/16, 302b/8, 302b/9, 303a/5,
304b/18, 30b/8, 31a/13, 32b/1,
32b/2, 34b/13, 34b/19, 34b/2,
34b/5, 35a/11, 37a/10, 38b/18,
3a/16, 3a/17, 40b/18, 46b/1,
46b/12, 46b/13, 49a/6, 4b/5,
54b/13, 58b/19, 5a/7, 67a/16,
6b/16, 6b/20, 72b/1, 72b/16, 72b/8,
75a/19, 76b/1, 76b/5, 76b/6, 79a/1,
79a/14, 7a/18, 81a/11, 81a/9, 8b/20,
90b/11, 91a/15, 91a/18, 92b/13,
92b/6, 94b/9, 95a/1, 97a/14,
97a/17, 98b/4, 99a/3, 9a/18, 9a/4,
23a/20

n. +*dir* 118b/13, 22b/13, 23a/3, 271a/19, 299a/5, 32b/7, 62b/3, 64b/14, 93a/8, 98b/17, 9a/17
n. +*mi* 258b/10
n. +*ye* 146b/10, 215a/9, 231a/3, 240b/8, 27a/16, 33a/2,
n. +*yle* 181a/11
2. Neden.
n. 116b/7
3. Nasıl.
n. 117a/14, 118b/6, 125a/19, 137a/20, 143a/7, 145a/7, 181a/16, 188b/8, 208b/12, 208b/13, 209a/4, 230b/17, 231a/8, 274b/11, 291a/12, 293a/6, 294b/22, 58b/7, 175a/7
4. Şaşma ve abartı bildirmede kullanılır.
n. 118b/19, 120b/15, 121a/13, 121a/14, 122b/11, 122b/12, 128b/1, 130b/12, 132b/13, 137a/8, 141a/1, 143a/4, 146b/4, 150b/4, 169a/8, 192b/16, 211a/11, 211a/12, 211a/2, 215a/10, 220b/8, 220b/9, 230b/9, 231a/5, 233a/13, 234b/18, 237a/6, 257a/18, 257a/19, 262b/8, 267a/19, 290b/15, 301a/22, 36b/5, 44b/4, 5a/9, 79a/13, 7a/3, 8b/13, 8b/17
ne a' lā -1- Söyleyecek bir şey yok, çok iyi.
n. 296b/21
ne dese beğenirsin? -1-(*dey.*) Beklenmeyen bir söz karşısında kullanılır.
n. 270b/11
ne gibi? -3- (*dey.*) Ne türlü, nasıl.
n. 58b/4, 121a/18, 125a/20
ne haber? -1- (*dey.*) “Bir bilgi var mı, ne var ne yok?” anlamında.
n. 79a/8
ne kadar -52- (*dey.*)
1. Ne miktarda, hangi ölçüde.
n. 116b/16, 155a/2, 166b/1, 185a/11, 20b/13, 132b/18, 168b/6, 227a/13, 237a/18
2. Çok, aşırı.
n. 128b/17, 129a/4, 129a/8,

134b/13, 138b/8, 156b/1, 166b/11, 176b/5, 178b/10, 178b/14, 179a/5, 183a/2, 190b/1, 203a/18, 204b/16, 205a/1, 205a/13, 205a/3, 208b/8, 212b/19, 262b/10, 267a/10, 295a/14, 52b/9, 75a/6, 77a/9, 83a/18, 85a/4, 87a/6, 87a/9, 8b/4, 92b/1, 94b/12, 96b/10, 7a/17, 23a/5, 47a/4, 206b/18, 222b/1, 224b/7, 236b/17, 264b/16, 281a/5
ne mümkün -1- (*dey.*) Olacak şey değil, imkânsız.
n. 57a/13
ne o? -2- (*dey.*) “Ne var, ne oluyor?” anlamında.
n. 208b/20
ne olur? -2- (*dey.*) Çok rica ederim, lütfen, yalvarırım.
n. 16b/13, 128b/13
ne olursa olsun -3- (*dey.*) “Her durumda, bütün şartlarda” anlamında.
n. 138b/1, 152b/2
ne var ne yok -1- (*dey.*) Olanların hepsi.
n. 32b/7
neme lāzım -2- (*dey.*) “Neme gerek, beni ilgilendirmez.” anlamında.
n. 33a/20, 279a/2
nene lāzım -1- → **neme lāzım**
n. 18b/10
ne üstüme lāzım -1- → **neme lāzım**
n. 279a/8
neye uğradığını bil- -2- (*dey.*) Aniden gelişen bir olay karşısında ne yapacağını bilememek.
n. -*emedi* 246b/17
n. -*emeyerek* 173a/3
→ *eline n. geçtiyse; bilmem n. +ye*
nebātāt -1- [< Ar. *nabāt+āt* √ *n-b-t*] Bitkiler.
nebātāt bağçesi -1- Botanik bahçe.
n. +*nde* 84b/9
nebe'an -1- [< Ar. √ *b-* ‘*n*] Çıkma, kaynaklanma.

nebe'an êt- -1- Çıkıp fişkırmak, akmak.
n. -en 155a/7

nebzeçik -1- [*< Ar. nabdat √ n-b-d + Tr. +cik*] Azcık.
→ bir n.

necīb -1- [*< Ar. nācīb √ n-c-b*] Soylu, asil.
n. 103a/7

necm -3- [*< Ar. nacm √ n-c-m*] Yıldız.
necm-i gīsūdār-ı semāvi -1- Saçlı, olağanüstü yıldız.
n. +yi 282b/10

necm-i sevdā -1- Seveda yıldızı.
n. 282b/7

necm-i zībā -1- Güzel, süslü yıldız.
n. +nın 282b/17

nedāmet -3- [*< Ar. nadāmat √ n-d-m*] Pişmanlık.
nedāmet çekmek:
nedāmet çektir- -1- (dey.) Pişman olunmasını sağlamak, pişman ettirmek.
n. -eceksin 285a/19

nedāmet êt- -1- Pişman olmak, pişmanlık duymak.
n. -er 252b/19

nedāmet getir- -1- (dey.) bk.
nedāmet êt-
n. -ir 208b/16

neden -17- [*< ne+den*] Ne sebepten, niçin.
n. 116b/11, 147a/4, 167a/2, 167a/8, 171a/13, 176b/6, 181a/18, 181a/19, 198b/15, 203a/20, 213a/5, 216b/1, 250b/15, 78b/18, 97a/20, 71a/16

neden sonra -1- Bir hayli zaman geçtikten sonra.
n. 271a/3

nefer -1- [*< Ar. nafar √ n-f-r*] Asker, er.
n. +i 235a/12

nefes -6- [*< Ar. nafas √ n-f-s*] Nefes, soluk.
n. 172b/15, 260b/17
n. +lerinde 227a/7

nefes al- -3- (dey.)
1. Soluk alıp vermek.
n. -maya 172b/15
2. Ferahlamak, rahatlamak.
n. -mağa 87a/11
n. -dım 190b/14

nefesler al- -1- (dey.) Ferahlamak, rahatlamak.
n. -ıp 131a/15

nefha -1- [*< Ar. nafha √ n-f-h*] Can veren, diriltici nefes.
→ meşām-ı n. -i cān- fezā-yı rebī'î

nefis -2- [*< Ar. nafis √ n-f-s*] Güzel, çok güzel.
n. 44b/19, 45a/12

nefs -14- [*< Ar. nafs √ n-f-s*] Nefis, öz benlik, kişilik.
n. 265a/11
n. +imden 195a/14
n. +ime 259a/7
n. +lerine 295a/10

nefsü'l-emr -1- İşin aslı, gerçeği.
n. +e 294b/10

nefsi nefesine -1- Kendi kendine.
n. 195a/11

nefsini kurtaramamak:
nefsini kırtar- -1- (dey.) İstemeyerek bir şeyi yapma durumu, kendini alamamak.
n. -amıyor 88b/3
→ kıyās-ı n.; halāş-ı n. +e;
müdāfa'a-i n. +e; hubb-ı n. +ine
doğunuyordu; bi'n- n.; teslīm-i n. ettiim

nefise -1- bk. nefis.
→ sanāyi-i n. +yi

nefret -3- [*< Ar. nafret √ n-f-r*] Nefret.
n. +e 47a/9

nefret uyandır- -1- (dey.) Nefret etmeye neden olmak.
n. -ır 202b/5
→ kemāl-i n. +le

nefsānī ⁻¹. [*< Ar. nafsān + ī √ n-f-s*] Nefsani.
→ *levs-i n. +ye*
neft ⁻². [*< Ar. naft √ n-f-ṭ*] Neft yağı.
n. 107a/12, 108b/12
neftī ⁻¹. Neft yağı renginde olan.
n. 276b/14
nehir ⁻¹. [*< Ar. nahr √ n-h-r*] Nehir.
n. +ler 185a/1
neḳā' iş ⁻¹. [*< Ar. naḳā' iş √ n-ḳ-š*] Eksiklikler, noksanlıklar.
n. +ten 202b/6
nekbet ⁻¹. Uğursuz.
nekbet-i sevdā ⁻¹. Uğursuz sevdā.
n. +ya 242b/18
neler ⁻¹³. [*< ne + ler*] Çok şeyler, birçok şeyler.
n. 35a/3, 38b/16, 5a/14, 6b/9, 125a/4, 125a/5, 133a/12, 142b/20, 22b/18, 252b/3, 5a/14, 70b/13
→ *elimden n. +ler çeker; daha n.*
Neptün ⁻³. [*< Lat. neptunus*] Neptün.
N. +de 68b/13
N. +ün 68b/5, 69a/13
nere ⁻¹⁹. [*< ET. ne + re*] Nere.
n. +lerde 88b/6, 88b/7
n. +lere 25a/1
n. +si 215a/5, 72b/5
n. +sinde 269a/4
n. +ye 103a/14, 169a/15, 215a/3, 243a/17, 243a/19, 292b/4, 299a/15, 58b/5, 65a/3, 65a/9, 76b/19, 78b/16
n. +yi 129a/18
nerede ⁻¹⁴. [*< ET. ne + re + de*] Hangi yerde.
n. 13a/18, 32b/9, 48b/17, 89a/1, 113a/9, 133a/4, 208b/12, 210b/7, 215a/9, 230b/16, 237a/16, 91a/8
n. +sin 5a/6
n. +sin 189a/5
nereden ⁻¹⁴.
1. Hangi yerden, hangi taraftan.
n. 208b/7, 246b/8, 82b/16, 85a/7
2. Nasıl, ne türlü bir bağlantıyla.
n. 130b/17, 140b/3, 174b/15,

177a/7, 229a/9, 251a/6, 292b/15, 41a/7, 77a/13, 90b/15
nermīlik ⁻¹. [*< Fa. nerm + ī + Tr. +lik*] Yumuşaklık.
n. 51a/5
nesi ⁻⁵. [*< ne + si*] Hangi yönü, hangi tarafı.
n. +si 75a/4
n. +ni 75a/1, 89a/3
nesi var? ⁻². “Ne hâli var, nasıl?” anlamında.
n. 268b/15, 269a/16
nesīmī ⁻⁴. [*< Ar. nasīm + ī √ n-s-m*] Rüzgârla ilgili. (Özellikle atmosfer anlamı taşıyan kelimelerle kullanılır.)
→ *havā-yı n. -i arz; havā-yı n.; havā-yı n. +nin; havā-yı n. +sine*
nesl ⁻². [*< Ar. nasl √ n-s-l*] Nesil, kuşak; soy, sülale.
n. 39a/9
nesl-i beşer ⁻¹. İnsan nesli.
n. 188b/10
neşe ⁻². [*< Ar. naşat √ n-ş-ṭ*] Neşe, sevinç.
n. 260b/11
→ *pür- n.*
neş'et ⁻¹. [*< Ar. naş'at √ n-ş-'*] İleri gelme, kaynaklanma.
neş'et ét- ⁻¹. Kaynaklanmak.
n. -mektedir 162b/8
neşr ⁻⁹. [*< Ar. naşr √ n-ş-r*] Yayım, yayımlama, yayımlanma; yayma, saçma.
n. 43a/18
neşr-i envār ⁻¹. Nur saçma.
n. 220b/4
neşr édil- ⁻⁴. Yayımlanmak.
n. -di 45a/10
n. -en 186b/7
neşr ét- ⁻⁴. Yaymak, saçmak.
n. -en 107a/18, 46b/5
n. -ti 54b/9
n. -tigi 281a/3, 218b/9

neşrîyât -1. [*< neşrîyyât < Ar. naşr √ n-ş-r*] Yayımlanmış eserler, yazılar.
n. +tan 54b/10

netîce -6. [*< Ar. natîcah √ n-t-c*]
Netice, son, sonuç.
n. +ler 101a/20
n. +nin 283a/17
n. +sinde 296b/15, 86b/3
n. +sini 148b/4

→ *sözû bu n. +ye getirmesinden*

netîcelen- -1. Neticelenmek.
n. -ecekse 229a/14

nev -1. [*< Fa.*] Yeni.
nev-civânî -1. Delikanlılık, gençlik.
n. +ı 3a/3

nev -30. [*< Ar. nav √ n-v-*] Cins, tür.
n. 246b/6, 177a/5, 193a/11,
242b/19, 245a/10, 89a/15
n. +den 84b/10, 86b/4
n. +inden 123a/7, 187a/11,
204b/20
n. +ini 285a/8, 292b/20
→ *benî- n. +lerini; benî- n. +lerinin; benî- n. +imizin; keşf-i n.; bir n.*

nev'anmā -1. [*< Ar. nav'an+mā 'şey' √ n-v-*] Bir bakıma, âdeta.
n. 174b/18

nevm -4. [*< Ar. navm √ n-v-m*] Uyku.
n. +lerini 55a/1

nevm-i ebedîye -1. Ebedî uyku.
n. 261a/18

nevm-i mü'ebbed -1. Sonsuz, ebedî uyku.
n. +e 101a/7
→ *râhat-ı n.*

nevmîdâne -7. [*< Fa. navmîd+âne*]
Ümitsizce.
n. 103a/20, 103a/7, 161a/7,
223a/13, 47a/8, 51a/8
→ *tevekkül-i n.*

neyse -1. [*< ne+ise*] Neyse, çok şükür.
n. 174b/2

nez -1. [*< Ar. naz √ n-z-*] Çekip çıkarma, koparma.

nez'êt -1. Çekip çıkarmak, koparmak.
n. -emeyecek 217a/15

nezâhet -1. [*< Ar. √ n-z-h*] Ahlak temizliği, saflık.
nezâhet-i rûhiyece -1. Ruh temizliği bakımından.
n. 273a/1

nezâket -3. [*< nezaket < Fa. nazûk*]
1. Kibarlık, zarafet.
n. 138b/16
2. İş veya durum dikkatli olmayı gerektirme.
nezâket-i inşâ'ât -1. İşlerin incelikleri.
n. +ını 277a/5
→ *kemâl-i n. +le*

nezdinde -1. [*< Fa. nazd + Tr. +i +n+de*] Nezdinde.
n. 176b/10

nezîha -1. [*< Ar. √ n-z-h*] Temiz, pak.
→ *muḥāvere-i gayr-ı n. +larına*
nezle -2. [*< Ar. nuzlat √ n-z-l < nuzûl 'aşağı inmek'*] Nezle.
n. 3a/17, 3a/9

neẓr -3. [*< Ar. naẓr √ n-d-r*] Adama, adak, vaat.
n. 272b/17
n. +ini 272b/16

neẓr'êt -1. Adamak.
n. -miş 265a/12

nışf -4. [*< Ar. nişf √ n-ş-f*] Yarı, yarım.
nışf-ı küre-i arz -1. Dünyanın yarısı.
n. +ı 186b/1

nışfu'l- leyl -3. Gece yarısı.
n. +i 286b/13
n. +den 106b/14, 283a/14

niçin -26. [*< ne+için*] Niçin.
n. 137a/1, 141a/10, 167a/19,
171a/13, 181a/3, 197a/9, 203a/14,
203a/8, 210b/9, 236b/6, 251a/17,
263a/8, 269a/16, 304b/17, 3a/10,
43a/1, 44b/5, 58b/3, 71a/10,

71a/15, 72b/15, 73a/5, 78b/3, 80b/4
n. +i 141a/11
nihāyet -17- [*< Fa. < Ar. nihāyat √ n-h-y*] Son, sonunda.
n. 155a/6, 185a/11, 194b/17, 210b/17, 215a/1, 218b/3, 233a/17, 234b/13, 235a/17, 239a/3, 271a/15, 271a/7, 286b/12, 53a/19, 64b/17, 68b/19
nihāyet ver- -1- (*dey.*) Bitirmek, tamamlamak, sonuçlandırmak.
n. -mek 245a/6
nihāyetsiz -2- Sonsuz, bitmez tükenmez; uçsuz bucaksız.
n. 191a/1, 212b/11
nīk -1- [*< Fa.*] İyi, güzel.
nīk-bīnāne -1- İyimsen bir şekilde.
n. 3a/8
nikāh -5- [*< Ar. √ n-k-h*] Nikāh.
nikāh kıymak: (*dey.*) Nikāhlanma işi gerçekleştirmek.
nikāh kıyıl- -1- (*dey.*) Nikāhlanma işi gerçekleştirilmek.
n. -dı 276b/5
nikāhın altına al- -1- (*dey.*) Bir erkek bir kız veya kadınla evlenmek.
n. -dın 284b/8
→ *taht-ı n. +ına aldın; taht-ı n. +ına almak; taht-ı n. +ınıza aldınız*
nīlūfer -1- [*< Fa. nīlufar, nīlūpal, līlūpal < Yun.*] Nīlūfer çiçeği.
n. +lerle 143a/15
nīm -1- [*< Fa.*] Yarı, yarım.
n. 49a/16
ni‘met -2- [*< Fa. < Ar. ni‘mat √ n-‘-m*] İyilik, lütuf.
n. 164b/5
ni‘met-i hayāt -1- Hayat nimeti.
n. +a 49a/11
ninni -13- [*< yansıma sözcük*] Ninni.
n. 17a/10, 17a/11, 17a/12, 17a/13, 19a/13, 19a/14, 19a/15, 22b/18, 22b/19, 22b/20, 23a/4

n. +nin 22b/17
n. +sine 19a/12
nisāiye -1- [*< nisāiyye < Ar. √ ‘-n-s*] Kadınlarla ilgili.
→ *istiḥbārāt-ı n.*
nīsān -2- [*< Ar. nīsān* Rumi takvimde ikinci ay *< Aram. nīsān < Akad. ‘1. Yılın ikl ayı, 2. Taze mahsul, turfanda < Sümer*] Nisan, yılın dörüncü ayı.
n. 4b/20
n. +ın 84b/6
nisbet -12- [*< Ar. nisbat √ n-s-b*] Derece; oran, orantı.
n. 103a/10, 114b/20
n. +i 111a/8
n. +inde 125a/1, 223a/2
n. +le 197a/15, 65a/14, 66b/15
n. +te 213a/3
nisbet-i suḳūt -1- Düşüş derecesi.
n. +larını 112b/10
nispet etmek: (*dey.*) Oranlamak, kıyaslamak.
nisbet edil- -1- (*dey.*) Oranlanmak, kıyaslanmak.
n. edilmek 62b/7
nisbet ḳabūl ét- -1- (*dey.*) Eşit, bir tutmamak, oranlamamak.
n. -mez 181a/7
nisbeten -5- Kıyaslanacak olursa, göre.
n. 109a/3, 149a/12, 225a/8, 83a/13, 54b/7
nisvān -7- [*< Ar. √ n-s-v*] Kadınlar.
n. 135a/11, 55a/3
n. +a 136b/14
n. +ımızın 184b/10
n. +ın 54b/7
n. +ına 180b/7
→ *ḥıfzı ‘s-ṣiḥḥa-i n. +a*
nisviye -2- [*< nisviyye < Ar. √ n-s-v*] Kadınlarla ilgili, kadın grubuna ait.
ḳıymet-i n. +mi; hüviyet-i n. +sini
niṣān -1- [*< Fa.*] Nişan, iz, alamet.
→ *yevm-i ḳiyāmet- n. +da*
niṣāne -4- [*< Fa.*] Nişan, iz, belirti.
n. 115a/12, 188b/3

nişāne-i āfet -1- Afet izi.
 n. 3a/15
nişāne-i mevcūdiyet -1- Varlık, var olma belirtisi.
 n. +i 218b/11
nişastalı -1- [< Fa. *nişāste* + Tr. +lı]
 Nişastalı.
 n. 165a/11
niyāz -1- [< Fa.] Yalvarma, yakarış.
niyāzında bulun- -1- Yalvarmak.
 n. +uyordum 194b/10
niye -6- [< ne+ye] Niye.
 n. 106b/20, 109a/6, 133a/15, 254b/3, 288b/15, 70b/9
niyet -5- [< Fa. < Ar. *niyyat* √ n-v-y]
 Niyet, plan, tasarlama.
 n. +inde 182b/17
 n. +ine 166b/1
 n. +iyle 175a/10
niyet-i müdhişe -1- Şiddetli niyet.
 n. 225a/1
niyet ét- -1- Planlamak, tasarlamak.
 n. -mişken 242b/16
nizām -3- [< Fa. < Ar. √ n-ḡ-m]
 1. Tertip, düzen.
 n. +ın 52b/10
 2. Kural, usul.
nizām- nāme -1- Nizamname, tüzük.
 n. +si 186b/4
nizām-ı riḡāzī -1- Matematiksel düzen.
 n. 66b/16
noḡṣān -3- [< Ar. *nuḡṣān* √ n-ḡ-ṣ]
 Noksan, eksik.
 n. +ları 52b/13
noḡṣān-ı irfān -1- Bilgi eksikliği.
 n. 184b/11
noḡṣān-ı iz‘ān -1- Anlayış, feraset eksikliği.
 n. +ı 54b/7
noḡṭa -21- [< Ar. *nuḡṭat* √ n-ḡ-ṭ]
 1. Küçük boyutlu işaret, benek.
 n. 198b/19, 41a/4

2. Bir konuda önemli bölüm, konu.
 n. +da 124b/16, 146b/12, 183a/6, 185a/17
 n. +dan 140b/1
 n. +lar 182b/14
 n. +sını 223a/11
 n. +yı 216b/5
 3. Belirli bir yer.
 n. +da 66b/2
 n. +dan 238b/4
 n. +larda 63a/5
 n. +larına 69a/15
 n. +sında 65a/17
 n. +ya 192b/7
 4. Hiçbir boyutu olmayan işaret.
 n. +yı 41a/1
noḡṭa-i ḡazīze -2- En alt nokta.
 n. 69a/6
 n. +i 70b/1
noḡṭa-i mühimme -1- Önemli konu.
 n. 123a/1
noḡṭa-i temās -1- Dokunma noktası.
 n. 113a/19
noḡṭacık -2- Noktacık.
 n. 230b/13, 67a/4
non -1- [< Fr.] Hayır.
 → *realite conscience. le moi et non moi*
not -1- [< Fr. *note* < Lat.] Not, kısa hatırlatma yazısı.
 n. 57a/12
nota -1- [< İtal. *note* < Lat.] Nota.
 n. 74b/13
nöbetçi -1- [< Ar. *navbat* √ n-v-b + Tr. +çi] Nöbetçi.
 n. 153a/7
nuḡāt -3- [< Ar. *niḡāt* √ n-ḡ-ṭ] Noktalar.
 n. +ını 297a/11
 n. +tan 158b/18
nuḡāt-ı nazar -1- Bakış açısı.
 n. +ları 298b/9
numara -4- [< İtal. *numero* < Lat.]
 Numara, işaret olarak yazılan yazı.
 n. 1a/8, 2b/2, 80b/6
 n. +ya 245a/19

numaralı -8. Belli numarası olan.
 n. 256b/18, 266b/19, 273a/16,
 290b/6, 291a/2, 292b/20, 296b/14,
 300b/4

numüne -5. [*< Fa.*] Numune, örnek.
 n. 48b/11
 n. +lerinden 96b/14
 n. +lere 88b/8

numüne-i hüsun -1. Güzellik
 örneği.
 n. +sünüz 199a/2

numüne-i şan 'at -1. Sanat örneği.
 n. 199a/10

nūr -5. [*< Ar.* √ *n-v-r*] Aydınlık, ışık.
 n. 246b/20, 286b/20, 289a/18
 n. +la 283a/13
 n. +ları 3a/4

nūrānī -4. Işıklı, nurlu.
 n. 105a/18, 16b/6
 → *pür- ihtişām-ı dāmen-i n.* +si;
dāmen-i n. +siyle

nuṭṭ -2. [*< Ar.* √ *n-ṭ-k*] Nutuk, konuşma,
 söyleme.
nuṭṭu ṭutul- -1. (*dey.*) Korku,
 heyecan, öfke gibi duygular
 nedeniyle konuşamaz duruma
 gelmek
 n. -du 218b/15

nuṭṭum ṭutul- -1. → **nuṭṭu ṭutul-**
 n. -du 301a/20

nücūm -1. [*< Ar.* *nucūm* √ *n-c-m*]
 Yıldızlar.
 n. 66b/18

nücūmiye -1. Astronomi.
 → *kuyūd-ı n.* +ye

nüfūs -1. [*< Ar.* *nufūs* √ *n-f-s*] Belirli
 bir yerde yaşayanların tümü,
 çoğunluk.
nüfūs-ı maḫhūre -1. Kahır içinde
 olan topluluk, kahrolmuş çoğunluk.
 n. 49a/13

nüfūz -4. [*< Ar.* *nufūd* √ *n-f-d*] Sözü
 geçme.
 n. +una 303a/1

nüfūz-ı naẓar -1. Güçlü, derin

bakış.
 n. +a 83a/14

nüfūzu altına gir- -1. (*dey.*) Birinin
 egemenliğinde olmak.
 n. -ecegim 134b/5

nüfuz et- -1. İçine işlemek, içine
 girmek.
 n. -iyor 266b/16

nüks -1. [*< Ar.* *nuks* √ *n-k-s*] (Hastalık
 için) geri gelme, yeniden başlama.

nüks ettir- -1. Yeniden başlatmak,
 depreştirmek.
 n. -memek 304b/4

nükte -1. [*< Ar.* *nuktat* √ *n-k-t*]
nükte-i asilāne -1. Asilce mana.
 n. 50b/13

-nümā -3. [*< Fa.* -*numā*] gösteren,
 benzeyen.
 → *muḥīt-i n.*; *tarrāḳe-i kıyāmet- n.*
 +sını; *kıyāmet- n.*

nüvāt -4. [*< Ar.* *nuvāt* √ *n-k-t*]
 Çekirdek, öz.
 n. 89a/17
 n. +ı 149a/1, 90b/20
 n. +tan 91a/2

-nüvāz -2. [*< Fa.* -*nuvāz*] Okşayan,
 okşayıcı.
 → *būy-ı meṣām- n.*; *sāmi 'a- n.*

nüzūl -1. [*< Ar.* *nuzūl* √ *n-z-l*] İnme.
 n. 185a/12

o -468. [*< ET.* *ol, aḡ*] O (kişi zamiri).
 o. 100b/17, 100b/19, 100b/2,
 101a/7, 103a/9, 105a/14, 105a/15,
 105a/16, 107a/13, 10b/5, 115a/6,
 117a/10, 119a/1, 11a/1, 121a/10,
 122b/6, 123a/4, 124b/16, 124b/19,
 126b/11, 127a/18, 128b/15,
 129a/18, 130b/13, 130b/17, 130b/2,
 130b/20, 132b/3, 133a/19, 134b/1,
 135a/15, 136b/13, 136b/14,
 136b/16, 137a/11, 137a/14,
 137a/19, 137a/8, 138b/2, 138b/3,
 139a/11, 139a/14, 140b/8, 142b/10,
 144b/11, 149a/11, 14b/17, 150b/18,
 152b/14, 153a/19, 154b/13,

154b/14, 154b/15, 155a/18,
 156b/14, 156b/5, 156b/7, 158b/14,
 15a/11, 160b/6, 164b/17, 169a/19,
 169a/4, 16b/5, 16b/9, 170b/14,
 171a/17, 171a/2, 171a/6, 175a/6,
 177a/1, 177a/16, 177a/6, 178b/6,
 179a/6, 180b/18, 181a/2, 182b/19,
 183a/16, 183a/20, 184b/14,
 185a/10, 187a/14, 188b/10, 189a/1,
 189a/12, 190b/9, 191a/12, 191a/14,
 193a/3, 194b/1, 198b/2, 199a/2,
 201a/19, 202b/19, 203a/10,
 204b/14, 206b/17,
 206b/9, 207a/2, 208b/20, 209a/6,
 20b/13, 210b/2, 211a/11, 211a/12,
 211a/19, 212b/4, 213a/20, 213a/3,
 214b/10, 214b/15, 214b/7, 217a/13,
 217a/3, 217a/6, 218/5, 218b/16,
 219a/4, 21a/4, 220b/20, 221a/11,
 221a/3, 222b/11, 222b/15, 223a/2,
 223a/5, 224b/10, 224b/2, 226b/20,
 227a/15, 227a/5, 228b/2, 229a/1,
 229a/18, 229a/5, 22b/10, 231a/10,
 231a/2, 233a/7, 235a/20, 236b/20,
 236b/7, 237a/20, 238b/12, 239a/12,
 23a/16, 23a/3, 240b/12, 240b/15,
 240b/18, 240b/19, 242b/10,
 242b/17, 242b/19, 242b/7, 242b/9,
 243a/11, 244b/6, 246b/18, 247a/1,
 247a/3, 247a/4, 247a/9, 248b/1,
 248b/8, 249a/20, 249a/5, 253a/12,
 253a/15, 253a/8, 253a/9, 257a/18,
 257a/19, 257a/8, 258b/18, 258b/4,
 258b/5, 258b/8, 259a/2, 259a/7,
 25a/7, 260b/16, 260b/18, 260b/19,
 260b/20, 261a/2, 261a/4, 261a/5,
 261a/8, 261a/9, 262b/20, 263a/3,
 265a/10, 265a/2, 267a/18, 269a/14,
 269a/9, 270b/8, 271a/8, 273a/1,
 273a/11, 273a/17, 273a/9, 274b/1,
 274b/3, 278b/11, 27a/1, 27a/3,
 281a/10, 281a/2, 282b/11, 282b/2,
 282b/4, 282b/7, 284b/10, 284b/5,
 284b/9, 285a/13, 285a/19, 287a/18,
 287a/5, 287a/6, 287a/9, 288b/12,
 289a/20, 289a/21, 289a/22, 28b/7,

290b/13, 290b/7, 290b/8, 290b/9,
 291a/1, 292b/14, 292b/19, 293a/12,
 293a/20, 293a/21, 296b/10, 299a/4,
 299a/6, 29a/9, 300b/13, 300b/5,
 303a/3, 31a/3, 38b/4, 38b/5, 39a/4,
 3a/11, 40b/11, 40b/5, 40b/6,
 42b/19, 42b/20, 44b/19, 45a/12,
 46b/17, 46b/2, 47a/16, 47a/2,
 48b/12, 4b/1, 4b/5, 51a/8, 52b/8,
 52b/9, 53a/16, 54b/6, 56b/12,
 58b/4, 59a/14, 5a/10, 60b/14,
 61a/3, 61a/8, 63a/16, 63a/7, 64b/10,
 67a/10, 68b/19, 69a/11, 70b/1,
 71a/10, 71a/3, 72b/5, 72b/9,
 73a/10, 73a/11, 73a/14, 74b/1,
 74b/7, 75a/7, 76b/14, 76b/16,
 76b/9, 77a/14, 80b/18, 80b/20,
 83a/19, 85a/2, 88b/10, 88b/15,
 88b/4, 89a/10, 8b/5, 8b/8, 90b/12,
 90b/17, 91a/10, 91a/11, 91a/14,
 91a/18, 91a/4, 92b/17, 92b/2,
 92b/3, 93a/18, 93a/7, 95a/11,
 96b/3, 97a/19, 9a/11, 9a/6, 266b/20
 o. +*dur* 80b/10, 199a/8, 212b/15
 o. +*ga* 27a/5
 o. +*na* 120b/12, 141a/16, 17a/16,
 205a/13, 228b/11, 238b/18,
 240b/11, 262b/17, 280b/8, 299a/17,
 30b/9, 60b/12, 74b/12, 77a/16,
 51a/16
 o. +*ndan* 131a/4, 177a/10,
 198b/17, 222b/7, 239a/10, 244b/7,
 260b/16, 26b/8, 273a/6, 274b/14,
 277a/19, 296b/11, 65a/3, 68b/14,
 72b/16, 78b/12
 o. +*nu* 116b/9, 11a/20, 12b/18,
 131a/2, 139a/7, 13a/14, 142b/12,
 150b/12, 152b/8, 154b/15, 169a/10,
 198b/4, 199a/9, 212b/5, 212b/7,
 217a/14, 219a/7, 222b/8, 232b/6,
 249a/8, 254b/1, 255a/7, 260b/1,
 266b/7, 284b/8, 48b/17, 51a/7,
 61a/2, 65a/14, 71a/7, 74b/16,
 76b/1, 89a/4, 50b/8
 o. +*nun* 134b/4, 145a/19, 163a/1,
 163a/8, 178b/19, 183a/3, 197a/12,

197a/19, 201a/16, 207a/13,
209a/11, 209a/3, 212b/5, 21a/19,
222b/19, 254b/16, 260b/15,
277a/18, 46b/16, 49a/19, 60b/4,
63a/3, 64b/1, 71a/18, 71a/8,
74b/10, 81a/4, 8b/10, 9a/12, 26b/2
o. +nunla 217a/16, 218b/13,
251a/18
o. +sunuz 198b/15
→ ne. o; *sözüm* o. +na
ocak ⁻¹⁻ [ot+çağ < AT. *ōt*] Ocak,
ateş yakılan yer.
o. 261a/1
oda ⁻³³⁻ [ot+a-g < AT. **hōt*] Oda.
o. 189a/14, 193a/1, 283a/20,
285a/2, 286b/15, 287a/9, 45a/14
o. +da 139a/8, 300b/10
o. +daki 77a/1
o. +dan 106b/18, 126b/15,
154b/8, 161a/5, 280b/12, 5a/10
o. +ların 188b/7
o. +larının 291a/10
o. +nın 189a/17, 5a/2
o. +sı 283a/7
o. +sında 77a/5
o. +sının 231a/9, 282b/20, 42b/8
o. +ya 101a/8, 106b/6, 12b/12,
270b/2, 281a/15, 29a/8
o. +yı 214b/13, 283a/12
odacı ⁻⁴⁻ Odacı, hademe.
o. 126b/13, 214b/13, 242b/1
o. +ların 215a/2
odun ⁻¹⁻ [otun < AT. *ōt*] Odun.
o. +un 120b/4
of ⁻⁵⁻ Ünlem.
o. 130b/3, 134b/1, 172b/9, 199a/4,
252b/15
oğlan ⁻¹⁰⁻ [oğul+an]
1. Erkek çocuk.
o. 17a/10, 18b/15
o. +ı 6b/7
2. Yetişkin erkek, delikanlı.
o. 11a/13, 278b/11, 278b/16,
301a/15, 36b/2

o. +la 277a/19
o. +lar 38b/4
oğul ⁻¹¹⁻ [oğ+ul] Erkek çocuk.
o. +u 11a/11, 14b/2
o. +um 170b/8, 206b/14, 22b/20,
269a/9, 90b/13, 97a/11
o. +uma 268b/12
o. +unun 207a/19, 208b/14
oğuş ⁻¹⁻ [uw-uş-] Ovuşturmak,
ellerini sürterek ovmak.
o. -anların 123a/20
oh ⁻¹¹⁻ Ünlem.
o. 128b/1, 131a/13, 169a/7,
174b/14, 190b/14, 32b/3, 33a/15,
36b/14
oğka ⁻²⁻ [uḡiyyat]
o. +sına 165a/8
o. +sını 28b/10
oğşa ⁻³⁻ [oğşa-] Okşamak.
o. -rız 36b/18
o. -sağ 81a/16
o. -yordu 281a/16
oku ⁻⁵⁰⁻ [oḡı-] Okumak.
o. -du 151a/12, 246b/3, 266b/12,
28b/9
o. -duğu 170b/20
o. -duğum 98b/10
o. -duğumdan 109a/4
o. -duğ 161a/13, 96b/4
o. -duğça 121a/3, 129a/4
o. -duktan 105a/10, 266b/9, 97a/9
o. -dum 107a/5, 197a/8
o. -madınız 74b/16
o. -mağa 158b/2, 170b/18,
257a/14, 44b/16
o. -mağ 45a/2
o. -mağla 45a/13
o. -mamıştı 257a/9
o. -maz 297a/13
o. -muş 157a/6, 285a/14
o. -muştum 187a/5
o. -r 136b/19, 14b/3, 297a/13
o. -rken 136b/13, 280b/13
o. -rum 77a/3, 77a/4
o. -yabilirdi 243a/5
o. -yacak 181a/13

o. -yamadım 121a/9
o. -yor 286b/7, 45a/15
o. -yorlar 23a/7, 44b/9
o. -yunca 115a/19
o. -yunuz 106b/10, 46b/12
o. -yup 101a/13
→ cānıma o. -du; fātiḥa o. -yacak;
cānına o. -yorlar

oķumuş -2- Okumuş, tahsilli.

o. 120b/14
o. +ların 28b/1

oķun -3-

1. Okunmak, öğrenilmek.
o. -an 39a/12
o. -muş 160b/14
2. Hastalığa, nazara karşı nefes
edilmek.
o. -muş 207a/1

oķut- -2- Tahsil görmesini sağlamak.

o. -tunuz 133a/15
o. -up 134b/20

oķuyuş -1- Okuma eylemi.

o. -unda 45a/15

ol- -761- [< ET. *bol-* < AT. *bōl-*]

1. Meydana gelmek, vuku bulmak.
2. Gerçekleşmek. 3. Herhangi bir
durumda olmak. 4. Zaman
ifadelerinde yaklanmak, gelip
çatmak. 4. Bir durumdan başka bir
duruma geçmek. 5. Geçmek,
tamamlanmak. 6. Hastalık gibi
durumlarda yakalanmak, tutulmak.
7.-e yol açmak. 8. Kötü bir olayla
karşılaşmak. 9. Sürdürmek, devam
ettirmek.

o. 134b/13
o. -a 193a/17, 222b/19, 258b/17
o. -abileceğine 242b/12
o. -abilecek 145a/15, 60b/5
o. -abilir 82b/9, 96b/9
o. -abilirdi 215a/5, 248b/2
o. -abilirler 168b/10
o. -abilirsiniz 250b/14
o. -acağı 123a/13, 159a/9,
161a/21, 227a/7
o. -acağım 18b/6, 22b/3, 224b/1,

280b/18

o. -acağından 123a/6
o. -acağını 166b/6, 173a/7, 242b/5
o. -acağız 155a/12, 160b/17,
221a/19

o. -acağ 25a/16, 28b/18
o. -acağ 10b/14, 116b/4, 122b/11,
127a/10, 128b/16, 133a/16, 135a/8,
150b/1, 152b/12, 157a/6, 159a/13,
180b/20, 186b/18, 207a/14, 215a/8,
215a/13, 22b/18, 23a/12, 250b/16,
261a/16, 265a/13, 267a/13,
284b/19, 29a/18, 32b/2, 33a/4,
36b/9, 40b/19, 77a/13, 91a/18
o. -acağmış 278b/19, 35a/16,
35a/18, 5a/14

o. -acağsa 128b/15
o. -acağıtı 121a/16, 189a/19,
206b/8, 244b/7, 275a/7, 287a/6,
49a/7

o. -acağıtık 184b/16
o. -acağıtım 300b/19
o. -acağıtır 3a/16
o. -alım 58b/2

o. -amam 199a/18
o. -amayacağına 296b/8
o. -amayacağını 268b/5, 52b/12
o. -amayacak 104b/15
o. -amayan 44b/10
o. -amaz 201a/16, 252b/14,
41a/10, 50b/16, 88b/14

o. -amazdı 184b/2, 222b/14,
263a/11

o. -an 103a/12, 103a/17, 104b/20,
111a/16, 114b/18, 115a/8, 129a/6,
138b/17, 143a/19, 148b/14, 151a/6,
152b/10, 152b/4, 153a/11, 166b/7,
167a/9, 169a/11, 176b/1, 180b/17,
184b/7, 186b/11, 201a/9, 202b/5,
214b/3, 227a/15, 237a/20, 239a/11,
251a/14, 253a/19, 264b/15, 273a/5,
300b/12, 3a/11, 48b/18, 51a/6,
52b/13, 54b/10, 60b/13, 61a/12,
62b/14, 65a/20, 66b/15, 66b/2,
66b/8, 67a/1, 68b/11, 68b/4,
69a/13, 70b/1, 88b/10, 88b/11,

88b/8, 95a/6, 102b/10, 136b/15,
178b/20, 47a/13, 75a/15
o. -anlar 152b/7, 201a/3, 22b/14,
295a/9, 97a/1
o. -anlara 56b/19
o. -anların 99a/18
o. -anlarıyla 61a/17
o. -arak 115a/4, 120b/10, 123a/12,
127a/1, 130b/9, 145a/10, 163a/17,
164b/6, 175a/20, 182b/3, 183a/14,
264b/17, 273a/10, 275a/12, 294b/9,
303a/9, 4b/13, 54b/1, 66b/9,
88b/13, 95a/11, 95a/7
o. -aydı 184b/15
o. -aydım 157a/8
o. -ayım 70b/9, 175a/8, 229a/15
o. -du 106b/13, 147a/18, 156b/14,
161a/1, 18b/2, 193a/12, 204b/1,
237a/11, 26b/1, 298b/21, 29a/17,
303a/21, 32b/1, 54b/7, 96b/10,
96b/15, 30b/14, 213a/8
o. -duğu 110b/14, 111a/15,
148b/15, 149a/2, 151a/2, 167a/2,
187a/1, 190b/18, 206b/3, 218b/3,
232b/2, 236b/12, 252b/18, 276b/7,
279a/3, 288b/2, 45a/17, 55a/2,
57a/11, 85a/15, 77a/12
o. -duğum 129a/10, 134b/12,
142b/1, 229a/20, 296b/16, 59a/15
o. -duğumu 100b/5, 136b/3,
274b/17, 295a/7, 299a/13
o. -duğumuza 157a/18
o. -duğumuzu 197a/8, 262b/9,
301a/7
o. -duğuna 242b/13, 247a/8,
263a/20, 274b/2, 71a/5
o. -duğundan 114b/17, 126b/3,
195a/3, 245a/7, 286b/19, 99a/1
o. -duğunu 113a/6, 116b/16,
136b/16, 137a/1, 138b/6, 139a/18,
145a/19, 149a/5, 155a/20, 161a/4,
167a/20, 171a/3, 180b/4, 197a/16,
208b/1, 208b/9, 239a/8, 241a/13,
248b/6, 262b/11, 269a/1, 270b/11,
28b/5, 293a/4, 301a/2, 303a/19,
79a/1, 87a/10, 92b/7, 96b/4

o. -duğunuz 157a/6, 250b/9,
254b/4, 257a/16, 299a/12
o. -duğunuzu 197a/1, 265a/1
o. -duğ 29a/5
o. -duğca 202b/12
o. -duğları 105a/2, 148b/17,
63a/11
o. -duğlarına 166b/17
o. -duğlarını 243a/3, 91a/15
o. -duğtan 76b/8
o. -dum 150b/18, 18b/9
o. -dun 18b/4, 208b/20, 22b/2
o. -dunuz 196b/15, 197a/7
o. -dunuzsa 150b/16
o. -madan 259a/10, 278b/1,
87a/14
o. -madansa 160b/1
o. -madı 188b/13, 22b/15
o. -madığı 233a/10, 83a/8
o. -madığıma 297a/15
o. -madığımı 251a/6
o. -madığını 142b/4, 146b/20,
256b/20, 268b/4, 270b/9
o. -madığınıza 297a/22
o. -madık 149a/16, 82b/12, 91a/12
o. -mak 138b/4, 139a/6, 161a/16,
163a/13, 163a/2, 176b/8, 178b/3,
195a/15, 196b/2, 236b/19, 262b/2,
265a/19, 273a/11, 273a/19,
282b/12, 283a/7, 40b/5, 87a/18,
87a/7, 41a/11
o. -maaktı 242b/20
o. -malı 140b/7, 235a/6, 270b/10,
270b/5
o. -malıdır 80b/7
o. -mamağı 199a/18
o. -mamağ 154b/16
o. -mamalıdır 229a/17
o. -mamıştı 247a/11
o. -manız 146b/9
o. -masa 268b/3
o. -ması 138b/10, 153a/1, 191a/3,
221a/20, 44b/1, 84b/3
o. -masın 140b/5, 217a/3, 219a/2
o. -masına 114b/4, 41a/13
o. -masından 154b/13, 162b/8,

216b/8
 o. -masınlar 170b/9
 o. -mayabileceğini 137a/5
 o. -mayacak 178b/2, 243a/16
 o. -mayacakmış 36b/13
 o. -mayan 131a/20, 152b/3, 41a/2, 53a/2
 o. -mayanlar 37a/10
 o. -mayanları 37a/11
 o. -mayınız 200b/6
 o. -maz 114b/13, 148b/5, 269a/13, 269a/3, 8b/8, 94b/8
 o. -muş 278b/13, 302b/14, 34b/13, 42b/18, 6b/20, 85a/10
 o. -muşken 85a/19
 o. -muştı 144b/19, 191a/13, 247a/12, 268b/13
 o. -muştur 161a/20
 o. -muyor 71a/17
 o. -muyordu 288b/15
 o. -muyorlar 133a/16
 o. -sa 114b/5, 138b/7, 190b/1, 197a/5, 217a/4, 224b/10, 247a/17, 251a/1, 263a/15, 274b/12, 281a/6, 90b/5, 90b/8
 o. -sam 175a/7
 o. -salar 282b/17, 295a/14
 o. -sanız 265a/12
 o. -sun 121a/9, 131a/6, 131a/7, 138b/18, 145a/1, 145a/7, 152b/8, 156b/5, 15a/5, 163a/19, 17a/2, 17a/3, 17a/4, 183a/2, 205a/5, 205a/7, 222b/17, 229a/3, 233a/2, 235a/14, 240b/20, 264b/20, 61a/3, 75a/4, 80b/4, 117a/15
 o. -unca 176b/15
 o. -up 11a/2, 159a/8, 191a/9, 267a/20, 290b/10
 o. -ur 103a/11, 111a/9, 118b/16, 119a/8, 133a/12, 148b/12, 14b/8, 160b/13, 173a/18, 17a/17, 187a/9, 199a/1, 228b/5, 258b/9, 277a/11, 278b/20, 298b/3, 304b/8, 76b/4, 95a/12
 o. -urdu 278b/5
 o. -urken 100b/16

o. -urlar 132b/6, 83a/20, 200b/9
 o. -ursa 145a/7, 183a/2, 213a/2, 273a/6, 280b/8, 75a/4, 92b/2
 o. -ursan 134b/13
 o. -ursunuz 203a/1, 251a/5, 262b/19, 63a/8
 o. -urum 141a/7, 149a/15
 o. -uruz 118b/17, 119a/6, 60b/7, 64b/3, 65a/17
 o. -uyor 204b/14, 252b/3, 4b/5, 79a/5, 81a/3, 88b/12
 o. -uyor 226b/1
 o. -uyordu 171a/12, 282b/8, 300b/22
 o. -uyorsunuz 43a/5
 o. -uyorum 127a/16
olan oldu ⁻¹⁻ (dey.) Düzeltmesi zor olan durumlarda kullanılır, iş işten geçti anlamında.
 o. -du 29a/16
oldu olacak ⁻¹⁻ (dey.) Ne olacaksa oldu, iş işten geçti anlamında.
 o. 20b/10
 → *nābūd o.-a; muḳtedir o. -abildiğim; günāh o. -abilir; melhūz o. -abilir; mes'ul o. -abilir; siper o. -abilir; zafer- yāb o. -abilmek; dūcār-ı za'f o. -acağını; dost o. -abilirim; kün feyekūn o. -acağınız; bahş o. -acak; dünyālar benim o. -acak; ğarḳ o. -acak; ħurdaḥāş o. -acak; kısmet o. -acak; mülākī o. -acak; şādır o. -acak; telef o. -acak; mahv o. -acaklar; tuzla buz o. -acaktı; baḥtiyār o. -acaktı; bed-baht o. -acaktı; berbād o. -acaktı; āşık o. -acaktım; dāḥil o. -acaktır; muḳtedir o. -amadı; muvaffak o. -amadı; memnūn o. -amadıklarını; rāzī o. -amam; muvaffak o. -amamak; nā'il o. -amamış; kādir o. -amayarak; ḥaḳkınız o. -amaz; maḳbūl o. -amazlar; baḥtiyār o. -amazsınız; muvaffak o. -amıyorlardı; maḥsūs o. -an; maḥsūs o. -amaz; āşık o. -an;*

basitü'l-me'âl o. -an; dem- güzâr o. -an; hâşıl o. -an; meşhûd o. -an; peydâ o. -an; pâyidâr o. -anlar; fevt o. -anları; gâ'ib o. -araķ; muvaffak o. -araķ; nâ- murâd o. -araķ; kör o. -ası; h. - bezm olayım; kör o. - asıcaı; birlik o. -du; çehren evvelâ et bend o. -du; esîr o. -du; gâ'ib o. -du; hâşıl o. -du; içim fenâ o. -du; me'yûs o. -du; mücib o. -du; nâdim o. -du; peydâ o. -du; vâķi' o. -du; âşık o. -duġu; emîn o. -duġu; hâşıl o. -duġu; ihsâs o. -duġu; kâni o. -duġu; şâbit o. -duġu; vâşıl o. -duġu; muvaffak o. -duġum; âşık o. -duġun; lâzım o. -duġunu; râzî o. -duġunu; sebep o. -duġunu; dūçâr o. -duġunuz; maġlûb o. -duġunuz; müşâdif o. -duġunuz; râzî o. -duġunuz; müşâdif o. -duķca; hayâl-i pîş-i nazarından gâ'ib o. -duķtan; gâ'ib o. -duķtan; zâ'il o. -duķtan; fenâ-yâb o. -dular; pişmân o. -dum; müşâdif o. -dunuz; mâlik o. -madan; zâ'il o. -madan; ġurdaġaş o. -madı; kâbil o. -madı; peydâ o. -madı; müterakķî o. -madıġından; kâr-ı 'akıl o. -madıġını; râzî o. -madılar; meclûb o. -madım; meclûb o. -maġa; mahv o. -maġı; âşık o. -maķ; me'yûs o. -maķ; müncer o. -maķ; müstefîd o. -maķ; zâhib o. -maķ; o. -maķla; meşġul o. -maları; ġaberimiz o. -masa; güzêrân o. -ması; dūçâr-ı inkıta' o. -ması; gâ'ib o. -ması; müşâdif o. -ması; mâddiyât-perest o. -maya; mes'ûd o. -maya; meşġul o. -maya; muvâfık o. -mayan; gâ'ib o. -mayınız; ġaberimiz o. -maz; afv o. -maz; zâ'il o. -maz; ġiç o. -mazsa; fâ'idesi o. -mazsa; âşık o. -muş; dūçâr-ı inhilâl o. -muş; gâ'ib o. -muş; ġiriftâr o. -muş; ġalâş o. -muş; tuz ile buz o. -muş; vâķi' o. -muş; peydâ o. -muştı; sebep o. -

muştur; kâbil o. -sa; ġayret- baġş o. -salar; âdet o. -saydı; eksik o. -sun; geçmiş o. -sun; günâġ o. -sun; ġamd o. -sun; tövbeler o. -sun; irâden elinde o. -sun; emîn o. -unuz; müsterîh o. -unuz; başına âdeta birer belâ o. -up; merâķlısı o. -up; iş o. -ur biter; gâ'ib o. -ur; ġaşr o. -ur; vaşıl o. -ur; zâ'il o. -ur; müte'essîr o. -urdu; meşġul o. -urduķ; dūçâr o. -urlar; memnûn o. -urlar; yok o. -urlar; fenâ o. -uyor; fenâ-yâb o. -uyor; ġaklı o. -uyor; işâbet o. -uyor; maġrûr o. -uyor; belli o. -uyor; dūçâr o. -uyor; pâyidâr o. -uyor; râzî o. -uyor; hâşıl o. -ursa; müyesser o. -ursa; mecbûr o. -urum; altüst o. -uyordu; kendi kendine gelin gügeyi o. -uyordu; mest o. -uyordu; me'yûs o. -uyordu; gelin o. -uyormuş; imtiġânı o. -uyorsunuz; fenâ o. -uyorum; mahv o. -uyorum; müte'essîr o. -uyorum; şehîd o. -uyoruz; naşıl o. -up da; naşıl o. -uyor da; naşıl o. -sa; ne o. -ur; ne o. -ursa o. -sun; meşġul o. -adursunlar; naşıl o. -abilir; eş o. -abilmek; dost o. -abiliriz dost o. -abilmek; 'ibâret o. -acaġını; medâr o. -acaķ; şâhib o. -acaķ; vârid o. -acaķ; bādî o. -acaķtır; muntafî o. -acaķtır; kâbil o. -amadı; kâbil o. -amayacaġını; ġükmü o. -amaz; kâni' o. -amıyor; kâbil o. -amıyorsa; ma'rûz o. -an; hâşıl o. -an; şâġibi o. -an; meķşûf o. -an; ġaber dâr o. -an; mümkün o. -ur; kâbil o. -ur; bedbaġt o. -urdu; 'ibâret o. -duġu; kâbil o. -duġunu; ömrü o. -duķca; gönlü o. -ursa; kâbil o. -maz; kebâb o. -maķ; kâbil o. -sa; peydâ o. -uvêrmış; perveriş-yâb o. -an; ucu bucaġı o. -madıġını; v. -miş olduġunuz söz

olanca -2- [*< ol+an+ca*] Olanca.
o. 216b/4, 243a/7

olay -1- [*< ol+ay*] (Yanlış kalıplaşmaya rağmen kullanım yaygınlığı vardır. Türkçe’de fiilden isim yapan -ay eki yoktur.) Olay, vaka.
o. +*dı* 84b/13

oldubitti -1- Oldubitti.
o. 205a/3

oldukça -1- Oldukça, epey.
o. 58b/1

olmaz -2- İmkânsız, gerçekleşmesi mümkün olmayan.
o. 133a/18

olun- -38- [*< ET. bol-ın- < AT. bōl-*] Olunmak, edilmek.
o. -*an* 148b/13
o. -*amaz* 228b/14
o. -*duğunu* 243a/10
o. -*mağ* 123a/14, 261a/19
o. -*maz* 202b/15, 203a/10, 290b/16
o. -*muştur* 1a/6
o. -*ur* 133a/6
o. -*uyor* 104b/10, 158b/13
o. -*uyor* 86b/8
→ ‘*add o. -abilir; haml o. -abilir; isti ‘māl o. -acacak; zann o. -acacak; bahş o. -acaqtı; müşâdîf o. -acacak; ‘add o. -an; zann o. -an; şarf-ı nazar o. -du; bahş o. -duğuna; bahş o. -duğunu; zann o. -masından; bahş o. -mayacak; afv o. -maz; ‘add o. -ur; zann o. -ur; emr o. -muştı; bahş o. -muyor; ‘add o. -ur; ‘atf o. -uyor; bahş o. -uyordu; ‘add o. -uyorlar; terk o. -mağ*

oluş- -1- [*< ol-uş*] Olma, meydana gelme.
→ *dūcār-ı ısfirār o. -larına*

omuz -1- [*< Yun. ômos*] Omuz.
o. +*larının* 49a/20

on -23- [*< ET. on < AT. *ōn*] On, 10.
o. 106b/17, 112b/12, 119a/5, 120b/10, 148b/9, 14b/19, 155a/11,

165a/18, 168b/10, 170b/11, 170b/13, 211a/17, 214b/20, 219a/12, 261a/6, 283a/7, 286b/18, 287a/3, 288b/16, 28b/13, 45a/13, 71a/4
o. +*da* 223a/1

on pārahı -1- (*dey.*) Değersiz, kıymeti olmayan, hiç.
p. 70b/10

onar -2- [*< ET. on+ar < AT. *ōn*] Onar, on on.
o. 128b/7, 70b/10

onca -1- [*< o+nca*] Onca, o kadar.
o. 202b/5

onlar -42- [*“ ET. *on+lar, a+lar*] Onlar.
o. 119a/17, 178b/20, 181a/1, 18b/19, 202b/11, 202b/4, 272b/11, 278b/1, 279a/12, 279a/2, 300b/9, 302b/11, 43a/8, 62b/8, 78b/7, 81a/13
o. +*dan* 136b/15, 239a/5
o. +*ı* 113a/9, 143a/8, 14b/17, 155a/19, 169a/1, 184b/9, 246b/2, 262b/9, 43a/13, 67a/7, 77a/3
o. +*ın* 11a/4, 14b/2, 17a/1, 184b/5, 242b/20, 252b/13, 26b/16, 43a/6, 57a/2
o. +*la* 155a/12, 30b/2
→ *hıncımı o. +dan alırım*

onsuz -1- [*< on+suz*] Onsuz, o olmadan.
o. 255a/11

opservasyon -1- [*< Fr. observation*] Gözlem.
o. +*a* 132b/19

ora -50- [*< o ~ ol+ra ~ o ara*] Ora, o yer.
o. +*da* 131a/15, 143a/3, 145a/6, 209a/14, 20b/9, 214b/14, 221a/11, 238b/10, 238b/11, 244b/15, 246b/9, 293a/1, 300b/6, 65a/8, 76b/17, 79a/10, 38b/1, 9a/18
o. +*dan* 123a/18, 161a/6, 18b/3, 191a/4, 196b/15, 217a/15, 247a/16, 77a/3, 91a/2, 248b/7

o. +larda 114b/12, 154b/8,
245a/7, 257a/10
o. +lardan 214b/9
o. +ları 117a/7
o. +larının 116b/16
o. +sında 281a/17
o. +sını 201a/20
o. +ya 109a/10, 112b/2, 220b/2,
233a/8, 237a/17, 238b/19, 244b/12,
245a/8, 284b/17, 285a/6, 77a/6,
77a/8, 9a/9

ordu -1- [*< Tr. ordu* ‘otağ’ *< Moğ.*
or+do, *or* ‘yüksek yer, kale, şehir’]
Ordu.
o. +da 146b/5

orta -17- [*< ET. orto*]
1. Bir şeyin başlangıç ve bitim
çizgisine eşit mesafe, bir uçtan
diğer uca eşit uzaklık.
o. 62b/19
o. +da 238b/17
o. +sına 153a/3, 234b/14, 260b/20
o. +sında 191a/2, 245a/12
2. Ara.
o. 271a/7
o. +sında 108b/1, 143a/14
3. Ne uzun ne kısa, ne küçük ne
büyük, midi.
o. +dan 281a/9
4. Herkes tarafından görülen yer.
o. +dan 38b/12
o. +ya 13a/15, 234b/11

orta yer -2- Orta yer, merkez.
o. +e 270b/19
o. +deki 63a/2

orta boylu -1- Orta boylu.
o. 56b/14

ortada -2- Görünür yerde, meydanda.
o. 185a/6, 212b/13,

ortalık -10-
1. Bulunulan yer, çevre.
o. 219a/17
o. +ı 186b/20, 187a/17
2. İçinde yaşanılan ev, oda vb.
o. 182b/1, 206b/15
o. +ı 26b/20

3. Herkes.
o. +ın 186b/2
o. +ta 284b/11

ortalık ağız -1- (*dey.*) Sabah
olmaya başlamak.
o. -dı 302b/3

ortalık çalkalan -1- (*dey.*) Duyulan
bir haberin yaygınlaşarak çokça
konuşulur olması.
o. -ıyor 7a/1

Oşman -1- [*< Ar. ‘uṣmān* ‘bir çeşit kuş
veya ejderha’] Kişi adı.
O. +ı 89a/1

otur -18- [*< ET. ol-tur-*] Oturmak.
o. -a 140b/16
o. -acağım 19a/3
o. -acağ 25a/17
o. -acağsın 8b/7
o. -acağıdır 114b/8
o. -an 81a/5
o. -duğumuz 27a/2
o. -duğ 170b/2
o. -duktan 121a/11
o. -dum 190b/14
o. -mağta 126b/12
o. -up 181a/14
o. -ur 271a/1, 62b/20
o. -urduğ 25a/4
o. -urum 7a/19
o. -uruz 118b/16

oturt -2- [*< ET. ol-ur-t- < ol-ğur-t-*
] Yerleştirmek.
o. -muşlar 26b/15
o. -muştı 276b/16

otuz -3- [*< ET. otuz ~ ottuz*] Otuz, 30.
o. 120b/5, 14b/20
o. +u 190b/7

ova -1- [*< ?*] Ova.
o. +lar 72b/3

ovala -1- [*< ov-ala- < ET. uw-*]
Ovalamak.
o. -yan 297a/21

oyala -1- [*< ET. *oy-un < ?*]
Oyalamak.
o. -yacak 51a/15

oyalan- -1- Oyalanmak.
o. -*dım* 142b/8

oyalı -1- [< Yun. **úia* (ούια, ούγια)
veya Moğ. **eyi-mek* ‘dikiş dikmek’
+ Tr. +*lı*] Oyalı.
o. 276b/15

oyna- -3- [< *oyun* + *a-*]
1. Birine karşı tutarsız
davranışlarda bulunarak eğlenmek,
onu oyuncak hâline getirmek.
o. -*dı* 300b/2
2. Hareket etmek, kımıldamak.
o. -*dıkca* 189a/17
o. -*madı* 8b/15

oynat- -3- Hareket ettirmek.
o. -*ip* 301a/12
→ *yüregimi o. -ma; içine o. -mak*

oyun -3- [< ET. *oyun* < **oy-un*] Oyun.
o. +*lar* 128b/12
o. +*u* 128b/8
o. +*unda* 132b/2

öbür -1- [< *öbür* < *ö bir* < *o bir*] Öbür,
diğer.
ö. 61a/5

öç -1- [< ET. *ōç* < AT. **hōç*] Öç,
intikam.

öç al- -1- (*dey.*) Yapılan kötülüğe
kötülükle karşılık vermek, intikam
almak.
ö. -*manın* 55a/5

öd (I) -3- [< ET. *ōt*] Öd, safra.
ödü kopmak:
ödüm kop- -3- (*dey.*) Çok korkmak.
ö. -*ar* 260b/16, 75a/1, 79a/12

öd (II) -1- [< Ar. *ūd* < Hint.] Ağaç türü.
öd ağacı -1- Öd ağacı.
ö. 261a/3

ödeş- -1- [< *öde-ş-* < ET. *öte-* < AT.
**ōte-*] Ödeşmek.
ö. -*tik* 301a/6

ögle -1- [< ET. *ōd*; *ōd+le*, (*d~y*)
ōgle < *ōyle*] Ögle, gün ortası.
ö. +*den* 124b/14

öğren- -8- [< ET. **ōgür+e-n-* < **ōg*
‘akıl, anlayış’]

1. Bilgi edinmek.
ö. -*dik* 168b/1
ö. -*emedim* 291a/21
ö. -*iyor* 254b/9
ö. -*iyorsunuz* 291a/19
ö. -*mek* 252b/16
ö. -*mesi* 57a/19
ö. -*meye* 60b/6

2. Haber edinmek.
ö. -*dim* 166b/3

öğ- -1- [< ET. *ōg-*] Övmek.
→ *Allāh ö. -müş yaratmış*

öküz -1- [< ET.] Öküz.
öküz ‘arabası -1- Öküz arabası.
ö. 156b/15

öl- -17- [< ET.]

1. Ölmek, yaşamı son bulmak.
ö. -*düğüme* 156b/8
ö. -*düğüne* 287a/6
ö. -*eceğinize* 76b/10
ö. -*eceğiz* 113a/1
ö. -*elim* 163a/18
ö. -*meye* 117a/20
ö. -*meyi* 259a/10
ö. -*mesin* 76b/13
ö. -*ürse* 98b/18
ö. -*ürsem* 98b/19
ö. -*ürüm* 76b/18
ö. -*ürüz* 117a/15
ö. -*üyordum* 189a/9

2. Bazı nedenlerden dolayı acı veya
sıkıntı yaşamak.
ö. -*dü* 54b/5
ö. -*erek* 268b/14
→ *merāktan ö. -düreceksin*;
merāktan ö. -üyorum

ölç- -2- [<?] Ölçmek.
ö. -*ebilmek* 61a/18
ö. -*üp* 133a/3

ölçü -1- Ölçü.
ö. 61a/20

öldür- -9- [< ET. *öl-tür-*]

1. Öldürmek, yaşamına son
vermek.
ö. -*meğe* 167a/7
ö. -*mek* 122b/19, 146b/10, 167a/9,

168b/3
 2. Çok üzmemek, sıkıntı vermek.
 ö. -eceksiniz 254b/2
 ö. -üyor 53a/7
 ö. -üyordu 283a/18
 → *merāktan* ö. -üyor
ölü -5- [*< ET. öl-üg*] Ölü.
 ö. 187a/7, 261a/4, 6b/3, 95a/15
 ö. +lerle 155a/10
ölüm -15- [*< öl-üm*] Ölüm.
 ö. 187a/7, 289a/19, 304b/18
 ö. +den 118b/17, 260b/14, 99a/3
 ö. +e 102b/12, 261a/19
 ö. +ü 105a/1, 187a/4, 189a/2,
 226b/8
 ö. +üme 280b/6
 ö. +ün 159a/2
 ö. +ünün 195a/10
ömür -13- [*< Ar. 'umr √ 'm-r*] Ömür,
 hayat.
 ö. +ü 246b/20, 287a/4, 3a/5
 ö. +ümde 211a/3
 ö. +ümüz 164b/8, 272b/19
 ö. +ün 260b/10
 ö. +ünde 214b/7
ömre bedel -1- (*dey.*) Bir ömre
 değecek kadar kıymetli, güzel.
 ö. +di 190b/20
 → *hātīme-i* ö. -i *dünyā*; *müddet-i* ö.
 +ümce; *devre-i* ö. +ünü
ömürlü -1- Ömrü kısa veya uzun olan.
 ö. 16b/12
öğ -35- [*< ET.*]
 1. Ön, arka karşıtı; bir kimse veya
 yerin esas tutulan kısmı, karşı.
 ö. +lerinde 244b/12
 ö. +üme 14b/3, 40b/8
 ö. +ümüzden 90b/6
 ö. +ünde 139a/8, 210b/8, 233a/4,
 261a/10, 266b/20, 273a/16, 286b/5,
 289a/11, 290b/6, 291a/2, 299a/22,
 303a/9, 53a/5, 9a/14
 ö. +üne 238b/9, 280b/11, 32b/19,
 57a/12
 2. Giyeceklerde göğüs tarafındaki
 bölüm.

ö. 297a/20
 3. Yakın gelecek zaman.
 ö. +ümüzde 116b/18
 ö. +ümüzdeki 13a/5
 4. Önce olan, ileride bulunan.
 ö. +ünden 114b/11
 → *göz* ö. +ünde; *gözü* ö. +ünde;
gözümüzün ö. +ünde; *gözlerimizin*
ö. +ünde bulundurduğu; *gözünüzün*
ö. +üne getirip; *gözü* ö. +üne
getiriyor; *gözünün* ö. +ünden;
gözümün ö. +ünden gitmiyor;
gözünün ö. +ünden
önce -1- [*< ön+ce*] Önce.
 ö. 69a/20
öp- -1- [*< ET.*] Öpmek.
 ö. -mek 51a/12
öpüş- -1- [*< ET. öp-üş-*] Birbirini
 öpmek.
 ö. -elim 164b/7
ört- -3- [*< ET. ört- < AT. *ōrt*] Örtmek,
 kaplamak.
 ö. -erek 188b/13
 ö. -mek 189a/10
 ö. -üp 185a/2
örtü -1- [*< ET. ört-üg < AT. *ōrt*] Örtü.
 ö. +sü 289a/9
örtülü -3- Örtülü, kapatılmış.
 ö. 126b/17, 283a/20, 287a/10
örümcek -5- [*< ET. örümçek < ör-*]
 Örümcek.
 ö. 62b/18, 63a/4, 63a/9
 ö. +i 63a/2
öte -7- [*< ET. öt-e*]
 1. Kıyas edilenden uzak olan.
 ö. +ye 243a/17, 65a/3, 68b/14
 2. Öbür taraf, öbür yan.
 ö. +de 75a/16
 3. Daha fazla, daha çok.
 ö. +si 275a/7
 ö. +sini 181a/3, 187a/15
öteki -6- Öbür, diğer.
 ö. 212b/6, 212b/7, 35a/1, 73a/18,
 92b/8
 ö. +nden 255a/5

ötüş- -1- [*< öt-üş- < ET. öt-*] Karşılıklı boş boş konuşmak, gevezelik etmek.
 ö. -üyorsunuz 9a/18

öyle -83- [*< öyle < ö ile < o ile*]
 1. O şekilde, o tarzda.
 ö. 112b/16, 11a/16, 122b/8, 12b/11, 134b/20, 138b/14, 142b/3, 142b/8, 198b/19, 201a/17, 210b/16, 211a/16, 211a/7, 213a/4, 233a/9, 237a/4, 247a/12, 247a/20, 250b/18, 268b/11, 269a/1, 269a/3, 274b/7, 278b/18, 278b/4, 289a/3, 3a/16, 40b/16, 40b/18, 41a/4, 46b/19, 4b/14, 61a/2, 64b/8, 6b/7, 70b/18, 76b/3, 7a/4, 80b/7, 81a/13, 90b/18, 9a/1, 9a/2
 ö. +dir 203a/13, 31a/6, 61a/7
 ö. +lerinin 81a/3
 2. O kadar, o derece.
 ö. 115a/6, 117a/20, 128b/10, 141a/15, 149a/6, 171a/13, 202b/3, 223a/10, 246b/19, 280b/20, 31a/17, 45a/3, 50b/3, 66b/15
 3. Öyle, gibi, benzer.
 ö., 120b/6, 120b/7, 145a/4, 16b/4, 208b/6, 6b/18,
 4. Yadırgama belirtir.
 ö. 33a/3

öyle ise -6- O hâlde.
 ö. 116b/7, 117a/1, 21a/3, 224b/18, 269a/8, 71a/12

öyle gel- -1- (*dey.*) O şekilde sanmak, zannetmek.
 ö. -iyordu 282b/19

öyle ya -5- (*dey.*) Tabii, elbette; şüphesiz.
 ö. 155a/17, 249a/13, 72b/20, 65a/5

özen- -3- [*< öz-e-n-*] Özenmek.
 ö. -dim 142b/2
 ö. -erek 282b/4
 ö. -iyor 28b/16

pāça -1- [*< Fa. pā'ayak' + Tr. +ça*] Pantolon, şalvar vb. gibi giysilerin alt kısmı.
 p. 49a/3

pāk -3- [*< Fa. pāk*] Pak, saf, temiz.
 p. 269a/20, 273a/10, 46b/13

pākize -1- [*< Fa.*] Temiz, güzel.
 → *cebhe-i p. +ye*

pala -4- [*< İtal. pala 'kürek' < Lat.*] Bir tür kılıç.
 p. 220b/8, 221a/11, 225a/4
 p. +nın 220b/11

paldır -1- Yansıma sözcük.
paldır küldür -1- (*dey.*) Gürültülü bir şekilde.
 p. 173a/16

pamuğ -2- [*< ET. bamuğ*] Pamuk.
 p. 288b/9
 p. +lar 261a/3

pantomima -1- [*< Fr. pantomime ~ İtal. pantomima < Lat. < Yun.*] Pantomima.
 p. +nın 236b/2

papatya -1- [*< Yun. papadiá (παπαδιά)*] Papatya.
 p. +larla 100b/11

papazi -2- [*< Yun. pampazi*] Bir tür kumaş.
 p. +den 276b/15, 90b/5

papier -1- [*< Fr.*] Kâğıt.
papier à lettre parfumé -1- Parfümlü mektup kâğıdı.
 p. 240b/3

pāra -18- [*< Fa. pāra, pāre 'parça, gümüş parçası'*] Para.
 p. 165a/8, 166b/2, 284b/12, 74b/11, 78b/3, 8b/9
 p. +ları 165a/14
 p. +lık 39a/16
 p. +nı 165a/17
 p. +sı 37a/10, 37a/11
 p. +sını 241a/14
 p. +ya 35a/14
 p. +yı 119a/10, 128b/8

para etmemek:
pāra êt- -1- (*dey.*) 'Bir işe yaramaz, etkisi olmaz' anlamında.
 p. -mez 120b/14
 → *kaç p. eder; o. pāralık*

pārāla- -1- [*< Fa. pārā, pāre ‘parça’ + Tr. +la-*] Paralamak.
p. -yarak 167a/16

paravana -1- [*< Fr. paravent ‘rüzgârı kesen, engelleyen’*] Paravana, paravan.
p. +ya 132b/2

pārça -6- [*< Fa. pārçe*] Parça, Bir bütünün bir kısmı veya bölümü.
p. +lar 85a/15
p. +larıdır 62b/6
p. +sından 142b/19
p. +sıyla 119a/1
p. +yız 60b/4
→ ay p. +sı

pārçalan- -1- Parçalanmak.
p. -mış 85a/17, 86b/2

pardösü -1- [*< Fr. pardessus*] Pardösü.
p. +sünü 231a/20

pāre -10- [*< Fa. pārā*] Parça.
‘ālem- p.; āteş- p.; varaḳ- p.; yek- p.; sehāb- p. +ler; varaḳ- p. +mi; varaḳ- p. +yi

parfume -1- [*< Fr. parfum < İtal.*] Parfüm.
→ papier à lettré p.

parıl-da- -1- [*< parıl+da- < par*] Parıldamak.
p. -yan 294b/4

Paris -1- Yer adı.
P. +in 84b/9

parla- -5- [*< par+la-*] Parlamak, ışıldamak.
p. -yan 196b/17, 238b/10
p. -yordu 172b/7, 281a/18, 52b/2

parlaklık -4- Parlaklık.
p. 51a/19
p. +ı 62b/10, 89a/19
p. +ıyla 220b/3

parlamento -1- [*< İtal. parlamento < Fr.*] Parlamento.
p. +su 104b/11

parmak -9- [*< OT. barmaḳ < ?*] Organ adı, parmak.
p. 22b/9
p. +ı 15a/15

p. +ıyla 81a/8
p. +larımı 171a/4
p. +larının 118b/10, 73a/16
p. +lâriniz 204b/19
p. +lârinıza 204b/7
p. +larıyla 219a/3

parmaklık -1- Parmaklık.
p. +tan 132b/3

pasta -2- [*< İtal. pasta < Lat. < EYun.*] Pasta, bir tür hamur işi.
p. 153a/17
p. +lar 124b/2

-pāş -1- [*< Fa.*] Saçan.
→ lem ‘a- p.

paşa -2- [*< ET. baş+a ‘ağabey’ < baş ‘reis’*]
 1. Erkekler için konuşmada hitap sözü.
p. +m 210b/10
 2. Paşa, unvan.
p. +nın 12b/7
→ Kara M. P. Cāmi ‘

patla- -1- [*< pat+la-*] Patlamak.
p. -r 114b/10

pat -1- (Yansıma sözcük) Pat.
p. 172b/20

patırtı -5- [*< patır+tı*]
 1. Gürültü.
p. 153a/10
 2. Kargaşa, arbede.
p. +lar 271a/13
p. +sını 223a/20
p. +yı 114b/13

patırtıyı kıpar- -1- (dey.) Kavga veya arbede çıkarmak.
p. -dılar 70b/19

patırtıcı -1- Gürültülü.
p. 153a/14

patla- -8- [*< pat+la-*]
 1. Patlamak, infilak etmek.
p. -maya 173a/2
p. -r 187a/13
p. -yacaḳ 105a/8
p. -yan 108b/11
 2. Sıkılmak, sıkıntı veya sabırsızlıktan dolayı bunalmak.

p. -dınız 70b/17
p. -ma 36b/1
p. -rım 129a/19
p. -yacağım 20b/12
pay -1- [*< Fa. *bag* ‘pay, kısım’] Azar, paylama.
pay vër- -1- (*dey.*) Diğerlerine karşı saygısızca davranmak.
p. -en 14b/13
pâyânsız -1- [*< Fa. pâyân + Tr. +sız*] Sonsuz, nihayetsiz.
p. 66b/1
pâyidâr -2- [*< Fa. pây* ‘ayak’ + *dâr* ‘tutan’ *pây-i dâr*] Kalıcı, sürekli olan.
pâyidar ol- -2- Kalmak, yok olmamak, sürekli olmak.
p. -anlar 183a/18
p. -uyor 87a/2
pâyitaht -1- [*< Fa. pây* ‘ayak’ + *taht* ‘tahtın ayağı, tahtın ayağının bulunduğu yer’ *pây-i taht*] Başkent, İstanbul.
→ *sekene-i P. +ın* 42b/6
paylaş- -1- [*< pay+la-ş-*] Paylaşmak, bölüşmek.
p. -amayan 122b/13
pâzârlık -1- [*< Fa. bâzâr + Tr. +lık*] Pazarlık.
pâzârlık ét- -1- Ticaret amaçlı anlaşma yapmak.
p. -ti 244b/16
pâzârtesi -1- [*< Fa. bâzâr + Tr. +ertesî*] Gün adı, pazartesi.
p. 276b/5
pâzade -1- [*< Fa.*] Çiğnenmiş, ayaklar altına alınmış.
pâzade-i hevesât -1- Çiğnenmiş, önemsenmeye adi hevesler.
p. +ı 282b/12
peçe -10- [*<?*] Peçe, yüz örtüsü.
p. 246b/18, 279a/17
p. +leri 210b/15
p. +nin 49a/16
p. +sini 210b/20, 211a/10, 235a/7,

246b/12, 252b/19
p. +yi 232b/17
peçeli -1- Peçeli.
p. 126b/14
peder -5- [*< Fa. padar, pidar*] Baba.
p. 133a/11, 297a/22
p. +i 55a/15
p. +im 130b/13, 188b/6
pehlivân -1- [*< Fa. pahlavân*] Pehlivan, kuvvetli kimse.
p. 294b/14
pek -132- [*< ET. bek*] Çok, fazla.
p. 101a/12, 102b/2, 102b/9, 112b/8, 117a/11, 124b/15, 12b/9, 131a/19, 133a/7, 134b/19, 137a/19, 137a/4, 141a/4, 141a/7, 141a/8, 144b/16, 146b/17, 146b/20, 148b/14, 149a/16, 149a/4, 151a/15, 153a/1, 158b/6, 166b/5, 169a/12, 173a/7, 175a/16, 178b/5, 178b/9, 182b/15, 184b/1, 185a/14, 186b/12, 189a/2, 190b/3, 191a/18, 197a/15, 19a/13, 202b/14, 20b/1, 210b/15, 211a/15, 212b/2, 213a/6, 214b/17, 215a/20, 215a/8, 21a/13, 21a/15, 223a/3, 225a/11, 226b/4, 232b/5, 232b/7, 233a/7, 234b/7, 23a/6, 240b/15, 243a/18, 244b/9, 246b/17, 246b/8, 250b/12, 253a/2, 254b/13, 254b/15, 254b/4, 255a/10, 257a/3, 260b/15, 265a/1, 268b/1, 268b/15, 272b/11, 272b/12, 273a/18, 273a/19, 273a/20, 274b/4, 285a/19, 286b/4, 286b/5, 292b/11, 293a/4, 296b/4, 298b/10, 298b/19, 298b/21, 299a/8, 299a/9, 301a/1, 303a/19, 30b/9, 34b/1, 34b/10, 35a/3, 42b/1, 42b/7, 43a/11, 45a/19, 51a/2, 53a/4, 55a/10, 60b/1, 60b/13, 62b/14, 64b/2, 64b/5, 66b/19, 68b/17, 68b/7, 73a/17, 74b/17, 75a/12, 75a/6, 79a/4, 79a/5, 7a/6, 80b/18, 83a/11, 83a/15, 83a/4, 83a/5, 84b/1, 86b/20, 97a/15, 98b/14
→ *benzi p. uçuk*

peki -1- [*< pek+iyi*] Pekâlâ.
p. 224b/18

peltek -1- [*< OT. beltek < bert-ek (r~l)*
‘dili zedelenmiş’ *< ET. bert-*
‘yaralamak, zedelemek’] Peltek.
p. 80b/20

pelüş -1- [*< Fr. peluche < Lat.*] Bir tür
kumaş.
p. +ün 283a/2

penbe -3- [*< Fa. *panbe* ‘pamuk’]
Pembe.
p. 143a/14, 256b/8
p. +li 100b/11

pencere -32- [*< Fa. pancara*] Pencere.
p. 62b/16
p. +den 130b/2, 13a/2, 154b/12,
165a/2, 174b/5, 17a/9, 190b/12,
19a/17, 300b/7, 59a/12, 64b/16,
97a/12
p. +lere 156b/15
p. +lerini 153a/11
p. +min 100b/9
p. +nin 174b/12
p. +si 37a/16
p. +sinden 226b/18, 231a/9,
245a/14, 34b/12, 42b/9, 5a/3
p. +sine 181a/13
p. +sini 6b/5
p. +ye 156b/6, 161a/6, 219a/20,
221a/7, 5a/13, 5a/6

pencereli -1- Pencereli.
p. 132b/12

pençe -1- [*< Fa. panca*] çok etkili olan,
etkisinden kurtulma imkânı
olmayan güç.
pençe-i müsterek -1- Ortak pençe.
p. +inde 159a/2

pençsenbe -3- [*< Fa. panç* ‘beş’ *şanba*
‘gün’ ‘beşinci gün’] Perşembe.
p. 127a/7, 149a/20, 276b/8

perdâzlık -1- [*< Fa. perdâz + Tr. +lık*]
düzenleme, tertip etme işi.
→ *terâne-i p.* +ta

perde -2- [*< Fa. parda*] Perde.
p. 77a/1
p. +sini 22b/17

perdele -1- *mec.* Bir şeyi örtmek,
gizlemek.
→ *gözlerini p.* -yordu

-perest -2- [*< Fa.*] Tapan, taparcasına
seven.
→ *hakikat- p.*

perestâne -3- [*< Fa. perest+âne*]
Taparcasına.
hevâ- p.; *meslek-i ciddiyet- p.*
+ *nizle*

pereste -2- [*< Fa.*] Tapılan, mabut,
sevilen.
pereste-i ğâ’ib -1- Görünmez
sevgili.
p. -i +ini 206b/5

pereste-i rûh -1- Hayali sevgili.
p. -i +una 217a/6

perestiş -9- [*< Fa.*] Taparcasına sevmek.
p. +e 138b/3, 256b/2
p. +lerle 53a/2

perestiş ét- -1- Taparcasına sevmek.
p. -iyordu 216b/19

perestiş eyle- -1- Taparcasına
sevmek.
p. -digi 236b/8
→ *şâyân-ı p.*; *nażar-ı p.* +inde;
bedâyi-i p. +iyle; *nażar-ı p.* +le

perestlik -1- [*< Fa. perest + Tr. +lik*]
Tapınırcasına sevmek, tutkun olma
işisi.
→ *hevâ- p.* +le

perî -5- [*< Fa.*] Peri.
p. 247a/6
p. +lerinden 143a/17
p. +si 290b/14

perî-i emel -1- Gönülden istenen
peri.
p. +i 48b/18

perî-i sevdâ -1- Sevdâ perisi.
p. 142b/5

perşenbe -4- bk. **pençsenbe**.
p. 26b/10, 279a/5
p. +nin 279a/11
p. +yi 278b/2

pervāne -2- [*Fa. parvāne*] Alet ismi,
pervane.
p. +lere 64b/2
p. +lerine 96b/12
-perver -1- [*Fa.*] Besleyen, seven,
koruyan, yetiştiren.
→ *ma 'delet-* p. 128b/10
perverāne -6- [*Fa.*] Beslercesine,
korurcasına, severcesine.
emel-i terakķī- p.; ġarām- p.;
mu 'āvenet-i ġarām- p.; şan 'at- p.;
mesā 'ī-i terakķī- p. +leri; ħayālāt-i
ġarām- p. +sinde
perverlik -1- Sevme veya koruma işi.
uĥuvvet- p. +in 163a/11
perveriş -2- [*Fa.*] yetiştirme,
yetiştirilme.
perveriş-yāb ol- -1- Terbiye
görmüş.
p. -an 298b/1
Pervez -1- [*Fa. pervaz* 'kanat'] Kişi
adı.
Pervez Dudu -1- Kişi adı.
P. +ya 164b/15
-pesend -2- [*Fa.*] Beġenen, beġenmiş,
beġenilen.
→ *müşkil-* p.; *dil-* p. +ini
peşpāye -1- [*Fa. past* 'alçak, aşağı'
pāye 'rütbe, basamak'] Aşağılık,
bayağı.
p. +lerin 176b/4
peş -1- [*Fa. pes*] Arka, art.
peşine düş- -1- (*dey.*) Birisini
izlemek, takip etmek.
p. -tü 243a/8
petrol -1- [*Fr. pétrole* < *Lat.*
petroleum < *petra* 'taş', *oleum*
'yağ'] Petrol.
p. 107a/12
peydā -19- [*Fa. paydā*] Açıkta veya
meydanda olan, aşikār.
p. +sina 43a/13
peydā ét- -9- (*dey.*) Oluşturmak,
meydana getirmek.

p. -ebildikleri 125a/1
p. -ecekti 55a/12
p. -enler 138b/19
p. -meliyizki 57a/20
p. -mişlerdir 66b/16
p. -ti 108b/11
p. -tiġi 41a/19, 61a/3
p. -tiġiniz 300b/14
peydā eyle- -2- (*dey.*) Oluşturmak,
ortaya çıkarmak.
p. -di 107a/14
p. -miş 104b/15
peydā ol- -7- (*dey.*) Oluşmak,
belirmek, meydana gelmek.
p. -an 110b/4, 175a/8
p. -du 246b/10, 293a/2
p. -madı 227a/1
p. -muştı 157a/2
p. -uvérmiş 238b/13
peygamber -1- [*Fa. payġām* 'haber,
bilgi' *bar* 'getiren'] Peygamber;
Hz. Muhammed (SAV).
→ *Allāhın emri P. +in* kavliyle
265a/3
peyk -2- [*Fa. payk, paik*] Uydu.
p. 110b/4
peyk-i arz -1- Dünyanın uydusu.
p. -i arz 110b/18
peymān -1- [*Fa. paymān*] Ant, yemin.
→ *tecdīd-i p. +la*
peynir -1- [*Fa. panir*] Peynir.
p. 49a/4
-pezir -3- [*Fa.*] Olan, olabilen, kabul
eden.
devā-i nā- p.; *inĥilāl-* p.; *derd-i*
devā-i nā- p. +e
pırıl -4- [*?*] Işıldama sözü.
p. 287a/5
pırıl pırıl -1- Çok parlak, ışıltılı.
pırıl p. 127a/18
pırlıltı -1- Pırlıltı, ışıltı.
p. 281a/18
pırlanta -3- [*İtal. brillante*
'parıldayan'] Pırlanta.

p. 11a/12, 281a/18
p. +dan 10b/15
pıtır -2- Yansıma sözcük.
pıtır pıtır -1- Hafif gürültüyle,
pıtırıyla.
p. 6b/12
pıtırıtı -1- Pıtırıtı.
p. 287a/17
pilak -1- [< Alm. *platte*] Kaydedilen
sesleri veya resimleri yeniden pikap
veya gramofonda dinlemek veya
seyretmek amacıyla hazırlanan
plastik daire biçiminde yaprak.
p. +ı 147a/11
piliç -1- [<?] Piliç.
p. +in 94b/17
pire -5- [< ET. *bürge*] Pire.
p. 73a/13
p. +den 75a/11
p. +ye 75a/11
p. +yi 74b/5
pirinç -2- [< Fa. *brinc*, *birinc*] Bitki;
pirinç.
p. 28b/15
p. +in 28b/10
pis -1- [< ?] Pis, kir.
p. 235a/5
pisss -1- Yansıma sözcük.
p. 173a/1
pîş -2- [< Fa.] Ön, ön taraf.
p. 51a/14
pîş-i nazar -1- Göz önü.
p. +ından 51a/14
pîşdār -2- [< Fa. *pîş* ‘ön’ *dār* ‘tutan’]
Öncü, önden giden.
p. 110b/7
p. +ı 287a/1
Pîşekār -1- [< Fa. *pîşe* ‘sanat’ + *kār*]
Sanatkâr; orta oyununda kişi adı.
P. 132b/2
pîşegān -1- [< Fa. *pîşe* + *gān*] Huylar,
tabiatlar.
→ *riyā*- p.
pişir -2- [< ET. *bış-ur-*] Pişirmek.
p. -di 22b/3
→ *işi* p. -irler

pişmān -1- [< Fa. *paşmān*] Yaptığına
hayıflanana, esef eden.
pişmān ol- -1- Yaptığı bir şey için
hayıflanmak, esef etmek.
p. -dum 92b/14
piyano -2- [< Fr. *piano*] Piyano.
p. 130b/4
p. +m 129a/19
piyasa -2- [< İtal. *piazza* < *pias*
‘meydan, çarşı’ < Lat. < EYun.]
Piyasa, pazar.
p. +dan 157a/13
piyasa êt- -1- (*dey.*) Gezinmek,
dolaşmak.
p. -erler 30b/12
plak -2- [< Fr. *plaque*] Levha, plaka.
p. 246b/1
p. +lar 246b/2
planca -1- [< Fr. *plan* < Lat. + Tr. + *ca*]
Plana vey tasarıya göre.
p. 262b/14
platin -1- [< Fr. *platine* < İsp. *plata*
‘gümüş’] Platin.
p. 149a/13
polis -2- [Fr. *police* < Lat. *politia* <
Yun. *politeia* (πολιτεία) < *polis*
‘şehir’] Polis, kolluk.
p. 232b/12, 254b/5
portağal -4- [< Port. *portugal*]
Portakal.
p. 280b/19, 49a/4
p. +dır 94b/13
p. +ı 94b/14
postacı -1- [“ İtal. *posta* < Lat. + Tr.
+ *ci*] Postacı.
p. +sıdır 253a/12
Postahāne -1- Postahane.
→ *Yeni P.*
pot -2- [< Erm. *pot*] *mec.* Yanlışlık,
hata, gaf.
p. +lar 204b/16
pot kır- -1- (*dey.*) Yersiz veya uygun
olmayan söz söylemek, gaf
yapmak.
p. -dım 203a/1

potça -1. Kabarık bir şekilde.
p. 56b/18

prensip -1. [*< Fr. principe < Lat.*]
Prensip.
p. +ini 180b/16

psikolog -1. [*< Fr. psychologie*]
Psikolog, ruh bilimci.
p. +sunuz 295a/5

pusulasız -1. [*< İtal. bussola + Tr. +sız*] Pusulasız.
p. 185a/10

püş -1. [*< Fa.*] Örtü.
→ *tahta-* p. +a

püşide -1. [*< Fa.*] Örtülü, örtülmüş.

püşide-i kefen-i âb -1. Su kefenine sarılmış.
p. 191a/9

Puvankare -1. (Henri Poincaré, matematikçi.) Kişi adı.
P. +ler 181a/4

pür -10. [*< Fa. pur*] Dolu.

pür-cerîha -1. Yara dolu.
p. 221a/16

pür-ḥalecân -2. Yürek çarpıntısıyla dolu.
p. 195a/5, 303a/18

pür-iḥtişâm-ı dâmen-i nûrânî -1. Nurlu eteğin ihtişamı.
p. +si 127a/18

pür-melâl -1. Çok sıkıntılı, çok üzüntülü.
p. 231a/2

pür-neşe -1. Neşe dolu, çok sevinçli.
p. -neşe 302b/21

pür-ra‘şe -1. Çok titreme.
p. 289a/22

pür-sükûn -1. Çok durgun.
p. 286b/16

pür-şevk -1. Çok neşeli, keyifli.
p. 100b/18

pür-ṭarâvet -1. Taptaze.
p. 100b/15

püsküllü -1. [*< İtal. opuscolo < Lat. + Tr. +lû*] Püsküllü.
p. 75a/7

R -2. Kişi adı kısaltması.
R. 78b/11, 78b/9

ra‘şe -5. [*< Ar. ra‘şat √ r-‘-ş*] Titreme, titreyiş.
r. 115a/20

ra‘şe-dâr -2. Titreyen.
r. 101a/16, 219a/2
→ *dūcâr-ı r.*; *pür-* r.

Rabb -12. [*< Ar. √ r-b-b*] Yaratılmış bütün mahlukların sahibi, Allah.

Rabbim -7. Duaya başlarken “ey Rabbim, Allahım” anlamında yakarış sözü.
R. 12b/3, 172b/1, 172b/9, 212b/7, 74b/17; 131a/18
R. +in 251a/2

Rabbim bağışlasın -1. “Allah sağlıklı bir ömür bahşetsin” anlamında dua sözü.
R. 207a/5

Rabbim encâmını hayır eyleye -1. Kaygı vb. duygu durumlarında “Allah sonunu hayır etsin” anlamında dua sözü.
R. 301a/7

Rabbim esirgeye -1. “Allah korusun ve kötü durumla karşılaştırmasin” anlamında dua sözü.
R. 278b/7
esirge R. +im 270b/14
→ *ḥuzûr-ı R.* - *‘âlemîne*

Rabbî -18. [*< Ar.*] Ey Rabbim.
R. 203a/13
→ *aman ya R.*; *ya R.*

râbîta -2. [*< Ar. rabiṭat √ r-b-ṭ*] Bağlantı, bağ.
→ *kaṭ’-ı r.* edildiyse; *kaṭ’-ı r.* +yı

rabṭ -5. [*< Ar. √ r-b-ṭ*] Bağlama, bağlanma, ilştirme, iliştilme.
r. 192b/3

rabṭ-ı kalb eyle- -1. (*dey.*) Gönül bağlamak, içten severek bağlanmak.
r. -mişti 217a/7

rabṭ **ét-** ⁻¹. Bağlamak.
 r. 194b/14
 r. -en 43a/4
 r. -ti 153a/14

rādde ⁻³. [[<] Ar. *rāddat* ‘fayda, kâr’ √ *r-d-d*] Derece, mertebe.
 r. +de 149a/11
 r. +dir 104b/7, 149a/11

Rāğīb ⁻⁴. [[<] Ar. *rāğīb* ‘isteyen, istekli kimse’ √ *r-ğ-b*] Ragıp, kişi adı.
 R. 47a/17
 R. +ı 38b/6
 R. +ın 48b/3
 2. İsteyen, istekli.
 r. +ı 44b/6

rağbet ⁻². [[<] Fa. [<] Ar. *rāğbat* √ *r-ğ-b*] İstek, arzu, meyil, teveccüh.
 r. +ini 57a/2
rağbet-i fevka’l-’āde ⁻¹. Aşırı istek.
 r. +sinden 186b/12

rağmen ⁻⁷. [Ar. *rağman* √ *r-ğ-m*] Rağmen, -e karşı, -e karşın.
 r. 191a/8, 196b/10, 213a/15, 219a/15, 264b/11, 294b/2, 303a/19

rāh ⁻². [[<] Fa. *rāh* ~ *rah*] Yol.
rāh-ı teraḳḳī ⁻¹. İlerleme veya gelişim yolu.
 r. +de 60b/11
reh- revān- ı ‘adem ol- ⁻¹. Yokluğa yürümek, hiçlik yoluna koyulmak.
 r. -ayım 229a/15

rāḥat ⁻⁵. [[<] Ar. √ *r-ḥ-v*] Sıkıntı, yorgunluk veya rahatsızlık vermeyen.
 r. 260b/17, 95a/19
 r. 54b/20
rāḥat-ı nevm ⁻¹. Uyku rahatlığı.
 r. 203a/4
rāḥat-ı zihin ⁻¹. Zihin rahatlığı.
 r. 299a/13

rāḥatsız ⁻¹. Hasta, keyifsiz.
 r. 6b/13

raḥīmāne ⁻². [[<] Ar. *raḥīm* √ *r-ḥ-m* + Fa. -āne] Acırcasına, acıyarak.
 → *bī- r.*; *istihfāf-ı r.*

raḥmet ⁻¹. [[<] Ar. *raḥmat* √ *r-ḥ-m*] Merhamet, etme, esirgeme.
 → *Allāh r. eylesin*

Raḥmī ⁻². [[<] Ar. *raḥm* + *ī* ‘merhametli’] Kişi adı.
 → *Hüseyn R.*

raḥne ⁻¹. [[<] Fa.] Delik, gedik, yarık.
 r. +ler 107a/10

raḳīb ⁻¹. [[<] Ar. √ *r-k-b*] Rakip.
 r. +inden 156b/11

rākid ⁻¹. [[<] Ar. √ *r-k-d*] Durgun, hareketsiz.
 r. 106b/4

raşad ⁻². [[<] Ar. *raşad* √ *r-ş-d*] Gözetleme, gözlem.
 r. 61a/14
 r. +larınca 110b/15

raşadāt ⁻¹. [[<] Ar. *raşad* + *āt* √ *r-ş-d*] Gözlemler.
 r. 101a/20

raşadḥāne ⁻⁴. [[<] Ar. *raşad* √ *r-ş-d* + Fa. *ḥāne*] Rasathane, gözlem evi.
 r. 132b/15
 r. +leriyle 94b/19
 r. +me 132b/18
 r. +nizde 151a/6

Rāsiḥa ⁻³. [[<] Ar. √ *r-s-ḥ*] Kişi adı (Sağlam, kuvvetli).
 R. 153a/9
 R. +nın 172b/18
 R. +yı 153a/6

rāst ⁻². [[<] Fa.] Karşılaşma.
rāst gel- ⁻². (*dey.*) Rastlamak, karşılaşmak, tesadüf etmek.
 r. -digi 199a/12, 46b/14

rastla- ⁻¹. Rastlama.
 r. -yıp 27a/10

rationalité ⁻¹. [[<] Fr.] Rasyonellik.
 r. 40b/8

Ratib ⁻¹. [[<] Ar. √ *r-t-b*] Ratip, kişi adı (daim, sabit).
 R. +in 80b/2

rāviye -1- [< rāviyye < Ar. *rāvi* √ *r-v-* y] Anlatan, nakleden kişi.
r. 256b/8

rāyiha -1- [< Ar. *rā'ihāt* √ *r- 'h*] Koku, güzel koku.
r. +*dan* 218b/12

rāz -1- [< Fa.] Gizlenen şey, sır.
rāz-ı derūn -1- Gönül sırrı.
r. +*unuzu* 200b/18

rāzī -10- [< Fa. < Ar. *rādī* √ *r-d-y*] Rıza gösterme, hoşnutluk.
r. 216b/10, 267a/18
r. +*ydı* 219a/2
r. +*yım* 200b/7, 228b/20

rāzī ol- -5- Kabul etmek, istemek.
r. -*amam* 118b/1
r. -*duğunu* 235a/20
r. -*duğunuz* 291a/11
r. -*madılar* 169a/1
r. -*uyor* 278b/12

Rāziye -1- [< Ar. *rādīyat* √ *r-d-y*] Kişi adı (razı olan).
R. 8b/5

re'y -2- [< Ar. *ra'y* √ *r- 'y*] Fikir, görüş, düşünce.
r. +*i* 88b/12
r. +*ini* 88b/13

realite -1- [< Fr. *réalité* < Lat.] Gerçek, gerçeklik.
realite conscience le moi et non moi -1- Gerçeklik bilinci, ben ve ben olmamak.
r. 40b/9

rebī'ī -1- [< Ar. *rabī'* + *ī* √ *r-b-*] Bahara ait, baharla ilgili.
→ *meşām-ı nefha-i cān-fezā-yı r.*

recā -19- [< Ar. *racā'* √ *r-c-*] Rica, istek.
r. 299a/8
r. +*m* 136b/2
r. +*mı* 137a/18
r. +*sını* 216b/11
r. +*styla* 76b/14

recā'et -12- İstemek, dilemek.
r. -*erim* 129a/9, 135a/15, 143a/20,

205a/1, 246b/13, 251a/8, 265a/6, 266b/7, 7a/7, 89a/14, 98b/15
r. -*iyorum* 133a/17

recā'eyle -2- İstemek, rica etmek.
r. -*rim* 63a/18
r. -*yorsunuz* 178b/9

redd -4- [< Ar. *radd* √ *r-d-d*] Kabul etmeme, geri çevirme.
r. 202b/20

redd-i isnād -3- Suçlamaları ret.
r. +*a* 199a/16

redd'edil- -1- Kabul edilmemek, geri çevrilmek.
r. -*irdi* 44b/1

redd'et- -2- Kabul etmemek.
r. -*erim* 272b/18
r. -*iniz* 294b/11
→ *lāzımu' r.* 182b/15

reddiye -1- [< reddiyye < Ar. *radd+i* √ *r-d-d*] Retle ilgili, ret içeren.
→ *cümle-i r.* +*si*

refāh -2- [< Fa. < Ar. *rafāh* √ *r-f-h*] Bolluk, rahatlık.
refāh-ı meşrū' -1- Meşru refah.
r. +*un* 163a/10
→ *te'mīn-i r.*

refīka -2- [< Ar. *rafīk* √ *r-f-k*] Refekat eden, yoldaş, arkadaş.
r. +*sının* 59a/3

refīka-i hayāt -1- Hayat arkadaşı, eş.
r. 50b/15

reftār -2- [< Fa.] Gidiş, yürüyüş.
reftār-ı dil- firīb -1- Cazibeli yürüyüş.
r. 281a/1

reftār-ı fezā'ī -1- Uzay yolculuğu.
r. +*sinde* 3a/11

rehā -1- [< Fa. *rahā*] Kurtulma, kurtuluş.
r. +*sını* 215a/4

rehāsız -1- Kurtuluşu olmayan.
r. 42b/11

rehāvet -1. [< Ar. *rahāvat* √ *r-h-v*] Gevşeme, tembellik.
r. 48b/3

rehber -1. [< Fa. *rah* 'yol' + *-bar* 'getiren, götüren'] Rehber, kılavuz.

rehber-i ef'āl -1. İşlerin kılavuzu.
r. +imiz 102b/10

rehberī-i zarīfane -1. Zarafet sahibi rehber.
r. +si 283a/1

remād -2. [< Ar. *ramād* √ *r-m-d*] Kül, ateş külü.
r. +ını 103a/13, 227a/12

remiz -1. [< Ar. *ramz* √ *r-m-z*] İşaret, sembol.
r. 104b/20

Remziye -2. [< Ar. *ramziyat* √ *r-m-z*] (işaretli) Kişi adı.
R. 80b/14, 80b/20

rengin -1. [< Fa. *rangin*] Güzel, hoş, latif.
r. 183a/16

renk -5. [< Fa. *rang*] Renk, ışıktan kaynaklı cisim duyumu.
r. 50b/19
r. +i 269a/6
r. +tir 61a/4

renge gir- -1. (*dey.*) Korku veya utançtan yüzünün rengi değişmek.
b. -di 209a/11

rengi uç- -1. (*dey.*) Korku, heyecan vb. nedenlerle yüzünün rengi sararmak.
r. -tu 154b/17

renksiz -1. Renksiz.
r. 102b/3

re's -2. [< Ar. *ra's* √ *r-'s*] Baş, kafa.

re's-i mazlūmāne -1. Mazlumca baş.
r. +sine 225a/7

re's-i şū'le- dār -1. Işıklı baş.
r. +ı 105a/17

resā'il -2. [< Ar. √ *r-s-l*] Risaleler, kitaplar, dergiler.

resā'il-i esbūiyye -1. Haftalık

dergiler.

r. +ye 39a/16

resā'il-i mahşūşa -1. Hususi dergiler.

r. 126b/5

resim -5. [< Ar. *rasm* √ *r-s-m*] Resim, fotoğraf.

r. +ine 15a/7

r. +ini 13a/17, 13a/20

r. +leri 14b/4

r. +lerini 14b/7

resmen -1. [< Ar. *rasman* √ *r-s-m*] Kesin olarak.

r. 84b/5

ressam -2. [< Ar. *rassām* √ *r-s-m*] Ressam.

r. +ların 139a/12, 143a/13

reşk -1. [< Fa. *rašk*] Kıskanma.

reşk- āver -1. Kıskandıran.

r. 250b/16

revā -1. [< Fa. *ravā*] Layık, uygun, yerinde.

revā gör- -1. (*dey.*) Bir davranışı veya olayı bir kimse için uygun bulmak.

r. -dügü 164b/11

revābıt -1. [< Ar. *ravābıt* √ *r-b-ı*] Rabitalar, bağlar.

revābıt-ı hıssiye -1. Hissî bağlar.

r. 258b/8

revān -1. [< Fa. *ravān*] Yürüyen, giden.
→ *reh r. -ı 'adem olayım*

reverans -1. [< Fr. *révérence* < Lat] Selam vermek veya teşekkür ifadesi amacıyla eğilerek yapılan hareket.

r. 234b/17

re'y -2. [< Ar. *ra'y* √ *r-'y*] Görüş, fikir, kanı.

r. +ine 117a/9

→ *i 'tā'-yı r. +de*

rezā'il -2. [< Ar. *radā'il* √ *r-d-l*]

Rezillikler, utanılacak hareketler.

r. 267a/1

rezā'il-i aşüftegī -1. Aşüftelik

rezillikleri.
r. +si 263a/1

rezālet -3- [< Ar. *raḍā* 'lat √ r-ḍ-l] Rezillik, kepezelik.
r. 274b/15
r. +ime 274b/10
r. +le 290b/9

riḥtım -1- [< Fa. *rīhtim*] Rıhtım.
r. +lara 225a/19

riżā -2- [< Ar. *riḍā* ' √ r-ḍ-y] Hoşnut olma, memnunluk.
r. +sını 216b/11
→ *hılāf*-ı r. +sı

ri'āyet -1- [< Fa. < Ar. *ri'āyat* √ r-'-y] Saygı, itibar.
r. 291a/10

ri'āyeten -1- Uyarak.
r. 235a/6

ric'at -1- [< Fa. < Ar. *ric'at* √ r-c-'] Geri dönme, dönüş.
→ *eşnā*-yı r. +lerinde

ricāl -2- [< Ar. √ r-c-l] Erkekler.
r. +e 225a/8, 54b/7

risāle -3- [< Ar. *risālat* √ r-s-l] Küçük kitap, dergi.
r. +lerde 176b/16
r. +nin 46b/17
r. +yi 46b/11

rişte -1- [< Fa.] İp, iplik.
→ *ser*- r.

rivāyāt -3- [< Ar. *rivāyat*+*āt* √ r-v-y] Rivayetler.
r. 85a/12, 93a/14, 93a/3

rivāyet -4- [< Ar. *rivāyat* √ r-v-y] Nakledilen haber veya söz.
r. 36b/11
r. +e 36b/12, 36b/16
r. +lerin 85a/12

riyā ' -7- [< Ar. *riyā* ' √ r-'-y] Riya, iki yüzlülük.
r. 151a/17, 201a/4, 95a/4
r. +lardan 201a/8
r. +yı 102b/10

riyā'-gūyān -1- Yalan söyleyenler.
r. 226b/16

riyā'-pīṣgān -1- İki yüzlüler.
r. 227a/5

riyāzī -1- [< Ar. *riyāḍiyat*+ *ī* √ r-y-ḍ] Matematikle ilgili, matematiksel.
→ *niẓām*-ı r.

riyāziye -3- [< Ar. *riyāḍiyat* √ r-y-ḍ] Matematik.
→ *kat* 'iyet-i r.; 'ulūm-ı r.; 'ulūm-ı r. +nin 41a/4

riyāziyūn -1- [< Ar. *riyāziyyūn* √ r-y-ḍ] Matematik bilginleri.
r. 147a/1

rīze -1- [< Fa.] Kırıntı, parça, döküntü.
r. +leri 85a/20

Roch -1- Fransa'da yer adı.
→ *Saint R.*

rol -1- [< Fr. *rôle* < Lat.] Rol.
r. +ü 300b/2

Roma -1- [< Lat. *rōma*] Roma İmparatorluğu.
R. +nın 123a/4

roman -2- [< Fr. *roman* < Lat.] Roman.
r. 148b/6, 258b/11

romancı -1- Romancı.
r. 4b/14

romanesk -2- [< Fr. *romanesque*] Duygusal, hissî.
r. 139a/16, 300b/18

rūḥ -19- [< Ar. √ r-v-ḥ] 1. Can, nefes.
2. Duygu, his.
r. 40b/1
r. +uma 151a/8
r. +umun 289a/13
r. +un 197a/14
r. +una 23a/6

rūḥ-efzā -2- Ruha canlılık veren, cana can katan.
r. -*efzā* 215a/6, 246b/20

rūḥ-ı nālān -3- İnleyen ruh.
r. +a 265a/12
r. +ımızda 272b/15
r. +ımızdaki 197a/7

ruh gıcıklamak:
rūḥunu ğıcıkla- -1- (dey.)
Duygulara hoş gelecek biçimde davranışlar sergilemek.

r. yacak 249a/13
→ *ḳable* 'l-afet; *sarsar-ı r.*; *zī-* *r.*;
zī- *r.* +a; *enīs-i r.*; *teslīm-i r.*
ēdersiniz; *ḥalecān-ı r.* +la; *pereste-*
i r. +una

rūhāniyet -1- [*< Fa. < Ar. rūḥaniyyet*]
Ruhanilik, manevilik.
r. +i 220b/18

rūḥen -3- [*< Ar. ruḥan √ r-v-ḥ*] Ruh
bakımından.
r. 197a/6, 201a/12, 264b/20

rūhiye -5- [*< rūḥiyye < Ar. √ r-v-ḥ*]
Ruhî, ruhla ilgili.
→ *ḥālet-i r.*; *nezāhet-i r.* +ce;
aḥvāl-i r. +lerine; *aḥvāl-i r.* +nizi;
tev'emiyet-i r. +den

Rūm -1- [*< Ar. rūm < Yun. rōmē*
(ῥώμη) 'Roma'] Yunan asıllı
kimse.
R. 164b/18

rūmiye -1- [*< rūmiyye, rūm+i*] Rumi.
→ *sene-i R.* +sine

Rus -2- [*< Rus.*] Rusya halkından olan,
rus.
R. +lar 123a/10
R. +un 27a/15

Rusya -3- [*< Rus.*] Ülke adı.
R. +dan 107a/6, 108b/8
R. +ya 115a/16

rūy -3- [*< Fa.*] Yüz, yüzey.
rūy-ı arz -3- Yeryüzü.
r. +a 188b/10, 280b/17, 84b/1

rūfekā -1- [*< Ar. rufekā' √ r-f-k*]
Refikler, arkadaşlar, dostlar.
r. +sından 217a/1

Rüstem -1- [*< Fa. rustam*] Kişi adı.
R. +e 153a/16

rū'yā -27- [*< Ar. ru'yā' 'görme,*
görüŧ' √ r-'y] Rüya.
r. 105a/11, 154b/13, 160b/12,
160b/13, 160b/9, 173a/14, 174b/1,
291a/21, 95a/14, 97/13
r. +dan 98b/8, 237a/17
r. +lar 221a/5, 95a/20, 97a/4
r. +lardan 215a/6

r. +ları 97a/11, 98b/9
r. +larım 198b/13
r. +m 195a/6
r. +mın 125a/17
r. +mda 155a/9
r. +nızdaki 185a/2
r. +nızı 184b/13
r. +nızın 185a/12, 185a/16

rū'yet -15- [*< Ar. ru'yat √ r-'y*]
Görme, bakış; görüntü.
r. 107a/20, 126b/2, 144b/8,
154b/15, 219a/12, 227a/4
r. +iyle 282b/6
r. +le 247a/16

rū'yet-i cemāl -1- Güzelliğini
görmek.
r. +ine 287a/7

rū'yet-i ḥakīkiye -1- Gerçek
görüntü.
r. -i ḥakīkiye 247a/7
→ *ḡalaṭ-ı r.* +e; *vaḳt-i r.* +in;
yevm-i r. +inden; *ḡalaṭ-ı r.* +ten;
vehm-i r. +ten

rūzgār -5- [*< Fa. rūzgār 'zaman,*
vakit] Rūzgār, esinti.
r. 192b/11, 194b/3

rūzgār-ı kıyāmet -1- Kıyamet,
rūzgârı.
r. 103a/14
→ *Sam r.* +ı; *sevḳ-i r.* +la

S -5- Kişi adı kısaltması.
S. 70b/10, 73a/18, 73a/20, 73a/3,
74b/3

sa'adet -18- [*< Fa. < Ar. sa'adat √ s-'*
d] Saadet, mutlu olma.
s. 162b/20, 197a/11, 198b/1,
198b/2
s. +e 198b/10
s. +i 179a/7
s. +in 197a/15
s. +ine 261a/19
s. +ini 151a/7, 202b/20

sa'adet-i beşeriye -1- İnsanlık
mutluluğu.
s. +nin 167a/1

sa'adet-i haḳīkiye -1- Gerçek mutluluk.

s. 167a/20

sa'adet-i izdivāc -1- İzdivaç saadeti.

s. +ımız 229a/11

→ *cisreyn-i Der-* s.; *maḥrum-ı* s.; *meşhūn-ı* s.; *mübeşşir-i* s.; *gāye-i* s. +e

sā'at -60- [< Fa. < Ar. *sā'at* 'en, genişlik, süre' √ v-s-]

1. Günü'n 24'te biri olan zaman dilimi.

s. 106b/14, 106b/17, 107a/16, 112b/12, 112b/6, 113a/1, 113a/5, 120b/11, 154b/6, 155a/11, 155a/4, 157a/11, 158b/10, 161a/9, 186b/16, 190b/16, 213a/9, 214b/20, 214b/3, 219a/11, 224b/10, 280b/16, 283a/14

s. +e 104b/12, 109a/15, 119a/6, 168b/7, 287a/1

s. +i 171a/20, 171a/9, 213a/17

s. +in 220b/17, 286b/10, 288b/13

s. +iyle 13a/8

s. +ler 285a/5

s. +leri 283a/15

s. +lerle 301a/18

s. +te 13a/9, 186b/4, 275a/2, 291a/19

s. +ten 116b/18, 164b/8

2. Günü'n zaman dilimini gösteren alet.

s. 214b/4, 219a/18, 87a/8

s. +e 113a/3, 170b/11, 171a/10, 172b/8

s. +ime 106b/16, 155a/3

s. +imi 219a/13

s. +ine 170b/8

s. +ini 213a/14

sā'at-i āfet -1- Afet saati.

s. 273a/7

sā'at-i felāket -1- Felaket saati.

s. +e 225a/6

sā'at-i suḳūṭ -1- Düşme saati.

s. +unda 85a/2

→ *eşref-i* s.

sā'atlerce -2- Saatlerce, uzun süre.

s. 214b/5, 223a/13

şabāḥ -21- [< Ar. √ ş-b-ḥ] Sabah, gündüzün ilk saatleri.

ş. 219a/5, 221a/8, 226b/18,

253a/19, 302b/14, 303a/7, 169a/8, 71a/13

ş. +a 195a/7

ş. +ı 149a/20, 97a/12, 127a/7, 303a/1

ş. +ın 110b/1

ş. +ları 227a/4

2. Gazete adı.

Şabāḥ Gazetesi -1- Ad.

ş. +nde 1a/5

şabāḥa karşı -1- Gecenin sabah vaktine yakın olduğu zaman, sabaha doğru.

ş. 221a/6, 13a/6, 155a/5, 281a/20

→ *İlāve-i* ş.

şabāḥleyin -8- Sabah vaktinde, sabah.

ş. 139a/9, 206b/11, 219a/10,

24b/3, 24b/6, 257a/17, 297a/19, 73a/14

şabr -6- [< Ar. √ ş-b-r] Sabır, acelecilik etmemek.

ş. 228b/4

şabır-şiken -1- Sabır kıran, sabrı yok eden.

ş. 264b/6

şabr ét- -3- Sabırlı davranmak, beklemek.

ş. -emedim 171a/19

ş. -emeyecekti 228b/3

ş. -emiyorum 277a/10

ş. -selerdi 278b/5

şabırsızlık -2- Sabırsızlık.

s. +ım 176b/15

s. +ından 235a/11

şābit -2- [< Ar. *tābit* √ t-b-t] Gerçekliği ispatlanmış olan, kanıtlanmış.

ş. 161a/20

şābit ol- -1- (*dey.*) Doğruluğu veya gerçekliği ortaya konmuş olan.

ş. -duğu 199a/14
 ş. -muştur 161a/20

şabūn -6- [< Ar. ~ Fa. *şabūn* < Lat. *sapo*] Sabun.
 ş. 30b/19, 38b/16
 ş. +lar 23a/15
 ş. +ları 25a/8, 26b/3, 26b/5

saç -4- [< ET.] Saçmak, dağıtmak.
 s. -an 62b/5
 s. -arak 106b/2
 s. -madan 81a/1
 s. -maya 302b/18

saç -12- [< ET.] Saç.
 s. +ı 89a/20
 s. +ın 89a/19
 s. +ına 28b/2
 s. +ından 89a/18
 s. +lar 16b/6, 20b/3
 s. +ları 247a/4, 269a/7
 s. +larını 234b/9, 57a/4, 89a/6, 9a/16

saçayak -1- [< *sac*+*ayak*] Sacayağı.
 s. 260b/19

saçlı -1- Saçlı.
 s. 16b/7

saçak -4- [< *saç*+*ak*] Yapı bölümü.
 s. 192b/2
 s. +a 190b/13
 s. +ı 188b/13
 s. +ına 187a/19

saçaklı -3- Püskül gibi sarkık olan.
 s. 127a/18, 16b/4, 8b/5

şadā -11- [< Ar. ‘yankı’ ~ Fa. ‘ses’, *şadā* √ *ş-d-y*] Ses, avaz.
 ş. +lar 170b/15, 191a/17
 ş. +ları 158b/1
 ş. +sı 53a/17
 ş. +sına 191a/14
 ş. +sını 287a/17
 ş. +sıyla 58b/17

şadā-yı derūnī -1- İç ses, içten gelen ses.
 ş. 212b/14

şadā-yı istiğrāb -1- Şaşkınca ses.
 ş. +la 302b/13

şadā-yı matbūāt -1- Basın sesi,

basın aracılığı.
 ş. +la 54b/10

şadā-yı samīmī -1- Samimi, içten gelen ses.
 ş. 294b/1

şadaķa -2- [< Ar. *şadaķat* √ *ş-d-ķ*] Sadaka.
 ş. 31a/18

şadaķa-i ķalemiye -1- Kalem sadakası.
 ş. +leriyle 45a/7

şadāķat -1- [< Fa. < Ar. *şadāķat* √ *ş-d-ķ*] Sadakat.
şadāķat-i zevciye -1- Eşine sadakat.
 ş. +den 48b/5

sāde -12- [< Fa.]
 1. Açık, anlaşılır.
 s. 40b/14, 40b/16, 40b/18, 55a/10, 60b/3, 62b/14, 62b/4, 64b/5
 2. Sadece, yalnızca.
 s. 121a/6, 223a/14
 3, Katıksız, halis.
 s. 283a/12

sāde-dilān-ı sekene-i arz -1- Yeryüzünün saf insanları.
 s. +ı 227a/1

sādece -1- Yalnız, yalnızca.
 s. 147a/18

sādeleştir -1- Bir sözü veya durumu açık veya anlaşılır hâle getirmek.
 s. -eyim 62b/16

şādık -2- [< Ar. *şadık* √ *ş-d-ķ*] Sadakatli, ihanet etmeyen.
şādık ķal -1- (*dey.*) Birine veya bir şeye bağlı kalmak, bağlılığını devam ettirmek.
 ş. -acağı 217a/8
 → *tercemān-ı* ş. +ı

şādır -1- [< Ar. *şadir* √ *ş-d-r*] Ortaya çıkan, meydana gelen, zuhur eden.
şādır ol -1- Ortaya çıkmak, meydana gelmek, zuhur etmek.
 ş. -acaķ 228b/19

şadr -1- [< Ar. √ ş-d-r] İç, kalp, gönül.

şadra şifā vēr- -1- (dey.) İç, gönlü,
yüreği ferahlatmak, rahatlatmak.
s. -ecek 272b/9

şadme -3- [< Ar. şadmat √ ş-d-m]

1. Hızla vurma, çarpma.
ş. +ye 115a/5
2. Beklenmedik felaket, sıkıntı.
ş. +lerine 11a/4

şadme-i hevl-nāk -1- Korkunç
çarpma.
ş. +in 114b/9

şāf -3- [< Ar. šāf ‘duru, açık olmak’ √
ş-f-v] Saf, iyi niyetli, temiz
düşünceli.

ş. 130b/12, 303a/14
ş. +ım 134b/19

şafā -1- [< Ar. šafā ‘duru, açık olmak’
√ ş-f-v] Eğlence, neşe, zevk.
ş. 128b/1

şāfiyāne -1- [< Ar. šāfi √ ş-f-v + Fa. -
āne] Safça.
muḳābele-i ş.

şafvet -9- [< Ar. šafvat √ ş-f-v]
Temizlik, arılık, saflık.

ş. +e 141a/20
ş. +ine 216b/17
ş. +le 141a/20

şafvet-i ādāb -1- Terbiye saflığı.
ş. +a 137a/8

şafvet-i bakirāne -1- Bakirce saflık.
ş. +mle 272b/20

şafvet-i beyān -1- Temiz, samimi
beyan.
ş. 150b/17

şafvet-i muḥākemāt -1-
Hükümlerdeki saflık.

ş. +ına 75a/13
→ kemāl-i ş. +le

şağ -4- [< ET.] Sağ, hayatta.
ş. 79a/15

şağ kal- -3- (dey.) Hayatını devam
ettirmek, yaşamını sürdürmek.
ş. -an 114b/13, 121a/13
ş. -ırsak 168b/16

şağ -5- [< ET.] Sağ yan, sağ taraf.

ş. 245a/1
s. +a 232b/3, 244b/2
s. +ına 19a/6, 232b/15

şağanak -1- [< ?] Şağanak, bahsedilen
şeyin aşırılığı, çokluğu.
s. +ı 17a/18

şağır -1- [< OT. saḡır] Sağır, duyma
özürü.

şağır sultan duy- -1- (dey.)
Duymayan kalmadı anlamında.
ş. -du 7a/2

şağlam -3- [< şağ+la-m]

1. Sağlam, dayanıklı.
ş. 193a/17
2. Güvenilir, emin.
ş. +ım 240b/17

şağlām ayakḳabiya benze- -1-
(dey.) Dürüstlük veya namus
bakımından güvenilir olmayan.
s. -miyordu 240b/15

şağlık -1- [< ET. şağ+lık] Sağlık.
→ üstüme iyilik ş.

sāḥa -1- [< Ar. sāḥat ‘avlu’ √ s-v-ḥ]
Saha, alan.
s. +sında 158b/8

şaḥābet -1- [< Ar. šaḥabat ‘arkadaşlık
ve dostluk etmek’ √ ş-ḥ-b]
Sahiplenme, koruma.
ş. +inden 134b/4

şaḥā’if -2- [< Ar. √ ş-ḥ-f] Sayfalar.
ş. 286b/6
ş. +ini 100b/1

şaḥan -2- [< Ar. šaḥn √ ş-ḥ-n] Sahan,
kap.
ş. 60b/15
ş. +lara 22b/4

şaḥī -1- [< Ar. šaḥīḥ √ ş-ḥ-ḥ] Sahi,
gerçek, gerçekten.
ş. 19a/20

şaḥib -8- [< Ar. √ ş-ḥ-b] Sahip, malik.
ş. +i 183a/3, 229a/16, 201a/2
ş. +inin 138b/20

şaḥib-i fikir -1- Fikir sahibi.
ş. 175a/20

şāhib-i tettebbu' -1. Araştırmacı.
ş. 99a/18

şāhib ol- -1. Elinde bulundurmak.
s. -acaḳ 133a/18, 133a/20

şahīfe -4. [< Ar. *ṣahīfat* √ ṣ-ḥ-f] Sayfa.
ş. +ler 227a/14
ş. +lerinde 44b/3

şahīfe-i mācerā -1. Macera sayfası.
ş. +yıl 238b/11

şahīfe-i sevdā -1. Sevdâ sayfası.
ş. 200b/1

şahīḥ -2. [< Ar. *ṣahīḥ* √ ṣ-ḥ-ḥ] Gerçek, doğru.
ş. 302b/14
→ *mi' yār-ı* ş.

şāhil -1. [< Ar. √ ṣ-ḥ-l] Sahil, kıyı.
s. +de 157a/9

şahne -3. [< Ar. *ṣaḥn* 'düz yer' √ ṣ-ḥ-n] Sahne.
ş. 285a/13
ş. +lerin 101a/4
ş. +lerine 291a/9

sā'ika -1. [< Ar. √ s-v-ḳ] Sebep.
s. +sıylā 285a/9

Saint -1. [< Fr.] Aziz, ermiş, eren.
Saint Roch -1. Fransa'da yer adı.
S. 113a/18

sā'ire -5. [< Ar. √ s-'-r] Başka, diğer, öbür, öteki.
→ *mesālik-i* s.; *milel-i* s.; *el- sine-i* s. +den; *ḥavāṣṣ-ı* s. +si; *iḥbārāt-ı* s. +si

sakal -1. [< ET. <?] Sakal.
s. +ı 21a/10

sakallı -1. Sakallı.
s. 21a/9

sakaṭla- -1. [< Ar. *sakaṭ* 'işe yaramaz, kıymetsiz' √ s-ḳ-ṭ + Tr. +la-] Sakatlamak.
s. -madıḳ 131a/8

sakf -2. [< Ar. √ s-ḳ-f] Dam, çatı; tavan.
s. +a 189a/18
s. +ların 42b/18

sākıḳ -1. [< Ar. *tākıḳ* √ t-ḳ-b] Karanlığı delip geçen, çok parlayan, çok parlak.
→ *ṣihāb-ı* s.

şakın -3. [< ET. *ṣā-ḳ-ın-* 'düşünmek'] Bir davranışın yapılmaması veya bir şeyin düşünülmemesi gereken durumlarda uyarı sözü.
s. 130b/12, 202b/20, 209a/3

sākıṭa -1. [< Ar. *sākıṭ* √ s-ḳ-ṭ] Düşen, düşmüş.
→ *aḥcār-ı* s. +dan

sākīm -1. [< Ar. √ s-ḳ-m] Yanlış hatalı, bozuk.
→ *i' tiyād-ı* s. +e

sakla -5. [< ET. *sak+la-* < ET. *sak* 'uyanık']
1. Korumak, esirgemek.
s. 12b/3, 172b/1, 74b/17
2. Saklamak, gizlemek.
s. -yorsun 76b/20, 78b/16

saklan- -2. [< ET. *sak+la-n-*] Saklanmak.
s. -mak 94b/11
s. -mıṣlar 284b/14

şal- -1. [< ET. *şal-* 'sallamak, göndermek'] Yaymak, sermek.
ş. -ıyordu 286b/20

şal -2. [< ET.] Sal, deniz taşıtı.
s. 193a/14, 193a/4

şalā -1. [< Ar. *şalāt* √ ṣ-l-y] Sela.
şalālar vēril- -1. Minarede sala okunmak.
ş. +lar -ıyor 170b/17

şalāhiyet -2. [< şalāhiyyet < Ar. *şalāḥ* 'düzelmeye, iyilik' √ ṣ-l-ḥ] Yetki.
s. +le 182b/12
s. +ten 205a/7

Salamon -1. Kişi adı.
S. +un 44b/20

şaldır- -2. [< *şal-dır-* < ET. *sal-* '1. Sallamak. 2. Göndermek, bırakmak.'] Saldırmak, atılmak, hücum etmek.
ş. -acaḳlar 158b/17
ş. -dıkları 167a/15

şalım -2. [*< şal-ı-m*] İkileme şeklinde sallanmak fiilinin önüne getirilerek ‘çok fazla’ anlamı veren pekiştirme zarfı.

şalım şalım -1. Sallanarak, sallana sallana.

şalım ş. 89a/7

şalın- -1. [*< şal-ı-n-*] Hafif sallanarak yürümek.

s. -irmiş 89a/7

şalıncağ -3. [*< şalın-acağ*] Salıncak.

ş. 131a/5

ş. +ın 19a/12

ş. +ta 17a/7

şalıvêr- -2. [*< şal-ı+vêr-*] Salıvermek, koyvermek.

ş. -diler 13a/15

ş. -irler 17a/6

şālîh -1. [*< Ar. şalāh √ ş-l-h*] Elverişli, uygun.

s. 122b/4

Sālim -1. [*< Ar. √ s-l-m*] (sağlam, kusursuz, güvenli.) Kişi adı.

Sālim Beg -1.

S. +den 78b/15

şalla- -3. [*< şal-la-*] Sallamak, aynı doğrultuda düzenli olarak hareket ettirmek.

ş. -dıkdan 294b/6

ş. -yarak 17a/9, 210b/4

sallan- -4. Sallanmak.

s. -ır 6b/9

s. -ıyor 6b/8

s. -ıyordum 192b/14

s. -maz 6b/11

sām -1. [*< Ar. sāmm √ s-m-m*] Sam yeli.

sām rüzgārı -1. Sam yeli.

s. 37a/5

sāmān -1. [*< Fa.*] Rahat, huzur.

sāmān- sūz -1. Huzur ve rahatı yok eden.

s. 215a/13

şamānī -3. [*< samān+ī < ET. saman*]

Saman rengi.

ş. 234b/14, 239a/13, 239a/9

Şamatya -3. [*< Yun. *(Ψαμάθιον)*

Psamatyon ‘kumlu’] İstanbul’ da bir semt adı.

Ş. +da 132b/7

Ş. +ya 134b/9, 145a/13

sāmi’a -8. [*< Ar. √ s-m-*]

1. Kadın dinleyici.

s. 100b/17

s. +lar 159a/12

s. +ları 140b/8

s. +larımın 62b/12

s. +larını 153a/18, 82b/3

2. Kulak.

sāmi’a- hırāş -1. Kulak tırmalayan.

s. 221a/5

sāmi’a- nūvāz -1. Kulak okşayan, kulağa hoş gelen.

s. 281a/13

sāmi’in -2. [*< Ar. sāmi ‘+in √ s-m-*]

İşitenler.

s. 70b/5, 172b/14

şamīmī -5. [*< şamīm+ī < Ar. şamīm*

‘iç, öz’ √ ş-m-m] Samimi, içten.

s. 162b/16, 183a/18, 256b/3

→ şadā-yı ş.; muşāfaha-i ş. +ye

şamīmīye -4. [*< şamīmīyye < Ar.*

şamīm ‘iç, öz’ √ ş-m-m] Samimi, içten.

→ afāfet-i ş. +sindeki; i ‘tirāfāt-ı ş.

+mī; hissiyāt-ı ş. +nizin; lezzet-i ş.

+sini

samīmīyet -2. [*< şamīmīyyet < Ar.*

şamīm ‘iç, öz’ √ ş-m-m] Samimi, içten olma durumu.

şamīmīyet-i beyānāt -1.

Açıklamaların, söylenenlerin

samimiliği.

ş. +ına 257a/3

şamīmīyet-i i ‘tirāfāt -1. İtirafların

samimiliği.

ş. +ım 199a/13

şāmit -1- [< Ar. √ *ş-m-t*] Sessiz.
 ş. 54b/5

Şamsūn -1- Samsun ili, yer adı.
 Ş. +*da* 109a/9

şamt -1- [< Ar. √ *ş-m-t*] Sessizlik,
 sükût.
 s. 172b/16

şan -2- [< ET. *şa-n-* < AT. **sā-*]
 Sanmak, zannetmek.
 ş. -*ırım* 134b/20, 142b/3

şan -1- [< ET. *şa-n* 'sayı' < AT. **sā-*]
 Unvan.
 s. +*ları*yla 14b/17

sana -15- Sen zamirinin yönelme hâli.
 s. 133a/18, 165a/14, 165a/17,
 207a/3, 23a/19, 24b/1, 25a/12,
 269a/18, 277a/3, 5a/7, 71a/20,
 77a/14, 79a/17, 80b/2, 92b/5

şan'at -6- [< Ar. √ *ş-n-*] Sanat, ustalık,
 hüner, imalat.
 ş. +*ın* 102b/20

şan'at-perverāne -1- Sanatı
 yaşatırcasına.
 s. 50b/4

şan'at-āşinā -1- Sanat bilir, sanattan
 anlayan.
 → *tabīat-ı ş. +nın*; *nümüne-i ş.*;
hakḳ-ı ş. +ımdır; *elḥān-ı ş. +ıyla*;
ehl-i ş. +tan

şan'atkār -1- [< Ar. *şan'at* √ *ş-n-* ' +
 Fa. -*kār*] Sanatçı.
 → *kuṣve-i ş. +ı*

şan'atkārī -1- Sanatkârca.
 → *dest-i ş. +siyle*

şanāyi -1- [< Ar. *şana* 'i' √ *ş-n-*] Sanatlar.
şanāyi nefīse -1- Güzel sanatlar.
 ş. *yi* 199a/6

şandal -21- [< Yun. *sandálion*] Sandal,
 deniz taşıtı.
 ş. 118b/14, 119a/1, 119a/11,
 119a/14, 119a/19, 120b/16, 121a/7,
 154b/6, 156b/16, 157a/10, 157a/18,
 157a/8, 168b/14, 169a/19
 ş. +*a* 168b/9, 171a/15

ş. +*da* 171a/6, 185a/10
 ş. +*dan* 169a/6, 171a/15
 ş. +*ların* 193a/5

şandalye -1- [< İtal. *sedilia* < Lat.]
 Sandalye.
 ş. 270b/20

şandık -3- [< Ar. *şandūk*, *sundūk* <
 EYun. *synthēkē* (συνθήκη)] Sandık.
 ş. 77a/5
 ş. +*a* 192b/18
 ş. +*lar* 194b/1

şanem -1- [< Ar. *şanam* √ *ş-n-m*] *mec.*
 Çok güzel kimse, dilber, sevgili.

şanem-i muḥayyel -1- Hayalî
 sevgili.
 ş. +*e* 216b/16

şanī'a -4- [< Ar. √ *ş-n-*] Uydurma,
 tertip, tuzak.
 ş. 290b/16, 291a/14, 291a/16,
 291a/22

şāniye -15- [< Ar. *tāniyat* √ *t-n-y*] Bir
 dakikanın altmışta biri.
 ş. 112b/13, 113a/6, 172b/9,
 226b/19, 69a/2
 ş. +*de* 112b/1, 289a/22, 94b/20
 ş. +*den* 112b/17, 172b/6
 ş. +*siyle* 102b/11
 ş. +*ye* 112b/17, 172b/6

şāniye-i mevt -1- Ölüm saniyesi,
 anı.
 ş. +*ime* 186b/18

şāniye-i 'uzmā -1- Büyük saniye,
 an.
 ş. +*da* 95a/11

şānki -9- [< Fa. *sān* 'gibi' + *ki*] Sanki.
 ş. 12b/16, 212b/14, 218b/13,
 238b/12, 24b/6, 266b/14, 277a/8,
 289a/2, 69a/10

sansasyonel -1- [< Fr. *sensationnel*]
 Sansasyonel.
 s. 140b/10

santim -1- [< Fr. *centime*] Santim.
 s. 107a/14

santimetre ⁻¹. [$\langle$ Fr. *centimètre* $\langle$ Lat.]
Santimetre.
s. 115a/2

şap ⁻⁴. [$\langle$?] Sapmak, gitmekte olduğu yönü değiştirmek.
ş. *-tı* 235a/2, 245a/1
ş. *-tılar* 235a/5
ş. *-tınız* 182b/18

sap ⁻¹. [$\langle$ ET.] Sap.
→ *ipe* s. *+a* *gelmez*

sapan ⁻¹. [$\langle$?] Sapan.
s. 67a/7

şapşarı ⁻¹. [$\langle$ *sap*+*sarı* $\langle$ ET. *şarığ*]
Çok sarı.
ş. 22b/9

şar ⁻². [$\langle$ ET. *saru*-] Yayılmak, kaplamak.
ş. *-dı* 173a/3
→ *cihānı* ş. *-mıştı*

sār ⁻¹. [$\langle$ Ar. *tār* $\langle$ *te* ^r $\sqrt{t}$ ^{-r}] Öç, intikam.
→ *aḥz-i* ş. *étmek*

şarar ⁻². [$\langle$ ET. *sargar*- $\langle$ *sarığ*+*ar*-]
Sararmak, solmak.
ş. *-mı* 109a/7
→ *beḥzi* ş. *-dı*

şarf ⁻⁷. [$\langle$ Ar. $\sqrt{s-r-f}$] Harcama, tüketme, kullanma.
ş. *+ına* 44b/12

şarf-ı nazar ét ⁻¹. Bir şeyden vazgeçmek, caymak.
ş. *-ecegim* 201a/15

şarf-ı nazar olun ⁻¹. Bir şeyden vazgeçilmek, cayılmak.
ş. *-du* 276b/13

şarf-ı zihin ét ⁻¹. (*dey.*) Bir konu hakkında çok fazla düşünmek, zihin yormak, kafa yormak.
ş. *-menin* 222b/3

şarf ét ⁻¹. Kullanmak, tüketmek.
ş. *-en* 243a/7
ş. *-ti* 227a/14
→ *beht-i* ş. *+a* 172b/16

şarfiyāt ⁻¹. [$\langle$ *şarfiyyāt* $\langle$ Ar. $\sqrt{s-r-f}$]
Harcanan, kullanılan şeyler.
ş. *+a* 148b/9

sarhoş ⁻¹. [$\langle$ Fa. *ser*+*hwoş* ‘başı hoş olan’] Sarhoş.
s. 26b/1

şarı ⁻⁵. [$\langle$ ET. *şarığ*] Sarı.
ş. 169a/4, 247a/1
ş. *+sı* 22b/8

şarı çizmeli Meḥmet Ağa ⁻¹. (*dey.*)
Kim olduğu bilinmeyen kimseler için kullanılır, ne idiği belirsiz.
ş. 146b/6
→ *altun* s. *+sı*

şarıl ⁻⁷. [$\langle$ *sar-ıl*- $\langle$ ET. *sarul*-]
1. Sarılmak, kucaklamak.
ş. *-ıp* 172b/15
ş. *-mı* 165a/3
ş. *-mıştı* 164b/15
2. Bir şeyin üzerine veya etrafına dolanmak.
ş. *-a* 157a/3
3. Bir şeye tutunmak.
ş. *-dım* 190b/13, 192b/11

şarılı ⁻¹. [$\langle$ *şarı*+*lı*] Üzerinde sarı renk olan.
ş. 100b/11

sārī ⁻¹. [$\langle$ Ar. $\sqrt{s-r-y}$] (hastalıkla ilgili) Bulaşıcı.
→ *marāz-ı* s.

şarīr ⁻¹. [$\langle$ Ar. $\sqrt{s-r-r}$] Gıcirtı, cızırtı, hışırtı.
→ *şiddet-i* ş.

şark ⁻². [$\langle$ ET. *sark*- ‘sızmak, damlamak’] Yukarıdan aşağıya doğru eğilmek, uzanmak.
ş. *-ıp* 19a/18
ş. *-mıştı* 106b/3

şarmaş ⁻¹. [$\langle$ *sar*-*ma*-*ş*-] Sarılmış, sarmış.
şarmaş dolaş ⁻¹. Birbirine sıkıca sarılmak, kucaklaşmak.
ş. *+tır* 164b/10

şarnıç ⁻¹. [$\langle$ Fa. *sārinc*, *sarnīc* ‘su deposu’ (DLT. sarnıç ‘ağaçtan oyma büyük çanak, süt kabı’)
Yağmur sularını biriktirme amacıyla yapılan su deposu.
ş. *+ına* 188b/7

şarş- -1- [$\langle$ ET. **sarsı-t* ‘kaba davranmak, ağır söz söylemek’ $\langle$ *sar-* ‘sert konuşmak’] *mec.* Çok tesir ederek hırpalamak, yıpratmak, etkilemek.

ş. -*ıyordu* 236b/11

şarşar -1- [$\langle$ Ar. $\sqrt{s-r}$] Şiddetli esen soğuk rüzgâr.

şarşar-ı rûh -1- Şiddetli duygu.

ş. 215a/10

şarşıl- -1- [$\langle$ *şarş-ıl-*] Çok etkilenmek, bocalamak.

s. -*arak* 68b/20

şarşıntı -2- [$\langle$ *şarş-ı-n-tı*] Sarsıntı, sallanma; titreme.

ş. +*lar* 171a/6

ş. +*sından* 39a/5

şat- -6- [$\langle$ ET. *şat-*] Satmak, bir bedel karşılığı alıcıya vermek.

ş. -*acak* 157a/13

ş. -*amadık* 193a/9

ş. -*an* 28b/15

ş. -*mayız* 241a/5

ş. -*tığım* 28b/6

şatıl- -2- [$\langle$ ET. *şat-ıl-*] Satılmak.

ş. -*ırdı* 25a/3

ş. -*mış* 157a/16

saṭḥ -7- [$\langle$ Ar. $\sqrt{s-t-h}$] Dışta olan yüz, dıştan görünen taraf, yüzey.

s. +*ına* 61a/10

s. +*ında* 107a/13, 42b/15

saṭḥ-ı arz -1- Yeryüzü.

s. +*a* 112b/6

s. +*daki* 94b/16

saṭḥ-ı baḥr -2- Deniz yüzeyi.

s. +*de* 193a/14

s. +*e* 192b/15

saṭḥī -1- [$\langle$ Ar. *saṭḥ+ī* $\sqrt{s-t-h}$] Yüzeysel, sıg,

s. 41a/17

satılık -1- [$\langle$ ET. *şat-ıg+lık*] Satılık.

ş. 157a/8

satın -2- [$\langle$ *şat-ın*] Satış ile, satma yoluyla, bedelen.

şatın al- -2- Ticaret konusu olan

şeye, karşılığını ödeyerek sahip olmak.

ş. -*ıyor* 157a/11

ş. -*ması* 154b/6

saṭr -14- [$\langle$ Ar. $\sqrt{s-t-r}$] Satır, dizi.

s. +*a* 177a/12

s. +*ında* 136b/17

s. +*lar* 145a/16, 263a/1, 273a/15, 39a/17

s. +*lara* 304b/9, 3a/19

s. +*larda* 204b/15

s. +*ları* 115a/19, 175a/2, 203a/12

s. +*ların* 46b/2

s. +*larını* 286b/6

şav- -2- [$\langle$ ET. *sawul-*, *sawur*; **saw-*]

Savmak, geçirmek, atlatmak.

ş. -*dıktan* 223a/20

ş. -*mak* 242b/6

şavaş- -1- [$\langle$ ET. *sawaş-*] Savaşmak.

ş. -*acaklar* 25a/1

şavlet -2- [$\langle$ Ar. *şavlat* $\sqrt{s-v-l}$] Saldırı, şiddetli hücum.

şavlet-i baḥr -1- Deniz istilasası, denizin karaya şiddetli bir şekilde hücumu, yayılması.

ş. +*e* 161a/19

şavlet-i müdhişe -1- Dehşetli, korkunç saldırı.

s. +*sine* 158b/14

şavur- -2- [$\langle$ ET. *sawur-*, **saw-ur-*]

Savurmak, saçmak.

ş. -*acak* 103a/14

ş. -*du* 227a/13

şavuş- -2- [$\langle$ *sav-uş-*] Bulunduğu yerden gizlice, kimseye görünmeden ayrılmak.

ş. -*up* 238b/2

ş. -*uvèrmekti* 248b/7

şavuştur- -1- Savuşturmak, geçiştirmek, atlatmak.

ş. -*mak* 273a/5

şay- -6- [$\langle$ ET. *say-ıg* $\langle$ *AT. *šā-*]

Saymak, sayısını bulmak.

ş. -*acak* 181a/14

ş. -*an* 235a/12

ş. -*dığımız* 68b/6

şayıp dök- -1- (*dey.*) Ne var ne yoksa hepsini söylemek, tümüyle anlatmak.
 ş. -erek 178b/6
 → *hiçe* ş. -arlar; *söğüp* ş. -maya

sāye -2- [*< Fa. sāya*]
 1. Gölge.
 s. +ler 106b/2
 2. Koruma, yardım.

sāyesinde -1- Sayesinde, yardımıyla, sebebiyle.
 s. 157a/17

şayfiye -3- [*< şayfiyye < Ar. şayf √ ş-y-f*] Yazlık (ev).
 ş. +nizin 226b/18
 ş. +ye 219a/21, 276b/2

şayha -1- [*< Ar. şayhat √ ş-y-h*]
 Yüksek sesle bağırma, haykırma, çığlık.
şayha-i tecennün -1-
 Çıldırılmışçasına bağırış, delice çığlık.
 ş. 290b/3

şayıl -3- [*< ET. şay-ıl- < AT. *sā-*]
 1. Addedilen, farzedilen.
 ş. -an 83a/17
 ş. -mam 259a/5
 2. Sayısı belirlenmek.
 ş. -sın 249a/4

-sāz -2- [*< Fa. -sāz < sahtan*] Yapan, eden, edici.
 → *çāre-* s.; *merhem-* s.

sebāhat -1- [*< Ar. sibāhat √ s-b-h*]
 Suda yüzme.
 s. +e 189a/15

sebak -1- [*< Ar. sabak √ s-b-k*]
 Geçmek, birini geçme gayreti.
 → *mā-* s. +ı

sebeb -12- [*< Ar. sabab √ s-b-b*] Sebep, neden, gerekçe.
 s. 216b/9, 238b/20, 297a/10, 48b/6
 s. +ini 213a/6

sebeb-i huşul -1- Meydana gelme sebebi, oluş sebebi.
 s. +ü 162b/5

sebeb-i te'ellüm -1- Üzülme nedeni.
 s. +ü 237a/20

sebeb-i te'essür -1- Üzülme, kederlenme nedeni.
 s. +ünü 101a/11

sebeb-i ziyāret -1- Ziyaret sebebi.
 s. +ini 126b/18

sebeb-i zulmet -1- Karanlık-üzüntü-sebebi. (üzüntü veya perişanlık bağlama daha uygun.)
 s. +i 162b/4

sebeb ol- -2- Bir şeyin olmasına veya yapılmasına yol açmak; olmasını, yapılmasını gerektirmek.
 s. -duğunu 126b/1
 s. -muştur 84b/9

sebebiyet -1- [*< sebebiyyet < Ar. sabab √ s-b-b*] Sebep olma.

sebebiyet vēr- -1- Sebep olmak, yol açmak.
 s. -digne 173a/8

sebebiyle -1- Nedeniyle.
 s. 60b/8

seç- -4- [*< ET.*] Seçmek, ayırmak.
 s. -ip 165a/14
 s. -mek 279a/19
 s. -tiği 282b/1
 → *aqla kararı* s. -tim

seçil- -1- [*< seç-il-*] Nasıl veya ne olduğu anlaşılmak, fark edilmek.
 s. -emeyecek 288b/1

sefālet -4- [*< Ar. sufālat √ s-f-l*] Sefalet.
 s. 191a/8, 42b/11
 s. +lerini 260b/10
 → *gubār-ı* s. +ten

Sefid -2- [*< Fa.*] Ak, beyaz.
 → *Baħr-i S.*; *Baħr-i S.* +le

sefil -1- [*< Ar. safil, safil √ s-f-l*] Sefalet çeken, yoksul.
 s. 42b/19

sefile -2- [*< Ar. √ s-f-l*]
 1. Sefalet içinde olan.
 s. +sini 49a/13
 2. Kötü yolda olan kadın.
 s. +yi 253a/9

seḥāb -2. [< Ar. *saḥāb* √ *s-h-b*] Bulut.
s. +*la* 221a/8
seḥāb- pāre -1. Parçalı bulut.
s. +*ler* 288b/11

seher -1. [< Ar. *saḥar* √ *s-h-r*] Seher,
gün ağarması.
s. 220b/18

sehm -1. [< Ar. *sahm* √ *s-h-m*] Bir
yayın, kirişinin ortası ile tepe
noktası arasındaki mesafe.
s. +*i* 114b/18

sehv -1. [< Ar. *sahv* √ *s-h-v*] Sehv,
kasten olmayan hata veya yanlışlık.
s. +*ine* 45a/19

seḳālet -1. [< Ar. *ṭaḳalat* √ *t-k-l*]
Bedende olan ağırlık, sıkıntı,
çirkinlik.
→ *setr-i s*.

sekene -9. [< Ar. √ *s-k-n*] Sakinler, bir
yerde oturanlar.
s. +*si* 108b/3
sekene-i ālām-ı dīde -1. Elem
çekmiş, elemli insanlar.
s. +*si* 258b/2

sekene-i arz -5. Yeryüzü sakinleri.
s. 282b/16
s. +*a* 304b/1
s. +*ı* 227a/1
s. +*ın* 156b/11
s. +*ın* 102b/19

sekene-i memleket -1. Memleket
halkı.
s. +*e* 42b/21

sekene-i pāyitaḥt -1. Başkent
(İstanbul) halkı.
s. +*ın* 42b/6

sekiz -9. [< ET. *sekkiz*] Sekiz, 8.
s. 114b/20, 124b/7, 148b/8,
155a/11, 172b/9, 211a/17, 221a/14,
261a/6, 67a/19

seksen -4. [< ET. *seksön* < *sekiz*+*on*]
Seksen, 80.
s. 22b/16, 79a/16
s. +*den* 84b/11
s. +*e* 86b/18

selām -4. [< Ar. *salām* √ *s-l-m*] Selam.
selām ēt- -1. Selamını bildirmek,
iletmek.
s. -*erim* 271a/10

selāmünaleyküm -1. [< Ar. *salāmun*
‘alāykum] “Selam üzerinize olsun.”
anlamında bir selam sözü.
s. 182b/17

selamünḳavlen gel- -1. (*dey.*) [< Ar.
Ar. *salāmun ḳavlen min rabbīn*
raḥīm ‘bu da çok esirgeyici
Rab’den bir selamdır’ âyet-i
kerimesinden kısaltma ile.] -Halk
ağzında- inme felç.
s. +*di* 7a/12
→ *ve’s- s*.

selāmet -4. [< Fa. < Ar. *salāmat* √ *s-l-*
m] Selamet, esenlik; kurtuluş.
s. 166b/19, 201a/20

selāmet-i umūmiye -1. Genel
kurtuluş.
s. +*nin* 123a/13
→ *te’min-i s. -i ṣaḥṣiyeye*

selīm -1. [< Ar. *salīm* √ *s-l-m*] Sağlam,
doğru.
→ *fikr-i s. +in*

semā -21. [< Ar. *samā’* √ *s-m-v*]
1. Gökyüzü, sema.
s. +*da* 143a/13, 225a/4, 289a/4,
61a/10
s. +*dan* 85a/4
s. +*lara* 105a/17, 184b/18
s. +*ları* 108b/12, 108b/5, 154b/14
s. +*ların* 289a/15
s. +*mızı* 162b/8
s. +*nın* 288b/8, 302b/19
s. +*ya* 115a/6, 157a/4, 220b/3,
226b/1
s. +*yı* 82b/5
2. Bir şeyin kendi varlığı
içerisindeki büyüklüğü, genişliği.
(Bu anlam genellikle tamlamalarla
kullanılır.)
semā-yı ḥülyā -1. Sınırsız hayal.
s. +*nızda* 183a/15

semā-yı şā'iriyet -1- Şairlik göğü.
s. +in 196b/13

semāhat -1- [*< Ar. samāhat √ s-m-h*]
Cömertlik, eli açık olma.
s. 156b/12

semāvāt -1- [*< Ar. samā' + āt √ s-m-v*]
Semalar, gökler, gök katları.
→ *melā'ik-i s. +tan*

semāvi -10- [*< Ar. samā' + ī √ s-m-v*]
Göge ait, gökyüzüyle ilgili.
s. 111a/3, 114b/11
cirm-i s.; hacet-i s.; cirm-i s.
+nin; hacet-i s. +nin; mevķ-i s.
+sini; ğubār-ı s.; aħcār-ı s. +ye;
necm-i ğisūdār-ı s. +yi

semāviye -5- [*< semāviyye < Ar. √ s-m-v*]
bk. **semāvi**.
→ *tarāşşudāt-ı s.; āfet-i s. +yi;*
hādise-i s. +nin; vuķū'āt-ı s. +nin;
zīnet-i s. +nin

semm- -1- [*< Ar. samm √ s-m-m*] Zehir,
ağū.
semm-dār -2- Zehiri olan, zehirli.
s. 282b/6
s. +in 280b/17

semm-i kıtıl -2- Öldürücü, zehir.
s. 148b/14

semt -4- [*< Ar. samt √ s-m-t*] Semt,
şehir bölümü.
s. +indedir 266b/3
s. +indeki 276b/3
s. +ine 230b/15

semt-i mehcūle -1- Bilinmeyen
semt.
s. 194b/4

sen -56- [*< ET.*] Sen. (2. tekil kişi
zamiri.)
s. 10b/20, 118b/6, 119a/13, 12b/3,
15a/11, 167a/19, 172b/1, 206b/16,
208b/8, 209a/2, 210b/1, 210b/12,
21a/4, 25a/9, 274b/17, 279a/4,
287a/11, 71a/20, 74b/17, 75a/19,
76b/9, 78b/15, 79a/18, 79a/7,
8b/12, 8b/15, 8b/17, 8b/4, 90b/17
s. +den 134b/15, 210b/9

s. +i 137a/18, 261a/11, 284b/6,
29a/14, 33a/7
s. +in 122b/11, 165a/15, 168b/2,
203a/20, 207a/5, 208b/18, 284b/20,
284b/9, 286b/1, 287a/12, 303a/10,
7a/2, 80b/2, 8b/6, 18b/10
s. +inle 212b/15, 24b/7, 25a/10
s. +sin 70b/9

seninki -4- Yakın çevreden bir
kimseden söz ederken kullanılan
söz.
s. 71a/8, 80b/4
s. +nden 79a/8
s. +yle 78b/10

senin benim ğavğa -1- (*dey.*) Bir
konuda anlaşmazlık durumunu
anlatan söz.
s. +ları 122b/11
→ *adam biraħ s. de*

sene -23- [*< Ar. sanah √ s-n-v*] Yıl,
sene.
s. 12b/6, 15a/1, 298b/7, 304b/9,
55a/17, 69a/20, 92b/17, 92b/19,
93a/16, 99a/4
s. +de 14b/19, 70b/3, 89a/4
s. +dir 165a/5
s. +ler 283a/10
s. +lerde 96b/7
s. +lerden 143a/9, 258b/13
s. +si 54b/15, 84b/6
s. +sinde 84b/19

sene-i milādiye -1- Miladi sene.
s. +sinde 69a/19

sene-i rūmiye -1- Rumi sene.
s. +sine 304b/10

senelik -1- Yıllık.
s. 278b/8

seng -1- [*< Fa. sang*] Taş.
→ *kitābe-i s. -i mezār*

sepet -3- [*< Fa. sabad, sapad*] Sepet.
s. +lere 32b/15
s. +lerle 169a/13
→ *set derken s. demeye*

ser- -2- [*< ET. *ser- < seril*
'sendelemek, yalpalamak'] Sermek,

yaymak.
s. -erken 280b/17
s. -miş 100b/12
ser -5- [*< Fa. sar*] Baş.
ser-ḥadd -1- Sınır boyu, sınır, hudut.
s. +i 69a/13
ser-mest -1- Sarhoş.
s. 202b/11
ser-nāme -1- Yazı başlığı.
s. +ye 285a/9
ser-rište -1- İp ucu.
s. 145a/9
ser-bāzāne -1- Korkusuzca, cesurca.
s. 292b/11
serbest -12- [*< Fa. sar* ‘baş’, *bast* ‘bağlı’] (Verilen anlamını Türkçe’de kazanmıştır.) Rahat davranış sergileyen.
s. 134b/17, 137a/3, 138b/2, 150b/15, 175a/17, 233a/7, 271a/5, 271a/8, 271a/9, 296b/7
serbestāne -1- Serbestçe, rahatça.
s. 176b/11
serbestlik -1- Serbestlik, rahatlık.
s. +te 269a/15
serd -3- [*< Ar. sard* √ *s-r-d*] Sözü akıcı bir şekilde söyleme, düşüncelerini ileri sürme.
s. +ine 264b/8
serd édil -1- İleri sürülmek, önerilmek.
s. -en 262b/16
serd ét -1- İleri sürmek, önermek.
s. -tiğiniz 196b/9
sereṭān -1- [*< Ar. saraṭān*] Yengeç.
→ *medār-ı s.*
serī -3- [*< Ar. sarī* √ *s-r-*] Hızlı, çabuk, süratli.
s. 171a/6, 213a/14
serī ü’z-ḫūhūr -1- Aniden oluşan, birdenbire.
s. 152b/1

serī an -1- [*< Ar. sarī* √ *s-r-*] Süratle, çabucak.
s. 265a/5
seril -1- [*< ser-il* *< ET. seril-* ‘sendelemek, yalpalamak’] Serilmek, yayılmak.
s. -miş 46b/7
sermāye -1- [*< Fa. sar* ‘baş’ + *māye* ‘para, mal’] Servet, varlık, birikim.
sermāye-i taḥṣīl -1- Tahsil birikimi.
s. *imi* 135a/1
sermestī -1- [*< Fa. sar* + *mast* + *ī*] Sarhoşluk.
sermestī-i ḡarām -1- Aşk sarhoşluğu.
s. 198b/11
serpme -1- [*< serp-me* *< ET. sep-* ‘saçmak, dağıtmak’] Serpilmiş olan.
s. 100b/18
sersem -2- [*< Fa. sarsām*] Sersem, şaşkın.
s. 208b/9, 278b/16
serserī -1- [*< Fa. sarsārī*] Serseri.
s. 93a/10
sert -2- [*< Fa. sard*]
1. Etkisi şiddetli olan, keskin.
s. 102b/3
2. Sinirli, öfkeli.
s. 298b/19
servet -4- [*< Ar. tarvat* √ *t-r-y*] Servet.
s. 162b/20, 95a/5
s. +e 283a/5
servet-i tabīye -1- Doğal zenginlik.
s. +sine 191a/7
serzeniş -2- [*< Fa. sar* + *zaniş*] Serzeniş, sitem.
s. +ler 218b/18
s. +siz 164b/17
ses -11- [*< *yansima* sözcük] Ses, ün.
s. 23a/2
s. +i 23a/5
s. +ine 189a/12
s. +ini 287a/13
s. +inizi 70b/12

s. +le 211a/10, 290b/22
s. +ler 191a/15
s. +leriyle 161a/12
ses vër- -1- (dey.) Cevap vermek.
s. -miyor 6b/2
ses kesilmek:
sesi kesil- -1- (dey.) Ses, artık duyulmamak.
s. -ir 17a/20
seslen- -4- [< ses+le-n-] Seslenmek.
s. -erek 174b/5, 23a/15, 34b/3, 35a/2
set -1- [<? *ses benzerliğine dayalı anlamsız tamlama sözcüğü] Set.
set derken sepet de- -1- Bir konudan bahsederken başka bir konuya geçmek veya konuşulan bir meseleyle ilgili olmayan bir konudan bahsetmek.
s. -meye 202b/17
setr -3- [< Ar. *satr* √ s-t-r] Örtme, gizleme.
s. 201a/3
setr-i sekālet -1- Çirkinliği gizleme.
s. 179a/1
setr ét- -1- Örtmek, gizlemek.
s. -emediği 51a/3
setre -1- [< Ar. *sutre* √ s-t-r] Örtü.
s. +leriyle 201a/4
sev- -30- [< ET. *seb-*] Sevmek, sevgi duymak.
s. -diğim 195a/12
s. -diğinin 223a/1
s. -dim 196b/11, 197a/3, 205a/3
s. -diniz 258b/10
s. -eceğim 196b/11
s. +enler 261a/11
s. -er 132b/10
s. -erim 130b/13, 75a/6
s. -eriz 36b/18
s. -ivêrir 21a/15
s. -iyordu 216b/19
s. -iyorsunuz 259a/20
s. -iyorum 196b/11, 229a/1,

229a/2
s. -meden 259a/9
s. -medim 142b/3
s. -mek 252b/2, 256b/1
s. -mem 129a/10, 279a/9
s. -memeliydi 237a/11
s. -memiş 236b/8
s. -miyordu 223a/2
s. -miyorum 134b/2
sevāb -1- [< Ar. *ṭavāb* √ ṭ-v-b] Sevap.
sevāb-kār -1- Sevap işleyen.
s. 262b/1
sevāhil -2- [< Ar. *savāhil* √ s-h-l] Kıyıları, sahiller.
s. 108b/3
s. +i 115a/9
sevdā -25- [< Ar. *savdā* √ s-v-d] Kuvvetli sevgi, aşk, muhabbet.
s. 141a/17, 223a/20, 249a/14, 275a/10
s. +dan 205a/4, 224b/14
s. +lar 52b/20
s. +lardan 52b/16
s. +ya 143a/1
s. +yı 196b/17
sevdā-yı müfriṭ -1- Aşırı sevgi.
s. 229a/2
sevdā-zede -1- Sevdaya düşmüş, âşık, sevdalı kimse.
s. 218b/4
sevdā-kār -1- Sevdalı, âşık.
s. 199a/17
→ *cevher-i s.*; *feyz-i s.*; *hüsran-ı s.*; *necm-i s.*; *perî-i s.*; *şahîfe-i s.*; *tehlike-i s.*; *terâne-i s.* +da; *ḳabûl-i s.* +m; *muḥāsebe-i s.* +nızı; *vadî-i s.* +ya; *nekbet-i s.* +ya ; *ateş-i s.* +yı
sevdāvi -1- [< Ar. *savda+î* √ s-v-d] Sevgi ile ilgili, sevgiden kaynaklanan.
s. 281a/4
sevgi -3- [< *sev+gi* < *sev+gü* < ET. *seb-üg*] Sevgi.
s. 142b/4, 263a/18
s. +lerdir 183a/19

sevgice -1- Sevgi yönündenden.
s. 223a/3

sevgili -7- [*sev-gi+li* < ET. *seb-üg+lig*] Sevgili, muhabbetli.
s. 165a/5, 188b/5, 189a/5, 191a/6, 287a/7
s. +*sine* 102b/14
s. +*siyle* 76b/8

sevil- -4- [*sev-il-* < ET. *seb-*] Sevilmek.
s. -*ecek* 195a/20
s. -*en* 215a/11, 215a/14
s. -*medim* 142b/2

sevimli -1- [*sev-im+li*] Sevimli.
s. 269a/7

sevimsiz -1- Sevimsiz.
s. 265a/1

sevin- -7- [*sev-in-* < ET. *seb-*] Sevinmek.
s. -*dim* 297a/22
s. -*diniz* 297a/16
s. -*erek* 142b/14
s. -*irler* 261a/19
s. -*iyorum* 203a/8
s. -*mek* 203a/6, 261a/20

sevinç -6- [*sev-in-ç* < ET. *sebinç*] Sevinç.
s. 162b/1, 203a/10
s. +*imin* 192b/7
s. +*imiz* 162b/3
s. +*inden* 198b/10
s. +*ten* 266b/9

seviş- -2- [*ET. sew-iş-*] Birbirini sevmek, birbirine sevgi duymak.
s. -*iyorlarmış* 278b/15
s. -*mek* 259a/6

seviyye -1- [*Ar. saviyyat* ‘denklik, eşitlik’ √ *s-v-y*] Derece, mertebe, düzey.
seviyye-i idrāk -1- İdrak derecesi.
s. +*e* 47a/6

sevķ -6- [*Ar. savķ* √ *s-v-k*] Sevk, gönderme; yöneltme.
s. +*iyle* 238b/14

sevķ-i maneviyat -1- Maneviyat yönlendirmesi.

s. +*ınız* 197a/3

sevķ-i rüzgār -1- Rüzgār yönlendirmesi.
s. +*la* 192b/5

sevķ-i tabiī -1- İç güdü, insiyak.
s. +*yle* 238b/3

sevķ-ét- -2- Göndermek, yollamak; yöneltmek.
s. -*mek* 248b/9
s. -*tiği* 110b/6

seyahāt -4- [*Fa. < Ar. siyahāt* √ *s-y-h*] Yolculuk, gezi.
s. +*ları* 96b/7
s. +*le* 185a/11

seyehāt-i devriye -1- Dönüş yolculuğu.
s. +*sini* 92b/17

seyahāt-i fezāiye -1- Uzay yolculuğu.
s. 69a/11

seyf -1- [*Ar. sayf* √ *s-y-f*] Kılıç.
seyf-i kazā -1- Kaza kılıcı.
s. 226b/20

seyr -18- [*Ar. sayr* √ *s-y-r*]
1. Görülmeye değer şey, eğlence.
s. +*e* 169a/13, 8b/1
2. Bulunduğu yer üzerinde hareket etme, ilerleme.
s. +*leri* 68b/18

seyr-i batī -1- Yavaş ilerleme, yürüyüş.
s. +*si* 100b/3

seyr-ét- -10-
1. Bir şeyi öğrenmek veya eğlenmek amacıyla izlemek.
s. -*ecek* 128b/4
s. -*ecekler* 38b/5
s. -*erdi* 41a/18
s. -*erler* 82b/7
s. -*ersiniz* 71a/3
s. -*emiyor* 128b/8
s. -*eyim* 75a/1
s. -*medin* 74b/20
s. -*mez* 38b/8
s. -*tiği* 281a/20

s. -tikten 233a/16
 2. Bulunduğu yer üzerinde hareket eden.
 s. -ici 63a/8
seyr ettir- -2. İzlettirmek.
 s. -irlermiş 74b/12
 s. -eceklermiş 35a/14
seyirci -1. Seyirci.
 s. +ler 35a/13
seyrek -1. [< ET. *sedrek* < *sedre*] Seyrek.
 s. 281a/17
seyyāhī n-1. [< Ar. *sayyāh* + *īn* √ s-y-h] Seyyahlar, gezginler.
 s. +i 122b/4
seyyāle -1. [< Ar. *sayyāl* √ s-y-l] Akım, cereyan.
seyyāle-i ‘aşabiyye -1. Sinirsel akış.
 s. 144b/6
seyyārāt -4. [< Ar. *sayyārat* + *āt* √ s-y-r] Gezenler.
 s. 67a/8, 69a/12
 s. +a 67a/6
 s. +tan 68b/7
seyyāre -23. [< Ar. *sayyārat* √ s-y-r] Gezen.
 s. 3a/2, 62b/3, 63a/17, 63a/8, 67a/19, 68b/13
 s. +dir 68b/1
 s. +ler 62b/6, 63a/10, 63a/5, 66b/14, 68b/17
 s. +lerden 107a/20, 85a/15
 s. +leri 64b/1, 67a/14, 68b/8, 82b/6
 s. +leriyle 64b/7
 s. +lerle 62b/3
 s. +nin 63a/14, 63a/16
 s. +ninkinden 68b/2
seyyi’āt -1. [< Ar. *sayyi*’ + *āt* √ s-y-y] Kötülükler, fenalıklar.
 s. +ıyla 164b/3
seyyi’e -1. [< Ar. *sayyi*’ √ s-y-y] Kötülük, fenalık, günah.
seyyi’e-i menfa’at -1. Menfaat

kötülüğü, günahı.
 s. +le 227a/7
sez- -3. [< ET. *sēz-*] Sezmek.
 s. -iyordu 257a/4
 s. -mesi 232b/6
 s. -meğe 233a/13
sezā -2. [< Fa. *sazā*] Yaraşır, uygun, lâıyk.
sezā-yı tekdīr -1. Azarlamaya değer.
 s. 150b/17
sezā gör- -1. (*dey.*) Uygun görmek, yakıştırmak.
 s. -düğü 256b/2
sıcak -2. [< *ısıcak* < *ısığ* + *cak* < ET. *isi-g*] Sıcak.
 s. 182b/5
 s. +tan 210b/17
sıcaklık -1. Sıcaklık.
 s. 266b/15
sıçra- -1. [< ET. *saçra-*] Sıçramak, savrulmak.
 s. -yan 259a/15
şidk -3. [< Ar. *şidk* √ ş-d-k] Gerçeklik, doğruluk.
 s. +a 272b/13, 4b/15
şidk-ı beyānāt -1. Söz doğruluğu.
 s. 199a/13
şifat -2. [< Ar. *şifat* √ v-ş-f] Bir kimsenin nitelikleri bakımından yeri.
 s. +ıyla 290b/12, 4b/14
şıfır -1. [< Ar. *şifr* √ ş-f-r] Sıfır.
 s. 61a/20
şığ- -7. [< ET.] Sığmak.
 s. -maz 291a/14
 s. -mıyor 229a/2
 → ‘akla s. -ar; havşalaya s. -ar; kaplarına s. -mayan; içi içine s. -mıyor; içi içine s. -mıyordu
şihhat -2. [< Fa. < Ar. *şihhat* √ ş-h-h]
 1. Sağlık.
 s. +leri 180b/20
 2. Doğruluk, gerçeklik.
şihhat-i dehşet -1. Korkunç

gerçeklik.

ş. +i 94b/8

şıkı -4- [< *şık-ı* < ET. *sık-*] Sıkıca, iyice.

ş. 92b/1

şıkı şıkıya -1- Çok sıkı olarak, sınıksıkı, iyice.

ş. 194b/13

→ *ağzın* ş. +*dır*

şıkıca -1- Sıkıca.

s. 245a/16

şıkıl -14- [< *şık-ıl*-]

1. Sıkma işi.

ş. -*mağ* 111a/9

2. Can sıkıntısı duymak, daralmak.

ş. -*dı* 210b/17

ş. -*ır* 42b/14

ş. -*ırım* 130b/2

ş. -*mağ* 141a/12

2. Utanmak, çekinmek.

ş. -*arak* 151a/14, 207a/8

ş. -*ıyor* 259a/16

ş. -*ıyorum* 259a/7

ş. -*mayınız* 280b/9

→ *cānı* s. -*dıkça*; *için* s. -*ıyor*; *canı*

s. -*ıyordu*; *cānları* s. -*mıştır*

şıkıntı -4- [< *sık-ın-tı*]

1. Huzursuzluk, can sıkıntılığı.

ş. +*dan* 20b/12, 173a/17

ş. +*sıyla* 285a/5

2. Üzüntü, tasa, keder.

ş. +*ların* 200b/10

şıkıntılı -2- Sıkıntılı.

ş. 95a/19, 95a/20

şıkış -1- [< *sık-ış-*] İki şey arasında kalmak.

ş. -*arak* 189a/20

şıkıştır -2-

1. *mec.* Birini bir şey için zorlamak.

ş. -*arak* 209a/19

2. Araya eklemek.

ş. -*mış* 146b/9

şıklet -4- [< Ar. *taḳalat*, *tīḳlat* √ *t-k-l*]

1. Ağırılık, yük.

ş. +*inde* 82b/18

ş. +*te* 149a/2

2. Sıkıntı.

şıklet-i derūn -2- İç, yürek sıkıntısı.

s. +*umu* 131a/8, 179a/11

şımşıkı -3- Sınıksıkı.

ş. 126b/17, 130b/9, 210b/10

şınf -1- [< Ar. *şinf* √ *ş-n-f*] Sınıf, grup, kategori.

ş. 246b/4

sır -2- [< Ar. *şirr* √ *ş-r-r*] Sır, giz.

s. 290b/15

s. +*ıma* 252b/10

şıra -4- [< *Yun. *sirá*] Sıra, art arda olan şey, dizi, saf.

ş. +*ya* 155a/9

şırası gel -1- (*dey.*) Uygun olan vakit olmak, zamanı gelmek.

ş. -*di* 55a/6

şırasına göre -1- (*dey.*) Duruma göre, durumun gerektirdiği gibi.

ş. 96b/2

→ *ara* ş

şırala -1- Birbiri ardınca söylemek, sayıp dökmek.

ş. -*dı* 228b/7

Şırbistan -1- Ülke adı.

Ş. +*la* 159a/11

şırf -4- [< Ar. *şırf* √ *ş-r-f*] Yalnız, sadece, ancak.

ş. 127a/9, 176b/8, 183a/17, 41a/1

şırıt -1- [<?] Sırtmak, bir ima belirtisiyle gülmek.

ş. -*arak* 280b/1

şışka -2- [< Ar. *istışka* ‘karında su toplama hastalığı’ √ *s-k-y*] Çok zayıf, cılız, sevimsiz.

ş. 80b/2, 80b/4

Şıtkı -2- [< Ar. *şidgī* ‘dürüst, sadık’ √ *ş-d-k*] Kişi adı.

Ş. 6b/16, 6b/17

sıvış -1- [<?] Sıvışmak.

s. -*ırım* 131a/12

sıyır -2- [< ET. *sıdır*-] Sıyırmak, bir şey üzerindeki örtüyü açmak.

s. -*dı* 211a/1

s. -*ıp* 246b/12

şıyrıl- -1. [$\langle$ ET. *sıdır-ıl-*] Sertçe bir sürtünme nedeniyle deri, kabuk, zar gibi nesnelerden parça kopmak veya üzerini soymak.
ş. -dı 18b/9

sızla- -1. [$\langle$ ET. *sızla-* $\langle$ **sızı+la-*] Sızlanmak, yakınmak.
ş. -malar 271a/13

sızlat- -1. [$\langle$ ET. *sızla-t-* $\langle$ **sızı+la-t-*] Sızlatmak.
→ *yürek* ş. -ıcı

sibir -1. [$\langle$?] ?
s. +e 27a/6

sigara -2. [$\langle$ İtal. *sigaro* $\langle$ İsp.] Sigara.
s. +sı 300b/9

sigara kağıdı -1. Sigara sarmaya yarayan çok ince kâğıt.
s. 111a/6

sihām -1. [$\langle$ Ar. $\sqrt{s-h-m}$] Sehimler, oklar.
sihām-ı kazā -1. Kaza okları.
s. 221a/16

sihan -2. [$\langle$ Ar. $\sqrt{s-h-n}$] Kalınlık.
ş. 107a/14
ş. +ında 115a/1

sil- -4. [$\langle$ ET. *sil-* ‘ovarak temizlemek’] Bir şeyin ıslaklığını gidererek kuru duruma getirmek.
s. -erek 109a/8, 155a/8

silip süpür- -2. (dey.)
1. Ne var ne yok herşeyi yemek.
s. -müşler 32b/8
2. Ortadan kaldırmak, yok etmek.
s. -üp 115a/13

silāh -1. [$\langle$ Ar. $\sqrt{s-l-h}$] *mec.* Herhangi bir konuda etki sağlayacak her şey.
s. 150b/6

silik -1. [$\langle$ *sil-ik*] Üzerindeki yazı, resim, nakış vb. silinmiş olan.
s. 165a/14

silin- -1. [$\langle$ *sil-in-*] *mec.* Birden yok olmak, gözden kaybolmak.
s. -iyor 52b/1

silkin- -1. [$\langle$ ET. *silkin-*] *mec.* Kendine gelmek, kendini toparlamak.
s. -meye 43a/2

simā -3. [$\langle$ Ar. *simā*, *simāt* $\sqrt{s-y-m}$] Yüz, çehre.
s. +sı 250b/17, 290b/7
s. +sında 246b/19

simāca -1. Sima yönünden, yüz olarak, simaen.
s. 255a/17

simālī -1. Siması herhangi bir nitelikte olan.
s. 56b/15

simit -1. [$\langle$ Ar. *samīd* ‘irmik’] Simit.
s. 49a/3

sine -4. [$\langle$ Fa.] Göğüs, bağır, sadr.
s. +si 139a/14
s. +sinin 50b/1

sine-i lāciverd -1. Lacivert bağır.
s. +inde 106b/4
→ *küşāde-* s.

sinīn -1. [$\langle$ Ar. *sinn+īn* $\sqrt{s-n-n}$] Yıllar, seneler.
sinīn-i hayāt -1. Hayat yılları, ömür süresi.
s. +ımda 258b/20

sinir -1. [$\langle$ ET. *sinir* ‘kas lifi’] Sinir, asap.
sinirime doğun- -1. (dey.) Bir durum veya kişi hoşuna gitmemek, sinirlendirmek.
s. -du 219a/19

sinn -2. [$\langle$ Ar. *sinn* $\sqrt{s-n-n}$] Yaş, yaşanılan süre.
→ *gāye-i s.*; *hem-* s.

siper -2. [$\langle$ Fa. *sipar*, *ispar*] Korunulacak, saklanılacak yer.
siper ét- -1. Kendini veya başka bir şeyi siper olarak kullanmak.
s. -erim 79a/16

siper ol- -1. Kendini veya bir şeyi korumak, gizlemek.
s. -abilir 80b/3

sirāyet -4- [< Ar. *sirāyat* √ s-r-y]
 1. Hastalık geçeme, bulaşma.
 s. +inden 176b/2
 2. Etkisi altına alma, tesir etme.
 s. +le 108b/10
sirāyet êt- -1- Tesir etmek, etkisi altına almak, yayılmak.
 s. -iyordu 171a/15
 s. -miş 157a/7
sīret -1- [< Ar. *sīrat* √ s-y-r] Bir kimsenin ahlakı, davranış biçimi.
 s. +inizi 197a/4
sirkat -1- [< Ar. *sirkat* √ s-r-k] Çalma, hırsızlık.
 s. +in 88b/6
sirke -2- [< ET. *sirke* <?] Sirke.
 s. 173a/11
 s. +si 174b/12
sis -4- [<?] Sis.
 s. 220b/7, 286b/17, 286b/20, 289a/4
sisli -1- [< sis+li] Sisli.
 s. 288b/9
sistem -1- [< Fr. *système* < Yun.] Sistem, tip, model.
 s. 111a/4
şīt -1- [< Ar. *şīyt* √ ş-y-t] Nan, şöhret, ün.
şīt-i iklīm -1- İklim şöhreti.
 s. +ine 191a/8
sitāyiş -1- [< Fa.] Övme, övgü, medih.
 → *tavr-ı* s. +le
sivri -1- [< ET. *süwrē*] Sivri.
 s. 266b/15
siyāh -19- [< Fa.] Kara, siyah.
 s. 126b/13, 210b/14, 213a/10, 218b/4, 231a/11, 237a/20, 239a/18, 246b/18, 246b/9, 253a/5, 256b/16, 261a/8, 292b/4, 293a/1, 299a/6, 300b/6, 49a/16
 → *Baħr-i* S.
siyāhlı -1- Üzerinde siyah renk olan.
 s. 104b/20

siyāset -1- [< Fa. < Ar. *siyaset* √ s-y-s] Siyaset, politika.
 s. +inde 123a/12
siyyānen -1- [*seyyānen* < Ar. *siyyān* √ s-v-y] Eşit olarak.
 s. 95a/4
siz -190- [< ET.] Siz (Şahıs zamiri).
 s. 10b/9, 132b/16, 133a/9, 135a/17, 141a/16, 142b/12, 142b/13, 142b/16, 143a/18, 143a/9, 176b/2, 176b/20, 177a/20, 182b/17, 185a/7, 195a/19, 197a/5, 198b/14, 199a/2, 199a/7, 200b/1, 204b/14, 204b/17, 205a/11, 222b/1, 229a/11, 248b/14, 249a/8, 250b/14, 250b/18, 250b/8, 251a/15, 251a/5, 254b/16, 259a/3, 265a/19, 277a/15, 280b/7, 291a/18, 292b/14, 292b/20, 295a/5, 295a/8, 296b/2, 297a/13, 298b/13, 302b/3, 43a/3, 4b/1, 66b/9, 71a/4, 90b/20, 91a/14
 s. +de 143a/8, 195a/17, 250b/16
 s. +deki 200b/10
 s. +den 135a/18, 136b/1, 137a/10, 137a/11, 204b/8, 208b/5, 254b/11, 255a/1, 293a/19, 300b/22
 s. +e 129a/16, 132b/20, 133a/10, 133a/8, 134b/17, 135a/19, 141a/7, 148b/6, 165a/6, 173a/13, 175a/3, 176b/13, 180b/17, 180b/18, 182b/16, 196b/17, 198b/20, 199a/19, 199a/2, 229a/3, 229a/4, 240b/19, 246b/14, 250b/12, 253a/16, 253a/19, 255a/8, 262b/12, 26b/3, 293a/2, 293a/5, 296b/16, 296b/19, 299a/1, 299a/14, 299a/19, 299a/5, 300b/1, 300b/13, 43a/11, 4b/18, 4b/7, 62b/4, 72b/6, 82b/14, 82b/5, 97a/4, 98b/8, 129a/4
 s. +i 129a/12, 143a/12, 143a/4, 144b/10, 144b/12, 144b/4, 145a/14, 175a/15, 175a/19, 178b/8, 183a/11, 196b/10, 196b/12, 196b/15, 197a/1, 197a/2, 198b/18, 199a/8, 201a/13, 202b/17, 204b/11, 205a/2, 225a/9, 229a/1, 251a/9, 259a/4, 264b/17,

265a/3, 266b/1, 267a/8, 272b/4,
292b/6, 298b/20, 299a/3, 300b/15,
300b/2, 43a/3, 70b/15, 77a/20,
296b/14

s. +in 107a/3, 135a/16, 175a/6,
177a/13, 178b/2, 185a/16, 201a/1,
203a/12, 23a/11, 251a/12, 264b/12,
265a/11, 293a/13, 293a/21, 294b/2,
297a/16, 297a/19, 299a/11,
299a/14, 300b/6, 43a/8, 67a/13,
78b/1, 95a/13

s. +inle 136b/8, 175a/9, 183a/12,
203a/5, 253a/2, 273a/9, 298b/14,
300b/12

→ *göreyim* s. +i

sizinki -1- Sizin olan, sizinle ilgili olan.
s. +ni 195a/6

sofa -12- [$\sqrt{< \text{Ar. } \text{şuffat} \sqrt{s-f-f}}$] Evlerde
oda kapılarının açıldığı geniş alan,
hol.

ş. 153a/19, 56b/12, 57a/14
ş. +dan 161a/6, 172b/18, 286b/9
ş. +nın 124b/3, 153a/3
ş. +sında 56b/3
ş. +ya 156b/15, 161a/6
ş. +yı 288b/4

sofra -1- [$\sqrt{< \text{Ar. } \text{sufat} \sqrt{s-f-r}}$] Sofra.
s. +dan 97a/17

soğan -1- [$\sqrt{< \text{ET. } \text{sōgun, sōğan, sōgon} \sqrt{<?}}$] Soğan.
ş. 120b/6

soğuk -1- [$\sqrt{< \text{ET. } \text{soğı-k}}$] Soğuk,
sevimsiz.
ş. 268b/17

sohbet -1- [$\sqrt{< \text{Ar. } \text{şuhbāt} \sqrt{ş-h-b}}$]
Sohbet, hasbihal.
ş. +i 124b/20

soğ- -4- [$\sqrt{< \text{ET. } \text{soğ, suğ}}$]
1. Bir şeyin veya bir kimsenin bir
yere girmesini sağlamak, içeri
almak.
ş. -mamak 122b/16
2. İçine veya arasına girmesini
sağlamak.
ş. -tu 243a/4

→ *kuyruk* ş. +umu; *karmanyolaya*
ş. -acağ

soğak -45- [$\sqrt{< \text{Ar. } \text{zuğāk} \sqrt{z-k-k}}$] Sokak.
s. 10b/3, 165a/1, 193a/1, 238b/4,
23a/10, 245a/7, 32b/2
s. +a 119a/5, 130b/19, 130b/7,
231a/10, 232b/2, 234b/15, 235a/5,
243a/6, 245a/2, 255a/4, 292b/5,
300b/11, 52b/5, 71a/14

s. +ı 237a/14
s. +ın 231a/10, 234b/1, 245a/9
s. +ında 292b/11
s. +lar 161a/12
s. +larda 10b/17, 157a/19,
170b/16, 242b/11, 256b/17, 289a/5
s. +lardan 161a/2, 186b/5
s. +ları 105a/3
s. +ların 49a/8
s. +larından 245a/1
s. +larının 191a/10
s. +ta 176b/3, 49a/16, 64b/15
s. +taki 10b/5, 233a/7
s. +tan 181a/14

soğul- -4- [$\sqrt{< \text{şok-ul-}}$] Sokulmak,
yanaşmak, yaklaşmak.

ş. -an 93a/10
ş. -arağ 244b/13, 81a/6
ş. -ur 69a/9

sol- -1- [$\sqrt{< \text{ET. } \text{soluṣ-}}$ ‘yeşillik için
tazeliğini kaybetmek’ $\sqrt{< *sol-}$]
Rengi uçmak, parlaklığını
kaybetmek.
ş. -acağ 101a/3

sol -4- [$\sqrt{< \text{ET. } \text{sōl}}$] Sol, sol taraf.
ş. +a 232b/3
s. +una 19a/6, 232b/15

sol tarafınızdan kalk- -1- (*dey.*)
Aksi veya ters davranmak,
huysuzluk etmek.
ş. -mırsınız 257a/18

soğulcan -1- [$\sqrt{< \text{ET. } \text{sowuṣṣan}}$]
Solucan.
s. 14b/16

soğ -29- [$\sqrt{< \text{ET.}}$]
1. Son, ilk karşıtı.
ş. 104b/12, 111a/4, 119a/17,

122b/2, 123a/12, 125a/7, 158b/5,
163a/19, 216b/6, 223a/16, 227a/7,
252b/10, 255a/12, 263a/18,
271a/17, 68b/13, 85a/16, 95a/11,
96b/7

2. Bir şeyin bitimi, son, nihayet,
akıbet.

ş. 260b/16,

ş. +*larından* 123a/17

ş. +*u* 127a/6, 14b/7, 195a/15,
243a/19

ş. +*u* 31a/8

ş. +*unda* 275a/14

ş. +*undaki* 137a/9

şoņa ér- -1- (*dey.*) Son bulmak.

ş. -*di* 214b/11

şoņra -163- [< ET. *şoņ+ra*] Sonra.

ş. 100b/1, 104b/4, 105a/10,
105a/13, 106b/14, 107a/16,
109a/18, 113a/1, 119a/20, 120b/11,
120b/3, 120b/6, 121a/13, 122b/3,
124b/14, 125a/12, 125a/16,
126b/10, 126b/7, 129a/16, 132b/4,
133a/11, 133a/15, 134b/9, 136b/1,
136b/8, 137a/11, 144b/14, 145a/13,
146b/4, 150b/12, 151a/11, 152b/14,
153a/18, 154b/9, 155a/11, 155a/3,
157a/11, 158b/10, 165a/20,
166b/18, 166b/4, 168b/16, 183a/4,
184b/18, 186b/20, 187a/16, 187a/9,
189a/7, 190b/8, 192b/15, 1a/5,
200b/7, 201a/5, 206b/4, 209a/10,
209a/17, 211a/8, 214b/12, 218b/16,
227a/11, 228b/19, 229a/19,
231a/19, 232b/15, 232b/17,
233a/16, 234b/20, 235a/18, 235a/2,
236b/10, 237a/12, 239a/1bütün,
239a/20, 241a/2, 244b/2, 245a/2,
245a/4, 247a/11, 247a/16, 247a/7,
249a/9, 24b/14, 251a/9, 257a/12,
260b/18, 261a/6, 261a/9, 262b/18,
266b/8, 266b/9, 267a/11, 267a/13,
270b/16, 270b/2, 270b/5, 271a/14,
271a/18, 273a/6, 274b/10, 274b/14,
274b/6, 275a/16, 277a/7, 279a/1,
27a/7, 280b/16, 284b/9, 287a/19,

288b/17, 28b/14, 28b/8, 292b/10,
292b/19, 294b/7, 299a/21, 29a/15,
303a/12, 304b/9, 32b/5, 38b/12,
40b/13, 40b/8, 42b/14, 44b/2,
45a/12, 45a/4, 47a/1, 47a/18, 47a/8,
48b/2, 49a/15, 4b/18, 52b/15,
54b/6, 64b/20, 68b/3, 69a/10, 7/15,
72b/10, 76b/16, 76b/6, 76b/8,
77a/3, 78b/1, 78b/12, 80b/2,
92b/18, 94b/4, 94b/6, 94b/9,
97a/10, 97a/2, 98b/7, 99a/4, 9a/9

ş. +*da* 28b/10

ş. +*dan* 112b/8, 211a/20

ş. +*ya* 224b/1, 229a/12, 283a/15

→ *neden* ş.

şoņraları -1- Daha sonra, sonraki
zamanlarda.

ş. 48b/7

şoņraki -1- Sonra olan.

ş. +*ni* 244b/8

şor- -39- [< ET.] Sormak, soru
yöneltmek.

ş. 13a/1, 80b/9

ş. -*ar* 12b/13, 240b/7, 34b/12

ş. -*du* 115a/21, 155a/1, 169a/14,
170b/7, 171a/4, 209a/19, 248b/13,
26b/17, 301a/20, 81a/8, 97a/10,
29a/11

ş. -*duğumuz* 208b/10

ş. -*dum* 101a/11, 106b/19, 157a/4,
208b/5, 211a/20, 21a/19, 241a/7,
277a/16

ş. -*ma* 92b/9

ş. -*mayınız* 130b/20, 192b/8

ş. -*muyorum* 71a/20

ş. -*saķ* 92b/7

ş. -*unca* 28b/19

ş. -*unuz* 91a/11

ş. -*uyor* 21a/14, 28b/10

ş. -*uyordu* 268b/14

ş. -*uyorlardı* 171a/20, 171a/9

şorguc -2- [< ET. *saraģuķ* ‘kadm
yaşmağı’] Sorgu.

ş. 9a/11

ş. +*un* 105a/18

şorguçlu -1- Sorgucu olan.

ş. 302b/9

sosyalist -1- [*< Fr. socialiste*] Sosyalist, toplumsalcı.

s. +*lerin* 95a/8

şoysuz -1- [*< soy+suz < *şō ‘arka, geri’ < Çin. so ‘zincir’*] Soysuz, ahlaksız.
ş. 30b/1

şoyun- -1- [*< soy-un- < ET. soy-*]

Üzerindeki elbiselerin tamamını veya bir kısmını çıkarmak.

soyunup dökünmek:

şoyununuz dökün- -1- (*dey.*) Sokak giysilerini çıkarıp daha rahat kıyafetler giymek veya dış kıyafetini çıkarmak.

ş. -*ünüz* 302b/5

söğ- -1- [*< ET. sōk-*] Sövmek.

söğüp şay- -1- (*dey.*) Aralıksız küfretmek, birbiri ardınca söverek yermek.

s. -*maya* 31a/18

sök- -1- [*< ET.*] Kurulmuş bir şeyi parçalara ayırmak, parçasını çıkarmak.

s. -*tüm* 192b/2

sökül- -1- [*< ET. sök-ül-*] Sökülmüş, yerinden çıkarılmış.

s. -*müş* 193a/1

sökün -1- [*< sök-ün*] Aniden ortaya çıkma.

sökün ét- -1- (*dey.*) Aniden ortaya çıkarak birbiri ardınca ve devamla gelen topluluk, üşüşmek.

s. -*ti* 56b/10

sön- -3- [*< ET. sōn-*] Sönmek, ısı veya ışığını kaybetmek.

s. -*ecek* 101a/3

s. -*en* 220b/14

s. -*er* 89a/20

söndür- -3-

1. Ateşi yanmaz duruma getirmek.

s. -*eceği* 158b/13

2. Duyguların tükenmesini veya

yok olmasını sağlamak.

s. -*mek* 196b/18, 238b/11

söndürül- -1- Duygular

sonlandırılmak, yatıştırılmak.

s. -*dü* 216b/2

söyle- -99- [*< ET. *sō-z+le-*] 1.

Söylemek, sözle anlatmak. 2.

Konuşmak. 3. Haber vermek, bildirmek.

s. 24b/4, 25a/7, 72b/17, 7a/12

s. -*di* 289a/21, 74b/6

s. -*diği* 21a/18, 285a/12

s. -*diğimden* 299a/2

s. -*diğini* 38b/17

s. -*diğiniz* 252b/10, 291a/17

s. -*dikçe* 294b/19

s. -*dikse* 71a/4

s. -*dikten* 209a/17, 4b/18

s. -*dikti* 65a/5

s. -*din* 90b/17

s. -*me* 74b/1, 7a/7

s. -*medim* 90b/18

s. -*mege* 301a/20

s. -*mek* 124b/5, 151a/9, 204b/1, 225a/15, 227a/7

s. -*mekle* 294b/12

s. -*meksizin* 218b/17, 241a/15

s. -*mekten* 254b/15

s. -*melisin* 269a/12

s. -*mene* 209a/6

s. -*menin* 161a/4

s. -*meye* 242b/16

s. -*meyeyim* 277a/8

s. -*meyiniz* 73a/11

s. -*mez* 9a/1

s. -*miş* 131a/17

s. -*miyorlardı* 125a/5

s. -*miyorsun* 269a/17, 79a/7

s. -*miyoruz* 10b/6

s. -*r* 239a/8, 296b/2, 89a/12

s. -*rim* 12b/5

s. -*rken* 34b/10

s. -*rsem* 147a/1, 149a/14

s. -*rsin* 156b/2

s. -*se* 301a/16

s. -*ye* 280b/5

s. -yeceği 248b/1
s. -yeceğim 266b/8, 277a/4, 5a/7
s. -yeceğini 124b/14
s. -yecek 246b/14, 70b/13
s. -yecekti 152b/11
s. -yemez 81a/2
s. -yen 169a/4
s. -yenler 85a/11
s. -yenlerin 9a/5
s. -yeyim 204b/4, 229a/8, 268b/16, 270b/18, 294b/10, 97a/14
s. -yince 113a/6
s. -yiniz 219a/6
s. -yor 11a/20, 146b/15, 208b/11, 23a/4, 270b/8, 301a/14, 93a/13
s. -yordu 125a/10, 169a/8
s. -yorlar 34b/1, 34b/15
s. -yorsunuz 197a/1, 250b/18, 265a/2, 71a/4
s. -yorum 209a/12, 229a/10, 229a/18, 269a/2, 4b/13
s. -yorumla 269a/3
söyleye söyleye bitir -1- (dey.)
Beğenilen bir şeyden çokça söz etmek.
s. -emiyor 207a/13
→ *açık s. - yeyim; bülbul gibi s. - yorsun*

söylen -10- [$\leq$ ET. *sō-z+le-n-]

1. Söylenmek, denmek, sözle anlatılmak.

s. -en 279a/4
s. -iyor 148b/16, 265a/10, s. - 94b/5
s. -iyordu 121a/6

2. Kendi kendine konuşmak, mırıldanmak.

s. -e 29a/7
3. Şikayet etmek, sızlanmak.
s. -di 302b/1

→ *bī. -ser ü būn s. -ip*

söylenil -1- [$\leq$ sō-z+le-n-il- < ET. *sō-z] Söylenilmek, söylenmek.

s. -en 195a/15

söyleş -2- [$\leq$ ET. *sō-z+le-ş-]

Söyleşmek, konuşmak.

s. -iyoruz 9a/19

s. -tikleri 81a/12

söylet -3- [$\leq$ ET. *sō-z+le-t-]

Söyletmek, konuşturmak.

s. -me 269a/10

s. -mek 211a/18, 301a/17

söz -75- [$\leq$ ET. *sō-z]

1. Söz, kelam, laf, lakırtı.

s. 166b/14, 180b/3, 209a/6, 219a/1, 229a/16, 235a/17, 57a/13, 83a/5

s. +e 156b/10

s. +erimden 62b/14

s. +le 161a/4

s. +ler 104b/1

s. +ler 285a/13, 137a/9, 40b/3, 53a/18

s. +lerden 164b/14, 235a/13

s. +lerdir 272b/12

s. +lere 195a/17

s. +leri 121a/3, 228b/7, 289a/20, 294b/5

s. +lerim 204b/13

s. +lerime 129a/8, 205a/11

s. +lerimi 91a/13

s. +lerimin 3a/17

s. +lerimizin 126b/7

s. +lerin 148b/19

s. +lerinden 207a/7

s. +lerini 208b/17

s. +lerinin 294b/18, 297a/3, 302b/22

s. +lerinizin 150b/18, 178b/13, 198b/17

s. +leriyle 138b/2

s. +ü 209a/14, 227a/6, 268b/10

s. +üme 212b/1

s. +ün 4b/15, 247a/10

s. +ünde 59a/10

s. +üne 58b/16

s. +ünü 255a/12, 302b/10, 92b/11

s. +ünün 214b/7

s. +ünüze 182b/11

s. +üyle 223a/19

2. Kelime, sözcük.

s. 109a/12, 140b/20

s. +den 230b/4
s. +ü 209a/9
3. Söz, vaat, taahhüt.
s. 299a/12
söz ağzından dirhemle çık- -1-
(dey.) Çok az veya zorla konuşmak.
s. -ıyordu 211a/16
söz anlamaz:
söz anla- -1- (dey.) Söylenen
şeylerin tesiri olmamak, laf
anlamamak.
s. -r 25a/9
söz anlatıl- -1- (dey.) Sözüünü veya
fikrini kabul ettirmek, laf
dinletmek.
s. -abilecek 297a/14
söz aramızda:
söz ara -1- (dey.) “Başkaları
duymasın , sadece biz bilelim.”
anlamında.
s. +mızda 131a/10
söz söyle- -1- (dey.) Hakkında
konuşmak.
s. -r 89a/12
söz vèr- -5- (dey.) Bir işi yapacağına
dair kesin vaatte bulunmak.
s. -dik 77a/19
s. -irler 299a/10
s. -iyorum 146b/13, 260b/4
s. -mişti 230b/19
→ v. -miş olduğunuz söz
söze kat- -1- (dey.) Bir kişiden veya
şeyden bahsetmek, sözüne
eklemek, konu etmek.
s. -mağ 46b/17
söze tut- -1- (dey.) Zamansız ve
yersiz biçimde sürekli konuşarak
meşgul etmek, oyalamak.
s. -tuğu 234b/4
sözü (-e) getir- -1- (dey.)
Söyleyeceğini doğrudan
söyleyemeyerek farklı söz
oyunlarıyla asıl konuya geçmek.
s. -mesinden 212b/8
sözüm ona -1- (dey.) Sanki, güya.

s. 90b/12
→ büyük s. +üme tövbe; tok s. +lü
sözleş- -1- [$\leq$ ET. *sō-z+le-ş-]
Karşılıklı söz vermek,
yeminleşmek.
s. +meniz 78b/1
spor -3- [$\leq$ Fr. sport] Spor.
s. 128b/18, 129a/17
s. +umuz 182b/8
sporculuk -1- Sporculuk.
s. +a 179a/12
şu -51- [$\leq$ ET. şuw $\leq$ şub $\leq$ AT. *şüb]
Su; nehir, deniz.
ş. 115a/1, 118b/15, 118b/18,
159a/4, 159a/7, 159a/9, 165a/10,
165a/6, 173a/11, 182b/5, 188b/18,
188b/7, 189a/15, 189a/19, 192b/14,
210b/19, 210b/20, 211a/7, 212b/11,
296b/10, 97a/17
ş. +dan 162b/2, 170b/9
ş. +lar 116b/5, 119a/18, 125a/19,
143a/16, 169a/20, 185a/2, 186b/20,
189a/13, 189a/18, 189a/6, 190b/8
ş. +ları 115a/6
ş. +ların 161a/20, 184b/18,
188b/13, 190b/10, 190b/16,
191a/20
ş. +larına 106b/2
ş. +ya 114b/17, 158b/16, 160b/17,
188b/5
ş. +yu 160b/1
ş. +yun 158b/12, 211a/5
→ bir içim ş.; köklerine kibrit ş.
+yu
sū -14- [$\leq$ Ar. √ s-v-y] Kötü, fena,
yanlış.
sū -i aḥvāl -1- Kötü hâller.
s. +i 301a/2
sū -i ‘ākıbet -1- Kötü son.
s. 86b/4
sū -i enẓār -1- Kötü bakışlar.
s. +ı 175a/18
sū -i fikr -1- Kötü düşünce.
s. 50b/6
sū -i isti‘māl ét- -2- Kötüye
kullanmak.

s. -erek 262b/13
s. -miş 141a/4
sū' -i mu'āmelāt -1- Kötü muameleler.
s. +ı 164b/12
sū' -i tefsīr -1- Kötü yorum, kötüye yorma.
s. +e 267a/10
sū' -i telakkī -1- Yanlış anlaşılma, kötüye çekme.
s. +ye 175a/13
sū' -i teşādūf -1- Kötü tesadūf, kötü rastlantı.
s. 82b/11
s. ten 293a/20
sū' -i zan -1- Kötü zan.
s. -i +larında 138b/6
sū' -i zehāba düşür- -2- Kötü düşünceye sevk etmek, yanlış düşündürmek.
s. -dü 300b/3
s. -ecek 292b/6
sū' -i zehāb -1- yanlış düşünce, kötü zan.
s. +ınızı 175a/8
şu'ūd -2- [$\sqrt{\text{Ar. } \text{ş-}'-d}$] Yukarıya, yükseğe çıkma, yükselme.
s. +dan 64b/20
su'ūd ét- -1- Yukarı çıkmak, yükselmek.
s. -eceklerdi 122b/8
su'ūdiye -1- [$\text{şu'ūdiyye} < \text{Ar. } \sqrt{\text{ş-}'-d}$] Yükselme.
→ vesā'it-i ş. 121a/18
su'āl -6- [$\sqrt{\text{Ar. } \text{ş-}'-l}$] Sorgu, sual, soru.
s. +ini 277a/5
s. +e 275a/2
s. +ime 204b/8
s. +lerinde 208b/14
su'āl-i ālām -1- Elemleri, ıztırapları sorulma.
s. +ına 141a/14
su'āl ét- -1- Sormak.
s. -er 126b/18

sūd -2- [$\sqrt{\text{Fa.}}$] Fayda, kâr.
→ bī- s.; çe- s.
şudūr -2- [$\sqrt{\text{Ar. } \text{ş-d-r}}$] Ortaya çıkma, meydana gelme.
ş. +una 293a/19
şudūr ét- -1- Meydana gelmek, ortaya çıkmak.
ş. -ecek 195a/16
sukūt -27- [$\sqrt{\text{Ar. } \text{s-k-t}}$] Düşme, düşüş.
s. 187a/14
s. +u 84b/5 s. +u 84b/13
s. +una 113a/5, 115a/11, 154b/6
s. +undan 110b/16, 161a/15, 184b/18
s. +uyla 85a/4
sukūt-ı mahūf -1- Korkunç düşüş.
s. +una 168b/5
sukūt-ı müdhiş -1- Şiddetli düşüş.
s. +lerinden 107a/10
sukūt ét- -3- Düşmek.
s. -er 112b/7
s. -se 111a/8
s. -ti 125a/4
→ ān-ı s. +ta; dakīka-i s. +unu;
hādiş-e-i s. +a; hīn-i s. +larında;
hīn-i s. +unda; istikāmet-i s. -u;
istikāmet-i s.; kable's- s.; sā'at-i s.
+unda; mahāll-i s. +ları; nisbet-i s.
+larını; tehlike-i s.
şulan -1- [$\sqrt{\text{ET. } \text{şuw+la-n-}}$] Sulu duruma gelmek.
ş. -ır 42b/20
şulb -1- [$\sqrt{\text{Ar. } \text{ş-l-b}}$]
→ mevādd-ı ş. +e
şulbī -1- [$\sqrt{\text{Ar. } \text{şulb+ī} \sqrt{\text{ş-l-b}}}$] Katı bir şekilde, katıca.
ş. 110b/14
şulbiye -1- [$\sqrt{\text{şulbiyye} < \text{Ar. } \text{şulb} \sqrt{\text{ş-l-b}}}$] Katılık, sertlik.
ş. +sini 147a/14
sultān -1- [$\sqrt{\text{Ar. } \text{s-l-t}}$] Sultan, hükümdar.
→ sağır s. duydu

Sultānahmed -1- İstanbul'da yer adı (meydan).
S. 35a/12

sun -1- [$\sqrt{s-n-}$] Yapım, imal, beceri.
s. 178b/15

şundur -1- [$\sqrt{sun-dur-}$ < ET. *şun-* < AT. **sū-n-*] Sunma işi yaptırmak.
ş. -*dum* 300b/9

sūr -1- [$\sqrt{s-v-r}$] Sur, kale duvarı.
s. 243a/15

şüret -64- [$\sqrt{Fa.}$ < Ar. *şūrat* $\sqrt{s-v-r}$]
1. Yüz, çehre, surat.
ş. +*e* 255a/18
ş. +*leri* 155a/19
2. Dış görünüş, şekil, biçim.
ş. +*i* 197a/13, 256b/3, 258b/13
ş. +*iniz* 197a/4, 198b/14
ş. +*lerde* 143a/4
ş. +*te* 178b/7,
3. Tarz, yol, biçim, şekil.
ş. +*i* 283a/17
ş. +*inde* 142b/7, 178b/11, 1a/6, 262b/6, 286b/1
ş. +*iyle* 171a/5, 186b/10, 200b/10
ş. +*le* 102b/5, 118b/16, 119a/13, 125a/19, 131a/9, 135a/15, 162b/4, 175a/5, 179a/8, 182b/12, 219a/13, 230b/17, 231a/8, 252b/15, 259a/10, 293a/22, 293a/5, 294b/22, 301a/3, 58b/7, 85a/9
ş. +*te* 108b/15, 140b/11, 153a/12, 159a/20, 243a/1, 288b/2, 295a/3, 296b/21, 297a/2, 299a/19, 300b/12, 300b/18, 51a/1, 56b/19, 98b/13
4. Kopya, örnek.
şüret-i ayniye -1- Kopya, örnek.
ş. +*sini* 106b/3
şüret-i ca'liyet -1- Yapmacılık, sahtelik.
ş. +*le* 295a/21
şüret-i ciddiye -1- Ciddi bir şekilde.
ş. +*de* 44b/16
şüret-i haķiķiye-i terekküb -1- Gerçek oluşumu, yapısı.
ş. +*ü* 94b/1

şüret-i huşūşiye -1- Özel olarak, hususi bir biçimde.
ş. +*de* 39a/15

şüret-i ma'küse -1- Aksi yönde, aksi hâlde.
ş. +*de* 213a/1

şüret-i müterekkibe -1- Birleşik olarak, birleşmiş biçimde.
ş. +*de* 148b/17

şüret-i telakķi -2- Bakış açısı, görüş biçimi, anlama şekli.
ş. +*den* 177a/17
ş. +*ye* 297a/3

şüret-i teşķil -1- Oluşum biçimi, şekillenme.
ş. 59a/18

şüretā -1- [$\sqrt{Fa.}$ < Ar. *şūratān* $\sqrt{s-v-r}$] Görünüşte, görünüş olarak.
ş. 279a/13

şuş- -23- [$\sqrt{yansima}$ *sözcük*] Susmak, konuşmasını bitirmek; ses veya gürültü yapmamak.
ş. 113a/11, 11a/19, 36b/1, 70b/8, 71a/20, 76b/12
ş. -*acağım* 203a/17
ş. -*acaķ* 101a/4
ş. -*ar* 70b/6
ş. -*ayım* 203a/2
ş. -*maķ* 230b/2
ş. -*muyor* 19a/13
ş. -*tu* 209a/15, 294b/12, 297a/4
ş. -*un* 22b/20
ş. -*unuz* 253a/8, 89a/15, 90b/10
ş. -*uyorum* 146b/12, 205a/12, 230b/6

şuşa- -2- [$\sqrt{ET.}$ *şuw+sa-* < AT. **şūb*] Susamak.
s. -*dı* 210b/18
s. -*dınız* 211a/19

şuştur- -1- [$\sqrt{uş-tur-}$] Konuşmasını sonlandırmak.
s. -*araķ* 82b/2

Suvaᅇa -1- [?] Yer adı.
Suvaᅇa Gölü -1- Yer adı.
S. +*yle* 108b/10

şuver -1. [*< Ar. şuvar √ s-v-r*] Biçimler, şekiller.

şuver-i mühlike -1. Tehlikeli durumlar.
ş. 224b/15

süz -1. [*< Fa.*] Yakan, yakıcı.
→ *sāmān-* s.

sūziş -1. [*< Fa.*] *mec.* İçerileme, tesir.
s. +*ine* 215a/15

sübüt -1. [*< Ar. tubūt √ st-b-t*] Varlığı kesin olarak ortaya çıkma, gerçekleşme.
ş. +*u* 41a/5

süfliye -1. [*< süfliyye < Ar. sufl √ s-f-l*] Aşağılık, adi, değersiz.
→ *lezzet-i* s. +*yi*

sühulet -3. [*< Ar. suhulāt √ s-h-l*] Kolaylık.
s. +*le* 193a/17, 258b/16, 258b/9

sükenā -1. [*< Ar. suknā √ s-k-n*] Evler, meskenler.
s. +*lardandı* 245a/10

sükün -1. [*< Ar. sukūn √ s-k-n*] Durgun, hareketsiz.
→ *pür-* s.

süküt -3. [*< Ar. sukūt √ s-k-t*] Susma, sessizlik.
s. 124b/4, 297a/7

süküt ét- -1. Susmak.
s. -*tik* 155a/5

şülüş -1. [*< Ar. tulut √ t-l-t*] Üçte bir.
ş. +*üne* 158b/8

sümme -1. [*< Ar. tumma*] Sonra, daha.
sümme hāşā -1. Olması imkânsız olan veya ağza alınması saygısızlık addedilen şeyden bahsedilirken “Böyle bir şey olamaz ama, tövbe tövbe!” anlamında kullanılan red ve tenzih bildiren söz.
s. 27a/1

sümüklü -1. [*< süm+ük+lü < süm ‘ses taklidi söz’*] Sümügü veya sümüğe benzer salgısı olan.

sümüklü böcek -1. Sümüklü böcek.
s. 14b/15

sünühāt -1. [*< Ar. sunūh+āt √ s-n-h*] Akla, hatıra gelen, içe doğan şeyler.
→ *me’ālī-i* s. +*ınızın*

süpür- -5. 1. Süpürmek, temizlemek.
s. -*mek* 182b/2
s. -*meye* 214b/13
s. -*üp* 26b/20

2. Tüketmek, bitirmek, yok etmek.
→ *silip* s. -*müşler*; *silip* s. -*üp*

süpürge -4. [*< ET. süpür-gü*] Süpürge.
s. +*leri* 26b/16, 26b/19, 27a/3
s. +*yi* 182b/2

sür- -12. [*< ET.*]

1. Zaman geçmek.
s. -*düğünü* 237a/19
s. -*meden* 219a/15
s. -*medi* 162b/3

2. Devam etmek.
s. -*ecek* 283a/15
s. -*en* 283a/10, 52b/10, 92b/17
s. -*er* 141a/11
s. -*meyecek* 155a/11

3. Yönetip yürütmek, sevk etmek.
s. -*üp* 65a/6
→ *hüküm* s. -*düğü*; *hüküm* s. -*mesinin*

şürāhī -1. [*< Ar. şurāh ‘1. Safi şarap. 2. Kristal, cam.’ + ī √ ş-r-h*] Sürāhi.
ş. 56b/15

sür’at -13. [*< Ar. sur’at √ s-r-’*] Sürat, hız, hızlılık.
s. 112b/3, 69a/4
s. +*ıyle* 192b/12, 194b/17
s. +*le* 108b/18, 139a/18, 194b/4, 65a/19, 67a/13
s. +*lerle* 63a/12

sür’at-i fezā-şikāf -1. Uzayı yırtan bir hız.
s. +*la* 100b/4

sür’at-i mütezāyide -1. Artan, çoğalan hız.
s. 110b/5

→ *teşdīd-i* s.

sürtük -1. [*< ET. sürt-ük ‘lezbiyen’*] Vaktini gezmekle geçiren, yerinde

durmayan.
 s. 68b/16
sürtün- -3. [*< ET. sürt-ün-*] Sürtünmek,
 değmek, sürünmek.
 s. -ecek 69a/9
 s. -erek 92b/19
 s. -üp 281a/16
sürüd -2. [*< Fa. surūd*] Şarkı, türkü,
 nağme.
 s. +u 302b/20
sürüd-tuyūr -1. Kuşların cıvıltısı,
 nağmesi.
 s. +la 100b/17
sürür -1. [*< Ar. surūr √ s-r-r*] Sevinç,
 neşe.
sürür-ı bahar -1. Bahar sevinci.
 s. +ı 303a/4
sürü- -1. [*< sür-ü-*] Sürümek, sürtmek.
 s. -yerek 10b/17
sürü -4. [*< ET. sürüg < sür-ü-g*] Sürü,
 kalabalık, küme, yığın.
sürü sürü -1. Sürü hâlinde, pek çok.
 s. 104b/7, 7a/20, 8b/1
süründür- -1. [*< sür-ün-dür-*] (mec.)
 Sefil, perişan etmek.
 s. -mek 49a/9
süs -1. [*< ?*] Süs.
 s. +ün 52b/10
süslen- -1. [*< süs+le-n-*] Kendisini
 süslemek.
 s. -ip 52b/5
süslü -3. Süslü, süslenmiş.
 s. 135a/5, 36b/5
süt -2. [*< ET. sūt*] Süt.
 s. 165a/6, 165a/9
sütçü -1. Sütçü.
 s. 165a/3
sütlaç -3. [*< sütlü+aş*] Sütlaç.
 s. 22b/7, 29a/20
 s. +ların 23a/6
sütün -3. [*< Fa. sutūn*]
 1. Gazete, dergi, kitap vb. yazılı
 şeylerin dikine ayrılmış
 bölümlerinden biri.
 s. 101a/17

s. +ları 103a/20
 2. Dikine yükselen şey.
 s. +ları 108b/12
süz- -5. [*< ET.*] *mec.* Bir kimseyi veya
 şeyi dikkatli bakışlarla incelemek.
 s. -dü 54b/3
 s. -dükten 241a/2
 s. -e 303a/13
 s. -üyordı 294b/16
süzgünlük -1. [*< süz-gün+lük*] (göz
 için) Baygınlık, mahmurluk.
 s. 255a/16
süzük -1. [*< süz-ük*] Süzgün, baygın,
 mahmur (göz).
 s. 255a/13
süzüklük -1. Süzüklük.
 s. +le 291a/7
Ş -1. Özel ad kısaltması.
 Ş. 73a/13
şa‘şa‘a -1. [*< Ar. şa‘şa‘at √ ş-*]
 Parlama, parlaklık, parıltı.
şa‘şa‘a- dār -1. Parıltılı, gösterişli.
 ş. 128b/2
şahâne -1. [*< Fa. šāh+āne*] Şahane,
 mükemmel.
 ş. 211a/12
şahş -3. [*< Ar. √ ş-h-ş*] Şahıs, kimse,
 kişi.
 ş. 191a/7
şahş-ı gā‘ib -1. Bilinmeyen kişi.
 ş. +den 175a/6
şahş-ı mevhum -1. Hayalî kimse,
 biri.
 ş. +a 237a/5
şahşen -1. [*< Ar. şahşan √ ş-h-ş*] Şahıs
 olarak, şahısça.
 ş. 259a/3
şahşiye -1. [*< şahşiyye < Ar. şahş √ ş-*
h-ş] Şahsına ait, kişisel.
 → *te‘mīn-i selāmet-i ş. +ye*
şā‘irāne -3. [*< Ar. šā‘ir √ ş-‘-r + Fa. -*
āne] Şairane, şairce.
 ş. 186b/17
 → *tab‘-ı ş. +mi; za‘f-ı ş. +ye*

şā‘iriyet -2- [*< şā‘iriyet < Ar. şā‘ir √ ş-‘r*] Şairlik.
 ş. +*de* 64b/3
 → *semā’-yī* ş. +*in*
şaka -1- [*< ?*] Şaka, latife.
 ş. 137a/16
şakalaş- -2- [*< şaka+la-ş-*] Şakalaşmak.
 ş. -*acağım* 24b/7
 ş. -*mağa* 24b/3
şakasız -1- Şaka olmaksızın, ciddi olarak.
 ş. 189a/3
şakşak -1- [*< yansıma sözcük*] Orta oyununda Pişekâr’ın kullandığı alet.
 ş. +*ıyla* 132b/4
şämme -1- [*< Ar. şāmm √ ş-m-m*] Koku alma duyusu.
 ş. +*sini* 281a/15
şark -13- [*< Ar. √ ş-r-k*] Doğu yönü, bulunulan yere göre bu yönde bulunan yerler, ülkeler.
 ş. 156b/18, 170b/3, 172b/6, 180b/8, 288b/8
 ş. +*a* 192b/12, 286b/15, 286b/19
 ş. +*ında* 159a/15, 159a/7
 ş. +*ta* 158b/9
 → *Akşā-yī* ş. +*a*; *Akşā-yī* ş. +*la*
şarķen -1- [*< Ar. şarķan √ ş-r-k*] Şark yönünden, doğu tarafından.
 ş. 113a/15
şarkī -2- [*< Ar. *şark+ī ‘doğu yönüyle ilgili’ √ ş-r-k*] Şarkı, musiki parçası.
 ş. +*lar* 169a/4
 ş. +*sı* 203a/20
şarkī -2- [*< Ar. *şark+ī √ ş-r-k*] Doğuyla ilgili, doğuda bulunan.
 → *ufķ-ı* ş. +*mizi*; *ufķ-ı* ş. +*sinde*
şart -12- [*< Ar. √ ş-r-ṭ*] Şart, koşul.
 ş. 267a/12, 267a/14, 267a/17, 271a/19, 272b/4, 273a/8
 ş. +*ı* 271a/19
 ş. +*ım* 266b/7, 273a/3
 ş. +*la* 196b/4, 260b/2
şart-ı ma‘lūm -1- Bilinen, malum

olunan şart.

ş. +*a* 280b/15

şaş- -4- [*< ET. saş- < AT. *sāş-*]

Şaşmak, şaşırmak.

ş. -*ardın* 8b/12

ş. -*ıp* 60b/17

ş. -*tı* 173a/9

ş. -*tım* 80b/18

şaşala- -1- [*< şaş-ala-*] Şaşalamak.

ş. -*dılar* 302b/11

şaşır- -7- [*< şaş-ır-*] Şaşırmak, hayret etmek; nasıl davranacağını bilememek.

ş. -*an* 173a/12

ş. -*aķaldık* 270b/13

ş. -*araķ* 248b/16, 248b/19, 291a/4

ş. -*dı* 14b/11, 236b/3

şaşırt- -2- Şaşkın duruma getirmek, hayrete düşürmek.

ş. -*mış* 255a/19

ş. -*tı* 296b/14

şaşķın -2- [*< şaş-ķın*] Ne yapacağını şaşırmış kimse.

şaşķın şaşķın -1- Çok şaşırmış bir hâlde.

ş. 246b/7

şaşķınca -1- Şaşķınca.

ş. 53a/20

şaşķınlık -3- Şaşķınlık.

ş. +*la* 161a/5, 297a/6

ş. +*tan* 173a/4

şāyān -14- [*< Fa.*] Layık, değer, yakışır.

ş. 138b/3, 262b/1, 96b/14

ş. +*dır* 97a/5

şāyān-ı emniyet -1- Güven verici nitelikte olmak, emin olma durumu.

ş. 137a/4

şāyān-ı hayret -2- Şaşılabacak, hayret edilecek nitelikte olan.

ş. 102b/17

ş. +*ti* 223a/6

şāyān-ı imtişāl -1- Örnek alınmaya uygun, örneklik teşkil eden.

ş. 123a/1

şāyān-ı merķamet -1- Acınacak

durumda, acınmaya değer.
 §. 206b/8
şāyān-ı muḥātaba -1- Muhataplığa, konuşmaya değer.
 §. +*dır* 182b/19
şāyān-ı perestīş -1- Tapınırcasına sevmeye değer, kendini kaptırmaya değer.
 §. 140b/9
şāyān-ı tedkīk -1- Tetkike değer.
 §. 257a/1
şāyān-ı te'emmül -2- Etraflıca düşünülecek nitelikte olan.
 §. 149a/8, 223a/15
şāyi -2- [*< Ar. √ ş-y- 'Duyulmuş, yayılmış (haber veya bilgi).*
 §. 161a/1, 176b/15
şāyi'a -2- [*< Ar. şāyi'at √ ş-y- 'Herkesin duyduğu söylenti, yaygın haber.*
 §. +*lar* 4b/3
 §. +*sı* 69a/18
şāyi'acı -1- Herhangi bir bilgi veya haberin yayılmasında etkili olan kişi.
 §. +*ları* 150b/7
şāyi'āt -1- [*< Ar. şāyi'at+āt √ ş-y- 'Yayılmış olanlar, duyulmuş söylentiler.*
 §. +*tan* 146b/19
şāz -1- [*< Ar. šādd √ ş-d-d] Genel kurallar haricinde, müstesna.*
 §. 183a/1
şebāb -4- [*< Ar. šābab √ ş-b-b] Gençlik.*
 §. +*ın* 183a/15, 260b/11
 §. +*ında* 282b/8
 → *'ahd-i* §.
şebek -3- [*< ?] Şebek, bir tür maymun.*
 §. +*i* 75a/6
 §. +*in* 75a/15, 75a/3
şebeke -1- [*< Ar. šabakat √ ş-b-k] Bir ağ gibi birbirine bağlantılı olan şeylerin bütünü.*
 §. +*si* 67a/5

şecā'at -1- [*< Fa. < Ar. šacā'at √ ş-c- 'Yiğitlik, yüreklilik, cesaret.*
 §. +*ler* 102b/16
şedā'id -1- [*< Ar. šadā'id √ ş-d-d] Eziyetler, sıkıntılar, şiddetli durumlar.*
 §. +*ıyle* 264b/6
şedīd -5- [*< Ar. šadīd √ ş-d-d] Şiddetli.*
 §. 171a/8, 215a/10, 273a/20, 57a/3
 → *ārzū-yı* §. +*e*
şedīde -5- bk. **şedīd.**
 → *memnū'iyeti* §. +*nize*;
müdāfa'at-ı §. +*de*; *ārzū-yı* §.
 +*nize*; *huşūmeti* §. +*sî*; *te'sīrāt-ı* §.
 +*sinden*
şeffāf -2- [*< Ar. šaffāf √ ş-f-f] Şeffaf, saydam; berrak, lekesiz.*
 §. 282b/3
 → *menşūr-ı* §. +*tan*
şefkat -2- [*< Fa. < Ar. šafkat √ ş-f-k] Şefkat, merhamet, esirgeme.*
şefkat-i 'azīme -1- Büyük şefkat.
 §. +*sine* 163a/2
şefkat-i mütemādiye -1- Sonsuz şefkat.
 §. +*leri* 298b/1
şehādet -2- [*< Ar. šahādat √ ş-h-d] Şahitlik etme, tanıklık yapma.*
şehādet-ët -2- Doğruluğuna şahitlik etmek, doğruluğunu onaylamak.
 §. -*er* 292b/12
 §. -*iyordu* 294b/2
şehid -1- [*< Ar. šahīd √ ş-h-d] Şehit.*
şehid ol -1- (*dey.*) Kutsal bir amaç uğrunda veya haksız bir mağduriyet yaşanması sonucu ölmek.
 §. -*uyoruz* 289a/17
şehr -9- [*< Fa. šahr] Vilayet, memleket, şehir.*
 §. 191a/9
 §. +*de* 74b/15
 §. +*imizde* 129a/5, 181a/6,
 219a/10
 §. +*imizin* 281a/19
 §. +*in* 161a/1, 191a/5

şehir- emānet -1. Mahhalî idare, belediye.
ş. +e 191a/12

şehrāyīn -1. [< Fa. *šahr* 'şehir' + *āyīn* 'tören, merasim'] Gösterişli şenlik, eğlence.
ş. 127a/20

şehrī -1. [< Fa. *šahr* + *ī*] Şehirli.
→ *hem-ş.* + *ler*

şek -1. [< Ar. *šakk* √ *ş-k-k*] Şüphe, zan.
ş. 274b/20

şeker -3. [< Fa. *šakar* < Hint.] Şeker.
ş. 153a/17
ş. + *in* 28b/10
→ *akide ş.* + *i*

şekerleme -1. Şekerle yapılan bir tür yiyecek çeşitleri.
ş. + *ler* 124b/2

şekl -25. [< Ar. *šakl* √ *ş-k-l*]

1. Dış görünüş, biçim.

ş. 199a/8, 291a/12

ş. + *e* 282b/4

ş. + *de* 208b/12

ş. + *dedir* 68b/10

ş. + *i* 63a/7

2. Olma biçimi, durum, vaziyet.

ş. 27a/4

ş. + *inde* 108b/12, 176b/1, 192b/4,

220b/7, 225a/4

ş. + *indeki* 282b/17

ş. + *lerindeki* 261a/1

3. Bir konunun açıklanması amacıyla yapılan çizimler.

ş. + *ler* 14b/13

ş. + *lerden* 26b/18

şekl-i avāmī -1. Genel durum.

ş. + *si* 260b/15

şekl-i ḥaḳīḳat -2. Gerçek hâl, durum.

ş. + *e* 142b/6

ş. + *te* 217a/18

şekl-i ibtīdā'ī -1. İlk şekil.

ş. + *sini* 259a/2

şekl-i ma'nevī -1. Manevi şekil.

ş. 259a/20

şekl-i mürtesim -1. Resmedilen

şekil.

ş. 198b/16

şekil vermek:

şekli vēr- -1. (*dey.*) Herhangi bir biçimde olmasını sağlamak, biçimlendirmek.

ş. -*irdi* 56b/21

şekil almak:

şeklini al- -2. (*dey.*) Herhangi bir biçim almak, biçimlenmek, şekillenmek.

ş. -*dı* 107a/19, 223a/10

şelāle -2. [< Ar. *šallālat* √ *ş-l-l*] Şelale.

ş. + *ler* 184b/19

şelāle-i 'aẓīme -1. Büyük şelale.

ş. + *nin* 115a/10

şem' -1. [< Ar. *šam* ' √ *ş-m-* '] Mum.

şem-i ḥüsn -1. Güzel mum.

ş. + *e* 64b/1

şems -9. [< Ar. *šams* √ *ş-m-s*] Güneş.

ş. 162b/6

ş. + *e* 147a/1

ş. + *in* 220b/6, 3a/4, 69a/12, 69a/8

→ *eṭrāf-ı ş.* + *te*; *ḳurb-ı ş.* + *ten*

şemsi -1. [< Ar. *šams* + *ī* √ *ş-m-s*]

Güneşle ilgili.

→ *Meslek-i ş.*

Şemsinūr -1. Kişi adı.

ş. 156b/1

şemsiyye -6. bk. **şemsi**

ş. 63a/17

ş. + *sini* 54b/4

→ *manẓūmāt-ı ş.* + *den*; *ser ḥaddi*

ḥükümeti ş.; *cümle-i ş.* + *miz*;

cümle-i ş.

şen -1. [< Erm.] Şen, neşeli.

ş. 138b/2

şenlik -2. Şenlik, eğlence, kutlama.

ş. 36b/9

→ *evlere barklara ş.*

şer -1. [< Ar. *šarr* √ *ş-r-r*] Şer, kötülük.

ş. + *lerinden* 12b/6

şer'ī -1. [< Ar. *šar'ī* √ *ş-r-* '] Şeriatla

ilgili, şeriata uygun.

→ *ḥadd-i ş.* + *yi*

şerā'it ⁻⁴. [*< Ar. şarā'it √ ş-r-ṭ*] Şartlar, koşullar.

ş. +im 266b/2

ş. +inizin 265a/5

ş. +le 183a/12

şerā'it-i halkiye ⁻¹. Yaratılış şartları.

ş. +den 179a/4

şerbet ⁻¹. [*< Ar. şarbat √ ş-r-b*] Şerbet.

ş. 124b/20

şeref ⁻³. [*< Ar. şaraf √ ş-r-f*] Şeref, onur; iftihar vesilesi olan şey.

ş. +i 251a/12

şeref-i insanî ⁻¹. İnsanlık şerefi.

ş. +lerine 83a/19

şeref-yâb-ı huzûr ⁻¹. Huzuruna çıkmakla şereflenmek.

ş. +unuz 280b/18

şerefe ⁻¹. [*< Ar. şurafat √ ş-r-f*] Şerefe, ezan okunan balkon.

ş. +si 288b/5

şerîf ⁻¹. [*< Ar. şarîf √ ş-r-f*] Yüksek olan, yüce.

→ cāmi 'i ş. +inde

şerha ⁻¹. [*< Ar. şarha √ ş-r-h*] Parça.

ş. +lar 107a/11

şetâret ⁻³. [*< Ar. şatârat 'ahılsızlık' √ ş-t-r*] Sevinç, neşe, şenlik.

ş. 101a/2

ş. +i 302b/19

ş. +le 3a/4

şevk ⁻¹. [*< Ar. şavk √ ş-v-k*] Sevinç, neşe, keyif.

→ pür ş.

Şevki ⁻². Kişi adı.

Ş. 75a/19

Ş. +cigime 76b/13

şey ⁻¹⁷⁴. [*< Ar. şay' √ ş-y-*] Şey, nesne.

ş. 105a/17, 106b/9, 109a/10,

117a/13, 120b/7, 123a/18, 127a/15,

12b/10, 133a/14, 133a/16, 133a/2,

139a/19, 142b/17, 146b/6, 152b/16,

152b/3, 15a/18, 16b/18, 173a/18,

175a/7, 177a/15, 180b/5, 181a/13,

196b/16, 197a/11, 198b/17,

201a/17, 202b/14, 204b/10, 204b/2,

207a/14, 208b/10, 208b/13, 208b/6,

211a/14, 215a/10, 218b/15,

218b/16, 220b/8, 221a/13, 221a/9,

222b/2, 227a/20, 228b/4, 232b/18,

241a/15, 242b/18, 247a/8, 250b/11,

252b/2, 255a/1, 262b/3, 266b/15,

266b/7, 267a/13, 267a/15, 26b/8,

270b/16, 272b/6, 272b/8, 273a/18,

277a/12, 277a/3, 277a/8, 278b/13,

280b/8, 288b/15, 293a/12, 296b/20,

300b/15, 304b/1, 36b/13, 36b/19,

3a/17, 40b/5, 40b/7bir, 60b/13,

61a/1, 61a/9, 66b/10, 71a/16,

78b/8, 79a/7, 7a/16, 7a/5, 7a/6,

81a/13, 8b/20, 90b/18, 9a/11

ş. +cik 8b/8

ş. +de 119a/19, 119a/20, 166b/3,

193a/16

ş. +den 117a/16, 140b/12,

177a/18, 178b/17, 184b/3, 278b/17,

42b/3, 42b/5, 7a/2, 98b/1

ş. +di 210b/2, 234b/18, 237a/8

ş. +dir 198b/3, 209a/4

ş. +e 194b/18, 195a/19, 219a/2,

224b/10, 22b/6, 261a/1, 267a/18

ş. +i 47a/10, 47a/9, 100b/6,

115a/13, 137a/6, 145a/3, 154b/4,

199a/6, 252b/13, 254b/20, 254b/8,

267a/11

ş. +im 130b/1

ş. +in 148b/3, 232b/8, 40b/11,

67a/1

ş. +ini 230b/12

ş. +ler 11a/16, 127a/16, 137a/5,

14b/14, 151a/16, 160b/15, 178b/5,

191a/17, 202b/3, 202b/5, 204b/14,

233a/13, 260b/10, 279a/8, 292b/13,

301a/22, 57a/19, 79a/5, 91a/12,

98b/8

ş. +lerde 119a/16

ş. +lerden 179a/16, 253a/4, 4b/9,

58b/7

ş. +lere 160b/5, 180b/17

ş. +leri 107a/2, 203a/11, 293a/20

ş. +lerin 170b/20, 179a/14,

181a/17

ş. +*lerle* 283a/8

ş. +*miş* 190b/3

şey-i memnū ⁻¹⁻ Yasak şey.

ş. 144b/20

→ *lā-* ş.; *aklıma* ş. *gelir*; '*aqlına*
tuhaf ş. +*ler de geldi*

Şeyh ⁻¹⁻ [*< Ar. şayḥ* 'yaşlı kimse' √ ş-
y-ḥ] Tarikat kurucusu veya büyüğü.

Şeyh Efendi ⁻¹⁻ Kişi unvanı.

ş. +*nin* 124b/17

şık ⁻⁹⁻ [*< Fr. chic*] Şık, zarif, süslü; iyi
giyimli.

ş. 212b/6, 270b/4, 52b/3

şık ⁻⁷⁻ [*< Ar. şikk* √ ş-k-k]

1. Seçenek, alternatif.

ş. +*ından* 242b/4

2. Osmanlı'da defterdarlara verilen
isim.

ş. 139a/8, 27a/1, 27a/8

şık beği ⁻³⁻ Kişi adı (İlgili
memuriyetten bir kimse).

ş. 26b/17, 28b/7

ş. +*nin* 26b/11

şımarık ⁻³⁻ [*< şımar-ık < ?*] Şımarık.

ş. 278b/6, 278b/7, 284b/20

şımart- ⁻¹⁻ Şımartmak.

ş. -*an* 183a/11

şi'r ⁻¹⁻ [*< Ar. √ ş- 'r*] Hayale veya
gönüle hitap eden, güzellik ve
heyecan uyandıran şey, görünüş.

→ *ufk-ı* ş.

şiddet ⁻²²⁻ [*< Ar. şiddat* √ ş-d-d]

1. Bir hareketin veya gücün
derecesi.

ş. 138b/13, 185a/15, 290b/3,
55a/12

ş. +*ini* 5a/12

ş. +*te* 111a/2

2. Duygu veya davranışta aşırılık.

ş. +*le* 203a/18, 217a/7, 229a/7,
237a/5, 294b/21, 6b/3

şiddet-i halecân ⁻¹⁻ Şiddetli kalp
çarpıntısı.

ş. +*dan* 289a/8

şiddet-i havf ⁻³⁻ Korkunun şiddeti.

ş. 172b/14

ş. +*tan* 104b/5, 55a/1

şiddet-i hevl-engiz ⁻¹⁻ Korkunç
şiddet.

ş. +*i* 172b/4

şiddet-i kalemiye ⁻¹⁻ Yazı gücü.

ş. +*niz* 262b/14

şiddet-i mütezâide ⁻¹⁻ Artan
şiddet.

ş. 69a/2

şiddet-i sarîr ⁻¹⁻ Şiddetli cızırtı.

ş. 257a/20

şiddet-i te'essüre kapıl- ⁻¹⁻ (*dey.*)

Şiddetli üzüntü duymak, hissetmek.

ş. -*arağ* 252b/17

→ *derece-i* ş. +*i*

şiddetli ⁻⁵⁻

1. Hızlı.

ş. 192b/11

2. Etkisi çok olan, aşırı.

ş. 195a/1, 256b/13, 258b/4,
267a/19

şifâ ⁻²⁻ [*< Ar. şifā* √ ş-f-f] Şifa,
derman.

→ *Dārü* 'ş-şifāya; *şadra* ş. *verecek*

şifre ⁻⁴⁻ [*< Fr. chiffr* < Lat. < Ar. şifr
'sıfır'] Şifre, özel işaret.

ş. 78b/19, 79a/3, 79a/4, 79a/6

şihâb ⁻¹⁻ [*< Ar. √ ş-h-b*] Akan yıldız,
meteor.

şihâb-ı şâkıb ⁻¹⁻ Çok parlak ateş
parçası.

ş. 221a/15

şi'r ⁻¹⁻ [*< Ar. şir* √ ş- 'r] Şiir,
manzume.

ş. 136b/19

-şikâf ⁻¹⁻ [*< Fa.*] Yırtan, yaran.

→ *sür* '*at-i fezā*- ş. +*la*

şikâyet ⁻⁴⁻ [*< Fa. < Ar. şikāyat* √ ş-k-v]
Şikâyet, sızlanma, yakınma.

ş. 42b/2

ş. +*ime* 135a/17

ş. +*ine* 98b/5

şikâyet edil- ⁻¹⁻ *mec.* Sızlanılmak,

yakınılmak.

ş. -iyordu 223a/19

-**şiken** -2- [< Fa.] Kıran, yok eden.

→ *şabır*- ş.; *ümîd*- ş.

-**şikenâne** -2- [< Fa. -*şiken*+*âne*]

Kırarcasına, yok edercesine.

→ *harekâtı iffet* ş. +*de*

şimāl -1- [< Ar. √ *ş-m-l*] Kuzey.

ş. +*e* 220b/12

şimālen -2- [< Ar. *şimālan* √ *ş-m-l*]

Kuzey yönünden.

ş. 108b/17, 113a/15

şimālī -2- [< Ar. *şimal*+*ī* √ *ş-m-l*]

Kuzeyle ilgili, kuzeye ait.

→ *Amerika*-yı ş. +*nin*; *kısm*-ı ş. +*si*

şimdi -89- [< ET. *oş amtı*] Şimdi, şu anda.

ş. 101a/4, 109a/14, 113a/9, 117a/17, 119a/12, 11a/16, 127a/17, 132b/11, 140b/12, 142b/12, 142b/4, 143a/8, 147a/17, 148b/3, 151a/3, 163a/17, 167a/20, 177a/19, 182b/12, 189a/3, 198b/12, 199a/15, 199a/5, 19a/11, 202b/14, 204b/6, 208b/10, 208b/6, 216b/4, 216b/9, 221a/4, 222b/2, 229a/4, 230b/14, 236b/20, 23a/7, 240b/1, 243a/5, 244b/5, 247a/20, 249a/8, 252b/20, 253a/20, 253a/5, 253a/8, 256b/7, 259a/14, 264b/14, 267a/2, 270b/13, 271a/16, 279a/13, 281a/16, 282b/11, 290b/10, 291a/18, 292b/17, 303a/4, 33a/10, 33a/16, 36b/4, 38b/13, 3a/7, 4b/1, 50b/16, 62b/4, 63a/1, 63a/16, 65a/5, 65a/8, 79a/5, 7a/19, 85a/20, 90b/15, 90b/17, 92b/7, 93a/19, 98b/4, 98b/8

şimdiye kadar -10- Bugüne gelinceye dek.

ş. +*ye* 142b/2, 167a/19, 167a/3, 211a/3, 217a/17, 22b/16, 240b/9, 272b/7, 277a/11, 58b/9

şimdiden -6- Şimdiden.

ş. 107a/13, 127a/16, 134b/1,

24b/20, 35a/9

→ *yuları* ş. +*den tahtı*

şimdiki -7- Şimdiki, şu andaki.

ş. 15a/12, 21a/14, 121a/17, 157a/20, 167a/11, 278b/8, 97a/16

şimdilik -2- Şimdilik.

ş. 68b/13, 94b/2

şimendifer -2- [< Fr. *chemin de fer*]

Tren.

ş. 132b/7

ş. +*ler* 121a/20

şimşek -1- [< ET. < *süngü*+*şek*]

Şimşek.

şimşek çakmak:

şimşekler çaç- -1- (*dey.*) Şimşek oluşmak.

ş. -*an* 105a/17

-**şināsā** -1- [< Fa.] Bilen, tanıyan.

→ *hey'et-i* ş. +*nın*

şirīn -1- [< Fa.] Tatlı.

şirīn-kām -1- Tatlılıkla.

ş. 163a/17

şirket -1- [< Ar. *şirket* √ *ş-r-k*] Şirket, ticarî ortaklık.

ş. +*in* 157a/14

şişe -2- [< Fa.] Şişe.

ş. +*si* 174b/13

ş. +*sine* 189a/16

şive -1- [< Fa.] Şive, aksan.

ş. +*ye* 44b/11

şom -1- [< Ar. *şu'm* √ *ş-'-m*]

Uğursuzluk, uğursuz.

şom ağızlı -1- (*dey.*) Olayları sürekli kötüye yoran ve bu yorumlarının uğursuzluk getireceğine inanılan kişi.

ş. +*lar* 280b/3

Şöpen -1- Polonyalı piyanist ve besteci, Frederic Chopin.

ş. +*lerin* 202b/10

şöyle -11- [< ET. *oş ile*] Şöyle.

ş. 101a/17, 104b/2, 130b/10, 173a/12, 18b/9, 193a/7, 19a/4, 260b/7, 42b/21, 66b/6, 9a/9

şu -64- [*< ET. oş ol*]

1. Şu, işaret sıfatı.

ş. 106b/13, 122b/12, 127a/3,
140b/17, 141a/2, 141a/5, 142b/16,
145a/10, 146b/8, 150b/15, 162b/4,
171a/1, 174b/17, 175a/2, 182b/12,
193a/16, 193a/18, 204b/15,
204b/19, 213a/7, 219a/3, 228b/7,
229a/20, 235a/13, 24b/16, 255a/6,
259a/15, 260b/12, 264b/3, 265a/15,
265a/20, 267a/2, 267a/6, 272b/1,
275a/15, 276b/17, 277a/2, 27a/15,
27a/16, 27a/6, 27a/8, 280b/14,
290b/11, 291a/19, 291a/21,
300b/20, 301a/3, 303a/16, 304b/12,
304b/17, 304b/9, 30b/14, 3a/19,
46b/11, 70b/6, 82b/10, 86b/14,
87a/5, 96b/13, 96b/7, 97a/2, 98b/13
2. Şu, işaret zamiri.

şuna buna -2- (*dey.*) Başkalarına.

ş. 293a/3, 57a/18

şu 'arā -3- [*< Ar. √ ş- 'r*] Şairler.

ş. 103a/13, 128b/2, 143a/13

şu 'le -3- [*< Ar. şu 'lat √ ş- 'l*] Alev; ışık,
parıltı.

ş. +*sinde* 216b/1

şu 'le- bār -1- Alev saçan, ışıklı,
parıltılı.

ş. 142b/13

→ *re's-i ş. -dārı*

şu 'ūr -1- [*< Ar. √ ş- 'r*] Şuur, bilinç,
idrak.

→ *bī- ş. eder*

şūh -1- [*< Fa.*] Neşeli, canlı, şen,
kıvrak.

ş. 138b/2

şūhluk -1- Şuhluk.

ş. +*una* 139a/4

şukka -1- [*< Ar. √ ş-k-k*] Üzeri yazılı
kâğıt parçası.

şukka-i i tirāfiye -1- İtiraf yazısı.

ş. 204b/3

şunlar -3- [*< şu+n+lar*] Şunlar.

ş. +*dan* 191a/20

ş. +*dır* 105a/4

ş. +*ı* 161a/13

şurada -1- [*< şu+ara+da*] Şurada, şu
yerde.

ş. 97a/4

şükr -9- [*< Ar. şukr √ ş-k-r*] Şükür.

ş. 174b/3, 33a/15, 36b/14, 97a/18,
174b/14

şükürler et- -1- Şükretmek, teşekkür
etmek.

ş. -*ip* 157a/18

→ *tebessüm-i ş. -güzārāne; çok ş.;
hele ş.*

şükrān -1- [*< Ar. şukran √ ş-k-r*]

Şükretme, minnet duyma.

→ *'arż-ı ş.*

şüphe -4- [*< Ar. şubha √ ş-b-h*] Şüphe,
kuşku, şek.

ş. +*si* 138b/12, 275a/6

şüphe bırak- -1- (*dey.*) Kuşkuya
sebeplere olan durumları yok etmek,
ortadan kaldırmak.

ş. -*miyordu* 137a/13

şüpheye düş- -1- (*dey.*)

Kuşkulanmak.

ş. -*erek* 207a/20

şüphesiz -3- Şüphesiz, kuşkusuz,
şeksiz.

ş. 189a/19, 245a/8, 289a/17

şürb -1- [*< Ar. şurb √ ş-r-b*] İçme, içiş.

→ *lezzet-i ekl-ü ş.*

T -14- Kişi adı kısaltması.

T. 76b/1, 76b/12, 76b/5, 78b/7,
79a/15, 79a/19, 79a/9, 80b/14,
80b/16, 80b/17, 80b/18, 80b/4,
80b/8, 81a/4

tā -15- [*< Fa.*] Bir şeyin bulunduğu,
başladığı veya bittiği yeri veya
zamanı anlatan abartma sözü.

t. 115a/16, 131a/14, 132b/12,
145a/20, 16b/6, 212b/16, 219a/8,
287a/15, 290b/8, 291a/1, 4b/10,
73a/16, 77a/15, 83a/15, 63a/13

ta'abbüd -1- [*< Ar. te'abbud √ 'b-d*]

Kulluk etme, tapınma.

ta‘abbüd- kārāne -1- Tapınırcasına.
t. 51a/11
→ *zānū-ber-zemīn-i t.*

ta‘accüb -5- [*< Ar. ta‘accub √ ‘-c-b*]
Şaşırma, hayrete düşme.
ta‘accüb ét- -4- Şaşırmak.
t. -memeniz 177a/1
t. -meyiniz 254b/9
t. -tigim 255a/1
t. -tim 166b/17
→ *enzār-ı t.*

ta‘alluk -3- [*< Ar. √ ‘-l-k*] İlgi, ilişik, bağ.
ta‘alluk ét- -3- İlgisi, ilişkisi olmak.
t. -ebilecek 180b/7
t. -en 183a/17
t. -meksizin 44b/7

ta‘annüd -1- [*< te‘annud < Ar. ‘inād √ ‘-n-d*] Ayak direme, inat etme.
t. +lerini 4b/6

ta‘aşşub -1- [*< Ar. √ ‘-ş-b*] Herhangi bir konu, kişi veya inanç karşısında aşırı yanlılık gösterme, fanatizm.
t. +la 163a/3

ta‘aşşuk -1- [*< Ar. √ ‘-ş-k*] Aşık olma, gönül verme.
t. 53a/5

ta‘ayyün -2- [*< Ar. ta‘ayyun √ ‘-y-n*] Meydana çıkma, belirme.
t. 65a/14
ta‘ayyün eyle- -1- Ortaya çıkmak.
t. eylemiştir 111a/16

ta‘dād -3- [*< Ar. √ ‘-d-d*] Sayma.
t. 179a/4
t. +a 179a/20
ta‘dād edil- -1- Sayılmak.
t. -en 273a/17

ta‘ķīb -17- [*< Ar. √ ‘-ķ-b*]
İzleme, peşinden gitme.
t. 243a/10, 243a/5
t. +e 245a/6
t. +i 232b/6
t. +le 292b/14
t. +te 233a/13, 50b/18

ta‘ķīb ét- -9- İzlemek, peşinden gitmek.
t. -eceğim 183a/7
t. -eceğiniz 299a/16
t. -en 53a/17
t. -iyor 50b/9
t. -mek 244b/16
t. -mekte 232b/2
t. -mesi 288b/3
t. -se 231a/16
t. -ti 243a/12
→ *mesāfe-yi t. +i*

ta‘ķīben -4- [*< Ar. ta‘ķīban √ ‘-ķ-b*]
İzleyerek, takip ederek.
t. 253a/6, 253a/9, 86b/1, 304b/15

ta‘līķ -4- [*< Ar. √ ‘-l-ķ*]
1. Belli bir zamana bırakma, erteleme, geciktirme.
t. +i 224b/4
2. Asma, asılma.
3. Bir konuyu başka bir konuya bağlama, bir koşula bağlama.
ta‘līķ ét- -1- Ertelemek.
t. -iyorsunuz 229a/13
ta‘līķ edil- -1- Asılı, asılmış.
t. -miş 220b/3
ta‘līķ eyle- -1- Ertelemek.
t. -yorsunuz 178b/16

ta‘n -3- [*< Ar. √ ‘-n*] Ayıplama, kınama.
t. 43a/6
ta‘n-enām -1- Halkın kınaması.
t. +e 226b/15
ta‘n ét- -1- Kınamak, yermek, ayıplamak.
t. -iyordu 47a/2

ta‘rīf -15- [*< Ar. √ ‘-r-f*] Tanım, bilgilendirme, tanıtma.
t. 103a/10, 150b/14, 202b/15, 203a/9
t. +i 172b/4
t. +ten 66b/10
ta‘rīf ét- -7- Herhangi bir şeyin ne olduğunu, nasıl olduğunu anlatmak; tanımlamak.

t. 15a/18
t. -emem 129a/4, 259a/8
t. -erler 66b/6
t. -eyim 16b/1
t. -tiğin 19a/19, 269a/19
t. -tiğiniz 185a/19
→ *nā- kâbil-i t.*

ta' rîfât -3- Tarifler.
t. +ımdan 64b/5
t. +ımı 62b/15
t. +ımızın 63a/18

ta' tîl -2- [*< Ar. √ 't-l*] Dinlenmek, ara vermek.
ta' tîl-i dârabât êt -1- Atışını veya çarpmasını durdurmak, çalışması durmak.
t. -mek 87a/10
ta' tîl êt -1- Ara vermek.
t. -ti 75a/10

ta' yin -12- [*< Ar. √ 'y-n*]
1. Belli etme, belirleme.
t. +den 88b/7
2. Bir görev verme, göreve yerleştirme.
ta' yin-i mesâfe -1- Mesafe belirleme.
t. +leri 61a/15
ta' yin êt -6- Belirli duruma getirmek, belirlemek.
t. -ecek 41a/7
t. -emem 133a/3
t. -emiyordum 187a/16
t. -iyorlar 278b/10
t. -tiği 201a/7, 67a/17
t. -tikleri 161a/16

ta' yin êdil -3-
1. Belirlenmek.
t. -di 111a/13
t. -en 273a/13
2. Bir görev verilmek.
t. -di 276b/11

ta' zîr -1- [*< Ar. √ 'z-r*] Azarlama.
t. 223a/16

ta' ammuḵ -2- [*< Ar. √ 'm-k*] Bir konuda derine inme.

t. 39a/14
ta' ammuḵ êt -1- Bir konunun derinliğine inmek, incelemek.
t. -tikçe 40b/11

ṭab' -4- [*< Ar. √ ṭ-b-*] Huy, mizaç.
ṭab' -ı şa' irâne -1- Şairce mizaç.
t. +mî 205a/6
→ *ale'l-ekser gāye-i hūsn-i t.*;
garābet-i ṭ. +ım; kisve-i t.

tāb -2- [*< Fa.*]
1. Parıltı, ışıık.
tāb-dār -1- Parıltılı, ışııklı.
t. 290b/5
2. Güç, kuvvet. → *bî- t. -i tefekküre*

ṭabaḵ -1- [*< Ar. √ ṭ-b-k*] Tabak, kap.
t. +ların 22b/8
ṭabaḵa -1- [*< Ar. ṭabaḵat √ ṭ-b-k*]
Tabaka, katman, kat.
t. +sını 115a/8
t. +sıyla 297a/20

ṭabaḵa -1- [*< İtal. tabacco < İsp. tabaco*] Sigara veya tütün kutusu.
t. +sıyla 297a/20

ṭabaḵāt -1- [*< Ar. ṭabaḵat + āt √ ṭ-b-k*]
Tabakalar, katmanlar.
ṭabaḵāt-ı havāiyye -1- Hava katmanları.
t. +sinden 122b/2

tabansızlık -1- [*< taban + sız + lık < ET. taban < AT. *tāpan*] Korkaklık, ödleklik.
t. 173a/18

tabaşbuş -1- [*< Ar. √ b-ş*] Yaltaklanma.
t. 95a/4

tābi -1- [*< Ar. tābi' √ t-b-*] Uyan, hükmü altına giren.
t. 134b/3

ṭabī'î -4- [*< Ar. √ ṭ-b-*]
1. Tabii, elbette, doğal olarak.
t. 100b/6
2. Alışılmış olan, olağan, normal.
→ *meyl-i ṭ. +den; sevḵ-i ṭ. +yle*
3. Tabiatı olan, tabiatla ilgili,

doğal.
t. 101a/4
ṭabīā -3- [*< Ar. ṭabī'at √ ṭ-b-*] Tabiat, doğa.
 → *fevka't- ṭ.*
ṭabīat -13- [*< Ar. ṭabī'at √ ṭ-b-*]
 1. Tabiat, doğa.
t. +*ta* 41a/3
t. +*ten* 60b/4
 2. Davranışa yön veren yaratılış öaelliği, huy, mizaç, karakter.
t. +*imde* 204b/12
t. +*ini* 264b/18
t. +*ta* 129a/11
 3. Dış dünyada insan gücünün dışında hüküm süren güç.
t. 179a/17
t. +*e* 177a/10
t. +*in* 221a/3
t. +*tır* 141a/19, 177a/8
ṭabīat-ı şan'at-āşinā -1- Sanattan anlayan, sanatkâr tabiatlı.
t. +*nın* 283a/9
 → *maḳṣad-ı ṭ.*
ṭabīath -3- Herhangi bir yaradılıştâ, mizaçta olan.
t. 139a/16, 262b/17, 300b/19
ṭabīb -1- [*< Ar. √ ṭ-b-b*] Tabip, doktor.
t. +*i* 246b/3
ṭabīye -10- [*< ṭabīyye < Ar. ṭabī' + i √ ṭ-b-*] bk. **ṭabī'î**.
t. +*de* 148b/18
 → *āfāt-ı ṭ.* +*den*; *kavānîn-i ṭ.*; *menābi'-i ṭ.*; *servet-i ṭ.* +*sine*; *ef'āl-i ṭ.* +*den*; *eşkāl-i ṭ.* +*niz*; *kāide-i ṭ.* +*si*; *fünûn-ı ṭ.*; *aḥvāl-i ṭ.* +*deki*
ta'bīr -13- [*< Ar. √ 'b-r*]
 1. Anlatım, ifade.
t. +*i* 207a/15, 40b/16
t. +*ince* 56b/15, 60b/19
t. +*ine* 205a/3
t. +*ini* 141a/17, 91a/1
t. +*iyle* 62b/4
 2. Rüya yorma, yorumlama.
t. +*lerinin* 65a/18
t. +*lerinin* 95a/14

ta'bīr-i vāzih -1- Açık, anlaşılır ifade.
t. 198b/1
ta'bīr édil -1- Rüya yorumlanmak, yorumlanmak.
t. -*ilen* 41a/8
ta'bīr ét -1- Rüya yormak, yorumlamak.
t. -*eceksiniz* 97a/5
ta'bīrât -3- İfadeler, anlatımlar.
t. +*ın* 63a/19
t. +*ına* 63a/17
t. +*ını* 239a/14
tābūt -1- [*< Ar. √ t-b-v-t*] İçine ölü konan sandık.
t. 261a/2
tafşîl -1- [*< Ar. √ f-ş-l*] Bir şeyi bütün ayrıntısıyla açıklama.
t. 125a/3
tafşîlât -5- Bir şey hakkında ayrıntılı bilgiler, açıklamalar, ayrıntılar.
t. 105a/9
t. +*ı* 109a/4
t. +*ıyla* 126b/2
tafşîlât-ı lâzıme -1- Gerekli açıklamalar.
t. 184b/16
tafşîlât-ı müheyyice -1- Heyecanlandıran açıklamalar.
t. +*nin* 113a/12
tahakkuk -1-
bi't- *t.* 84b/5
taḥammül -7- [*< Ar. taḥammul √ ḥ-m-l*] Dayanma, katlanma.
t. 290b/15
t. +*üm* 264b/8
taḥammül édil -2- Dayanılmak, katlanılmak.
t. -*emez* 161a/2
taḥammül ét -2- Dayanmak, katlanmak.
t. -*emem* 286b/3
taḥammül getir -3- Dayanabilmek, katlanabilmek.
t. -*emeyeceği* 274b/14

t. -emeyerek 276b/18
t. -emiyor 214b/17

taḥarri -4. [*< Ar. √ ḥ-r-y*] Arama, aranma, araştırılma, bulmaya çalışma.
t. 198b/5
t. +si 103a/10
t. +sinden 190b/2
→ *mıṣbāḥ-ı t.*

taḥaṣṣun -1. [*< Ar. √ ḥ-ṣ-n*] Korunma amacıyla sığınma.
taḥaṣṣun- gāḥ -1. Sığınmak.
t. 193a/18

taḥaṭṭur -4. [*< Ar. √ ḥ-ṭ-r*] Hatırlama.
t. +la 132b/9, 187a/9, 285a/15
taḥaṭṭur ét- -1. Hatırlamak.
t. -emiyorum 97a/15

taḥavvül -1. [*< Ar. taḥavvul √ ḥ-v-l*] Hâl değiştirme, değişme, dönüşme.
t. +e 58b/4

taḥayyül -4. [*< Ar. taḥayyul √ ḥ-y-l*] Hayal etme, düşleme.
t. +den 255a/18
tahayyül et- -2. Hayal etmek, düşlemek.
t. -iyorsam 143a/7
t. -tiğinizi 178b/7
→ *ğarābet-i t.*

taḥfif -2. [*< Ar. √ ḥ-f-f*] Hafifletme.
t. +e 57a/16
taḥfif ét- -1. Hafifletmek.
t. -mişken 112b/8

taḥkik -7. [*< Ar. √ ḥ-k-k*] Bir şeyin doğruluğunu araştırma.
t. +e 136b/3
taḥkik-i hüviyet -3. Kimlik araştırması.
t. +ime 296b/12, 299a/11
t. +ine 230b/18
taḥkik ét- -3. Araştırmak, soruşturmak.
t. -ebiliyorsunuz 254b/6
t. -en 55a/3
t. -erler 134b/11

tahkikāt -2. Araştırma, soruşturma.
t. 137a/17
t. +a 144b/13

taḥlil -8. [*< Ar. √ ḥ-l-l*] Çözme, çözümleme.
t. 147a/17
t. +e 137a/2

taḥlil-i tayfī -5. Tayf çözümlemesi.
t. 94b/4, 147a/7, 147a/8
t. +ler 101a/20
t. +lerde 148b/13

taḥlil edil- -1. Çözümlemek.
t. -miş 148b/3

taḥliş -1. [*< Ar. √ ḥ-l-ṣ*] Kurtarma, kurtarılma.
taḥliş-i cān -1. Canını kurtarmak.
t. 192b/20

taḥmīn -4. [*< Ar. √ ḥ-m-n*] Bazı verilere dayanarak bir şey hakkında yapılan çıkarım, kestirme.
t. 158b/13, 173a/7
t. +den 102b/2
taḥmīn edil- -1. Çıkarımda bulunulmak, kestirilmek.
t. -en 110b/8

taḥmīnāt -1. Tahminler, çıkarımlar.
t. +ına 159a/4

taḥrib -2. [*< Ar. √ ḥ-r-b*] Harap etme, yıkma, kırıp dökme.
taḥrib-i 'ālem -1. Dünyayı yıkmak.
t. 258b/3
→ *dā'ire-i t.*

taḥrillī -2. [*< Ar. √ ḥ-r-r + Tr. +li*] Gözün renkli kısmı çizgili olan, tahrirli.
t. 20b/1

taḥrīr -5. [*< Ar. √ ḥ-r-r*] Yazı yazma.
t. +e 303a/16, 45a/3
t. +le 139a/11
tahrīr nāme -1. Mektup.
t. +ye 225a/2
→ *kūlfet-i t. +i*

taḥşil -7. [*< Ar. √ ḥ-ṣ-l*] Okuma, öğrenim.

t. +i 39a/11
t. +in 41a/13
t. +ine 59a/20
taḥṣīl gör- -1- (dey.) Eğitim görmek, okumak.
t. -memiş 64b/4
→ *sermāye-i t. +imi; derece-i t. +imize; imkân-ı t. +ine*
taht -6- [*< Ar. taht*] Alt, aşağı.
tahte'l-ufk -1- Ufuk altı.
t. 220b/5
taht-ı hüküm -1- Hükümü altında.
t. +ündedir 66b/5
taht-ı nikâhına al- -3- (dey.) Bir kadın veya kızla nikâhlanmak, evlenmek.
t. -dın 274b/11
t. -mak 263a/16
t. -dınız 293a/6
taht-ı taẓyīk -1- Baskı altında.
t. 228b/2
taht-ı tehdīd -1- Tehdit altında.
t. +inde 262b/9
tahta -5- [*< Fa. tahte*] Tahta.
t. 5a/3, 77a/5
t. +ları 193a/3
tahtaḫurusu -4- [*tahta + < Yun. koriós, kóryza (κορίος, κόρυζα)*] Tahtakurusu (böcek).
t. 73a/6, 73a/7
t. +ları 73a/1
t. +nu 73a/10
tahtepūş -2- [*< Fa. tahte+pūş*] tahtaboş, teras.
t. +a 38b/7, 96b/11
tahtgāh -1- [*< Fa. taht+gāh*] Hükümdarın bulunduğu başşehir, payitaht, başkent.
tahtgāh-ı kalb -1- Kalp otağı.
t. +imin 196b/14
taḥvīl -1- [*< Ar. √ ḥ-v-l*] Değiştirme, dönüştürme, dönüştürülme.
t. +i 104b/10

ṭā'ife -1- [*< Ar. ṭā'ifat √ ṭ-'-f*] Takım, topluluk.
ṭ. +den 85a/1
ṭak -1- [*< ET.*] Takmak, iliştiirmek.
→ *yuları şimdiden ṭ. -tı*
taḫarrüb -14- [*< Ar. taḫarrub √ ḫ-r-b*] Yaklaşma, yakına gelme.
t. 69a/9, 83a/19, 162b/6
t. +le 89a/19, 290b/19
t. +ü 93a/11, 161a/1
t. +ünden 289a/1
t. +üne 223a/7
taḫarrüb ét- -4- Yaklaşmak.
t. -miş 221a/12
t. -se 192b/1
t. -ti 192b/8
t. -iyor 100b/5
taḫarrüb eyle- -1- Yaklaşmak.
t. -yinceye 147a/2
→ *cilve-i t. +lerine*
taḫarrür -3- [*< Ar. taḫarrur √ ḫ-r-r*] Karar verilme, kararlaştırılma.
t. +ünden 267a/13
takarrür ét- -2- Kararlaştırılmak.
t. tikten 266b/8, 267a/11
ṭāḳat -1- [*< Fa. < Ar. √ ṭ-v-ḳ*] Güç, kuvvet.
ṭāḳat ḳal- -1- (dey.) Sabrı tükenmek, tahammülü kalmamak.
t. -madı 203a/19
taḳbīḥāt -1- [*< Ar. taḳbīḥ+āt √ ḳ-b-ḥ*] Kınamalar, ayıplamalar.
taḳbīḥāt-ı cahilāne -1- Cahilce kınamalar.
t. +nizden 43a/8
taḳdīmen -1- [*< Ar. taḳdīman √ ḳ-d-m*] Öne alarak, önceleyerek.
t. 195a/19
taḳdīr -7- [*< Ar. √ ḳ-d-r*] Takdir.
taḳdīr ét- -3-
1. Bir şeyin değerini anlama.
t. -ebilecek 47a/6
t. -en 222b/9
2. Belirlemek.

t. -emediği 50b/6
taḳdīrde -3- ...-dığı zaman, ...hâlde, ...durumda.
t. +de 122b/10, 263a/15, 265a/5
→ *enzār-ı t.* 57a/2
taḳdīriye -1- [*< taḳdīriyye < Ar. taḳdīr √ k-d-r*] Takdire bağlı, takdire dayanan.
→ *cümle-i t.*
taḳdīrnāme -1- Takdir mektubu, yazısı.
t. +ler 250b/1
taḳdīs -1- [*< Ar. √ k-d-s*] Kutsal kabul etme, ululama, tazim etme.
taḳdīs ét- -1- Tazim etmek, ululamak.
t. -erim 303a/11
taḳıl- -1- [*< ET. taḳ-ıl-*] Birisinin veya bir şeyin peşinden gitmek.
t. -dı 79a/10
taḳım -7- [*< taḳ-ı-m < ET. taḳ-*]
1. (Genellikle isim tamlamalarında alay etme veya küçümseme içerikli) Topluluk.
t. +dan 233a/10, 297a/15, 50b/12
t. +ından 211a/18
2. Birbirini tamamlayan şeylerin bütünü.
t. +ını 169a/15
t. +ıyla 174b/11
t. +ların 283a/11
taḳiye -1- [*< Ar. taḳiyat* ‘korunma, sakınma’ *√ v-k-y*] Takke, bir başlık türü.
t. +sini 75a/7
taḳlīd -2- [*< Ar. √ k-l-d*] Eğlence veya yergi amacıyla, birisinin davranış veya konuşma şekillerinin aynısını yapmak.
t. +e 38b/19
t. +le 44b/18
taḳrīb -2- [*< Ar. √ k-r-b*] Yaklaştıрма, yanaştırma.
taḳrīb ét- -1- Yaklaştırmak.
t. -ecek 260b/1

taḳrīb eyle- -1- Yaklaştırmak.
t. -diğinden 112b/b11
taḳṣīrāt -1- [*< Ar. taḳṣīr+āt √ k-ṣ-r*] Kusurlar, eksiklikler.
t. +ımız 98b/3
taḳvīm -1- [*< Ar. √ k-v-m*] Takvim.
t. +lerin 160b/14
taḳviye -2- [*< Ar. taḳviyat √ k-v-y*] Kuvvetlendirme, güçlendirme.
t. 44b/15
taḳviye ét- -1- Kuvvetlendirmek, güçlendirmek.
t. -ti 213a/7
ṭaleb -9- [*< Ar. ṭalab √ ṭ-l-b*] İsteme, dileme.
ṭ. 163a/19
ṭaleb-i münāsebet -1- Yakınlık istemek.
ṭ. 216b/6
ṭaleb-i yümn -1- Uğur istekleri.
ṭ. 97a/8
ṭaleb ét- -4- İstemek, dilemek.
ṭ. -iyordu 164b/13
ṭ. -iyorsanız 272b/16
ṭ. -iyorum 265a/4
ṭ. -tiğiniz 165a/9
ṭaleb eyle- -1- Talep etmek.
ṭ. -yorsunuz 146b/15
→ *ṭarz-ı t.*
ṭalgın -1- → dalğın
ṭ. 295a/2
ṭalgınlık -1- → dalğınlık.
ṭ. +ının 237a/18
tālī -1- [*< Ar. √ t-l-v*] İkinci kısım, izleyen, arkadan gelen.
t. 264b/15
tālīb -1- [*< Ar. ṭalab √ ṭ-l-b*] Talip, isteyen, talep eden.
tālīb-i müstaḳbel -1- Gelecekteki talip.
t. +imden 134b/5
ṭālī -6- [*< Ar. √ ṭ-l-*] Talih, baht, şans.
ṭ. +i 217a/17, 237a/9, 81a/3
ṭālī - zede -1- Talihsiz.

t. yim 179a/5
→ *tecride-i t.; teşādūf-i t. +le*

ta' līm -1- [*< Ar. √ 'l-m*] Uygulamalı askerlik eğitimi.
t. 235a/12

ta' līmāt -3- [*< Ar. ta' līm + āt √ 'l-m*] Talimat, yönerge.
t. 299a/21

ta' līmāt-ı mahşūşa -1- Özel, hususi talimat.
t. 153a/6

ta' līmāt vēr -1- (*dey.*) Yapılması gereken şeyleri emretmek, bildirmek.
t. -dim 299a/17

tām -3- [*< Ar. tām √ t-m-m*] Tam, tamamlanmış.
t. 3a/2
→ *devr-i t.; težād-ı t.*

ṭam -21- [*< ET. tām 'duvar'*] dam, çatı.
t. 190b/15, 193a/2, 301a/13, 42b/15
t. +a 131a/12, 131a/19, 132b/1, 132b/10, 137a/20, 191a/20
t. +da 131a/17
t. +dan 64b/16
t. +ın 132b/12, 187a/19, 188b/14, 192b/2
t. +ına 186b/16, 190b/13
t. +ların 42b/13, 49a/7
t. +larını 15a/10

tamām -13- [*< Ar. √ t-m-m*]
1. Tamamlanmış, bitmiş.
t. 285a/13, 62b/19, 70b/16, 70b/18, 80b/6, 89a/15
2. Tamamıyla, tamamen.
t. +la 275a/8
3. Olması gerektiği gibi; yanlış olmayan, doğru.
t. 219a/13, 300b/18, 301a/6, 38b/3, 55a/5,
→ *nā- t.*

tamāmıyla -25- Tamamen, eksiksiz olarak.
t. 162b/7, 177a/11, 179a/12,

200b/5, 200b/9, 221a/3, 228b/9, 233a/11, 238b/1, 250b/5, 255a/18, 256b/14, 266b/8, 273a/7, 275a/11, 289a/22, 290b/20, 290b/8, 294b/5, 300b/3, 302b/12, 302b/14, 59a/16, 86b/15, 54b/14

tāmme -2- [*< Ar. tām √ t-m-m*]
Bütün, tam.
→ *teslīmiyet-i t.; hürriyet-i t. +nize*

taṭ -1- [*< ET.*] Tan, fecir.
taṭ yerini ağart -1- (*dey.*) Gün aydınlanmaya başlamak, gün ağarmak.
t. -ıyor 220b/5

ṭanı -18- [*< ?*] Tanımak; kim veya ne olduğunu hatırlamak, bilmek.
t. -dığı 276b/18
t. -madığı 137a/2
t. -madığınız 208b/4, 264b/19
t. -mak 232b/20
t. -mam 155a/19
t. -mayan 251a/10, 273a/1
t. -mıyordu 230b/14
t. -mıyorsunuz 259a/3
t. -mıyorum 241a/3
t. -rlar 138b/20
t. -yayım 240b/14
t. -yor 240b/12, 240b/20, 248b/2
t. -yordu 140b/3
t. -yorum 259a/4

ṭanıdık -1- Tanıdık, daha önceden bilinen, bildik.
ṭanıdık çık -1- (*dey.*) Önceden birbirini tanımış olmak, bildik olmak.
t. -tığı 276b/10

ṭanın -6- [*< ṭanı-n-*] Tanınmak, kim veya ne olduğu bilinmek.
t. -acaaktı 245a/8
t. -dı 54b/13
t. -mamak 235a/6, 245a/16, 292b/21
t. -mış 251a/12

tanış- -3- [*< tanı-ş-*] Tanışmak.
t. -mı 201a/12
t. -tık 264b/20, 272b/7
tanıt- -1- Tanınmasını sağlamak.
t. -ma 47a/4
Tağrı -2- [*< ET. tengri*] Allah.
T. +sı 59a/15
Tağrım esirge- -1- “Allah korusun, kötü şeyle karşılaştırmam.” anlamında.
T. -sin 36b/15
tapın- -1- [*< ET. tap-ın-* ‘kulluk etmek’] *mec.* Büyük bir aşkla ve tutkuyla sevmek.
t. -ıyor 51a/17
tara- -2- [*< ET.*] (saç) Taramak.
t. -mı 57a/4
t. -r 89a/6
taraf -50- [*< Ar. √ t-r-f*]
 1. Cihet, yön.
t. 101a/13, 187a/20, 286b/17
t. +a 100b/10, 158b/17, 169a/10, 171a/11, 210b/4, 213a/20, 238b/2, 37a/16, 61a/5, 64b/7
t. +ındaki 244b/12
t. +ını 288b/9, 295a/12
t. +ta 246b/2
t. +taki 113a/12, 9a/13
t. +tan 108b/11, 97a/6, 98b/5
 2. Civar, yöre, bölge, yer.
t. +ı 108b/3, 109a/17, 116b/3, 116b/4, 132b/12, 158b/1, 170b/4, 173a/3, 65a/9
t. +ım 33a/16
t. +ın 29a/17
t. +ına 161a/1
t. +larına 72b/3
t. +larında 107a/11, 12b/7
t. +ta 75a/15, 76b/10, 76b/9
 3. Bahsedilen kimse veya varlık.
t. +ımdan 299a/5
t. +ından 104b/3, 111a/12, 138b/9, 141a/14, 235a/6, 261a/11
t. +ını 276b/10
t. +tan 98b/5
taraf-ı acizâne -1- Acizce varlık.

t. +mden 292b/3
 → *sol t. +ınızdan kalkmışsınız*
tarafgîr -1- [*< Ar. taraf √ t-r-f + Fa. +gîr* ‘tutan,’] Bir tarafı kayıran, taraf tutan kimse.
t. 43a/5
taran- -1- [*< ET. tara-n-*] Taranmış (saç).
t. -mı 16b/5
taraşşud -4- [*< Ar. √ r-ş-d*] Gözetleme, gözleme.
t. 133a/6, 292b/5
t. +a 234b/6
 → *dürbün-i t. +umu*
taraşşudât -2- Gözetlemeler, gözlemler.
t. +ımı 132b/20
taraşşudât-ı semâviye -1- Gökyüzü gözlemleri.
t. 151a/6
tarâvet -3- [*< Ar. tarâvat √ t-r-v*] Tazelik, körpelik.
t. 247a/1
t. +i 302b/19
 → *pür- t.*
Tardiyyö -1- [*< Fr.*] Kişi adı (*Andre Tardieu*-Dönemin Fransa başbakanı).
T. +ler 181a/5
tārîḥ -3- [*< Ar. √ v-r-ḥ*] Tarih, takvim.
t. 84b/9
t. +te 127a/17
tārîḥ-i velâdet-i medfûn -1- Gömülenlerin doğum tarihi.
t. 86b/17
tarîḳ -1- [*< Ar. √ t-r-k*] *mec.* Takip edilen yol, yöntem.
t. 248b/6
tarla -1- [*< ET. tarıglağ < tarı-g+la-g*] Tarla.
t. +lar 100b/12
tarrâke -2- [*< tarrâka < Ar. tarḳ* ‘çalmak, çekiçe vurmak’ √ t-r-k] Gümbürtü.
tarrâke-i kıyâmet-nümâ -1-

Kıyameti andırır gürültü.

t. +sını 114b/9

ṭarrāḳe-i mūhlike -1. Öldürücü, helak eden gümbürtü.

t. +ye 170b/19

ṭartı -1. [*< tart-ı < ET. tart-*] Tartı.

t. +da 166b/2

ṭarz -6. [*< Ar. √ ṭ-r-z*] Şekil, biçim, üslup.

t. +da 181a/2

t. +ında 132b/8

ṭarz-ı āmiyāne -1. Basit tarz.

t. +de 44b/8

ṭarz-ı ma'īšet -1. Yaşam tarzı.

t. +lerinin 180b/19

ṭarz-ı ṭaleb -1. İstek tarzı.

t. 239a/11

ṭarz-ı telāffuz -1. Konuşma tarzı.

t. +unu 38b/19

tasalluṭ -1. [*< Ar. √ s-l-ṭ*] Musallat olma, sataşma, saldırı.

tasalluṭ-ı haẓm -1. Saldırıyı kabullenme.

t. 176b/7

taşarruf -1. [*< Ar. √ ṣ-r-f*] Bir şeye sahip olma ve o şeyi kullanma yetkisi.

t. +la 88b/5

taşavvur -30. [*< Ar. √ ṣ-v-r*] Zihinde canlandırma, hayal etme; düşünce.

t. 112b/15, 151a/8, 198b/5

t. +a 263a/4

t. +unuz 183a/8

t. +unuza 177a/20

taşavvur-ı ber- endāz -1. Yok eden hayal.

t. 184b/19

taşavvur-ı mūdhiş -1. Korkunç hayal.

t. 303a/3

taşavvur-ı et- -15. Zihinde canlandırmak.

t. -ebildiği 138b/4

t. -ebilerseniz 179a/6

t. -iniz 183a/14, 67a/2

t. -iyordu 139a/6

t. -iyorsunuz 258b/15

t. -iyorum 143a/4

t. -mekte 205a/6

t. -miştim 175a/20

t. -miyordu 267a/17

t. -tiği 268b/4, 268b/6

t. -tiğim 144b/1, 175a/15, 229a/18

→ *fevka't- t.; fevka't- t.; nā- kābil-i t.; nā- kābil-i t.; gāye-i t. +u; zāde-i t. +u*

taşavvurāt -5. Tasavvurlar.

t. 145a/7

t. +ınıza 178b/7

t. +ınızın 178b/12

taşavvurāt-ı āşıkāne -2. Âşıkça hayaller.

t. +me 198b/7

t. +si 256b/3

taşdik -1. [*< Ar. √ ṣ-d-k*] Doğrulama.

t. 297a/7

taşhīḥ -3. [*< Ar. √ ṣ-h-h*] Düzeltme.

taşhīḥ-i zāt -1. Mahiyetini, var oluş şeklini düzeltmek.

t. +ınıza 198b/19

taşhīḥ-ı et- -1. Düzeltmek.

t. -mek 175a/9

→ *naẓar-ı t. +inden*

taşmīm -1. [*< Ar. √ ṣ-m-m*] Kesin olarak kararlaştırma, kati niyet.

taşmīm-ı et- -1. Karar vermek, niyet etmek.

t. -tiğim 298b/17

tasmīmāt -1. Niyetler.

t. +ı 164b/12

taşnī -1. [*< Ar. √ ṣ-n-] Gerçek dışı tasarlama, uydurma.*

t. 217a/3

taşvīr -3. [*< Ar. √ ṣ-v-r*] Göz önünde canlandırılabilir şekilde anlatma, betimleme.

t. +e 143a/16

t. +inden 128b/2

taşvīr-ı et- -1. Betimlemek.

t. -iniz 63a/5

taş- -1. [< ET.] Taşmak.
t. -acağını 109a/15

taş -18. [< ET. *tāş*] Taş.
t. 167a/14, 82b/16, 83a/6, 83a/7, 84b/1, 84b/11, 84b/12, 85a/1, 85a/4
t. +ı 114b/7, 67a/7
t. +lar 82b/16, 85a/7
t. +lardan 84b/5
t. +ların 84b/15, 85a/9
t. +larına 86b/16
→ *başımıza t. yağıacak*

taş- -1. [< ET. *taşu* - < *tāş* ‘dış’ + *u*] Taşımak, ulaştırmak.
t. -yıp 253a/17

taşlık -3. [< *taş* + *lık*] Avlu, sofa.
t. +a 22b/4, 32b/5
t. +ta 209a/18

tat- -2. [< ET. *tāt*-] *mec.* Duymak, hissetmek.
t. -amadık 163a/15
t. -aydık 168b/2

Taṭavla -1. [< Yun. *ta Tāula* ‘at ahırları’] İstanbul’da semt adı.
T. +da 129a/6

taṭbīk -3. [< Ar. *ṭ-b-k*] Uygulama.
t. 41a/20, 64b/13
→ *kābil-i t.*

tath -7. [< ET. *tat-lıg* < *tat-lıg* + *lıg*] *mec.* İnsan üzerinde iyi etki bırakan, hoş gelen, sevindiren.
t. 127a/12, 169a/4, 190b/3, 215a/6, 249a/19, 251a/11, 291a/7

taṭmīn -1. [< *taṭmīn* < Ar. *ṭamn* ‘sakin, rahat’ √ *t-m-n*] İsteklerin gerçekleşmesini sağlama.
taṭmīn-i hissiyāt -1. Hislerin tatmini.
t. 183a/3

tattır- -1. [< *tāt-tır*-] *mec.* Duyurma, hissettirme.
t. -madın 167a/19

tavan -8. [< ?] Tavan.
t. 131a/11, 60b/20
t. +a 190b/10, 190b/8
t. +da 73a/1, 73a/8

t. +ın 6b/11
t. +la 189a/19

ṭavır -4. [< Ar. *ṭavr* √ *t-v-r*] 1. Davranış biçimi.
t. +ından 275a/4
2. Durum, vaziyet, hâl.
t. +ıyla 206b/1

ṭavır al- -1. (*dey.*) Belli bir durum veya tutum şeklini benimsemek, hâl almak.
t. -mıştı 242b/10

ṭavr-ı sitāyīş -1. Övgü durumu.
t. +le 210b/3

ṭavırlı -1. Herhangi bir tavrı olan.
t. 268b/12

ṭavīl -1. [< Ar. √ *t-v-l*] Uzun.
→ *maḳāle-i t. +e*

tavşīf -1. [< Ar. √ *v-ş-f*] Vasıflarını sayma, niteleme.
tavşīf ét- -1. Tarif etmek, niteliklerini söylemek.
t. -tiğim 129a/13

tavşīye -3. [< Ar. √ *v-ş-y*] Tavsiye, öneri, yol gösterme.
t. +si 121a/8, 280b/10
t. +sine 117a/12

ṭavşan -1. [< ET. *taviş-ğan* < *tabiṣ-ğan*] Tavşan.
t. 13a/13

ṭavran- -1. [< ET. *tawran-* ‘acele eder gibi görünmek’] davranmak, tavır takınmak.
t. -an 175a/17

tavuk -1. [< ET. *takıgu, takaḡu* < ?] Tavuk.
t. 87a/20

ṭayerān -1. [< Ar. *ṭayarān* √ *t-y-r*] Uçma, uçuş.
t. +dan 192b/15

ṭayfī -5. [< Ar. *ṭayf* + *ī* √ *t-y-f*] Işın bileşimine ait, ışık spektrumuyla ilgili.
→ *taḥlīl-i t.; taḥlīl-i t. +ler; taḥlīl-i t. +lerde*

Ṭayyār -4- [*< Ar. ṭayyār ‘uçan’ √ ṭ-y-r*]

Kişi adı.

Ṭ. 76b/14, 77a/11, 77a/14

Ṭ. +*dan* 76b/19

ṭayyāre -8- [*< ṭayyāre < Ar. ṭayarān ‘uçmak’ √ ṭ-y-r*] Uçak.

ṭ. 192b/8

ṭ. +*deki* 194b/6

ṭ. +*ler* 191a/19

ṭ. +*lerin* 96b/11

ṭ. +*lerle* 121a/20, 129a/3

ṭ. +*si* 129a/7

ṭ. +*yi* 194b/3

ṭayyāreci -1- Pilot.

ṭ. +*lerin* 96b/8

taẓīf -1- [*< Ar. √ ṭ-z- ‘f*] İki katına çıkarma.

t. +*le* 5a/12

taẓarru -1- [*< Ar. taḏarru ‘√ ṭ-r-’*]

Yalvarma, yakarma.

t. +*a* 220b/11

tāze -7- [*< Fa.*]

1. Genç kadın.

t. 270b/3

t. +*ler* 15a/12, 25a/1

t. +*leri* 81a/7

t. +*lerin* 21a/14

2. Kurumamış olan, yeşil.

t. 100b/13

3. Yeni, İlk durumda olan.

t. 261a/7

taẓmīn -1- [*< Ar. taḏmīn √ ṭ-m-n*]

Zararı ödeme.

taẓmīn ét- -1- Zararda olunan bir şeyin karşılığını vermek.

t. -*ebilmeğe* 179a/8

taẓyīk -2- [*< Ar. taḏyīk √ ṭ-y-k*] Baskı, basınç.

t. +*inden* 114b/12

→ *taht-ı t.*

te‘āṭī -3- [*< Ar. ta‘āṭī √ ‘-ṭ-v*] Karşılıklı

alma verme, alıp verme.

te‘āṭī-i efkār ét- -1- Fikir

alışverişinde bulunmak.

t. -*eceğiz* 225a/14

te‘āṭī édil- -2- Karşılıklı alıp

vermek.

t. -*ecek* 233a/19

t. -*en* 235a/13

te‘addī -1- [*< Ar. ta‘addī √ ‘-d-v*]

Saldırma, zulüm, haksız fiil.

t. 260b/10

te‘ālā -1- [*< Ar. ta‘ālā √ ‘-l-v*] Yüce.

→ *zevk-i t.*

tebaḥḥurāt -1- [*< Ar. tabaḥḥur+āt √ b-ḥ-r*] Buharlaşmalar.

t. +*ını* 182b/6

tebā‘ūd -2- [*< Ar. tabā‘ud √ b-‘-d*]

Ayrılma, uzaklaşma.

t. 68b/17

t. +*le* 65a/16

tebcīlen -1- [*< Ar. tabcīlan √ b-c-l*]

Ululayarak, yücelterek.

t. 105a/1

tebdīl -2- [*< Ar. tabdīl √ b-d-l*]

Değiştirme.

tebdīl-i maḥrek -1- Yön veya yörünge değiştirme.

t. 120b/20

tebdīl-i yevm -1- Gününü

değiştirme.

t. 276b/16

tebe‘an -1- [*< Ar. taba‘a+an √ t-b-‘*]

Tabi olarak, uyarak.

t. 82b/7

tebessüm -7- [*< Ar. tabassum √ b-s-m*]

Gülümseme.

t. +*le* 159a/14

tebessüm-i ḥayāt -1- Hayat

tebessümü.

t. +*ı* 303a/4

tebessüm-i istiḡrāb -1- Şaşkın

gülümseme.

t. +*la* 239a/6

tebessüm-i īzāḥ -1- İzah

gülümsemesi.

t. 290b/22

tebessüm-i şükr- güzārāne -1-

Teşekkür edencesine tebessüm.

t. 251a/11

tebessüm ét- -1- Gülümsemek.

t. -tim 117a/10
→ *hayıflanış-ı t. +le*

tebeyyün -2. [*< Ar. √ b-y-n*] Belli olma, meydana çıkma.
tebeyyün ét- -1. Meydana çıkmak, aşikâr olmak.
t. -ti 167a/2
tebeyyün eyle- -1. Ortaya çıkmak.
t. -miş 217a/5

Tebri̇z -1. Yer adı.
T. +i 108b/20

tebşîr -1. [*< Ar. tabşîr √ b-ş-r*] Müjde verme, müjdeleme.
t. +i 213a/7

tebyîz -1. [*< Ar. tabyîz √ b-y-z*] Bir müsveddeyi temize çekme.
tebyîz ét- -1. Temize çekme.
t. -tikten 151a/11

tecāhül -3. [*< Ar. tacāhul √ c-h-l*] Bilmezden gelme.
t. +e 253a/15
tecāhülden geliş- -1. → **tecāhülden gel-**
t. -ime 204b/20
tecāhülden gel- -1. (*dey.*) Bilmezmiş gibi görünmek.
t. -meyiniz 249a/1

tecāvüz -2. [*< Ar. tacāvuz √ c-v-z*] Saldırma, haddi aşma.
t. 182b/9
t. +üne 54b/1

tecđīd -1. [*< Ar. tacđīd √ c-d-d*] Yenileme, yenilenme.
tecđīd-i peymān -1. Yemin yenileme.
t. +la 101a/5

tecelliyāt -1. [*< Ar. tacallī+āt √ c-l-v*] Tecelliler, zuhur etmeler.
t. +tan 247a/8

tecemmülāt -2. [*< Ar. tacammul+āt √ c-m-l*] Süsler.
t. +ıyla 153a/9
→ *ma'a- t.*

tecennün -2. [*< Ar. tacannun √ c-n-n*] Delirme, çıldırma.
tecennün ét- -1. Delirmek, çıldırmak.
t. -enlerin 104b/6
→ *sayha-i t.*

tecerrüd -1. [*< Ar. tacarrud √ c-r-d*] Uzaklaşma, soyutlanma.
t. +le 201a/8

tecessüs -1. [*< Ar. tacassus √ c-s-s*] Araştırma, tetkik.
t. +e 136b/5

teclīd -1. [*< Ar. taclīd √ c-l-d*] Ciltleme.
teclīd édil- -1. Ciltlenmek.
t. -ecek 234b/2

tecribe -8. [*< Ar. tacribat √ c-r-b*] Tecrübe.
t. +m 298b/21
t. +ye 304b/12
tecribe-i müteşāvvīre -1. Düşünce denemesi.
t. +sini 53a/14
tecribe-i intizār -1. Bekleme tecrübesi.
t. +dan 218/5
tecribe-i ṭālī -1. Şansını deneme.
t. 53a/12
tecribe ét- -3-
1. Denemek.
t. -mek 298b/20
2. Deneyim kazanmak.
t. -ti 214b/7
t. -tim 259a/1

tecribī -1. [*< Ar. tacribat+ī √ c-r-b*] Tecrübeye, deneye dayanan.
t. +nin 39a/14

tecrīm -2. [*< Ar. tacrīm √ c-r-m*] Cezalandırma.
t. 228b/14
tecrīm eyle- -1. Ceza vermek, cezalandırmak.
t. -yor 87a/20

tedrīmen -1. [*< Ar. tadrīman √ c-r-m*]

Ceza olarak.

t. 84b/12

tedābīr -1. [*< Ar. tadābīr √ d-b-r*]

Tedbirler.

tedābīr-i mümkün -1. Mümkün

tedbirler.

t. +e 136b/4

tedāhul -1. [*< Ar. tadāhul √ d-h-l*]

Birbirine girme, iç içe girme.

→ *hīn-i t.* +ünde

tedārik -2. [*< Ar. tadārik √ d-r-k*]

Edinme, sağlama.

t. 119a/11

tedārik ét- -1. Edinmek, hazır

etmek.

t. -meği 119a/19

tedārikāt -1. Tedarikler, hazırlıklar.

t. +ına 275a/20

tedāvi -3. [*< Ar. tadāvi √ d-v-y*] Tedavi,

iyileştirme.

t. +sine 226b/11

tedāvi édil- -1. İyileştirilmek.

t. -ir 200b/15

→ *uşul-i t.*

tedbīr -2. [*< Fa. < Ar. tadbīr √ d-b-r*]

Tedbir, önlem.

t. 118b/12, 231a/7

tedennī -2. [*< Ar. danāvet, dunuvv*

‘yaklaşmak, aşağıya yakın olma’ √

d-n-v] Gerileme, derecesinden

düşme.

t. +ye 43a/4

→ *yāra-i t.* +nin

tedevvūr -1. [*< Ar. tadavvur √ d-v-r*]

Dönme, dönüş.

→ *muvaḥḥaḥiyet-i t.* +ü

te’ diye -1. [*< Ar. ta’ diyat √ -d-y*]

Ödeme.

t. +yi 165a/16

tedkīk -9. [*< Ar. tadkīk √ d-k-k*]

İnceleme.

t. 46b/13

t. +e 297a/18

tedkīk-i kemālāt -1. Kusursuz

tetkik.

t. +ıyla 202b/8

tedkīk ét- -3. İncelemek.

t. -mek 132b/15

t. -ti 138b/11

t. -tiniz 180b/14

→ *muḥtāc-ı t.*; *şāyān-ı t.*; *hīn-i t.*

+inde

tedkīkāt -5. Tetkikler, incelemeler.

t. 84b/8

t. +ı 124b/7

tedkīkāt-ı mühimme -1. Önemli

tetkikler.

t. +yi 126b/4

tedkīkāta bulun- -2. İncelemeler

yapmak.

t. -amıyorsa 234b/8

t. -uyordu 232b/19

tedrīcen -1. [*< Ar. tadrīcan √ d-r-c*]

Yavaş yavaş, adım adım.

t. 55a/11

te’ ehhül -2. [*< Ar. ta’ ahhul √ -h-l*]

Evlenme.

t. 251a/5

te’ ehhül ét- -1. Evlenmek.

t. -ebilecekti 48b/13

te’ ehḥūr -2. [*< Ar. ta’ aḥḥur √ -ḥ-r*]

Gecikme

t. +ün 215a/17

t. +ünden 231a/4

te’ ellüm -1. [*< Ar. ta’ allum √ -l-m*]

Üzülme, kederlenme.

→ *sebeb-i t.* +ü

te’ emmül -2. [*< Ar. ta’ ammul √ -m-l*]

İyice düşünme, tefekkür etme.

→ *şāyān-ı t.*; *şāyān-ı t.*

te’ ennī -1. [*< Ar. ta’ annī √ -n-y*]

Düşünerek hareket etme, acele

etmeme.

t. 258b/7

te’ essüf -4. [*< Ar. ta’ assuf √ -s-f*]

Üzülme, esef etme.

ma’ - t. 159a/18

t. +e 188b/12

te’ essüf édil- -1. Esef edilmek,

üzüntülenmek.
 t. -iyor 93a/20
te'essüf ét- -1. Üzülmek.
 t. -tim 129a/8
te'essür -11. [*< Ar. ta'attur 'etkilenme' √ 't-r*] Üzülmek, kederlenmek.
 t. 42b/20, 208b/16
 t. +le 43a/15, 256b/12
 t. +ünden 15a/3, 172b/14
 → *dest-i t. +e; bî- t. bulunuyordu; şiddet-i t. +e kapılarak; lisân-ı t. +le; sebeb-i t. +ünü*
te'essüs -4. [*< Ar. ta'assus √ 's-s*] Kurulma, ortaya çıkma.
 t. +ünden 166b/4
 t. +üne 167a/8
te'essüs ét- -2. Kurulmak, ortaya çıkmak.
 t. -miş 88b/14
 t. -tiğini 197a/19
tefehhüm -2. [*< Ar. tafahhum √ f-h-m*] Anlama, kavrama, farkına varma.
 t. 202b/12
 → *kâbil-i t.*
tefek -3. [*< ?*] Anlamsız tekrar kelimesi.
 → *ufak t.*
tefekkür -5. [*< Ar. tafakkum √ f-k-r*] Düşünme.
 t. 48b/20
 t. +e 137a/2
 t. +le 257a/10
 → *kudret-i t. +e; bî- tâbî-i t. +e düşüren*
tefekkürât -1. Tefekkürler, düşünmeler.
 → *ulviyet-i t.*
teferrüd -1. [*< Ar. tafarrud √ f-r-d*] Eşsiz, emsalsiz, üstün olma.
 t. 162b/19
tefessüh -1. [*< Ar. tafassuh √ f-s-h*] Bozulma, çürüme.
 t. +e 43a/10
tefevvük -3. [*< Ar. tafavvuk √ f-v-k*] Üstünlük, üstün olma.
 t. 296b/6

t. +u 128b/9
 t. +unu 256b/9
tefriḳ -1. [*< Ar. tafriḳ √ f-r-k*] Ayırma, ayrılma.
tefriḳ ét- -1. Ayırmak, ayırt etmek.
 t. -ip 58b/8
tefriḳa -1. [*< Ar. tafriḳat √ f-r-k*] Gazete ve dergilerde yayımlanan dizi hâlindeki yazı.
tefriḳa édil- -1. Dizi şeklinde yayımlamak.
 t. -dikten 1a/5
tefriṣ -1. [*< Ar. tafriṣ √ f-r-ṣ*] Döşeme işi.
tefriṣ édil- -1. Döşemek.
 t. -memiş 283a/8
tefsîr -5. [*< Ar. tafsîr √ f-s-r*] Yorumlama, yorum.
 t. 101a/14
 t. +e 175a/5, 228b/1
 → *sû-i t. +e*
tefsîr ét- -1. Yorumlamak.
 t. -iyor 107a/3
tefsîrât -1. Yorumlamalar, yorumlar.
 → *ummân-ı t. +ı*
teğaddî -2. [*< Ar. tağaddî √ g-d- '*] Beslenme.
 t. +sini 59a/19
 → *bi't- t.*
tegannî -1. [*< Ar. tağannî √ g-n-y*] Nağme ile söyleme, şarkı söyleme.
tegannî ét- -1. Şarkı söylemek.
 t. -e 105a/2
teḥāluf -1. [*< Ar. taḥāluf √ h-l-f*] Aykırılık, zıtlık.
teḥāluf-i âmāl -1. İsteklerdeki aykırılık.
 t. +imiz 164b/1
teḥālūk -1. [*< Ar. tahāluk √ h-l-k*] Can atma, çok isteme.
 t. 268b/8
teḥassür -1. [*< Ar. tahassur √ h-s-r*] Hasret çekme.

teħassür-i yār -1- Sevgili hasreti.
t. 69a/2

teħāšī -1- [< Ar. *taħāšī* √ *h-š-y*]
Korkma, sakınma.
t. +*nin* 262b/10

teħazzür -1- [< Ar. *taħaḏḏur* √ *h-d-r*]
Sakınma, çekinme.
t. +*den* 144b/20

tehdīd -5- [< Ar. *tahdīd* √ *h-d-d*]
Korkutma, göz dağı verme.
t. 221a/10
t. +*e* 262b/14

tehdīd-i laṭīf-i ṭufūlāne -1-
Çocukça tehdit.
t. +*si* 137a/15
→ *maḳām-ı t. +de; taḫt-ı t. +inde;*

tehdīdiye -1- [< *tehdīdiyye* < Ar. *tahdīd* √ *h-d-d*] Tehdit.
→ *elfāz-ı t.*

tehdīdkārān -1- [< Ar. *tahdīd* √ *h-d-d* + Fa. -*kār* +*ān*] Tehdit ediciler, korkutucular.
t. 304b/1

teheyyüç -3- [< Ar. *tahayyuc* √ *h-y-c*]
Heyecanlanma, coşma.
t. +*ümden* 95a/20
t. +*ümü* 97a/2

teheyyüç-i umūmī -1- Genel heyecan.
t. +*den* 186b/7

te'ḥīr -5- [< Ar. *ta'ḥīr* √ *'-h-r*]
Erteleme.
te'ḥīr-i baḥş -1- Konu veya mevzu erteleme.
t. +*i* 224b/7

te'ḥīr-ét- -2- Ertelemek.
t. -*ebilirdim* 298b/8
t. -*erek* 165a/16
t. -*mek* 298b/7
→ *nā- ḳābil-i t.*

tehlīke -30- [< Ar. *tahlikat, tahlukat* √ *h-l-k*] Tehlike.
t. 253a/1, 262b/5, 262b/6, 288b/14, 56b/6, 78b/17, 86b/4

t. +*de* 150b/9, 227a/2
t. +*ler* 149a/16
t. +*lere* 110b/9
t. +*leri* 96b/6
t. +*lerin* 262b/8
t. +*nin* 94b/8, 94b/9
t. +*si* 229a/12
t. +*sinde* 87a/10
t. +*sinden* 203a/16
t. +*sine* 245a/14, 260b/6

tehlīke-i inḳıṭā' -1- Durma tehlikesi.
t. +*a* 87a/12

tehlīke-i müdhişe -1- Şiddetli, korkunç tehlike.
t. +*nin* 288b/20

tehlīke-i sevdā -1- Sevda tehlikesi.
t. 208b/15

tehlīke-i suḳūṭ -1- Düşme tehlikesi.
t. 229a/6

tehlīke-i temās -5- Temas tehlikesi.
t. +*ı* 273a/4
t. +*ına* 303a/17
t. +*ından* 195a/8, 99a/2
t. +*ını* 282b/9
→ *ān-ı t. +de*

tehlīkeli -8- Tehlikeli.
t. 10b/11, 118b/7, 183a/6, 259a/13, 77a/9, 96b/18
t. +*dir* 102b/6
t. +*ydi* 232b/7

tehyīc -1- [< Ar. *tahyīc* √ *h-y-c*] Tehyiç, heyecanlandırma.
t. 55a/11

tehyi'e -1- [< Ar. *tahyi'a* √ *h-y-'*] Hazırlama.
tehyi'e-ét- -1- Hazırlamak.
t. -*miş* 236b/19

tek -4- [< ET.]
1. Yalnız bir tane, tek.
t. 156b/7
2. Yeter ki.
t. 212b/1, 230b/4

tek başına:
tek baş -1- Bir başına, yalnız olarak.
t. +*ına* 248b/1

teḳābül -1. [*< Ar. taḳābul √ ḳ-b-l*] Karşılık olma, karşılama.
teḳābül ét- -1. Karşılama, bir şeyin yerini tutmak.
t. -ebilecek 148b/9

tekāmül -5. [*< Ar. takāmul √ k-m-l*] Evrim.
t. 46b/11
→ kānūn-ı t.; kānūn-ı t. +e

tekbīr -1. [*< Ar. takbīr √ k-b-r*] “Allahu ekber” sözü.
tekbir getirmek:
tekbirler getiril- -1. (*dey.*) “Allahu ekber” sözünü söylenme, okunma.
t. -iyor 170b/16

tekdīr -3. [*< Ar. takdīr √ k-d-r*] Azarlama.
t. 223a/16
t. +ler 218b/18
→ sezā-yı t.

tekellüm -4. [*< Ar. takallum √ k-l-m*] Söyleme, konuşma.
→ bilā- t.

tekemmül -3. [*< Ar. takammul √ k-m-l*] Gelişme, mükemmel duruma gelme.
t. 167a/6
t. +lerine 152b/9
→ ādem-i t. +ü

tekerlek -3. [*< ET. tegrek ‘yuvarlak bir şeyin çevresi’*] Tekerlek.
t. 62b/17, 62b/18
t. +ler 14b/10

tekerrür -2. [*< Ar. takarur √ k-r-r*] Tekrarlanma, yinelenme.
t. +üne 231a/6
tekerrür ét- -1. Tekrarlanmak.
t. -ti 286b/12

tekevvün -1. [*< Ar. takavvun √ k-v-n*] Vücut bulma, var olma, oluş.
t. 197a/14

tekir (I) -1. [*< Yun. *tígrīs (τίγρις) ‘1. Kaplan. 2. Benekli veya çizgili kedi.’*] Kedi adı.

T. +i 37a/18
t. 32b/15

tekir (II) -1. [*< ?*] Balık türü.
t. 32b/15

teklīf -3. [*< Ar. taklīf ‘zahmet veya sorumluluk yükleme’ √ k-l-f*] Teklif, öneride bulunma.
teklīf-i izdivāc -1. Evlilik teklifi.
t. +ımı 272b/16
teklīf-i vāḳı -1. Vuku bulan, olunmuş teklif.
t. +ı 275a/19
teklīf ét -1. Öneride bulunmak.
t. -se 278b/11

teklīfsizlik -1. Samimi bir biçimde, senli benli.
t. +ti 137a/20

tekmīl -3. [*< Ar. takmīl √ k-m-l*] Bütün, eksiksiz.
t. 131a/14, 182b/3, 94b/19

tekne -3. [*< ET. < ?*]
 1. Deniz taşıtı.
t. 119a/14
t. +ler 194b/1
 2. Leğen, kap.
t. +sinden 192b/17

tekrār -8. [*< Ar. takrār √ k-r-r*] Tekrar, yeniden, baştan. yineleme.
t. 235a/18, 302b/2
tekrār ét- -5. Bir şeyi yeniden yapmak veya söylemek.
t. -iyor 281a/14
t. -iyorum 195a/20
t. -se 295a/22
t. -sinler 304b/13
t. -ti 239a/14
tekrār eyle- -1. Tekrar etmek.
t. -yen 44b/8

tekrārdan -2. Tekrar tekrar.
t. 203a/19, 205a/14

tekzīb -2. [*< Ar. takzīb √ k-z-b*] Yalanlama.
t. 186b/8
→ ḳahḳaha-i t. +le

tel -4- [< Erm.]

1. Çeşitli madenlerden yapılan ince uzun nesne.

t. +ler 153a/12

t. +lere 153a/13

t. +lerinin 63a/4

2. Gelinlerin başına takılan beyaz, parlak nesne.

t. +iyle 290b/11

tel'înāt -1- [< Ar. *tal'în+āt* √ l- 'n]

Lanetlemeler.

t. +ınızdan 43a/9

telaḫfuz -5- [< Ar. *talaffuz* √ l-f-z]

Söyleme, söyleyiş.

t. 240b/1

t. +la 239a/14

t. +una 242b/17

telaḫfuz ét- -1- Söylemek.

t. -tiği 267a/2

→ *tarz-ı* t. +unu

telākī -3- [< Ar. *talākī* √ l-k-y]

Buluşma, kavuşma.

→ *haṭṭ-ı* t. +nin; *haṭṭ-ı* t. +si;

telākķī -8- [< Ar. *talākķī* √ l-k-y]

Görüş, anlayış.

t. +lerimizdeki 202b/4

t. +ye 213a/

telākķī ét- -1- Saymak, öyle kabul etmek, öyle anlamak.

t. -medim 293a/22

telakķī eyle- -1- Telakki etmek.

t. -meliyiz 164b/6

→ *hüsn-i* t.; *şüret-i* t. +den; *sū-i* t.

+ye; *şüret-i* t. +ye

telāş -19- [< Ar. *talāşī* √ l-ş-y]

1. Heyecanla karışık acele etme durumu.

t. +ından 207a/19

2. Endişe, kaygı, tasa, sıkıntı.

t. 161a/7, 173a/8, 185a/19, 38b/15

t. +a 98b/15

t. +ıdır 284b/12

t. +ınız 9a/17

t. +la 159a/12, 169a/14

t. +lar 223a/7, 4b/3

telāş ét- -5- Endişe duyarak acele etmek, tasalanmak.

t. -iyorsun 120b/8

t. -me 117a/13

t. -meli 3a/10

t. -meyelim 99a/9

t. -meyiniz 160b/8

telāş göster- -1- (dey.) Telaşını açığa vurmak, belli etmek.

t. -mek 99a/6

telāşa düş- -1- (dey.) Telaşlanmak.

t. -tü 54b/18

telāşçı -1- Bir işi olduğundan fazla büyüten, etrafı telaşa veren kişi.

t. +sın 7a/17

telef -2- [< Ar. *talaf* √ t-l-f] Zıyan olma, yok olma, ölüp gitme.

telef ét- -1- (dey.) Yok etmek, mahvetmek, öldürmek.

t. -ecekmiş 37a/5

telef ol- -1- (dey.) Yok olmak, ölmek.

t. -acaık 119a/7

telefāt -2- Herhangi bir afet nedeniyle uğranılan can kaybı.

t. 108b/5, 85a/5

telehhüf -1- [< Ar. *talahhuf* √ l-h-f]

Kaybedilen bir şey için keder ve hasretle ağlayıp sızlanma, acınma.

t. +ünde 113a/11

televizyon -1- [< Fr. *télévision*]

Televizyon.

t. 144b/9

telezzüz -1- [< Ar. *taladdud* √ l-d-d]

Tad alma, hoşlanma.

→ *hayāl-i* t. +lerden

telğraf -15- [< Fr. *télégraphe* < EYun.

tēlos (τῆλος) 'uzak'+*grápheús*

(γραφεός) 'yazar'] Telgraf.

t. 107a/16, 107a/6, 108b/14,

108b/19, 108b/8, 109a/14, 109a/15,

109a/16, 110b/1, 111a/10, 13a/9

t. +lar 158b/5, 160b/19

telğraf çekmek:

telğraf çekil- -1- (dey.) Telgrafla

haber gönderilmek.
t. -mek 111a/19

telgrafçı -1- Telgrafı çeken görevli.
t. +*ların* 14b/1

telli -1- [*< tel+li*] Teli olan.
t. 26b/16

temās -24- [*< Ar. tamāss √ m-s-s*]
Değme, dokunma, dokunuş.
t. 221a/14
t. +*ı* 102b/5, 148b/8
t. +*ıyla* 110b/7, 265a/8
t. +*tan* 149a/15, 94b/6

temās êt- -2- Dokunmak, değmek.
t. -*mezden* 204b/19, 204b/8

temās êttir- -1- Dokundurmak, değdirmek.
t. -*di* 303a/14
→ *bi't-* t.; *noқта-i* t.; *ān-ı* t. +*a*;
leyle-i t. +*ı*; *tehlike-i* t. +*ı*; *vaқt-i* t.
+*ı*; *leyle-i* t. +*ına*; *tehlike-i* t. +*ına*;
hīn-i t. +*ında*; *tehlike-i* t. +*ından*;
tehlike-i t. +*ını*; *leyle-i* t. +*ta*;
lezzet-i t. +*ta*

temāşā -4- [*< Ar. tamāşā √ m-ş-y*]
Bakıp seyretme, zevkle, hayranlıkla
seyretme, izleme.
t. 128b/7, 225a/18

temāşā-yı behiştī -1- Cennetlik
seyir.
t. 100b/15

temāşā êt- -1- Seyretmek, bakmak.
t. -mek 186b/19

temdīd -1- [*< Ar. tamdīd √ m-d-d*]
Uzatma, uzatılma, sürdürme,
sürdürülme.
t. 298b/6

temel -1- [*< Yun. themelio (θεμέλιο)*]
Bie yapının toprak altında kalan
dayanak duvarı.
t. +*inden* 6b/8

temennā -1- [*< Ar. temennī, tamannā*
'arzu, istek' √ *m-n-y*] El başa
götürülerek verilen selam şekli.
t. 218b/17

temennī -3- [*< Ar. temennī, tamannā √*
m-n-y] Dilek, istek.
t. 151a/7
t. +*niz* 178b/9

temennī êt- -1- Dilemek.
t. -*erim* 150b/16

temenniyāt -2- Temenniler, dilekler.
t. +*ınız* 178b/11

temenniyāt-ı tufulāne -1- Çocukça
istekler.
t. +*me* 198b/8

temeşşül -2- [*< Ar. tamaşşul √ m-s-l*]
Belli bir şekle veya surete girme.
temeşşül êt- -2- Bir şekle girmek,
hâl almak.
t. -*iyor* 51a/16
t. -mek 142b/6

temevvücāt -2- [*< Ar. tamavvuc+āt √*
m-v-c] Dalgalanmalar,
çalkalanmalar.
t. +*ını* 144b/7

temevvücāt-ı endām -1- Vücut
dalgaları, kırılmalar.
t. +*ından* 50b/8

temeyyüz -1- [*< Ar. tamavvuc+āt √ m-*
v-c] Benzerleri içinde seçilir olma,
kendini gösterme, seçkinlik.
temeyyüz êt- -1- Kendini göstermek,
sivrilmek.
t. -*miş* 295a/12

te'mīn -17- [*< Ar. ta'mīn √ 'm-n*]
Temin, sağlama, elde etme; güven
hissi verme, eminlik sağlama.
te'mīn-i galebe -1- Üstünlük
sağlama.
t. 285a/18

te'mīn-i haқ -1- Doğruluk sağlama.
t. 294b/19

te'mīn-i mevcudiyet -1- Varlık, var
olma garantisi.
t. +*lerini* 167a/3

te'mīn-i refāh -1- Refah sağlama.
t. 95a/9

te'mīn-i selāmet-i şahşiye -1- Kendi

güvenliğini sağlama.
t. +ye 95a/2
te' mīn-i teveccüh -1- Beğeni sağlama.
t. 226b/16
te' mīn ét- -7- Sağlamak, garanti etmek.
t. -ebilecek 215a/4
t. -ebilecekti 230b/17
t. -erim 129a/12
t. -iyor 108b/1
t. -mek 162b/13
t. -miştım 303a/21
t. -tiği 128b/9
te' mīn édil- -4- Sağlanmak; garanti edilmek, güvence verilmek.
t. -en 301a/3
t. -iyor 110b/14, 161a/21
t. -mişti 296b/16
te' mīnāt -1- [*Ar. ta' mīn + āt √ ' -m-n*] Güvence, garanti.
te' mīnāt-ı lāzime -1- Gerekli söz, güvence.
t. 277a/6
temīz -3- [*Ar. tamyīz √ m-y-z*]
1. Temiz, pak.
t. 126b/17, 269a/20
2. Kusursuz, iyi.
t. 191a/12
temīzle- -3- Temzilemek, temiz hâle getirmek.
t. -mek 94b/17
t. -sinler 206b/17
t. -yecekler 26b/20
Temmūz -2- [*Ar. tammūz < Sür. Tamuza 'Üreme ve bereket tanrıçası'*] Temmuz ayı.
T. 128b/11, 128b/13
temsīl -2- [*Ar. tamyīz √ m-y-z*]
1. Kitap vs. için baskı, basım.
t. 1a/6
2. Kendine mal etme.
→ *bi' t-* *t.*
tēmūr -1- → bk. **demir**.
t. 243a/15

ten -1- [*Ar. tan*] Beden, vücut.
ten- dürüstī -1- Sağlıklı, sıhhatli, dinç.
t. 3a/6
tenāķuż -1- [*Ar. tanāķuż √ n-k-ż*] Çelişkili söz, çelişme.
t. +lar 204b/16
teneffūs -6- [*Ar. tanaffus √ n-f-s*] Nefes alma, soluklanma.
t. 50b/9
t. +e 122b/3
teneffūs ét- -2- Nefes almak, soluklanmak.
t. -iyor 100b/16
t. -mek 182b/6
→ *'usret-i t.; inķitā 'ı t. +e*
teneşir -1- [*Fa. tan + şūy 'beden yıkayan'*] Teneşir, ölü salı.
t. 261a/2
tenevvü -1- [*Ar. tanavvu √ n-v-*] Çeşit çeşit olma, çeşitlilik.
tenevvü -i iķlīm -1- İklim çeşitliliği.
t. 162b/18
tenezzüh -2- [*Ar. tanazzuh √ n-z-h*] Eğlence amaçlı gezme, gezinti.
t. 297a/15, 49a/1
tenezzül -4- [*Ar. tanazzul √ n-z-l*] Alçak gönüllülük, kibirsiz olma.
t. 150b/13
tenezzül édil- -2- Alçak gönüllülük gösterilmek.
t. -meyen 141a/14
tenezzül ét- -2- Alçak gönüllülük göstermek.
t. -en 297a/19
→ *ādem-i t. +ün*
tenfīr -1- [*Ar. tanfīr √ n-f-r*] Nefret ettirme, tiksindirme.
t. +e 134b/15
tenhā -5- [*Fa. tanhā*] Tenha, boş yer.
t. 140b/15, 209a/18, 245a/7, 257a/11
tenķid -2- [*Ar. tanķid √ n-k-d*] Tenkit, eleştiri.

t. 297a/12
t. +e 47a/10
tenkîş -1. [*< Ar. tanķîš √ n-k-ş*]
Eksiltme
t. +le 198b/19
tenteli -1. [*< İtal. tenda < Lat. tenta + Tr. +li*] Bir tür bez veya naylon perdeli olan, gölgelikli.
t. 96b/11
tentene -1. [*< Fr. dentelle*] Dantel, dantela.
t. 14b/14
tenvîr -3. [*< Ar. tanvîr √ n-v-r*]
1. Aydınlatma, nurlandırma.
2. *mec.* Aydınlatma, bilgilendirme.
t. +e 233a/2
tenvîr-i efkâr -1. Fikir aydınlığı, ufuk açma.
t. +ınıza 43a/5
tenvîr-i nazâr ét- -1. Gözleri ışımak, aydınlanmak.
t. -tikten 247a/16
tepe -4. [*< ET. tepe, töpü*]
1. Bir şeyin veya bir yerin en üstteki kısmı.
t. 37a/8
t. +leri 191a/3
2. İnsan veya hayvanın başının üst kısmı.
t. +lerine 10b/15
t. +mde 219a/16
tepin- -1. [*< ET. tep-in-*] Olduğu yerde ayaklarını yere hızla vurup durmak.
t. -iyordu 235a/12
tepiş- -1. [*< ET. tep-iş-*] *mec.* Çekişmek.
t. -ir 27a/12
ter (I) -2. [*< ET. tēr*] Ter.
t. 173a/17
→ *kan t. içinde*
ter (II) -1. [*< Fa. tar*] Taze.
ter- bıyıklı -1. Bıyığı yeni çıkmış, ergenlik çağında.
t. 56b/16

terakķî -3. [*< Ar. tarakķî √ r-k-y*]
İlerleme, gelişme.
→ *emel-i t. -perverāne; mesā ī-i t. -perverāneleri; rāh-ı t. +de*
terakķiyyāt -1. İlerlemeler, gelişmeler.
terakķiyyāt-ı zaman -1. Zamanın gelişmeleri.
t. +la 49a/12
terāne -2. [*< Fa. tarāne*]
1. Nağme, şarkı.
2. *mec.* Çok tekrarlandığından usanç veren söz.
terāne-i perdāzlık -1. Dil dökme, karşısındakini ikna için sayıp dökme.
t. +ta 199a/12
terāne-i sevdā -1. Sevda nağmesi.
t. +da 216b/7
terbiye -5. [*< Ar. tarbiyah √ r-b-y*]
Eğitme, yetiştirme; davranış biçimi.
t. 151a/12
t. +de 269a/14
t. +lerinde 48b/20
t. +si 92b/6
terbiye-i mükemmele -1. Terbiye olgunluğu.
t. +ye 152b/6
terbiyeli -2. Terbiyeli.
t. 264b/1, 270b/17
terbiyesiz -2. Terbiyesiz.
t. 134b/18, 31a/3
terbiyesizlik -1. Terbiyesizlik.
t. 204b/2
terbiyeten -2. [*< Ar. tarbiyah+an √ r-b-y*] Terbiye bakımından, yetiştirme yönünden.
t. 47a/20, 52b/12
tercemān -1. [*< Ar. tarcumān √ t-r-c-m* < Akat. targumannu] Tercüman, çevirmen.
tercemān-ı şādık -1. Gerçek tercüman.
t. +ı 294b/9

terceme -1. [*< Ar. tarcamat √ t-r-c-m < Aram. targumā*] Tercüme, çeviri.
terceme edil- -1. Çevrilen, tercüme edilen.
t. -en 180b/6

terciḥ -1. [*< Ar. tarciḥ √ r-c-ḥ*] Tercih, yeğleme.
terciḥ ét- -1. Yeğlemek, üstün görüp seçmek.
t. -erdim 160b/1

tereddüt -2. [*< Ar. taraddud √ r-d-d*] Karar verememe, kararsızlık.
tereddüt ét- -1. Karar verememek, kararsızlık göstermek.
t. -meyecekti 274b/2
tereddüt göster- -1. Kararsız davranmak.
t. -iyorsunuz 251a/17

tereffu' -3. [*< Ar. taraffu' √ r-f-*] Yükselme, yukarı çıkma.
t. +nu 190b/10
tereffu' ét- -1. Artmak, yükselmek.
t. -en 42b/14
→ miḳdār-ı t. +na

terekküb -1. [*< Ar. tarakkub √ r-k-b*] Birden fazla şeyden oluşma, birleşim.
→ şūret-i ḥaḳīkiye-i t. +ü

terennümāt -1. [*< Ar. tarannum + āt √ r-n-m*] *mec.* Anlatmalar, ifadeler.
t. +ına 195a/19

terk -5. [*< Ar. tark √ t-r-k*] Bırakma, bırakıp gitme.
terk-i ḥayāt ét- -1. Ölmek
t. -ti 96b/15
terk-i ḥayāt eyle- -1. Ölmek.
t. -yecekler 159a/3
terk ét- -2. Bırakıp gitmek, vazgeçmek.
t. -eceksiniz 103a/16
t. -ivèririm 275a/14
terk olun- -1. Bırakıp gidilmek, vazgeçilmek.
t. -maḳ 261a/11

terkīb -3. [*< Ar. tarkīb √ r-k-b*]
1. Birden fazla şeyden meydana gelme, birleşim, bir araya getirme.
2. (Dil bilgisi) Tamlama.
t. +e 44b/11
terkīb ét- -1. Birleştirmek, bir araya getirmek.
t. -en 102b/1
→ māhiyet-i t. 94b/7

terkībāt -3. Bir araya gelerek oluşanlar, birleşimler.
t. +ı 93a/14, 94b/4
t. +ını 147a/7

terkībce -1. Düzenlenme yönünden, kompozisyon bakımından.
t. 45a/16

terkīben -1. [*< Ar. tarkīban √ r-k-b*] Birleşme yönünden.
t. 41a/9

ters -4. [*< ET. ters 'güç olan şey'*] Olması gereken şekle aykırı olan.
t. 277a/12, 278b/6
t. +ine 9a/14
tersine dön- -1. (*dey.*) Beklenilen gibi olmamak, aksine dönmek.
d. -dü 301a/17

tersīm -1. [*< Ar. tarsīm √ r-s-m*] Resmini yapma, çizme.
→ ḍarbe-i t. +iyle

tertīb -5. [*< Ar. tartīb √ r-t-b*]
1. Düzenleme, hazırlama.
t. +i 79a/4
2. *mec.* Hile, düzen.
t. +i 278b/6
tertīb edil- -2. Düzenlenmek, hazırlanmak.
t. -miş 233a/17
t. -se 128b/12
tertīb ét- -1. Düzenlemek, hazırlamak.
t. -miş 105a/1

tertībāt -1. Düzenlemeler.
t. +ında 282b/20

terzihāne -1. [< Fa. *darzī*+*hāne*]

Terzihane.

t. +si 300b/5

teşādūf -23. [< Ar. *taşādūf* √ *ş-d-f*]

Hesapta olmadan karşılaşma, rastlama.

t. 152b/12, 252b/14, 49a/18, 86b/8

t. +le 215a/17, 82b/8

t. +lerden 52b/15

t. +ten 44b/12

t. +ümden 253a/2

teşādūf-i dūnbāle -1. Kuyruğun tesadüfü.

t. +sinden 262b/5

teşādūf-i t̄ālī -1. Talih tesadüfü.

t. +le 282b/11

teşādūf-ét- -8. Rastlamak, karşılaşmak.

t. -ebilmek 154b/2

t. -emiyordu 46b/20

t. -iyoruz 86b/15

t. -mişsinizdir 62b/17

t. -tiği 299a/22, 52b/3, 53a/13

t. -tikçe 277a/1

teşādūf eyle- -1. Rastlamak, karşılaşmak.

t. -diğimi 292b/15

→ *hūsn-i t.* +ten; *sū'-i t.*; *sū'-i t.* +ten

tesāwī -1. [< Ar. *tasāwī* √ *s-v-*'] Eşit

olma, aynı derecede bulunma.

→ *'adem-i t.*

teşāvīr -1. [< Ar. *taşāvīr* √ *ş-v-r*]

Tasvirler, resimler.

t. +inde 139a/12

tesellī -7. [< Ar. *tasallī*, *tasallā* √ *s-l-v*]

Teselli, avutma, avuntu.

t. 109a/12, 119a/8, 214b/18

t. +den 214b/20

tesellī-āmīz -2. Teselli veren, avutucu.

t. 161a/3, 195a/16

→ *bī-hūde t.* +leri

tesemmüm -7. [< Ar. *tasammum* √ *s-m-m*] Zehirlenme.

t. 101a/2

tesemmüm-i umūmī -3. Genel zehirlenme.

t. 222b/6, 302b/16, 303a/2

→ *ān-ı t.*; *hādīşe-i t.*; *muḳaddeme-yi t.*

teshīr -1. [< Ar. *tashīr* √ *s-ḥ-r*] Ele geçirmek, zapt etmek.

teshīr-ét- -1. Emri altına almak, zapt etmek.

t. -ip 255a/19

te'sīr -9. [< Ar. *ta'tīr* √ *'-t-r*] Tesir, etki, etkileme.

t. 136b/18, 97a/3

t. +e 198b/18

t. +i 299a/2, 94b/7

t. +iyle 98b/11, 149a/4, 289a/21

te'sīr-ét- -1. Etki etmek, etkilemek.

t. -ti 220b/20

te'sīrāt -4. Tesirler, etkiler.

t. +a 94b/2

t. +ı 180b/20

t. +ına 111a/4

te'sīrāt-ı şedīde -1. Şiddetli tesirler.

t. +sinden 290b/17

te'sīs -3. [< Ar. *ta'sīs* √ *'-s-s*] Tesis, yapma, kurma.

t. +ine 84b/14, 95a/10

te'sīs-édil- -1. Kurulmak, oluşturulmak.

t. -mek 41a/6

teskīn -7. [< Ar. *taskīn* √ *s-k-n*]

Yatıştırma, sakinleştirme, dindirme.

t. 204b/11

t. +e 176b/17

teskīn-i iştiyāk -1. İsteğini yatıştırma.

t. 69a/10

teskīn-édil- -1. Yatıştırılmak.

t. -dikten 98b/7

teskīn-ét- -1. Yatıştırmak.

t. -ti 218b/11

→ *nā-ḳābil-i t.*

teslīkāt -1. [*< tansīk + āt √ n-s-k* (eserde teslikat şeklindeki yanlış yazım, muhtemelen halk ağzı konuşturmasından kaynaklıdır.))
Bir iş yerinde kadro düzenlemelesi yapma.

t. +tan 28b/13

teslīkāt-zāde -1. Kadro dışı kalan memur(tansikat-zade).

t. 29a/5

teslīm -7. [*< Ar. taslīm √ s-l-m*] Bir şeyi sahibine verme.

t. 123a/14

t. +den 218b/16

teslīm ét- -2. Bir şeyi yerine vermek.

t. -ti 230b/9, 242b/15

teslīm-i hayāt -1. Hayatın teslimi, ölmek.

t. +la 96b/12

teslīm-i nefis ét- -1. Varlığını, kendini teslim etmek.

t. -tim 172b/10

teslīm-i ruh ét- -1. (dey.) Ruhunu teslim etmek, ölmek.

t. -ersiniz 76b/10

teslīmiyet -2. [*< teslīmiyyet < Ar. taslīm √ s-l-m*] Teslim olma, boyun eğme.

teslīmiyet göster- -1. (dey.) Birinin isteğini olduğu gibi kabul etmek, boyun eğmek.

t. -irim 273a/13

teslīmiyet-i tāmme -1. Tam, eksiksiz teslimiyet.

t. 282b/12

tesmīm -1. [*< tasmīm < Ar. samm √ s-m-m*] Zehirleme.

tesmīm ét- -1. Zehirlemek.

t. -tikten 227a/11

tesvīdāt -1. [*< Ar. tasvīd + āt √ s-v-d*] Müsveddeler, karalamalar.

t. +ımı 204b/5

teşbīh -3. [*< Ar. taşbīh √ ş-b-h*]

Benzetme, benzetilme.

t. 64b/13

teşbīh ét- -1. Benzetmek

t. -ersek 64b/2

lā- t.

teşdīd -2. [*< Ar. taşdīd √ ş-d-d*]

Şiddetlendirme, şiddetini arttırma.

t. 170b/6

teşdīd-i sür‘at -1. Hızını arttırma.

t. 112b/9

teşebbüs -1. [*< Ar. taşabbut ‘bir şeye yapışma’ √ ş-b-t*] Bir işi yapmaya kalkışma, girişme, girişim.

t. +ünde 263a/7

teşekkül -1. [*< Ar. taşakkul √ ş-k-l*]

Şekillenme, oluşum.

teşekkül ét- -1. Oluşmak.

t. -en 113a/18

teşekkülāt -1. Oluşmalar, oluşumlar.

t. +ının 110b/14

teşekkür -2. [*< Ar. taşakkur √ ş-k-r*]

Teşekkür.

teşekkür ét- -2. Memnuniyetini bildirmek.

t. -erim 196b/3, 211a/11

teşettüt -1. [*< Ar. taşattut √ ş-t-t*]

Dağılma, çatallaşma, karışma.

teşettüt-i efkār -1. Fikir karışıklığı.

t. 241a/17

teşkīl -4. [*< Ar. taşkīl √ ş-k-l*] Meydana getirme, oluşturma.

teşkīl ét- -3. Oluşturmak.

t. -eceğini 149a/14

t. -ecepti 185a/13

t. -erek 184b/20

→ şūret-i t.

teşrīf -1. [*< Ar. taşrīf √ ş-r-f*] Gelmekle bir yeri onurlandırma.

teşrīf ét- -1. Gelerek veya giderek onurlandırmak, şeref vermek.

t. -erseniz 125a/16

teşrîh -4. [*< Ar. taşrîh √ ş-r-h*] Bir meseleyi bütün yönleriyle inceleyerek açıklama, ortaya çıkarma.
t. 59a/6
t. +e 226b/14
teşrîh ét -1. Açmak, açımlemek, izah etmek.
t. -emediği 236b/11
t. -meden 230b/1

teşvîkiye -1. [*< teşvîkiyye < Ar. taşvîk √ ş-v-k*] İsteklendirme, özendirme.
→ esbāb-ı t. +sini

teşyî -1. [*< Ar. taşyî √ ş-y-*] Gitmekte olan kişi veya kişileri uğurlama, selametleme.
teşyî ét -1. Uğurlamak.
t. -ti 271a/8

tetebbu -1. [*< Ar. taşrîh √ ş-r-h*] Etraflıca inceleyip, araştırma.
→ şāhib-i t.

tetebbuāt -1. İncelemeler, araştırmalar, tetkikler.
tetebbuāt-ı fenniye -1. Fennî araştırmalar.
t. +lerine 302b/22

tevāfuḳ -2. [*< Ar. taşrîh √ ş-r-h*] Uyuma, uygun gelme.
tevāfuḳ ét -2. Birbirine uymak, uygun gelmek.
t. -emeyen 298b/10
t. -miyor 93a/14

tevaḥḥuş -2. [*< Ar. taşrîh √ ş-r-h*] Ürkme.
t. 200b/2
t. +lar 223a/8

tevākḳuf -4. [*< Ar. tavaḳḳuf √ v-k-f*]
 1. Bekleme, durma.
t. +unda 244b/17
 2. Bağlı olma, ilgili olma.
tevākḳuf ét -3. Bağlı olmak, ilgili olmak.
t. -en 44b/12
t. -er 59a/20, 66b/12

tevāzu -1. [*< Ar. tavāzu √ v-z-*] Tevazu, kibirli olmama, alçak gönüllülük.
t. +yla 220b/16

tevāzün -1. [*< Ar. tavāzun √ v-z-n*] Denk olma, denklik.
t. +e 223a/3

tevbîhāt -1. [*< Ar. tavbîh + āt √ v-b-h*] Azarlamalar, paylamalar, tekdirler.
t. +a 274b/16

tevbîhkār -1. [*< Ar. tavbîh √ v-b-h + Fa. -kār*] Azarlayan, azarlayıcı, tekdir edici.
t. 174b/18

tevciḥ -1. [*< Ar. taviḥ √ v-c-h*] Belli bir yöne çevirme, yöneltme.
tevciḥ ét -1. Çevirmek, yöneltmek.
t. -tim 187a/3

teveccüh -6. [*< Ar. tavaccuh √ v-c-h*]
 1. Yakınlık duyma, hoşlanma, iltifat.
t. +e 112b/18, 140b/19
t. +ünüze 178b/14
 2. Bir tarafa doğrulma, yönelme.
teveccüh ét -1. Doğrulamak, yönelmek.
t. -en 197a/16
→ te'mîn-i t.; istirhām-ı t. +ünüz

tevehhüm -1. [*< Ar. tavahhum √ v-h-m*] Aslı olmayan bir şüpheye düşme; kuruntuya, vehme kapılma.
t. +ü 149a/16

tevekkeli -2. [*< Ar. tavakkulî √ v-k-l*] Boş yere değil, bir sebebi olmalı.
t. 14b/5, 97a/20

tevekkül -1. [*< Ar. tavakkul √ v-k-l*] Allah'a güvenme, dayanma.
tevekkül-i nevmîdâne -1. Ümitsizce tevekkül.
t. 155a/1

tevekkülî -1. [*< Ar. tavakkul + î √ v-k-l*] Tevekkül sahibi, tevekkül eden.
t. +nin 8b/15

tevellüd -2. [*< Ar. tavallud √ v-l-d*] Meydana gelme, ileri gelme.

tevellüd ét- -1- Meydana gelmek, ileri gelmek.
t. -ebilirdi 296b/19
t. -ecek 179a/20

tev'em -1- [*< Ar. tav'am √ v-'-m*] İkiz.
t. 203a/11

tev'emiyet -2- [*< tev'emiyet < Ar. tav'am √ v-'-m*] İkizlik.
tev'emiyet-i hissiyât -1- Hislerin aynılığı.
t. +ımıza 203a/14

tev'emiyet-i rūhiyye -1- Ruhî ikizlik, ruh ikizliği.
t. +den 197a/9

tevessü' -1- [*< Ar. tavassu' √ v-s-'*] Genişleme, yayılma.
tevessü' ét- -1- Genişlemek.
t. -iyor 108b/15

tevessül -1- [*< Ar. tavassul √ v-s-l*] Girişme, başvurma.
t. +den 226b/11

tevfiḳ -2- [*< Ar. tavfiḳ √ v-f-k*] Uygun duruma getirme, uydurma.
tevfiḳ-i hareket -1- Uygun hareket.
t. +e 194b/15
→ kābil-i t.

tevḥīd -2- [*< Ar. tavḥīd √ v-h-d*] Birden fazla şeyi bir araya getirme, birleştirme.
tevḥīd-i anāsır -1- Unsurları birleştirme.
t. 162b/11

tevḥīd-i cismaniyet -1- Cisim birliği, tek vücut olma, birleşme.
t. +e 197a/10

te'vīl -1- [*< Ar. ta'vīl √ '-v-l*] Yorumlama, yorum.
t. +e 274b/5

tevḳīf -2- [*< Ar. tavḳīf √ v-k-f*]
 1. Durdurma, durdurulma.
t. 112b/5
 2. Tutuklama.
tevḳīf ét- -1- Tutuklamak,

yakalamak.
t. -iniz 105a/7

tevlīd -4- [*< Ar. tavlīd √ v-l-d*] *mec.* Sebep olma, meydana getirme, yol açma, doğurma.
tevlīd ét- -4- Sebep olmak, yol açmak.
t. -ecek 102b/9
t. -iyor 253a/2
t. -ti 297a/10
t. -tiği 88b/9

tevsi' -3- [*< Ar. tavsī' √ v-s-'*] Genişletme, yayma.
t. 44b/15
t. -i 126b/6

tevsi'-i ma'lūmāt -1- Geniş bilgi.
t. 126b/6

tevzī' -4- [*< Ar. tavzī' √ v-z-'*] 1. Paylaştırma. 2. Dağıtma.
tevzī' édil- -21- Dağıtılmak.
t. +di 124b/3

tevzī' ét- -3-
 1. Dağıtmak.
t. -er 253a/13
 2. Paylaştırmak.
t. -iyor 88b/11
t. -menin 88b/15

teyeli -1- [*< teyel+li <?*] Bir dikiş türü.
→ Hristo t.

teyze -8- [*< tayze < tay eze < ET. "tay < tağay 'dayı' + eze 'büyük kızkardeş' tay"*] Teyze.
t. 13a/3, 21a/8, 34b/13, 34b/19
t. +m 17a/1, 91a/2
t. +sinin 77a/16
→ Bedriye T.

tēz -2- [*< Fa. tēz*] Tez, çabuk, hemen.
t. 258b/8, 95a/15

teżād -5- [*< Ar. taḏādd √ ḏ-d-d*] Zıtlık, karşıtlık.
t. 162b/12
t. +dan 202b/4

teżād-ı his -1- Duygu zıtlığı.
t. 202b/12

tezād-ı hissiyāt -1. Duyguların zıtlığı.

t. +ımız 164b/2

tezād-ı tām -1. Tam zıtlık.

t. 202b/1

tezāhür -1. [*< Ar. tazāhur √ z-h-r*] Ortaya çıkma, belirme.

tezāhür ét- -1. Ortaya çıkmak, belirme.

t. +ti 166b/11

tezallüm -1. [*< Ar. tazallum √ z-l-m*]

Bir kişinin veya bir şeyin zulmünden şikayet etme.

→ *vādī-i t.*

tezāyüd -1. [*< Ar. tazāyud √ z-y-d*]

Artma, çoğalma.

tezāyüd ét- -1. Çoğalmak, artmak.

t. -en 147a/3

tezekkür -1. [*< Ar. taḍakkur √ d-k-r*]

Hatıra gelme, düşünme.

t. 104b/10

tezellül -1. [*< Ar. taḍallul √ d-l-l*]

Kendini aşağılama, kendini zellil görme veya gösterme.

t. +e 199a/19

tezellül -1. [*< Ar. tazallul √ z-l*]

Sarsılma, sallanma.

t. +e 141a/6

tezevvuk -1. [*< Ar. taḍavvuk √ d-v-k*]

Zevk alma.

t. +a 168b/1

tezevvüc -1. [*< Ar. tazavvuc √ z-v-c*]

Evlenme, zevce olarak alma.

t. +ü 265a/18

tezeyyün -1. [*< Ar. tazayyun √ z-y-n*]

Süslenme.

t. 139a/7

tezgāh -1. [*< Fa. dastgāh*] Dükkânlarda

satıcıların önünde bulunan uzun masa.

t. +a 234b/10

tezkere -1. [*< Ar. taḍkirat √ d-k-r*]

Küçük mektup, pusula.

t. +ye 272b/1

tezkiye -3. [*< Ar. tazkiyat √ z-k-v*]

Temize çıkarma, aklama.

t. 293a/9

t. +ler 261a/5

tezkiye ét- -1. Temize çıkarmak, aklamak.

t. -medim 293a/11

tezvîriye -1. [*< tezvîriyye < Ar. tazvîr √ z-v-r*] Ara bozuculuk,

dedikoduculuk.

→ *vesā'î-i t.*

tezyîd -5. [*< Ar. tazyîd √ z-y-d*]

Çoğaltma, arttırma, ziyade etme.

t. +e 49a/14

tezyîd-i harâret -1. Harareti

arttırma.

t. 69a/3

tezyîd-i iğbirâr -1. Dargınlığını

arttırma.

t. +la 241a/8

tezyîd ét- -2. Arttırmak, çoğaltmak.

t. -iyordu 53a/11

t. -memek 226b/3

tezyîf -1. [*< Ar. tazyîf √ z-y-f*]

Aşağılama, küçümseme.

→ *naẓar-ı t. +le*

tezyîn -2. [*< Ar. tazyîn √ z-y-n*]

Süsleme, süslenme.

t. +e 143a/5

tezyîn ét- -1. Süslemek.

t. -en 217a/13

tıb -1. [*< Ar. ṭibb √ ṭ-b-b*] Tıp, tabiplik ilmi.

→ *fenn-i t. +ta*

tıbbiye -1. [*< tıbbiyye < Ar. ṭibb √ ṭ-b-b*] Hekim yetiştirme fakültesi.

→ *mekteb-i t. +ye*

tıbkı -3. [*< Ar. ṭibḳ 'uygun, mutabık' √ ṭ-b-k + Tr. +ı(iyelik)*] Tıpkı,

tamamıyla, aynen.

t. 178b/7, 189a/15, 19a/9

tık- -3. [*< ET.*] Tıkmak.

t. -ıyorum 77a/6

t. -madı 33a/8

tıka basa -1. Boş kalmayacak

şekilde, çok sıkıştırarak.

t. 30b/3

tıkan- -2- [*< tık-a-n-*]

1. Tıkama işine konu olmak.

t. -*ırsa* 37a/14

2. Nefes alamamak, nefesi kesilmek.

t. -*ıyor* 7a/5

tıkıl- -2- [*< ET. tıķ-ıl-*] Dar veya

sıkıntılı bir yerde olmak, sıkışmak.

t. -*ıp* 25a/4

t. -*maya* 25a/1

tıkır -5- [*< yansımā sözcük*] Birbirine

vuran veya çarpan şeylerin

çıkardığı ses.

t. 132b/3

tıkır tıkır -2- Düzenli bir şekilde
vurma veya çarpma sesi çıkarmak.

t. 130b/5, 87a/8

tımbır -2- [*< yansımā sözcük*]

Melodilerden çıkan yansımā ses.

tımbır tımbır -1- Düzenli olarak
gelen melodinin yansımā sesi.

t. 130b/4

tırnak -1- [*< ET. tır̄nak*] Tırnak.

t. +*larıyla* 167a/16

tış -2- [*< ET. taş*] Dış, iç karşıtı.

t. +*ına* 28b/19

t. +*ını* 29a/2

ticāret -3- [*< Fa. < Ar. ticārat √ t-c-r*]

Alışveriş, alım satım.

t. +*i* 241a/3

t. +*in* 166b/5

t. +*iyle* 241a/11

ticārethāne -1- [*< Fa. < Ar. ticārat √ t-*

c-r + Fa. *hāna*] Ticarethane.

t. +*siydi* 245a/11

tilāl -1- [*< Ar. √ t-l-l*] Tepeler.

t. +*iyle* 100b/9

timsāl -2- [*< Ar. √ m-t-l*] Örnek,

sembol, simge.

t. +*i* 282b/4

timsāl-i bī- mişāl -1- Eşsiz örnek.

t. 138b/4

ṭīnet -3- [*< Ar. ṭīnat √ ṭ-y-n*] Tıynet,

yaratılış, maya, fitrat.

t. +*inde* 262b/2

ṭīnet-i beşer -1- İnsan tıyneti,

yaratılışı.

t. +*de* 144b/19

→ *bed-* t.

tiril -2- [*< Yansımā sözcük*.] Tiril tiril,

tir tir.

tiril tiril titre- -1- (*dey.*) Çok

korkmak.

t. -*yordu* 109a/5

Tiring -1- [*< ?*] Dönemin İstanbul’unda,

meşhur “Tiring Galata” mağazası.

T. +*in* 193a/3

tirşe -1- [*< ?*] Renk adı.

t. 43a/16

titre- -14- [*< ET.*] Titremek.

t. -*diği* 186b/2

t. -*diğini* 115a/20

t. -*memek* 220b/9

t. -*r* 34b/18

t. -*yerek* 170b/12

t. -*yip* 268b/14, 303a/18

t. -*yordu* 101a/10, 171a/13,

171a/17

t. -*yordum* 189a/4

t. -*yorsun* 109a/6

t. -*yorum* 219a/9

→ *tiril tiril t. -yordu*

tiyatro -1- [*< İtal. teatro < Lat. theatrum*

< EYun. théatron

(θέατρον)] Tiyatro, gösteri yeri.

t. 291a/9

tok -1- [*< ET. to-k < AT. *tō-*] (Ses

için) Kalın.

tok sözlü -1- Hatır gönül

gözetmeksizin, söyleyeceği şeyi

çekinmeden söyleyen.

t. 296b/7

tomar -1- [*< Ar. tūmār √ ṭ-m-r*] Deste,

yığın.

t. +*ları* 193a/6

ton -1. [tonne < Lat.] Ton (ağırlık birimi).

t. 149a/1

top -6. [tōp]

1. Gülle atan ateşli silah.

t. 112b/2

t. +*lar* 187a/13

t. +*lara* 168b/3

t. +*u* 111a/5, 170b/18

2. Top, yuvarlak biçimde olan şey, spor aleti.

t. 71a/6

topal -3. [

t. 33a/14

t. +*ı* 74b/3

Topkapı -1. İstanbul'da yer adı (saray).

T. 42b/9

topla- -6. [top+la- < ET. *tōp*]

Toplamak, bir araya getirmek.

t. -*r* 157a/14

t. -*yarak* 143a/18, 55a/8

→ 'aqlını başına *t.* - *maya*; 'aqlını başına *t.* -*yamaz*; *cesāretini t.* - *yarak*

toplan- -3. [top+la-n-] Bir araya gelmek.

t. -*acaqlarmış* 38b/1

t. -*dılar* 56b/11

t. -*mak* 126b/11

Topol -1. Yer adı (Sırbistan Topola olabilir.)

T. 108b/16

toprak -3. [topra-k] Toprak, yer.

t. 261a/2

t. +*a* 304b/15

t. +*tan* 171a/14

topuk -2. [topık < *top+ık*]

Topuk.

t. +*lara* 16b/6

t. +*larını* 20b/5

tosun -1. [mec. Sağlam yapılı, yiğit genç.

tosun gibi -1. (*dey.*) Gürbüz, sıhhatli genç veya çocuk.

t. 11a/15

toz -4. [tōz] Toz, ince toprak.

t. +*lar* 6b/12

t. +*larını* 182b/3

t. +*u* 83a/2

toz dumana karış- -1. (*dey.*) Ortalık altüst olmak, herhangi bir nedenle çevrede kargaşa durumu oluşmak.

t. -*tı* 170b/1

tövbe -3. [tavbat √ *t-v-b*] Tövbe.

tövbeler ol- -1. (*dey.*) Bir işin yapılması adına pişmanlık ve bir daha o işi yapmama kararı anlatır.

t. +*ler olsun* 27a/11

→ *büyük sözüme t.*; *küçük t.* +*de*

Trabzon -1. Şehir adı.

T. +*u* 108b/20

trampo -1. [

"tramvay".

t. 26b/13

tramvay -9. [tramway] Tramvay.

t. 244b/3

t. +*a* 244b/14, 244b/6, 72b/9

t. +*ı* 244b/16

t. +*ın* 244b/17, 244b/8

t. +*lar* 191a/10

t. +*ları* 244b/3

tren -1. [train] Tren.

t. +*e* 117a/6

trilyon -1. [trillion] Trilyon.

t. +*larca* 61a/15

tu'me -1. [tu'mat √ *t-* 'm]

Yiyecek, azık; lokma.

tu'me-i âteş -1. Ateş yemi.

t. 159a/8

tūfān -4. [t-v-f] Çok şiddetli yağmur veya fırtına; çok yoğun ve şiddetli şey.

t. 116b/4, 184b/15

t. +*lar* 118b/19

t. +*ları* 121a/12

tufulāne -5. [tiḫl √ *t-f-l* + Fa. - *āne*] Çocukça.

t. 117a/9

t. +*ye* 236b/16

→ *temenniyât-ı t. +me; hayât-ı t. +mi*
tehdîd-i laîf-i t. +si
tufuliyet -1- [*< tufuliyyet < Ar. tîfl √ t-f-*
l] Çocukluk.
→ *zamân-ı t. +inde*
tuğyân -4- [*< Ar. √ t-ğ-y*]
1. Taşma, coşma, su baskını.
t. +ın 161a/15
t. +la 158b/11
2. Haddini aşma, taşkınlık.
t. 274b/16, 298b/22
tuhaf -14- [*< Ar. tuhaf ‘hediyeler’ √ t-h-*
f] Acayip, şaşılacak, garip;
anlaşılmaz.
t. 148b/5, 178b/10, 178b/9,
230b/9, 238b/11, 250b/11, 250b/12,
299a/9, 78b/8, 95a/19
tuhafına git- -1- (*dey.*) Bir şeyi tuhaf
bulmak.
t. -tiğinde 239a/12
→ *aqlına t. şeyler de geldi*
tuhafılık -3- Tuhaf olma durumu; tuhaf
davranış.
t. +lara 44b/17
t. +ların 178b/10
tuhafılıkêt- -1- Gülünç davranışlar
sergilemek.
t. -mesini 204b/1
tuhfe -1- [*< Ar. tuhfât √ t-h-f*] Hediye.
tuhfe-i enîn -1- İnilti hediyesi.
t. 39a/18
tûl -3- [*< Ar. √ t-v-l*] Uzunluk.
t. 93a/13
t. +ü 93a/3
tûl-ı kuṭr -1- Çap uzunluğu.
t. +u 114b/18
tûlen -1- Uzunluk bakımından
t. 114b/1
tunc -1- [*< ET. tūç*] Tunç.
t. 285a/6
turre -1- [*< Ar. turrat √ t-r-r*] Alna
düşen saç, kıvrık saç.
t. +ler 139a/10

turşî -1- [*< Fa. turş+i*] Turşu.
t. 189a/15
tut- -23- [*< ET. tut-*]
1. Tutmak, ele almak, kavramak.
t. -acaḳ 194b/5
t. -maḡa 73a/15
2. Yaklaştırmak.
t. -araḳ 112b/16
3. Gereğini yapmak, yerine
getirmek.
t. -mamaḳ 299a/10
4. Hizmetine almak veya
kiralamak.
t. -mayıp 120b/2
4. Yakalamak, ele geçirmek.
t. -maz 30b/11
t. -up 33a/7
5. Yanında bulundurmak,
alıkoymak.
t. -tuḡu 67a/6
6. -den başla, başlayınız (da).
t. 31a/15
t. -unuz 192b/17, 4b/10, 82b/17
t. -unuz 93a/4
7. Ağrımaya başlamak.→ *başım t. -*
ar; başım t. -tu
8. Kaplamak, yayılmak. → *ümm-i*
cihānı t. -muş
9. Maruz bırakmak, hedef almak.→
bombardımana t. -ar
10. Bağlamak.→ *yosun t. -muş.;*
ḳaymak t. -muştı;
→ *mekān t. -up; söze t. -tuḡu; atıp*
t. -tuḡuma; mātemiñi t. -maḳ
tuttur- -5- [*< tut-tur- < ET. tut-*]
1. Direnmek, ısrar etmek.
t. -du 302b/1
2. Değdirmek, isabet ettirmek.
t. -mak 13a/14
3. Takip etmek.
t. -sam 134b/10
t. -ursam 145a/14
4. Bir işi yapmakta olmak.
t. -ur 40b/4
tutul- -11- [*< ET. tut-ul-*]
1. Yaklaştırılmak, karşısına

getirilmek.
t. -an 111a/6, 94b/17
 2. Yakalanmak, kapılmak.
t. -du 110b/5
t. -dum 32b/15
t. -muş 19a/3, 33a/17
t. -up 50b/8
 3. Kendini kaptırmak, kapılmak.
t. -ursunuz 205a/1
 4. Vücudu veya bir organı işlemez duruma gelmek.
 → *nuḡku t. -du; nuḡkum t. -du;*
'aḡilda t. -ması
ṭutuş- -2. [*< ṭut-uş- < ET. tut-*] Alev almak, yanmaya başlamak.
t. -arax 114b/11
t. -ursa 109a/11
ṭutuştur- -1. Yanmasını, tutuşmasını sağlamak.
t. -ması 153a/15
tuvalet -2. [*< Fr. toilette* 'küçük bez parçası'] Giyim, süs, tıraş olma, taranma işleri.
t. +ine 153a/19
t. +le 139a/9
ṭuyūr -1. [*< Ar. √ t-y-r*] Kuşlar.
 → *sürūd-ı t. +la*
tuz -3. [*< ET. tūz*] Tuz.
tuz ile buz ol- -3. Paramparça olmak, perişan olmak.
t. -muş 85a/20
t. -acaḡmıṣız 11a/18, 12b/17
ṭuzax -3. [*< ET. tuzaḡ <?*] Tuzak.
t. 138b/10
ṭuzaḡa düş- -1. (*dey.*) Hazırlanan tuzaḡa yakalanmak.
t. -ecek 62b/20
ṭuzaḡa düşürül- -1. (*dey.*) Birisi tarafından hazırlanan tertip nedeniyle kötü duruma düşürülmek, oyuna getirilmek.
t. -mekte 248b/5
tüfek -1. [*< Fa. tufak, tufeng*] Tüfek.
t. +lere 168b/3

tü -2. [*< yansıma sözcük*] Çeşitli duygu ifadeleri bildiren ünlem.
t 7a/14
tüken- -2. [*< ET. tüke-n-*] Bitme, tükenme.
 → *bitmek t. -mek bilmez; bitmez t. -mez*
tüket- -1. [*< ET. tüke-t-*] Bitirme, tüketme.
 → *yürek t. -meli*
tükür- -1. [*< tüf 'ses taklidi' + kür*] Tükürmek.
t. -erek 7/15
tükürük -1. [*< түкүр-үк*] Tükürük.
t. 81a/1
tül -1. [*< Fr. tulle*] Tül.
t. 90b/8
tünel -1. [*< İng. tunnel < Lat.*] Tünel.
 → *Galata T. +ine*
türāb -1. [*< Ar. turāb √ t-r-b*] Toprak.
 → *bereket-i t.*
türbe -2. [*< Ar. turbat √ t-r-b*] Türbe, kabir.
t. +den 72b/11
t. +ye 42b/17
Türk -5. [*< ET. türük*] Türk.
T. 129a/11, 165a/5, 179a/14, 181a/20, 297a/19
Türkçe -2. Türk dili.
T. +si 68b/10
T. +ye 180b/6
türlü -41. [*< ET. tür+lüg*] Türlü, çeşitli; çeşit, cins.
t. 107a/3, 121a/1, 122b/13, 155a/20, 162b/13, 165a/18, 173a/5, 196b/10, 206b/9, 214b/17, 215a/18, 219a/15, 227a/19, 228b/19, 239a/7, 242b/12, 245a/16, 24b/19, 269a/13, 275a/9, 276b/17, 277a/10, 281a/11, 283a/2, 290b/9, 291a/22, 295a/16, 298b/18, 301a/21, 36b/11, 46b/17, 58b/19, 71a/6, 88b/3, 93a/13, 98b/2
t. +sü 240b/13, 73a/4
 → *'aklı bir t. almıyor; birḡaç t. reneḡ girdi*

tüt- -1- [$\langle$ ET.] Duman çıkarmak.
t. -en 260b/20

tüy -3- [$\langle$ ET. *tū*] Tüy, ince kıl.
t. 21a/11
t. +lerinden 94b/18

tüylerim ürper- -1- (*dey.*) Kötü bir olay veya haber nedeniyle korku duymak, dehşete kapılmak.
t. -di 164b/14

uç- -3- [$\langle$ ET.]

1. Uçmak, havada gitmek.
u. -acağ 48b/16
u. -anları 129a/3
2. Solmak (renk).
 $\rightarrow$ *rengi daha ziyāde u. -tu*

uç -15- [$\langle$ ET. *uç* < AT. *ūç-*] Uç, son, nihayet, tepe.
u. +ları 191a/4
u. +u 106b/1, 118b/11, 266b/16, 62b/1, 9a/7
u. +una 68b/11
u. +unda 103a/7, 151a/4, 192b/14
u. +undan 68b/11
u. +uyla 172b/8

ucu bucağı gel- -1- (*dey.*)Başı sonu olmamak, nerede başlayıp nerede bittiği belli olamayaca şekilde çok, geniş.
u. -mez 121a/2

ucu bucağı ol- -1- (*dey.*) Başı sonu olmamak, nerede başlayıp nerede bittiği belli olamayaca şekilde çok, geniş.
u. -madığını 65a/4

uçuk -2- [$\langle$ *uç-uk* < ET. *uç-* < AT. *ūç-*]
 $\rightarrow$ *beñzi pek u.; bet beñiz u.*

uçur- -1- [$\langle$ ET. *uç-ur-* < AT. *ūç-*]
(rüzgar) Olduğu yerden alıp götürmek.
u. -uyordu 194b/5

uçuş- -1- Hep birden uçmak.
u. -uyor 191a/19

ūd -2- [$\langle$ Ar. $\sqrt{\text{'-v-d}}$] Ut (çalgı).
 'ū. 130b/4
 'ū. +um 129a/20

ufak -19- [$\langle$ *uv-ağ* < ET. *uv-şak*] Ufak, küçük.
u. 119a/8, 121a/8, 123a/19, 138b/18, 139a/19, 171a/6, 176b/11, 235a/13, 249a/9, 288b/10, 288b/9, 50b/12, 63a/5, 87a/9, 97a/2

ufak tefek -3- Boyutları benzerlerinden çok küçük olan; fazla değer taşımayan, önemsiz.
u. 220b/4, 64b/13, 83a/10

ufk -7- [$\langle$ Ar. $\sqrt{\text{'-f-k}}$]

1. Ufuk, ökyüzünün yerle birleşim noktası.
u. 157a/1
u. +lara 191a/15
2. *mec.* Anlayış, kavrayış gücü.

ufk-ı mer'î -1- Görülebilen ufuk.
u. +mize 162b/9

ufk-ı şarkî -2- Doğu ufukları.
u. +mizi 225a/17
u. +sinde 281a/19

ufk-ı şî'r -1- Güzel görüntü anlayışı.
u. 282b/8
 $\rightarrow$ *tahte'l- u.*

ufül -1- [$\langle$ Ar. $\sqrt{\text{'-f-l}}$] Yok olma, yok oluş.
u. +ünden 247a/11

uğra- -26- [$\langle$ ET. *uğur+a-*]

1. (hoş olmayan bir durum veya kötü bir olay) Başına gelmek, maruz kalmak.
u. -dığı 52b/16
u. -dım 187a/14
u. -dın 33a/5
u. -mağ 203a/7
u. -makla 242b/18
u. -maktadırlar 60b/8
u. -masından 123a/5
u. -mayacağım 175a/13
u. -mışlar 60b/8
u. -mıştır 3a/14
u. -r 289a/9, 58b/5
u. -yacağı 161a/19, 56b/7
u. -yacağınız 184b/15
u. -yacağız 36b/8

u. -yacaḳ 272b/14

u. -yan 158b/14

u. -yaraḳ 206b/2

u. -yıp 11a/5

2. Bir yerin yanından veya içinden geçmek.

u. -mayıvêrirse 230b/15

→ ḥasāra u. -yacaḳ; ḥalecāna u. -yordu; belāya u. -yoruz; neye u. -dığını bilemedi; neye u. -diğını bilemeyerek

uğraş- ⁻⁵⁴⁻ [*< uğur + a-ş-*]

1. Bir şey üzerinde çalışmak, meşgul olmak; bir şey için gayret sarf etmek, çabalamak.

u. -acağım 264b/9

u. -acaḳtı 217a/20

u. -alım 201a/11

u. -an 139a/1, 295a/19, 45a/7, 95a/3

u. -anlar 226b/15

u. -anlara 43a/6

u. -araḳ 19a/7, 248b/4, 38b/20, 52b/4

u. -ınız 43a/14

u. -ıp 202b/8

u. -ır 146b/7

u. -irken 73a/15

u. -ırlar 179a/2

u. -ıyor 200b/2

u. -ıyordu 216b/5, 234b/6, 288b/12

u. -ıyorken 194b/16

u. -ıyorlar 108b/5, 147a/8, 77a/18, 87a/4

u. -ıyorlardı 154b/12, 173a/11, 194b/11

u. -ıyorum 144b/12, 155a/10, 179a/10, 204b/12

u. -maḳ 145a/2, 150b/9, 167a/7, 201a/5

u. -maḳtan 152b/9

u. -mıştım 225a/11

u. -mıyorsunuz 43a/2

u. -tı 140b/2

u. -tığı 186b/10

u. -tığım 200b/18

u. -tığınız 296b/13

u. -tıḳları 139a/13, 143a/16, 95a/10

u. -tıḳtan 228b/18, 45a/4, 7/15

u. -tım 211a/19

2. Birinin eksik veya kusurlu taraflarını bulmaya çalışmak, didişmek.

u. -maḳtan 10b/20

uğraşıl ⁻⁵⁴⁻ Bir iş üzerinde çalışılmak.

u. -mıḳ 43a/20

uğrat- ⁻¹⁻ [*< uğur + a-t-*] Hoş olmayan bir şeyle karşılaştırmak.

u. -mıḳ 141a/6

uğultu ⁻³⁻ [*< uğul + tu < yansıma sözcük*] Uğultu.

u. 124b/4, 57a/14

u. +yu 57a/15

‘uhde ⁻¹⁻ [*< Ar. ‘uhdat √ ‘-h-d*]

Sorumluluk alma, üstlenme.

→ der- u. eylediği

uḥuvvet ⁻⁸⁻ [*< Ar. uḥuvvat √ ‘-ḥ-v*]

Kardeşlik.

u. 128b/5, 167a/1

uḥuvvet- perverlik ⁻¹⁻

Kardeşliksever.

u. +in 163a/11

uḥuvvet-i haḳīḳiye ⁻¹⁻ Gerçek

kardeşlik.

u. 163a/17

uḥuvvet-i umūmiye ⁻⁴⁻ Toplumsal

kardeşlik.

u. 169a/10

u. +deki 167a/18

u. +nin 166b/4, 167a/8

uḥuvvetkārāne ⁻¹⁻ [*< Ar. uḥuvvat √ ‘-ḥ-v + Fa. kār + āne*] Kardeşçesine,

kardeş gibi.

u. 123a/11

‘ulemā ⁻³⁻ [*< Ar. ‘ulamā √ ‘-l-m*]

Âlimler, bilginler.

u. +lar 12b/1

u. +nın 118b/4

u. +sı 4b/11

‘**ulūm** -4- [*< Ar. √ ‘-l-m*] İlimler.
u. 39a/12, 84b/7
‘**ulūm-ı riḳāziye** -2- Matematik ilimleri.
u. 66b/11
u. +*nin* 41a/4

‘**ulūvv** -2- [*< Ar. ‘uluvv √ ‘-l-v*] Yücelik, büyüklük.
‘**ulūvv-i afv** -1- Yüce af.
u. 228b/10
‘**ulūvv-i himmet** -1- Çok gayret edenler, gayretliler.
u. 102b/17

‘**ulvī** -3- [*< Ar. ‘uluvv+ī √ ‘-l-v*] Yüce, üstün.
u. 136b/19, 186b/17, 261a/20

‘**ulviye** -1- [*< ‘ulviyye < Ar. ‘uluvv+ī √ ‘-l-v*] Ulvi, yüce, üstün.
→ *manzara-i ‘u.* +*yi*

‘**ulviyet** -3- [*< ‘ulviyyet < Ar. ‘uluvv+ī √ ‘-l-v*] Yücelik, üstünlük.
u. 221a/1
u. +*ini* 273a/2
‘**ulviyet-i tefekkürāt** -1- Düşünce yücelikleri.
u. 40b/2

‘**ulyā** -1- [*< Ar. ‘ulyā √ ‘-l-y*] Çok yüksek, pek yüksek.
→ *kısm-ı ‘u.* +*sıyla*

‘**umḳ** -2- [*< Ar. √ ‘-m-ḳ*] Derinlik.
u. +*unu* 236b/4
‘**umḳ-ı ḳalb** -1- Kalp derinliği.
u. +*inde* 227a/19

‘**ummān** -5- [*< Ar. √ ‘-m-n*]
1. Çok büyük deniz, okyanus.
u. 115a/10, 115a/18, 185a/7, 191a/1
2. Genelde tamlamalarda sınırsız çokluğu veya genişliği anlatır.
‘**ummān-ı tefsīrāt** -1- Açıklama derinliği.
u. ı 40b/10

‘**umūmī** -17- [*< Ar. ‘umūm+ī √ ‘-m-m*] Umumi, genel.

u. 182b/20, 185a/6, 195a/11, 304b/16
→ *tesemmüm-i ‘u.*; *ḫalecān-ı ‘u.*; *heyecān-ı ‘u.*; *marāz-ı ‘u.*; *tesemmüm-i ‘u.*; *za’f-ı ‘u.*; *ittiḫād-ı ‘u.* +*de*; *teheyyüc-i ‘u.* +*den*; *māder-i ‘u.* +*miz*; *mātem-i ‘u.* +*ye*; *ḫalecān-ı ‘u.* +*yi*; *ḫavf-ı ‘u.* +*yi*

‘**umūmiye** -15- [*< ‘umūmiyyet < Ar. ‘umūm+ī √ ‘-m-m*] Umumi, genel.
→ *ḫayāt-ı ‘u.* -*yi mileli*; *belā-yı ‘u.*; *cazibe-i ‘u.*; *ma’lūmāt -ı ‘u.*; *uḫuvvet-i ‘u.*; *uḫuvvet-i ‘u.* +*deki*; *ḫayāt-ı ‘u.* +*den*; *ḫıfzı’s-sıḫḫa-i ‘u.* +*den*; *‘adālet-i ‘u.* +*nin*; *ḫayāt-ı ‘u.* +*nin*; *selāmet-i ‘u.* +*nin*; *uḫuvvet-i ‘u.* +*nin*; *hey’et-i ‘u.* +*sinden*

‘**umūmiyet** -1- [*< ‘umūmiyyet < Ar. ‘umūm+ī √ ‘-m-m*] Umumilik, genellik.
u. +*le* 240b/10

umūr -3- [*< Ar. √ ‘-m-r*] İşler.
umūr-ı ḫayātiye -1- Hayatla ilgili işler.
u. 83a/10
umūr-ı hükümet -1- Hükümet işleri.
u. +*e* 104b/8
umrūmda deḡil -1- (*dey.*) “Beni ilgilendirmiyor.” anlamında.
u. +*umda* 137a/19

Unḳapanı -1- İstanbul’da köprü adı.
U. 193a/13

‘**unşur** -1- [*< Ar. √ ‘-ş-r*] Unsur, öge.
‘**unşur-ı mūhlik** -1- Tehlikeli, öldürücü unsur.
u. +*in* 159a/6

unut -9- [*< ET. unit-*]
1. Unutmak, hatırlamamak
u. -*acaḳtım* 266b/6
u. -*arak* 35a/19, 50b/6
u. -*muşlardı* 302b/12
u. -*tu* 282b/11
u. -*tum* 128b/14, 133a/10, 155a/20
2. Hatırdan, gönülden çıkarmak.
u. -*amayacaḳtı* 247a/5

‘unvān -1- [$\sqrt{\text{Ar. } 'n}$] Kitap veya makale gibi çeşitli yazı türlerinin başına yazılan yazı veya kelime.
 ‘u. +larla 45a/10

‘urūḳ -1- [$\sqrt{\text{Ar. } 'r-k}$] Irklar, milletler.
 ‘urūḳ-ı muhtelife -1- Çeşitli milletler.
 ‘u. 166b/8

usan- -2- [$\sqrt{\text{ET. osan-}}$] Usanmak, bezmek.
 u. -dım 130b/5
 u. -maḳ 283a/9

uṣluca -1- [$\sqrt{\text{uṣ-luḡ-ca}} < \text{ET. us-}$] Uysal biçimde.
 u. 141a/8

‘usret -1- [$\sqrt{\text{Ar. } 'usrat} \sqrt{\text{'s-r}}$] Zorluk, zahmet, sıkıntı.
 ‘usret-i teneffüs -1- Nefes alıp verme güçlüğü.
 ‘u. 289a/13

usta -3- [$\sqrt{\text{Fa. ustā, ustād}}$] İşinin ehli, becerikli.
 u. 137a/7, 234b/18

usta işi -1- (dey.) İşinin ehli kimse tarafından yapılmış olan.
 u. 137a/7

ustalık -2- Ustalık.
 u. 223a/6, 263a/3

uṣturuplu -1- [$\sqrt{\text{Ar. } *uṣlūb}$] Derli toplu, uygun.
 u. 270b/7

uṣūl -7- [$\sqrt{\text{Ar. } 'ṣ-l}$] Yol, yöntem, tarz; kural, âdet.
 u. 200b/14
 u. +ünden 201a/14
 u. +ünü 139a/1

uṣūl-i acībe-i medeniye -1- Medeniyetin acayip âdeti.
 u. +sinden 201a/6

uṣūl-i ḥarbiye -1- Harp yöntemi.
 u. 122b/18

uṣūl-i tedāwī -1- Tedavi yöntemi.
 u. 200b/13
 → ale'l- u.

uṣulcacıḳ -1- [$\sqrt{\text{uṣul+ca+cıḳ}} < \text{Ar. uṣūl}$] Usulcacık, yavaşça.
 u. 131a/11

uṣaḳ -4- [$\sqrt{\text{ET. uṣaḳ}}$ ‘küçük’] Erkek hizmetçi.
 u. 176b/4
 u. +ı 153a/16
 u. +ım 106b/18, 106b/6

utan- -2- [$\sqrt{\text{ET. uvut+a-n-}}$] Utanmak.
 u. -dım 301a/20
 u. -masa 213a/20

‘Uṭarid -2- [$\sqrt{\text{Ar. } 'ṭ-r}$] Gezegen adı, Merkür.
 ‘U. 68b/2
 ‘U. +in 68b/4

uy- -3- [$\sqrt{\text{ET. uḡ-}}$]

1. Gereğini yapmak, riayet etmek.
 u. -araḳ 279a/4
 u. -maḳ 47a/17
2. Zevke, anlayışa uygun olmak.
 u. -maz 180b/9

uyan- -9- [$\sqrt{\text{ET. oḡun-}} < *oḡ-in-$]
 Uyanmak, uyku hâlimden çıkmak.
 u. -acaḳ 12b/15, 16b/16
 u. -araḳ 195a/1
 u. -dı 17a/10
 u. -dım 105a/10, 173a/14
 u. -ıp 43a/1
 u. -ır 17a/7, 237a/17

uyandır- -3-

1. Yeniden canlandırmak, yeniden ortaya çıkarmak.
 u. -acaḳ 249a/14
 u. -ıyor 221a/6
2. Uyku durumundan çıkarmak.
 → nefret u. -ır 202b/5

uyanık -2- [$\sqrt{\text{uyan-ıḳ}}$]

1. Uyku durumunda olmayan.
 u. 100b/6
2. Zeki, kurnaz.
 u. 3a/12

uyanıklık -1- Uyku durumunda olmama.
 u. +tan 187a/10

uydur- -1- [*< uy-dur- < ET. uğ-*]
Gerçek dışı şeyler söylemek.
u. -uyor 91a/11

uydurma -1- Uydurulmuş, asılsız, düzmece.
u. +sı 8b/19

uyğunsuz -1- [*< uy-gun < ET. uğ-*]
Uygun olmayan, yakışsız.
u. 274b/4

uyğunsuzluk -1- Uyğunsuzluk.
u. +una 276b/17

uyku -5- [*< ET. u+dı-gu < AT. *ū*]
Uyku.
uykuya dal- -1- (*dey.*) Derin uyku hâline geçmek.
u. -dığım 185a/18
uykuya geç- -1- (*dey.*) Uyumak.
u. -mek 187a/10
uyku geçir- -1- Uyku hâli yaşamak.
u. -di 206b/10
uykularını aç- -1- (*dey.*) Uyku hâlini geçirmek.
u. -mak 123a/20
→ *gözlerime u. girmed*

uyu- -7- [*< ET. u+dı- < AT. *ū*]
Uyumak.
u. -du 36b/2
u. -duktan 77a/2
u. -dular 302b/7
u. -muyor 19a/14
u. -yacak 17a/12, 22b/20
u. -yamıyor 95a/19

uyuş- -1- [*< uy-uş-*] Birbirine uymak.
u. -amayarak 162b/12

uyut- -2- [*< ET. u+dı-t- < AT. *ū*]
Uyutmak, uyumasını sağlamak.
u. -tum 6b/7
u. -uncaya 6b/13

uyuyakal- -3- [*< uyu-(y)a+kal-*]
Ansızın uyumak.
u. -dı 32b/10
u. -mışım 219a/16
u. -mışlar 123a/18

uyuz -1- [*< ET. uğuz*] Uyuz, deri hastalığı.
u. 22b/13

uza- -5- 1. Uzun duruma gelme, uzunluğu artmak.
u. -dıkca 90b/1
u. -mış 154b/14
2. Zaman bakımından uzun olmak, çok sürmek.
u. -dı 205a/9
u. -r 92b/7
u. -yan 123a/16

uzak -9- 1. Zaman ve yer bakımından uzun mesafede olan.
u. 108b/6, 189a/2, 68b/5, 98b/14
u. +lara 191a/15
u. +lardan 144b/10
u. +tır 117a/8
2. İlgisi olmayan, alakasız.
u. 180b/17
3. Nasip almamış, mahrum.
u. +tır 83a/15

uzaklaş- -6-
1. Uzağa gitmek.
u. -an 68b/8
u. -ınca 65a/15
u. -ırlar 68b/17
u. -tıkça 89a/19
u. -tıktan 232b/14
2. İlgisi azalmak, yabancılaşmak.
u. -ıp 83a/18

uzaklık -1- Uzaklık, mesafe.
u. +ları 61a/12

uzan- -8- 1. Vücudu yatar duruma getirmek.
u. -dım 100b/2
2. Bir şeye erişmek amacıyla vücudunu o şeye yöneltmek.
u. -dım 101a/17
u. -sa 51a/7
3. Ulaşmak, erişmek.
u. -an 114b/1
u. -arak 282b/13
3. Bir alana yayılmak.
u. -ıyor 146b/1, 162b/10
u. -mış 220b/8

uzat- -10- 1. İleriye doğru yöneltmek.
u. -abildiği 19a/17
u. -anlar 93a/5

u. -*araḳ* 11a/10, 13a/2, 19a/18, 283a/20
 u. -*mış* 67a/7
 u. -*tıḡı* 221a/11
 u. -*tum* 192b/4
 2. Bir şeyi vermek için yöneltmek.
 u. -*ır* 127a/1
uzatıl- -1. Uzatılmak.
 u. -*an* 218b/8
‘uzmā -2. [< Ar. √ ‘-z-m] Çok büyük, çok yüce.
 → *ṣāniye-i u. +da; mu ‘cize-yi u. +ya*
uzun -20. Zaman ve mesafe bakımından uzunluk.
 u. 125a/3, 133a/5, 141a/11, 144b/8, 16b/12, 173a/13, 177a/5, 188b/12, 20b/4, 20b/5, 232b/11, 240b/1, 26b/16, 281a/2, 45a/9, 61a/20, 93a/2
uzun uzun -1. Uzun müddet devam eder şekilde.
 u. 29a/10
uzunca -1. Biraz uzun, uzun gibi.
 u. 281a/9
uzunluḳ -1. Yazı veya sözün kapsam yönünden genişliği.
 u. +*u* 43a/20
‘uzv -1. [< Ar. ‘udv √ ‘-d-v] Uzu, organ.
‘uzv-ı diḡer -1. Diḡer uzuv.
 ‘u. 44b/14
ü -1. [< Fa. u] Ve, ile (bağlaç).
 → *bī-ser ü. būn*
übüvvetkārāne -1. [< Ar. ubuvvat + Fa. +kār+āne] Baba gibi, babaca.
 → *ḥimāye-i ü. +sini*
üç -17. [< ET.] Üç, 3.
 ü. 120b/2, 136b/13, 14b/12, 150b/12, 168b/7, 168b/8, 211a/20, 218/5, 218b/2, 246b/6, 301a/19, 39a/8, 75a/16, 84b/3, 97a/12
 ü. +*ü* 112b/12, 219a/11
üçünci -3. [< ET. üç+ünç] Üçüncü, 3.
 ü. 108b/8, 246b/4, 68b/1

üdebā -1. [< Ar. udebā √ ‘-d-b] Edipler, edebiyatçılar.
 ü. 103a/13
üflen- -1. [< üf+le-n-] Üfleme işi yapılmak.
 ü. -*en* 149a/4
üftāde -1. [< Fa. uftāde] Düşmüş, düşkün.
 ü. +*lerini* 67a/10
ümīd -9. [< Fa. umīd, ummīd] Ümit, beklenti, umut.
 ü. 116b/1
 ü. +*in* 214b/18
 ü. +*ini* 143a/11
 ü. +*iyle* 195a/18
 ü. +*lere* 50b/17
 ü. +*leri* 249a/14
ümīd-şiken -1. Ümit kıran.
 ü. 48b/11
 → *ḳat ‘-ı ü.; nā- ü.*
ümīdsiz -1. Ümitsiz, çaresiz.
 ü. 185a/10
ümīdsizlik -5. Ümitsizlik.
 ü. 190b/4, 47a/14, 217a/11, 218b/1
 ü. +*lerin* 200b/11
ümm -1. [< Ar. umm √ ‘-m-m]
 1. Anne.
 2. Asıl, kaynak.
ümm-i cihānı tūt- -1. (*dey.*) Tüm dünyaya yayılmış anlamında.
 ü. -*muş* 35a/8
ümme -1. [< Fa. < Ar. ummat √ ‘-m-m] Bir peygambere inanıp ona tabi olan topluluk.
ümme-i Muhammed -1. Hz. Muhammed (SAV)’in ümmeti.
 ü. +*i* 12b/3
ürküt- -1. [< ET. ürk-üt-] Ürkmesine neden olmak.
 ü. -*memek* 243a/6
ürper- -1. Ürpermek.
 → *tüylerim ü. -di*

üsbü 'iye -1. [*< üsbü 'iyye < Ar. usbū 'yedişer' √ s-b*] Hafta, haftalık.
→ *resāil-i ü. +ye*

Üsküdar -1. [*< Lat. skutári(on) scutarii 'kalkancılar', Yun. xrysópolis 'altınkent'*] İstanbul'da bir semt.
→ *atı alan Ü. +ı geçti*

üslüb -3. [*< Ar. uslūb √ s-l-b*] Üslup.
ü. +la 151a/15
ü. +undan 44b/4
üslüb-ı acîp -1. Tuhaf üslup.
ü. +le 44b/1

üslüben -2. [*< Ar. uslūban √ s-l-b*] Üsluben, üslup olarak.
ü. 44b/8, 206b/2

üst -25. [*< ET. *üz+*t**]
1. Yukarıda bulunan.
ü. 132b/5, 153a/6, 244b/11, 42b/8, 56b/17, 9a/13
2. Bir şeyin yukarısı, yukarıya bakan yüzeyi.
ü. +ünde 301a/14, 72b/18, 73a/12, 73a/4
ü. +ündeki 153a/3, 153a/9
ü. +ünden 72b/15, 73a/15
ü. +üne 132b/12, 173a/15, 18b/6, 26b/13, 287a/15, 35a/6, 9a/15
3. Bir kimsenin şahsı, kendisi.
ü. +ümüze 160b/5

üstüne/üzerine afiyet/iyilik sağlık:
üstüme iyilik sağlık -1. (*dey.*) Şaşma, şaşkınlık belirtmek için kullanılan söz.
ü. 91a/6

üstünden (şu kadar zaman) geçmek: (*dey.*) Aradan herhangi bir zaman, süre geçmek.
üstünden de iki sâ'at kadar geç- -1-
ü. -ti 214b/3
→ *ne ü. +üme lāzım;*

üşen -2. [*< ET. *osan, osal*] Bir işi yapmada isteksizlik durumu, bir işi yapmak zor gelmek.

ü. -iyorlar 44b/16
ü. -iyorsunuz 97a/20

üşü -3. [*< ET. üşi-*] Üşümek.
ü. -rüz 168b/17
ü. -yeceksin 21a/4
ü. -yormuş 245a/17

ütülen -1. [*< ütü+le-n- < ET. ütüg*] Ütülenmek.
ü. -iriz 94b/18

üz -1. [*< ET. üz- 'kesmek, koparmak'*] Üzülmesine sebep olmak.
ü. -mek 284b/6

üzere -7. [*< *üz+e+re < ET. *üz+e*]
1. Niyet, gaye, amaç bildirir, amacıyla.
ü. 139a/6, 161a/16, 292b/21, 304b/5, 66b/17
2. Şartıyla.
ü. 244b/16
3. Neredeyse, gerçekleşme durumunda olma.
ü. 300b/10

üzeri -69. Üzeri, üstü.
ü. 22b/8
ü. +leri 239a/4, 239a/7, 62b/9
ü. +lerinde 63a/4
ü. +lerine 167a/15, 193a/13
ü. +me 173a/16
ü. +mize 110b/16, 110b/6, 111a/7, 221a/10, 226b/19, 35a/17, 83a/1, 83a/6
ü. +nde 112b/5, 113a/20, 11a/9, 135a/6, 147a/12, 147a/2, 148b/1, 157a/1, 162b/17, 239a/1, 245a/20, 253a/20, 27a/2, 285a/7, 3a/14, 40b/11, 49a/9, 61a/8, 63a/13, 63a/15, 67a/20, 94b/14
ü. +ndeki 104b/11, 29a/8, 5a/2
ü. +nden 27a/8
ü. +ne 101a/9, 109a/7, 111a/9, 112b/19, 121a/15, 121a/18, 139a/14, 139a/9, 147a/12, 148b/3, 153a/4, 162b/1, 180b/20, 194b/20, 195a/4, 197a/19, 207a/1, 24b/12, 261a/13, 276b/12, 296b/2, 304b/14,

41a/5, 43a/17, 49a/2, 57a/6
 ü. +nize 184b/14
üzül- -1- [*< üz-ül-*] Üzülmek.
 ü. -sün 78b/11
üzüm -1- [*< ET. üz-üm*] Üzüm.
 → *ķuru ü.*
üzüntü -5- [*< üz-ün-tü*] Üzüntü.
 ü. 271a/17
 ü. +den 146b/9
 ü. +lerden 52b/16
 ü. +yü 117a/17
üzüntüler çekil- -1- (*dey.*) Sıkıntı
 veya huzursuzluk gibi olumsuz
 durumlar yaşanmak.
 ü. -ecekti 268b/2
va'z -2- [*< Ar. √ v- 'z*] Vaaz, dinî
 konuşma.
 v. 124b/12, 124b/9
vā'iz -2- [*< Ar. √ v- 'z*] Vaiz.
 v. 4b/10, 124b/9
vācib -2- [*< Ar. √ v-c-b*] Vacip,
 yapılması gerekli olan.
 v. 57a/19
vācibü'l- izāle -1- Ortadan
 kaldırılması gereken.
 v. 84b/16
va'd -2- [*< Ar. √ v-c-b*] Vaat, bir husus
 için verilen söz.
va'd ét- -1-
 1. Davranış veya tutumla bir şeyin
 yapılacağı duygusu uyandırmak,
 umut vermek.
 v. -iyordu 281a/12
 2. Vadetmek, bir şey için söz
 vermek.
 v. -tigi 259a/10
vādī -8- [*< Ar. √ v-c-b*]
 1. Vadi, İki dağ arasında uzanan
 arazi.
 v. +ler 143a/14
 2. *mec.* Tutulan yol, tarz, minval,
 zemin.
 v. +de 229a/7, 259a/13, 50b/17,
 60b/2
 v. +sinde 302b/1

vādī-i sevdā -1- Sevda vadisi.
 v. +ya 182b/18
vādī-i teẓallüm -1- Zulümden
 şikâyet minvali.
 v. 229a/20
vāh -5- [*< Ar. vāh 'yansıma sözcük'*]
 "Yazık" anlamında bir söz.
 v. 284b/1, 287a/11
vāh vāh -1- "Çok yazık" anlamında.
 v. 18b/12
vāhid -5- [*< Ar. √ v-h-d*]
 1. Tek, bir.
 v. +i 40b/20, 41a/3
 2. Birim.
 v. +leri 61a/20
 → *ferd-i v.;* *ilm-i ḥesāb-ı v. +ini*
vāhīde -1- bk. **vāhid**.
 → *kelime-i v.*
vāhīlik -2- [*< Ar. √ v-h-y + Tr. +lik*]
 Boşluk, abeslik.
 v. +ine 296b/3
 v. +ini 199a/15
vahīm -1- [*< Ar. √ v-h-m*] Çok tehlikeli,
 vehametli.
 v. 3a/7
vahīme -1- [*< Ar. √ v-h-m*] Vahim,
 tehlikeli
 → *'ākıbet-i v.*
vāhime -1- [*< Ar. √ v-h-m*] Kuran,
 kuruntu yapan.
 v. +min 143a/9
vahşī -1- [*< Ar. vahş+i √ v-h-ş*] Vahşi,
 yabani.
 v. 167a/16
vāķi -6- [*< Ar. √ v-ķ-*] Olan, vuku
 bulan.
 v. 83a/7
vāķi' ol- -3- Meydana gelmek, vuku
 bulmak.
 v. -du 289a/10
 v. -muş 187a/14, 264b/14
 → *teklīf-i v. +i, emr-i v.*
vāķi'a -3- [*< Ar. vāķi'at √ v-ķ-*] Olay,
 olgu.

v. 274b/19, 296b/15
v. +*nın* 154b/13
vākī ⁻¹- [*< Ar. vākī 'at +an √ v-k-*]
Gerçi, her ne kadar.
v. 59a/18
vākīf ⁻²- [*< Ar. vākīf √ v-k-f*] Bilen,
haberdar olan.
v. 40b/17, 252b/11
vakt ⁻⁴⁸- [*< Ar. √ v-k-t*] Vakıt, zaman,
an.
v. 102b/14, 102b/7, 114b/13,
118b/15, 124b/9, 125a/4, 12b/19,
13a/3, 142b/6, 152b/17, 169a/20,
188b/12, 202b/13, 20b/17, 213a/15,
231a/18, 277a/18, 281a/20,
286b/13, 288b/14, 34b/19, 38b/16,
3a/19, 75a/8, 79a/4, 8b/10, 93a/18
v. +*i* 225a/19, 277a/18
v. +*im* 8b/2, 26b/2
v. +*imiz* 168b/1
v. +*inden* 206b/11
v. +*inin* 220b/18
v. +*ler* 12b/9
vakt-i āhīr ⁻¹- Sonraki zaman.
v. +*e* 224b/4
vakt-i felāket ⁻¹- Felaket zamanı.
v. +*e* 170b/11
vakt-i hādīse ⁻¹- Olay vakti.
v. +*ye* 106b/17
vakt-i kıyāmet ⁻¹- Kıyamet vakti.
v. +*e* 224b/9
vakt-i memāt ⁻¹- Ölüm zamanı.
v. +*ı* 86b/13
vakt-i mu'ayyen ⁻¹- Belli, belirli
vakit.
v. +*den* 213a/9
vakt-i rūyet ⁻¹- Görme, görüş
vakti.
v. +*in* 154b/13
vakt-i temās ⁻¹- Dokunma anı.
v. +*ı* 286b/14
vakt-i vürūd ⁻¹- Erişme anı.
v. +*u* 214b/2
vakit geçir ⁻¹- (*dey.*) Bir şeyle
meşgul olmak, oyalanmak.
v. -*ecek* 184b/10

v. -*iyorlar* 180b/11
v. -*mek* 179a/10
vakitsiz ⁻¹- Uygun olmayan zamanda,
zamansız.
v. 161a/9
vaḳtiyle ⁻¹- Çok eski bir zamanda.
v. 123a/4
vālide ⁻³⁷- [*< Ar. vālidat √ v-l-d*] Anne.
v. 169a/14, 180b/19
v. +*lerimiz* 202b/8
v. +*m* 133a/11, 154b/9, 155a/1,
155a/17, 155a/6, 156b/1, 164b/14,
168b/12, 170b/7, 171a/19, 171a/3,
188b/5, 252b/11, 270b/12
v. +*mden* 144b/17
v. +*min* 201a/15, 201a/18, 202b/3
v. +*niz* 180b/10, 185a/7
v. +*nizi* 266b/3
v. +*si* 206b/12, 207a/19, 267a/18
v. +*sine* 207a/16
v. +*sini* 268b/8, 33a/12
v. +*sinin* 12b/13, 207a/7, 209a/17,
268b/5, 297a/22
v. +*siyle* 124b/8
vālide-i müşfiḳa ⁻¹- Şefkatli anne.
v. +*nız* 103a/14
vallāhi ⁻¹- [*< Ar. va'llāhi*] Yemin sözü.
v. 8b/17
Van ⁻²- Yer adı.
Van kedisi ⁻²- Van kedisi.
V. 16b/3
V. +*nden* 81a/17
vanilya ⁻¹- [*< İtal. vanilla < İsp.*]
Vanilya.
v. 22b/7
vapur ⁻³- [*< Fr. vapeur < Lat. vapor*
‘buhar’; *bateau à vapeur* ‘buharlı
gemi’ den kısaltma ile.] Vapur.
v. +*la* 140b/14
v. +*ları* 157a/15
v. +*ların* 191a/2
var ⁻²⁵- [*< ET. bar-*]
1. Belli bir yere varmak, gitmek,
ulaşmak.
v. -*ayım* 26b/4

v. -*mıştır* 85a/4
 2. Belli bir sayıya veya duruma ulaşmak, erişmek
 v. -*acak* 27a/17
 v. -*acağı* 231a/3, 243a/20
 v. -*an* 226b/9, 275a/11
 v. -*anların* 86b/18
 v. -*ıyor* 88b/5
 v. -*madıkça* 119a/18
 v. -*miş* 141a/4
 3. Kadın, evlenmek.
 v. -*acağım* 78b/4
 v. -*acak* 254b/10, 78b/4
 v. -*ıyor* 80b/16
 v. -*mak* 263a/7
 4. Bir olay veya durum belli bir sonuca ulaşmak, .. ile sonuçlanmak.
 v. -*dılar* 125a/8
 v. -*ıyorlar* 31a/19
 v. -*aktan* 304b/6
 5. Bir durumdan başka bir duruma geçmek.
 v. -*ır* 112b/18
varıncaya kadar -1. (dey.) Ne varsa her şey, herkes.
 v. 192b/18
varsın -1. Başına geldiği cümleye “bırak, o da öyle olsun” gibi anlamlar katar.
 v. +*lar* 206b/17
 → *ileri v. -maktan; ileri v. -irsa*
var -129- [< ET. *bār* < AT. **bā-r*]
 1. Var, mevcut; olan, bulunan.
 v. 106b/17, 106b/8, 109a/9, 10b/2, 10b/4, 113a/9, 117a/4, 11a/2, 120b/11, 127a/11, 128b/6, 129a/18, 129a/20, 130b/1, 130b/11, 131a/20, 136b/2, 141a/16, 142b/19, 145a/11, 146b/3, 14b/4, 151a/5, 155a/2, 155a/4, 16b/17, 170b/11, 172b/9, 178b/5, 182b/15, 192b/1, 192b/9, 193a/16, 194b/10, 195a/12, 195a/17, 201a/20, 21a/2, 220b/1, 220b/5, 221a/14, 236b/10, 239a/5, 239a/8, 241a/6, 246b/15, 24b/10, 24b/4, 250b/17, 254b/1, 258b/3,

266b/7, 272b/13, 279a/1, 284b/15, 287a/18, 299a/2, 304b/18, 31a/15, 31a/18, 34b/5, 36b/11, 50b/13, 6b/16, 72b/16, 77a/6, 7a/18, 81a/4, 85a/8, 86b/11, 8b/20, 93a/5, 99a/13, 99a/19
 v. +*dı* 105a/17, 124b/7, 137a/9, 189a/1, 206b/20, 209a/1, 219a/1, 220b/13, 223a/1, 244b/10, 245a/12, 246b/2, 247a/14, 248b/1, 263a/5, 279a/18, 38b/7, 57a/10
 v. +*dır* 145a/1, 177a/6, 182b/1, 200b/13, 202b/3, 228b/15, 260b/15, 299a/9, 300b/5, 57a/19, 58b/19, 62b/18, 66b/5, 67a/19, 68b/9, 82b/11, 82b/18, 84b/11, 95a/14 v. -*dı* 173a/6
 v. +*ım* 129a/13
 v. +*muş* 14b/19, 255a/4, 28b/5, 74b/11, 131a/4
 v. +*sa* 132b/18, 227a/14, 239a/10, 60b/13
 2. Elde bulunan her şey.
 v. +*ımızı* 119a/6
 → *hakığınız v.; ne v. ne yok; nesi v.*
varağ -6- [< Ar. √ *v-r-k*] Yazılı kâğıt.
varağ- päre -4- Mektup, name.
 v. 109a/19, 204b/7, 204b/19
 v. +*mi* 175a/4
 v. +*yi* 266b/12
 → *meāl-i v.*
vardır -1- [< *var-dır*-] Varmasına yol açmak, götürmek, ulaştırmak.
 v. -*arağ* 65a/8
vārī -1- [< Fa.] Gibi, benzer.
 → *aktrist- v.*
vārid -1- [< Ar. √ *v-r-d*] Vasıl olan, ulaşan.
vārid ol- -1- Ulaşmak.
 v. -*acak* 275a/2
varlık -2- [< *var+hık*] Var olma durumu, mevcudiyet.
 v. 187a/8
 v. +*tan* 187a/11

vasat -2- [$\sqrt{v-s-t}$]
 1. Orta.
 v. +*ı* 56b/17
 2. İçinde bulunulan şartların bütünü, ortam.
 v. +*ta* 67a/17
vāşf -4- [$\sqrt{v-ş-f}$] Bir kimse veya şeyin taşıdığı hâl, sıfat, nitelik.
 v. +*ına* 166b/13, 167a/12, 58b/1
 v. +*tır* 40b/16
vāşıl -3- [$\sqrt{v-ş-l}$] Ulaşan, erişen.
vāşıl ol -2- Ulaşmak, erişmek.
 v. -*duğu* 3a/5
 v. -*ur* 112b/1
 → *hayāl-i v.*
vāşıta -3- [$\sqrt{v-s-t}$] Araç; aracı.
 v. 184b/10, 231a/15
 v. +*ya* 216b/12
vāşıtıyla -1- Aracılığıyla.
 v. 108b/10
vāsi -1- [$\sqrt{v-s-}$] Geniş.
 v. 185a/14
vaṭan -5- [$\sqrt{v-t-n}$] Vatan, yurt, memleket.
 v. 162b/15
 v. +*ıma* 191a/6
 v. +*ımız* 162b/19, 163a/5
 v. +*larına* 122b/16
vāveylā -1- [$\sqrt{vā vaylā}$] Çılgılık, feryat.
 v. +*ya* 21a/20
vay -1- [$\sqrt{yansımā sözcük}$] Çeşitli duygularda anlamı kuvvetlendiren söz.
 v. 284b/1
vaz -7- [$\sqrt{vaz}$] Vaziyet, tavır.
 v. 229a/5
 3. Koyma, konulma.
 v. +*ıyla* 153a/13
vaz -1- Konulmak.

v. -*miş* 9a/14
vaz -1- Tespit etmek, ortaya koymak.
 v. -*mek* 183a/7
vaz -2- Koydurmak.
 v. -*di* 153a/5
 v. -*miş* 57a/11
vaz -1- [$\sqrt{vaz}$] Durum, hâl.
 v. +*lerine* 147a/13
vaz -1- Cansızca hâl, durum.
 v. +*si* 260b/18
vazgeç -3- [$\sqrt{vaz+geç}$] *bāz āmadan* 'geri dönmek' + Tr. *geç*-]
 1. Kararından veya niyetinden dönmek, caymak.
 v. -*meyecekti* 217a/8
 2. Yapmakta olduğu şeyi bırakmak, artık o şeyi yapmamak.
 v. -*mez* 165a/10
 v. -*mezsın* 11a/1
vazgeçir -4- Vazgeçmesine neden olmak.
 v. -*emedi* 205a/4
 v. -*emedikleri* 132b/11
 v. -*ivermek* 215a/7
 v. -*mekti* 300b/16
vāzih -4- [$\sqrt{vazih}$] Açık, apaçık, net.
 v. 223a/11, 53a/1, 62b/14
 → *ta bīr-i v.*
vāzihen -1- Açık bir şekilde, açık açık.
 v. 66b/11
vazife -2- [$\sqrt{vazifat}$] Vazife, görev, ödev.
 v. 298b/3
vazife-i isāliye -1- Eriştirme, ulaştırma görevi.
 v. +*sini* 253a/19
ve -297- [$\sqrt{va}$] Ve (bağlaç).
 v. 101a/10, 101a/20, 102b/16, 102b/20, 103a/2, 104b/12, 104b/18, 108b/16, 108b/18, 108b/4, 111a/13, 111a/5, 112b/9, 113a/15, 113a/17,

114b/16, 122b/19, 122b/20,
 123a/10, 123a/12, 123a/14, 123a/2,
 125a/3, 126b/5, 127a/7, 133a/11,
 134b/18, 139a/11, 139a/19, 139a/6,
 143a/1, 143a/10, 143a/11, 143a/13,
 145a/5, 145a/7, 146b/15, 147a/3,
 148b/10, 148b/18, 149a/2, 150b/14,
 150b/16, 150b/19, 150b/6, 151a/12,
 151a/13, 151a/15, 151a/8, 152b/13,
 152b/18, 153a/3, 154b/15, 159a/7,
 162b/11, 162b/18, 163a/16, 163a/6,
 163a/7, 164b/4, 164b/6, 165a/17,
 166b/3, 167a/1, 167a/18, 167a/20,
 171a/6, 172b/14, 172b/16, 172b/20,
 173a/8, 174b/18, 175a/11, 175a/13,
 175a/15, 178b/15, 178b/7, 179a/16,
 179a/18, 179a/9, 180b/19, 182b/15,
 184b/11, 184b/19, 184b/6, 184b/8,
 184b/9, 185a/13, 185a/15, 185a/4,
 186b/12, 190b/5, 191a/11, 193a/1,
 193a/13, 194b/3, 195a/19, 196b/11,
 196b/13, 198b/13, 198b/16, 198b/2,
 198b/5, 198b/7, 199a/10, 199a/13,
 199a/18, 199a/8, 200b/14, 200b/19,
 200b/2, 200b/4, 201a/10, 201a/17,
 202b/12, 203a/11, 203a/13, 206b/2,
 212b/19, 213a/5, 215a/2, 218b/1,
 222b/1, 222b/12, 223a/13, 223a/15,
 223a/3, 225a/1, 226b/14, 226b/17,
 226b/19, 226b/3, 227a/13, 227a/20,
 227a/3, 228b/10, 228b/2, 229a/5,
 230b/1, 230b/4, 232b/13, 232b/18,
 235a/10, 236b/16, 237a/5, 241a/18,
 250b/1, 253a/4, 255a/6, 256b/14,
 258b/12, 258b/9, 259a/11, 259a/19,
 260b/1, 260b/10, 260b/12, 260b/7,
 260b/9, 261a/16, 261a/9, 264b/1,
 264b/12, 264b/14, 264b/20, 265a/1,
 265a/18, 267a/14, 268b/5, 268b/8,
 271a/15, 272b/20, 273a/10, 275a/4,
 280b/15, 281a/1, 282b/6, 282b/8,
 283a/10, 283a/2, 283a/5, 285a/16,
 286b/10, 286b/4, 290b/22, 290b/4,
 291a/12, 292b/11, 292b/17, 292b/4,
 293a/21, 294b/20, 296b/7, 297a/19,
 297a/2, 298b/3, 299a/13,

299a/8, 301a/11, 303a/1, 39a/10,
 39a/12, 39a/14, 3a/12, 3a/4, 3a/6,
 40b/1, 41a/15, 42b/1, 42b/10,
 42b/2, 43a/4, 43a/5, 44b/7, 45a/12,
 45a/16, 46b/10, 46b/2, 46b/8,
 47a/10, 48b/20, 48b/4, 49a/13,
 4b/9, 50b/6, 50b/9, 51a/19, 52b/12,
 52b/3, 52b/9, 53a/4, 55a/16, 56b/5,
 57a/2, 58b/8, 59a/19, 60b/3, 60b/5,
 60b/8, 62b/1, 62b/11, 62b/5,
 63a/17, 65a/3, 66b/8, 68b/19,
 68b/2, 68b/20, 68b/5, 69a/17,
 69a/4, 75a/12, 75a/13, 82b/5,
 83a/10, 83a/11, 83a/12, 83a/14,
 83a/17, 83a/2, 84b/10, 84b/12,
 84b/8, 85a/13, 85a/16, 85a/19,
 85a/5, 86b/10, 87a/16, 87a/8,
 88b/1, 88b/2, 93a/12, 93a/14,
 94b/1, 94b/20, 94b/7, 95a/11,
 95a/5, 95a/8, 95a/9, 84b/2, 96b/7,
 99a/18, 99a/6, 99a/7, 289a/21
ve's-selām -2. Sözü kısaltmak
 amacıyla "işte o kadar, son söz bu"
 anlamında.

v. 275a/15, 296b/22

veca' -1. [$\sqrt{v-c}$] Acı, ağrı, sızı.
 v. +*ıyla* 266b/16

vechiye -1. [$\sqrt{vechiyye} < \text{Ar. } vach \sqrt{v-c-h}$] Yüze, çehreye ait, suratla ilgili.
 → *a'zā-yı* v. +*sinden*

vedā' -6. [$\sqrt{Ar. vidā'}$, *vadā'* $\sqrt{v-d}$] Veda.

vedā' -ı elīm -1. Elim veda.

v. +*le* 289a/14

vedā' -ı işve- bāzāne -1. İşveli veda.

v. +*ye* 255a/15

vedā' -et -1. Sevilen bir şeyle olan
 ilgisini kesmek.

v. -*iyor* 189a/8

v. -*mek* 298b/5

→ *nazar-ı* v.; *hīn-i* v. +*da*

vedāen -1. Veda olarak, veda şeklinde.
 v. 218b/17

vefā -2. [$\sqrt{Ar. vafā'}$ $\sqrt{v-f-y}$]

1. Sevgi, dostluk bağlılığı. → *āgūş-*

ı v. +sında
 2. İstanbul'da bir mahalle adı.
 V. +daki 73a/11
vefākār -1- [*< Ar. vafā' √ v-f-y + Fa. +kār*] Vefalı.
 → *muḥāṭab-ı* v. 142b/14
vefāt -3- [*< Ar. vafāt √ v-f-y*] Ölüm ,
 ölme.
 v. +la 195a/11
vefāt ét- -1- Ölmek.
 v. -en 191a/7
 v. -mişti 55a/17
vehāmet -4- [*< Ar. vaḥāmat √ v-h-m*]
 Güçlük, tehlikeli durum.
 v. +i 103a/8, 226b/12
 v. +ini 275a/8
 → *derece-i* v. +ini
vehle -1- [*< Ar. vahlat √ v-h-l*] İlk an,
 başlangıç.
vehle-i nazar -1- İlk bakış.
 v. +da 290b/18
vehleten -2- [*< Ar. vahlat+an √ v-h-l*]
 Ansızın, birdenbire.
 v. 238b/13, 52b/1
vehm -1- [*< Ar. vahm √ v-h-m*]
 Gerçekte olmadığı hâlde var sanılan
 düşünce, zan.
vehm-i rü'yet -1- Serap.
 v. +ten 61a/8
velādet -1- [*< Ar. vilādat √ v-l-d*]
 Doğum, doğuş.
 → *tārīḥ-i* v. -i medfūnīn
velev -1- [*< Ar. va lav*] Eğer ki, olsa da,
 ise de.
 v. 152b/7
velī -2- [*< Ar. valīy √ v-l-y* 'idare
 etmek, işini üzerine almak,
 sevmek'] Bir çocuğun
 sorumluluğunu üstüne alan kimse.
 v. +leri 102b/13
 v. +lerim 298b/10
velvele -6- [*< Ar. valvalat √ v-l*]
 Gürültü, patırtı.
 v. +ler 185a/20
 v. +si 35a/8

velvele- engiz -1- Gürültü koparan.
 v. 153a/1
velvele-i hayāt -1- Yaşam gürültüsü.
 v. +ıyla 191a/5
velvele-i meşālih -1- İş gürültüsü.
 v. +ini 213a/18
velveledir kop- -1- Büyük gürültü
 çıkmak.
 v. +tu 157a/19
Venüs -2- [*< Fr. vénus*] Gezegen adı,
 Venüs, Zühre.
 V. +e 39a/18
 V. +lerden 143a/13
vér- -127- [*< ET. bér-, bir- < AT. *bēr-*]
 1. Uzatmak, tutuşturmak; teslim
 etmek.
 v. -di 152b/15
 v. -diğimi 165a/7
 v. -dik 271a/4
 v. -ecek 254b/1
 v. -erek 119a/10
 v. -eyim 30b/16
 v. -sin 59a/6
 v. -sinler 30b/9
 2. Düşünce, bilgi, emir, nasihat vs.
 şeyleri iletmek, bildirmek.
 v. -di 106b/11
 v. -diğiniz 184b/4, 251a/9, 296b/9
 v. -eceği 56b/7
 v. -eceğiniz 200b/7
 v. -emez 149a/10
 v. -en 14b/13
 v. -mek 140b/11
 3. Hasıl etmek, oluşturmak; bir şey
 üzerinde etki etmek.
 v. -diği 151a/8, 185a/18, 255a/18,
 258b/12
 v. -ecek 110b/5
 v. -en 143a/11
 v. -iyordu 51a/5
 4. Ödemek.
 v. -diğimiz 166b/2
 v. -emeyen 128b/8
 v. -erek 165a/8
 v. -ip 241a/14
 v. -meyip 165a/17

5. Birisiyle evlendirmek.
 v. -ecekler 264b/17
 v. -eceklerdi 298b/11
 v. -eceklermiş 77a/17
 v. -medikten 78b/1

6. Satmak.
 v. -irdiğ 29a/2
 v. -irken 29a/1

7. Bağışlamak, bahşetmek.
 v. -miş 179a/18

8. Tezlik bildiren birleşik fiiller oluşturur.
 → *nazar değ-i+v. -ir; işbāt et-i+v. -miş; kaldır-ı+v. -di; şal-ı+v. -diler; şal-ı+v. -irler; çek-i+v. -mek; de-yi+v. -irim; terk et-i+v. -irim; git-i+v. -di; inan-ı+v. -irsiniz; kes-i+v. -irse; sev-i+v. -irse; uğra-mayı+v. -irse; vazgeç-i+v. -mek; yürü-(y)ü+v. -di*
 → *geri v. -di; alevlere v. -di; cevāb v. -di; cevābını v. -di; haber v. -di; karar v. -di; konferans v. -diği; vücūd v. -diği; konferans v. -diğın; sebebiyet v. -diğine; söz v. -dik; haber v. -dikleri; haber v. -diler; ta 'līmāt v. -dim; karar v. -dim; konferans v. -dim; cevābını v. -diniz; ihtimāl v. -direcek; ma 'nā v. -eceğimizi; ehemmiyet v. -eceğini; dehşet v. -ecek; kasvet v. -ecek; şadra şifā v. -ecek; zihinlere durgunluk v. -ecek; konferans v. -eceklermiş; cevāb v. -eekti; ihtimāl v. -emiyor; haber v. -en; ihtimāl v. -enler; cān v. -eyim; el ele v. -erek; kulak v. -erek; kulağını v. -erek; naşihat v. -eyim; mā 'lūmāt v. -iniz; haber v. -iniz; haber v. -ir; kulak v. -ir; kuvvet v. -ir; şekli v. -irdi; söz v. -irler; konferans daha v. -irsen; alıp v. -iyor; kulağını v. -iyorlar; haber v. -iyorlardı; söz v. -iyorum; korku v. -mege; nihāyet v. -mek; foyayı meydāna v. -mekten; meydān*

v. -memek; *haber v.;* *haber v. -meniz; haber v. -mesi; konferans v. -mey; ihtimāl v. -mezsınız; karar v. -mişler; karar v. -mişti; söz v. -mişti; konferans v. -miştım; karar v. -miştir; cevāb v. -miyordu; ihtimāl v. -miyordum; meydān v. -miyorlar; ses bile v. -miyor; bereket v. -sin ki; cevāblar v. -diler; cevābını v. -dim; ehemmiyet v. -en; dersleri v. -en; cevābını v. -iyorlar; murād alıp murād v. -meden*

vèrmış olduğunuz söz -1. → **söz vèr-**
 v. 299a/12

vèrdir- [**< vèr-dir-**] Vermesini sağlamak.

→ *ihtimāl v. -ecek*

vèril- -21. [**< ET. bër-il- < AT. *bër-**]

1. Katılmak.

v. -e 122b/8

2. İletilmek, bildirilmek.

v. -ecek 126b/10, 181a/16

v. -ir 153a/15

v. -iyorsa 124b/13

v. -mez 153a/15

3. İkram edilmek; ele tutuşturulmak.

v. -ince 271a/1

→ *haber v. -eceği; haber v. -en; konferans v. -en; nāmı v. -en; gönül v. -ir; nāmı v. -ir; karar v. -di; nāmı v. -d; haber v. -en; haber v. -iyor; şalālar v. -iyor*

vesī -1. [**< Ar. vasī** '√ v-s-'] Geniş.
 v. 103a/9

vesā'il -1. [**< Ar. √ v-s-l**] Vesileler.

vesā'il-i ğalebe -1. Üstünlük

vesileleri.

v. 95a/6

vesāire -1. [**< Ar. va sā'irat** '√ s-'-r] Ve diğerleri, benzerleri.

v. 61a/19

v. 66b/12

vesā' it̄ -2. [*< Ar. vasā' it̄ √ v-s-t̄*] Vasıtalar, araçlar.
vesā' it̄-i şu' ūdiye -1. Yükselme, yukarıya çıkma araçları.
v. 121a/18
vesā' it̄-i tezwīriye -1. Ara bozucu vasıtalar.
v. 95a/5
vesīka -2. [*< Ar. vaṭīkat √ v-t-k̄*] Belge.
v. +sı 142b/18, 144b/11
vesīle -2. [*< Ar. vasīlat √ v-s-l̄*] Vesile, sebep.
v. 182b/1
vesīle-i istihzā -1. Eğlenceye alma, alay etme vesilesi.
v. 236b/19
veter -1. [*< Ar. vatar √ v-t-r*] Kiriş.
v. +inin 114b/18
veyā -6. [*< Ar. va + Fa. yā*] Veya.
v. 147a/14, 149a/13, 198b/19, 290b/14, 296b/11, 63a/6
vicir -4. [*< Yansıma sözcük*] Vicir.
vicir vicir -2. Bazı şeylerin bolluğunu, kaynaşmasını anlatan söz.
v. 9a/17, 20b/9
vızıl -1. [*< vızıl+da-*] Hafif sesle sürekli bunaltıcı sesler çıkarmak.
v. +maya 123a/19
vızırrr -1. Ses taklidi söz.
v. 173a/1
vicdān -2. [*< Ar. √ v-c-d*] Vicdan.
v. 201a/2
→ *münevveriyet-i v.*
vicdāniye -3. [*< vicdāniyye < Ar. vicdān √ v-c-d*] Vicdanla ilgili, vicdanî.
→ *'adālet-i v.; istirāhat-ı v.; 'adālet-i v. +nin*
vilāyet -1. [*< Fa. < Ar. vilāyat √ v-l-y*] Şehir, il.
v. +leri 108b/16
vird -1. [*< Ar. √ v-r-d*] *mec.* Çok tekrarlamak, diline dolama.
vird-i zebān -1. Dile dolama, dilden

düşürmeme.

v. +ım 204b/1

Viyana -1. Yer adı.

V. 159a/5

viyeraj -1. Hz. Meryem'i resmetme.

v. 139a/12

vuķū -24. [*< Ar. √ v-k̄-*] Olma, meydana gelme.

v. +u 112b/13, 85a/5

v. +undan 158b/7, 271a/14

vuķū -ı mevt -1. Ölüm meydana gelmek, ölme durumu.

v. 190b/1

v. +i 98b/19

vuķū bul- -15. (*dey.*) Olmak, meydana gelmek.

v. -acaķ 116b/13, 195a/8, 222b/6, 274b/16, 99a/4

v. -acaķtı 302b/16

v. -an 146b/19, 158b/9

v. -du 195a/4, 107a/17, 98b/6

v. -duķunu 215a/17, 65a/12

v. -mayacaķtır 111a/14

v. b-sa 110b/19

vuķūa gel- -3. Vuku bulmak, olmak.

v. -ecek 112b/14, 150b/6

v. -ecekse 117a/14

→ *ihtimāl-i v. +ndan*

vuķū āt -1. [*< Ar. vuķū +āt √ v-k̄-*] Meydana gelen olaylar, vakalar.

vuķū āt-ı semāviye -1. Semavî olaylar.

v. +nin 98b/12

vuķūf -7. [*< Ar. √ v-k̄-f*] Anlama, bilme; bilgi.

v. 291a/8rı

v. +um 252b/9

v. +undan 274b/10

v. +unuz 252b/7

→ *erbāb-ı v.; bī- v. kaldıkla*

vur- -7. [*< ET. ur- < AT. *hūr-*]

1. Elini veya başka bir şeyi hızla indirmek, hızla çarpmak.

v. -acaķmış 235a/10

v. -araķ 5a/4

- v. -ma 6b/7
2. Kötü tesir etmek, zara vermek, dokunmak.
v. -muş 37a/5
3. Çarpmak.
v. -uyordu 172b/3
4. (saat) Çalmak.
v. -maya 286b/11
→ dem v. -uyor
- vuşlat** -1- [*Ar. vaşlat* √ v-ş-l] Sevgiliye kavuşma.
→ *lezzet-i* v. +i
- vuşül** -5- [*Ar. vaşlat* √ v-ş-l] Ulaşma, erişme, varma.
v. 86b/9
v. +de 82b/9
v. +lerinde 69a/15
v. +ümden 289a/18
v. +üinden 161a/18
- vužüh** -8- [*Ar. vuđüh* √ v-d-ḥ] Açık olma, açıklık.
v. 83a/14
v. +la 100b/7, 228b/18, 43a/11
v. +tan 43a/20
v. +u 40b/12
v. +unu 53a/18
→ *lisān-ı* v.
- vücūd** -31- [*Ar. vucūd* √ v-c-d]
- Gövde, beden.
v. 80b/8, 87a/7
v. +larımızdan 171a/7
v. +larımızın 87a/6
v. +larının 39a/5
v. +u 50b/1, 288b/19
v. +um 194b/18, 32b/17
v. +umu 115a/19, 189a/13, 79a/16
v. +umuz 58b/7
v. +umuzun 58b/18
v. +un 179a/19, 181a/15, 59a/18
v. +una 194b/14, 270b/4
 - Varlık.
v. +lara 84b/16
v. +una 148b/15
v. +unu 181a/10
 - Var olma, bulunma.
v. +u 91a/12

- vücūd-ı maḥkūm** -1- Mahkum vücut.
v. 188b/18
- vücūd-ı müsteşnā** -1- Seçkin kimse.
v. +yı 48b/18
- vücūd bul-** -1- (*dey.*) Oluşmak, meydana gelmek.
v. -muştı 283a/10
- vücūd vēr-** -2- (*dey.*) Meydana getirmek, oluşturmak.
v. -diği 263a/10
v. -diği 217a/6
→ *işbāt-ı* v. *etti*; *ma'bed-i* v. +umun; *ma'bed-i* v. +unuzu
- vücūdlu** -1- Vücudu iri yapılı olan.
v. 80b/7
- vürūd** -10- [*Ar. vurūd* √ v-r-d] Gelme, erişme, ulaşma, varma.
v. 126b/4
v. +u 224b/9
v. +una 117a/3, 203a/3, 206b/11, 213a/11, 244b/5
v. +unu 242b/2
- vürūd-ı mu'ayyen** -1- Belirli geliş.
v. +ini 102b/11
→ *ber-mu'tād vaḥt-i* v. +u
- vüs'at** -4- [*Ar. vus'at* √ v-s-] Genişlik, kapsam.
v. 93a/8
v. +i 67a/3, 84b/2
- vüs'at-ı ğayr-ı mütenāhī** -1- Sonsuz genişlik.
v. +ye 65a/10
- vüs'** -1- [*Ar. vus'* √ v-s-] Güç, kuvvet.
v. +ümiin 228b/17
- yā** -49- [*Fa.*]
- Hele, özellikle.
y. 137a/14, 14b/2,
 - Bir düşüncenin tersi düşünüldüğünde kullanılır.
y. 109a/10, 224b/9,
 - Bilinen bir şeyden bahsedilirken hatırlatma nedeniyle soru şeklinde kullanılır.

y. 132b/16, 25a/3,
 4. Çekimli fiillerden sonra gelerek anlamı güçlendirir.
 y. 150b/8, 173a/18, 178b/12, 206b/16, 226b/10, 253a/10, 262b/15, 277a/3, 27a/19, 284b/5, 33a/8, 74b/10, 78b/4,
 5. Ya veyā, ya...yāhūd, ya...ya...
 y. 152b/12, 182b/1, 181a/12, 181a/13, 275a/3, 81a/12, 94b/15
 6. Cevap durumundaki cümlelerin sonunda ‘fakat, ancak’ anlamında kullanılır.
 y. 18b/15
 7. Soru cümlelerinin başında anlamı güçlendirir.
 y. 20b/3, 229a/13, 73a/13, 73a/18, 74b/15, 77a/9
 → öyle y.; hani y.
yā -17- [*< Ar.*] Ey, a.
ya Rabbi -5- Ey Allahım, ey Rabbim.
 y. Rabbi 100b/20, 33a/15, 36b/14, 97a/18, 174b/14
 → aman y. Rabbi
-yāb -5- [*< Fa.*] Bulan, bulucu.
 → şeref- y. -ı huzurunuz; zafer- y. olabilmek; fenā’ - y. oldular; fenā’ - y. oluyor; perveriş-y. olan
yābān -1- [*< Fa. biyābān* ‘çöl’] Yaban.
yābāna atıl -1- Önem verilmemek, önemsiz görülme.
 y. -acaḳ 83a/5
yābāncı -3- Yabancı.
 y. 23a/12, 30b/1, 44b/11
yağ -5- [*< ET.*] Yağmak, gökten düşmek.
 y. -acaḳ 83a/4, 9a/3
 y. -acaḳmıṣ 35a/18
 y. -dıktan 120b/5
 y. -maḳtadır 82b/16
 → başımıza taş y. - acaḳ
yağ -4- [*< ET. yāğ*] Yağ.
 y. 28b/15
 y. +ı 108b/12

y. +lara 166b/2
 y. +ları 107a/12
yağhāne -1- Yağhane.
 y. 8b/11
yağlıkcı -1- Yağlıkçı.
 y. 89a/1
yağma -1- [*< Fa. yağmā, yāğmā*] Yağma, talan.
yağma yok -1- Haksızlık sayılan bir durum karşısında “Böyle bir şey olmaz, hiç öyle olur mu?” anlamında kullanılan söz.
 y. 183a/5
yağmur -2- [*< ET. yağ-mur*] mec. Çok ve sık düşen, gelen şey.
 y. 107a/7
 y. +u 83a/7
yağmurlu -1- Yağmurlu.
 y. 221a/7
yaḥnī -1- [*< Fa. yaḥnī* ‘pişmiş, pişkin’] Yahni.
 y. 80b/18
yāhūd -19- [*< Fa. yā+ḥod*] Yahut.
 y. 122b/15, 135a/9, 142b/3, 182b/4, 198b/15, 204b/4, 217a/12, 221a/17, 238b/14, 245a/11, 258b/18, 275a/3, 40b/1, 46b/6, 56b/6, 63a/6, 68b/16, 94b/15, 152b/13
Yahūdī -1- [*< Ar. yahūd+i* *< İbr.*] Yahudi.
 Y. 277a/13
yaḳ -3- [*< ET. yaḳ- < *ya-ḳ-*]
 1. Yanmasını sağlamak, tutuşturmak.
 y. -araḳ 69a/5
 2. mec. Çok güçlü aşk uyandırmak.
 y. -an 227a/17
 3. Mahvetmek, zarar vermek.
 y. -ıyor 259a/15
yaḳa -3- [*< ET. *ya-ḳ-a*] Giysilerde boyun bölümü.
 y. +sına 7a/14
 y. +sını 245a/18, 292b/22
Yaḳacıḳ -1- Yer adı.
 Y. 304b/19

yağala- -3. [*< yağa+la-*]
 1. Ele geçirmek, derdest etmek.
 y. -r 30b/10
 2. Belirlemek, tespit etmek.
 y. -yabilmek 223a/12
 3. *mec.* Bir yerde bulmak.
 y. -yayım 255a/7
yağalık -1. Yakalık.
 y. +ını 80b/5
yağar- -1. [*< yāḡ-ar- < ET. yāḡ*
 ‘yaklaşmak, yakın olmak’]
 Yakarmak.
 → *yalvara* y. -a
yağıl- -1. [*< *ya-ḡ-ıl-*] Yanması
 sağlanmak.
 y. -dı 56b/4
yağın -8. [*< ET. ya-ḡ+ın*]
 1. Yakın, uzaklığı az olan.
 y. 222b/9, 68b/2, 68b/4
 2. Aralarında sıkı ilgi bulunan.
 y. 180b/18,
 3. Benzeyen.
 y. 297a/17, 98b/13
 3. Erişmesi veya olması zaman
 bakımından yaklaşmış olan.
 y. 12b/9, 195a/2
yağında -1. Çok geçmeden.
 y. 265a/10
yağışıklı -1. [*< *ya-ḡ-ıṣ-ıḡ+lı*] Güzel,
 gösterişli, alımlı (erkek).
 y. 235a/3
yağlaş- -9. [*< *ya-ḡ+la-ṣ-*] Yaklaşmak,
 yakına gelmek.
 y. -acağı 220b/16
 y. -araḡ 249a/17, 252b/5
 y. -ıp 226b/6
 y. -ırlar 69a/8
 y. -mıştı 171a/18
 y. -tı 245a/19
 y. -tıkça 89a/5
 y. -tıkları 147a/4
yal- -1. [*< ET. yalḡa-*] *mec.* Sıyrarak,
 dokunarak geçmek.
 y. -yor 108b/13

yalan- -1. [*< ET. yalḡa-n-*] Kendini
 yalamak.
 y. -ip 30b/4
yalan -15. [*< ET. yalḡan*] Yalan, asılsız
 söz; uydurma.
 y. 129a/9, 133a/1, 13a/16, 152b/2,
 152b/3, 268b/16, 270b/18, 304b/18,
 8b/19, 97a/14
 y. +dı 151a/16
 y. +ı 13a/15
 y. +lardan 201a/8
yalancı -2. [*< ET. yalḡan+çı*]
 1. Sahte, taklit.
 y. 10b/15
 2. Yalan söylemeyi huy edinmiş
 kimse. → *Emsālin* y. +sıyım
yalancılık -2. Yalancı olma durumu.
 y. +ları 164b/12
 y. +taki 304b/7
yalnız -14. [*< ET. yalanḡuz*]
 1. Yalnız, tek başına.
 y. 188b/9, 287a/11,
 2. Sadece.
 y. 104b/19, 132b/16, 142b/19,
 145a/10, 185a/6, 191a/1, 223a/17,
 224b/11, 224b/3, 271a/11, 36b/17
 3. Fakat, ama.
 y. 45a/16
yalvar- -7. [*< ET. yalvar- ~ yalbar-*]
 Yalvarmak.
 y. -dım 130b/17
 y. -ırım 130b/8
 y. -ırlardı 301a/18
 y. -ıyor 226b/2, 51a/17
 y. -sın 216b/14
yalvara yağara -1. Çok yalvararak.
 y. 216b/12
yaman -1. [*< ET. yaman* ‘kötü, fena’]
 Gücü, becerikliliği, ustalığı
 alışılmışın üstünde olan, usta.
 y. 204b/14
yan- -8. [*< ET. yan- < AT. *yā-*]
 1. Yanmak, tutuşmak, alev almak.
 y. +an 147a/14
 y. -ıyor 108b/2
 2. Esef etmek, hayıflanmak,

acınmak.

y. -arım 280b/8

y. -mam 22b/6

3. Çok ızdırap çekmek, çok üzülmek, acı çekmek.

y. -arak 214b/7

4. Şiddetli bir istek duymak.

y. -ıyor 47a/3

→ *başı ateşlere y. -dı; cānı y. -ınca*

yan -35- [*< ET. yan < AT. *yān*]

1. Bir yerin eksenine göre sağ veya solda kalan kısmı.

y. 245a/14, 246b/2

2. Bir tarafa yönelmiş olan.

y. 35a/6

3. Taraf, yön, cihet.

y. +da 147a/6

y. +ımda 194b/19

y. +ına 135a/9

y. +ında 173a/15

y. +ındaki 92b/3

y. +ındakinin 58b/11

4. Vücudun sağ veya sol tarafı.

y. +dan 233a/5

y. +ımı 33a/16

5. Birlikte, beraberinde olma.

y. +ıma 130b/8

y. +ında 228b/14

y. +ındaki 212b/3

6. Kat, nezd, huzur.

y. +ımuza 270b/2

y. +ına 12b/13, 206b/13, 211a/20,

242b/9, 270b/15, 284b/2

y. +ına 81a/6

y. +larına 302b/2

y. +ından 209a/17

7. Yakın, civar.

y. +ımuza 93a/10

y. +ına 89a/5, 9a/10

y. +ında 30b/12

y. +ından 15a/1, 210b/18, 92b/18

yan yana -1- Birbirinin yanında, birlikte.

y. 61a/4

yanı baş -1- Hemen yanında, çok yakınında.

y. +ında 246b/9

→ *iki elim y. +ıma gelecek*

yanak -2- [*< ET. yanak < yan + ak*]

Yanak.

y. 80b/18

y. +ları 109a/7

yanardağ -1- [*< yan-ar dağ*] Yanardağ.

y. 85a/8

yanış -3- [*< yan+aş-*] *mec.* Bir şeyi kabu etme hususunda istek göstermek.

y. -an 27a/18

y. -mıyorlar 28b/18

y. -mıyorlardı 222b/18

yangın -13- [*< yan-gın*] Yangın.

y. 108b/17, 119a/18, 157a/7,

170b/9, 171a/17, 302b/6, 64b/17

y. +ı 170b/5

y. +ın 109a/9, 161a/20

y. +ının 170b/3

y. +lar 85a/5

yangın kulesi -1- Yangın kulesi.

y. +nin 187a/20

yanık -3- [*< yan-ık*] Duygulu, dokunaklı, etkili.

y. 23a/2

y. +mış 23a/5

yanıl -4- [*< ET. yanıl- < *yan-ıl-*]

Yanılmak.

y. -ırız 64b/14

y. -mış 168b/10, 170b/9

y. -mışım 175a/14

ya'ni -23- [*< Ar. √ 'n-y*] Yani.

y. 115a/1, 119a/12, 125a/17,

213a/2, 220b/12, 229a/11, 240b/4,

241a/6, 60b/4, 62b/19, 64b/1,

66b/1, 68b/1, 68b/10, 69a/20,

69a/6, 83a/2, 86b/7, 91a/2, 92b/1,

119a/18, 267a/7, 293a/21

yanlış -2- [*< yan-ıl-ış*] Yanlış.

y. 167a/5, 186b/8

yap -47- [*< ET.*]

1. Davranmak, hareket etmek.

y. -acağım 19a/11, 76b/2

y. -acağımı 19a/2

y. -*acağımızı* 161a/5
 y. -*acağını* 46b/1
 y. -*acağınız* 117a/1, 34b/2, 94b/9, 98b/4
 y. -*acağ* 269a/18
 y. -*acağlarmış* 37a/10
 y. -*acağsa* 76b/1
 y. -*acağsın* 18b/19, 75a/19
 y. -*acağsınız* 173a/19
 y. -*acağtı* 215a/19, 244b/6
 y. -*alım* 179a/16, 287a/12
 y. -*arım* 131a/9
 y. -*arız* 109a/11
 y. -*ayım* 128b/18, 204b/11, 76b/5
 y. -*ıyor* 284b/6
 y. -*sa* 216b/18, 54b/13
 2. Bir işle uğraşmak, meşgul olmak.
 y. -*arım* 131a/4
 3. Düzenlemek, tertip etmek.
 y. -*arız* 277a/17
 y. -*arsağ* 277a/17
 y. -*arsınız* 277a/15
 y. -*ıyor* 87a/19
 y. -*maz* 277a/14
 y. -*tı* 140b/17
 4. İşlemek, gerçekleştirmek.
 y. -*tılar* 13a/14
 5. Yerine getirmek, uygulamak, ifa etmek.
 y. -*mağ* 145a/3
 y. -*maları* 110b/17
 y. -*mayacakları* 13a/19
 y. -*maz* 36b/19, 37a/1
 y. -*tı* 269a/16
 y. -*tığ* 234b/16, 27a/15
 y. -*tığım* 4b/1
 y. -*tığına* 173a/9
 → 'ağına geleni y. - *mağ*
yapı -1. [*< ET. yap-ıg*] Yapı, bina.
 y. 12b/9
yapıl -5. [*< ET. yap-ıl-*]
 1. Yapı kurulmak, inşa edilmek.
 y. -*dı* 8b/9
 y. -*acak* 122b/1
 2. Tertip edilmek, düzenlenmek.
 y. -*an* 276b/17

3. Hazırlanmak.
 y. -*an* 276b/14
 y. -*mış* 234b/14
 4. Hareket edilmek, davranılmak.
 y. -*ır* 117a/2
yapın -1. [*< ET. yap-ın-*] Örtünmek, bürünmek.
 y. -*ırlar* 36b/6
yapışkan -1. [*< ET. yapışgan < yap-ış-ğan* 'yapışma özelliği olan'] Bir tür ot bitkisi.
 y. +*larla* 42b/16
yapma -3. [*< yap-ma*]
 1. Gerçek olmayan, yapmacık.
 y. -*ma* 223a/8
 2. Yapay, sahte.
 y. -*ma* 11a/12, 280b/19
yaprak -2. [*< ET. yapırğak, yalpırğak < *yalpı-r-ğak*] Yaprak.
 y. +*larıyla* 100b/14
yaprak kımılda -1. (*dey.*) Hava sakın olmak, hiç rüzgâr olmamak.
 y. -*mıyor* 286b/17
yaptırt -1. [*< yap-tır-t-*] Yaptırtmak, inşa ettirmek.
 y. -*acağınız* 174b/15
yâr -3. [*< Fa.*] Yâr, sevgili.
 y. +*i* 89a/4
 → *teğassür-i y.*; *muğbir-i y.* +*ini*
yara -3. [*< ET.*] Yaramak, uygun olmak.
 y. -*maz* 269a/15, 90b/9
 → *işe y.* -*dığına*
yara -2. [*< Kıp. yara ~ Moğ. yara < ?*] Yara.
 y. +*ların* 226b/13
yara-i tedennî -1. Derin yara.
 y. +*nin* 43a/10
yaradan -1. [*< ET. yaratgan < yarat-gan*] Yaradan, Allah.
 y. 71a/18
yaramaz -1. [*< yara-maz*] Yaramaz, haşarı.
 y. 19a/13

yaran- -1- [*< ET. yara-n-*] Yaranmak.
y. -*mağ* 226b/16

yaraş- -1- [*< ET. yara-ş-*] Yaraşmak.
y. -*ır* 291a/9

yaraştır- -2- Yaraştırmak.
y. -*ıp* 209a/5
y. -*mış* 270b/4

yaraştırılış -1- Yaraştırılış,
yakıştırılmış, yakıştırma.
y. 50b/4

yarat- -4- [*< ET.]* (Allah) Yaratmak,
halketmek.
y. -*mış* 128b/19, 198b/19, 269a/5
y. -*tıklarını* 168b/2
→ Allah *öğmüştü* y. -*mış*

yaratıl- -5- [*< yarat-ıl-*] Yaratılmak.
y. -*mağ* 264b/10
y. -*mağtan* 264b/14
y. -*mayı* 178b/11
y. -*mış* 176b/9, 290b/14

yardağ -1- [*< Fa. yar+dih, yār+dēh*]
Yardımcı, yamak.
y. +*ı* 44b/20

yardım -1- [*< *Fa. yāri ‘yardım’*]
Yardım.
y. +*ıyla* 126b/5

yarı -5- [*< ET. yar-u*] Yarı, yarım.
y. 21a/5
y. +*sı* 211a/8

yarı yarıya -2- Yarısı kadar.
y. 166b/3, 190b/11

yarım -8- [*< ET. yar-ım*] Yarım, bir
şeyin yarısı.
y. 14b/11, 186b/16, 186b/3,
190b/16, 231a/19, 245a/4, 287a/1

yarım kal- -2- (*dey.*)
Tamamlanmamak,
sonuçlanmamak.
y. -*dı* 150b/12

yarın -2- [*< ET. yarın ‘sabah’ < *yar+ın*] Yarın, ertesi gün.
y. 155a/4, 284b/7

yarıştır- -4- [*< yarış-tır- < ET. yarış-*
‘1. yarıştırmak. 2. Paylaşmak,
bölüşmek.’] Yarıştırmak.

→ *çene y. -ıp; çene y. -ırsın; çene y. -ıyorum; çene y. -maya*

yasemin -1- [*< Fa. yāsaman, yasamīn*]
Yasemin (çiçek).
y. +*ler* 143a/15

yastık -1- [*< ET. yastuk*] Yastık.
→ bir y. +*ta kocayınız* 280b/3

yaş -8- [*< ET. yaş < AT. *yāš*] Yaş
(ömür yaşı).
y. +*ı* 249a/4
y. +*ına* 52b/20
y. +*ında* 124b/8, 16b/9, 39a/9
y. +*ta* 223a/5, 263a/3, 31a/15

yaş -2- [*< ET. yaş < AT. *yāš*] Gözyaşı.
y. +*ları* 155a/7

yaş dökmek:
yaşlar dök- -1- (*dey.*) Ağlamak.
y. -*tüğü* 53a/9

yaşa- -10- [*< ET. yaş+a-*]
1. Yaşamak, yaşam sürmek.
y. -*dığımız* 121a/15
y. -*dıksa* 163a/16
y. -*mağ* 58b/2, 87a/2
y. -*mağla* 297a/18
y. -*rız* 64b/11
y. -*yabilmiş* 166b/17
y. -*yacağı* 217a/16
y. -*yamam* 255a/11
2. Geçinmek.
y. -*mağ* 45a/7

yaşar- -1- [*< yaş+ar-*] (göz) Yaşla
dolmak.
y. -*ıyor* 237a/1

yaşat- -1- [*< yaş+a-t-*] Yaşatmak, bir
şekilde hayat geçirmesini sağlamak.
y. -*mak* 49a/8

yaşlı -2- [*< ET. yaş+lığ*] Yaşlı, ihtiyar.
y. 131a/7, 83a/3

yaşlıca -1- Biraz yaşlı olan.
y. 58b/15

yat- -6- [*< ET.]* Yatmak; uyumak veya
dinlenmek için yatağa girmek.
y. -*an* 194b/20
y. -*arak* 304b/16
y. -*ıp* 302b/7
y. -*ıyorum* 221a/4

y. -*tığım* 77a/1
→ *hapis* y. -*tı*
yatır -1- [*< yat-ır-*] Yatık duruma getirmek, eğmek.
y. -*ıp* 35a/6
yatsı -1- [*< Çağ. yat-sığ*] Yatsı (vakit).
y. 279a/15
yavaş -13- [*< ET. yavaş* ‘yumuşak huylu, uysal’]
1. Alçak (ses tonu).
y. 12b/15
yavaş yavaş -6-
1. Ağır ağır.
y. 187a/17, 289a/6
2. Gitgide, azar azar.
y. 121a/20, 188b/13, 237a/15, 51a/19
yavaşca -3- Yavaşça.
y. 156b/7, 6b/5, 92b/4
yavaşla -1- Yavaşlamak.
y. -*dı* 232b/15
yavaşlaş -2- Yavaşlaşmak, yavaş bir hâl almak.
y. -*ır* 68b/18
yavaşlat -1- Yavaşlatmak.
y. -*arak* 287a/13
yavru -14- [*< ?*]
1. Yeni doğmuş hayvan veya insan; çocuk, evlat.
y. +*larına* 71a/16
y. +*m* 174b/16, 17a/12, 19a/2, 206b/16, 269a/14, 284b/1, 31a/2, 32b/13, 34b/8
y. +*ma* 19a/16
y. +*su* 25a/13, 80b/12
2. *mec.* Bir şeyin küçüğü. → *konak*
y. +*su*
yay -2- [*< ET. yağ-*] Yaymak, genişletmek.
y. -*a* 301a/12
yaygara -4- [*< yansıma sözcük*]
Yüksek sesle haykırma, bağırma.
y. 33a/12
y. +*dır* 17a/8
y. +*ya* 132b/9
yaygara kopar -1- (*dey.*)

Haykırmak, bağırmak, bağırıp çağırarak.
y. -*arak* 32b/6

yaz -62- [*< ET.*] Yazmak, yazıya dökmek; (mektup, gazete, dergi vs.) yazı ile bildirmek.
y. 27a/18
y. -*abilirim* 177a/19
y. -*acağım* 202b/14
y. -*acağımı* 202b/15
y. -*acağınız* 103a/15
y. -*acağ* 103a/19, 140b/20
y. -*amadık* 272b/8
y. -*amaz* 296b/5
y. -*amazdı* 264b/2
y. -*an* 137a/3, 275a/15, 293a/3
y. -*ar* 43a/18
y. -*ardı* 77a/16
y. -*arım* 204b/7
y. -*arsa* 249a/11
y. -*arsam* 133a/16, 144b/3
y. -*arsın* 133a/19
y. -*dığı* 137a/5, 151a/16, 177a/12, 216b/5, 263a/9
y. -*dığım* 175a/4, 176b/13, 204b/2
y. -*dığınız* 257a/17
y. -*dıkça* 144b/3
y. -*dıklarım* 204b/9
y. -*dım* 175a/14
y. -*ıp* 45a/1
y. -*ıyor* 109a/16, 16b/9
y. -*ıyordu* 104b/2, 138b/1, 263a/8
y. -*ıyorlar* 133a/16
y. -*ıyorum* 129a/10, 203a/14, 203a/2
y. -*ıyoruz* 79a/6
y. -*madan* 151a/5
y. -*madım* 175a/10
y. -*mağ* 135a/5, 141a/8, 151a/16, 175a/3, 79a/5
y. -*mağa* 133a/8, 135a/13
y. -*mış* 249a/12, 26b/11
y. -*mışa* 137a/7
y. -*sam* 141a/3, 202b/16

yazdırt- -1- Yazdırtmak.

y. -*madıktan* 133a/14

y. -*tılar* 135a/1

yazı -12- [< ET. *yaz-ıg*]

1. Yazı, yazılmış şey; yazma biçimi.

y. 138b/11, 42b/8

y. +*da* 138b/15

y. +*dan* 138b/20

y. +*ların* 136b/17

y. +*sını* 138b/19

y. +*yı* 138b/10

2. Herhangi bir konuda yazılmış bilim, sanat veya düşünce ürünü (makale, deneme, fıkra vs.).

y. 133a/13

y. +*lar* 44b/4

3. Kader, yazgı, alın yazısı.

y. +*sı* 155a/13

→ *yüz* y. +*sı*

yazıhâne -3- [< *yazı* + *hâne*] Yazıhane.

y. +*nin* 139a/8

y. +*sinin* 213a/17, 57a/11

yazık -3- [< ET. *yaz-uk* 'günah' < AT.

**yāz-*] Acınma, üzüntü anlatan söz.

y. 11a/14, 76b/13

y. +*tır* 78b/13

yazıl -4- [< ET. *yaz-ıl-*] Yazılmak,

yazma işi yapılmak.

y. -*an* 107a/2

y. -*mış* 44b/1

y. -*mıştır* 46b/13

y. -*mıştır* 60b/3

yazılı -1- [< *yaz-ı* + *lı* < *yaz-ıg* + *lıg*]

Yazılmış olan.

y. 77a/12

yazış -1- [< *yaz-ış*] Yazma işi.

y. +*ımdan* 134b/18

yê -17- [< ET. *yē-*] Çiğneyerek yutmak,

yenecek bir şeyle karnını doyurmak.

y. -*di* 214b/8

y. -*diğimiz* 58b/6

y. -*diğimizi* 166b/1

y. -*diler* 29a/19

y. -*meği* 297a/15

y. -*mesi* 27a/20

y. -*riz* 33a/20, 58b/2

y. -*yecek* 30b/8

y. -*yen* 167a/16, 49a/4, 50b/12

y. -*yerek* 87a/1

→ *birbirimizi* y. -*dik*; *gam* y. -*mem*;

gam y. -*miyor*; *kurt durmayıp içimi*

y. -*yor*

yêdi -11- [< ET. *yēti* < AT. **yēti*] Yedi, 7.

y. 106b/16, 112b/12, 124b/7,

172b/9, 221a/14, 288b/14, 74b/3

y. +*de* 286b/13

y. +*sinden* 31a/14

y. +*yi* 113a/3

yedi maḥalle -1- Her yer, bütün çevre.

y. +*den* 56b/8

Yedikule -2- Yer adı.

Y. +*ye* 125a/8, 145a/20

yêgen -1- [< ET. *yēgen*] Yeğen.

y. +*imin* 11a/11

yek -26- [< Fa. *yak*] Bir, 1.

yek-diğer -20- Birbiri.

y. +*imizden* 163a/18

y. +*imize* 161a/3

y. +*imizi* 162b/16

y. +*ine* 112b/10, 125a/2, 159a/5, 164b/13, 202b/2, 66b/15

y. +*ini* 154b/11, 158b/11,

304b/15, 48b/1, 53a/17, 66b/7

y. +*inin* 101a/6, 200b/8, 294b/14, 48b/9

y. +*iyle* 288b/19

yek-nazar -3- Tek bakış.

y. +*da* 138b/19, 183a/19, 44b/10

yek-pāre -3- Tek parça, bütün.

y. 115a/18, 185a/7, 221a/18

yêl -2- [< ET. *yēl*]

1. Romatizma ağrısı.

y. +*lerim* 21a/6

2. Yel, esinti. → *ağzınızdan* y. *götürsün*

yêldirme -2- [< ? **yel* + *dir-me*] Eskiden kadınların giydiği bir tür dış

kıyafet.
y. +*mi* 134b/7, 145a/11
yeldirmeli -1. Üzerinde yeldirme olan, yeldirme giymiş kimse.
y. 56b/9
yèlek -1. [< ETT. *yelek* ‘kuş kanadı’]
Yelek, kolsuz giysi.
y. +*inin* 213a/13
Yelisa -1. [< Yun. *Elis, Eleia* (*Ηλίδα*) *İlida*] Yunanistan’da bir şehir adı.
Y. 108b/16
yelkovan -1. [< ETT. *yel kov-* ‘boşuna emek harcamak’ tan *yel kov-an*]
Baca boruları üzerine konularak rüzgârın geliş yönüne göre set oluşturan fırıldaklı külâh.
y. +*ını* 192b/2
yèlpâze -1. [< OT. *yelpize, yelpaze* < yelpi ‘rüzgâr oluşturmak’] (a’nın uzunluğu, 18. yy. da Farsça *bâdzan* ‘yelpaze’ etkisiyle ortaya çıkmış olabilir.)Yelpaze.
y. 106b/1
yemek -7. [< ET. *yê-m+ek* < AT. **yē-*]
Yemek, aş, taam; günün belli saatlerinde yenen yiyecek.
y. 214b/8, 22b/3, 30b/14, 58b/2
y. +*inden* 9a/9
y. +*ler* 22b/10
y. +*lerimizi* 29a/19
yemîn -1. [< Ar. *yamîn* ‘sağ taraf’ √ *y-m-n*] Yemin, ant.
yemîn êt- -1. Söz vermek, ant içmek.
y. -*iyorum* 27a/7
yemle- -1. [< *yem+le-* < *yê-m* < AT. **dē-*] *mec.* Bir kimseyi aldatan davranışlarda bulunmak.
y. -*melerle* 249a/19
yenge -17. [< ET. *yeŋge*]
1. Kardeş, dayı veya amca karısı.
y. +*m* 156b/11, 156b/3, 168b/12, 169a/2, 171a/19
y. +*min* 170b/19
y. +*mle* 154b/10
y. +*niz* 185a/8

2. Düğünde geline kılavuzluk eden yaşlı kadın.
y. 276b/11, 276b/13, 280b/13, 287a/19, 301a/10, 303a/7
y. +*nin* 280b/10
Yenge Hanım -2. Kişi adı.
Y. 285a/2
Y. +*ın* 287a/9
yeni -20. [< ET. *yaŋı*]
1. Oluş veya çıkışından çok zaman geçmemiş olan.
y. 100b/14, 121a/17, 122b/4, 123a/1, 224b/11, 22b/13, 46b/7, 50b/17
2. Daha önce söylenmemiş, düşünülmemiş.
y. 184b/8, 43a/12, 44b/11, 46b/15
3. Öncekinden sonra olan, sonra gelen.
y. 39a/9
y. +*si* 122b/14, 52b/1
4. Az zaman önce.
y. 6b/7
y. 77a/1, 86b/1
Yeni Postaâne -1. Yer adı.
Y. 235a/1
yeniden -1. Yeniden.
y. 82b/1
yenidünyâ -1. Bir zamanlar süs olarak asılması moda olan sırlı sırçadan yapılmış cam top.
y. +*nın* 73a/3
yenik -1. [< *ye-n-ik*] Böcek veya kemirici hayvanların bir şey üzerinde bıraktığı kemirme izi.
→ *bit* y. +*i*
yenilik -2. Sonradan ortaya çıkmış olan, yeni buluş.
y. 83a/2
y. +*e* 43a/20
yêr -50. [< ET. *yêr*]
1. Bir kimse veya şeyin kapladığı alan, bulunduğu mekân.
y. 77a/7
y. +*inde* 174b/6, 235a/11, 8b/13

y. +inden 174b/13, 8b/15
y. +lerinden 193a/17
2. Ayakla basılan zemin.
y. 169a/19, 188b/15,
y. +de 194b/20
y. +e 156b/17, 6b/17
y. +e 39a/7, 72b/15
y. +lerde 10b/17, 249a/4
y. +lere 46b/6
3. Dünya.
y. 172b/12
y. +de 9a/7
y. +dekilerden 10b/10
y. +dekilerin 12b/5
y. +dekiler 10b/13
y. +leri 224b/19
4. Yer, mekân, mahal.
y. +de 238b/1, 238b/6, 32b/10,
45a/17, 6b/1, 76b/10, 213a/8
y. +e 246b/14, 247a/13, 247a/18,
76b/17, 7a/19
y. +ine 258b/15
y. +ini 12b/1
y. +lerine 116b/8
yêr yêr -2. Kısım kısım, bölüm bölüm.
y. 100b/14, 282b/3
yêrine geç- -1. (dey.) Bir şeyin üstlendiği görevi almak, yerine kullanılmak, yerini tutmak.
y. -eceğimizi 200b/16
→ *nâfile* y. +e; *âdet* y. +ini *bulsun*; *âdet* y. +ini *bulsun*; *tañ* y. +ini *henüz ağırtıyor orta* y. +e; *orta yer +deki*
yêrinde -1. İyi, yeterli.
y. 269a/7
yêrine -1. Bir şey veya kimsenin yerini almak üzere.
y. 52b/1
yêrleş- -1. [*yer+le-ş-* < ET. *yêr*]
Yerleşmek, yer bulup oturmak.
y. +elim 168b/9
yêrleştir- -1. Yerleştirmek.
y. -dik 169a/10

ye's -3. [*< Ar. ya's √ y-'-s*]
Yeis,üzüntü.
y. 260b/9
y. +inden 11a/13, 237a/1
yeşil -2. [*< ET. yaş+ıl < AT. *yāş*]
Yeşil.
y. 100b/17, 101a/5
yeşillik -1. Yeşil olma durumu.
y. 61a/6
yêt- -1. [*< ET. yêt-*] Yetmek, yeterli olmak.
y. -ebildiği 228b/18
yeteğayyür -1. [*< Ar. yatağayyur √ ğ-y-r*] “Değişir.”
→ *lā-* y.
yetenāhī -1. [*< Ar. yatanāhī √ n-h-v*]
“Biter, tükenir.”
→ *lā-* y. +*nin*
yêtiş- -4. [*< ET. yêt-iş-*]
1. “Yardım et, yardıma koşun!”
manasında ünlem.
y. 32b/13
2. Vakit bulup yapabilmek.
y. -emiyordu 186b/11
3. İnsan için büyümek.
y. -mesinler 31a/13
yêtiştir- -3-
1. Yetiştirmek, büyütme; eğitmek
y. -diğiniz 182b/12
y. -mek 49a/10
2. Zamanında hazır duruma getirmek.
y. -meğe 173a/11
yêtmiş -7. [*< ET.*] Yetmiş, 70.
y. 304b/9, 66b/20, 69a/20, 92b/17, 93a/16
y. +e 86b/18
y. +ine 31a/15
yevm -7. [*< Ar. yavm √ y-v-m*] Gün.
yevm-i endîşe -1. Korkulu, sıkıntılı gün.
y. 221a/20
yevm-i irsâl -1. Gönderme günü.
y. +inin 265a/15
yevm-i kıyâmet-nişân -1. Kıyamete benzeyen gün.

y. +da 223a/18
vevm-i mübāḥaṣe -1- Bahsedilen gün.
y. 224b/3
vevm-i mübeccel -1- Yüce, ulu gün.
y. +inde 128b/11
vevm-i rü'yet -1- Görülme günü.
y. +inden 101a/19
→ *tebdil-i* y.
yezid -3- [*< Ar. Yezid* adından.] Yezit, kızgın olunan kimselere karşı kullanılan sövme sözü.
y. 30b/5, 250b/6, 254b/14
yığıl -1- [*< ET. yığ-ıl-*] Yığılmak, toplanmak.
y. -ıyor 225a/20
yığın -3- [*< ET. yığ-ın*] Yığın, küme.
y. 193a/6
y. +ının 61a/3
yıkayıcı -1- [*< yıka-(y)ıcı < ET. yay-*] Yıkama işi yapan kimse.
y. +lar 261a/4
yıkıl -4- [*< ET. yık-ıl-*] Yıkılmak, parçalanıp dağılmak.
y. -dığı 8b/10
y. -ır 8b/12
y. -ırsa 174b/15
y. -ıyor 31a/2
yılan -1- [*< ET. ılan*] Yılan.
y. 37a/3
yıldırım -1- [*< ET. yaldırı- 'parlamak'*] Yıldırım.
y. +ların 84b/15
yıldız -70- [*< ET. yultuz, yulduz*] Yıldız (gök cismi).
y. 11a/17, 11a/7, 12b/16, 156b/4, 280b/4, 58b/13, 5a/14, 78b/13, 93a/19, 94b/3
y. +a 285a/1, 38b/10
y. +dır 66b/18
y. +ı 127a/8, 16b/18, 21a/8, 24b/13, 282b/1, 34b/14, 81a/17, 93a/16
y. +ın 101a/1, 133a/3, 19a/19, 304b/5, 89a/17, 90b/20, 93a/10
y. +ına 137a/10

y. +ından 222b/5
y. +ını 132b/14
y. +lar 220b/5, 89a/16
y. +ları 303a/7, 38b/8
y. +ların 14b/4, 14b/7, 289a/15, 61a/10, 61a/12
y. +larla 27a/15
→ *kuyruklu y.* +dan;
Halley y. +ı; *kuyruklu y.* +ı;
kuyruklu y. +ın; *Halley y.* +ının;
kuyruklu y. +la *kuyruklu y.* +larla;
kuyruklu y. +lar; *kuyruklu y.* +lara;
kuyruklu y. +lardan;
kuyruklu y. +ların
yaldızlı -1- [*< yaldız+lı*] Yaldızlanmış olan.
y. 283a/5
yıllan -1- [*< yıl+lan- < ET. yıl*] Bir yerde uzun zaman kalmak.
yıpran -1- [*< ET. opra- < *opra-n-*] Yıpranmak.
y. -ma 48b/3
yırt -4- [*< ET.*]
1. Yırtmak, parçalara ayırmak.
y. -ar 127a/3, 204b/6
y. -tım 192b/3
2. Yarıp geçmek, bölmek.
y. -arak 69a/5
yigirmi -12- [*< ET. yigirmi ~ yegirmi*] Yirmi, 20.
y. 113a/3, 11a/15, 120b/4, 14b/19, 287a/1, 39a/16, 39a/8, 52b/19, 84b/6
y. +sini 258b/20
y. +yi 190b/7
yigitlik -1- [*< ET. yiğit+lik 'gençlik'*] Yiğitlik.
y. 189a/1
yine -92- [*< ET. yan-a*] Yine, tekrar.
y. 105a/13, 105a/14, 105a/15, 106b/6, 10b/20, 113a/3, 122b/10, 122b/12, 124b/3, 126b/10, 12b/5, 130b/14, 137a/11, 13a/14, 142b/15, 144b/18, 147a/9, 151a/3, 152b/14, 153a/19, 156b/3, 156b/5, 157a/19, 161a/12, 168b/10, 170b/8, 171a/2,

171a/4, 172b/10, 178b/19, 190b/2, 190b/9, 191a/14, 195a/20, 200b/19, 202b/17, 203a/1, 203a/15, 204b/5, 205a/9, 214b/18, 217a/14, 221a/11, 227a/6, 229a/8, 230b/20, 242b/1, 242b/15, 242b/8, 243a/6, 251a/1, 258b/8, 262b/20, 270b/3, 27a/20, 281a/11, 281a/7, 284b/9, 287a/9, 288b/8, 293a/21, 293a/8, 29a/8, 300b/16, 301a/18, 31a/2, 38b/13, 3a/16, 3a/18, 4b/19, 53a/13, 54b/10, 57a/2, 69a/10, 69a/11, 69a/16, 69a/20, 6b/16, 72b/11, 76b/16, 77a/14, 82b/2, 8b/13, 93a/16, 96b/18, 98b/7, 92b/7, 9a/18, 9a/2, 31a/1

yiyecek -2. [*< ye-(y) ecek*] Yiyecek.
y. 169a/13, 33a/19

yoğurt -1. [*< ET. *yugrut* < *yugur** ‘yoğurmak’] Yoğurt.
y. +*larım*da 165a/10

yok -78. [*< ET. *yok* < AT. **yō-k**] Yok, olmayan, bulunmayan.
y. 116b/1, 116b/18, 13a/19, 143a/2, 14b/10, 14b/9, 156b/4, 167a/17, 168b/2, 174b/10, 174b/11, 18b/13, 18b/15, 204b/12, 206b/16, 207a/5, 21a/1, 23a/17, 24b/6, 253a/15, 264b/12, 264b/8, 268b/17, 269a/5, 26b/2, 26b/8, 278b/17, 279a/12, 27a/18, 291a/16, 293a/16, 302b/15, 32b/8, 66b/3, 6b/15, 70b/11, 77a/11, 7a/3, 82b/12, 89a/1, 89a/6, 8b/2, 93a/12
y. +*tan* 187a/8
y. +*tu* 117a/11, 155a/13, 161a/9, 186b/19, 189a/6, 212b/14, 216b/15, 217a/17, 223a/16, 231a/18, 235a/16, 237a/9, 275a/7, 283a/6, 46b/19, 48b/1, 52b/18
y. +*tur* 164b/8, 180b/4, 266b/2, 277a/18, 37a/16, 44b/6, 65a/19, 78b/17

yok ét- -1. (*dey.*) Ortadan kaldırmak, ifna etmek.
y. -*tilerdi* 38b/12

yok ol- -1. (*dey.*) Varlığı sona ermek.
y. -*urlar* 95a/4
→ *hâcet y.*; *yağma y.*; *zararı y.*; ‘*aklı*m başımda y. +*tu*; ne var ne y.

yoksa -13. [*< yok + ise < yo-k+er-se < ET. *yo-k*] Aksi takdirde, öyle olmasa; yoksa, acaba.

y. 122b/4, 158b/18, 167a/7, 204b/3, 221a/15, 290b/13, 16b/3, 192b/5, 209a/2, 32b/10, 36b/9, 71a/2, 86b/10

yokuş -2. [*< yok+u+ş < OT. *yokuş* < ET. *yok yer** ‘yüksek yer’] Yokuş.

y. +*ları* 72b/9

y. +*undan* 238b/6

yol -23. [*< ET. *yol* < AT. **yōl**]

1. Yol, tarik.

y. 116b/16

y. +*u* 145a/20, 243a/15

y. +*una* 145a/18, 69a/11

y. +*unu* 145a/13, 14b/11

2. Çare, yöntem

y. 118b/9

3. Kez, defa.

y. 24b/16

4. Davranış, tutum; usul, tarz.

y. +*a* 167a/6

y. +*unda* 168b/15, 27a/20

5. Gaye, amaç.

y. +*da* 103a/20, 149a/18, 181a/16, 279a/14

yola düzül- -1. (*dey.*) Gidilecek yere doğru yola çıkmak.

y. -*düler* 244b/17

yola getir- -1. (*dey.*) Bir kimsenin yanlış tutumunu düzeltmek.

y. -*irdik* 183a/10

yoldan çık- -1. (*dey.*) Belli bir yol izleyen araçların doğru olan veya gitmesi gereken yoldan ayrılması.

y. -*mağa* 3a/12

yol bulmak: (*dey.*) Çözümlemesi gereken bir duruma çare bulmak.

yolu bul- -1. bk. **yol bulmak.**

y. -*amadıkları* 118b/5

yolunu bul- -1- bk. **yol bulmak**.
 y. -malıdır 88b/16
 → *hāle* y. +a *koyacaklar*; *iş* y.
 +una *girecek*

yolsuz -1- Kurallara aykırı, uygunsuz,
 usulsüz.
 y. 241a/13

yor- (I) -1- [< ET. *yör-*, *yör-* ‘çözmek’]
 Yormak, bir sebebe bağlamak.
 y. -*duğunuz* 160b/5

yor- (II) -1- [< ET. **yori-* ‘yürümek’?]
 Yormak, yorgunluk vermek.
 → *kaşa* y. -*dunuz*

yorgan -1- [< ET. *yoğurkan?*] Yorgan.
 y. +*ın* 73a/15

yorgancı -1- Yorgancı.
 y. 283a/2

yorgunluk -2- [< *yor-gun-luk*]
 Yorgunluk.
 y. 124b/5
 y. +*larını* 124b/1

yorul- -8- [< *yor-ul-*]
 1. Yorulmak, yorgun duruma
 gelmek.
 y. -*dunuz* 180b/15
 y. -*maz* 39a/18
 y. -*muş* 262b/18, 48b/7
 y. -*ursunuz* 136b/6
 2. Bezginlik duymak.
 y. -*du* 95a/18
 y. -*dum* 142b/11
 y. -*muş* 53a/2

yosma -1- [< ?] Şen, güzel.
 y. +*larım* 302b/3

yosun -1- [< ?] Yosun.
 → y. *tutmuş*

yosunlu -2- Yosunlu.
 y. 131a/1, 49a/7

yu‘ad -1- [< Ar. *√ ‘-d-d’*] Sayılır.
 → *lā-* y.

judum -2- [< *yut-um* < ET. *yut-* < AT.
**yūt-*] Yudum.
 y. 210b/19, 211a/8

yukarı -17- [< ET. *yoğ+garu*] Yukarı,
 bir şeyin üst tarafı; üst tarafa, üste,
 yukarıya.

y. 194b/8, 210b/20, 213a/12,
 238b/7, 295a/4, 302b/2, 65a/15,
 65a/18, 9a/14
 y. +*daki* 172b/18
 y. +*dan* 192b/10, 241a/1, 65a/12,
 65a/19
 y. +*ki* 11a/17
 y. +*larında* 122b/3
 y. +*sı* 66b/2

yukarılık -1- Yukarı olma durumu.
 y. 65a/13

yular -1- [< ET. *yular* ?] Yular.
yuları tak- -1- (*dey.*) Bir kimseyi
 sözünden çıkmayacak duruma
 getirmek.
 y. -*tı* 278b/10

yum- -2- [< ET.] Yummak.
 y. -*dum* 171a/10, 172b/10

yumruk -5- [< ET. *yudruk* ?] Yumruk.
 y. +*larının* 5a/12
 y. +*umdan* 6b/9
 y. +*unu* 235a/19, 6b/2
 y. +*uyla* 5a/4

yumurta -5- [< ET. *yum-ur-t-ğa*]
 Yumurta.
 y. 22b/8, 25a/2, 33a/20
 y. +*nın* 68b/11

yumurta kapiya gel- -1- (*dey.*)
 Yapılacak bir iş için zaman
 daralmak, çok az bir vakit kalmak.
 y. -*dikten* 119a/20

yumurtla- -2- *mec.* Söylenmemesi
 gereken şeyi söylemek.
 y. -*dı* 92b/6
 y. -*yan* 89a/10

yumuşa- -1- [< ET. *yumşa-* < **yum-*
uş+a-] Öfkesi, kızgınlığı veya inadı
 geçmek.
 y. -*dı* 136b/13

Yunanistan -1- Ülke adı.
 Y. 159a/10

yurt -1- [< ET. *yurt*] Yurt, memleket.
 y. +*umuz* 174b/14

Yūsuf -2- [< Ar. *yūsuf* < İbr. *yōseph*
 (יוסף) ‘katacak, ekleyecek’] Kişi adı

(peygamber).
→ *Hazret-i Y. +u; kışsa-i Y. +u*
yusyuvurlak -1- [*< yus*
(kuvvetlendirme)+ *yuv-ar-la-k* <
ET. *yuw* ‘yuvarlamak’]
Yusyuvurlak.
y. 72b/12
yut- -4- [*< ET. yūt-*]
1. Yutmak.
y. -ar 30b/14
y. -mağ 182b/4
y. -unca 58b/5
2. İçine alıp yok etmek.
y. -acağ 115a/13
yuva -1- [*< ET. uya*] Yuva, bir şeyin
içine yerleşmiş olduğu oyuk.
y. +sına 114b/7
Yuvan -2- [*< Yun. ioánni(s) (ἰωάννης)*
‘havari ve peygamber adı’
(Yuhanun)] Kişi adı.
Y. 165a/4
Y. +la 165a/3
yuvarlak -12- [*< yuv-ar-la-k* < ET.
yuw- ‘yuvarlamak’] Yuvarlak.
y. 27a/4, 71a/5, 72b/7
y. +ı 68b/12
y. +ın 72b/15
y. +lar 26b/15, 27a/1
y. +ları 26b/19, 28b/8
y. +mı 71a/13, 72b/5
y. +tır 72b/7
yuvarlan- -4- Yuvarlanmak.
y. -arağ 3a/5
y. -ıp 194b/19
y. -ip 71a/15
y. -ırlar 39a/7
yük -1- [*< ET. yük < *yü-k*] Yüklük.
y. +ün 131a/11
yüksek -6- [*< ET. yügse-k*] Yüksek.
y. 100b/7, 118b/18, 157a/10,
157a/12
y. +lerde 191a/18
y. +ti 190b/15
yüksel- -3-
1. Yükselmek, yükseğe çıkmak.
y. -diğini 188b/14

y. -ince 189a/18
2. Değer kazanmak, seviyeli bir
duruma gelmek.
y. -emeyecek 47a/7
yümn -1- [*< Ar. yumn √ y-m-n*] Uğur,
bereket.
→ *ṭaleb-i y.*
yürek -7- Yürek, iç, gönül.
y. +im 7a/10
yüreğim gümbür gümbür at- -1-
(*dey.*) Kalbi hızlı hızlı çarpmak.
y. -ıyor 203a/17
yüreği oynamak:
yüreğimi oynat- -1- (*dey.*) Aniden
korku ve heyecana düşürmek,
korkutmak.
y. -ma 7a/4
yüreğine in- -1- (*dey.*) Çok üzücü
bir olay karşısında ölmek veya felç
geçirmek.
y. -iyordu 38b/11
yürek dayan- -1- (*dey.*) Üzücü bir
durumu görmeye veya o durumu
yaşamaya tahammül edememek,
katlanamamak.
y. -acağ 215a/16
yürek sızlatıcı- -1- (*dey.*) Çok üzücü
olan, acıklı.
y. 47a/14
yürek tüket- -1- (*dey.*) Bir şeyi uzun
uzun anlatma nedeniyle yormak, içi
tüketmek.
y. -meli 31a/9
yürekcik -1- yürekcik, kalpçik.
y. +i 59a/13
yürü- -22- [*< ET. yorı- < AT. yör-ı*]
Yürümek, ilerlemek.
y. 218b/7
y. -dü 243a/13
y. -dü 232b/3, 236b/1, 238b/17,
238b/4, 245a/1, 246b/10
y. -dükten 235a/2, 244b/2
y. -dünüz 258b/4
y. -meğe 238b/7
y. -r 288b/4
y. -yebilir 73a/8

y. -yerek 232b/12, 233a/16, 33a/14
y. -yor 108b/18
y. -yünüz 262b/15
y. -yüp 87a/14
y. -üvèrdi 54b/4
yürütül- -1- [*< yürü-t-ül- < ET. yorı-t-*] (fikir) Öne sürülmek, ileri sürülmek.
y. -mediğine 93a/20
yürüyücü -1- Sürekli yürüme hâlinde olan, hareketli.
y. 63a/9
yürüyüş -1- Yürüme işi.
y. +lerine 233a/8
yüz- -2- [*< ET. yüz-*] Yüzmek.
y. -mek 189a/14
y. -üyordu 193a/15
yüz (I) -5- [*< ET. yüz < AT. *yūz*] Yüz, 100.
y. 14b/20, 16b/9, 66b/20, 190b/6, 190b/7
yüz (II) -32- [*< ET. yūz*] Surat, çehre.
y. 289a/9
y. +le 211a/9
y. +lerini 210b/16
y. +ü 21a/11, 126b/14, 210b/10, 210b/12, 248b/12, 288b/1
y. +üm 130b/9
y. +ümü 264b/20, 296b/10
y. +ünden 232b/17, 290b/2
y. +üne 81a/1, 239a/16
y. +ünü 134b/3, 212b/4, 232b/20, 234b/9, 243a/9, 252b/1, 285a/17, 287a/4, 291a/11
y. +ünüzü 205a/5, 289a/16
yüz bul- -1- (dey.) İlgi ve yakınlık görmek.
y. -amadığından 136b/16
yüzü gözü ateş kesil- -1- (dey.) Utanç veya heyecandan yüzü kızarmak, yüzünün rengi kırmızı bir hâl almak.
y. -erek 266b/17
yüzü gül- -1- (dey.) Rahata kavuşmak.
y. -memiştı 217a/18

yüz yazısı -2- Düğünlerde gelinin yüzüne serpiştirilen süsler; bu işin yapıldığı gün.

y. 276b/7, 277a/11

yüzden -1- [*< yüz+den*] Nedeniyle, sebebiyle.

→ bu y.

yüzlerce -1- Yüzlerce.

y. 115a/9

yüzük -1- [*< ET.*] Yüzük.

y. 114b/7

Z -10- Kişi adı kısaltması.

Z. 76b/14, 77a/1, 77a/11, 77a/18, 78b/15, 78b/18, 78b/3, 79a/3, 80b/10, 80b/20

zabt -1- [*< Fa. < Ar. ḏabt √ ḏ-b-ṭ*] Tutma, kuvvetle tutmak.

zabt ét- -1- Tutmak.

z. -en 156b/7

-zāde -3- [*< Fa. -zāda*] Doğmuş, çocuk, evlat.

zāde-i taşavvur -1- Tasavvurundan doğan, doğmuş.

z. +u 48b/17

→ efendi-zāde; birāder- z. +lerim

za'f -14- [*< Ar. √ ḏ- 'f*] Zaaf, düşkünlük; irade zayıflığı.

z. +ına 275a/11

z. +a 199a/19

z. +ı 54b/8

z. +ıdır 183a/12

z. +ımı 262b/13

z. +ınız 225a/9

z. +larının 184b/11

z. +tan 296b/19

za'f-ı dā'imī -1- Daimî zaaf.

z. +si 248b/8

za'f-ı şā'irāne -1- Şairce zaaf (hayalci tutum).

z. +ye 296b/17

za'f-ı umūmī -1- Toplumsal zaaf.

z. 175a/19

→ eşer-i z.; dūçār-ı z. olacağını; mağlūbiyet-i z. +la

zafer -3- [$\leq$ Ar. *zafar* $\sqrt{z-f-r}$] Zafer, başarı, üstün gelme.
 z. 296b/6
 z. +ine 163a/6
zafer-yâb ol- -1- Zafere erişmek, başarmak.
 z. -abilmek 223a/11

zâhib -1- [$\leq$ Ar. $\sqrt{d-h-b}$] Bir zanna uyan, kapılan.
zâhib ol- -1- Zanna kapılmak, inanmak.
 z. -mağ 247a/9

zahîr -1- [$\leq$ Ar. $\sqrt{z-h-r}$] Yardım eden, destekleyen, destekçi.
 z. 43a/4

zâhir -3- [$\leq$ Ar. $\sqrt{z-h-r}$]
 1. Anlaşılan, görünüşe göre.
 z. 11a/11, 16b/8
 2. Bir şeyin görünen tarafı, dış yüzü.
 z. +leri 52b/7

zahmet -1- [$\leq$ Fa. $\leq$ Ar. *zahmat* $\sqrt{z-h-m}$] Sıkıntı, eziyet; güçlük, zorluk.
zahmete katlanmak:
zahmetine katlan- -1- (*dey.*) Birisi veya bir şey için yorulmak, çaba harcamak.
 z. -dınız 180b/12

za'îf -4- [$\leq$ Fa. $\leq$ Ar. *da'îf* $\sqrt{d-f}$] Zayıf, güçsüz, kuvvetsiz.
 z. +ini 87a/15, 88b/12, 88b/19, 96b/1

za'îfce -1- Zayıfça, sıskaca.
 z. 56b/14

zâ'il -6- [$\leq$ Ar. $\sqrt{z-v-l}$] Yok olan, ortadan kalkan.
zâ'il ol- -5- Yok olmak, ortadan kalkmak.
 z. -duktan 229a/12
 z. -madan 105a/12
 z. -mamıştı 247a/10
 z. -maz 202b/13hiçbir
 z. -ur 183a/18, 40b/12

zâlâm -1- [$\leq$ Ar. $\sqrt{z-l-m}$] Karanlık.
 z. +ı 3a/4

zâlim -1- [$\leq$ Ar. $\sqrt{z-l-m}$] Zalim.
 z. +ler 102b/18

zamân -79- [$\leq$ Ar. $\sqrt{z-m-n}$] Zaman, süre, vakit; dönem, çağ.
 z. 116b/18, 11a/17, 121a/17, 123a/4, 133a/19, 147a/4, 157a/12, 15a/11, 161a/18, 165a/9, 185a/7, 187a/14, 187a/17, 188b/20, 197a/17, 202b/19, 208b/10, 221a/3, 222b/3, 231a/2, 233a/11, 234b/19, 237a/19, 240b/19, 243a/4, 249a/20, 258b/18, 270b/8, 273a/12, 301a/22, 303a/16, 47a/7, 4b/1, 51a/2, 52b/4, 59a/12, 61a/5, 70b/19, 71a/14, 71a/3, 92b/13, 93a/17
 z. +a 25a/16
 z. +da 195a/19
 z. +dan 143a/6, 153a/20, 203a/5, 77a/15
 z. +dır 110b/3, 204b/1, 215a/6, 226b/20, 253a/16, 278b/15, 282b/6, 304b/3, 43a/9
 z. +ı 124b/13, 14b/18, 279a/15, 284b/16, 288b/14
 z. +ımdaki 100b/6
 z. +ın 214b/3
 z. +ına 155a/2
 z. +ında 38b/9
 z. +ındaki 298b/4
 z. +ını 41a/14
 z. +ıyla 222b/16
 z. +ki 213a/18
 z. +larda 118b/7, 83a/9
 z. +larında 120b/13, 190b/5

zaman-ı hilkat -1- Yaratılış zamanı.
 z. +inden 3a/11

zaman-ı tufüliyet -1- Çocukluk zamanı.
 z. .inde 60b/9
 → *haşr-ı z.*; *terakkîyât-ı z.* +la;
mürûr-ı z.

zamâne -1- (Küçümseme veya yakınma ifadesi) içinde yaşanan zaman.
 z. 13a/19

zambak ⁻¹. [$\text{Ar. } zabba\check{q} \sqrt{z-n-b-k}$]
Zambak.
z. 139a/13

zamir ⁻¹. [$\text{Fa.} < \text{Ar. } \check{d}am\bar{ir} \sqrt{\check{d}-m-r}$]
İç, derun.
→ *māfi* ^z- *z*. + *inin*

zangır ⁻². [yansima sözcük] Titreme veya sarsılma sesi.
zangır zangır ⁻¹. Şiddetle sarsılarak, zıngır zıngır.
z. 172b/3

zangırda ⁻¹. [$\text{zangır} + da$] Güçlü bir sesle titreme, sarsılma.
z. -yor 174b/2

zan ⁻³⁸. [$\text{Ar. } \check{z}ann \sqrt{\check{z}-n-n}$] Zan, sanı, şüphe, kuruntu.
z. + *lar* 64b/10
z. + *ı* 233a/6
z. + *ında* 190b/18, 217a/9
z. + *ıyla* 175a/14, 195a/5, 203a/12

zann-ı ğarib ⁻¹. Tuhaf düşünce.
z. 53a/7

zanlara düş- ⁻¹. Sanmak.
z. -erek 60b/10

zann ét- ⁻²⁴. Zannetmek, sanmak; düşünceme göre, galiba.
z. -erim 136b/6, 190b/6, 201a/18, 248b/15, 291a/13, 292b/7, 301a/5, 62b/15, 97a/3
z. -eriz 40b/17
z. -iyor 21a/14, 33a/6
z. -iyordu 214b/10, 42b/3
z. -iyorum 23a/7
z. -meyiniz 127a/9, 133a/2, 134b/19
z. -tiginiz 182b/20, 272b/5
z. -tiklerimin 142b/3
z. -tim 211a/6, 271a/11, 7a/16

zan olun- ⁻⁴. Zannedilmek, sanılmak.
z. -acak 93a/11
z. -an 238b/13
z. -masından 176b/9
z. -ur 67a/8
→ *sü.* -i *zanlarında*

zânû ⁻¹. [Fa.] Diz.
zânû-ber-zemîn-i ta'abbüd ⁻¹. Tapınırca diz çökerek.
b. 303a/9

zarar ⁻⁷. [$\text{Fa.} < \text{Ar. } \check{d}arar \sqrt{\check{d}-r-r}$]
Zarar, ziyan, eksiklik, hasar.
z. 206b/16
z. + *ı*, 77a/11
z. + *ımıza* 162b/12
z. + *ına* 95a/2

zarar ét- ⁻¹. Olumsuz bir tesirle birinin veya bir şeyin kayba uğramasını sağlamak.
z. -emez 79a/17

zararı doĸun- ⁻¹. (*dey.*) Zarar görmesine sebep olmak, kötülüğü tesir etmek.
z. -maz 119a/4

zararı yok ⁻¹. (*dey.*) Bir suç veya özür durumu karşısında “mühim değil, beis yok.” anlamında.
z. 284b/4

zarf ⁻⁴. [$\text{Ar. } \sqrt{\check{z}-r-f}$] Zarf, kâğıt kese.
z. 127a/1
z. + *ı* 127a/3, 219a/3
z. + *ın* 218b/9

zarfında ⁻². [$\text{zarf} + \text{ı(n)} + da < \text{Ar. } \check{z}arf]$
Süresince, belli bir sürede.
z. 116b/19, 126b/3

zarîfâne ⁻¹. [$\text{Ar. } \check{z}arîf \sqrt{\check{z}-r-f} + \text{Fa.} - \check{a}ne]$ Zarifane, zarifçe, nazikane.
→ *rehberî-i z.* + *si*

zarûrî ⁻¹. [$\text{zarûr} + \check{i} < \text{Fa.} < \text{Ar. } \check{d}arûrat \sqrt{\check{d}-r-r}$] Mecburi, zorunlu.
zarûriyyü'l-ittibâ ⁻¹. Uyulması zorunlu.
z. 47a/17

zât ⁻⁸. [$\text{Ar. } \check{d}ât \sqrt{\check{d}-v}$] Zat, kişi.
z. + *ı* 231a/16
z. + *ın* 291a/17

zât-ı âlî ⁻¹. Saygılı konuşmada; yüce, yüksek şahıs.
z. + *nize* 292b/3
→ *hadd-i z.* + *ında*; *işrâb-ı z.* + *ımız*; *keşf-i z.* + *ımız*; *taşhîh-i z.* + *ımıza*

zaten -5- [*< Ar. dātan √ d-v*] Zaten.
 z. 114b/12, 119a/6, 136b/4,
 203a/5, 249a/7
zāti -1- [*< AR. zāten*] Zaten (halk ağzı).
 z. 21a/6
zavāllı -36- [*< Ar. zavāl √ z-v-l + TR. +lı*] Acınacak veya kötü durumda olan.
 z. 106b/7, 11a/1, 136b/11, 138b/8,
 141a/14, 143a/2, 169a/3, 181a/20,
 188b/1, 188b/6, 191a/9, 196b/6,
 214b/4, 218b/3, 223a/9, 228b/5,
 231a/4, 237a/13, 23a/18, 247a/19,
 255a/10, 258b/1, 263a/12, 275a/8,
 278b/12, 278b/7, 282b/9, 283a/18,
 29a/10, 37a/18
 z. +*nın* 101a/10, 117a/10, 18b/13,
 237a/1
 z. +*ya* 301a/15
zāyi -1- [*< Fa. < Ar. dāyi √ d-y-*] Kayıp, yok olmuş, elden çıkmış.
zāyi -1- Kaybetmek.
 z. -*tigim* 179a/7
zāyiçe -1- [*< Fa. zāyiçe < Ar zīc*] Yıldızların belli zamanlardaki durum ve yerlerini gösteren çizelge.
 z. +*lerinde* 160b/14
zebān -1- [*< Fa. zabān*] Dil.
 → *vird-i* z. +*im*
+zede -3- [*< Fa. zade*] Uğramış, tutulmuş.
 → *kazā* - z.; *sevdā* - z.; *tāli* - z. +*yim*
zehāb -3- [*< Ar. dahāb √ d-h-b*] Görüş, kanı, zan.
 → *sū-i* z. +*a düşürdü*; *sū-i* z. +*a düşürecek*; *sū-i* z. +*ınızı*
zehirlen- -2- [*< zehir + le-n- < Fa. zahr*] Zehirlenmek.
 z. -*mege* 102b/7
 z. -*mesin* 37a/18
zehirli -6- Zehirli.
 z. 101a/2, 102b/3, 182b/6,
 220b/15, 37a/2, 37a/4
zekā -3- [*< Ar. dakā √ d-k-y*] Zekâ.
 z. +*larıyla* 295a/12

→ *cevher-i* z. +*yı*; *bürhān-ı* z. +*sını*
zeki -1- [*< Ar. dakī √ d-k-y*] Zeki, zekâsı keskin olan.
 z. +*si* 95a/1
zelil -1- [*< Ar. dalīl √ d-l-l*] Zelil, hakir, düşkün.
 → *hayāt-ı* z. -*i beşeriyet*
zelilâne -1- [*< Ar. dalīl √ d-l-l + Fa. -āne*] Zelilce.
 → *evşāf-ı* z. +*si*
zelile -1- bk. **zelil**.
 z. +*si* 83a/11
zelzele -4- [*< Ar. zalzalat √ z-l*] Sarsıntı.
 z. 171a/12, 172b/2
 z. +*de* 8b/13
 z. +*ler* 109a/2
zemīn -3- [*< Fa. zamīn*]
 1. Bir olayın cereyan ettiği ortam, yer.
 z. +*de* 229a/5
 2. Konu.
 z. +*ler* 46b/18
zemīn-i mübāhase -1- Tartışma ortamı.
 z. 75a/17
zengin -1- [*< Fa. sangīn* 'kıymetli taşlarla süslü, pahalı'] Zengin, varlıklı.
 z. 128b/16
zerre -1- [*< Ar. darrat √ d-r-r*] Zerre, çok küçük parça.
 z. 40b/20
zerrece -1- Zerre kadar, çok az.
 z. 264b/12
zevāt -1- [*< Ar. dāvāt √ d-v*] Zatlar.
 z. +*in* 139a/2
zevc -16- [*< Ar. zāvc √ z-v-c*] Zevç, eş.
 z. 298b/19, 301a/6, 48b/9
 z. +*e* 298b/11, 301a/6, 48b/9
 z. +*i* 300b/19
 z. +*im* 250b/18
 z. +*imden* 254b/10
 z. +*ime* 254b/1
 z. +*imi* 250b/10, 255a/10, 255a/7
 z. +*in* 274b/14, 274b/20

z. +ini 293a/3
z. +iniz 254b/11
zevce -8- [*< Ar. zavcat √ z-v-c*] Dişi eş.
z. 290b/12, 55a/15, 301a/6
z. +si 250b/19
z. +sine 274b/7
z. +sini 263a/6
z. +sinin 287a/7, 303a/8
zevcelik -2- Zevce olma durumu.
z. +e 265a/4, 268b/6
zevciye -2- [*< zevciyye < Ar. zavc √ z-v-c*] Eşle ilgili, zevcî.
→ *şadâkat-i z. +den; hayât-ı z. +miz*
zevî -1- [*< Ar. davi √ d-v-y*] Sahipler.
zevî l-ervâh -1- Canlılar.
z. 288b/17
zevk -7- [*< Ar. davk √ d-v-k*] Hoşa giden veya eğlendiren şey.
z. 167a/20
z. +inde 201a/20
zevk-i insânî -1- İnsanca zevk, insan olmanın zevki.
z. +den 163a/20
zevk-i intihâb -1- Seçme zevki.
z. +ı 201a/15
zevk-i te'âlâ -1- Yüce zevk.
z. 48b/15
→ *hişşe-i z.; nazâr-ı z.*
zevken -1- Zevk bakımından.
z. 47a/20
zevzeklik -1- [*< zevzek+lik <?*] Zevzeklik.
z. +lere 79a/18
zeyl -1- [*< Ar. dayl 'etek' √ d-y-l*] Ek, kuyruk.
zeyl-i ahter -1- Kuyruklu yıldız
z. 282b/1
zîd -4- [*< Ar. didd √ d-d-d*] Zıt.
z. 159a/2, 198b/5, 67a/17
z. +dı 178b/13
z. +ını 262b/16
zîdlaş -1- Zıtlasma, inatlaşma.
z. -mayınız 80b/11

zîmnî -1- [*< Ar. dimn+î √ d-m-n*] Dolaylı anlatılan, üstü kapalı söylenen.
z. 263a/20
zıvır -1- Anlamsız tekrar kelimesi.
→ *ıvır z. +a*
zî -3- [*< Ar. dî, dū √ d-v*] Sahip, +lı, +li.
zî-rûh -3- Canlı
z. 103a/1, 187a/5
z. +a 85a/19
zîbâ -1- [*< Fa.*] Güzel, süslü.
→ *necm-i z. +nın*
zîfâf -6- [*< Ar. √ z-f-f*] Zîfâf.
z. 278b/19
z. +ımız 284b/18
z. +ımızın 273a/4
z. +ın 276b/5
z. +la 278b/20
→ *hâl-i z.*
zîhin -24- [*< Ar. dihn √ d-h-n*] Zihin, akıl.
z. 41a/3
z. +deki 40b/11
z. +imde 100b/2, 151a/3, 98b/10
z. +imden 105a/11, 151a/1
z. +ime 176b/19
z. +inde 138b/4, 238b/13
z. +ini 138b/5, 207a/15
z. +inize 258b/12, 63a/7
z. +lere 185a/17, 256b/11
z. +lerini 44b/15
zîhinlere durğunluk vîr -1- (*dey.*) Şaşılacak bir durum nedeniyle akıl durmak, düşünemez olmak.
z. -ecek 61a/13
zîhni karış -1- (*dey.*) Düzgün bir şekilde düşünemez olmak, akı karışmak.
z. -tı 257a/6
zîhnimi kaççıla -1- Anlamak veya çözmek için sürekli düşündürmek, düşünmek.
z. -yıp 264b/6
zîhnimi karıştır -1- bk. **zîhni karış**
z. -ma 113a/11

zihninizden çıkar -1- (*dey.*)
Hatırında bulundurmamak,
unutmak.
z. -ınız 183a/16
→ *rāhat*-ı z.; *şarf*-ı z. *étmenin*

zihnen -1- Zihin bakımından, zihince.
z. 263a/10

zihni -2- [*< Ar. dīhn + ī √ d-h-n*] Zihinle ilgili.
z. 145a/4, 181a/15

zil -1- [*< Fa. zīr*] Zil.
→ *etekleri z. çalarak*

zillet -1- [*< Ar. dīllat √ d-l-l*] Zillet, aşağı olma, hakirlik.
zillet-i mahūfe -1- Korkunç zillet.
z. +sinden 261a/15

zimem -1- [*< Ar. dīmam √ d-m-m*]
Zimmetler, borçlar.
z. 28b/17

zinde -1- [*< Fa.*] Diri, canlı.
z. 86b/12

zindegi -1- [*< Fa.*] Zindelik, canlılık.
z. +lerinde 86b/10

zīnet -1- [*< Fa. < Ar. zīnat √ z-y-n*]
Ziyinet, süs.
zīnet-i semāviye -1- Gökyüzü süsü.
z. +nin 106b/3

zīr -1- [*< Fa.*] Alt, aşağı taraf.
z. +inde 267a/3

ziyā -7- [*< Ar. dīyā' √ d-v-*] Işık, ışımlı.
z. 62b/10, 62b/5, 69a/4
z. +ları 289a/5
z. +sı 149a/4
z. +yı 147a/11

ziyā -1 **hazīn** -1- Hüzünlü ışık.
z. +ine 290b/20

ziyā -2- [*< Ar. dīyā' √ d-y-*]
Kaybolma, yok olma.
z. +ına 188b/12

ziyā -1 **ālem** -1- Dünyanın yok oluşu.
z. +e 229a/19

ziyāde -45- [*< Ar. ziyādah √ z-'-d*]
Ziyade, çok, daha çok.
z. 111a/15, 115a/14, 116b/18,

133a/7, 144b/20, 147a/3, 153a/20,
162b/2, 164b/8, 168b/8, 176b/16,
181a/7, 188b/3, 193a/11, 195a/14,
226b/12, 226b/6, 236b/5, 237a/3,
237a/8, 244b/9, 245a/3, 248b/19,
255a/1, 256b/2, 269a/10, 293a/13,
43a/20, 43a/3, 4b/9, 54b/18, 55a/3,
68b/17, 68b/7, 6b/13, 81a/6,
84b/11, 85a/11, 96b/13, 99a/6
z. +dir 150b/3, 61a/14
z. +sini 264b/2
→ *beñzi daha z. atıyordu; rengi daha z. uçtu*

ziyāret -1- [*< Ar. ziyārat √ z-v-r*]
Ziyaret.
→ *sebeb-i z. +ini*

Zola -1- [*< Fr.*] Kişi adı (Emile François Zola).
Z. +ların 202b/7

zor -1- [*< Fa. zūr, zōr*] Zor, güç.
z. 79a/4

zorla -1- [*< zor+la*] Zor kullanarak, zoraki.
z. 33a/7

zū -1- [*< Ar. dū √ d-v*] Sahip.
→ *hāl-ı z. -celāl*

zu 'afā -1- [*< Fa. < Ar. du 'afā' √ d-'-f*]
Zayıflar, güçsüzler.
z. +ya 88b/11

zuhūr -13- [*< Ar. √ z-h-r*] Ortaya çıkma, görünme.
z. +u 203a/16

zuhūr ét -8- Ortaya çıkmak, görünmek.
z. -erek 178b/8
z. -erse 267a/5
z. -iniz 144b/2
z. -medi 152b/17
z. -meniz 198b/8
z. -se 291a/12
z. -ti 12b/6, 218b/3

zuhūr-ı kazā -1- Kazanın ortaya çıkışı.
z. 86b/12
→ *ba 'de'z- z.; mehd-i z.; serī'ü'z- z.*

Zuhūrī -1. [*< Ar. zuhūr + ī √ z-h-r*] Orta oyununda taklitçi.

Z. 132b/2

zulm -1. [*< Ar. √ z-l-m*] Zulüm, eziyet, cefa.

z. 260b/10

zulmet -7. [*< Ar. zulmat, zulūmat √ z-l-m*] Karanlık.

z. 168b/5, 170b/3

z. +e 161a/10

z. +in 162b/5

z. +le 187a/1

zulmet-i efkār -1. Düşüncesizlik.

z. 257a/19

→ *sebeb-i*. +i

zulümāt -1. [*< Ar. zulmat, zulūmat + āt √ z-l-m*] Zulmetler, karanlıklar.

zulümāt-ı mü'eddā -1. Anlam belirsizliği.

z. 40b/13

zunūn -1. [*< Ar. zunūn √ z-n-n*] Zanlar.

→ *bevāṭıl-ı* z. +dan

zühre -4. [*< Ar. zuhurat √ z-h-r*] Zühre, Venüs.

Z. 220b/2, 68b/2

Z. +nin 220b/7

zühre-i müşadife -1. Tesadüf eden güzel.

z. +nin 50b/7

zühül -1. [*< Ar. duhūl √ d-h-l*]

Dalgınlık, unutma.

→ *eşer-i* z.

zümrüdīn -1. [*< zümrüdīn < Fa. < Ar. zumurrud, zümrud < Aram zmargad/zmargdā (זמרגד)*] Zümrüt renginde.

z. 100b/13

10 -2. On.

1. 128b/11, 128b/13

100 -1. Yüz.

1. 93a/4

1100000000 -1. Bir milyar yüz milyon.

1. 68b/6

1279000 -1. Bir milyon iki yüz yetmiş dokuz bin.

1. 66b/19

1326 -3. Bin üç yüz yirmi altı.

1. 304b/19, 4b/20, 54b/15

1401 -1. Bin dört yüz bir.

1. 304b/10

14300400 -1. On dört milyon üç yüz bin dört yüz.

1. 68b/5

151 -8. Yüz elli bir.

1. 245a/20, 256b/18, 273a/16, 290b/6, 291a/2, 292b/19, 296b/13, 300b/4

1674 -1. Bin altı yüz yetmiş dört.

1. 84b/19

17 -1. On yedi.

1. 113a/6

18 -3. On sekiz.

1. 110b/2, 111a/11, 155a/4

1803 -1. Bin sekiz yüz üç.

1. 84b/6

1835 -1. Bin sekiz yüz otuz beş.

1. 69a/19

19 -1. On dokuz.

1. 112b/6

2 -1. İki.

2. 115a/3

23 -3. Yirmi üç.

2. 92b/20, 93a/7

2. +ten 93a/4

26 -2. Yirmi altı.

2. 113a/6, 304b/19

29 -1. Yirmi dokuz.

2. 112b/4

3 -1. Üç.

3. 115a/2

3500 -1. Üç bin beş yüz.

3. 114b/2

377 -1. Üç yüz yetmiş yedi.

3. 110b/12

3852 -5. Üç bin sekiz yüz elli iki.

3. 110b/10, 114b/17, 114b/4, 115a/1, 122b/1

3852000 -1- Üç milyon sekiz yüz elli
iki bin.
3. 114b/18
4 -1- Dört.
4. 112b/6
5 -1- Beş.
5. 115a/2
55 -1- Elli beş.
5. 112b/6
6 -1- Altı.
6. 128b/14
6700 -1- Altı bin yedi yüz.
6. 114b/2
7 -3- Yedi.
7. 1a/8, 2b/2, 4b/20
75 -1- Yetmiş beş.
7. 70b/3
8 -2- Sekiz.
8. 112b/4, 115a/2
8340 -2- Sekiz bin üç yüz kırk.
8. 114b/16, 114b/19
9 -2- Dokuz.
9. 113a/5, 154b/6
90833 -1- Doksan bin sekiz yüz otuz üç.
9. 111a/18
96000 -1- Doksan altı bin.
9. 111a/17
96109 -1- Doksan altı bin yüz dokuz.
9. 111a/18

SONUÇ

İncelenen *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* adlı romanda tespit edilen deyimlerin büyük çoğunluğu eylem öbeğinden oluşan mastarlı deyimlerdir. Deyimlerin tamamına yakını aynı anlam işlevinde kullanılmasına rağmen sözcüklerinde bazı değişimler meydana geldiği görülmektedir. Deyimlerin sözcüklerinde meydana gelen bu değişimleri, aynı anlama sahip Arapça ve Farsça sözcükler veya eş anlamlı kelimeler oluşturmaktadır. Bu tür deyimlerin daha çok romandaki tasvir bölümlerinde yer aldığı görülmektedir. Bu kelimelerin değişme sebebi, o dönemde kullanılan dil üzerinde etkili olan Arapça ve Farsça unsurlar olmakla birlikte yazarın tasvir bölümlerinde kullandığı üsluptan kaynaklanmaktadır. Buna; *alamını dökmek /derdini dökmek, nazar fırlatmak / göz atmak, çar çeşm ile beklemek / dört gözle beklemek...* gibi örnekler verilebilir. Metindeki muhavere kısımlarında geçen deyimler daha sadedir ancak, onların da bugün anlamdaş başka kelimelerle yer değiştirdiği tespit edilmiştir. Örneğin; *ateşe vermek / aleve vermek, can kaygısına düşmek / can derdine düşmek, cesaretini kırmak / cüretini kırmak, dünyayı tutmak / cihanı tutmak...*

Deyimlerdeki kalıplaşmanın birçok durumda esneklik gösterdiği çalışmada verilen örneklerden anlaşılmaktadır. Bu esneklik sınırı, anlamdaş kelimelerin başka bir deyim içerisinde kullanılma durumuyla ve anlamda değişme meydana getirip getirmemesiyle bağlantılıdır. *Başı bozulmak* deyimini “evliliğin sonlanması” anlamında kullanılırken *kafası bozulmak* deyimini” öfkelenmek, kızmak” anlamına gelmektedir. Bu durum, önceki örneklerdekinden birbirinin yerine geçme durumundan farklı olarak deyimlerin dil içerisinde genel kabul görmüş tabii bir kalıplaşma özelliğini de göstermektedir. Deyimlerdeki kalıplaşmanın sıkı bir şekilde görüldüğü başka bir yer ise deyimlerdeki özel yer ve kişi adları veya toplumun neredeyse bütün kesimleri tarafından tanınan, bilinen bir vakaya, fıkraya vs. dayanan kelimelerin varlık durumudur. Örneğin; *sarı çizmeli Mehmet Ağa, atı alan Üsküdar’ı geçti, sağır sultan duydu, set derken sepet demek, ana baba günü, sağlam ayakkabıya benzememek* gibi deyimlerdeki kelimelerin farklı kullanma durumlarında anlam bozukluğuna yol

açabileceği gibi. Bu durum, dil kullanıcıları tarafından da dilin tabii kullanma alanı içerisinde benimsenmiştir.

Bir kelime grubunun deyim sayılabilmesi için, dilbilimciler tarafından birtakım ölçütler belirlenmiştir. Bu ölçütler belirlenirken fikir ayrılığına düşen dilbilimciler olmuştur. Kimi dilbilimciler deyim oluşturulan kelimelerin, gerçek anlamlarından tamamen sıyrılıp farklı bir anlam kazanma yoluyla bir olayı veya durumu tasvir etmesi gerektiğini savunmuş, kimileri ise sözcüklerin kendi anlamlarından tamamen kopması gerekmeyi savunmuştur. Burada kelimelerin gerçek anlamlarından kopmama durumu, kelimeler gerçek anlamlarıyla kullanılsa dahi farklı bir vakayı-durumu kast etmesiyle deyim özelliği kazanma yönünden kabul edilebilir. Örneğin; *el ele vermek* “birbirine destek olmak, *ders vermek* “azarlama, paylama”, *patırtı kopmak* “kavga veya kargaşa başlamak”, *kafese koymak* “tuzağa düşürmek”...gibi. Ancak, *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* ve bazı deyim çalışmalarında deyim olmayan yapıların deyim olarak kabul edildiği görülmüştür. Buna “hata etmek” eylem öbeği örnek gösterilebilir: *hata*, anlam olarak “yanlış; kusur, yanlış, yanlış; suç günah, kusur” kavramlarını karşılamaktadır. Ancak; *hata etmek*, “yanlışlık yapmak, yanlışlığa düşmek” anlamından başka bir anlam özelliği göstermemesine rağmen *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* tarafından deyim kabul edilmektedir. Örnekte verilen “hata etmek” kelime öbeğine benzer pek çok yapı, *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’nde yer almaktadır.

Elinizdeki bu çalışmada, incelenen romanda toplam 533 adet deyim tespit edilmiştir. Bu deyimlerden 443 tanesi aynı anlam ile *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’nde yer alırken 46 tanesi, *Güncel Türkçe Sözlük*’te olmasına rağmen *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’ne alınmamıştır. Bu iki sözlükten farklı olarak 27 adet deyim farklı deyim sözlüklerinde geçtiği görülmüş, 16 adet deyim de *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’ne alınması teklif edilmektedir. Bu deyimler, çalışmada liste hâlinde anlamları ve örnek cümleleriyle verilmiştir.

İncelenen deyimler ile edebî sanatlar içinden bilhassa kinaye sanatının doğrudan ilgili olduğu görülmektedir. Kinayenin tanımlarında yer alan kendi anlamından ayrı

bir anlam taşıma özelliği bu yönüyle deyimlerin de kinayeli sözler olduğunu göstermektedir. Kinaye, örtülü anlatım sağladığı gibi, deyimlerde akılda kalmayı sağlayacak bir şekilde az sözle çok şey anlatma ve söze güzellik kazandırma işi de görür. Bu sebeple deyimleri anlama ve anlamlandırma hususunda kinaye sanatının mefhum alanlarının bilinmesi önemlidir. Bazı belagatçılar *irdaf* ile *kinayeyi* anlamdaş olarak ele almış, bazıları da *irdafı* bir kinaye çeşidi saymıştır. Deyimler incelenirken, öğretilirken ve bir kelime öbeğinin deyim olup olmadığına karar verilirken söz konusu ifadelerin gerçek ve mecaz anlamlarına, anlam kaybına uğramalarına ve ifadelerin mecazî özelliklerine vurgu yapıldığı kadar; kinaye sanatına da dikkat edilmesi; öğretiminde bilhassa bu sanata da yer verilmesi, yine sebep-sonuç ilgisine dayanan kinaye çeşidi *irdafın* da dikkate alınması; deyimlerin anlaşılmasında önemli katkıları olan *tariz istiare*, *tevriye* ve *telmih* gibi söz sanatlarının göz ardı edilmemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ayrıca bu sanatların, kimi çalışmalarda bir kinaye çeşidi sayılırken kimi çalışmalarda ise kinayeden ayrı bir sanat olarak ele alınan tarzile olan bağlantılarının da belagat çalışmalarına eklenmesi, konunun daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlaması bakımından önemlidir.

KAYNAKLAR

- ABDÜLKÂHİR el-Cürcâni, *Delâilü'l-İ'câz*, (çev. Osman Güman), İstanbul 2015.
- AHMET Cevdet Paşa, *Belâgat-ı Osmâniye*, (dü. Turgut KARABEY ve Mehmet ATALAY), Akçağ Yayınları, Ankara 2017.
- AKALIN, Şükrü H; (Dü.), *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- AKSAN, Doğan, *Anadilimizin Söz Denzinde*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2002.
- AKSAN, Doğan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.
- AKSAN, Doğan, *Türkçenin Gücü, Türk Dilinin Zenginliklerine Tanıklar*. Bilgi Yayınevi, Ankara 2005.
- AKSAN, Doğan, *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*. Bilgi Yayınevi, Ankara 2005.
- AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I*, Ankara Üniversitesi Basımevi- Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1971.
- AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II*, Ankara Üniversitesi Basımevi- Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1976.
- AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü III Dizin ve Kaynakça*, Ankara Üniversitesi Basımevi- Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1976.
- AKSOY, Ömer Asım, *Atasözü ve Deyimler Sözlüğü 1-2*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1989
- AKYALÇIN, Necmi, “Son Dönemde Atasözleri ve Deyimler Üzerine Yapılmış Çalışmalardan İki Üzerine Bir Değerlendime, Ramazan Gülendam”, *Dil Dergisi*, Yıl: 2013, s. 94-113.
- AKYALÇIN, Necmi, “Deyim ve İkileme İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Homeros 2*, Yıl: 2019, S. 3, s. 83-94.
- AKYALÇIN, Necmi, “Türkçe Deyimler Sözlüklerine Alınmış Deyim Olmayan Kimi Söz Öbeklerine İlişkin Bir Değerlendirme”, *Folklor / Edebiyat Dergisi*, Yıl: 2011, S. 17 (68), s. 121-142.

- AKYALÇIN, Necmi, *Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz*, Ankara: Eğiten Kitap, 2012.
- ATASOY, Faysal Okan, *Kırım Yurtına ve Ol Taraflarga Dair Bolgan Yarlıglar ve Hatlar*, (dü. Vladimir Vladimiroviç Velyaminov, Zernov ve Hüseyin Feyzhanov.), Cilt: II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2017.
- AYVERDİ, İlhan, *Kubbealtı Lugatı- Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2005.
- AYYILDIZ, Mustafa, ve Hamdi BİRGÖREN, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- BAHADINLI, Yusuf Ziya, *Türkçe Deyimler Sözlüğü ve Kaynakları*, Yuva Yayınları, İstanbul 1992.
- BAHADINLI, Yusuf Ziya, *Deyimlerimiz ve Kaynakları*, Hür Yayınlar, İstanbul 1958.
- BELENLİ, Mahmut, *Bazı Tabirlerimizin Tarihi ve Hikâyesi*, Ercan Matbaası, İstanbul 1964.
- BEYZADEOĞLU, Süreyya, “Durûb-ı Emsâl-i Osmaniyye’de Türkçe İle Birlikte Arapça, Farsça, Fransızca’da Ortak Kullanılan Atasözleri ve Deyimleri”, *İlmî Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2005, S. 19, s. 23-33.
- BİLGEGİL, M. Kaya, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Salkımsöğüt Yayınevi, Konya 2015.
- BİRİCİK, İbrahim, “Belâgat-ı Osmaniye’de Kinâye Kavramı ve Bu Kavramın Bazı Belâgat Kitaplarıyla Mukayesesi”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, Yıl: 2006, S. 5, s. 302-313.
- BOZKURT, Fuat, *Türkiye Türkçesi*, Hatiboğlu Yayınları, Ankara 2000.
- BUYURGAN, Bülent, “Türk Dilinde Kinâyât”, *Gül Diken Mizah Kültürü Dergisi*, Yıl: 2000, S.22, s. 52-57.
- CLAUSON, Sir Gerard, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford University Press, Oxford 1972.

- COŞKUN, Menderes, “Kinayenin Belâgat Kitaplarındaki Seyri ve Onu Yeniden Anlama ve Sunma Denemesi”, *bilig Dergisi*, Yıl: 2008, S. 44, s. 63-86.
- COŞKUN, Menderes, *Sözün Büyüsü Edebi Sanatlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012.
- ÇAKMAK, Cihan, “Kazan-Tatar Türkçesindeki Ağız ve Baş ile İlgili Deyimler Üzerine”, *Atasözleri ve Deyimler Üzerine İncelemeler* (içinde), edt. Mücahit Akkuş, s. 235-250. Akçağ Yayınları, Ankara 2020.
- ÇİZMECİLER, Osman, *Ünlü Deyimler ve Öyküleri*, Kastaş Yayınları, İstanbul 1980
- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf. *Deyimlerimiz*, Özgül Yayınları Eğitim ve Öğretimde Kaynak Kitaplar Dizisi 2, İstanbul 1992.
- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf, *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Cilt 1, Toroslu Kitaplığı, İstanbul 2004.
- DİLÇİN, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
- DİLÇİN, Cem, dü. *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2018.
- DURMUŞ, İsmail, “İrdaf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (içinde), s. 438-439. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara:2000.
- DURMUŞ, İsmail. “Kinaye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (içinde), s. 36. Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2000.
- DÜZENLİ, Pehlül, “Türkçe Talâk Tabirleri ve Fıkîhî Sonuçları”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2018, S. 46, s. 107-140.
- EBÛ UBEYDE, et Teymi el-Basri Ma'merb b. Müsenna, *Mecazü'l-Kur'ân* Cilt 1, (thk. Fuat Sezgin), Beyrut 1981.
- EGE, Hüsamettin, *Çizmeden Yukarı Çıkma-Yetmişbeş Deyimin Nedenleri-*, Kardeş Matbaası, Ankara 1965.
- ELÇİN, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.
- EREN, Hasan, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro Basım Evi, Ankara 1999.

- EYÜBOĞLU, M. Kemal. *Şiirde ve Halk Dîlinde ATASÖZLERİ ve DEYİMLER*. Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul 1975.
- EYÜBOĞLU, İsmet, Zeki, “El ve Bel Üstüne Deyimler”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 1961, S. 145, s. 2558.
- GÖÇGÜN, Önder, *Hüseyin Rahmi Gürpınar*, Cilt 14. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (içinde), s. 324-326, İstanbul 1996.
- GÖKDAYI, Hürriyet, “Dilde Kalıplaşma Derceleri”, *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 660-670, Ankara 2012.
- GÖZAYDIN, Nevzat, “O Karanlıkta Biz’den Söz Varlığımıza Katkıları”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: Ağustos 2020, S. 824, s. 68-73.
- GÜRBÜZ, Faruk, “Mecaz Kapsamındaki Anlamlar Ve Bu Anlamlar Arasındaki İnce Ayrıntılar”, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi* 10, Yıl: 2008, S. 2, s. 197-212.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi. *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç*. Mihran Matbaası, İstanbul 1912.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi, *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç*, (dü. Hidayet Duyar), Palet Yayınları, Konya 2018.
- HATİBOĞLU, Vecihe, *Türk Dilinde İkileme*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1971.
- HATİBOĞLU, Vecihe, *Türkçenin Sözdizimi*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1972.
- HENGİRMEN, Mehmet. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Engin Yayınevi, Ankara 2007.
- İBNÜ'L ESÎR, “el-Meseli's-Sâir”, (çev. M. ÖZTÜRK), *İslami İlimler Dergisi*, Yıl: 2013, S. 8(1) s. 113-138.
- İMER, Kâmile, Ahmet KOCAMAN, ve A. Sumru ÖZSOY, *Dilbilim Sözlüğü*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2011.
- KAÇALIN, Mustafa S, *Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2016.

- KARA, İbrahim, *Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydâni ve Belâgat İlmine Katkıları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize 2018.
- KARATAŞ, Turan. *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.
- KAYA, Doğan, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayıncılık, Ankara 2014.
- KOCAKAPLAN, İsa. *Açıklamalı Edebi Sanatlar*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1992.
- KORKMAZ, Zeynep, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019.
- KORKMAZ, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1992.
- KORKMAZ, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2014.
- KOZ, M. Sabri, “Mehmet Esat İleri: Hocaefendi, Kuvâ-yı Milliyeci, Milletvekili ve Yazar”, *Gül Diken Mizah Kültürü Dergisi*, Yıl: 2000, S. 22, s. 51-52.
- KURTUBİ, “el-Câmi”, *İslâmi İlimler Dergisi* 8, (akt. M. ÖZTÜRK) Yıl: 2013, S. 1, s. 113-138.
- KÜLEKÇİ, Numan, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- MAHMÛD el-Kâşgarî, *Dîvânu Lugâti't-Turk*, (çev. Mustafa S. KAÇALİN), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2019.
- MORAN, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bakış 1*, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.
- MÜTERCİM Âsım Efendi, *Burhân-ı Katı*, (dü.: Mürsel Öztürk ve Derya Örs), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019.

- NİŞANYAN, Sevan, *Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*, <https://nisanyansozluk.com/> (2020-2021 tarihinde erişilmiştir).
- NİŞANYAN, Sevan, *Yer Adları*. <https://nisanyanmap.com/> (2020 tarihinde erişilmiştir).
- NİŞANYAN, Sevan, *Nişanyan Adlar*, <https://turkadlar.com/> (1-12 Aralıklarla, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- OLGUN, İbrahim, “Farsça ve Türkçe Atasözleri ve Deyimler Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten-*, Yıl 1972, Cilt 20, s. 153-172.
- ÖNEN, Yaşar, “Alman Dilinde Muhteva İktibasları 1 Üzerine Araştırmalar”, *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara 1955, Sayı 4, s. 13-41.
- ÖZDEMİR, Emin, *Açıklamalı-Örnekli DEYİMLER SÖZLÜĞÜ*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993.
- ÖZEZEN, Muna Yüceol, “Deyimler Üzerine Birkaç Söz”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: Aralık 2001, S. 600, s. 869-879.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat, *Türkçe Tâbirler Sözlüğü*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1943.
- ÖZTELLİ, Cahit, “Deyimler Hakkında”, *“Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 1962, S. 157, s. 2797-2798.
- ÖZYALÇINER, Adnan, “Çağdaş Bir Yazar: Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944)”, *Gül Diken Mizah Kültürü Dergisi*, Yıl: 2000, S. 22, , s. 10-12.
- PALA, İskender, *İki Dirhem Bir Çekirdek*, Kapı Yayınları, İstanbul 2006.
- REDHOUSE, *İngilizce-Türkçe Sözlük*, (dü. Robert Avery, Serap Bezmez, Anna G. Edmons ve Mehlika Yaylalı), İstanbul 1979.
- RİFAT, Mehmet, *Çeviri Seçkisi 1 -Çeviriyi Düşünenler-*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2003.
- SARAÇ, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2004.

- SARAÇ, M. A. Yekta, “Salâhaddin-i Uşşakî’nin Belâgat İle İlgili Eseri ve Bu Eserdeki Edebî Terimler”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Yıl: 2014, s. 281-318.
- SERTKAYA, Osman Fikri, *Kelime Dağarcığımızdan Etimoloji Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2018.
- SİNAN, Ahmet Turan. “Deyim Kavramı Üzerine Notlar”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 2008, C. 18, S. 2, s. 91-98.
- SİNAN, Ahmet Turan, “Deyimlerin Kuruluşu ve Estetiği” *Atasözleri ve Deyimler Üzerine İncelemeler* (içinde), (edt. Mücahit Akkuş), s. 9-29. Akçağ Yayınları, Ankara 2020.
- SİNAN, Ahmet Turan, “Deyimlerin Yapısı Değişir mi?”, *Turkish Studies*, Yıl: 2009 S. 4/8, s. 1996-2009.
- SİNAN, Ahmet Turan, *Türkiye Türkçesindeki Deyimler Üzerine Bir Dil İncelemesi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Elazığ 2000.
- ŞEMSEDDİN, Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, (dü. Raşit GÜNDOĞDU, Niyazi ADIGÜZEL ve Ebul Faruk ÖNAL), İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2018.
- ŞEYYÂD Hamza, *Yûsuf ve Zeliḥâ*, (dü. İbrahim TAŞ), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019.
- TAN, Nail, “Türkiye’de Genel Atasözü ve Deyim Sözlüklerinde Anlam Verme Çalışmalarına Toplu Bir Bakış”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Yıl: 2020, S. 50, s. 257-295.
- TANRIKULU, Abdullah, *Hüseyin Rahmi Gürpınar*, Türker Yayınları, İstanbul 1998.
- TAŞ, İbrahim, *Süheyl ü Nev-Bahâr’da Eskicil Ögeler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019.
- T.D.T.C, *Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi*, Cilt 1, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1934.

- TEKİN, Arslan. *Edebiyatımızda Terimler*, Boğaziçi Yayınları, Ankara 2012.
- TETİK, Bünyamin. *Açıklamalı Deyimler Sözlüğü*. Nesil Yayın Grubu, İstanbul 2013.
- TIETZE, Andreas, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı - Sprachgeschichtliches und etymologisches wörterbuch des Türkei Türkischen: A-E*. Cilt 1. İstanbul-WİEN, Simurg Yayıncılık, İstanbul 2002.
- TIETZE, Andreas, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı - Sprachgeschichtliches und etymologisches wörterbuch des Türkei Türkischen: F-J*. Cilt II. Werlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2009.
- TIETZE, Andreas, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı - Sprachgeschichtliches und etymologisches wörterbuch des Türkei Türkischen: K-L*, Tüba Yayınları, Ankara 2016.
- TIRAŞ, Yusuf Can, ve Halil İbrahim ERTÜRK, “Gümülcineli Esad Efendi ve Türk Dilinde Kinâyât Adlı Eseri”, *Journal of Turkish Language and Literature*, Yıl: 2017, S. 3, s. 235-258.
- TUNA, Sibel Turhan, “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Bazı Eserlerindeki Folklorik Ögeler ve Bunların Günümüze Yansımaları *Edebiyat Bilimi Sorunları ve Çözümleri*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 2008, s. 1611-1631.
- TÜLBENTÇİ, F. Fazıl, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1977.
- UZUN, Leyla Subaşı. “Deyimlerde Bildirinin Düzenleniş Biçimi ve Özellikleri”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, Yıl: 1991, s. 111-1120.
- UZUN, Leyla Subaşı, “Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri”, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 1991, S. 2, s. 29-39.
- ÜLKÜTAŞIR, M., Şakir, “Bir vak’a veya fıkra dayanan bazı halk tâbirleri 1”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 1949, S. 3, s. 35.

VARDAR, Berke, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yayınları, İstanbul 2002.

YEŞİLYURT, Evrim, *Hüseyin Rahmi Gürpınar Hayatı ve Eserleri*, Yeryüzü Yayınevi, Ankara 2002.

YETİŞ, Kâzım, *Talim-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyâtı Sahasında Getirdiği Yenilikler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1996.

YILDIRIM, Hüseyin, *Arap Dili ve Belağatında Kinaye ve Tariz*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul 2010.